Ex Libris
Dr. David Jeselsohn

מספרי דוד יסלזון

JB 930.3

[illegible]

[illegible] חבר בער ווירמש [illegible]

B. M. Worms

מסרה

א

וידא

ויקרא

א׳ וַיִּקְרָ֖א אֶל־מֹשֶׁ֑ה וַיְדַבֵּ֤ר יְהוָה֙ אֵלָ֔יו

ד׳ מֵאֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד לֵאמֹֽר׃

דבר

אונקלוס

וּקְרָא

לְמֹשֶׁה וּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימָר׃

מליל

תולדות אהרן

ויקרא אל ענ״ס לא יומא ד סנהדרין יו״ד וידבר ה׳ יומא ספ

יונתן בן עוזיאל

ויקרא

וַהֲוָה כֵּיוָן דְּאַשְׁלִים מֹשֶׁה לְמִיקְמָא יַת מַשְׁכְּנָא חָשִׁיב מֹשֶׁה וְאִיָּדִין בְּלִיבֵּיהּ וְאָמַר טוּרָא דְסִינַי דְּהֲוָה רִיבּוּיֵיהּ רִיבּוּי דְשַׁעְתָּא וְקִידּוּשֵׁיהּ קִידּוּשׁ

תלת

ירושלמי

ויקרא

וַהֲוָה כַּד כֵּיוָן דְּאַשְׁלִים מֹשֶׁה לְמִקְמָא יַת מַשְׁכְּנָא וְרַבֵּי יָתֵיהּ וְקַדִּישׁ יָתֵיהּ וְיַת כָּל מָנוֹי וְחָשִׁיב מֹשֶׁה בְּלִבֵּיהּ

ואמר

בעל הטורים

ויקרא אל משה כתיב לעיל ואת תהיה בו וסמיך ליה ויקרא אל משה לומר את יקרא לו ודבר עמו פיו פניו כנערו׳ כאש לכל מסעיה׳ ויקרא אל משה. לומר

ס״ל מסעיהם קרא למשה לאמ׳ שימעו דכתיב על פי יי׳ יסעו אל״ף דויקרא זעירא שמשה לא רצה לכתוב אלא ויקר כדרך שכת׳ בבלעם כאלו לא

רשב״ם

(וזה יסוד רבינו שמואל ז״ל נכדו)

ואשר שם לבו לדבר יורנו אל יזוז מפירושי זקני רבנו שלמה ואל ימוש מהם כי רוב הלכות ודרשות שבהם קרובים לפשוטי המקראות. הלשון יש ללמוד כולם וטוב אשר תאחוז בזה אשר פירשתי וגם מזה אל תנח ידיך׃

ספר ויקרא הלכות ארוכות יש בו והתבוננו החכמים בפירושי זקני כי לא אאריך אלא במקומות שיש לפרש פשוטי מקראות׃

ויקרא אל משה לפי שכתב למעלה בסוף הספר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו׳ לכך קראו הקב״ה מתוך אהל מועד

רש״י

ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל צווים קדמה קריאה לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנ׳ וקרא זה אל זה אבל לנביאי האומות עכו״ם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה שנא׳ ויקר אלהים אל בלעם׃ ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין יכול אף להפסקו׳ היתה קריאה ת״ל וידבר לדבור היתה קריאה ולא להפסקות ומה היו הפסקות משמשו׳ ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין ק״ו להדיוט הלמד מן ההדיוט׃ אליו. למעט את אהרן רבי יהודה אומר י״ג דברות

אבן עזרא

ויקרא מלאכו ברית יחיד בעבור שני דברים גם כן יתכן להיות המצוה אחת בעבור דברים רבים כמנות העולה והקרבן כי בעת כל חלק בעתו ימלא החלק שיש לו חלק לעולם הבא על כן

ב דבר אל בני ישראל
ואמרת אלהם אדם כי יקריב
מכם קרבן ליהוה מן הבהמה
מן הבקר ומן הצאן תקריבו
את קרבנכם׃ ג אם עלה
קרבנו מן הבקר זכר תמים
יקריבנו אל פתח אהל מועד
יקריב אתו לרצנו לפני יהוה׃
ד וסמך ידו על ראש העלה
ונרצה לו לכפר עליו׃ ה
ושחט את בן הבקר לפני
יהוה והקריבו בני אהרן
הכהנים

מסרה: ״ג נתורם · ״פסו׳ א״ת ...כהון מן מן ומן׃ · ז׳ ר״פ ...בסידר׳׃ · ה׳ א״ס נ״פ · ״ מפר את · ני · ״ל נן · ...אמנו ן · ...קמן כמ״ז׃

אונקלוס:

ב מליל עם בני ישראל
ותימר להון אינש ארי יקריב
מנכון קורבנא קדם יי מן
בעירא מן תורי ומן ענא
תקרבון ית קורבנכון׃ ג
אם עלתא קורבניה מן תורי
דכר שלים יקרביניה לתרע
משכן זמנא יקריב יתיה
לרעוא ליה קדם יי׃ ד
ויסמוך ידיה על ריש עלתא
ויתרעי ליה לכפרא עלוהי׃
ה ויכוס ית בר תורי קדם
יי ויקרבון בני אהרן כהניא
ית דמא ויזרקון ית דמא על
מדבחא

תולדת: אהרן · דבר אל · ערונין כו · ר״הל״נ · חגיגה יו · קדושין לו · מנחות כג · אדם כי · סכה ל · מנחות קד · מכם · ערוכין סט · סולין ה׳ יג · קרבן ליי׳ · נדרים י · מן הבהמה · נזיר נב · נ״קא · זבחים לו · מנחות ט׳ ג

אם עלה מנח ת כא׳ · קרבנו נ״ק סו פו · ז מנחות כד . זכר תמים נכורות מא מג · יקריב אותו ר״ה ו׃ יבמות קו · קדושין כ׳ · נתרא מח · ע״כין כא׳ · כריתות ז׳ · לרצנו ערכין כא׃ לפני ה׳ זבחים קיט . וסמך ערכין נו · יומא ח׳ כו · מגילה כ׳ · חגיגה יו׳ · קדושין ל׳ · זבחים ו׳ לג ו׳ נזיר קיט׳ · חולין כ · ונרצה לו פסחים פג · יומא ה׳ זבחים ד׳ ו׳ · חולין כ׳ · מנחות כג · ושחט יומא כו׳ · מגלה כ׳ · זבחים לב ו׳ לג מו · מנחות יט · חולין כ״ו ו׳ · לפני ה׳ זבחים לב׳ · והקריבו בני נרכות לג · יומא כו׳ · חגיגה יא׳ · קדושין לו · זבחים יג לג פח · מנחות יט׃

רשבם

מועד · וכן פירוש המקרא ויקרא אל אהל משה
מאהל מועד וידבר אליו לאמר׃ מאהל · מוסב על
ויקרא כמו ויקרא אליו יי׳ מן ההר לאמר׃ וישמע
את הקול מדבר מאהל · מעל האהל שמע את הקול׃
ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה לאמר · כפל לשון
של וידבר כמו שפרשתי בפרשת כח · כאשר יאמר
דבר אל בני אהרן ואמרת · כן יאמר וידבר למשה
לאמר למשה׃ (ב) כי יקריב · כשיתנדב קרבן שאינו
חובה בשביל חטא׃ (ג) אם עולה · שהתנדב
בלשון זה׃ ולפניכו מפרש · ואם זבחו שלמים ·
לרצונו אם זכר תמים יקריבנו ולפתח אהל מועד אז
יהיה לו לרצון · אבל בחולה ובעל מום כתוב הירצך
או הישא פניך · וכן מנחה לא ארצה מידכם׃
(ה) והקריבו · קבלת הדם והולכתו כדי לזורקו
על

רש״י

דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן וכנגדן
נאמרו י״ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמרו
אלא למשה שיאמר לאהרן ואלו הן י״ג מיעוטין
לדבר אתו מדבר אליו וידבר אליו ונועדתי לך
כולן בתורת כהנים יכול ישמעו את קול
הקריאה (הרא״ם גורם הדיבור) ת״ל קול לו
קול שלו משה שומע וכל ישראל לא שמעו (כ״כ
בשם הר״ן שדיוקו דרש״י ממה שהתיבה
המיוחדת הדיבור מורגש במבטא יותר מאלו
היה כתוב לו שג״כ תורה על יחוד הדבר אבל
אינו מורגש וכתב אליו שג״כ הוא תיבה
המיוחדת הדיבור ואמכם מורגשת במבטא
להורות יחוד יותר והוא שמשה שמע וכל ישראל
לא שמעו ודוק מנאת׳)׃ מאהל מועד · מלמד
שהיה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל יכול
מפני שהקול נמוך ת״ל את הקול מהו הקול הוא הקול המתפרש בתלים (סימן כט) קול יי׳ בכח קול
יי׳ בהדר קול יי׳ שובר ארזים א״כ למה נאמר מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק׳ כיוצא בו (יחזקאל
י׳) וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה יכול מפני שהקול נמוך ת״ל כקול אל שדי בדברו אם
כן למה נאמר עד החצר החיצונה שכיון שמגיע שם היה נפסק׃ מאהל מועד לאמר · יכול מכל הבית
ת״ל

יונתן בן עוזיאל

דתלת יומין לא הוה אפשר לי ראיסוק
לותיה עד זמן דהוה דבורא מתמליל
עמי מדם משכן זמנא הדין דריבוייה
רבוי לעלם וקידושיה קידוש לעלם
מן דינא הוה דלא איעול לגויה עד זמן
דיתמליל עמי מן קדם יי ובכן קרא
דבורא דיי למשה ומליל מימרא דיי
עמיה מן משכן זמנא למימר: ב
מליל עם בני ישראל ותימר להון
אינש די יקרב מנכון ולא מן סומריא
פלחי אליליא קרבנא קדם יי מן בעירא
דכיא מן תורי ומן ענא ולא מן חיתא
תקרבון ית קרבניכון: ג אין עלתא היא קורבניה מן תורי דכר שלים
יקרביניה לתרע משכן זימנא יקריב יתיה לרעוא עלוי קדם יי: ד
ויסמוך בתוקפא ידימיניה על ריש עלתא מטול דיתרעי ליה לכפרא
עלוי: ה ויכוס טבחא בבית מטבחיא ית בר תורי קדם יי ויקרבון בני
אהרן

ירושלמי

ואמר טורא דסיני דריבוייה
ריבוי שעה וקידושיה קידוש
שעה לא סליקית לגויה עד
זמן דיתאמר לי מן קדם יי
ברם משכן זמנא דריבוייה
ריבוי עלם וקידושיה קידוש
עלם דינא הוא דלא ניעול
לגויה עד זמן דאתאמר לי מן
קדם יי וקרא דבורא דיי למשה
וכל מימרא דיי הוה עמיה מן
משכן זמנא למימר:

בעל הטורים

...ראם לו
...פם אלא
...עקר' ואמ'
...ה הקב"ה
...תוב גם
...אל"ף
...תב' קטנה
...קרא אל
...ה ר"ת
...
...טרה
...טרה לו
...והקדים
...ם' לשם
...כול
...זל
...גר עם
...רה
...דיתו
...ן יוסף.
...' אלפין
...פס' וכנגד
...' חומשי
...ורה.

ותשעה
תיבות יש בו
וכנגדם תשע'
תיבות
נפשו' אדם כי
פי' אלסין.
לומר ש כל
האוחל תורה
כאלו הקריב
כל הקרבנו'
וכן תשעה
תיבו' נפשו'
זאת תורת
העולה. בן
בקר עולה
שכ"ד שצריך
להיות בן
שנה. וזרקו
את הדם.
בבן הבקר
כתיב את
האם ובצאן
כתיב את
דמו לפי

רש"י

ת"ל מעל הכפרת יכול מעל הכפרת כולה ת"ל מבין
שני הכרובים: לאמר. צא ואומר להם דברי כבושין
בשבילכם הוא נדבר עמי שכן מצינו שכל ל"ח שנה
שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך
לא נתייחד הדבור עם משה שנא' ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר יי' אלי לאמר לי היה
הדבור. ד"א צא ואמור להן דברי והשיבני אם יקבלום כמה שנא' וישב משה את דברי העם וגו': (ב)
אדם כי יקריב מכם. כשיקריב בקרבנות נדבה דבר הענין: אדם. למה נאמר מה אדה"ר לא הקריב מן
הגזל שהכל היה שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל: הבהמה. יכול אף חיה בכלל ת"ל בקר וצאן: מן
הבהמה. ולא כולה להוציא את הרובע ואת הנרבע: מן הבקר. להוציא את הנעבד: מן הצאן.
להוציא את המוקצה: ומן הצאן. להוציא את הנוגח שהמית כשהוא אומר למטה מן הענין מן הבקר
שאין ת"ל להוציא את הטריפה: תקריבו. מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות: קרבנכם. מלמד
שהיא באה נדבת צבור היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות: (ג) זכר. ולא נקבה כשהוא
אומר זכר למטה שאין ת"ל זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס: תמים. בלא מום: אל פתח אהל מועד.
מטפל בהבאתו עד העזרה מהו אומר יקריב יקריב אפי' נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב
כל אחד לשם מי שהוא וכן עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי עולות והרי הן כולן עולות ותקרב כל
אחד לשם מי שהוא יכול אפי' נתערבה בפסולין או בשא בו מינו ת"ל יקריבנו: יקריב אותו. מלמד
שכופין אותו יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני: לפני יי' וסמך.
אין סמיכה בבמה. (ד) על ראש העולה. להביא עולת חובה לסמיכה ולהביא עולת הצאן: העולה.
פרט לעולת העוף: ונרצה לו. על מה הוא מרצה לו א"ת על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים
או מלקות הרי ענשן אמור הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה: (ה) ושחט והקריבו
הכהנים. מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשרה בזר: לפני יי'. בעזרה: והקריבו.

אבן עזרא

כן פירוש לכפר לתת כופר והעד מתחלת כי
תשא על כן כתוב פן יפגענו בדבר גם יש
בעולות סודות לעתידות גם יתבונן מכל קרבן
סוד

הכהנים את־הדם וזרקו את־
הדם על־המזבח סביב אשר־
פתח אהל מועד׃ ו והפשיט
את־העלה ונתח אתה
לנתחיה׃ ז ונתנו בני אהרן
הכהן אש על־המזבח וערכו
עצים על־האש׃ ח וערכו
בני אהרן הכהנים את
הנתחים את־הראש ואת־
הפדר על־העצים אשר על־
האש אשר על־המזבח׃
ט וקרבו וכרעיו ירחץ
במים והקטיר הכהן את־
הכל המזבחה עלה אשה
ריח־ניחוח ליהוה׃ י ס
ואם־מן־הצאן קרבנו מן־
הכשבים או מן־העזים לעלה
זכר תמים יקריבנו׃ יא ושחט
אתו על ירך המזבח צפנה
לפני יהוה וזרקו בני אהרן
הכהנים את־דמו על־המזבח
סביב׃ יב ונתח אתו
לנתחיו

ל' ומ' בכולי מעלי הפסו'
ג'
ג'
ג'
ל' ופרטו ד' פתחין ומ' קמץ
ג'
ב' מ"ל נתו'
י"ד ר"פ
ג'
ב' נטעים מלרע כן מפיק:

מדבחא סחור סחור דבתרע
משכן זמנא׃ ו וישלח ית
עלתא ויפליג יתה לאיברהא׃
ז ויתנון בני אהרן כהנא
אישתא על מדבחא ויסדרון
אעיא על אישתא׃ ח
ויסדרון בני אהרן כהניא ית
איבריא ית רישא וית תרבא
על אעיא דעל אישתא דעל
מדבחא׃ ט וגויה וכרעוהי
יחליל במיא ויסיק כהנא ית
כולא למדבחא עלתא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי׃
י ואם מן ענא קורבניה
מן אמריא או מן בני עיזיא
לעלתא דכר שלים יקרביניה׃
יא ויכוס יתיה על צדא
דמדבחא ציפונא קדם יי
ויזרקון בני אהרן כהניא ית
דמיה על מדבחא סחור
סחור׃ יב ויפליג יתיה
לאיברוהי וית רישיה וית
תרביה ויסדר כהנא יתהון
על אעיא דעל אישתא דעל
מדבחא׃
וגוא

וזרקו את זבחי' כו קיש מכסות יט סביב זבחים נג ונו' וכל והפשיט זבחים קג חולין יא ונתח אותה זבחים פ חולין יא ונתנו בני ערכין יומא כו מה כג זבחים יד וערכו עצי' יומא כו וערכו בני יומא כו זבחים יח חולין כ את הראש יומא הפדר חולין על העצים זבחים סג מכסות ג כ כו תמיד ל וקרבו יומא סח אשה ריח שבועות טו מכסות קי

ואם מן הצאן כו' לב' • זבחים מז' • בכורות מא' • זכר תמים בכורות מא חב • ושחט אותו זבחים מז, נח נט סג קיט • מכות כו • וזרקו בני פסחים סג • זבחים פא •

רשבם

על המזבח: וגם רבותי כך פירשוהו: אשר פתח אהל מועד. ולא מזבח הזהב שבתוך אהל מועד: (ח) הפדר: חלב: (ט) וכרעיו. רגליו: ואלך

רש"י

זו קבלה שהיא הראשונה ומשמעה לשון הולכה למדנו שתיהן: בני אהרן. יכול חללים ת"ל הכהנים: את הדם. וזרקו את הדם. מה ת"ל דם דם שני פעמים להוציא את שנתערב במינו או בשאינו מינו. יכול אף בפסולים או בחטאות הפנימיות או בחטאות החיצוניות שאלו למעלה ואלו למטה ת"ל במקום אחר דמו: וזרקו. עומד למטה וזורק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזויות לכך נאמר סביב שיהא הדם נתון בד' רוחות המזבח או יכול יקיפנו כחוט ת"ל וזרקו אי אפשר להקיף בזריקה. אי וזרקו יכול בזריקה אחת ת"ל סביב הא כיצד נותן שתי מתנות שהן ד': אשר פתח

אהל

אחרן כהנא ית אדמא במניא וידרקון ית אדמא במזרקיא על מדבחא חוור חוור דבתרע משכן זימנא :

ו וישלח ית משכא מן עלתא ויפסג יתה לפסגתא : ז ויתנון בני אהרן כהנא אשתא על מדבחא ויסדרון קיסין על אישתא : ח ויסדרון בני אהרן כהניא ית פסגייא וית רישא וית פריסותא דיתרבא על קיסין דעל אשתא דעל מדבחא : ט וכרעא ורינגלוי יחליל במיא ויסק כהנא ית כולא למדבחא עלתא היא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי : י ואין מן בני ענא קורבניה מן אימריא או מן בני עיזיא לעלתא דכר שלים יקרביניה : יא ויכוס ית הטבחא על שיפולי מדבחא בסטר ציפונא קדם יי ודרקון בני אהרן כהניא ית אדמיה במזרקיא על מדבחא חוור חוור : יב ופסיג יתיה לפסגוי ית רישיה וית גופיה ויסדר כהנא

ירושלמי

ויתליש ית עלתא ויפסג יתה לפסגתא :

ירחץ ישזג

בעל הטורים

שוחטו של אדם דומה לדם האדם. ולכן כתיב ונתו המעלה עליו כאילו הקריב דמו. ובן בקר כתיב וקרבו וכרעיו ובכאן כתיב והקרב והכרעים ואית' בתגא דבי אליהו לפי כשם שהלכה בהמה דקה מנגהת

כרעיה כמו פתי ונערב הגל בהמה גם מנגהת כרעיה לנדדים ולכך בהמה דקה מפתגם מהכלה בבטנה ועל כן נותחה ג"כ משונה מבהמה גסה בבן בקר לא כתיב אלא והקטיר • ובכאן כתיב והקריב והקטיר לפני

רש״י

אהל מועד • ולא בזמן שהוא מפורק : (ו) והפשיט • מה ת"ל העולה לרבות את כל העולות להפשט ונתוח : אותה לנתחיה • ולא נתחיה לנתחים • (ז) ונתנו אש • אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט : בני אהרן הכהן • כשהוא בכיהונו הא אם עבד בבגדי כהן הדיוט עבודתו פסולה • (ח) בני אהרן הכהנים • כשהם בכיהונם הא כהן הדיוט שעבד בשמנה בגדי' עבודתו פסולה: את הנתחים ואת הראש • לפי שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיטה לפיכך הוצרך למנותו לעצמו : ואת הפדר • למה נאמר ללמדך שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה וזהו דרך כבוד של מעלה : אשר על המזבח • שלא יהיו הגזירין יוצאין חוץ למערכה : (ט) עולה • לשם עולה יקטירנו : אשה • כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש וכל אשה לשון אש פוש"ייר בלעז : ניחוח • נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני : (י) ואם מן הצאן • וי"ו מוסף על ענין ראשון ולמה הפסיק ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה : מן הצאן מן הכשבים ומן העזים • הרי אלו ג' מיעוטין פרט לזקן ולחולה ולמזוהם : (יא) על ירך המזבח • על צד המזבח : צפונה לפני יי' • ואין צפון בבמה :

מן

יי' • שיקריבנו ברצונו ולא באונס : (ד) וסמך ידו •

אבן עזרא

סוד התולדת והחטאות והמצות להקיות מורי התורה • וטעם ויקרא אל משה נאמר ולא יכול משה שהכנו' קראו מאהל מועד שיבא שם ושם ידבר עמו והכבוד לפנים מהפרכת ושם היה משה נכנס כי כן כתוב וזה טעם ותמונת יי' יביט • וטעם להזכיר הקרבנות קודם המצות כי השכינה תשוב אל מקומה אם לא ישמרו תורת העולה וכן היה וחלילה חלילה להנערך לעולה וכו כתיב אם ארעב לא אומר לך רק יש לו סוד : (ב) מכם • מאוחר וכן הוא אדם מכם כי יקריב קרבן וכמוהו רבים או יהיה מכם ממש נכנס או יהיה מכם רמז להוציא את הגזול כי כן כתו' שונא גזל בעולה : מן הבהמה יהיה הקרבן כלל ואחר כן מן הבקר ומן הצאן שהם מין כבש ועז פרט גם זאת קרבנכם כלל: (ג) אם עולה קרבנו • פרט ועולה מפורשת : מן הבקר • גדול או קטן אחר שמונת ימים ובעבור היות העולה קרבה כלה לגבוה היא מהבהמ' ויזכר נבח' והנקב' על כן אין בעוף נקבה : תמים • בלא מום • ואחר שאמ' יקריבנו פירש אל המקום אשר יקריב אותו כי כנס במזב' אהל מועד : לפני יי' • דבק בטעם עם א' פתח אהל מועד יקריב אותו : לרצונו • כני היה בר' מהפס' פנידו פאחת יסמוך כי רק

לנתחיו ואת־ראשו ואת־
פדרו וערך הכהן אתם על־
העצים אשר על־האש אשר
על־המזבח: יג והקרב
והכרעים ירחץ במים והקריב
הכהן את־הכל והקטיר
המזבחה עלה הוא אשה ריח
ניחח ליהוה: פ יד
ואם מן־העוף עלה קרבנו
ליהוה והקריב מן־התרים
או מן־בני היונה את־קרבנו:
טו והקריבו הכהן אל־
המזבח ומלק את־ראשו
והקטיר המזבחה ונמצה דמו
על קיר המזבח: טז והסיר
את־מראתו בנצתה והשליך
אתה אצל המזבח קדמה אל־
מקום הדשן: יז ושסע אתו
בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על־
העצים אשר על־האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה:
ונפש

ד׳ פתחין וה׳ קמץ · ג׳ב ג׳ · שני · אלפ חסר · ד׳ · ג׳. פ׳ · ג׳ב ג׳ כתי׳ ה׳ א׳ · ג׳ חסר · ג׳ חסר · ב׳ · ג׳ ג׳ ומ׳ ולא יבדיל · ב׳ וסמי׳ מס׳ כות׳:

יג וגוא וכרעיא יחליל
במיא ויקריב כהנא ית כולא
ויסק למדבחא עלתא הוא
קורבן דמתקבל ברעוא קדם
יי: יד ואם מן עופא
עלתא קורבניה קדם יי
ויקריב מן שפניניא או מן
בני יונה ית קורבניה: טו
ויקרביניה כהנא למדבחא
וימלוק ית רישיה ויסיק
למדבחא ויתמצי דמיה על
כותל מדבחא: טז ויעדי
ית זפקיה באוכליה וירמי
יתיה בסטר מדבחא קידומא
באתר דמקדין קיטמא:
יז ויפריק יתיה בגדפוהי
לא יפריש ויסיק יתיה כהנא
למדבחא על אעיא דעל
אישתא עלתא הוא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי:
ואינש

אהרן ואת ראשו יומא כ זבחים נא חולין כז והקרב זבחים סט והקרב והכרעים זבחים כב והקריב הכהן את פספים פה יומא כז הניתנים זבחים ? יז כל ש פה מנחות י חולין כ עלה הוא זבחים יב ואם מן קדושין כב והקריב מן זבחים סה חולין כב והקריבו זבחים סה חולין כא כריתות ע ומלק את קדושין לא זבחים פה חולין כח

ונמצה דמו זבחים סה: והסיר את זבחים סה מעילה יב · ושסע אותו זבחים סה׳ בכנפיו שבת קח · לא יבדיל זבחים סה: עולה הוא זבחים סו: אשה ריח שבועות טו · מנחות קי:

רשבם

(טו) ומלק. חכמים פירשו הא־ך: מלכתי׳ ומלק את ראשו ולא כתב ומלק אותו כמו שכתוב ושחט אותו. פירש דונ״ש. כי ראייה הוא לדברי רבותינו שראו עבודת בית המקדש כי הוא חותך בציפורנו שדרה ומפרקת מאחריו עד שמגיע לצואר ויורד וחותך עד שמגיע לסימנין וחותכן: ונמצה. בדבר רך ראוי לומר כך כדכתי׳ את קובעת כוס התרעלה שתית ומצית אך שמריה ימצו: (טז) מוראתו. כמו ושמתיך כראי. הוי מוראה וכנאלה. ענין טנף המה. ותרגומו. זפקיה. והוא כרעי ווזל״ו בגוונתה גם הנוצה עם הזפק: ופשט

רש״י

(יד) מן העוף. ולא כל העוף לפי שנ׳ תמי׳ זכר בבקר בכשבים תמות וזכרות בבהמה ואין תמו׳ וזכרו׳ בעופו׳ יכול אף מחוסר אבר ת״ל מן העוף. תורים. גדולים ולא קטנים: בני יונה. קטנים ולא גדולים: מן התורים או מן בני היונה. פרט לתחלת הציהוב שבזה ושבזה שהוא פסול שגדול הוא אצל בני יונה וקטן אצל תורים: (טו) והקריבו. אפילו פרידה אחת יביא: הכהן ומלק. אין מליקה בכלי אלא בעצמו של כהן קוצץ בצפרנו ממול העורף וחותך:

יונתן בן עוזיאל

כַּהֲנָא יַתְהוֹן עַל קֵיסִין דְּעַל אִישָׁתָא דְּעַל מַדְבְּחָא: יג וּכְרֵיסָא וְרִיגְלוֹי יְחַלִּיל בְּמַיָּא וִיקָרֵב כַּהֲנָא יַת כּוּלָּא וְיַסִּיק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הִיא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יד וְאִם מִן עוֹפָא קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ וִיקָרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָיָא יַת קוּרְבָּנֵיהּ בְּרַם שַׁפְנִינַיָּא יַקְרִיב מִן רַבְרְבִין וּבְנֵי יוֹנַיָּא מִן גּוֹזָלִין: טו וִיקָרְבִינֵיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא וְיַחֲזוֹם יַת רֵישֵׁיהּ וְיַסִּיק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמַצֵּי אַדְמֵיהּ עַל כּוֹתַל מַדְבְּחָא: טז וְיַעְדֵּי יַת זְרוּקְפֵיהּ בְּלַקְטֵיהּ וְיִטְלֵק יָתֵיהּ לִסְטַר מַדְבְּחָא קִידוּמָא בַּאֲתַר דְּמוֹקְדִין קִיטְמָא: יז וְיִתְלַע יָתֵיהּ בְּגַדְפּוֹי וְלָא יַפְרִישׁ גַּדְפּוֹי מִנֵּיהּ וְיַסִּיק יָתֵיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל קֵיסִין דְּעַל אִישָׁתָא עֲלָתָא הִיא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

ירושלמי

וִיקָרֵיב יָתֵיהּ כַּהֲנָא עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא וְיִעֲזֵם רֵישֵׁיהּ וִיסַדַּר עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא וְיִמְצֵי דְּמֵיהּ עַל שִׁיפּוּלֵי מַדְבְּחָא: וְיַעֲבַר יַת קוּרְקְבָנֵיהּ בִּנְטְשָׁא וְיִטְלַק יָתֵיהּ סְמִיךְ לְמַדְבְּחָא מִן מַדִּינְחָא לַאֲתַר בֵּית שְׁפִיכוּת קִיטְמָא: וְיִתְלַע יָתֵיהּ בְּכַנְפּוֹי לָא יַפְרֵישׁ וִיסַדַּר יָתֵיהּ כַּהֲנָא עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא עַל קֵיסַיָּא דְּאִית עַל אִשָּׁתָא:

וגר

רש״י

ומותך מפרקת עד שמגיע לסימנין וקוצצן: ונמצה דמו. לשון מיץ אפים (משלי ל) כי אפס המיץ (ישעיה יו) כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד: ומלק והקטיר ונמצה. אפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה אלא מה הקטרת הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו׳ אף מליקה כן ופשוטו של מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמצה דמו כבר: (טז) מראתו. מקום הרעי זה הזפק: בנוצתה. עם בני מעיה ונוצה לשון דבר המאוס כמו כי נצו גם נעו (איכה ד׳) וזהו שתרגם אונקלוס באוכליה וזהו מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאמר נוטל את הקרקבן עמה ורבותינו ז״ל אמרו קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה ונוטלו עם הנוצה שעל העור. בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ במים. והקטיר. בעוף שניזון מן הגזל נאמר והשליך את המעים שאכלו מן הגזל: אצל המזבח קדמה. במזרחו של כבש: אל מקום הדשן. מקום שנותנים שם תרומת הדשן בכל בקר ודשן מזבח הפנימי והמנורה וכולם נבלעים שם במקומן: (יז) ושסע. אין שיסוע אלא ביד וכן הוא אומר בשמשון וישסעהו כשסע הגדי (שופטים יד): בכנפיו. עם כנפיו אינו צריך למרוט כנפי נוצתו: בכנפיו. נוצה ממש והלא אין לך הדיוט שמריח ריח כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו ולמה אמר הכתוב יקריב כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני: לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לשתי חתיכות אלא קורעו מגבו. נאמר בעוף ריח ניחוח ונאמר בבהמה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים:

אבן עזרא

שעיר המשתלח איננו כדרך כל קרבן על כן שנים שכתוב רק כאשר מצאנו במעתיקי׳ שהעתיקו שכל סמיכ׳ בשתי ידים שמכנו עליה׳ והגוף הקרב לכפר על העולה על הרוח יקרא עולה גם כן הקרב בעבור חטאת ואשם יקרא חטאת ואשם: ונרצה לו. יפיק רצון משמם: לכפר עליו. להיות כופר עונש שיש עליו: (ה) לפני יי׳. כמו עולת הנאן: (יא) על ירך המזבח לפיכך כנגד השלחן. וטעם גם טעם הכהן שישחטנו אחר וזרקו רבים את הדם

בעל הטורים

שכאן הוא מועט ומקריב ומקטי׳ הכל בפעם אחת בבן בקר לא נאמר הוא. ובצאן ובעוף נאמר עולה הוא לפי שעולת העוף באה תחת הכבש כדלו׳ יכול אם עשאו בכבש יהא כשר ת״ל הוא. בבן בקר כתי׳ לרצונו ולא בצאן ובעוף לפי שמרצה לביאה. בפונה. כדי להבין ממה שנא׳ מכפין תפתח הרעה כתי׳ מצפון בצאן כנגד יצחק שאמרו צפון וכן בגזוים כתיב צפון כ נגד יעקב שנא׳ כו ואת עירות גדיי העזי׳ ומלק את ראשו. מליקה מן העורף לפי שהיונה בשביה פוררת מחזרת הסימנין על גבי הגוזל ועולת העו׳ למעלה על שם יצחק יונת אלם שם עולה למעלה על

ב ס א ונפש כי־תקריב ג׳ ר״פ
קרבן מנחה ליהוה סלת יהיה
קרבנו ויצק עליה שמן ונתן
עליה לבנה׃ ב והביאה ג׳ בתור׳
אל־בני אהרן הכהנים וקמץ
משם מלא קמצו מסלתה ג׳
ומשמנה על כל־לבנתה ג׳ י׳ ב״ג חס׳
והקטיר הכהן את־אזכרתה
המזבחה אשה ריח ניחח ג״ב
ליהוה׃ ג והנותרת מן ל״ג מ״ג
המנחה לאהרן ולבניו קדש
קדשים מאשי יהוה׃ ס ד
וכי תקרב קרבן מנחה מאפה י׳ חס׳ בליש׳
תנור סלת חלת מצת ב מ״ל י׳ ד׳ חסר׳
בלולת בשמן ורקיקי מצות
משחים בשמן׃ ס ה ואם
מנחה על־המחבת קרבנך ג׳
סלת בלולה בשמן מצה
תהיה׃ ו פתות אתה פתים ג׳ ומ״ל י׳ ד׳ חסר׳
ויצקת עליה שמן מנחה הוא׃
ואם

א ואנש ארי יקריב אהרן
קורבן מנחתא קדם יי סולתא
יהי קורבניה ויריק עלה
משחא ויתן עלה לבונתא׃
ב וייתינה לות בני אהרן
כהניא ויקמוץ מתמן מלי
קומציה מסולתה וממשחה
על כל לבונתה ויסיק כהנא
ית אדכרתה למדבחא
קורבן דמתקבל ברעוא קדם
יי׃ ג ודאשתאר מן
מנחתא לאהרן ולבנוהי
קודש קודשין מקורבניא דיי׃
ד וארי תקריב קורבן
מנחתא מאפה תנור סולתא
גריצן פטירן דפילן במשח
ואספוגין פטירין דמשיחין
במשח׃ ה ואם מנחתא
על מסריתא קורבנך סולתא
דפילא במשח פטיר תהי׃
ו בצע יתה ביצועין
ותריק עלה משחא מנחתא
היא׃
ואם

ונפש כי
מנחו׳ס קי
קרבן מנח׳
זבחים סא
מנחות כ
וינ וקי
ויצק עליה
פסח ס לו
סוטה יד
מנחות ט יא
והביאה
פסחים סס
בוסס סס
קדושין לו
מנחות ט יא
וקמץ
זבחים סג
מנחות ו ס
מלא קמצו
יומא מו
מנחות יא
יט וכו
מסלתה
סוטה יד
מנחות כו
מעילה ט
בכורות מא
תמורה כס
כט
נדה מא
אשה ריח
סנועות טו

והנותרת יומא סא׳ סוטה טו׳ מנחות ט׳ מעילה ט׳ וכי תקריב מנחות סג׳ מאפה תנור סס׳ חלות סס עה׳
ורקיקי מצות סס סג׳ קרבנך סס עד׃ סלת בלולה סס עה׳ מצה תהיה סס נג׳ פתות סס נה׳

רשב״ם

(א) מנחה כבר פירשתי לשון דורון בבראשית׃ מגזירת נשא את העם׃ (ב) מלא קומצו׳ חכמים פירשו במסכת יומא שקומץ בשלש אצבעותיו האמצעיי׳׃ אזכרתה׳ לשון זכר רגיל לומר בלבונה ומפני הריח העולה וכן כתיב מזכיר לבונה׳ וכן והיתה ללחם לאזכרה׳ מיני מנחות הכתובות כאן מפורשים במנחות מניין חלותיהם וכמה לבונה וכמה שמן בכל אחת ומהו מחבת ומה היא מרחשת׳ מרחשת׳ כלי עמוק ומעשיה רוחשין׳ אבל מחבת אינו עמוק וכולן באות מצה כמ״ש בצו את אהרן׃

וכל

רש״י

(א) כי תקריב׳ לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני אמר הקב״ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו׃ סלת יהיה קרבנו׳ האומר הרי עלי מנחה סתם מביא מנחת סלת שהיא הראשונה שבמנחו׳ ונקמצת כשהי׳ סלת כמו שמפור׳ בענין לפי שנאמרו כאן ה׳ מיני מנחות וכולן באות אפויות קודם קמיצה חוץ מזו לכך קרויה מנחת סלת׃ סלת׳ אין סלת אלא מן החטין שנ׳ סלת חטים ואין מנחה פחותה מעשרון שנ׳

ועשרון

סחז״ח • ונפש כי תקריב מנחה׳ אמר נפש נאמ׳ מנחה לפי שנכנס היא נ״א ; • העני טורח בנפש׳ על אשה ׳ להביאה • בעיף ונחנחה לא נאמר לפני יי׳ כמו בכן נקר לפי מעניים

א וּבַר נַשׁ אֲרוּם יְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ קִמְחָא סְמִידָא יְהֵי קוּרְבְּנֵיהּ
וְיָרִיק עֲלָהּ מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלָהּ לְבוֹנְתָּא: ב וְיַיְתִינָהּ לְוַת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָא
וְיִקְמוֹץ מִתַּמָן מְלֵי קוּמְצֵיהּ מִן קִמְחָא סְמִידָא וּמִן טוּב מִשְׁחָא עַל כָּל
לְבוּנְתָּהָא וִיסִיק כַּהֲנָא יַת שְׁפַר אַדְכַּרְתָּא לְמַדְבְּחָא קָרְבָּנָא דְמִתְקַבֵּיל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ג וּמַה דְמִשְׁתַּיֵּיר מִן מִנְחָתָא יְהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹי קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין מִקּוּרְבְּנַיָא דַיְיָ: ד וַאֲרוּם תְּקָרֵיב קָרְבַּן מִנְחָתָא דְמִתְאַפֵּי
כְּתַנוּרָא סְמִידָא גְרִיצָן פַּטִירָן וּפְתִיכָן
בִּמְשַׁח וְסִפּוֹגִין פַּטִירִין דִמְשִׁיחִין
בִּמְשַׁח: ה וְאִין מִנְחָתָא עַל
מַסְרִיתָא קוּרְבָּנָךְ סְמִידָא פְּתִיכָא
בִּמְשַׁח פַּטִיר תְּהֵי: ו רְסִיק יָתָהּ רִיסוּקִין וְתָרִיק עֲלָהּ מִשְׁחָא מִנְחָתָא

ירושלמי

וַעֲרִיכֵי פַּטִיר:
וּתְרַסֵּק יָתָהּ רִיסוּקִין וּתְרִיק
עֲלָהּ מִשְׁחָא:

מביאים אותם ומתנדבים נשיא אותם לפני הכל לכן אמר לאהרן ולבניו שאינן נפרסיא • והזכיר לאהרן לומר שאף הכהן הגדול לא יבזה מנחת הדל • לא תיעשה חמץ׳

חיא

רש״י

ועשרון סלת׳ למנחה עשרון לכל מנחה: ויצק עליה שמן • על כולה: ונתן עליה לבונה • על מקצתה מניח קומץ לבונה עליה לצד אחד ומה ראית לומר כן שאין רבוי אחר רבוי בתורה אלא למעט • ד״א שמן על כולה מפני שהו׳ נבלל עמה כמו שנ׳ מסלתה ומשמנה ולבונה על מקצתה שאינ׳ נבללת עמה ולא נקמצת עמה שנאמר על כל לבונתה שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה ומקטירה: ויצק ונתן והביאה מלמד שיציקה ובלילה כשרים בזר: (ב) הכהנים וקמץ • מקמיצה ואילך מצות כהונה: וקמץ משם • ממקום שרגלי הזר עומדו׳ ללמדך שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה אף בי״א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל: מלא קמצו • יכול מבורץ מבצבץ ויוצא לכל צד ת״ל במקום אחר והרי׳ ממנו בקמצו לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ אי בקומצו יכול חסר ת״ל מלא הא כיצד חופה ג׳ אצבעותיו על פס ידו וזהו קומץ במשמע לשון העברי׳: על כל לבונתה • לבד כל הלבונה יהא הקומץ מלא: לבונתה והקטיר • אף הלבונה בהקטרה: מלא קומצו מסלת׳ ומשמנה • הא אם קמץ ועלה בידו גרגיר מלח או קורט לבונה פסולה: אזכרתה • הקומץ העולה לגבוה הוא זכרון המנחה שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח: (ג) לאהרן ולבניו • כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת וההדיוט במחלוקת: קדש קדשים • הוא להם: מאישי יי׳ אין להם חלק בה אלא לאחר מתנת האישים: (ד) וכי תקריב וגו׳ • שאמר הרי עלי מנחת מאפה תנור ולמד שכתוב שיביא או חלות או רקיקין החלו׳ בלולות והרקיקין משוחין ונחלקו רבותינו במשיחתן י״א מושחן וחוזר ומושחן עד שכלה כל השמן שבלוג שכל המנחו׳ טעונו׳ לוג שמן וי״א מושחן כמין כ״י ושא׳ השמן נאכ׳ בפני עצמו לכהני׳ מה ת״ל בשמן בשמן שני פעמים להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזתי׳ וא״צ שמן ראשון אלא למנורה שנא׳ בו זך ושניכו במנחו׳ כל המנחו׳ האפוי׳ לפני קמיצתן ונקמצו׳ ע״י פתיתה כולן באות עשר עשר חלות והאמור בה רקיקין באה עשר רקיקין: (ה) ואם מנחה על המחבת • שאמר הרי עלי מנחת מחבת וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן והכלי אינו עמוק אלא צף ומעשה המנח׳ שבתוכו קשין שמתוך שהיא צפה האור שורף את השמן וכולן טעונו׳ ג׳ מתנו׳ שמן יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן: סלת בלולה בשמן • מלמד שבוללן כשהן סלת • (ו) פתות אותה פתים • לרבו׳ כל המנחו׳ הנאפו׳ קודם קמיצה לפתיתה: ויצקת עליה שמן מנחה היא • לרבו׳ כל המנחו׳ ליציקה יכול

אבן עזרא

הדם וכן כתוב ויביאו בני אהרן • וטעם אשר על פתח אהל להוציא מזבח הקטרת: (ו) והפשיט • כהן או אלי כלוה אליו: (ז) ונתנו בני אהרן • שלא ינשו הלוים וזאת מצוה על הכהנים ולא פחותים משנים: (ח) הפדר • רבי חכמי הדור פירשוהו הגוף והנכון בעיני שהי׳ הפדר החלבי׳ וכן הוא וערכי בני אהרן הכהנים

ג' ס ז וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת
ה' קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה׃
ח וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה
ג' אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה
ג' וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ט וְהֵרִים
הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
ג' אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ י
וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי
ל' טר"פ נפש' יְהוָה׃ יא כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר
ז' תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה
ג' חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ
ג' · כל לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה
דסמיך ל"מד פתח · לַיהוָה׃ יב קָרְבַּן רֵאשִׁית
תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־
ה' הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃
יג וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ
ל' והוא חד מן ב"ב מלין קמצין אחר זרקא׃ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית
מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל
מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ
תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס יד וְאִם־
ג' פ"ל · ג' ומ' גרש ירסים׃ תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ
כַּרְמֶל

אונקלוס

ז וְאִם מִנְחָתָא דְרָתְחָא
קוּרְבָּנָךְ סוּלְתָּא בִמְשַׁח
תִּתְעֲבֵיד׃ ח וְתַיְתֵי יָת
מִנְחָתָא דְיִתְעֲבֵיד מֵאִלֵּין
קֳדָם יְיָ וִיקָרְבִינַהּ לְכַהֲנָא
וִיקָרְבִינַהּ לְמַדְבְּחָא׃ ט
וְיַפְרֵישׁ כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת
אַדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא
קוּרְבָּן דְמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם
יְיָ׃ י וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין
מִקּוּרְבָּנַיָּא דַייָ׃ יא כָּל
מִנְחָתָא דִתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לָא
תִתְעֲבֵיד חֲמִיעַ אֲרֵי כָּל חֲמִיר
וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְּקוּן מִנֵּיהּ
קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ יב קוּרְבַּן
קַדְמַי תְּקָרְבוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ
וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְּקוּן
לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא׃ יג
וְכָל קוּרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא
תִּמְלַח וְלָא תְבַטֵּיל מְלַח קְיָם
אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל
קוּרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא׃ יד
וְאִם תְּקָרֵיב מִנְחַת בִּכּוּרִין
קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלֵי בְנוּר פֵּירוּכָן
רְכִיכָן תְּקָרֵיב יָת מִנְחַת
בִּכּוּרָךְ

תולדת

אהרן
ואם מנחת מנחות עד
מרחשת
שם סג
והבאת את
שם ס
והקריבה
סוטה יד
מנחות ח ה
והגישה
סוטה שם
זבחים סג
סד
מנחות סא
והרי' הכהן
מנחו' יט סא
כל המנחה
מנחות כז
לא תעשה
פנת קיא
מנחות נס
נב ונה
כי כל שאר
פסחים מג
יומא מז
יבמות ק
כוד נו
סוטה כג
שבועות יב
זבחים יג
מנחו' כו כא
לאתקטירו
מנחות קו
תמורה ג
קרבן
ראשית
זבחים עא
מנחות כא
וכח פד

ואל המזבח זבחים עו · מנחות כו · לר ח ניחח יומא מז · סוטה כג' · זבחים עו · מנחות קו · וכל קרבן סוטה טו · מנחות כ וכא · ולא תשבית ברכות ה · על כל קרבנך מנחות כ · ואם תקריב מנחות סח עג : אביב מנחות סו סח עא פד ·

רשב"ם

(יא) וכל דבש · פירות האילן · תמרים קרויין דבש : (יב) קרבן ראשית · שתי הלחם · בעצרת הקרויין מנחה חדשה : ובכורי · פירות המפורשים בכי תבא : תקריבו אותם לה' · בעזרה תביאו אותם לתנופה ולא לקרבן המזבח : (יד) ואם תקריב · לכשתקריב

רש"י

אף מנחת מאפה תנור ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין ת"ל היא : (ז) מרחשת · כלי הוא שהיה במקדש עמוק ומתוך שהיא עמוקה שמנה צבור ואין האור שורפו לפיכך מעשי מנחה העשויין לתוכה
רוחשין

היא : ז ואין מנחת מרתחא קרבנך סמידא רתח במשח תתעביד : ח ותהנעלית מנחתא דתתעבד מן סמידא ומשחא האלין לקדם יי ויקרבינה גברא דמייתי יתה לות כהנא וכהנא ימטינה למדבחא : ט ויפריש כהנא מן מנחתא ית שבח אדכרתה ויסיק למדבחא קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי : י ומה דמשתייר מן מנחתא יהי לאהרן ולבנוי קודש קודשין מקרבניא דיי : יא כל מנחתא די תקרבון קדם יי לא תתעביד חמיע ארום כל חמיר וכל דבש לא תקרבון מניה קרבנא קדם יי : יב קרבן שירוייא תקרבון יתהון קדם יי דלחים ביכוריא חמיר מתקרב ותמרי בזמן ביכורי אבא עם דובשיה מתקריב וייכלון יתהון כהניא ברם למדבחא לא יתסקון לאתקבלא ברעוא : יג וכל קורבן מנחתך במילחא תמלח ולא תבטל מלח קיים אלהך מעילוי מנחתך מטול דעשרין וארבעא מוהבתא דכהניא אתגזרו בקיים מילחא בגין כן על כל קרבנך תקריב מילחא : יד ואין תקרב מנחת ביכורין קדם יי מרתבהב קלי בנורא קמח קלי ופירוכין

ירושלמי

ארום כל דמעמע וכל דחלי :

רש"י

רוחשין · כל לבר רך ע"י משקה נראה כרוחש ומנענע : (ח) אשר יעשה מאלה · מאחד מן המיני' הללו : והקריבה · בעליה אל הכהן : והגישה הכהן אל המזבח · מגיעה לקרן דרומית מערבית של מזבח : (ט) את אזכרתה · הוא הקומץ : (יא) וכל דבש · כל מתיקת פרי קרויה דבש : (יב) קרבן ראשית תקריבו · מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש קרבן ראשי' שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור שנ' חמץ תאפינה וביכורי' מן הדבש כמו' ביכורי תאנים ותמרים : (יג) מלח ברית · שהברית כרותה למלח מו' ימי' בראשית שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המי' בחג : על כל קרבנך · על עולת בהמה ועוף ואמורי כל הקדשים כולן : (יד) ואם תקריב · הרי אם משמש בלשון כי שהרי אין זה רשות שהרי במנחת העומר

אבן עזרא

הלהבים את הנתחים שהם נתחי הגוף את הראש ואת הפדר שהם החלבי' ויחסר אות וי"ו שהוא כמנהג הלשון אודם פטדה וברקת וכן זה אותו לנתחיו ולנתחי הגוף את ראשו ואת פדרו או יהי פירוש את הראש עם הראש וכמוהו רבים והטעם הנאמן ויקטר משה את הראש ואת הנתחים ואת הפדר : (ח) וערכו · על בן הבקר כי הוא גדול ועל הכבש וערך : (ט) ירחץ במים · כהן או לוי על כן הוצרך להוסיף עם והקטי' מלת הכהן : (ט) אשה · שם התאר וטעמו קרבן אש והוא תאר למלת הכל : ניחוח · מפורש : (יא) על ירך המזבח · מחוץ וכן ירכתי צפון כי רבים תעו ואמרו שמגדל ציון היה בתוך ירושלים : (יד) מן התורים · גדולים ולא קטנים : בני היונה · להוציא את הגדולים על כן לא אמרו יונים :

(טו) ומלק · אין לו אח במקרא ומשפט המליקה מדברי הקבלה : ונמצה דמו · מבנין נפעל מגזר' מצית : (טז) מראתו · ידוע וכמוהו הוי מראה ונגאלה : בנוצתה · עם הנוצה שלו וכן מלא הנוצה : אל המזבח · מחוץ : קדמה · כי הוא רחוק ממקום הכבוד : אל מקום הדשן . גם שם ישימוהו : (טז) ושסע · מגזרת ושוסעת שסע כטעם בקוע : (א) ונפש כי תקריב · נפש אדם והזכיר הנפש שהמנחה נדבה גם הנפש תקרא נדיבה והוא נדיבה תשמרני : סלת · קמח חטה נקיה והיא הנקרא' ג בלשון קדר במו"ד והנה אין ראוי להיות מנחה לגבוה כי אם מהמין שאין למעלה הימנו : (ג) וקמץ · מגזרת לקמנים

לפי שלר הרע דומה לשאו' וטעם זה גם כן הזהיר על השאור שיצר הרע מתוק לאדם כדבש · וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וכו' ג"פ הזכיר מלח בפסו' משום דבשלשה מקומות המלח כתוב בלשכת המלח · ועל הכבש · ועל המזבח · תקריב מלח

בגי' זה יגיע מלח מגל בכור ואסתן ידו כתיב בבקר ובצאן וביגז כתיב את ידו לפי שהבקר חזק ויכול לסבול הסמיכה שצריך לסמוך עליו בכל כחו מה שאין כן בצאן וביגז · לכך כתיב את לפחות גרפיין · בבקר כתיב אם זכר אם נקבה · ובצאן כתיב

כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת
ג' וח"ל בִּכּוּרֶיךָ׃ טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ
שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה
מִנְחָה הִוא׃ טז וְהִקְטִיר
ג' הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגִּרְשָׂהּ
ג' וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ ג א
ו' גמור' וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם
מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־
ג' זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ
ד' חס' את לִפְנֵי יְהוָה׃ ב וְסָמַךְ יָדוֹ
ג' עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ ג וְהִקְרִיב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה
אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־
הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב׃ ד וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
ג' חסר נסיר"א עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־
הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
ג' מ"ל הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃ ה
ג' מ"ל נתור' וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן
המזבחה

את החלב אחו' ין חס · ואת שתי בכורות לט · יסירנה פס · והקטירו עסקים סל · והקטירו אותו קדושין לו · מנחות ט ב

אונקלוס

בִּכּוּרָךְ׃ טו וְתִתֵּן עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׁוֵּי עֲלַהּ לְבוֹנְתָא מִנְחָתָא הִיא׃ טז וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת אַדְכַּרְתַּהּ מִפֵּירוּכַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבוֹנְתַהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ א וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנֵיהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נוּקְבָּא שְׁלִים יְקָרְבִינֵּיהּ קֳדָם יְיָ׃ ב וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכְּסִינֵּיהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ ג וִיקָרֵיב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא׃ ד וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָין וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן דְּעַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ׃ ה וְיַסְּקוּן יָתֵיהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דְּעַל אָעַיָּא דְּעַל אֶשָּׁתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃ ו וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נוּקְבָּא שְׁלִים יְקָרְבִינֵּיהּ׃

אם

תולדת אהרן

כרמל
סוט' קס
מנ' ו' סד סו
תקריב את
מנחות סב
סל
ונתת עליה
מנחות כס
והקטיר
סוט' טו
מגרשה
מנחו' יט כס
על כל
מנ' ות כו
ואם זבח
ובהיסד
תמו' היא
שלמים
מ"ק טו
זבחים כע
קרבנו
מנ' ות כב
ערכין ב
תמורה ב
אססן ובק'
בכורות מא
אם זכר אם
בכורות טו
כו
תמורה יז
את קרבנו
ערכין
תמורה ב
ושחטו
ערו' יב'
יומא סב
נזיר מה
קדושין כו
זבחי' כה כו
מנחות ח

רשב"ם

לכשתקריב מנחת העומר: גרש · כמו ויגרש בתלן שיש טחין ברחים של גרוסות: (א) שלמים · מאחר שאינו לשון עולה אינו כליל אלא לשון שלמים · משמע לשון נדר וצריך לשלם את נדריו שהוא לשון תשלומים או יהא דינו כמו שמפרש והולך · ורבותינו פירשו לשון שלום שהכל זכין בו אימוריו לגבוה חזה ושוק לכהנים בשר נאכל לבעלים: (ד) היותרת · שמייתר וגדל על הכבד:

רש"י

העומר שבכתוב מדבר שהיא חובה וכן אם יהי' היובל וגו': מנחת בכורים. במנחת העומר הכתוב מדבר שהיא באה אביב בשעת בישול התבואה

לעולת

או זכר או נקבה לפי שאומרך לכתוב או · לרבות הפלגס : ואם לא תמצא ריבוי ובעזולא הזכיר כלל זכר ונקבה · לפי שהעז מנהגו לעולה ולולי' זכר ונקבה

ופירוכין תקרב ית מנחת ביכוריך : טו ותתן עלה משח זיתא ותשוי
עלה לבונתא מנחתא היא : טז ויסיק כהנא ית שבח אדכרתה מן
פירוכייא ומטוב משחא על כל לבונתה קורבנא קדם יי : א ואין
נכסת קודשיא קורבניה אין מן תורי הוא מקרב אין דכר אין נוקבא
שלים יקרביניה : ב ויסמוך ית ימיניה ברתוקפא על ריש קורבניה
ויכסיניה טבחא בתרע משכן זימנא וידרקון בני אהרן כהניא ית אדמא
על מדבחא חזור חזור : ג ויקריב מנכסת קודשיא קורבנא קדם יי ית
פריסותא דתרבא דחפי ית כריסא וית כל תרבא דעל כריסא : ד
וית תרתין כוליין וית תרבא דעליהון דעל כפלי וית חצרא דעל כבדא
דעל כוליתא יעדינא : ה ויסקון יתיה בני אהרן למדבחא על עלתא
דעל

בייקד ומסתמא ישחוט הזכר · ויאשיר הנקבה לפרנסת ביתו · כנן בקר כתיב והקטירו אותו בני אהרן לשון רבי' ובכשן כתיב והקטירו הכהן · לפי'

רשיי

התבואה ומן השעורים היא באה נאמר כאן אביב ונאמר להלן כי השעורה אביב: קלוי באש · שמייבשין אותו על האור באביב של קלעים (פרש"י במנחות שם הכלי של מוכרי קליו') שאלולי כן אינה נטחנת בריחים לפי שהיא לחה: גרש כרמל. גרוסה בעודה לחה גרש לשון שבירה וטחינה גורסה בריחים של גרוסות כמו ויגרס בחצץ (איכה ג) וכן גרסה נפשי (תלים קיט) כרמל · בעו'הכר מלא שהתבוא' לחה ומלאה בקשין שלה ועל כן נקראים המלילו' כרמל וכן ברמל בצקלונו (מלכים ב ד) : (א) שלמים · שמטילים שלום בעולם ד"א שלמים שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים : (ג) ואת כל החלב וגו' · להביא חלב שעל הקבה דברי ר' ישמעא' רע"א להביא חלב שעל הדקין : (ד) הכסלים : פלנקי"ן בלעז שהחלב שעל הכליו' כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים למטה וזהו החלב שתחת המתנים שקורין לונבי"לוש לובן הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו : היותרת · הוא דופן המסך שקורין איבר"יש ובלשון ארמי חצרא דכבדא : על הכבד · שיטול מן הכבד עמה מעט ובמקום אחר הוא אומר ואת היותר' מן הכבד : על הכבד על הכליות · לבד מן הכבד ולבד מן הכליות יסירנה לזו: (ה) על העולה · מלבד העולה למדנו שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה

אבן עזרא

לקמצי' קדמונינו פירשו מלא קמצו ודבריהם אמת: משלתה · מעט ממנה וכן משמן רק כל הלבונה יקטיר : אזכרתה : הא"לף נוסף והטעם מה שהיה לו לזכרון לפני השם בעבור מנחתו ורבים פירשוהו כריח וקטורת כמו זכרו כיין לבנון : (ג) לאהרן ולבניו · ולכל הכהנים בשוה : (ד) חלות · עבות ויש אומרי' עגולות מלשון חלילה בדברי קדמונינו : (ה) מחבת · קערה מכוסה בקערה והתי"ו תחת ה"א כתי"ו ושבת לנשיא : (ז) מרחשת · מעשה מטוגן ויש מפרשים מגזרת רחש לבי והטעם בעבור שישמיע קול : (י) לאהרן ולבניו · אחריו · והטעם לכהן המקריב כי כן כתוב על שתי המנחות : (יא) שאור · הוא המחמיץ גם כן הדבש ורבים אמרו שפיר' דבש תמרים וכן כל ארץ זבת חלב ודבש ויש להם כדמו' ראיה בספר עזרא : (יב) קרבן ראשי' תקריב אותם ליי' · כטעם שתים שני עשרונים המונפים לפני השם בחג השבועות וזה פירוש ליי' אע"פ שהם קדש ליי' הם למאכל הכהן :
(יג) ברית אלהיך : הכנסתיך בברית והשבעתיך שלא תקריב תפל ולא יאכל כי הוא דרך בזיון: (יד) ואם תקריב מנחת בכורים · רבים אמרו שמלת אם חיוב ולפי דעתי כי אין צורך כי שחיוב הוא ראשית בכורים ולא הבכורים והרוצה להביא מנחה מבכורים נדבה יביא : אביב · נקרא כן בעבור שהוא ראשון והוא מגזרת אב : גרש · טעמו ידוע וקרוב מגזרת גרשה נפשי ואם הוא בשמ"ך : כרמל : כמו וכרמל

הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר
עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ
ו וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ
לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ
נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ ז
אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי
יְהוָה׃ ח וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ ט וְהִקְרִיב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ
הָאַלְיָה תְמִימָה לְעֻמַּת
הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ י
וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־
הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃
יא וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ יב
וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי
יְהוָה׃ יג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־
רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ יד
וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ טו וְאֵת
שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים

ואת

ז אִם אִימַּר הוּא מְקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ וִיקָרֵב יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ: ח וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: ט וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּיהּ אֲלִיתָא שַׁלְמְתָא לָקֳבֵיל שִׁדְרְתָא יַעְדִּינַהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא: י וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהוֹן דְּעַל גִּיסְסַיָּא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ: יא וְיַסְּקִינֵּיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵים קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: יב וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קוּרְבָּנֵיהּ וִיקָרְבִינֵּיהּ קֳדָם יְיָ: יג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: יד וִיקָרֵיב מִנֵּיהּ קוּרְבָּנֵיהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא: טו וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהוֹן דְּעַל גִּיסְסַיָּא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל
כוליתא

ס״ וחד וכסב
קמ׳ וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו׃ תניין וסמך את ידו על ראש קרבנו ושחט אתו תלית׳ וסמך את ידו על ראשו ושחט אתו׃
ג׳
ס״ פסוקים ואת את ואת׃
ג׳ אס׳ פנידר׳
כל אורייתא חס׳ במ״פ
ג׳ מ״ל
ס״ וכל ואת שתי כליות

אחרן ואם מן
זבחים ח ט
מנחות פג
תמורה כ
אם כשב
פסחים כו
זבחים
מנחות פג
תמורה יח
כריתות כח
ושחטאותו
קדושין כח
זבחים כח
וזרקו בני
ערונין כו
חלבו
זבחים כח
חולין יא
לעסת
חולין
אשה לה׳
כריתות כב
ואם עז
פסחים נו
זבחים ט
מנחות פג
תמורה כ
כריתות כח
ושחטאותו
קדושין כח
כל חלב
חולין קיז
תמורה לג
מעילה טו

דעל קיסין דעל אישתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי : ו ואין מן ענא קורבניה לנכסת קודשיא קדם יי דכר או נוקבא שלים יקרביניה : ז אין אימר הוא מקריב ית קורבניה ויקריב יתיה קדם יי : ח ויסמוך בתוקפא יד ימיניה על ריש קורבניה ויכוס יתיה טבחא קדם משכן זימנא וידרקון בני אהרן ית אדמיה על מדבחא חוור חוור : ט ויקריב מנכסת קודשיא קרבנא קדם יי טוב שומניה אליתא שלימתא כל קביל דקיתא יעבר יתיה ית פריסותא דתרבא דחפי ית כריסא וית כל תרבא דעל כריסא : י וית תרתין כוליין וית תרבא דעליהון דעל כפלי וית חצרא דעל כבדא על כולייתא עדינא : יא ויסקיניה כהנא למדבחא לחם קורבנא קדם יי : יב ואין מן בני עיזא קורבניה ויקריביניה קדם יי : יג ויסמוך יד ימיניה על רישיה ויכוס יתיה טבחא קדם משכן זימנא וידרקון בני אהרן ית ארמיה על מדבחא חוור חוור : יה ויקרב מניה קורבנא קדם יי ית פריסותא דתרבא דחפי ית כריסא וית כל תרבא דעל כריסא : טו וית תרתין כוליין וית תרבא דעליהון דעל כפלי וית חצרא דעל

כברא

ירושלמי

תרבא וגיעא שלימה לקביל עיצייא יעבר יתיה וית תרב דחפי על כריסא :

בעל הטורים

שכן נקר' צריך הרנה כהנים ' את החלב המכסה את הקרב ' לפי שבא לכפר על החטא שעשה מחמת רוב שומנו כדכתיב שמנת עבית כשית' וכתי' וישמן ישורון ויבעט לכך מביא החלב : וכאן הקריב חלבו ' אם כבש והוא יותר גדול כדכתיב והכבשים הפרי' יעקב כשבי' בא"ת ב"ש לב"ש '

על שם לבשו כרים הכאן : מזבח קטרת הסמים בפרשת כהן משיח כתיב קטרת הסמים ' ובפרשה שאחריה כתיב מזבח קטרת' לפי שכהן גדול מתעשר בקטרת ' הוסיף לומר סמים ' בכל הכפרות הוסי' כפרה וסליחה חוץ מכ"ג ' לפי שבנגת תלמוד עולה זדון : על

עלשפך

רש"י

המערכה ' (ז) אם כשב ' לפי שיש באימורי הכשב מה שאין באמורי העז שהכשב אליתו קריבה לכך נחלקו לשתי פרשיות : (ח) וזרקו ' שתי מתנות שהן ד' וע"י הכלי הוא זורק ואינו נותן באצבע אלא חטאת : (ט) חלבו ' המובחר שבו ומהו זהו האליה תמימה : לעומת העצה ' למעלה מן הכליות היועצות : (יא) לחם אשה ליי' ' לחמו של אש לשם גבוה : לחם ' לשון מאכל וכן נשחיתה עץ בלחמו ' (ירמיה יא) עבד לחם רב ' (דניאל ה) לשחוק עושים לחם (קהלת י) : חקת עולם ' יפה מפורש בת"כ כל הפסוק :

מכל

רשב"ם

(ט) לעומת העצה ' הכליות ' וחכמים פירשו בשחיטת חולין האיך מסירין אותו :

בכל

אבן עזרא

גאקלונו : (ה) שלמים ' מפורש : (ד) על הכסלים ' ידוע והוא מגזרת כוכבי השמים וכסיליהם : על הכליות ' כמו ויבאו האנשים על הנשים וטעמו עם ' ונקראו כליות בעבור כח תאות המשגל והיא מגזרת נכספה וגם כלתה נפשי : (ט) חלבו האליה תמימה ' טעמו כאשר היה שהאליה תקרא חלב ותעו הצדוקים כאשר אפרש לך בפרשה השנית גם תעה הגאון שאמר כי הוא חלבו והשיב כי מדקדוק הלשון לא יתכן כי יהיה ראוי להיות חלבו ואליתו או החלב והאליה ' העצה ' ידוע ממקומו ואין לו אח ויש מי שהוציא מגזרת עץ בדרך רחוקה : (יא) לחם אשה ' כבר פירשתי לחם שהוא מאכל וימצא על הפרי ועל הבשר : (יב) ואם עז ' ממין העז זכר או נקבה כמשפט הכבש וכן הבקר לא הזכיר האליה כי אם בכבש כי האליה בעז ובשור קטנה ועוד כי הכבשים שהן בארץ ישראל יש להם אליה גדולה וזה דבר ידוע : (טז) כל חלב ליי' ' זה הכלל ואחר שהחלב והדם לגבוה הם אסורים לכם ובפרשה השנית אצריך לבאר חוקת עולם : (יט) נפש כי תחטא ' לעשות בשגגה אחת ממצות לא תעשה שיש עליהם כרת או מלקות ' ואלה נפש כלל לישראל ולגר כי כן כתוב ' ואחר כן פרט והחל

מהכהן

ואת היתרת על הכבד על
ג' הכלית יסירנה: טז והקטירם
נ"כ ג' הכהן המזבחה לחם אשה
י' לריח ניחח כל חלב ליהוה:
נ"ר"פ יז חקת עולם לדרתיכם
בכל מושבתיכם כל חלב
ל' וכל דם לא תאכלו: פ
ד א וידבר יהוה אל
משה לאמר: ב דבר אל
בני ישראל לאמר נפש
כי תחטא בשגגה מכל מצות
יהוה אשר לא תעשינה
ז' ר"פ ועשה מאחת מהנה: ג אם
בסיפרא: הכהן המשיח יחטא לאשמת
פ' פתיחין בפ עמא העם והקריב על חטאתו
אשר חטא פר בן בקר תמים
ליהוה לחטאת: ד והביא
את הפר אל פתח אהל
מועד לפני יהוה וסמך את
ידו על ראש הפר ושחט את
הפר לפני יהוה: ה ולקח
הכהן המשיח מדם הפר
ל"פ בתור' והביא אתו אל אהל מועד:
ו וטבל הכהן את אצבעו
קדמא' וטבל הכהן את אצבעו בדם תניין וטבל הכהן אצבעו מן הדם בדם והזה מן הדם שבע
פעמים לפני יהוה את פני
פרכת הקדש: ז ונתן
ל' א' לגת' הכהן מן הדם על קרנות
מזבח קטרת הסמים לפני
יהוה אשר באהל מועד ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד
ג' פסוקים ואת את ואת: מזבח העלה אשר פתח אהל מועד: ח ואת כל חלב
פר

כוליתא יעדינה: טז
ויסקינון כהנא למדבחא
לחים קורבנא לאתקבלא
ברעוא כל תרבא קדם יי:
יז קים עלם לדריכון בכל
מותבניכון כל תרבא וכל
דמא לא תיכלון: א
ומליל יי עם משה למימר
ב מליל עם בני ישראל
למימר אנש ארי יחוב בשלו
מכל פיקודיא דיי דלא
כשרין לאתעבדא ויעבד
מחד מנהון: ג אם כהנא
רבא יחוב לחובת עמא
ויקריב על חובתיה דחב תור
בר תורי שלים קדם יי
לחטאתא: ד וייתי ית
תורא לתרע משכן זמנא
לקדם יי ויסמוך ית ידיה על
ריש תורא ויכוס ית תורא
קדם יי: ה ויסב כהנא
רבא מדמא דתורא וייתי
יתיה למשכן זמנא: ו
ויטבול כהנא ית אצבעיה
בדמא וידי מן דמא שבע
זמנין קדם יי קדם פרוכתא
דקודשא: ז ויתן כהנא
מן דמא על קרנת מדבחת
קטורת בוסמיא קדם יי
דבמשכן זמנא וית כל
דמא דתורא ישוד ליסודא
דמדבחא דעלתא דבתרע
משכן זמנא: ח וית כל
תרב

חקת עולם כריתות ז
כל חלב פס ז פה כג
נפש כי יומא לג
מאחת סנה' עז
אם הכהן מגלה ט
לאשמת יבמות ט
מזבח קטר' יומא נח

כַּבְרָא דְעַל בּוּלְיָיתָא יַעְדִינָהּ : טו וְיַסְקִינוּן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵים
קוּרְבָּנָא לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תְּרַב קֳדָם יְיָ : יז קְיָים עֲלַם לְדָרֵיכוֹן
בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל תְּרַב וְכָל אֲדַם לָא תֵיכְלוּן עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא יִתְקְרֵיב
לִשְׁמָא דַייְ : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר בַּר נַשׁ אֲרוּם יֵיחוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַייְ דְלָא כַּשְׁרִין
לְאִתְעֲבָדָא וְיַעֲבֵד מִן חַד מִנְּהוֹן : ג אִין כַּהֲנָא רַבָּא דִמְתְרַבֵּי בִּמְשַׁחָא
יֵיחוֹב בְּמִקְרְבֵיהּ קָרְבַּן חוֹבַת עַמָּא דְלָא כְּהִלְכָתֵיהּ וִיקָרֵב בְּגִין חוֹבְתֵיהּ
תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא : ד וְיֵעוֹל יַת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִימְנָא לִקְדָם יְיָ וְיִסְמוֹךְ יַד יְמִינֵיהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס טַבָּחָא יַת תּוֹרָא
קֳדָם יְיָ : ה וְיִסַּב כַּהֲנָא רַבָּא דִמְתְרַבֵּי בִּמְשַׁחָא מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיָהֵנְעֵל
יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִימְנָא : ו וְיִטְמוֹשׁ כַּהֲנָא יַת אֶצְבְּעֵיהּ בְּאַדְמָא וְיַדֵּי מִן
אַדְמָא שְׁבַע זִימְנִין קֳדָם יְיָ קֳבֵל
פַּרְגוֹדָא דְקוּדְשָׁא : ז וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן
אַדְמָא עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא בוּסְמַיָּא
דִקְדָם יְיָ דִבְמַשְׁכַּן זִימְנָא וְיַת כָּל
אַדְמָא דְתוֹרָא יֵישׁוֹד לִיסוֹדָא
דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִבְתְרַע מַשְׁכַּן זִימְנָא : ח וְיַת כָּל תְּרַב תּוֹרָא
דְחַטָּאתָא

ירושלמי

וְיִצְבּוֹעַ כַּהֲנָא אֶצְבְּעֵיהּ מִן
אִדְמָא וְיַדֵּי שׁוּבְעָא
זִמְנִין :

בעל הטורים

הדשן ישרף · נותנה תורה לשרוף קרבנו של כהן משיח יפרסמוה בחוצעל שפך הדשן שלא יתביישו אלא להתודות על חטאו שהרי כהן גדול חטא ומתודה והביא קרבן על חטאו · ישנו · שני נמסרו ואם כל עדת ישראל ישגו · שבנו באכנים מזוקק על דייני ישראל שמתינים את הנאן שהא נמי מיירי בכהנים שבנגו

על פי בית דין שטעו בהוראה · מעיני ד' ונעלם דבר מעיני הקהל ואידך בכהני' עניינא · אם מעיני העד' ונעל' מעיני אישה · ונעלמה מעיני כלקי' איירי בתור' דכתיב לעיל מיני' והחכת' מאין תמצא · הכא נמי כעלמ' החכמ' מעיני בית דין שטעו בהוראה · ונעל' מעיני אישה · זה הוא שאמר

רשב"ם

(יז) בכל מושבותיכם · כל חלב וכל דם לא תאכלו · אפילו בכל מושבותיכם שנאכלין חולין ואין שם קרבן וחלב ודם למזבח : (ב) אשר לא תעשינה · בכל חייבי כריתות שהם בלא תעשה פירשו חכמים בכריתות ובהוריות חוץ מפסח ומילה שהם מצות עשה : מאחת מהנה · פירשו חכמים מקצת של אחת מהנה כגון שם משמעון : (ג) לאשמת העם · חכמים דרשו הרי משיח כציבור בהוריות · אך לפי הפשט משמע לפי שהכהנים כאמר משפט ליעקב ותורה לישראל וכל שכן כהן גדול שהוא מומחה לרבים · (ג) אם הכהן המשיח יחטא בהוראתו גם להחטיא את העם עמו · והקריב על חטאתו ונו' אל שפך הדשן · דכתיב בנו את אהרן והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה : (ו) את פני הפרכת לפי הפשט · את פני הפרכת הקדש · פרכ' המבדיל בין הקדש ובין קדשי הקדשים · ומה הפרש שם פרכת הקדש משמע שהיו הבזאת כנגד אמצעות הפרוכת מבחוץ שכנגד ארון הקודש שמבפנים :
אשר
לפניה שעירי ע"א לכליות ולחלבים ויותרת :

רש"י

(ב) מכל מצות ה' · פירשו רבותינו אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לאו וכרת ושגגתו חטאת · מאחת מהנה · ממקצת אחת מהן כגון הכותב בשבת שם משמעון נח מנחור דן מדניאל : (ג) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם · מדרשו אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה כמו שנ' לאשמת העם ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו ופשוטו לפי אגד' כשכהן גדול חוט' אשמת העם היא זה שהן תלויין בו לכפר עליהם להתפלל בעדם ונעשה מקולקל : פר · יכול זקן תלמוד לומר בן אי בן יכול קטן תלמוד לומר פר הא כיצד זה פר בן ג' : (ה) אל אהל מועד · למשכן ובבית עולמים להיכל : (ו) את פני פרכת הקדש : כנגד מקום קדושת מכוון כנגד בין הבדים לא היו נוגעים דמים בפרכת ואם נגעו נגעו : (ז) ואת כל דם · שירי הדם : (ח) ואת כל חלב פר · חלבו היה לו לומר מה תלמוד לומר פר לרבות פר של י"ה לכליות ולחלבים ויותרת : החטאת · ירים ממנו · מן המחובר שלא ינתחנו קודם
הסרת

פר החטאת ירים ממנו את־
החלב המכסה על־הקרב
ואת כל־החלב אשר על־
הקרב: ט ואת שתי הכלית
ואת־החלב אשר עליהן
אשר על־הכסלים ואת־
היתרת על־הכבד על־
הכליות יסירנה: י כאשר
יורם משור זבח השלמים
והקטירם הכהן על מזבח
העלה: יא ואת־עור הפר
ואת־כל־בשרו על־ראשו
ועל־כרעיו וקרבו ופרשו:
יב והוציא את־כל־הפר
אל־מחוץ למחנה אל־מקום
טהור אל־שפך הדשן ושרף
אתו על־עצים באש על־שפך
הדשן ישרף: פ יג ואם
כל־עדת ישראל ישגו ונעלם
דבר מעיני הקהל ועשו אחת
מכל־מצות יהוה אשר לא־
תעשינה ואשמו: יד ונודעה
החטאת אשר חטאו עליה
והקריבו הקהל פר בן־בקר
לחטאת והביאו אתו לפני
אהל מועד: טו וסמכו זקני
העדה את־ידיהם על־ראש
הפר לפני יהוה ושחט את־
הפר לפני יהוה: טז והביא
הכהן המשיח מדם הפר אל־
אהל מועד: יז וטבל הכהן אצבעו מן־הדם והזה

תרב תורא דחטאתא יפריש
מניה ית תרבא דחפי על גווא
וית כל תרבא די על גווא:
ט וית תרתין כליין וית
תרבא די עליהון דעל
גיססיא וית חצרא דעל
כבדא על כוליתא יעדינה:
י כמא דמתפרש מתור
נכסת קודשיא ויסקינון
כהנא על מדבחא דעלתא:
יא וית משך תורא וית
כל בסריה על רישיה ועל
כרעוהי וגוויה ואוכליה:
יב ויפיק ית כל תורא
מברא למשריתא לאתר דכי
לאתר בית מישד קיטמא
ויוקד יתיה על אעיא באשתא
על אתר בית מישד קיטמא
יתוקד: יג ואם כל
כנשתא דישראל ישתלון
ויהי מכסא פתגמא מעיני
קהלא ויעבדון חד מכל
פקודיא דיי דלא כשרין
לאתעבדא ויחובון: יד
ותתידע חובתא דחבו עלה
ויקרבון קהלא תור בר תורי
לחטאתא וייתון יתיה לקדם
משכן זמנא: טו ויסמכון
סבי כנשתא ית ידיהון על
ריש תורא קדם יי ויכוס ית
תורא קדם יי: טז וייתי
כהנא רבא מן דמא דתורא
למשכן זמנא: יז ויטביל
כהנא אצבעיה מן דמא וידי
שבע זימנין קדם יי ית קדם
פרוכתא

ג' לכהן משיח על הקרב
סי' חסיה' על
ג' מ"ג נתו'
ג' ומ"ג
ג' ובסידר'
ג' ג'
ט'
ג'
ג' ומ"ח
ד'
ד' ומ"ג
ג' חסר את

אהרן
ואת עור
יותא סי
ראשו ועל
כרעיו
סס כמ
וקרבו
סס סמ
והוציא את
סס סמ
ושרף אותו
פפסים עס
אל שפך
סס יותא סמ
על שפך
סס כמ
מעיני
ינמות ט
ונודעה
סס ט
זקני העדה
ס נוה מל

שבע

דחטאתא יפרש מניה ית פריסותא דתרבא דחפי ית בריסא וית כל
תרבא דעל בריסא : ט וית תרתין כוליין וית תרבא דעליהון דעל
כפלי וית חצרא דעל כבדא כולייתא יעדינה : י היכמא דמתפרש
מתור נכסת קודשי היכדין יתפרשון מן אימרא ומן עיזא ויסקינון כהנא
על מדבחא דעלתא : יא וית כל משך תורא וית בישריה על רישיה
ועל ריגלוי ועל בני גויה ורעייה : יב ויפוק ית כל תורא לאתר דכי
למברא למשריתא לאתר בית מישד קיטמא ויוקד יתיה על קיסין בנורא
על אתר בית מישד קיטמא יתוקד : יג ואין כל כנישתא דישראל
ישתלון ויתכסי פתגם מן מחמי קהלא ויעברון בשלו מן חד מן כל פקודיא
דיי דלא כשרין לאתעבדא ויתחייבון : יד ותשתמודע להון חובתא
דאתחייבון עלה ויקרבון קהלא תור בר תורי לחטאתא וייתון יתיה
לקדם משכן זימנא : טו ויסמכון תריסר סבי כנישתא דמתמנין
אמרכולין על תריסר שיבטיא ית ידיהון בתוקפא על ריש תורא ויכוס
טבחא ית תורא קדם יי : טז ויעול כהנא רבא מן אדמא דתורא
למשכן זימנא : יז ויטמוש כהנא אצבעיה מן אדמא וידי מניה שבע

אפילו שמע אינו הפורש באויר שכשמאת שור אין המי' בודקין אות' זה הוא ונעלמה מעיני כל חי מעוף השמי' שאפי' שמע מינו הפורש והעלים עצמו כאילו לא ידע שור אין המים בודקין אות' ונודעה ב' ונודע החטאת ונודעה יד יי' את עבדיו

ועשו את אויביו שאפילו על השוגג שיש לו להביא חטאת ולא הביא הכ"ה כפרע ממנו וזהו ונודע יד יי' את עבדיו מי שחטא ומבי' קרבן ועשו את מי שאינו מביא והניאותו לפני אהל מועד ד' במספר והביאו אבני אחרי' בני מנורע

רש"י

הפרת הלבנות ת"כ : (י) כאשר יורם מאותן אמורין המפורשין בשור זבח השלמים וכי מה פירש בזבח השלמים שלא פירש כאן אלא להקישו לשלמי' מה שלמים לשמן אף זה לשמו ומה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם ובשחיטת קדשים מצריכו ללמוד הימנו שאין למדין למד מן הלמד בקדשים בפרק איזהו מקומן : על הכבד על הכליות על ראשו ועל כרעיו כולן לשון תוספת הן כמו מלבד : (יב) אל מקום טהור לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך אבנים מנוגעות ולבית הקברות הוצרך לומר מבחוץ למחנ' זה שסוא חוץ לעיר שיהא המקו' טהור : מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות ובבית עולמים חוץ לעיר כמו שפירשוהו רבותינו במסכת יומא ובסנהדרין : אל שפך הדשן מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח כמו שנ' והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה : על שפך הדשן ישרף שאין ת"ל אלא ללמד שאפילו אין שם דשן : (יג) עדת ישראל אלו סנהדרין : ונעלם דבר טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר : הקהל ועשו שעשו הצבור על פיהם : (יז) את פני הפרכת ולמעלה הוא אומר את פני פרכת הקדש משל למלך

אבן עזרא ויפנין

(ג) הכהן הגדול והוא הכהן המשיח : לאשמת העם שהורה שלא כהוגן ואשם העם וכלם שוגגים או פירוש לאשמת העם באשמת כל בני אדם והזכיר כן בעבור שהכהן הוא נושא התורה והוא עצמו כשמר וקדוש לשם : על חטאתו בעבור חטאתו וכאשר הוא גדול יקריב הפר שהוא הגדול מכל הקרבים על גבי המזבח : (ו) וטבל הכהן הוא המשיח בעצמו וטעם שבע פעמים תמצאנו בפרשת וירא בלק ובעבור גודל מעלת הכהן הגדול יזה מדם חטאתו על פרכת הקדש ועל קרנות מזבח הקטרת וכל הפר חוץ מהחלבי' ישרוף בחוץ כי איננה עולה : (יב) על שפך הדשן באר שיהיה נשרף במקום שיש שם דשן המזבח : (יד) ונודעה החטאת וכן משפט הכהן הגדול ואם איננו נזכר כי אם לא הודע אליו חטאתו לא יקריב פר חטאת ויש אומרים כי בכל שנה יקריב כן שמא חטא והזכיר עם כל עדת ישראל ונודעה החטאת שהכהן יתכן שיודיעם ואין מי שיודיע לכהן רק מעצמו והטאת הקהל כחטאת הכהן הגדול בכל משפטיה והנה הכהן הגדול שקול כנגד
כל

ג' שבע פעמים לפני יהוה את־
פני הפרכת: יח ומן־הדם
כו' ג' מפ' במ"ל יתן על־קרנת המזבח אשר
לפני יהוה אשר באהל מועד
ואת כל־הדם ישפך אל־יסוד
מזבח העלה אשר־פתח אהל
מועד: יט ואת־כל־חלבו
ירים ממנו והקטיר המזבחה:
כ ועשה לפר כאשר עשה
ג' לפר החטאת כן יעשה־לו
ט"ג פסו' וכפר עלהם הכהן ונסלח
להם: כא והוציא את־
הפר אל־מחוץ למחנה ושרף
אתו כאשר שרף את הפר
פ"ג ג' הראשון חטאת הקהל הוא:
פתחין פ כב אשר נשיא יחטא
ועשה אחת מכל־מצות יהוה
כו' ג' מ"ג אלהיו אשר לא־תעשינה
בשגגה ואשם: כג או־
הודע אליו חטאתו אשר
ג' חטא בה והביא את־קרבנו
שעיר עזים זכר תמים: כד
וסמך ידו על־ראש השעיר
ושחט אתו במקום אשר־
ישחט את־העלה לפני יהוה
ל' כל פרשת ויקרא הוא חטאת הוא: כה ולקח
הכהן מדם החטאת באצבעו
ונתן על־קרנת מזבח העלה
ואת־דמו ישפך אל־יסוד מזבח
ג' וחד כח"ב העלה: כו ואת־כל־חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח
השלמים וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו: פ

פרוכתא: יח ומן דמא
יתן על קרנת מדבחא די
קדם יי די במשכן זמנא וית
כל דמא ישוד ליסודא
דמדבחא דעלתא דבתרע
משכן זמנא: יט וית כל
תרביה יפריש מניה ויסיק
למדבחא: כ ויעביד
לתורא כמא דעבד לתורא
דחטאתא כן יעביד ליה
ויכפר עליהון כהנא וישתביק
להון: כא ויפקית תורא
למברא למשריתא ויוקד
יתיה כמא דאוקיד ית תורא
קדמאה חטאת קהלא הוא:
כב אם רבא יחוב
ויעביד חד מכל פקודיא דיי
אלהיה דלא כשרין
לאתעבדא בשלו ויחוב:
כג או אתידע ליה
חובתיה דחב בה וייתי ית
קורבניה צפיר בר עזין דכר
שלים: כד ויסמוך ידיה
על ריש צפירא ויכוס יתיה
באתרא דיכוס ית עלתא
קדם יי חטאתא הוא: כה
ויסב כהנא מדמא דחטאתא
באצבעיה ויתן על קרנת
מדבחא דעלתא וית דמיה
ישוד ליסודא דמדבחא
דעלתא: כו וית כל
תרביה יסק למדבחא כתרב
נכסת קודשיא ויכפר עלוהי
כהנא

אהרן
ואת כל דם
יומא פט
כו כס
אל יסוד
פסחים סט
אל מחוץ
סנהדרין מב
ושרף אותו
יומא סח
סנהדרין מב
ועשה אחת
הוריות ט
כריתות כו
אשר לא
שבת סט
יומא פ
הוריות
חולין
או הודע
כריתות יט
או הודע
יבמות
שבועות יא
כריתות
אשר חטא
כריתות
וסמך ידו
זבחים סט
מנחות
ושחט אותו
זבחים סט
חטאת הוא
זבחים
ולקחה הכהן
זבחים
כל פט
מכות
קרנת
זבחים
וכפר
סנהדרין
זבחים
מחטאתו
שבת
זבחים

ואם

זמנין קדם יי קדם פרגודא : יח ומן אדמא יתן על קרנת מדבחא
דקדם יי דבמשכן זימנא וית כל אדמא יישור ליסודא דמדבח עלתא
דבתרע משכן זימנא : יט וית כל תרביה יפרש מניה ויסיק למדבחא :
כ ויעביד לתורא היכמא דעבד לתורא דחטאתא דכהנא רבא היכדין
יעביד ליה ויכפר עליהון כהנא וישתביק להון : כא ויפוק ית תורא
למברא למשריתא ויוקד יתיה היכמא דאוקיד ית תורא קדמאה דכהנא
רבא מטול דישתבוק חובין דישראל ביה וברם חטאת קהלא הוא :
כב בזימנא דרבא בעמא יחוב ויעבור חד מן כל פקודיא דיי אלהיה
דלא כשרין לאתעבדא בשלו ויתחייב : כג או אשתמודע ליה חובתיה
דחב וייתי קורבניה צפיר בר עזי דכר שלים : כד ויסמוך בתוקפא
יד ימיניה על ריש צפירא ויכוס יתיה טבחא באתר דיכוס ית עלתא
קדם יי חטאתא הוא : כה ויסב כהנא מן אדמא דחטאתא באצבעיה
ויתן על קרנת מדבחא דעלתא וית אדמיה יישור ליסודא דמדבחא
דעלתא : כו וית כל תרביה יסיק למדבחא הי כתריב ניכסת קודשיא
ויכפר עלוי כהנא מחובתיה וישתביק ליה : כז ואין בר נש חד
ייחוב בשלו מן עמא דארעא במעבריה חד מן פקודיא דיי דלא כשרין
לאתעבדא

בעל הטורים

והביאו בנין כאוכני והביאו את כל אחיכם · לומר מי שמחייב להביא קרבן לה' ואינו מביאו לכהן סוף שצריך לכהן שיבא לראות נגעי ביתו ואם הוא מביאו זכה למה שכ' והביאו כנין כאוכן · והביאו את כל אחיכם מכל וגו' : חטאת הקהל היא וסמיך ליה אשר

נשיא יחטא לומר לך כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה מעלה עליו כאלו הוא חוטא · את קרבנו ג' בקרבן נשיא ריבוי לומר שיביא קרבן שמן וגדול לפי שבכל יום אוכל פטומות · ולא יהא שלחנו מלא ושלחן רבו ריקם · נעז כתיב שעיר עזים זכר שעירת עזי'

רש"י

למלך שסרחה עליו מדינה אם מועטה סרחה פמליא שלו מתקיימת ואם כולה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת אף כאן כשחטא כהן משיח עדיין שם קדושה המחנה על המקדש משחטאו כולם ח"ו נסתלקה הקדושה : (יח) יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד · זה יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח : (יט) ואת כל חלבו ירים · אף על פי שלא פירש כאן יותרת ושתי כליות למדין הם מועשה לפר כאשר עשה וגו' ומפני מה לא נתפרשו בו תנא דבי רבי ישמעאל משל למלך שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו : (כ) ועשה לפר זה כאשר עשה לפר החטאת כמו שמפורש בפר כהן משיח להביא יותרת ושתי כליות שפירש שם שלא פי' כאן ולכפול במצות העבודות ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסל לפי שמצינו בניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כפר הוצרך לומר כאן במתנה אחת מהן מעכב' : (כב) אשר נשיא יחטא · לשון אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו קל וחומר שמתחרט על זדונותיו : (כג) או הודע · כמו אם הודע הרבה או יש משמשין בלשון אם ואם במקום או וכן או נודע כי שור נגח הוא : הודע אליו · כשחטא היה סבור שהוא היתר ולאחר מכאן נודע לו שאיסור היה : (כד) במקום אשר ישחט את העולה · בצפון שהוא מפורש בעולה : חטאת היא · לשמו כשר שלא לשמו פסול : (כה) ואת דמו · שירי הדם : (כו) כחלב זבח השלמים · כאותן אמורין המפורשים

רשב"ם

(כב) אשר נשיא יחטא · כמו ואשר ניתן כתר מלכות בראשו · כמו וכתר מלכו' אשר נתן בראשו : מצות ה' אלהיו : כלומר אם ירא שמים הוא ולא במזיד אלא בשוגג : (כג) או הודע · כמו אם הודע · כך רגילין לפרש · ואני אומ' ואשם או הודע אליו על ידי אחרים : (כה) מזבח העולה : החיצון ולא על הפנימית

אבן עזרא

כל ישראל : (טו) זקני העדה · הם המנהיגים והם יסמכו את ידיהם בעדם ובעד כל ישראל כי לא יתכן שיסמכו כל ישראל : חטאת הקהל הוא · (כא) הפר : ואם ישגו · ישראל ולא יעשו אחת ממצות

כז ואם נפש אחת תחטא
בשגגה מעם הארץ בעשתה
אחת ממצות יהוה אשר לא
תעשינה ואשם: כח או
הודע אליו חטאתו אשר
חטא והביא קרבנו שעירת
עזים תמימה נקבה על
חטאתו אשר חטא: כט
וסמך את ידו על ראש
החטאת ושחט את החטאת
במקום העלה: ל ולקח
הכהן מדמה באצבעו ונתן
על קרנת מזבח העלה
ואת כל דמה ישפך אל יסוד
המזבח: לא ואת כל
חלבה יסיר כאשר הוסר
חלב מעל זבח השלמים
והקטיר הכהן המזבחה
לריח ניחח ליהוה וכפר עליו
הכהן ונסלח לו: פ
לב ואם כבש יביא קרבנו
לחטאת נקבה תמימה
יביאנה: לג וסמך את ידו
על ראש החטאת ושחט
אתה לחטאת במקום אשר
ישחט את העלה: לד ולקח
הכהן מדם החטאת באצבעו
ונתן על קרנת מזבח העלה
ואת כל דמה ישפך אל יסוד
המזבח: לה ואת כל
חלבה יסיר כאשר יוסר
חלב

ג' ונפסק
ג'
ל' וסמך ד' בנינא הפוך כמ"ג וסמך את ידו על ראש
ג' וא' יסר

כהנא מחובתיה וישתביק
ליה: כז ואם אנש חד
יחוב בשלו מעמא דארעא
במעבדיה חד מפקודיא דיי
דלא כשרין לאתעבדא
ויחוב: כח או אתידע
ליה חובתיה דחב וייתי
קורבניה צפירת עזין שלמא
נוקבא על חובתיה דחב:
כט ויסמוך ית ידיה על
ריש חטאתא ויכוס ית
חטאתא באתרא דעלתא:
ל ויסב כהנא מדמה
באצבעיה ויתן על קרנת
מדבחא דעלתא וית כל
דמה ישוד ליסודא דמדבחא
לא וית כל תרבה יעדי
כמא דאתעדא תרב מעל
נכסת קודשיא ויסיק כהנא
למדבחא לאתקבלא ברעוא
קדם יי ויכפר עלוהי כהנא
וישתביק ליה: לב ואם
אימר ייתי קורבניה לחטאתא
נוקבא שלמא ייתינה:
לג ויסמוך ית ידיה על
ריש חטאתא ויכוס יתה
לחטאתא באתרא דיכוס ית
עלתא: לד ויסב כהנא
מדמא דחטאתא באצבעיה
ויתן על קרנת מדבחא
דעלתא וית כל דמה ישוד
ליסודא דמדבחא: לה
וית כל תרבה יעדי כמא
דמתעדא תרב אימר מנכסת
קודשיא ויסק כהנא יתהון
למדבחא על קורבניא דיי
ויכפר

אהרן
ואם נפש
שבת כג
הוריות ג
ז ח
מעם הארץ
שבת כט
הורית' ל' יא
חולין ה
בעשותה
שבת ג כב
הוריות ג
ממצות ח'
הוריות ח
כריתות כז
ואשם
הוריות ח
והב א
שבת עא
נזיר כ כח
כריתות כז
על חטאתו
נזיר כח
ושחט את
זבחים מט
קרנות
זבחים נג
ואת כל
יומא נז
זבחים נב
וכפר עליו
סנהדרין ז
זבחים נח
ואם כבש
פסחים נו
תמורה כז
כריתות כח
ושחטאותו
זבחים לה
זבח ע
מנחות ג ד
כח
קרנות
זבחים ז
ואת כל
יומא נז
זבחים לז

לְאִתְעֲבָדָא וְיִתְחַיַּיב : כז א׳ אִשְׁתְּמוֹדַע לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ דְּחַב וְיַיְתֵי יַת
קוּרְבָּנֵיהּ צְפִירְתָּא דְּעִזֵּי שַׁלְּמָתָא מִטּוּל חוֹבְתֵיהּ דְּחַב : כח וְיִסְמוֹךְ
יַד יְמִינֵיהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וִיכוּס יַת חַטָּאתָא בְּאַתְרָא דַּעֲלָתָא : כט
וְיִסַּב כַּהֲנָא מִן אַדְמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיַת כָּל
אַדְמָא יֵישׁוֹר לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא : ל וְיַת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַעֲדֵי הֵיכְמָא
דְּאִתְעֲדָא תְּרֵיב מֵעִלָּוֵי נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵיהּ : לב וְאִין אִימַּר יַיְתֵי
קוּרְבָּנֵיהּ לְחַטָּאתָא נוּקְבָא שַׁלְּמָתָא יַיְתִינָהּ : לג וְיִסְמוֹךְ יַד יְמִינֵיהּ עַל
רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוּס יָתָהּ מִטּוּל קוּרְבַּן חַטָּאתָא בְּאַתְרָא דְּיִכּוּס יַת עֲלָתָא:
לד וְיִסַּב כַּהֲנָא מִן אַדְם חַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא וְיַת כָּל אַדְמָא יֵישׁוֹר לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא : לה וְיַת כָּל תַּרְבָּא
יַעֲדֵי הֵיכְמָא דְאִתְעֲדָא תְּרִיב אִימַּר מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּיק יַתְהוֹן כַּהֲנָא
לְמַדְבְּחָא עַל קוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחַב וְיִשְׁתְּבֵק
לֵיהּ

נקבה לפי שאין בהמו חילוק לזכר ולנקבה שהכל נקרא עז לכן צריך לפרש זכר או נקבה אבל כבש יש חילוק בהמו כבש לזכר כבשה לנקב׳ כעשת ׳כנר׳ אבכולה ולא נמקצתה ׳ הוסר ג׳ כאשר הוסר חלב ומעת

הוסר · התמיד · לומר שמ נת הוסר התמיד הוסר כל חלב שנזכותו נסתלח כרכה בכל

רש״י רשב״ם

במפורשים בעז באמור אבל שלמים : (לא) הפנימית : כמשיח וציבור · (לה) כאשר
כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים. כאימורי עז יוסר חלב הכשב · אלבו האליה תמימה לעומ׳
באמורים בשלמים · (לג) ושחט אותה לחטאת · העצה
שתהא שחיטתה לשם חטאת. (לה) כאשר יוסר חלב הכשב. שנתרבו אמורין באליה אף חטאת
כשהיא באה כבשה טעונה אליה עם האמורין : אשי ה׳. כל מדורות האש העשויות לשם פוא״י ילים
בלע״ז

אבן עזרא

טעם יקריבו פר לעולה ושעיר לחטאת · (כב) אשר נשיא יחטא. הפוך וכן הוא אשר יחטא הנשיא
והוא דבק באשר למעלה ואם כל עדת ישרא׳ כאילו אמר ואם אשר יחטא הוא נשיא שבט או נשיא בית
אב : כג) או הודע אליו · אחז הכתוב דרך קצרה כמו לכהן והטעם שידע הנשיא מעצמו שחט׳
או הודיעו אדם אחר שראהו. דקדוק הודע אליו פעל עבר כמו והגד לך ויחסר המודיע כמו אשר
ילדה אותה ללוי ויאמר רבי משה הכהן כי היא מהבנין שלא נקר׳ שם פועלו כי החולם והשורק יתחלפו
והוא על משקל ויוסף הורד מצרימה והנשיא יקריב שעיר מטעם זכר מתכים או תים כפירוש הגאון
בספר משלי והוא זכר למעלת הנשיא רק לא יובא את דמו לפנים מהקדש והכהנים יאכלו חטאת
הנשיא לכפר בעדו כי כן כתוב ולא יאכל הכהן הגדול חטאתו : (כז) מעם הארץ. והם כל ישרא׳
והכהנים ההדיוטים וכל הלוים : ואשם · פעל עבר כמו כי זקן יצחק : (כח) שעירת עזים
נקבה. כי מעלתו נקלה ממעלת הנשיא · וטעם ונסלח לו נכרשת ש״ח לך : (לב) ואם כבש ·
ואם הביא ממין הכבש לחטאת יביא נקבה כמו שעירת עזים . וטעם כאשר יוסר חלב הכשב להביא
האליה כי אין עם השעירה אליה . (א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. הוא החרם וכן ואת
אלית והכתוב אחז דרך קצרה והזכיר שחייב העד להגיד כי אם לא יגיד ישא עליו עונש מהשם שישא
עונו ואם שכח ולא הגיד ואחר כן נזכר לו : או נפש כי תגע. בנבלת הארבעה הנזכרים והם חזיר
ושניריו : (ב) או בנבלת בהמה טמאה. לאחכל כסוס וחמור ושרץ טמא מהשמונה הנזכרים :
ונעלם ממנו. ואחר כך ידע או נגע בזב וטמא מת וזבה וכלה : (ד) לבטא בשפתים. דבור
שפה : להרע. לאו שהוא חייב או לפי׳ הגאון להתענות . וטעם להוכיח אלה שהוא חייב להודות
ועל

חֵלֶב־הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה
עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ׃ פ ה א
וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל
אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע
אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃ ב
אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר
טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה
אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ
בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם
מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם׃ ג
אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל
טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ
וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃
ד אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא
בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב
לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם
בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־
יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃
ה וְהָיָה כִי־יֶאְשַׁם לְאַחַת
מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא
עָלֶיהָ׃ ו וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ
לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה
אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ׃
ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה
וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה
לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה׃ ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־
הכהן

ויכפר עלוהי כהנא על
חובתיה דחב וישתביק ליה׃
א ואנש ארי יחוב וישמע
קל מומי והוא סהיד או חזא
או ידע אם לא יחוי ויקבל
חוביה׃ ב או אנש דיקרב
בכל מדעם מסאב או בנבלת
חיתא מסאבתא או בנבלת
בעירא מסאבא או בנבלת
רחיש מסאב ויהי מכסא
מניה והוא מסאב וחב׃ ג
או ארי יקרב בסואבת אנשא
לכל סאובתיה דיסתאב
בה ויהי מכסא מניה והוא
ידע וחב׃ ד או אנש ארי
יקיים לפרשא בספון
לאבאשא או לאוטבא לכל
די יפרש אנשא בקיום ויהי
מכסא מניה והוא ידע וחב
לחדא מאלין׃ ה ויהי
ארי יחוב לחדא מאלין ויודי
דחב עלה׃ ו וייתי ית
חובתיה לקדם יי על חובתיה
דחב נוקבא מן ענא אימרתא
או צפירת עזי לחטאתא
ויכפר עלוהי כהנא מחובתיה׃
ז ואם לא תספוק ידיה
כמיסת אימרא וייתי ית
חובתיה דחב תרתין שפנינין
או תרין בני יונה לקדם יי
חד לחטאתא וחד לעלתא׃
ח וייתינון לות כהנא
ויקריב ית דלחטאתא
קדמיתא ויمליק ית רישיה

ע׳ כתי׳ יו״ד
ס״פ
נ׳ ה״ס ג׳
קמ׳ רביע תניין פזר
י״ה בטעמ׳ לאחוד
נ׳
כ׳
ו׳ פתחין
נ׳ וא׳ ויבטא נספתים
כ׳ בתורה
ה׳ בטע׳
מאריכין לסיפר׳
נ״ט

אהרן
וכפר עליו סנהדרין ל
זבחי׳ ד ולח
ונפש כי
מכות ג
שבועות לג
לה ו
זבחים מח
כריתות ט
והוא עד
סנהדר׳ ולו
שבועו׳ לג לל
ערכין יו יח
אם לא יגיד
יומא עד
ב״ק כו
סנהדרין לג
שבועות לה
מנחות ד
ערכין יח
ונשא עונו
הוריות ח
בכל דבר
שבועות יח
היה טמא׳
שבועות ז
או בנבלת
שבועו׳ יו יח
ונעלם
שבועות ד ה
כריתות יט
נדה כח
או כי יגע
שבועות ז
לכל טמאתו
שבועות ז
נדה כה
ונעל׳ ממנו
שבועות ד ה
כריתות יט
או נפש כי
שבועות לה
שבועות כ
כו ג
להרע או
נדריס יו
כו ד סב
ב״ק כה
שבועות כה
כו כו
הוריו׳ ח ט

בכל אשר שבועות כ כו עב׳ • ונעלם סס כו לח • והיה כיסס לג׳ • והתודה כריתות יג • מחטאתו סס כו • ואם לא הגיע הוריות ט׃

ליה : א וּבַר נַשׁ אֲרוּם יְחוֹב וְיִשְׁמַע קָל אוּמָאָה דִּלְוָוט וְאִיהוּ סָהִיד אוֹ חֲמָא הֲוָה מִעַלְמָא דַּעֲבַר עַל פִּתְגָּמֵי מוֹמָתָא אוֹ יְדַע בְּחַבְרֵיהּ דְּבָטִיל שְׁבוּעָא וְלָוֵוט אִין לָא יְחַוֵּי יְקַבֵּיל חוֹבֵיהּ : ב אוֹ בַר נַשׁ דְּיִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם דִּמְסָאֵיב אוֹ בְּנִיבְלַת חַיְוָא מְסָאַבְתָּא אוֹ בְּנִיבְלַת בְּעִירָא מְסָאַבְתָּא אוֹ בְּנִיבְלַת רְחֵישׁ מְסָאַב וְיִתְכַּסֵּי מִנֵּיהּ וְהוּא מְסָאַב וְיִקְרַב בְּכָל קוּדְשַׁיָּא וְיִתְחַיֵּיב : ג אוֹ אֲרוּם יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱינָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵיהּ דְּמִסְתָּאַב בַּהּ וְיִתְכַּסֵּי מִנֵּיהּ וְיִקְרַב בְּכָל קוּדְשַׁיָּא וּמִן בָּתַר כְּדֵין אִתְגְּלֵיהּ לֵיהּ וְאִיהוּ יְדַע דִּמְסָאַב וְלָא אִידְכֵּי וְאִתְחַיַּיב : ד אוֹ בַר נַשׁ אֲרוּם יוֹמֵי לְפָרָשָׁא בְּשִׂיפְוָון לְאַבְאָשָׁא אוֹ לְאֵיטָבָא לְכָל גּוֹן דִּיפָרֵשׁ אֱינָשָׁא לְדָהָוֵיהּ וְלִדְעָתִיד לְמֵיתֵי בְּאוֹמָתָא וּמְשַׁקֵּיר בֵּיהּ וְיִתְכַּסֵּי מִנֵּיהּ וּמִבָּתַר דַּעֲבַר אִתְגְּלֵיהּ לֵיהּ וְאִיהוּ יְדַע דְּשַׁקַּר וְלָא תַב וְאִתְחַיַּיב לַחֲדָא מִן אִילֵּין : ה וִיהֵי אֲרוּם יְחוֹב בַּחֲדָא מֵאַרְבַּעְתֵּי אִלֵּין וּבָתַר כֵּן תָּהֵא וְיוֹדֵי חוֹבְתָא דְּחַב עֲלָהּ : ו וְיַיְתֵי יַת קָרְבַּן אֲשָׁמֵיהּ לִקְדָם יְיָ מְטוּל חוֹבְתֵיהּ דְּחַב נוּקְבָא מִן עָנָא אִימַּרְתָּא אוֹ צְפִירְתָּא דְּעִיזֵּי לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹי כַּהֲנָא מִן חוֹבְתֵיהּ : ז וְאִין לָא תַאֲרַע יְדֵיהּ כְּמִיסַת לְסֵייתַיָּא אִימְּרָא וְיַיְתֵי יַת קָרְבַּן אֲשָׁמֵיהּ דְּחַב תְּרֵין שַׁפְנִינִין רַבְרְבִין אוֹ תְּרֵין גּוֹזָלִין בְּנֵי יוֹנָיָא קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא : ח וְיַיְתֵי יַתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְרֵיב יַת מַאן דְּאִתְבְּחַר לְחַטָּאתָא בְּשֵׁירוּיָא וְיִחְזוֹם יַת רֵישֵׁיהּ לְקָבֵל

ירושלמי

ולמבאישא או למיטבא :

אם לוא יגיד ונשא עונו · אם לוא יגיד מלא וי"ו קריניה אם לו יגיד כוי"ו. פי' שהגיד לו כבר שם טוב אינו חוזר ומגיד :

קורליה

רשב"ם

רש"י

בלעו : (א) ושמעה קול אלה · בדבר שהוא עד בו שהשביעוהו שבועה שאם יודע לו בעדות שיעיד לו · (ב) או נפש אשר תגע וגו' · ולאחר הטומאה הזו יאכל קדשים או יכנס למקדש שהוא דבר שזדונו כרת במסכת שבועות נדרש כן : ונעלם ממנו · הטומאה : ואשם · באכילת קדש או בביאת מקדש :

הענה (ב) ונעלם והוא טמא ואשם · על שכח שהוא טמא ונכנס למקדש או אכל קדש שהנכנס במזיד בכרת : (ג) והוא ידע ואשם שנודע לו עכשיו שהוא טמא ויודע שהוא אשם · (ח) ולא יבדיל · סימן אחד ומלק ולא

(ג) בטומאת אדם · זו טומאת מת : לכל טומאתו · לרבות טומאת מגע זבין וזבות : אשר יטמא · לרבות הנוגע בבועל נדה : בה · לרבות בולע נבלת עוף טהור ונעלם ולא ידע שנכה הטומאה : ואשם · באכילת קדש או בביאת מקדש : (ד) בשפתים · ולא בלב : להרע · לעצמו או להטיב לעצמו כגון אוכל ולא אוכל אישן ולא אישן : לכל אשר יבטא · לרבות לשעבר · ונעלם ממנו · ועבר על שבועתו כל אלה בקרבן עולה ויורד כמפורש כאן אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה בקרבן זו אלא באשם : (ח) והקריב את אשר לחטאת ראשונה · חטאת קודמת לעולה לה"ד לפרקליט שנכנס לרצות רצה פרקליט נכנס דורון אחריו : ולא יבדיל · אינו מולק אלא סימן א' : עורף · הוא

גובה

אבן עזרא

על האחרות שהן מצות לא תעשה לא יתודה לפני הכהן והקרבן אחד : (ז) ואם לא תגיע ידו · כי יד היא העושה כל מלאכה ושית הקונה רמז למי שאין לו : (ח) ויאמר רב יצחק כי טעם אחד עולה בעבור שלא תגיע ידו אולי עלה אל רוחו מחשבת והקרוב אני שהאחד כנגד האמירים והשני

הטאת

הכהן והקריב את־אשר
לחטאת ראשונה ומלק את־
ראשו ממול ערפו ולא יבדיל:
ט והזה מדם החטאת על־
קיר המזבח והנשאר בדם
ימצה אל־יסוד המזבח
חטאת הוא: י ואת־השני
יעשה עלה כמשפט וכפר
עליו הכהן מחטאתו אשר־
חטא ונסלח לו: ס יא
ואם־לא תשיג ידו לשתי
תרים או לשני בני־יונה והביא
את־קרבנו אשר חטא
עשירת האפה סלת לחטאת
לא־ישים עליה שמן ולא־יתן
עליה לבנה כי חטאת הוא:
יב והביאה אל־הכהן וקמץ
הכהן ממנה מלוא קמצו
את־אזכרתה והקטיר
המזבחה על אשי יהוה
חטאת הוא: יג וכפר עליו
הכהן על־חטאתו אשר־
חטא מאחת מאלה ונסלח
לו והיתה לכהן כמנחה: ס
יד וידבר יהוה אל־משה לאמר: טו נפש כי־תמעל
מעל

מסרה: ג׳ ... ג״ל · מנהון ב׳ · ג׳ וקדם׳ ... ינדיל: · ג׳ כתי׳ ה״א · ג׳ א׳ את השני · ... · כו׳לסון כ״ב · נמ׳ ג׳ ג׳ סס׳ ג׳ · ב׳ נעגין · ג׳ · גמ״ל · ... כתי׳ יו״ד · ג׳ כתורס · ג׳ ר״פ · נסע׳:

אונקלוס:
מקביל קדליה ולא יפריש:
ט ויזי מדמא דחטאתא
על־כותל מדבחא ודישתאר
בדמא יתמצי ליסודא
דמדבחא חטאתא היא:
י וית תנינא יעביד עלתא
כדחזי ויכפר עלוהי כהנא
מחובתיה דחב וישתביק ליה:
יא ואם לא תדביק ידיה
לתרתין שפנינן או לתרין
בני יונה וייתי ית קורבניה
דחב חד מן עסרא בתלת
סאין סולתא לחטאתא לא
ישוי עלה משחא ולא יתן
עלה לבונתא ארי חטאתא
היא: יב וייתינה לות
כהנא ויקמוץ כהנא מנה
מלי קומציה ית אדכרתה
ויסק למדבחא על קורבניא
דיי חטאתא היא: יג
ויכפר עלוהי כהנא על
חובתיה דחב מחדא מאלין
וישתביק ליה ותהי לכהנא
כמנחתא: יד ומליל יי
עם משה למימר: טו
אינש ארי ישקר שקר ויחוב
בשלו מקודשיא דיי וייתי ית
אשמיה

תולדות אהרן:
והקרי׳ את פסחים כט הוריות יג זבחים ג
ומלק את זבחים סה · חולין יט כא
והזה מדם זבחים סל
והנשאר פס ג׳ וכו׳ כל מעי סח
ואת השני פסחים כט הוריות יג זבחים ג חולין כא כב
וכפר כריתות כג
מחטאתו מנחות קא כריתות כג
ואם לא הוריות ט
לא ישים סוטה טו זבחים סג מנחות ד כג נט קח
וכפר עליו הוריות ט מנחות קא כריתות כז
והית׳ לכהן מנחות עג
נפש כי תמורה ג לג כריתות יח מעילה טו וקי״ט

רשב״ם

ולא יבדיל: (ט) והזה מדם החטאת · אוחז בכף ומזה מרחוק והשאר ימצא אבל עולת העוף אין בו הזייה אלא ומצה · (יג) מאחת מאלה . על אחת משלש עבירות אלה: ושמעה קול אלה · ושבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו: (טו) מקדש ה׳ ההנה מן המקדש וזהו אשם מעילות:
ונתן

רש״י

נוטה הראש המשפיע לצד הצואר: ממול עורף · מול הרואה את העורף והוא אורך כל אחורי הצואר: (ט) והזה מדם החטאת · בעולה לא הטעין אלא מצוי ובחטאת הזאה ומצוי אוחז בעורף ומתיז והדם ניתז והולך למזבח: חטאת היא · לשמה כשרה שלא
לשמה

קורליה ולא יפריש רישיה מן קדליה : ט וידי מן אדם חטאתא על
כותל מדבחא ודא שתייר באדמא יתמצי ליסודא דמדבחא חטאתא
הוא : י וית עוף תניין יעביד עלתא הי כהלכת עופא דאתבחר
בשירויא לחטאתא ולא כהלכת חטאתא דתורא ואימר בר עיזי ויכפר
עלוי כהנא מחובתיה דחב וישתבק ליה : יא ואין לא תארע ידיה
כמיסת למייתייא תרין שפנינין רברבין או תרין גוזלין בני יוניא וייתי
ית קורבניה דחב חד מן עשרא בתלת סאין סמידא לחטאתא לא ישוי
עלה משחא ולא יתן עלה לבונתא ארום חטאתא היא : יב וייתינה
לות כהנא ויקמוץ כהנא מינה מלי קומציה ית שבח אדכרתא ויסק
למדבחא על קורבניא דיי חטאתא היא : יג ויכפר עלוי כהנא על
חובתיה דחב מחד מאילין וישתביק ליה ותהי לכהנא כמנחתא : יד
ומליל יי עם משה למימר : טו בר נש ארום ישקר שקר ויחוב בשלו
ויתהני מן קודשיא דיי וייתי ית קורבן אשמיה לקדם יי דכר שלים מן

ענא

רש"י

לשמה פסולה : (י) כמשפט . כדת האמורה בעולת העוף של נדבה בראש הפרשה : (יא) כי חטאת היא . ואין נדין שיהא קרבנה מהודר : (יב) חטאת היא . נקמצה ונקטרה לשמה כשרה שלא לשמה פסולה : (יג) על חטאתו אשר חטא . כאן שנה הכתוב שהרי בעשירות ובדלות נאמר מחטאתו וכאן בדלי דלות נאמר על חטאתו דקדקו רבותינו מכאן שאם חטא כשהוא עשיר והפריש מעות לכשבה או שעירה והעני יביא ממקצתן שתי תורי' הפריש מעות לשתי תורי' והעני יביא ממקצתן עשירית האיפה הפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר לכך נאמר כאן על חטאתו : מאחת מאלה . מאחת משלש כפרות האמורות בענין או בעשירו' או בדלות או בדלי דלות ומה תלמוד לומר שיכול החמורים שבהם יהיו בכשב' או שעירה והקלין יהיו בעוף והקלין שבקלין יהיו בעשירית האיפה ת"ל מאחת מאלה להשוות קלין לחמורין לכשבה אם השיגה ידם ואת החמורים לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות : והיתה לכהן כמנחה . ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלים וזהו לפי פשוטו ורבותינו דרשו והיתה לכהן ואם חוטא זה כהן הוא תהא כשאר מנחת נדבת כהן שהיא בכליל תהיה לא תאכל : (טו) כי תמעל מעל . אין מעילה בכל מקום אלא שינוי וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ וכן הוא אומר בסוטה ומעלה בו מעל : ומעלה בשגגה מקדשי יי' . שנהנה מן ההקדש והיכן הוזהר נאמר כאן חטא ונאמר להלן חטא בתרומה ולא ישאו עליו חטא מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר

אבן עזרא

חטאת כמשפט : (יא) עשירית האיפה . מאכל לאיש אחד ביום אחד : (טו) תמעל מעל . דבר שנתכסה עליו מגזירת מעיל והטעם כי חטאת הוא בקדשי השם יביא איל שהוא שוה כסף שקלים ומעוט רבים שנים . וישלם אשר חטא מן הקדש עם תוספ' חמישתו וזה הוא אשם בשגגה בתחלה ואחר כך ידע : (יז) ואם נפש כי תחטא . ועשה אחת ממצות לא תעשה ולא ידע אם הוא אסור יביא איל ודעת רבים שזה אשם תלוי לא ידע אם עשה אם לא עשה והחטאת שבתחלה לא ידע ואחר כן ידע והנה החטאת שלא ידע שהוא אסור עד שהודע והאשם ידע שהוא אסור ושכח ואחר כן נזכר או אשם תלוי . (יט) אשם אשם ליי' . הוא פירושו אשם הוא . (כ) ומעלה מעל ביי' .

שעבר

מעל וחטאה בשגגה מקדשי
יהוה והביא את אשמו
ליהוה איל תמים מן הצאן
בערכך כסף שקלים בשקל
הקדש לאשם: טז ואת
אשר חטא מן הקדש ישלם
ואת חמישתו יוסף עליו ונתן
אתו לכהן והכהן יכפר עליו
באיל האשם ונסלח לו:
פ יז ואם נפש כי תחטא
ועשתה אחת מכל מצות
יהוה אשר לא תעשינה ולא
ידע ואשם ונשא עונו: יח
והביא איל תמים מן הצאן
בערכך לאשם אל הכהן
וכפר עליו הכהן על שגגתו
אשר שגג והוא לא ידע
ונסלח לו: יט אשם הוא
אשם אשם ליהוה: פ כ
וידבר יהוה אל משה לאמר:
כא נפש כי תחטא ומעלה
מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או
בגזל

ג׳ חס׳ יו״ד תניין · ג׳ מ״ל בלשון אונקלוס
ל״פ ·
ל״ו
ח׳ בטע׳ מלריכין בספר׳ ·
ב׳ חד מ״ל · חד מ״ל ב׳ ·
ג׳ ר״פ בטע׳
ג׳ ג׳ מ׳ יש״ל ומ׳ מלרע

אשמיה קדם יי דכר שלים
מן ענא בפורסניה כסף
סלעין בסלעי קודשא
לאשמא: טז וית דחב מן
קודשא ישלם וית חומשיה
יוסף עלוהי ויתן יתיה
לכהנא וכהנא יכפר עלוהי
בדיכרא דאשמא וישתביק
ליה: יז ואם אנש ארי
יחוב ויעביד חד מכל פקודיא
דיי דלא כשרין לאתעבדא
ולא ידע וחב ויקביל חוביה:
יח וייתי דכר שלים מן
ענא בפורסניה לאשמא
לות כהנא ויכפר עלוהי
כהנא על שלותיה דאשתלי
והוא לא ידע וישתביק ליה:
יט אשמא הוא על חוביה
דהוא חב אשמא יקרב קדם
יי: כ ומליל יי עם משה
למימר: כא אנש ארי
יחוב וישקר שקר קדם יי
ויכדיב בחבריה בפקדנא או
בשותפות ידא או בגזלא או
אנס

אהרן
וחטאה פסחים לב זבחים מה
איל תמים כריתו׳ י כב
ואם אשר מכיעה נה הוריות י כריתות כו
באיל זבחים מט
ואם נפש כריתות יט כב
מכל מצות הוריות ח זבחים מח כריתו׳ יו כה
ולא ידע נזיר כג קדושין פא הוריות ח כריתות יט
בערכך זבחים מח
על שגגתו כריתות יח
וכפר עליו הוריות ח
והוא לא כריתות כג
אשם הוא שקלים ט זבחי׳ יב קג תמורה יו יח

נפש כי תחטא סוטה לב: שבועות לד לה: כריתות ט: ומעלה מעל כתובות מב: קדושין כב · ב״ק יג יג: בתרא קי״ג
זבחים קיד: בכורות כג: תמורה ח · וכחש בעמיתו כתובות מב קיו: תנ׳ עא מח: שבועות לב לז · בפקד
בבא קמא קג: מציעא מח:

רשב״ם

(יז) ונתן אותו לכהן · את איל אשם יתן לכהן לכפר בו · והוא ידע ואשם · באשם תלוי מדבר כמו שאמר על שגגתו אשר שגג: (יח) והוא לא ידע כשנתחלף לו חלב בשומן ואכלו ולא ידע שים כאן חלב · אבל לבסוף כשהוא שם שספק חלב ספק שומן אכל ואשם והביא איל תמים מן הצאן לאשם עד שיודע שודאי חלב אכל יביא חטאת: (כא) וכחש בעמיתו וגו׳ אשם גזילות

רש״י

הזהיר אלא על האוכל תלמוד לומר תמעול מעל ריבה: קדשי ה׳ · המיוחדים לשם יצאו קדשים קלים: איל · לשון קשה כמו ואת אילי הארץ לקח אף כאן קשה בן שתי שנים: בערכך כסף שקלים · שיהא שוה שתי סלעי׳: (טז) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם · קרן וחומש להקדש: (יז) ולא ידע ואשם והביא · הענין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו

ענא בעילוייה כסף הי כדמי היינית קודשא דאיתהני סילעין בסלעי קודשא לקרבן אשמא : טו וית הניית קודשא דחב מן קודשא ישלים וית חומשיה דדמוי יוסיף עלוי ויתן יתיה לכהנא וכהנא יכפר עלוי בדיכרא דאשמא וישתביק ליה : יז ואין בר נש ארום יחוב ויעבד חדא מכל פקודיא דיי דלא כשרין לאתעובדא ולא ידע ואתחייב ויקבל חוביה : יח וייתי דכר שלים מן ענא בעילוייה לאשמא לות כהנא ויכפר עלוי כהנא על שלותיה דאישתלי והוא לא ידע וחב וישתביק ליה : יט קורבן אשמא הוא כל דאתחייב לקרבן אשמא ייתי קורבן לאשמא לשמיה דיי על חובתיה דחב : כ ומליל יי עם משה למימר :
כא בר נש ארום יחוב וישקר שיקרין לשום מימרא דיי ויכפור בחבריה בפקדונא דאפקיד גביה או בשותפות ידא או בגזולא או דיטלום ית חבריה :

נ"י' וכתב בעיתיתו הומ"ל וכתב בין כיי' בין עמיתו שמכחש כלנד שאינו יודע בו אלא הקב"ה ומכירו :

ירושלמי
או עצה ית חבריה :

רשי

אבן עזרא

לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפניו וכסבור שתיהן היתר ואכל את האחת אמרו לו אחת של חלב היתה. ולא ידע אם זו של חלב אכל הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת : ולא ידע ואשם ונשא עונו : רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע על אחת כמה וכמה שיענש את שידע רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הראשון שלא נצטוה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו וכי איזו מדה מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר מדה טובה אם מדת פורענות מעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו מדה טובה המרובה היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה ביום הכפורים על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר על פי שנים עדים או שלשה עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב ג' אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש וטומאה אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה ראב"ע אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדך הרי הוא אומר למען יברכך וגו' קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה הרי הקב"ה קובע לו ברכה : (יח) בערכך לאשם. בערך האמור למעלה : אשר שגג והוא לא ידע. הא אם ידע לאחר זמן לא נתכפר לו באשם זה עד שיביא חטאת הא למה זה דומה לעגלה ערופה שנתערפה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג : (יט) אשם הוא אשם אשם. הראשון כולו קמוץ שהוא שם דבר והאחרון חציו קמוץ וחציו פתח שהוא לשון פעל ואע"פ שלא לצורך הוא הרי דרוש הוא בת"כ : אשם אשם. להביא אשם שפחה חרופה שיהא איל בן שתי שנים יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצורע תלמוד לומר הוא : (כא) נפש כי תחטא. אמר רבי עקיבא מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה' לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו עושה אלא בעדים ובשטר לפיכך בזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתדע בו

שעבר על מצות לא תעשה מלבד שהוא כיפי ובין אדם : (כא) או בתשומת יד שותפות ששם ידו עמו : בגזל

בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ׃
כב אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֶשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה׃
כג וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא׃
כד אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ׃
כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָֹה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן׃
כו וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָֹה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ׃

קי"א · דענואל · ביום סימן
מפטירין עם וזכרתי בישעיה סימ נמ"ג ;

פ פ פ

ו וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ

מסרה: י"ח פס' על על ומלה מלאנימיהון · ג' · ל' קין · ג' נתרי נסני · ג' · ג' וחכל · קמ' על אחת מכל אשר יעשה מלעס תניין על אחת מכל אשר יעשה לאשמה · פ' וצירא ג' וט"נ

אונקלוס:
אֱנַס יָת חַבְרֵיהּ׃ כב אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵידְתָא וְכַדֵּיב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חֲדָא מִכֹּל דְּיַעְבֵּיד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן׃ כג וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וִיחוּב וְיָתֵיב יָת גְּזֵילָא דִּגְזַל אוֹ יָת עוּשְׁקָא דַּעֲשַׁק אוֹ יָת פִּקְדוֹנָא דְּאִתְפְּקֵד לְוָתֵיהּ אוֹ יָת אֲבֵידְתָא דְּאַשְׁכַּח׃ כד אוֹ מִכֹּלָּא דְּאִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וִישַׁלֵּים יָתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לִדְהוּא דִּילֵיהּ יִתְּנִנֵּיהּ בְּיוֹמָא דְּחוֹבְתֵיהּ׃ כה וְיָת אֲשָׁמֵיהּ יַיְתֵי קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפוּרְסָנֵיהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא׃ כו וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דְּיַעְבֵּיד לְמֵיחַב בַּהּ׃

פ פ פ

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב פַּקֵּיד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא אוֹרָיְתָא דַּעֲלָתָא הִיא עֲלָתָא דְּמִתּוֹקְדָא עַל מדבחא

תולדות אהרן:
או מצא כתובות מב · ב"ק קג קח · והיה כי מציעא מח · והשיב את ב"ק סופו · נדרים קל קיג · מכות יז · חולין קמא · תמורה ו · או מכל מציעא מח · בראשו ב"ק פו · וחמשיתו סם קח · מנחות עו · לאשר הוא ב"ק קג · מציעא מב · ואת אשמו ב"ק ס"ה · ערכין ד · בערכך זבחים מח · כריתות כב · או · זאת תורת זבחים כו · סם סט פב · ויג מנחות ו · לו מע · נדה מ · היא העולה יומא לג מס · סנהדרין לד · הוריות ג · זבחים כו · מנ פל · תמורה יד

רשב"ם

אוילות כפי' זו : (כד) ביום אשמתו · כשיודה לסוף מחטאתו על אחד מכל האמורים למעלה פקדון או גזל או עשק או אבידה :

חסלת ויקרא מסוד רבינו שמואל

רש"י

נעשה את שלישי שביניהם לפיכך כשהו' מכחש מכחש בשלישי שביניהם : בתשומת יד · ששם בידו ממון להתעסק או במלוה: או בגזל · שגזל

כב אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵירְתָא וִיכַפּוּר בָּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁיקְרָא עַל חֲדָא מִכָּל
דְּיַעְבֵּד אֱנָשָׁא לְאִתְחַיָּבָא בְּהוֹן : כג וִיהֵי אֲרוּם יֶחְטֵי וְיִתְחַיַּיב וְיוֹמֵי
וְיָתִיב יַת גְּזוֹלָא דִּגְזַל אוֹ יַת עִצְיָא דִּי עֲצָא אוֹ יַת פִּקְדוֹנָא דִּי אִתְפְּקַד גַּבֵּיהּ
אוֹ יַת אֲבֵירְתָא דְּאַשְׁכַּח : כד אוֹ מִכָּל מִדַּעַם דְּאִשְׁתְּבַע עֲלוֹי לְשִׁיקְרָא
וִישַׁלֵּים יָתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחוֹמְשׁ דְּמוֹי יוֹסֵף עֲלוֹי לְמָרֵיהּ וְהוּא דִּילֵיהּ יִתְנִינֵהּ
בְּיוֹמָא דְּתָהָא עַל חוֹבְתֵיהּ : כה וְיַת קוּרְבַּן אֲשָׁמֵיהּ יַיְתֵי לִקְדָם יְיָ דְּכַר
שְׁלִים מִן עָנָא בְּעִילוּיֵיהּ לַאֲשָׁמָא לְוַת כַּהֲנָא : כו וִיכַפֵּר עֲלוֹי כַּהֲנָא
קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵיהּ עַל חֲדָא מִכָּל דְּיַעְבֵּיד לְאִתְחַיָּבָא בָהּ :

פ פ פ

א וידבר וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ב פַּקֵּיד יַת אַהֲרֹן וְיַת בְּנוֹי
לְמֵימַר דָּא אוֹרָיְתָא דַּעֲלָתָא דְּאָתְיָא לְכַפָּרָא עַל
הירהורי

לחסר י' כחש' לחסר אל"ף לו יתננו ביום אשמתו · ולהלן לחסר עמ"ו כו יתננו חלקו והיינו כדאיתא בהגוזל · הגוזל מחבירו אפילו שוה פרוטה יוליכנו אחריו אפי' למדי :

צו את אהרן שה כתיב לעיל מיניה לאשמה בה · צו את אהרן · לומר שיהיו זריזין בתור' ובמצות שנאמר תלמוד עולה זדון · שנאמר לאמר צו את ס"ת תורה · זוה אותם שיתעסקו בתור' · זאת תור' העולה

רש"י

שגזל מידו כלום : או עשק · הוא שכר שכיר · (כב)
וכחש בה · מכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה
האדם לחטא ולהשבע על שקר לכפירת ממון: (כג)
כי יחטא ואשם · כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה
ולדעת ולהודות כי יחטא ואשם : (כד) בראשו · הוא הקרן ראש הממון : וחמשתיו · רבתה תורה חמשיות הרבה לקרן אחת שאם כפר בה ונשבע והודה חוזר ומביא חומש על אותו חומש וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן שנשבע בו בפחות מפרוטה : לאשר הוא לו · למי שהממון שלו :

רשב"ם

צו את אהרן · (ב) זאת תורת העולה
כל הקרבנות · האמורים בפרשת
ויקרא חוזר וגומר כל דיניהם · היא העולה
הנקטרת

חסלת ויקרא

צו את אהרן · אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות א"ר ש · ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס : זאת תורת העולה · הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיברים שיהא כשר כל הלילה. וללמד על הפסולין אי זה אם עלה ירד ואי זה אם עלה לא ירד שבכל תורה לרבות הוא בא

אבן עזרא

בגזל: בחוקה כמו ויגזל את החנית : עשק · בסתר · ועמיתו רעהו ויתכן שהוא בעומתו · וה"א בהנה נוסף: (כב) ונשבע על שקר · פירושו או נשבע על ממון שיבקש אדם · ממנו והעד או מכל אשר ישבע עליו לשקר: (כג) בראשו · בעצמו או מה שהוא שוה : וחמשיתיו · מיעוט רבים שנים והנה הם שני חמישיות ועוד אפרשנו : ביום אשמתו · טעמו ביום שובו מאשמתו יביא איל : (כה) בערכך · בראשון והוסיף חומש' בעבור שזה האשם הוא בזדון ולבדי יחיד הם שנים זה האשם תלוי :
לאשמה בה · שם מהבנין הקל תחת שם הפועל :

היא העולה · נקראת כן בעבור שהיא עולה כלה על המזבח ובכאן רמז שלא יעלה עולה בלילה רק היא תהיה על מוקדה כל הלילה · וה"א מוקדה נוסף או מוקד ומוקדה הם שני שמות : ואש המזבח תוקד בו · ולא תוק ממנו . (ג) מדו · חלוק וחכמים אמרו שהוא הלוק כנגד מדתו : על בשרו · כנוי לערוה : כן זב מבשרו : אשר תאכל האש הנשאר מאכילת האש : אצל המזבח · חסוך לאות מורח : (ה) והאש על המזבח תוקד בו · פעם שנית לבוסיף לא תכבה ביום · וטעם בבקר בבקר בכל בקר ובקר · ובתחלה יעלה העולה ואחר כן אימורי השלמים : (ו) אש תמיד תוקד

הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר
ג׳ וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ ג
ב׳ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־
בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ
ב׳ וב׳ פמו אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ
אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ ד וּפָשַׁט
אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים
אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶ־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם
ג׳ טָהוֹר׃ ה וְהָאֵשׁ עַל־
ג׳ ו׳ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה
י״ג וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה
וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
ט׳ ו אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־
הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃ ס ז
י׳ ור״ע׳ ל׳ וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב
ט׳ אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־
ו׳ סבירין מעמך׃ פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ
בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה
ג וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה
כ״ו הקטרה סמוכס אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר
גמ״ב׃ הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃ ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה
יֹאכְלוּ

מדבחא כל ליליא עד צפרא
ואישתא דמדבחא תהי יקדא
ביה : ג וילבש כהנא
לבושין דבוץ ומכנסין דבוץ
ילבש על בסריה ויפריש ית
קיטמא דתיכול אישתא ית
עלתא על מדבחא וישויניה
בסטר מדבחא : ד וישלח
ית לבושוהי וילבש לבושין
אוחרנין ויפק ית קיטמא
למברא למשריתא לאתר
דכי : ה ואישתא על
מדבחא תהי יקדא ביה לא
תטפי ויבער עלה כהנא אעין
בצפר בצפר ויסדר עלה
עלתא ויסק עלה תרבי נכסת
קודשיא : ו אישתא
תדירא תהי יקדא על
מדבחא לא תטפי : ז ודא
אוריתא דמנחתא דיקרבון
יתה בני אהרן קדם יי לקדם
מדבחא : ח ויפריש מניה
בקומציה מסולתא דמנחתא
וממשחה וית כל לבונתא
דעל מנחתא ויסק למדבחא
לאתקבלא ברעוא אידכרתא
קדם יי : י ודישתאר
קדם

אהרן
כל הלילה יומא כ מה זבחים פו
כל הלילה עד הבקר מגלה כא חגיגה י זבחים פו
מדו בד פסחים סה יומא כג
ומכנסי בד יומא כג ערכין ג
והרים יומא כ כל זבחים פו
אשר תאכ׳ זבחים פג מנחות כו
ופשט את יומא כג
והוציא את יומא סח סנהדרין מג זבחים קה מע לה יב
ושמו אצל פסחים כו זבחים מן חולין קיו תמורה לד כריתות ו מעילה יא יב
ופשט את שבת קיד
והאש על יומא מה
ובער עליה זבחים כט יומא כו לג

ועדך עליה פסחים נח · יומא לד · ב״ק קיא · מנחות מט · תמיד כח · והקטיר עליה פסחים נט · יומא לג · אש תמיד יומא מה · וזאת תורת סוטה יד · קדושין לו · זבחים ט · מנחות ב ע״ט יט כב · בני אהרן קדושין לו · זבחים קיט · לפני יי׳ זבחים פג · מנחות יט · והרים ממנו יומא כד מו · זבחים סג · מנחות יא יט כל ססא קו · ואת כל הלבונה סוטה יד ׃ מנחות יא כו · והנותרת ממנה מנחות נב עב ·

רשב״ם

הנקטרת ביום · כאלו׳ ביום ובזבחים ביום הקריבו את זבחו · כל הלילה תגמור הקטרתה : ואש המזבח תוקד בו בלילה כמו ביום : (ג) מדו כמו במדו במו ומדיו קרועים · לשון בגדים : והרים את הדשן

רש״י

בא לומר תורה אחת לכל העולים ואפי׳ פסולין שאם עלו לא ירדו : היא העולה · למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן שלא היו פסולן בקדש שנפסלו קודם שבאו לעזרה : (ג) מדו

היא העולה, לומר כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, הקרבנות נקראו אשה ותור׳ נקרא׳ אש שנאמר הלא כה דברי כאש, מימינו אשדת למו אותיו׳ תלמו׳ הקרבנות נקראו לחם את קרבני לחמי ותורה נקרא׳ לחם לכו לחמו בלחמי כשם שאי איפשר לעולם בלא לחם כך אי אפש׳ לעולם בלי תורה. מדו בד ב׳ ויואכ חגור מדו לבושו שבגדי כהונ׳ היו כעין בגדי מלחמ׳ וכן המעיל כפי תחרא ונזכותם היו מתגברים במלחמ׳ ושמו בגימ׳ וכלם במקומו אחרי׳ והוצי׳ בגימ׳ כהנים בעלי מומין

הידהורי ליבא היא עלתא דמתעברא בעלתא בטורא בסיני וקימא על אתר בית יקידתא על מדבח כל ליליא עד צפרא ברם אישתא דמדבחא תהי יוקדא ביה: ג וילבוש כהנא לבושין דבוץ ואוורקסין דבוץ ילבוש על בשריה ויפרוש ית קיטמא דתיכול אישתא ית עלתא על מדבחא וישויניה בצטר מדבחא:

ירושלמי

ד וישלח ית לבושוי וילבש ומכנסי ואברקסין:

לבושין חורנין ויהנפק ית קיטמא למברא למשריתא לאתר דכי: ה ואישתא על מדבחא תהי יוקדא ביה לא תיטפי וילפי עלה כהנא אעין בצפר בצפר עד ארבע שעין דיומא ויסדר עלה עלתא ויסיק עלה תרבי נכסת קודשיא: ו אישתא תדירא תהי יוקדא על מדבחא לא תיטפי: ז ודא אוריתא דמנחתא דיקרבון יתה בני אהרן כהנא קדם יי לקדם מדבחא: ח ויפרש מניה בקומציה מן סמידא דמנחתא ומן טובה על כל לבונתא דעל מנחתא ויסק למדבחא לאתקבלא ברעוא שבת ארברתא קדם יי: ט ומרה דמשתיירא

רש״י

כד׳ היא הכתובת ומה ת״ל מדו שתהא כמדתו: על בשרו׳ שלא יהא דבר חוצץ בנתים: והרים את הדשן׳ היה חותה מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש: הדשן אשר תאכל האש את העולה׳ ועשאתה דשן מאותו דשן ירים תרומה ושמו אצל המזבח: (על המזבח׳ מצא אברי׳ שעדין לא נתאכלו מחזירין על מזבח לאחר שחתה גחלים אילך ואילך ונטל הפנימיות שנ׳ את העול׳ על המזבח כר״י: (ד) ופשט את בגדיו׳ אין זו חובה אלא דרך ארץ שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד בגדים שבשל בהן קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו לכך ולבש בגדים אחרים פחותין מהם: והוציא את הדשן׳ הצבור בתפוח כשהו׳ הרבה ואין מקום למערכה מוציאו משם ואין זה חובה בכל יום אבל התרומ׳ חובה בכל יום: (ה) והאש על המזבח תוקד בו׳ רבה כאן יקידות הרבה על מוקדה ואש המזבח תוקד בו והאש על המזבח תוקד בו אש תמיד תוקד על המזבח כולן נדרשו במס׳ יומא שנחלקו רבותינו במנין המערכות שהיו שם: וערך עליה העולה׳ עולת תמיד היא תקדום: חלבי השלמים׳ אם יביאו שם שלמי׳ ורבותינו למדו מכאן עליה על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כולם מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים: (ו) אש תמיד׳ אש שנ׳ בו תמיד היא שמדליקין בה את הנרות שנ׳ בה להעלות נר תמיד אף היא מעל מזבח החיצון תוקד: לא תכבה׳ המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין: (ז) וזאת תורת המנחה׳ תורה אחת לכולם להטעינן שמן ולבונה האמורין בענין שיכול אין לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחת ישראל שהיא נקמצת מנח׳ כהנים שהיא כליל מנין ת״ל תורת: הקרב אותה׳ היא הגשה בקרן דרומית מערבית: לפני ה׳ הוא מערב שהוא לצד אהל מועד: אל פני המזבח׳ הוא הדרום שהוא פניו של מזבח שהכבש נתון לאותו הרוח: (ח) והרים ממנו׳ מהמחובר שיה׳ עשרון שלם בבת א׳ בשעת קמיצה כר״י: בקמצו׳ שלא יעשה מדה לקומץ

רשב״ם

היא זו ומצותיה בכל יום לתמיד של שחר׳ אבל והוציא את הדשן׳ והוא לזמן מרוב׳ לפנות את המזבח מרוב דשן שעליו: (ט) בחצ׳ אהל מוע׳ בעזרה

אבן עזרא

תוקד׳ טעם זה הפסוק להוסיף תמיד: (ו) הקרב אותה׳ שם הפועל וטעם הקרב יקריבו אותה בני אהרן והטעם אחד מבני אהרן על כן והרים ממנו והוספה זאת הפרשה על הכתובה בפרשת ויקרא

מנית

ו

יֵאָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר
אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: י לֹא
תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי
אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא
כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: יא כָּל־
זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה
כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:
פ יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יג זֶה קָרְבַּן
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ
לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה
תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר
וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: יד עַל־
מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת
תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים
תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:
טו וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו
מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם
לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר: טז
וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה
לֹא תֵאָכֵל: פ

וידבר

מִנַּהּ יֵיכְלוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
פַּטִּירָא תִּתְאֲכִיל בַּאֲתַר
קַדִּישׁ בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא
יֵיכְלוּנַהּ: י לָא תִתְאֲפֵי
חֲמִיעַ חוּלָקְהוֹן יְהָבִית יָתַהּ
מִקּוּרְבָּנַי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא
כְּחַטָּאתָא וְכַאֲשָׁמָא: יא
כָּל דְּכוּרָא בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֵיכְלִינַהּ
קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן מִקּוּרְבָּנַיָּא
דַּייָ כֹּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ:
יב וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: יג דֵּין קוּרְבָּנָא
דְּאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי דִּיקָרְבוּן קֳדָם
יְיָ בְּיוֹמָא דִּירַבּוּן יָתֵיהּ חַד מִן
עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סוּלְתָּא
מִנְחָתָא תְּדִירָא פַּלְגוּתַהּ
בְּצַפְרָא וּפַלְגוּתַהּ בְּרַמְשָׁא:
יד עַל מַסְרֵיתָא בִּמְשַׁח
תִּתְעֲבֵיד רְבִיכָא תַּיְתִינַהּ
תּוּפִינֵי מִנְחַת בִּיצוּעִין תְּקָרֵיב
לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:
טו וְכָהֲנָא דְּאִתְרַבָּא
תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי יַעֲבֵיד יָתַהּ
קְיָם עָלַם קֳדָם יְיָ גְּמִיר
תִּתַּסַּק: טז וְכָל מִנְחָתָא
דְכַהֲנָא גְּמִיר תְּהֵי לָא
תִתְאֲכִיל:

ומליל

אהרן
מצו׳ תאכל
ימנו ז נטת
בםקו׳ קדו׳
זבחים כו סג
מנחות ט
לא תאפה
שבת קיא
יבמות א
סוטה טו
שבועות טז
מנחות נג
כה
קדש קדשי׳
זבחים יא
מנחות כח
כל זכר
סוטה כג
זבחים קב
יקדש
זבחים מז
זה קרבן
יומא ה
הוריות ט
מנחות נב
עט
מנחה תמי׳
מנח תמ ל
כ נא נג
מחציתה
סם נא
על מחבת
סם נ
תעשה
סם נ
תופיני
והכהן
הוריו׳ יא יב
מנחות נא
כריתות ס

חק עולם מנחות ח נא טו · ובל מנחת ספלים כ׳ · סוטה כג · מנחות פו נא ועג עב ב׳ · חולין קלא קל׳ · ערכין ד :

רשב״ם

בעזרה ולא בירושלים: (יא) יקדש קודש הנוגע יהיה טהור: (יג) זה קרבן אהרן ובניו. לפי הפשט. בני אהרן הכהנים הגדולים העומדים תחתיו. וחכמים דרשו שכל כהן הדיוט כשעושה עבודה ראשונה צריך חינוך במנחה: (יד) מרבכת לפי ענינו רבה בשמן ולפי שהיא מאפה

תנור

רש״י

לקומץ: מסלת המנחה ומשמנה. מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה: המנחה. שלא תהא מעורבת באחרת: ואת כל הלבונה אשר על המנחה והקטיר. שמלקט את לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו ולפי שלא פי׳ כן אלא באחת מן המנחות בויקרא הוצרך לשנות

פרשה

מבעל מום כשר להוציא הדשן. והאש ג' והאש על המזבח האש ירדה מן השמי' מהאש יצאו והאש תאכלם ירמז לת"ל שמתו נדב ואביהוא על שהורו לפני רבם. ואמרו אף על פי שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וזהו והאש ירדה מן השמים אף על פי כן

דמשתיירא מינה ייכלון אהרן ובנוי פטירי תתאכל באתר קדיש בדרת
משכן זימנא ייכלונה : י לא תתאפי חמיע חולקהון מן מותר
מנחתא דיהבית להון מקרבני קדש קודשין היא כחטאתא היא כאשמא :
יא כל דכורא בבני אהרן ייכלינה קיים עלם לדריכון מקרבניא דיי
כל דיקרב בהון יתקדש : יב ומליל יי עם משה למימר : יג דין
קורבנא דאהרן ודבנוי די יקרבון קדם יי ביומא דירבון יתיה למחסן
כהונתא רבתא חד מן עשרא בתלת סאין סמידא מנחתא פלגותא
בצפרא ופלגותא ברמשא : יג על
מסריתא במשח זיתא פתיכא
תתעבר מטגנא תעיל יתיה מרסקא
מנחת ריסוקין תקרב לאתקבלא
ברעוא קדם יי : יד וכהנא רבא
דמתרבי במשחא ובדם תחותוי מבנוי יקומון לכהנין איהו יעבד יתה
קיים עלם קדם יי גמירא תתסדר ותיתסק : טו וכל מנחתא דכהנא
גמירא תתסדר ותיהווי לא תתאכל :

ירושלמי

מרתחא תעיל יתה מרסקא
מנחת ריסוקין תקרבון ריח
דרעוא לשמא דיי :

והאש על המזבח תוקד בו. שצריך להביא מן ההדיוט. ע"כ מן האש יצא שהורו כאש. והאש תאכל' והאש על המזבח תוקד בו. שהוא כמו סולם למלאכים לעלו' ובענין שנאמר ויעל מלא' ה' בלהב המזבח וכן ביחזקאל והנה ששה אנשי' ויעמדו אצל המזבח. ועל כן היא

ומליל

רש"י

פרשה זו לכלול כל המנחות כמשפטן : (ט) במקום קדוש. ואיזהו בחצר אהל מועד : (י) לא תאפה חמץ חלקם. אף השירים אסורי' בחמץ. כחטאת וכאשם. מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה מנחת נדבה הרי היא כאשם לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה : (יא) כל זכר. אפילו בעל מום למה נאמר אם לאכילה הרי כבר אמור לחם אלהיו מקדשי הקדשי' וגו' אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת : כל אשר יגע וגומר. קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה : יקדש. להיות כמוה שאם פסול' יפסלו ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה : (יג) זה קרבן אהרן ובניו. אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן מתחנכין לעבודה אבל כהן גדול בכל יום שנ' מנח' תמיד וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו חקת עולם וגומר : (יד) מרבכת. חלוטה ברותחין כל צרכה : תופיני. אפויה אפיות הרבה אחר חליטתה אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת : מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיתה : (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו תחתיו : כליל תקטר. אין נקמצת להיו' שיריה נאכלין אלא כולה כליל וכן כל מנחת כהן

של

אבן עזרא

מצות תאכל במקום קדוש. והנה שתים מצות וכל זכר שלישית. וטעם לא תאפה חמץ הוא העקר במצות פסח : (ט) כחטאת כאשם. כן המנחה : כל אשר יגע. במנחה ובחטאת ובאשם הוא קדש לשם : (יב) זה קרבן אהרן. או אחד מבניו תחתיו : (יג) ביום המשח אותו. אשר יוצק על ראשו שמן המשח' ורבים אמרו כי זה בי"ת תחת מ"ם והטעם כי מיום המשח אותו הנה זה חייב להקריב תמיד מנחתו. (יד) מרבכת. אין לו אח ויש מי שאומרים רכה ויש מי שאומרי' במהרה. ותי"ו תביאנה סי' לאהרן וכן תי"ו תקריב. ועל דעתי כי כן הוא תי"ו תופיני וטעמו תקון ואין ריע לו והקדמונים אמרו שהיא שתי מלות תאפה נא : ויאמר רבי יונה המדקדק שהוא על משקל דוכיפת וזה המשקל מעקל. (טו) כליל. כמו כלה כליל תהיה לשם : (טז) לא תאכל. ככל המנחות כי איך יאכל הכהן מנחתו או חטאתו. מקו' שחיטת כל חטאת נכונה: (יח) קדש קדשים כי הוא כאחד הקדשים : (יט) הכהן המחטא. טעמו הזורק דם כאילו אמר המסיר

חטא

יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
ב לֵּאמֹר׃ יח דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת
הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר
תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט
הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ
ג׳ ר״פ קָדָשִׁים הִוא׃ יט הַכֹּהֵן
ג׳ ג׳ הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה
י״ג פס׳ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר
אֹהֶל מוֹעֵד׃ כ כֹּל אֲשֶׁר־
ב׳ ותפסוק יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה
ד׳ מ׳ פסו׳ מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה
למיין י״ג פס׳ עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃
ג׳ כא וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־
ג׳ בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי נְחֹשֶׁת
ג׳ ג׳ ג׳ בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם׃
כב כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל
אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃ כג
פ׳ ומ״ג וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא
מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר
בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ
י׳ ור״פ תִּשָּׂרֵף׃ פ ז א וְזֹאת
ג׳ תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הוּא׃ ב בִּמְקוֹם אֲשֶׁר
יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ
אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ ג וְאֵת־
כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת
הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב׃ ד וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־
הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ יח מַלֵּיל עִם
אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא
אוֹרָיְתָא דְּחַטָּאתָא בְּאַתְרָא
דְּתִתְנְכֵס עֲלָתָא תִּתְנְכֵס
חַטָּאתָא קֳדָם יְיָ קֹדֶשׁ קֻדְשִׁין
הִיא׃ יט כַּהֲנָא דִּמְכַפַּר
בִּדְמַהּ יֵיכְלִינַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ
תִּתְאֲכֵיל בְּדָרַת מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ כ כֹּל דְּיִקְרַב
בִּבְסָרַהּ יִתְקַדַּשׁ וְדִיַדֵּי מִדְּמַהּ
עַל לְבוּשָׁא דְּיַדֵּי עֲלַהּ תִּתְחַוַּר
בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃ כא וּמָן
דַּחֲסַף דְּתִתְבַּשַּׁל בֵּיהּ יִתְּבַר
וְאִם בְּמָנָא דִנְחָשָׁא תִּתְבַּשַּׁל
וְיִתְמְרֵיק וְיִשְׁתְּטֵיף בְּמַיָּא׃
כב כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא
יֵיכוֹל יָתַהּ קֹדֶשׁ קֻדְשִׁין הִיא׃
כג וְכָל חַטָּאתָא דְּיִתָּעַל
מִדְּמַהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכַפָּרָא
בְּקוּדְשָׁא לָא תִתְאֲכֵיל בְּנוּרָא
תִּתּוֹקַד׃ א וְדָא אוֹרָיְתָא
דַּאֲשָׁמָא קֹדֶשׁ קֻדְשִׁין הוּא׃
ב בְּאַתְרָא דְּיִכְּסוּן יָת
עֲלָתָא יִכְּסוּן יָת אֲשָׁמָא וְיָת
דְּמֵיהּ יִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא
סְחוֹר סְחוֹר׃ ג וְיָת כָּל
תַּרְבֵּיהּ יְקָרֵיב מִנֵּיהּ יָת
אַלְיְתָא וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת
גַּוָּא׃ ד וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן
וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהֶן דְּעַל
גִּסְסַיָּא וְיָת חַצְרָא דְּעַל
כַּבְדָּא

זאת תורת
זבחים ס כב
מנחות ג ז
יג קי
במקום
זבחים מט
מנחות כא
תשחט
זבחים כב
קדש קדשים
פס כ יא נא
הכהן
פס י כג יא
נג יג קכ
במקום קדוש
פס נב
כל אשר
פסחים מא
פזיר לז
זבחים כו
חולין לט
ואשר יזה
זבחים לח
כב כג
מעילה ס
פרסה
זבחים כב כג
על הבגד
זבחים כג כד
אשר יזה
פס כג כד
תכבס
פס כל
וכלי חרש
פס נח
ישבר
פס כו
ואם בכלי
פס כד כו נו
כל זכר
פס נג כו נט
קכ
וכל חטאת
פסחים כג
זבחים פב
לכפר
פס פג
בקדש
פסחים כד
זבחים נב
וזאת תורת
פס מח

מנחות קי כריתות כג קדש קדשים זבחים כ במקום פס מט ואת דמו פס כ

והקטיר

יז וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : יח מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹי לְמֵימַר
דָא אוֹרַיְיתָא דְחַטָאתָא בְּאַתְרָא דְתִתְנְכֵס עֲלָתָא תִּתְנְכֵס חַטָאתָא קֳדָם יְיָ
קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא : יט כַּהֲנָא דִי מְכַפַּר בְּאַדְמָא יֵיכְלוּנָהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ
תִּתְאֲכֵל בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִימְנָא : כ כָּל דִי מִקְרַב בִּבְשַׂרָהּ יִתְקַדַּשׁ וְדִי יַדֵּי
מִן אַדְמָהּ עַל לְבוּשָׁא דִי יַדֵּי עֲלָהּ תִּתְחַוַּור בַּאֲתַר קַדִּישׁ : כא וְכָל מָאן
דְפַחַר דְתִתְבַּשַּׁל בֵּיהּ יִתְּבַר מְטוּל דְלָא יְבַשְׁלוּן בֵּיהּ חוּלִין וְאִין בְּמָנָא
דִנְחָשָׁא תִּתְבַּשַּׁל וְיִסְתַּפַּן בְּגַרְגִישְׁתָּא וְיִשְׁתַּטִּיף בְּמוֹי : כב כָּל דְכוּרָא
בְּכַהֲנַיָא יֵיכוּל יָתַהּ קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא : כג וְכָל חַטָאתָא דְאִיתָעַל מִן
אַדְמָהּ לְמַשְׁכַּן זִימְנָא מְטוּל לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא לָא תִּתְאֲכֵיל בְּנוּרָא
תִּיתּוֹקַד : א וְדָא אוֹרַיְיתָא דְאַשְׁמָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא : ב
בְּאַתְרָא דִיכְּסוּן יָת עֲלָתָא יִכְּסוּן יָת אֲשָׁמָא וְיָת אַדְמֵיהּ יִדְרוֹק עַל מַדְבְּחָא
חֲזוֹר חֲזוֹר : ג וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יְקָרֵב מִנֵּיהּ יָת אַלְיְתָא
וְיָת תַּרְבָּא דְחַפֵּי יָת בְּנֵי גַוָּא : ד וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָין
וְיָת תַּרְבָּא דַעֲלֵיהוֹן דְעַל כַּפְלֵי וְיָת חִצְרָא דְעַל כַּבְדָּא דְעַל כּוֹלְיָתָא

כחשת של צם ונוגנים כעין נחשת קלל . אבל מזוח פנימי כנגד שכינה דכתיב ידין גלילי זהב . ולכן כל דם ס נכנס נפנים לא תאכל אית' החטאת שאין אכילה למעלה . נמכר גניס' זו בעזרה . תאפה מצין חלקס' פ"ת מנה . של"א

תאפה אלא מנה . זה קרבן אהרן ובניו בגיס' זהו מחנה לאהרן ומחנ' לבניו עשירי'בגי' עשרן שלם . שהיה מביא עשרון שלם וחוצהו ומביא מחצ' בבקר ומחצ' בערב מחניתם בגים' מחנה משלם . מורכבת תביאנה בגי' רתחי ן שחולטין

רש"י

של כדב' כליל תהי': כליל. כול'שוה לגב': (יט) המחט' אותה . העובד עבודותיה שהיא נעשת חטאת על ידו: המחטא אותה יאכלנה . הראוי לעבודה יצא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בבשר וא"א לומר שא' פר שאר כהנים באכילתה חוץ מן הזורק דמה שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים יאכל אותה : (כ) כל אשר יגע בבשרה . כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה : יקדש . להיות כמוה אם פסולה תפסל ואם היא כשרה תאכל כחומר שבה :

יערינה רשב"ם

תנור צריך להרכיבה בשמן : תפיני . לשון אפייה . אלף חסירה . והרבה יש לא יהל ערבי . לא יאהל . וימש חשך כמו ויאמש . (כ) תכבס . שלא יהא נאסר בנותר שבשרים': (כג) כל חטאת אשר יובא מדמה וגו' חטאת הפנימיות . פר כהן המשיח ופר העלם דבר של ציבור ופר ושעיר של יום הכיפורים ושעיר ע"ז כל אלו כתוב ה'בהם מתנות לפנים בהיכל
על

ואשר יזה מדמ'על הבג'ואם הוזה מדמ'על הבג'אותו מקו'הדם הבג'אשר יזה עליו תכבס בתוך העזר': אשר יזה . יהאכזה כמו לא יטה לארץ מנלם יהא נטוי (איוב טו) : (כא) ישבר . לפי שהבליעה נבלעת בו נעשת נותר והוא הדין לכל הקדשים : ומורק . לשון תמרוקי הנשי'אשקור"מנט בלעו . (כב) ומורק ושוטף . לפלוט את בליעתו אבל כלי חרס למדך שכתו'כאן שאינו יוצא מידי דופיו לעול': כל זכר בכהנים יאכל אות' . הא למדת שהמחט'אותה האמור למעל' לא להוציא שאר הכהנים אלא להוציא את שאינו ראוי לחטוי: (כג) וכל חטאת וגומר . שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים פסולה וכל . לרבות שאר קדשים : (א) קדש קדשים הוא . הוא קרב ואין תמורתו קרבה : (ג) ימחטו . ריבה לנו שחיטות הרבה לפי שמצינו אשם בצבור נאמר ישחטו רבים ותלאו בעולה להביא עולת ציבור לצפון : : (ג) ואת כל חלבו וגו' . עד כאן לא נתפרשו אמורין באשם לכך הוצרך לפרשם כאן אבל
חטאת

אבן עזרא

חטא החוטא ורבי המפרשים אמרו כי טעם המחטא רוחץ או מטהר וכן תחטאני באזוב ואטהר : (כ) כל אשר יגע . בבשר החטאת יהיה קדש לגם והכהן יאכלנו לכן חלק הזורק כחלק כל אחיו . יוה אמר ר'משה הכהן שהוא כמו יטה מבנין קל ובפתחות היו"ד מהכבד והאות המובלע נו"ן וכן ויז

ה וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם
הוּא׃ ו כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים
יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ ז
כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה
אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־
בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃ ח וְהַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר
הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ
יִהְיֶה׃ ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר
תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה
בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה׃
י וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן
וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ כְּאָחִיו׃ פ יא וְזֹאת
תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
יַקְרִיב לַיהוָה׃ יב אִם עַל־
תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־

זבח

י"א ווין קמץ כתיב וי' בעני' ותנין לא כפ' ו' ג' רפ

ג' י' זר"פ

ז' ר"פ בסיפרא

בִּכְרָא עַל כּוּלְיָתָא יַעֲדִינַּהּ׃
ה וְיַסֵּק יָתְהוֹן כָּהֲנָא
לְמַדְבְּחָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ
אֲשָׁמָא הוּא׃ ו כָּל דְּכוּרָא
בְּכָהֲנַיָּא יֵיכְלִינֵּהּ בַּאֲתַר
קַדִּישׁ יִתְאֲכֵל קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין
הוּא׃ ז כְּחַטָּאתָא כֵּן
אֲשָׁמָא אוֹרָיְתָא חֲדָא לְהוֹן
כָּהֲנָא דִּיכַפַּר בֵּיהּ דִּילֵיהּ יְהֵי׃
ח וְכָהֲנָא דִּמְקָרֵיב יָת
עֲלַת גְּבַר מְשַׁךְ עֲלָתָא דִּיקָרֵיב
לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי׃ ט
וְכָל מִנְחָתָא דְּתִתְאֲפֵי
בְּתַנּוּרָא וְכָל דְּתִתְעֲבֵיד
בְּרְדִתָא וְעַל מַסְרֵיתָא לְכָהֲנָא
דִּמְקָרֵיב יָתַהּ דִּילֵיהּ תְּהֵי׃
י וְכָל מִנְחָתָא דְּפִילָא
בִמְשַׁח וְדִלָא פִילָא לְכָל בְּנֵי
אַהֲרֹן תְּהֵי גְּבַר כַּאֲחוּהִי׃
יא וְדָא אוֹרָיְתָא דְּנִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא דִּיקָרֵיב קֳדָם יְיָ׃
יב אִם עַל תּוֹדְתָא
יְקָרְבִינֵּיהּ וִיקָרֵיב עַל נִכְסַת

תודתא

אהרן
אשם הוא
נזיר כה
זבחים יז
כל זכר
פס נז קכ
קדשקדשי'
פס יא כה
כחטאת
פס יא כה
לו יהיה
פס פוקג
עולת איש
פס קג
עור העול'
פס קג
אשרהקרי'
פס קג
לכהן לו
פס פוקג
וכל מנחה
קד סין כג
מנחו' סנ עג
לכהן
זבחים קכ
מנחות סג
וכל מנחת
קדושין פס
מנחות ג
עגעג קג
וחרבה
פס ג עג
לכל בני
קדושין פס

מנחות עג · איש כאחיו קדושין פס · מנחות פס · וזאת תורת זבחים כ קכ · אם על תודה קדושין פס · זבחים כ ·
מנחות עזעט פ · תמורה יח · והקריב מנחות עט פ ·

רשב״ם

על המרחשת ומזבח הזהב · וזהו פשוטו : (י) וחרבה · מנחת חוטא ומנחת סוטה : (יב) אם על תודה · שנדר בלשון תודה · ולא הזכיר לשון שלמים · וסתם תודה מביא קרבן על שניצל מצרותיו כמו שאמרו חכמים ארבעה צריכין להודות · ורבותינו פרשו כל ההלכות ארבעים הם ופרשו

רש״י

חטאת כבר נתפרש בה בפרשת ויקרא : את האליה · לפי שאשם איננו בא אלא איל או כבש ואיל וכבש נתרבו באליה : (ה) אשם הוא עד שינתק שמו ממנו · לימד על אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו אע"פ שעומד להיות דמיו עולה לקיץ המזבח אם שחטו סתם איננו כשר לעולה קודם שנתק לרעייה ואינו בא ללמד על האשם שיהא פסול שלא לשמו כמו שדרשנו הוא הכתוב בחטאת לפי שאשם לא נאמר בו הוא אלא לאחר הקטרת אמורין והוא עצמו שלא הוקטרו אמורין כשר : (ו) קדש קדשים הוא · בתורת כהנים הוא נדרש : (ז) תורה אחת להם · בדבר זה : לכהן אשר יכפר בו · הראוי לכפרה חולק בו פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן : (ח) עור העולה אשר הקריב לכהן לו

יהיה

יעדינה : ה ויסיק יתהון כהנא למדבחא קרבנא קדם יי אשמא הוא :
ו כל דכורא בכהניא יכלונה באתר קדיש יתאכל קדש קודשין היא :
ז כחלבת חטאתא היכדין הלכת אשמא אורייתא חדא להון כהנא
דיכפר ביה דיליה יהי : ח וכהנא דמקרב ית עלת גבר אוחרן משך
עלתא דיקריב לכהנא דיליה יהי : ט וכל מנחתא דתיתאפי בתנורא
וכל דתתעבד במרחתא ועל מסריתא לכהנא דמקרב יתה דיליה יהי :
י וכל מנחתא פתיכא במשח
ומנגבא לכל בני אהרן תהי גבר
באחוי : יא ודא אורייתא דנכסת
קודשיא דיקרב קדם יי : יב אין על תודתא יקרבינה ויקרב על
נכסת תודתא גריצן פטירן פתיכן במשח זיתא ועריכין פטירין משיחין
במשח

ירושלמי

חוויא חדא :

בעל הטורים

אותם ברותחין כל נרכה. וזאת תורת האשם. ה' פעמים כתיבי באשם בפרשה כנגד חמשה חמשות ודאים. לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו. וסמיך ליה וזאת תורת

לומר שבניהם שעוסקין בתורה כנשי' כאחי' ואף אם מקטרגי' זה את זה כלדרשין את זה בסופה. והנשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. הפסוק מתקי' בנשר

רש"י

יהיה. פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן שאין חולקים בעורות : (ט) לכהן המקריב אותה וגו'. יכול לו לבדו ת"ל לכל בני אהרן תהיה. יכול לכולן ת"ל לכהן המקריב הא כיצד לבית אב של יום שמקריבין אותה : (י) בלולה בשמן. זו מנח' נדבה: וחרבה. זו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאין בהן שמן : (יב) אם על תודה יקריבנו. אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפ' שהן צריכין להודות שכתו' בהן יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה. אם על אחת מאלה נדר שלמי' הללו שלמי תודה הן וטעונו' לחם האמו' בענין ואין נאכלין אלא ליום ולילה כמו שמפורש כאן: והקריב על זבח התוד'. ד' מיני לחם חלות ורקיקין ורבוכה ג' מיני מצה. וכתיב על חלת לחם חמץ וגו' וכל מין ומין י' חלות כך מפורש במנחות ושעורן ה' סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות כ' עשרון : מרבכת. לחם חלוט ברותחין כל צרכו :

יקריב

אבן עזרא

בפת' רק. במל' כשה מרא' על הקיר במרק עשוי הוא בגרי בבנין הקל ובנקמלאו ויו נח' מבנין הקל ויפה דקד' וטעמו שהקטא' קדם כוס השם לכב' המקו' שנפ' מדמ' על הבג' במקו' קדוש הוא הגר אהל מועד כי יש הפרש בין קדוש וטהו' : אשר יזה עליה. ויחסר מקום או והטעם גא אם יזה אחר עליה שהוא הבשר יכבס הבשר הכהן ואחר כך יאכלנו או פירושו המקו' אשר אשר יזה עליה שם תכבס ויהיה בגד לשון נקבה וזכר וכמוהו אשר תשיג ידו ותי"ו תכבס לכהן : (כח) תבשל בו. גם בשלה ומורק ושוטף מבנין שלא נקרא שם פועלו ובא ומורק בחולם בעבור הרי"ש שלא תדגש כי אם במקומות מועטים במשקל לא וורק עליו מגורת מרקו הרמחי' כי המם שרש. וטעם קדש קדשים היא עם כל זכר שאין ראוי לאכול החטאת שהקריבו שאימורים ממנה והובא לכפר כי אם בתמימים והזכר תמים מהנקבה ואפילו קטן יקרא זכר והזכר שהוא בן שלש עשרה

שנה כאשר העתיקו אבותינו : (כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה לכפר בקדש. והנה מקום הפרכת יקרא קדש כי החצר ואם היא קדש כנגד אהל מועד חול והנה גם יקרא לפנים מהפרכת קדש כנגד אהל מועד כמו בזאת יבא אהרן אל הקדש וזאת החטאת היא חטאת כהן הגדול או הקהל :

(א) וזאת תורת האשם. כבר הודעתיך ההפרש בין חטאת ואשם אע"פ שהכתוב יאמר בחטאת אשם ובאשם חטאת. וטעם להזכיר זאת הפרשה להזכיר החלבים שאין להם זכר בתורת החטאת :
(ח) עולת איש. מלעיל בעבור היות הטעם בראשית המלה האחרונה כמשפט. וטעם לו אחר שאמר לכהן תוספת ביאור שלא יתן העור לכהן אחר : (ט) וכל נעשה. שם התאר לשון נקבה כמו אין אבן נראה כי לשון זכר ואשר היה נעשה ליום אחד : (י) וחרבה. כמנחת חוטא ומנחת הקנאות :

ג' מ"ג זֶ֣בַח הַתּוֹדָ֗ה חַלּ֤וֹת מַצּוֹת֙
בְּלוּלֹ֣ת בַּשֶּׁ֔מֶן וּרְקִיקֵ֥י מַצּ֖וֹת
ג' ג' ובענין מְשֻׁחִ֣ים בַּשָּׁ֑מֶן וְסֹ֣לֶת מֻרְבֶּ֔כֶת
חַלֹּ֖ת בְּלוּלֹ֥ת בַּשָּֽׁמֶן׃ יג עַל־
חַלֹּת֙ לֶ֣חֶם חָמֵ֔ץ יַקְרִ֖יב קָרְבָּנ֑וֹ
ג' ובענין עַל־זֶ֖בַח תּוֹדַ֥ת שְׁלָמָֽיו׃
יד וְהִקְרִ֨יב מִמֶּ֤נּוּ אֶחָד֙
מִכָּל־קָרְבָּ֔ן תְּרוּמָ֖ה לַֽיהוָ֑ה
ג' לַכֹּהֵ֗ן הַזֹּרֵ֛ק אֶת־דַּ֥ם הַשְּׁלָמִ֖ים
ה' ל֥וֹ יִהְיֶֽה׃ טו וּבְשַׂ֗ר זֶ֚בַח
תּוֹדַ֣ת שְׁלָמָ֔יו בְּי֥וֹם קָרְבָּנ֖וֹ
יֵאָכֵ֑ל לֹֽא־יַנִּ֥יחַ מִמֶּ֖נּוּ עַד־בֹּֽקֶר׃
טז וְאִם־נֶ֣דֶר ׀ א֣וֹ נְדָבָ֗ה זֶ֚בַח
ג' קָרְבָּנ֔וֹ בְּי֛וֹם הַקְרִיב֥וֹ אֶת־
ג' זִבְח֖וֹ יֵאָכֵ֑ל וּמִֽמָּחֳרָ֔ת וְהַנּוֹתָ֥ר
כ"ג מִמֶּ֖נּוּ יֵאָכֵֽל׃ יז וְהַנּוֹתָ֖ר
מִבְּשַׂ֣ר הַזָּ֑בַח בַּיּוֹם֙ הַשְּׁלִישִׁ֔י
בָּאֵ֖שׁ יִשָּׂרֵֽף׃ יח וְאִ֣ם הֵאָכֹ֣ל
כ"ג יֵ֠אָכֵ֠ל מִבְּשַׂר־זֶ֨בַח שְׁלָמָ֜יו בַּיּ֣וֹם
הַשְּׁלִישִׁי֮ לֹ֣א יֵרָצֶה֒ הַמַּקְרִ֣יב
אֹת֔וֹ לֹ֥א יֵחָשֵׁ֛ב ל֖וֹ פִּגּ֣וּל יִהְיֶ֑ה
ג' וְהַנֶּ֛פֶשׁ הָאֹכֶ֥לֶת מִמֶּ֖נּוּ עֲוֺנָ֥הּ
ד' פסוקים כתורה תִּשָּֽׂא׃ יט וְהַבָּשָׂ֞ר אֲשֶׁ֨ר
ד' ראשין ומאי הנוקוד יִגַּ֤ע בְּכָל־טָמֵא֙ לֹ֣א יֵאָכֵ֔ל
באש

אונקלוס

תודתא גריצן פטירן דפילן במשח ואיספוגין פטירין דמשיחין במשח וסולתא רביכא גריצן דפילן במשח: יג על גריצן דלחם חמיע יקריב קורבניה על נכסת תודת קודשוהי: יד ויקריב מניה חד מכל קורבנא אפרשותא קדם יי לכהנא דיזרוק ית דם נכסת קודשיא דיליה יהי: טו ובסר נכסת תודת קודשוהי ביום קורבניה יתאכיל לא יצנע מניה עד צפרא: טז ואם נדרא או נדבתא נכסת קורבניה ביומא דיקריב נכסתיה יתאכיל וביומא דבתרוהי ודישתאר מניה יתאכיל: יז ודישתאר מבסר נכסתא ביומא תליתאה בנורא יתוקד: יח ואם אתאכלא יתאכיל מבסר נכסת קודשוהי ביומא תליתאה לא יהי לרעוא דמקריב יתיה לא יתחשב ליה מרחק יהי ואינש דייכול מניה חוביה יקביל: יט ובסר קודשא דיקרב
בכל

תולדת

אחרן
חלו' מצות סס ענ עא סלא
זבחים כא
על חלורת סס כו מנחות עא
ענ עא
על זבח סס יא כו
ענ יצא
והקריב פסחים לו
מנחות עז עת
הזורק את זבחים ז קב
ובשר זבח סס דיו לו
לא יניח סס לו
ואםנדר או פסחים עא
ר"ס ה
ביום הקריבו זבחים כנ
והנותר פסחים ג
זבחי' כח סב
ואם האכל סס ינ כו פא
כס מד
מנחות יז
חולין פא
לא ירצה זבחי' כנ כט
מנחות כה
המקריב ר"ה ו

פסחים יג: לא יחשב פסחים יו· יומא ז· נדרים לו· זבחים כג כט· מנחות כה· פגול הוא זבחים כט· והנפש
מנחות יא· תמורה ג· כריתות ה· והבשר פסחים יו כד עט פב· חגיגה כג· ינמות עד· סוטה כט: זבחים לד· חולין לו·

רשב"ם

ופרשו שמכן כמה וכמה עשרונים: (יו) אם נדר או נדבה· שאמר הרי עלי שלמים שזהו לשון נדר ותשלומים כמו שפרשתי למעלה· כלומר שאינו תודה אלא נדר: ביום הקריבו ביום שהקריב הוא נכר את זבחו יאכל לאחר הקרבה· (יח) ואם האכל יאכל; חכמים עקרוהו מפשוטו· ופירשוהו
במחשב

רש"י

(יג) יקריב קרבנו על זבח· מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא וטבול יום ומלצאת לחולין בפדיון עד שישחט הזבח:
(יד) אחד מכל קרבן· לחם אחד מכל מין ומין יטול תרומ' לכהן העובד עבודתה והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק
שנס

בְּמְשַׁח זֵיתָא וְקִמְחָא מְטַגְנָא פְּתִיכָא בִּמְשַׁח זֵיתָא : יג עַל גְּרִיצְתָא
דִּלְחֵים חֲמִיעַ יְקָרֵב קוּרְבָּנֵיהּ עַל נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹי : יד וִיקָרֵב
מִנֵּיהּ חַד מִכָּל קוּרְבָּנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא דִּזְרֵיק יַת אֲדַם נִכְסַת
קוּדְשַׁיָא דִּילֵיהּ יְהֵי : טו וּבְשַׂר נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹי בְּיוֹם קוּרְבָּנֵיהּ
יִתְאֲכִיל לֵית אֶפְשַׁר לְאִצְטַנְעָא מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא : טז וְאִין נִדְרָא אוֹ
נְדַבְתָא נִכְסַת קוּרְבָּנֵיהּ בְּיוֹמָא דִּיקָרֵב יַת נִכְסָתֵיהּ יִתְאֲכִיל וּבְיוֹמָא חָרָן
וּמַה דְּמִשְׁתְּיַיר מִנֵּיהּ יִתְאֲכִיל בְּפַנְיָא : יז וּמַה דְּמִשְׁתְּיַיר מִבְּשַׂר
נִכְסַת קוּדְשַׁיָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד : יח וְאִין יִתְאֲכָלָא
יִתְאֲכַל מִבְּשַׂר נִכְסַת קוּדְשׁוֹי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה לָא יִתְרְעֵי מִן דִּמְקָרֵב יָתֵיהּ
לָא יִתְחַשַּׁב לֵיהּ לִזְכוּ פְּסִיל יְהֵי וַאֲנַשׁ
דְּיֵיכוּל מִנֵּיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּל : יט
וּבְשַׂר קוּדְשַׁיָא דִּי יִקְרַב בְּכָל מְסָאַב
לֵית אֶפְשַׁר דְּמִתְאֲכִיל בְּנוּרָא יִתּוֹקַד וּבְשַׂר קוּדְשָׁא כָּל דְּיִדְכֵּי לְקוּדְשָׁא

ירושלמי

פִּגּוּל פְּסוּל יְהֵי :

ומפי׳ כנשר לומר שאם נטמא הנש׳ מקנתו נטמא כולו

יייכול

רש״י

שבה כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק בשלמים והתודה קרויה שלמים : (טו) ובשר זבח תודת שלמיו · יש כאן רבויין הרבה לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת ארבעה עשר שיהיו נאכלין ליום ולילה : ביום קרבנו יאכל · וכזמן בשרה זמן לחמה : לא יניח ממנו עד בקר : אוכל הוא כל הלילה אם כן למה אמרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה : (יג) ואם נדר או נדבה · שלא הביא על הודאה של נס שנעשה לו אינה טעונה לחם ונאכלת לשני ימים כמו שמפורש בענין : וממחרת והנותר ממנו · בראשון יאכל · וי״ו זו יתירה היא ויש כמוהו הרבה במקרא כגון ואלה בני צבעון ואיה וענה את וקדש ובצא מרום (דניאל ח) : (יח) ואם האכל יאכל וגו׳ · במחשב בשחיטה לאכלו בשלישי הכתוב מדבר יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע תלמוד לומר המקריב אותו לא יחשב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי וכן פירושו בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה ואם חשב פגול יהיה : והנפש האוכלת ממנו · אפי׳ בתוך הזמן עונה תשא : (יט) והבשר · של קדש שלמים אשר יגע בכל טמא לא יאכל · והבשר לרבות אבר שיצא מקצתו שפנימי מותר : כל טהור יאכל בשר · מה תלמוד לומר לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים לכך נאמר כל טהור יאכל

בשר

רשב״ם

במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי באחד מד׳ עבודות · שחישב בשחיטה או בהולכת הדם או בקבלה או בזריקה : (יט) כל טהור יאכל

בשר

אבן עזרא

(יב) אם על תודה · טעמו שיתן תודה לשם שנמלט מצרה : חלות מצות · כרצונו אך לא פחותים משנים וכן רקיקי מצות : מורבכת · הנזכר בפירושי׳ בעיני שהיא מובחרת · וחלות מצות ורקיקים אפויי׳ וחלת המורבכת אינה כן : (יג) על חלות · כמו ויבאו האנשים על הנשים והטעם עם חלות :
(יד) והקריב ממנו אחד מכל קרבן · הנה ארבע חלות בפחותי׳ והאמת שהם עשרה : (טו) ביום קרבנו יאכל · שיאכלנו המקריב אותו וביתו ומי שהוא טהור כי גם השלמים קדש ואם הם קדשי קלי׳ :
(טז) ואם נדר · שהטא בשפתיו בצר לו · ונדבה שנדבה רוחו אותו להביא זבח לשם לא לנדר ולא לתודה : ביו׳ הקריבו · שם הפעל מהבנין הכבד הנוסף וממחר׳ אותו היום יו״ו והנות׳ ממנו כפ״א רפ״ה בלשון ישמעאל וכמהו ויעזוב את עבדיו גם והארץ היתה תוהו ובהו : (יז) באש ישרף · כאשר נפרש׳

באימורי׳

באש ישרף והבשר כל-
טהור יאכל בשר: כ והנפש
אשר-תאכל בשר מזבח
השלמים אשר ליהוה
ג' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש
נ"ל פ ההוא מעמיה: כא ונפש
כי-תגע בכל-טמא בטמאת
ל' רפין אדם או בבהמה טמאה או
נ' ופתר וכל בכל-שקץ טמא ואכל
מבשר-זבח השלמים אשר
ליהוה ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה: כב וידבר יהוה
ל' בטעם אל-משה לאמר: כג דבר
תביר ר"פ אל-בני ישראל לאמר כל-
ג' ג' חלב שור וכשב ועז לא
תאכלו: כד וחלב נבלה
וחלב טרפה יעשה לכל-
נ' וחס' מלאכה ואכל לא תאכלהו:
כה כי כל-אכל חלב מן-
הבהמה אשר יקריב ממנה
אשה ליהוה ונכרתה הנפש
נ"ר פ האכלת מעמיה: כו וכל-
דם לא תאכלו בכל
ג' ג' ונסי' מושבתיכם לעוף ולבהמה:
כז כל-נפש אשר-תאכל
כל-דם ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה: פ כח וידבר יהוה
ל' ר"פ אל-משה לאמר: כט דבר
בטעם תביר בספר' אל-בני ישראל לאמר המקריב
ט"ו את-זבח שלמיו ליהוה יביא
ג' פ' ונתרין יוקי' ג' וקפי' את-קרבנו ליהוה מזבח שלמיו: ל ידיו תביאינה

בכל מסאב לא יתאכל
בנורא יתוקד ובסר קודשא
כל דידכי לקודשא ייכול
בסר קודשא: כ ואינש
דייכול בסרא מנכסת
קודשיא דקדם יי וסאובתיה
עלוהי וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: כא ואינש ארי
יקרב בכל מסאב בסאובת
אינשא או בבעירא מסאבא
או בכל שקץ מסאב וייכול
מבסר נכסת קודשיא דקדם
יי וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: כב ומליל יי
עם משה למימר: כג
מליל עם בני ישראל למימר
כל תרב תור ואימר ועזא לא
תיכלון: כד ותרב נבילא
ותרב תבירא יתעבד לכל
עיבידתא ומיכל לא
תיכלוניה: כה ארי כל
דייכול תרבא מן בעירא
דיקרבון מנה קורבנא קדם יי
וישתיצי אנשא דייכול
מעמיה: כו וכל דמא לא
תיכלון בכל מותבניכון
דעופא ודבעירא: כז
כל אינש דייכול כל דמא
וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: כח ומליל יי
עם משה למימר: כט
מליל עם בני ישראל למימר
דמקריב ית נכסת קודשוהי קדם יי
ייתי ית קורבניה קדם יי מנכסת קודשוהי: ל ידוהי

אהרן · והבשר · פסחים כד · נה טט · סוטה כט · מנחות כה · והנפש · פסחי' כב · יבמות ו · מכות יד · מנחות כה · כריתות ג · אשר לה' · פסחים נג · זבחים לג · מנחות כה · וטמאתו · מכות יד · זבחים לג · לו פג מג · בבהמה · שבועות ז · חולין עא · וא כל · ונתי' מ ע · כל חלב · יומא עד · זבחים ע · חולין קיז · כריתות ד · וכל · והחלב נבלה · זבחים סט · חולין ז · יעשה לכל · פסחים כב · ואכל לא · זבחים ע · כי כל · פסחים מג · בכורות סו · כריתות ד · ונכרתה · חולין קכ · וכל דם לא · כריתות ד · כל כב · ולבהמה · כריתות כא · דבר אל · קדושין לו · מנחות סא

ודיו תביאינה סכה מז · סוטה ט"ו · קדושין לו · מכות יח מנחות סא כב ·

את

ייכול בשר קודשיא : כ ובר נש דייכול בסרא מנכסת קודשיא
דמתקרבין קדם יי וסובתיה עלוי וישתיצי בר נשא ההוא מעמיה :
כא ובר נש ארום יקריב בכל מסאב בסואבות אינשא או בבעירא
מסאבא או בכל שיקוץ מסאב וייכול מבשר נכסת קודשיא דמתקרבין
קדם יי וישתיצי בר נשא ההוא מעמיה: כב ומליל יי עם משה למימר :
כג מליל עם בני ישראל למימר כל תרב תור ואימר ועיזא לא
תיכלון : כד ותריב חיוא דסקלקלא בשעת ניכסתא ודמית נבלא
במותנא ותריב חיוא תבירא אפשר דיתעבד לכל עיבידתא ברם תריב
חיוא דמכשרא יתסק על מדבחא ומיכל לא תיכלוניה : כה ארום
כל דייכול תריב מן בעירא דמתכשרא למיקרב מיניה קרבנא קדם יי
וישתיצי בר נשא ההוא דייכול ית תרבא מעמיה : כו וכל אדמא
לא תיכלון בכל מותבניכון לעופא ולבעירא : כז כל בר נש דייכול
כל אדם מן דכל חי וישתיצי בר נשא ההוא מעמיה: כח ומליל יי עם
משה למימר : כט מליל עם בני
ישראל למימר כל מאן דמקרב ית
נכסת קודשוי קדם יי ייתיה בגרמיה
ית קורבניה לקדם יי מן נכסת
קודשוי : ל ידוי ייתון ית קורבניא
דיי דיתפרש מנכסת קודשיה ית
תרבא

ירושלמי

ידוי יתעלון ית קורבנא דיי
ית תרבא דעל נגעא יתיה
יתיהוי ית נגעא למנפא יתיה
אנפוי קדם יי החוה נגעא :

רש"י

בשר : (כ) וטומאתו עליו · בטומאת הגוף הכתוב מדבר אבל טהור שאכל את הטמא אינו ענוש כרת אלא אזהרה : והבשר אשר יגע בכל טמא וגו' · ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בתורה אלא חכמים למדוה בגזרה שוה שלש כריתות אמורים באוכלי קדשים בטומאת הגוף ודרשום רבותינו בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט ואחד ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו : (והבשר כל טהור יאכל בשר · כלומר על מה שאמרתי לך בחטאת ואשם שאם יצאו חוץ לקלעים אסורה כמו שכתב בחלר מועד יאכלוה בשר זה אני אומר לך כל טהור יאכל בשר אפי' בכל שעם) : (כד) יעשה לכל מלאכה · בא וליחד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות : ואכל לא תאכלוהו · אמרה תורה יבא איסור נבלה וטרפה ויחול על איסור חלב שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבלה ולא תאמר אין איסור חל על איסור : (כו) לעוף ולבהמה · פרט לדם דגים וחגבים : בכל מושבותיכם · לפי שהוא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות ובמסכ' קדושין בפ"א מפרש למה הוצרך לומר : (ל) ידיו תביאנה וגו' · שתהא יד הבעלים מלמעלה והחלב והחזות נתונין בה ויד כהן מלמטה ומניפן : את אשי ה' · ומה הן האישים את החלב על החזה : יביאנו · כשמביאו מבית

רשב"ם

בשר טהור : (כה) מן הבהמה אשר יקריבו · ממין אותה הבהמה : קרבן לה' ואפילו חולין : (כו) בכל מושבותיכם · אע"פ שהוא בין חולין בגבולין ·

אבן עזרא

באימורי' רק לא ישרף על גבי המזבח · וטעם המקריב אותו לא יחשב אחר שהביא האימורים קרבים לגבוה הנה כל הנשאר קדש וכן אבני המזבח שאחר שהם קדושים אין ראוי שישא' ממנו לחול על כן אבני'

אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־
הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה
לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה׃ לא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה
הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ לב
וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְרוּמָה
לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃ לג
הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים
וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ
תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה׃ לד
כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת
שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם
וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ לה זֹאת מִשְׁחַת
אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי
יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן
לַיהוָה׃ לו אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתָם׃ לז זֹאת הַתּוֹרָה
לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת
וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים׃ לח אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי
בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְהַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם
לַיהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי׃ פ

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב קַח אֶת־
אַהֲרֹן

יַתְיָן יָת קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ יָת־
תַּרְבָּא דְעַל חַדְיָא יַיְתֵינֵיהּ יָת
חַדְיָא לַאֲרָמָא יָתֵיהּ אֲרָמוּתָא
קֳדָם יְיָ׃ לא וְיַסֵּק כַּהֲנָא
יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וִיהֵי
חַדְיָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי׃ לב
וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא תִּתְּנוּן
אַפְרָשׁוּתָא לְכַהֲנָא מִנִּכְסַת
קוּדְשֵׁיכוֹן׃ לג דִּמְקָרֵיב
יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיָת
תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילֵיהּ יְהֵי
שׁוֹקָא דְיַמִּינָא לְחוּלָק׃ לד
אֲרֵי יָת חַדְיָא דַאֲרָמוּתָא וְיָת
שׁוֹקָא דְאַפְרָשׁוּתָא נְסֵיבִית
מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת
קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהָבִית יָתְהוֹן
לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם
עָלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לה
דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי
מִקּוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ בְּיוֹמָא
דְּקָרֵיבִין יָתְהוֹן לְכַהָנָא קֳדָם
יְיָ׃ לו דְּפַקֵּיד יְיָ לְמִתַּן
לְהוֹן בְּיוֹמָא דְּרַבִּי יָתְהוֹן מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם
לְדָרֵיהוֹן׃ לז דָּא אוֹרַיְתָא
לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא וּלְחַטָּאתָא
וְלַאֲשָׁמָא וּלְקוּרְבָּנַיָּא וּלְנִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא׃ לח דְּפַקֵּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי בְּיוֹמָא
דְּפַקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם
יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ א
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב קָרֵיב יָת אַהֲרֹן וְיָת
בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיָת לְבוּשַׁיָּא וְיָת

אהרן
את החלב מנחות סא
להניף קדושין לו
לפני ה' מנחות סא
חולין קל
והקטיר פסחים נט
המקריב זבחים צח
נא קב
מנחות נ יט
חולין קלב
בכורות נ
מבני אהרן חולין קלב
שוק הימין פס קלו
כי את חזה יבמות פו
שלמיהם מנחות סב
ואתן אותם חולין קלב
זאת התורה זבחים ד ה
צ נז
מנחות פג
[illegible]
באם צווה
שבת קלג
מגלה כ
זבחים ז
מנחות עג

ע' כתיב
נ"ב
ג'
ב'
ט' כל וחת בתי הפליות
קמצא דפסוק הימין מזבחי שלמיכם
תניין דפסוק התר
ה' פסירין
ב' ס"פ
נ"א
[illegible]
ג'

תרבא שומנוניתא דעל חדיא וית חדיא כד מחתך בתרין עלעין מיכא
ותרין עלעין מיכא לקביל אפקותא ייתיניה לארמא יתיה ארמא קדם יי :
לא ויסק כהנא ית תרבא למדבחא ויהי חדיא לאהרן ולבנוי : לב
וית שקא דימינא מן כרתפא ועד דרועא תתנון אפרשותא לכהנא
מנכסת קודשיכון : לג מאן דמקרב ית אדם נכסת קודשיא וית תריב
מן בני אהרן דיליה תהי שקא דימינא לחולק : לד ארום ית חדיא
דארמותא וית שוקא דאפרשותא נסבית מן נכסת קודשיכון ויהבית
יתהון לאהרן כהנא ולבנוי לקיים עלם מן בני ישראל : לה דא רבותא
דאהרן ורבותא דבנוי על כל אחוהון ליואי דיכלון מקורבניא דיי ביומא
דיקרבון יתהון לשמשא קדם יי : לו דפקיד יי למתן להום ביומא
דרבי יתהון מעם בני ישראל קיים עלם לדריהון : לז דא אורייתא
לעלתא דאתיא לכפרא על הרהורי לבא למנחתא ולחטאתא ולאשמא
ולאשלמותא ולנכסת קודשיא : לח דפקיד יי ית משה בטורא דסיני
ביומא דפקיד ית בני ישראל לקרבא קורבניהון קדם יי במשכנא דעבדו
ליה במדברא דסיני : א ומליל יי עם משה למימר : ב קריב ית
אהרן דאתרחק על עובדא דעיגלא ושולית לבושיא דפקידתך וית
מישחא

לפניו אותו נניפט' מוליך ומביא מעלה ומוריד : לכן נפרש"ג פעמים תנופה • ואחד מהם התנופה והה"א אותי לרבויי [illegible] [illegible] ויקיי ארבע שמוליך ומביא לד' הרוחות • וב' פעמים תרומה שמעלה ומוריד :

רש"י

מבית המטבחים כותן חלב על החזה וכשנותנו ליד שכהן המניף כשנא החזה למעלה והחלב למטה וזהו האמור במקום אחר שוק התרומה וחזה התנופ' על אשי החלבים יביאו להניף וגומר ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר ונמצא החזה למטה וזהו שנא' וישימו החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה למדנו שג' כהנים זקוקין לה כך מפורש במנחות : את החלב על החזה יביאנו • ואת החזה למה מביא להניף אותו הוא מביאו ולא שיהא הוא מן האישים לפי שנאמר את אשי ה' את החלב על החזה יכול שיהא אף החזה לאישים לכך נאמר ואת החזה להניף וגומ' : (לא) והקטיר הכהן החלב ואח"כ והיה החזה לאהרן למדנו שאין הבשר נאכל בעוד שהאמורי' למטה מן המזבח : (לב) שוק • מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד הפרק האמצעי שהוא סובך של רגל : (לג) המקריב את דם השלמים וגו' • מי שהוא ראוי לזריקתו ולהקטיר חלביו יצא טמא בשעת זריקת דמים או בשעת הקטר חלבים שאינו חולק בבשר : תנופה תרומה • מוליך ומביא מעלה ומוריד : (לו) ולמלאים• ליום חינוך הכהונה: (ב) קח את אהרן • פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן שאין
מוקדם

רשב"ם

בגבולין : (לה) זאת משחת אהרן • זבניו • שכר משחת אהרן ובניו כמו שנא' בנו אהרן : עור העולה בשר חטאת ואשם לחמי תודה וחזה ושוק של שלמים שנותרת מן המנחה :

חסלת צו מיסוד רבינו שמואל

אבן עזרא

אבני שלימות : (יח) פגול • כדברי המתרגם ארמית וכן ומרק פגולים כליהם • ויש שואלים אחר שעלה ריח ניחוח איך לא יחשב והטעם על המחשבה כי משפט השלמים להיות קדש והפגול איננו קדש ועוד בעבור שלא שמר את המצוה יצא שכרו בהפסדו אם הוא שלמים ואם נדר תתקדם עליו עון כנגד הראשון אם לא ישלם נדרו : עונה תשא • עונש ולא הזכירו הכתוב • וכרת על טמא שיאכל

ג׳ פסו׳ את אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת
ויש ואת : ג׳ הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֵת ׀ פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי
ל׳ מ״ל נתו׳ הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמַּצּוֹת׃ ג
ג׳ וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ד וַיַּעַשׂ
מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
ג׳ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃ ו וַיַּקְרֵב
מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם׃ ז וַיִּתֵּן
ג׳ עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ
ג׳ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־
הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד
וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד
חצי התור׳ בפסוקים וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ׃ ח וַיָּשֶׂם עָלָיו
אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים׃ ט
ג׳ וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל
ג׳ פָּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
י וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ
ב״פ אֹתָם׃ יא וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם׃
ג׳ יב וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ
לְקַדְּשׁוֹ

משחא דרבותא וית תורא
דחטאתא וית תרין דיכרין
וית סלא דפטיריא: ג וית
כל כנישתא כנוש לתרע
משכן זמנא: ד ועבד
משה כמא דפקיד יי יתיה
ואתכנישת כנישתא לתרע
משכן זמנא: ה ואמר
משה לכנישתא דין פתגמא
דפקיד יי למעבד: ו
וקריב משה ית אהרן וית
בנוהי ואסחי יתהון במיא:
ז ויהב עלוהי ית כתונא
וזריז יתיה בהמינא ואלביש
יתיה ית מעילא ויהב עלוהי
ית אפודא וזריז יתיה בהמיין
אפודא ואתקן ליה ביה:
ח ושוי עלוהי ית חושנא
ויהב בחושנא ית אוריא וית
תומיא: ט ושוי ית
מצנפתא על רישיה ושוי על
מצנפתא לקביל אפוהי ית
ציצא דדהבא כלילא
דקודשא כמא דפקיד יי ית
משה: י ונסיב משה ית
משחא דרבותא ורבי ית
משכנא וית כל דביה וקדיש
יתהון: יא ואדי מניה
על מדבחא שבע זמנין ורבי
ית מדבחא וית כל מנוהי
וית כיורא וית בסיסיה
לקדשותהון: יב וארק
ממשחא דרבותא על רישא
דאהרן

אהרן
ויאמ׳ משה יומא ס
ויחגור ס
ויקח משה כריתות ה
ויצק משמן הורי׳ יא יב כריתות ס

מישחא דרבותא וית תורא וית תרין דכרין וית סלא דפטיריא : ג
וית כל כנישתא כנוש לתרע משכן זמנא : ד ועבד משה היכמא
דפקיד יי ואתכנישת כנישתא בעשרין ותלתא יומין לירחא דאדר לתרע
משכן זימנא : ה ואמר משה לכנישתא דין פתגמא דפקיד יי למעבד :
ו וקריב משה ית אהרן וית בנוי ואסחי יתהון במוי : ז וסדר עלוי ית
כיתונא וזריז יתיה בקמורא ואלביש יתיה ית מנטר מעילא ויהב עלוי
ית אפודא וזריז יתיה בהמיין אפודא ואתקין ליה ביה : ח ושוי עלוי ית
חושנא וסדר בחושנא ית אוריא וית תומיא : ט ושוי ית מצנפתא
על רישיה ושוי על מצנפתא כל קביל אנפוי ית ציצא דדהבא כלילא
דקודשא היכמא דפקיד יי ית משה : י ונסיב משה ית משחא
דרבותא ורבי ית משכנא וקדיש יתיה : יא ואדי מניה על מרבחא
שבע זימנין ורבי ית מרבחא וית כל מנוי וית כיורא וית בסיסיה
לקדשותהון : יב ואריק מן משחא דרבותא על ריש אהרן ורבי יתיה

רש"י

מוקדם ומאוחר בתורה : קח את אהרן · קחנו בדברים ומשכהו : ואת פר החטאת וגו' אלו האמורים בענין צואת המלואים בואתה תצוה ועכשיו ביום ראשון למלואים הזר וצוו בשעת מעשה : (ג) הקהל אל פתח אהל מועד · זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה : זה הדב' · דברים שתראו שאני עושה לפניכם צוני הקב"ה לעשות ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה כל הענין הזה (דפרשת המלואים פירשתי בואתה תצוה) : (ח) את האורים · כתב של שם המפורש : (ט) וישם על המצנפת · פתילי תכלת הקבועים בציץ נותן על המצנפת נמצא הציץ תלוי במצנפת : (יא) ויז ממנו על המזבח · לא ידעתי היכן נצטוה בהזאות הללו : (יב) ויצק · וימשח · בתחילה יוצק על ראשו ואח"כ נותן בין ריסי עיניו

ומושך

אבן עזרא

בשר קדש · וטעם וטומאתו להיותו שמא מעצמו בזב ומצורע גם בעבור מקרה לילה כי כן כתוב כי אמר מקרה הוא או שיהיה טמא בעבור אחר כטומאת אדם מת או חי והוא זב ומצורע או בבהמה טמאה שאיכ' כאכלת ושקץ טמא מהעוף והשרץ · ופעם אחת בא אלי צדוקי אחד ושאלני אם האליה אסורה מן התורה ואען ואומר אמת כי האליה תקרא חלב כי כן כתוב חלבו האליה תמימה רק קדמונינו התירוה ואסרו כל חלב אז ענה הלא כל חלב אסור מן התורה כי כן כתוב כל חלב וכל דם לא תאכלו ובתחלה כתוב חקת עולם לדורותיכם גם אני עניתיו כי זה הפסוק דבק עם זבח השלמי' ואין מלת חקת עול' לדורותיכ' בכל מושבותיכם ראיה גמורה כי הנה כתוב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגם כתוב חקת עולם ואם כן לא נאכל לחם בגלות כי לא הקרבנו קרבן העומר וגם הוא השיב כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו גם אני השיבותי כי גם זה הפסוק דבק עם זבח השלמי' והעד כי כל אוכל חלב מן הבהמ' אשר יקריבו ממנה להוציא חלב כל בשר שאיננו קרב לשלמים והכלל בשר חול על כן הזכיר בפרשה הזאת וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוה וידוע כי בשר הנבלה והטרפה אסורות והאסור הוא הבשר ובעבור שאין החלב קרב לגבי המזבח שמא יחשוב אדם שהוא מותר על כן הזכיר ואכול לא תאכלוהו ובעבור זה לא הזכי' הדם ובאה זאת הפרש' לבאר עונש האוכל חלב בשר קדש וכן כל דם הוסיף לעוף על כן חלב העוף מות' והראיה הגמור' שאת בספ' אלה הדברים בבשר תאוה שהו' חול שיאכלנו כלו ולא הוציא רק את דמו לבדו בשלש' מקומו' ולא זכר לחלב כלל אז פקח הצדוקי עיניו ופצו בשפתיו שבוע' שלא יסמוך על דעתו בפירוש המצות

לקדשו: יג ויקרב משה
את בני אהרן וילבשם כתנת
ויחגר אתם אבנט ויחבש
להם מגבעות כאשר צוה
יהוה את משה: יד ויגש
את פר החטאת ויסמך אהרן
ובניו את ידיהם על ראש פר
החטאת: טו וישחט ויקח
משה את הדם ויתן על
קרנות המזבח סביב באצבעו
ויחטא את המזבח ואת הדם
יצק אל יסוד המזבח ויקדשהו
לכפר עליו: טז ויקח את
כל החלב אשר על הקרב
ואת יתרת הכבד ואת שתי
הכלית ואת חלבהן ויקטר
משה המזבחה: יז ואת
הפר ואת ערו ואת בשרו
ואת פרשו שרף באש מחוץ
למחנה כאשר צוה יהוה את
משה: יח ויקרב את איל
העלה ויסמכו אהרן ובניו
את ידיהם על ראש האיל:
יט וישחט ויזרק משה את
הדם

ואהרן ורבי יתיה אהרן
לקדשותיה: יג וקריב
משה ית בני אהרן ואלבשינון
כיתונין וזריז יתהון המיינין
ואתקין להון קובעין כמא
דפקיד יי ית משה: יד
וקריב ית תורא דחטאתא
וסמך אהרן ובנוהי ית ידיהון
על ריש תורא דחטאתא:
טו ונכס ונסיב משה
ית דמא ויהב על קרנת
מדבחא סחור סחור
באצבעיה ורבי ית מדבחא
וית דמא אריק ליסודא
דמדבחא וקדשיה לכפרא
עלוהי: טז ונסיב ית כל
תרבא דעל גווא וית חצר
כבדא וית תרתין כוליין וית
תרבהון ואסיק משה למדבחא:
יז וית תורא וית משכיה
וית בסריה וית אוכליה
אוקיד בנורא מברא
למשריתא כמא דפקיד יי
ית משה: יח וקריב ית
דיכרא דעלתא וסמכו אהרן
ובנוהי ית ידיהון על ריש
דיכרא: יט ונכיס וזרק
משה ית דמא על מדבחא
סחור

רש"י

ומוסף כאלבנתו מזה לזה: (יג) ויחבש. לשון קשירה: (טו) ויחטא את המזבח. חטאו וטהרו מזרות ליכנס לקדושה. ויקדשהו. בעבודה זו: לכפר עליו. מעתה כל הכפרות: (יז) על הכבד לבד

הכבד

אבן עזרא

רק ישען על העתק הפירושי': (לג) ושוק הימין לזורק הדם והחזה לכל הכהני': (לה) זאת משחת. זאת שכר ממשחת אהרן או משח' כמו כגדולות: (לו) ביום משחו: מיום וכן כבשר ובלחם: (לז) ולמלואים: ככתוב בפרשת ואתה תצוה. להקריב את קרבניהם לי' במדבר סיני. כי לא הקריבו קרבן עד שבאו אל הר סיני וכבר הראיתיך שהמזבח שבנה משה על תלונת עמלק הוא בחורב וזהו הר סיני ושם ישבו ישראל

שנה

בתר דאלבשיה מטול לקדשותיה : יג וקריב משה ית אהרן וית
בנוי ואלבשינון כתונין וזריז יתהון קמורין וכבש להון כובעין היכמא
דפקיד יי ית משה : יד וקריב ית תורא דחטאתא וסמך אהרן ובנוי ית
ידיהון ימיני על ריש תורא דחטאתא דילהון : טו ונכס משה ית תורא
ונסיב משה ית אדמא ויהב על קרנת מדבחא חוור חזור באצבעיה ורבי
ית מדבחא מן כל ספק אנוס וחשוכין מטול דחשיב בלבביה דלמא נסיבא
סרכיא דבני ישראל אפרשותא מן אחידהון באונסא וקריבו לעבידת
משכנא או דלמא הישתיכח בבני ישראל דלא הוה בליביה למיתייא
לעיבידתא ושמע קל כרוזא ואיסתפי ואייתי בלא צבו מטול כן דכי יתיה
באדם תורא וית מותר אדמא אריק ליסודא דמדבחא וקדשיה לכפרא
עלוי : טז ונסיב ית כל תרבא דעל בני גווא וית חצר כבדא וית תרתין
כולין וית תרביהון ואסיק משה למדבחא : יז וית תורא וית מושכא
וית בישריה וית ריעייה אוקד בנורא מברא למשריתא היכמא דפקיד יי
ית משה : יח וקריב ית דיכר עלתא וסמכו אהרן ובנוי ית ידי ימיניהון
על ריש דיכרא : יט ונכס ית דיכרא וזרק משה ית אדמא על מדבחא

חוור

אבן עזרא

שנה פחות עשרה ימים כי כן כתוב ובמדבר לא הקריבו עולו' כי כן אמר הנביא הזבחים ומנח' הגשתם
לי במדבר בני ישראל גם לא עשו פסח כי אם במצרים ושנית בהר סיני כי במדבר לא היו להם מקנה
ואחר שנסעו מהר סיני לא מלו בדרך והנה רובם ערלים ובעבור אכילת פסח מל אותם יהושע :
(ב) ואת פר החטאת · בה"א כי כבר הזכירו וכן האילים וכן המצות : (ג) ואת כל העדה ·
ראשי השבטים והזקנים : ויאפוד · כמו ויחגור וכאשר נתן הזהב איננו המגבעת כן האורים
והתומים אינם אבני החשן וכן הלוחות בארון על כן כתוב ויתן אל החשן : (ו) ויקרב משה את
אהרן · אל הכיור : וירחץ אותם · בנוי : (י) ויקח משה את שמן המשחה · טעמו וכבר לקח
קודם משיחת אהרן : (יג) ויקרב משה את בני אהרן · פעם שנית בעבור שארכו הדברים או
טעמו כאשר הקריב משה את בני אהרן הלבישם כתנות · ומלת וילבשם יוצאה לשנים פועלים :
(טו) ויחטא · כבר פירשתיו · ויקדשהו · לכפר עליו כל העונו' : (טז) ויקח את כל החלב
אשר על הקרב · וכתוב בתחלה המכסה את הקרב וכתוב אחר אומר המכסה את הקרב ואת כל
החלב אשר על הקרב דע כי החלב המכסה הוא רב מאד ואת כל החלב אשר על הקרב הוא מעט מפה
ומפה גם המכסה הוא על הקרב לכן הכתוב אחז דרך קצרה : (יז) שרף באש · יש אומרים הוא
בעצמו ויש אומרים בנוי ואייתם כאשר צוה יי' את משה ואיננה ראיה כי כן דרך לשון הקדש · (יח)
ויקרב את איל המלואים · ויסמכו אהרן ובניו · ובכתוב הראשון וסמך אהרן ובניו והנה אין הפרש
בין וסמך אהרן ובניו ובין ויסמכו אהרן ובניו כי מדקדק גדול תעה שאמ' כי טעם וסמך הוא לבדו
ואחר כן בניו וסמכו כלם יחד : (כג) הימנית · כמו הפנימית · וטעם על תנוך בהן בפרשת
זאת תהיה והנה הדם יכפר על נפש אהרן וכן כי הדם הוא בנפש יכפר וטעמו בנפש שיש בו לכפר ויהיה
נפש תחת נפש וקרוב מזה הטעם ותגע לרגליו : (כו) חלת · מצה אחת היא ככר לחם אחת ויתכן
היות ככר משקל ואיננו כמשקל הכסף והזהב · וישם על החלבים · ולא הזכיר יותרת הכבד והכליות
כי היותרת היא קטנה ופירוש המלה כמו יתרון לאדם והכליות הם עם החלבים כי לא יתכן שיקרא
הכליות חלב רק החלים היא חלב : (כז) וינף אותם · הניף אהרן ובניו כאשר יכ ק את רן

את

הדם על־המזבח סביב׃
כ ל׳ ג׳ ואת־האיל נתח לנתחיו
ויקטר משה את־הראש ואת־
הנתחים ואת־הפדר׃
כא ג׳ ואת־הקרב ואת־הכרעים
רחץ במים ויקטר משה את־
ג״ב כל־האיל המזבחה עלה הוא
ל׳ו לריח־ניחח אשה הוא ליהוה
כאשר צוה יהוה את־משה׃
כב ויקרב את־האיל השני
איל המלאים ויסמכו אהרן
ובניו את־ידיהם על־ראש
ג׳ קמצין ונענין וסי׳ עומד וכוח אדמוני נטעם פרעיין האיל׃
כג וישחט ׀ ויקח
משה מדמו ויתן על־תנוך
אזן־אהרן הימנית ועל־בהן ידו
הימנית ועל־בהן רגלו
הימנית׃
כד ויקרב את־בני
אהרן ויתן משה מן־הדם על־
ל׳ תנוך אזנם הימנית ועל־בהן
פו׳ ג׳ סם׳ ידם הימנית ועל־בהן רגלם
הימנית ויזרק משה את־הדם
על־המזבח סביב׃
כה ויקח
ו׳ פסוקי׳ דמיין דאי׳ עשון את ואת את־החלב ואת־האליה ואת־
כל־החלב אשר על־הקרב
ואת יתרת הכבד ואת־שתי
ב׳ ונענין הכלית ואת־חלבהן ואת
ג׳ ומסמס פ״ב שוק הימין׃
כו ומסל
המצות אשר לפני יהוה לקח
חלת מצה אחת וחלת לחם
י״ם מלא שמן אחת ורקיק אחד וישם
על־החלבים ועל שוק הימין׃

סחור סחור׃ כ וית דיכרא (אחרן)
פליג לאיברוהי ואסיק משה (סביב)
ית רישא וית איבריא וית (זבחים כג)
תרבא׃ כא וית גווא וית
כרעיא חליל במיא ואסיק
משה ית כל דיכרא למדבחא
עלתא היא לאתקבלא
ברעוא קורבנא הוא קדם יי
כמא דפקיד יי ית משה׃ כב
וקריב ית דיכרא תנינא דכר
קורבניא וסמכו אהרן ובנוהי
ית ידיהון על ריש דיכרא׃
כג ונכס ונסיב משה מדמיה
ויהב על רום אודנא דאהרן
דימינא ועל אליון ידיה
דימינא ועל אליון רגליה
דימינא׃ כד וקריב ית בני
אהרן ויהב משה מן דמא על
רום אודנהון דימינא ועל
אליון ידיהון דימינא ועל
אליון רגליהון דימינא וזרק
משה ית דמא על מדבחא
סחור סחור׃ כה ונסיב ית
תרבא וית אליתא וית כל
תרבא דעל גווא וית חצר
כבדא וית תרתין כולין וית
תרבהון וית שוקא דימינא׃
כו ומסלא דפטיריא דקדם
יי נסיב גריצתא פטירתא
חדא וגריצתא דלחם משח
חדא ואספוג חד ושוי על (ומסל)
תרביא ועל שוקא דימינא׃ (מכתות עם)
כז ויהב ית כולא על ידי
דאהרן ועל ידי דבנוהי וארים
יתהון ארמא קדם יי׃

ונסיב

כז ויתן את־הכל על כפי

אהרן

נ"ב

כ' לסמיך לס"לע פתחין ·

אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיָּנֶף אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ כח וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם
וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה
מִלֻּאִים הֵם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
הוּא לַיהוָה׃ כט וַיִּקַּח מֹשֶׁה
את

כח וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן וְאַסֵּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קוּרְבָּנַיָּא אִינוּן לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ׃ כט וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת חַדְיָא וַאֲרִימֵיהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִדְּכַר קוּרְבָּנַיָּא
למשה

בעל הטורים · יונתן בן עוזיאל

חָזוֹר חִוָּור׃ כ וְיָת דִּיכְרָא פַּסֵּיג לְפַסְגוֹי וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יָת רֵישָׁא וְיָת פַּסְגוֹיָא וְיָת תַּרְבָּא׃ כא וְיָת בְּנֵי גַוָּא וְיָת לִיגְלָאָה חַלֵּיל בְּמוֹי וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יָת דִּיכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הִיא לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קָרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ הֵיכְמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב וְקָרֵיב יָת דִּיכְרָא תִנְיָינָא דְּכַר אַשְׁלָמוּתָא דִּשְׁלִים בְּכוּלָּא וּסְמָכוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּיכְרָא׃

כג וּנְכֵס יָת דִּיכְרָא וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִן אַדְמֵיהּ וִיהַב עַל חִסְחוּס אוּדְנָא דְּאַהֲרֹן דְּהוּא גְרֵירָא דְּמְצִיעָאָה דְּאוּדַן יְמִינָא וְעַל פֵּירְקָא מְצִיעָאָה דְּרִיגְלֵיהּ יְמִינָא׃ כד וְקָרֵיב יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וִיהַב מֹשֶׁה מִן אַדְמָא עַל גְּרֵירָא מִיצְעָא דְּאוּדְנֵיהוֹן יְמִינָא וְעַל פֵּירְקָא מִיצְעָא דִּידֵיהוֹן יְמִינָא וְעַל פֵּירְקָא מִיצְעָא דְּרִיגְלֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וּזְרַק מֹשֶׁה יָת כָּל מוֹתַר אַדְמָא עַל מַדְבְּחָא חֲזוֹר חֲזוֹר׃ כה וּנְסֵיב יָת תַּרְבָּא וְיָת אֲלִיתָא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל בְּנֵי גַוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָא וְיָת תַּרְתֵּין כּוּלְיָין וְיָת תַּרְבֵּיהוֹן וְיָת שָׁקָא דְּיַמִּינָא׃ כו וּמִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא דִּקֳדָם יְיָ נְסֵב גְּרִיצְתָּא פַּטִּירְתָּא חֲדָא וּגְרִיצְתָּא דִּלְחֵים פְּתִיךְ בִּמְשַׁח חֲדָא וַעֲרוֹךְ חַד וְשַׁוִּי עַל תַּרְבַּיָּא וְעַל שָׁקָא דְּיַמִּינָא׃ כז וְסַדַּר יָת כּוּלָּא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי בְנוֹי וַאֲרֵים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃ כח וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן וְאַסֵּיק עַל מַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קָרְבַּן אַשְׁלָמוּתָא הִינוּן דִּשְׁלִימוּן בְּכוּלָּא מְטוּל לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃ כט וּנְסֵיב יָת חַדְיָא וַאֲרִימֵיהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִדְּכַר
קורבניא

אלמ"ס חסר כתיב כי כהפך להם לתוגה ·

רש"י

שהכבד שהיה נוטל מעט מן הכבד עמה׃ (כב) איל המלואים · איל השלמים שהמלואים לשון שלמים שממלאין ומשלימין את הכהנים בכהונתם׃ (כו) וחלות לחם שמן · היא רבוכה שהיה מרבה בה שמן כנגד החלות והרקיקין כך מפורש במנחו'׃ (כח) ויקטר המזבחה · משה שמש כל שבעת ימי המלואים בחלוק לבן׃ על העלה · אחר העולה ולא
מצינו

אבן עזרא

את הלוים׃ (לא) בשלו את הבשר · שם בעצמם כי ובשלת את בשרו בגווי׃ (לב) והנותר בבשר ובלחם · עד בקר כי כן כתוב׃ (לד) כאשר עשה ביום הזה · פי' וכאשר עשה ביום הזה משה כן צוה יי' לעשות שבעת ימי המלואים והיה ראוי להיות כאשר עשיתי לכן כי כן דרך לשון הקדש כמו והיה יחזקאל לכם ואת יפתח ואת שמואל והעד שפירש צוה יי' לעשות כן ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר צויתי אותכה שבעת ימי' ועוד ופר חטאת
סוק
תעשה

את החזה ויניפהו תנופה
לפני יהוה מאיל המלאים
למשה היה למנה כאשר
צוה יהוה את משה: ל
ויקח משה משמן המשחה
ומן הדם אשר על המזבח
ויז על אהרן על בגדיו ועל
בניו ועל בגדי בניו אתו
ויקדש את אהרן את בגדיו
ואת בניו ואת בגדי בניו אתו:
לא ויאמר משה אל אהרן
ואל בניו בשלו את הבשר
פתח אהל מועד ושם תאכלו
אתו ואת הלחם אשר בסל
המלאים כאשר צויתי לאמר
אהרן ובניו יאכלהו: לב
והנותר בבשר ובלחם באש
תשרפו: לג ומפתח אהל
מועד לא תצאו שבעת ימים
עד יום מלאת ימי מלאיכם כי
שבעת ימים ימלא את ידכם:
לד כאשר עשה ביום הזה
צוה יהוה לעשת לכפר
עליכם: לה ופתח אהל
מועד תשבו יומם ולילה
שבעת ימים ושמרתם את
משמרת יהוה ולא תמותו כי
כן צויתי: לו ויעש אהרן
ובניו את כל הדברים אשר
צוה יהוה ביד משה:

למשה הוה לחולק כמא
דפקיד יי ית משה: ל
ונסיב משה ממשחא
דרבותא ומן דמא דעל
מדבחא ואדי על אהרן
על לבושוהי ועל בנוהי
ועל לבושי בנוהי עמיה
וקדיש ית אהרן ית
לבושוהי וית בנוהי וית
לבושי בנוהי עמיה:
לא ואמר משה לאהרן
ולבנוהי בשילו ית בסרא
בתרע משכן זמנא ותמן
תיכלון יתיה וית לחמא
דבסל קורבניא כמא
דאתפקדית למימר אהרן
ובנוהי ייכלוניה: לב
ודישתאר בבשרא ובלחמא
בנורא תוקדון: לג
ומתרע משכן זמנא לא
תיפקון שבעא יומין עד יום
משלם יומי קורבניכון ארי
שבעא יומין יקריב ית
קורבניכון: לד כמא
דעבד ביומא הדין פקיד יי
למעבד לכפרא עליכון:
לה ובתרע משכן זמנא
תיתבון יימם ולילי שבעא
יומין ותטרון ית מטרת
מימרא דיי ולא תמותון
ארי כן אתפקדית: לו
ועבד אהרן ובנוהי ית
כל פתגמיא דפקיד יי בידא
דמשה:

והוה

ג' י' תכסר תנוה ועל ·
י"ט פסוקי' פתיין לקית בכון את את ואת ואת :
ג' ודגש
סימן ג"ו מיתי צויתי:
כ"ל"פ נסע' נספר :
ג' חסר
י"ג חסר
מאיל · ונסיב קמ
בשלו את ונחים כו
באשר יתמא ג נ ל
תשבו סכה מג

ג"ו סימן ; ומפטירין כה אחר ה' בנחות · כיבעיה נפיתון ·

ויהי

קורבניא אתפרש למשה חווה לחולק היי כמא דפקיד יי ית משה :
ל ונסיב משה ממשחא דרבותא ומן אדמא דעל מדבחא ואדי על
אהרן ועל לבושוי ועל בנוי ועל לבושי בנוי עמיה וקדיש ית אהרן וית
לבושוי ית בנוי וית לבושי בנוי עמיה : לא ואמר משה לאהרן
ולבנוי בשילו ית בשר קורבניא ברודותיא בתרע משכן זימנא ותמן
תיכלון יתיה וית לחמא דבסל קורבניא היכמא דפקידית למימר אהרן
ובנוהי ייכלוניה : לב ומה דמשתייר בבישרא ובלחמא
בנורא תוקדון : לג ומתרע משכנא לא תפקון שובעא
יומין עד יום מישלם יומי אשלמות קורבנכון ארום שובעא יומין יתוקם
משכנא ויתפרק ויתקרב קורבנכון : לד היכמא דעבד וסדר
ית סדר קורבניא ביומא הדין היכדין פקיד יי למעבד אתון
בתר יומי אשלמותא למכפרא עליכון : לה ובתרע
משכן זימנא תיתבון יומם ולילי שובעא יומין ותיטרון ית מטרת מימרא
דיי ולא תמותון ארום היכדין איתפקדית : לו ועבד אהרן ובנוי ית
כל פתגמיא דפקיד יי בידא דמשה :

לעשת חסר וי"ו לאמר בפר"ק דיומא · לעשות זו מעשה פרה שהוא מזין עליו כל שבעת הימים ולא היו מזין עליו בשבת ·

רש"י

שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה : (לד) צוה ה' לעשות · כל שבעת הימים · ורבותינו דרשו לעשות זה מעשה פרה : לכפר · זה מעשה יום הכפורים וללמד שכהן גדול טעון פרישה קודם יום הכפורים שבעת ימים וכן הכהן השורף את הפרה : (לה) ולא תמותו · הא אם לא תעשו כן הרי אתם חייבים מיתה : (לו) ויעש אהרן ובניו · להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל :

חסלת צו את אהרן

ויהי

אבן עזרא

תעשה ליום כמו שנים ליום עולה תמיד וכתוב שם וחטאת על המזבח ומשחת אותו בכל יום עד סוף המלואים ועוד שבעת ימים תכפר על המזבח ולא הזכיר את שני האילים כי אחז דרך קצרה ודעת רבים כי פר חטאת לבדו יעשה בכל יום ולפי דעתי שטעם להזכיר הפר בעבור שיכתן מדם איל העולה על אהרן ובניו והאיל השני יאכל בשרו רק פר החטאת הוא לכפר על המזבח וכן כתוב על הכפורים וטעמו בעבור כפורים :
(לד) ימלא את ידכם · תחסר מלת קץ כאילו אמר כי קץ שבעת ימים או זמן · יש אומרים לא תצאו שבעת ימים ולילה היו יוצאים לצרכם והנכון בעיני שיצאו בשעת הצורך ביום ובלילה וחכם גדול אמר כי חפרו מקום בחצר אהל מועד וזה רחוק והכתוב אמר ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום כאילו אין שם רגע שלא היו בוכים רק הכתוב דבר שישבו פתח אהל מועד יום ולילה והטעם שלא יתעסקו בדבר ולא ילכו אל מקום אחר וכן ומן המקדש לא יצא כאשר אפרש : (לה) ופתח אהל מועד תשבו · להזכיר ולא תמותו : (לו) צויתי · פועל שלא נקרא שם פועלו ויש אומרים כי כן צויתי זהו ככל אשר צויתי אותכה ואם לא פורש שם לשבת פתח אהל מועד ·

חסלת צו את אהרן

ס ס ס ס ס ס

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֶל־
אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
כ"ג אורייתא' כתוני' כן · לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם
וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה: ג וְאֶל־
ל' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ
שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל
וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם
ס'נ' מנהון ראשי פסו' לְעֹלָה: ד וְשׁוֹר וָאַיִל
לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה
וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם
יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם: ה וַיִּקְחוּ
ט' אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: ו וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה
ג' וחד אל ידא · יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד
יְהוָה: ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה
ג'י ג'כ'כ אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ
ל' וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר

בעדם

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה ויהי ביום מגלה י' פ
קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי
יִשְׂרָאֵל: ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן
סַב לָךְ עֵיגַל בַּר תּוֹרֵי קח לך יומא ג
לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא
שַׁלְמִין וְקָרֵיב קֳדָם יְיָ: ג ואל בני סס ע"ג
וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר
סַבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא
וְעֵיגַל וְאִימַר בְּנֵי־שְׁנָא שַׁלְמִין
לַעֲלָתָא: ד וְתוֹר וּדְכַר
לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם
יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח אֲרֵי
יוֹמָא דֵין מִתְגְּלֵי לְכוֹן: ה
וּנְסִיבוּ יָת דְּפַקֵּיד מֹשֶׁה לִקְדָם
מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל־
כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ: ו
וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָמָא
דְּפַקֵּיד יְיָ תַּעַבְדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן
יְקָרָא דַיְיָ: ז וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וַעֲבֵיד
יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפַּר
עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וַעֲבֵיד יָת
קוּרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן

כמא

רשב"ם

(א) ויהי ביום השמיני · למילואים שהוקם המשכן ונתחנכו בכך אהרן ובניו לעבודה: (ד) כי היום הזה נראה · ויוציא אש מן השמים להקטיר קרבנות: ויקטר

רש"י

ויהי ביום השמיני · למלואים הוא ר"ח ניסן שהוקם המשכן בו ביום ונטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם: ולזקני ישראל · להשמיעם שעל פי הדבור אהרן נכנס ומשמש בכהונה גדולה ולא יאמרו מאליו נכנס: (ב) קח לך עגל · להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה: (ד) כי היום ה' נראה אליכם · להשרות שכינתו במעשה ידיכם לכך קרבנות הללו באין חובה ליום

זה

ס ס ס

ויהי א ותהוה ביומא תמינאה לרבות אהרן ובנוי ויום תמינאה
לאשלמות א הוא יומא קדמאה לירחא דניסן אקים משה ית
משכנא ולא פרקיה ולא שמש תוב על גבי מדבחא בכן קרא משה
לאהרן ולבנוי ולסבי סנהדרי ישראל : ב ואמר לאהרן סב לך עיגל
בר תורי לחטאתא מטול דלא ישתעי עלך סטנא לישן תליתאי על עיסק
עיגלא דעבדת בחורב ודכר לעלתא תיסב מן בגלל דיידכר לך
זכותא דיצחק דכפתיה אבוי כדיכרא בטוור פולחנא תריהון יהון שלמין
וקריב קדם יי : ג ועם בני ישראל תמליל למימר סבו ברם אתון צפיר
בר עיזי מטול דסטנא מימתיל ביה מטול דלא ישתעי עליכון לישן
תליתאי על עיסק צפיר בר עיזי דנכיסו שבטוי דיעקב ורמיו יתיה ועיביתיה
לחטאתא ועיגלא מטול דאשתעבדתון לעיגלא ואמר בר שתיה מטול
דיידכר לכון זכותא דיצחק דכפתיה אבוי הי כאימרא תריהון שלמין
לעלתא : ד ותור ואמרא לנכסת קודשא לדבחא קדם יי מן בגלל
דיתרעי בכון ומנחתא פתיכא במשחזיתא ארום יומא דין איקר שכינתא
דיי מתגלי לכון : ה ואודרזון אהרן ובנוי וכל בני ישראל ונסיבו ית
מה דפקיד משה והייתיו לקדם משכן זימנא וקריבו כל כנישתא וקמון
בלב שלים קדם יי : ו ואמר משה דין פתגמא דתעבדון אעברו ית
יצרא בישא מן לבכון ומן יד יתגלי לכון איקר שכינתא דיי : ז והוה
כיון דחמא אהרן מדבחא בקרנוי מדמי לעיגלא איסתפי למיקרב לגביה
בכן

ויהי ביום השמיני קרא משה • בגימט' היה ביום ראש חדש ניסן אמר משה לפי שסרבתי ז' ימים בסנה לא זכיתי לשמש אלא ז' עגל בן בקר בגימ' לכפר חטא העגל: ועגל וכבש • כבש לכבוש מעש' העגל ואיל היה מרקד לפני יי' כאיל • והיינו דכתיב וירקידם כמו עגל • קרב אל המזבח • ב' תגין על ר' שהיה אהרן מתיירא וא"ל משה

אזריך שתנחר ותקרב קרב כי נבחר יי ועוד שכרא' לו המזבח כקרני השו' בשביל חטא העגל וכפר ב' ואידך וכפר על העם בגי' קטרת • וכפר על חטאתיכו לומר כמו שקרבן מכפר על חטא כן קטרת מכפ' על חטא • ויגשה ב' ואידך ויגשה לאים הנא אין נבי דוד נעמין ולרם אין כל כי אם כבשה פי' ויעשה כמשפט שהו' בעצמו

רש"י

זה : (ז) קרב אל המזבח • שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת: את חטאתך • עגל בן בקר : ואת עולתך • האיל : קרבן העם • שעיר עזים ועגל וכבש כל מקום שנאמר עגל בן שנה הוא ומכאן אתה למד :

ואת

אבן עזרא

ויהי ביום השמיני • היה נרא' לנו כי ביום השמיני שמיני לניסן כי המשכן הוקם באחד לחדש רק המעתיקים אמרו שהיה ראש חדש ניסן ובשבע' ימי המלואי' היה משה מקים את המשכן בכל יום וסותרו כדי להרגיל בו וללמד : (א) קרא משה לאהרן ולבניו • ויבאו מפתח אהל מועד או שעד כנכנסה אל החצר : (ב) עגל בן בקר • בשבעת ימי המלואים היה פר חטאת גם איל לעולה ולא הזכיר עם עגל בן בקר אם הוא בן שנה והקרוב אלי שפר כמו עגל בלא זכר שנה : (ג) תמימים • על העגל ועל האיל ופרי המלואים לחטא את המזבח וזה העגל לכפר על אהרן וכבר פירשתי זאת המלה : שעיר עזים לחטאת • על הקהל ועגל שאין לו שנה תמימה וכן כבש לעולה : (ד) ושור ואיל • גדולים : ומנחה • היא סלת לכל אחד ואחד • וטעם ויאמר משה כאשר הראיתיך ושאל אותו וטעמו כבר אמר להם משה זה הדבר עשו שי[illegible]כו שעיר ועגל וכבש ושור ואיל אז ירא' לכם כבוד יי' והטעם על האש שיצא : (ז) וכפר בעדך ובעד העם • שהיא מצוה שתכפר על נפשך ועל כל הקהל ובפר החטא' תכפר בעדך ואחר כך תעשה קרבן העם וכפר בעדם כי לא יוכל אדם לכפר על אחר עד היותו טהור מכל חטא : (ח) אשר לו • שלו היה וכן פר יום הכפורים : (ט) ואת הדם • הנשאר ינק • (י) ואת החלב • המכסה ואשר על הקרב

ועל

ג' פ' ס' בעדם כאשר צוה יהוה: ח
פ' ויקרב אהרן אל־המזבח
וישחט את־עגל החטאת
ז' חסר אשר־לו: ט ויקרבו בני
אהרן את־הדם אליו ויטבל
ט' פ' נ נסו' אצבעו בדם ויתן על־קרנות
המזבח ואת־הדם יצק אל־
פ' יסוד המזבח: י ואת־החלב
ואת־הכלית ואת־היתרת
נ מן־הכבד מן־החטאת הקטיר
ר' נ המזבחה כאשר צוה יהוה
נ את־משה: יא ואת־הבשר
ואת־העור שרף באש מחוץ
למחנה: יב וישחט את־
העלה וימצאו בני אהרן
אליו את־הדם ויזרקהו על־
המזבח סביב: יג ואת־
ט ס' ו העלה המציאו אליו לנתחיה
ג' ואת־הראש ויקטר על־
המזבח: יד וירחץ את־
הקרב ואת־הכרעים ויקטר
ו' ל על־העלה המזבחה: טו
ויקרב את קרבן העם ויקח
את־שעיר החטאת אשר
ט' ג' לעם וישחטהו ויחטאהו
נ כראשון: טז ויקרב את־
ג' חסר העלה ויעשה כמשפט: יז
פ' ויקרב את־המנחה וימלא
ג' כפו ממנה ויקטר על־המזבח
מלבד עלת הבקר: יח
וישחט את־השור ואת־האיל

זבח

כמא דפקיד יי: ח וקריב
אהרן למדבחא ונכיס ית
עגלא דחטאתא דליה:
ט וקריבו בני אהרן ית
דמא ליה וטבל אצבעיה
בדמא ויהב על קרנת
מדבחא וית דמא אריק
ליסודא דמדבחא: י וית
תרבא וית כוליתא וית
חצרא מן כבדא מן חטאתא
אסיק למדבחא כמא דפקיד
יי ית משה: יא וית
בשרא וית משכא אוקיד
בנורא מברא למשריתא:
יב ונכיס ית עלתא
ואמטיאו בני אהרן ליה ית
דמא וזרקיה על מדבחא
סחור סחור: יג וית
עלתא אמטיאו ליה לאיברהא
וית רישא ואסיק על מדבחא:
יד וחליל ית גווא וית
כרעיא ואסיק על עלתא
למדבחא: טו וקריב ית
קרבן עמא ונסיב ית צפירא
דחטאתא דלעמא ונכסיה
וכפר בדמיה כקדמאה:
טז וקריב ית עלתא
ועבדה כדחזי: יז וקריב
ית מנחתא ומלא ידיה מנה
ואסיק על מדבחא בר מעלת
צפרא: יח ונכס ית
תורא וית דכרא לנכסת
קודשיא דלעמא ואמטיאו
בני אהרן ית דמא ליה
וזרקיה על מדבחא סחור
סחור:

וית

אהרן
ויקריבו פ"ק כח
ויקרב את העולה נ"ס כ
ויקרב את המנחה מנחות פ יט

ז בכין אמר ליה משה אניס מגרעך וקריב למדבחא ולא תתפחפי ועיביד ית
חטאתך וית עלתך וכפר אסטולתך ואמטול עמא ועיבד ית קרבן עמא
וכפר עליהון היכמא דפקיד יי : ח וקריב אהרן למדבחא בזריזותא
ונכיס ית עיגלא דחטאתא דיליה : ט וקריבו בני אהרן ית אדמא
לותיה וטבל אצבעיה באדם תורא ויהב על קרנת מדבחא וית שאר
אדמא אריק ליסודא דמדבחא וקדשיה למכפרא עלוי : י וית תריב
וית כוליין וית חצרא מן כבדא מן חטאתא אסיק למדבחא היכמא
דפקיד יי ית משה : יא וית בישרא וית מושכא אוקיד בנורא מברא
למשריתא : יב ונכס ית עלתא ואקריבו בני אהרן ליה ית אדמא
ודרקיה על מדבחא חזור חזור : יג וית עלתא אקריבו יתה לפסגרהא
וית רישא ואסיק על מדבחא : יד וחליל ית בני גווא וית ריגלייא ואסיק
על עלתא למדבחא : טו וקריב ית קרבן עמא ונסיב ית צפירא
דחטאתא די לעמא ונכסיה וכפר באדמיה דצפירא היכמא דכפר באדם
עיגלא דחטאתא דיליה דקריב בשירויא : טז וקריב ית עלתא
ועבדה כהלכת עלתא דקריב אסטולתיה : יז וקריב ית מנחתא ומלא
ידיה מינה ונסיב מינה צריד אדכרתה ואסיק על מדבחא בר מן עולת
צפרא : יח ונכיס ית תורא וית דיכרא ניכסת קודשיא די לעמא
ואקריבו

בעל הטורים: ארץ חספתו ואת הכנשה ישלם ארבעתים · תנופה וסמיך ליה וישא ידיו שהנושא כפיו צריך להגביה ידיו וישא אהרן את ידיו זכה במתנת כהונה · ויברכם ב' ברכו' כנגד ב' מיני קרבנות ברכה א' כנגד חטאת וישמרך מן החטא שב"א' רגלי חסידיו ישמור · יא' כנגד עולה שלא'בעלות לרחו'·שלום כנגד שלמים אשר לא נוה אין לומר לא נוה להביא את זרה וג' לא נוה שלא להביאו אלא ע"פ' אשר צווי של לא נוה אותם · וכן לכל נבא השמים אשר לא צויתי · ותאכל אותם בני' זה הכפם · אותם אלא וי"ו שהטא: בשפה דברי' את זרים · הורו נסכי רנסי' שתויי יין · נכים

רש"י

(יא) ואת הבשר ואת העור וגו' · לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו של מלואים וכולן על פי הדבור : (יב) וימציאו · לשון הושטה והזמנה : (טו) ויחטאהו · עשהו כמשפט חטאת : כראשון · כעגל שלו : (טז) ויעשה כמשפט . המפורש בעולת נדבה בויקרא : (יז) וימלא כפו · היא קמיצה : מלבד עולת הבקר כל אלה עשה אחר עולת התמיד : (יט) והמכסה · חלב המכסה את הקרב :

וישימו

רשב"ם

(טו) ויקטר על המזבח · שם אותם על המזבח ובבא אש מעלה נקטר :

ויבא

אבן עזרא

ועל הכליות : (יב) וימציאו · מגזרת מצא שמצאו בשעת הצורך : (טו) ויקרב את קרבן העם · על המזבח : (טו) וישחטהו ויחטאהו כראשון · הוא עגל החטאת · וטעם ויחטאהו כפר בו החטאת · (כ) וישימו את החלבים · עם הכליות ויותרת הכבד כאשר הראיתיך : (כא) ואת החזות · חזה השור גם חזה האיל : ואת שוק הימין · מזה ומזה ושוק סמוך אל הכתף או הבד : (כב) וישא אהרן את ידיו אל העם · אל נכחם וקדמונינו העתיקו מכאן צורת נשיאות כפים : וירד · כאשר הראיתיך רבים וכבר ירד מעשות חטאת העם ועולתם והשלמים · וטעם וירד בעבור המזבח שהיה שלש אמות קומתו ואחר כן באו משה ואהרן אל אהל מועד ויתכן שבאו להתפלל על האש שתבא ובצאתם ברכו שניהם את העם : (כד) את העולה · עולת אהרן ועולת העם ועולת תמיד כי כן כתוב מלבד עולת הבקר : ואת החלבים · מהעגל ואיל אהרן והשעיר והשור והאיל : וירנו · הרמת קול וכן ותעבור הרנה במחנה : (א) איש מחתתו · כל איש לקח מחתתו ולפי דעתי שזה הדבר היה גם ביום השמיני והעד כן היום הקריבו חטאתם : ויתנו בהן אש · לא מהאש שיצאה וזה טעם אש זרה · וטעם אשר לא צוה אותם שמדעת' עשו ולא בצווי להקטיר קטורת גם באש זרה : (ג) וימותו לפני יי' : כי חשבו שיעשו דבר רצוי לפניו :

סוף

זבח השלמים אשר לעם
ב' וחסר ונענין: וימצאו בני אהרן את־הדם
אליו ויזרקהו על־המזבח
נ"ר פ סביב: יט ואת־החלבים
נ' מן־השור ומן־האיל האליה
והמכסה והכלית ויתרת
הכבד: כ וישימו את־
החלבים על־החזות ויקטר
נ"כי נ' החלבים המזבחה: כא ואת
החזות ואת שוק הימין הניף
אהרן תנופה לפני יהוה
ג' מיחדין כאשר צוה משה: כב
לית' ס"ק' כתיב ידו קרינן ידיו: וישא אהרן את־ידו אל־העם
ויברכם וירד מעשת החטאת
והעלה והשלמים: כג ויבא
משה ואהרן אל־אהל מועד
ל' ויצאו ויברכו את־העם וירא
כבוד־יהוה אל־כל־העם: כד
ותצא אש מלפני יהוה
ותאכל על־המזבח את־
נ' העלה ואת־החלבים וירא
כל־העם וירנו ויפלו על־
פניהם: י א ויקחו בני־אהרן נדב ואביהוא איש
ס"ו' נקרא ויתנו עליה' מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו
לפני

אונקלוס

יט וית תרביא מן תורא
ומן דכרא אליתא וחפי גוא
וכוליתא וחצר כבדא: כ
ושויאו ית תרביא על חדותא
ואסיק תרביא למדבחא: כא
וית חדותא וית שוקא דימינא
ארים אהרן ארמא קדם יי
כמא דפקיד משה: כב
וארים אהרן ית ידוהי על
עמא וברכינון ונחת
מלמעבד חטאתא ועלתא
ונכסת קודשיא: כג ועל
משה ואהרן למשכן זמנא
ונפקו ובריכו ית עמא
ואתגלי יקרא דיי לכל עמא:
כד ונפקת אישתא מן
קדם יי ואכלת על מדבחא
ית עלתא וית תרביא וחזא
כל עמא ושבחו ונפלו על
אפיהון: א ונסיבו בני
אהרן נדב ואביהוא גבר
מחתיתיה ויהבו בהין אישתא
ושויאו עלה קטורת בוסמין
וקריבו קדם יי אישתא
נוכריתא דלא פקיד יתהון:

ונפקת

תולדות אהרן

אהרן
וישימו את — מנחות ס ב
וישא אהרן — מגלה יח סוטה לח תמיד לג
וירד מעשת — סוטה לח

רשב"ם

(כג) ויבא משה ואהרן אל אהל מועד להתפלל שתרד האש: וירא כבוד ה' אל כל העם. כיצד: (כד) ותצא אש מלפני ה' מבית קודש הקדשים דרך מזבח הזהב להקטיר קטורת שהוא קודם להקטרת תמיד כדאמר במסכת יומא. ושם פגע בני אהרן אצל מזבח הזהב ושרפם ואח"כ יצא ובא לו על המזבח ותאכל על המזבח את העולה

ואת

רש"י

וישימו את החלבים על החזות. לאחר התנופה נתנן כהן המניף לכהן אחר להקטירם נמצאו העליונים למטה: (כב) ויברכם. ברכת כהנים יברכך יאר ישא: וירד. מעל המזבח: (כג) ויבא משה ואהרן וגומר. למה נכנסו מצאתי בפרשת מלואים בברייתא הנוספת על ת"כ שלנו

למה

וְאַקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יַת אִימְרָא לֵיהּ וּדְרָקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא חֲזוֹר חֲזוֹר : יט
וְיַת תַּרְבַּיָא מִן תוֹרָא וּמִן דִיכְרָא אַלִיתָא וּדְחָפֵי בְּנֵי גַוָּוא וְכוּלְיָיתָא וְחַצַר
כַּבְדָא : כ וְשַׁוִּיוּ יַת תַּרְבַּיָא עַל חַדְוָותָא וְאַסֵּיק תַּרְבַּיָא לְמַדְבְּחָא :
כא וְיַת חַדְוָותָא וְיַת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרִים אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ הֵיכְמָא
דְפַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : כב וּפְרַס אַהֲרֹן יַת יְדוֹי לְקֳבֵל עַמָּא וּבָרֵיכִינוּן
וּנְחַת מִן מַדְבְּחָא בְּחֶדְוָא מִן דִּפְסַק לְמֶעֱבַד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת
קוּדְשַׁיָא : כג וְכֵיוָן דְּאִיתְעֲבִידוּ קוּרְבְּנַיָא וְלָא אִיתְגַלְיַית שְׁכִינְתָּא
הֲוָה אַהֲרֹן מִיבְהִית וַאֲמַר לְמֹשֶׁה דִּלְמָא לָא אִתְרְעֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּעוֹבָדֵי
יְדַי בְּכֵן עָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִימְנָא וְצַלּוּ עַל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל וּנְפָקוּ
וּבָרִיכוּ יַת עַמָּא וַאֲמַר יְקַבֵּל מֵימְרָא דַיְיָ בְּרַעֲוָא יַת קוּרְבַּנְכוֹן וְיִשְׁרֵי
וְיִשְׁבּוֹק עַל חוֹבֵיכוֹן וּמִן יַד אִיתְגְלֵי אִיקַר שְׁכִינְתָּא דַיְיָ לְכָל עַמָּא : כד
וּנְפַקַת אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת עַל
מַדְבְּחָא יַת עֲלָתָא וְיַת תַּרְבַּיָא וַחֲמוֹן
כָּל עַמָּא וְאוֹדוּן וְאִתְרְכִינוּ בִּצְלוֹ עַל
אַנְפֵּיהוֹן : א וּנְסִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן

ירושלמי

וְאִתְרְכִינוּ בִּצְלוֹ עַל אַפֵּיהוֹן : אֶישָׁא בַּרְיָא :

רש"י

למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטרת או לא נכנס אלא לדבר אחר שראיתי בפרשת מלואים ירידה וביאה טעונה ברכה מה ירידה מעין עבודה אף ביאה מעין עבודה הא למדת למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטרת. ד"א כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדו שכינה לישראל: ויצאו ויברכו את העם. אמרו ויהי נועם יי' אלהינו עלינו יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם לפי שכל שבעת ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה יי' תעשו וירא אליכם כבוד יי' אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו: (כד) וירונו. כתרגומו: ותצא אש. רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן ר' ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי

יין

רשבם

ואת השלמים: (א) ויקחו בני אהרן נדב ואביהו. קודם שיצא האש מלפני יי'. כבר לקחו איש מחתתו להקטיר קטורת לפנים על מזבח הזהב שהרי קטורת של שחר קודמת לאיברי' ונתנו בהן אש זרה אשר לא צוה אותם משה ביום הזה שאף ע"פ שבשאר ימים כתיב ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח היום לא צוה ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוה ולא טוב היום להביא אש זר כדי להתקדש שם שמים שידעו הכל כי אש בא מן השמים. כמו שאמר אליהו

ואש

אבן עזרא

(ג) הוא אשר דבר יי'. כבר אמר לי השם שהוא יראה קדושתו בקרובים אליו כטעם רק אתכם ידעתי וכאשר אראה בם קדושתי אז אהיה נכבד ועל פני כל העם אכבד ויראו ממני:

שאו

בעל הטורים

לא היו להם כתנו עיניהם בפרנסות. לא נטלו עצה. וידם ב' במסרה וידם אהרן. וידם השמש' רמז למה שאמרו מאורות לוקין על אב ב"ד שמת ובני אהרן היו אב ב"ד. קרבו יש בו שני טעמים מלמד שלא קרבו ליהם להיכל אלא הטילו בהם חנית של ברזל ונררו' והוציאו אותם לחוץ. וישאום שני' במסרה וישאום בכתנותם. וישאום בני קיש אחיה'. הנושא אשה חייב להלבישה כדכתיב וכסות' לא יגרע וזהו וישאום בני קיש וישאום בכתנותם שכיון שנשאום נתחייבו

לפני יהוה אש זרה אשר לא | י"ד כטע' דרגא ונסתי מרכות ·
צוה אתם : ב ותצא אש
מלפני יהוה ותאכל אותם | ט"ג פ"ג בתור' :
וימתו לפני יהוה : ג ויאמר
משה אל אהרן הוא אשר
דבר יהוה לאמר בקרבי | ג' נחס'
אקדש ועל פני כל העם | ג'
אכבד וידם אהרן : ד ויקרא | ג' בתרי ל"פ' :
משה אל מישאל ואל אלצפן
בני עזיאל דד אהרן ויאמר | כ' חס' מרדכי :
אלהם קרבו שאו את אחיכם | כ' מלין בתרי טעמ' ·
מאת פני הקדש אל מחוץ
למחנה : ה ויקרבו וישאם | ג' א' חס' וא' מ"ל
בכתנתם אל מחוץ למחנה | ג'
כאשר דבר משה : ו ויאמר
משה אל אהרן ולאלעזר | ג'
ולאיתמר בניו ראשיכם אל | י'
תפרעו ובגדיכם לא תפרמו | ט' ג' וחס'
ולא תמתו ועל כל העדה
יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר | ט'

ב ונפקת אישתא מן קדם | אהרן
יי ואכלת יתהון ומיתו קדם
יי : ג ואמר משה לאהרן | ותאכל
הוא דמליל יי למימר בקריבי | סנהדרין כב
אתקדש ועל אפי כל עמא | וימותו שם
ר אתיקר ושתיק אהרן : ד וקרא משה | הוא אשר
למישאל ולאלצפן בני עזיאל | ונחים קשו
אחבוהי דאהרן ואמר להון
קריבו טולו ית אחיכון מן | וידם שם
קדם אפי קודשא למברא
למשריתא : ה וקריבו
ונטלום בכתוניהון למברא
למשריתא כמא דמליל
משה : ו ואמר משה
לאהרן ולאלעזר ולאיתמר ·
בנוהי רישיכון לא תרבון
פירוע · ולבושיכון לא
תבזעון ולא תמותון ועל כל
כנישתא יהי רוגזא ואחיכון
כל בית ישראל יבכון ית | ראשיכם מ"קידים
יקידתא דאוקיד יי : | כל ובגדיכם
ומתרע | שם ען

שרף

רשב"ם

ואם לא תשימו לפי שהיה רוצה לקדש שם שמים בירידת האש מלמעלה : (ב) ותצא אש מלפני יי' ותאכל אותם · והוא ותצא אש של פסוק ראשון · כמו שפרשתי אצל (וישב) משה את דברי העם · וכן וישב את הכסף לאמר · שכתוב שני פעמים בפסל מיכה שהכיבס אחד הם · אף כאן שני הפסוקי' אחד הם : כשיצא האש ותאכל את השלמים של מזבח החיצון כשלקחו בני אהרן והקריבו אש זרה על המזבח הפנימי · ותצא אש מלפני יי' להקטי' קטורת לפנים תחילה ופגעה בני אהרן שם ומתו ואחר כך יצאה משם ובאה של מזבח החיצון ותאכל אש העולה' וימותו לפני יי' : ומיד כששמע אהרן היה רוצה

להניח

רש"י

יין למקדש משל למלך שהיה לו בן בית וכו' · כדאיתא בויקרא רבה : (ג) הוא אשר דבר וגו' · היכן דבר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי אל תקרי בכבודי אלא במכובדי אמר לו משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך עכשיו רוא' אני שהם גדולים ממני וממך : וידם אהרן · קבל שכר על שתיקותו ומה שכר קבל שנתיח' עמו הדבור שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין : בקרובי · בבחירי : ועל פני כל העם אכבד · כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתירא מתעל' ומתקלס אם כן באלו

כל

נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ וִיהָבוּ בְהוֹן אִישָׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטוֹרֶת
בּוּסְמִין וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אִישָׁתָא נוּכְרַיְתָא מִן תַּפְיַין מַה דְלָא פַקֵּיד יַתְהוֹן :
ב וּנְפָקַת שַׁלְהוֹבִית אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ בִּרְגָז וְאִתְפְּלִיגַת לְאַרְבַּעְתֵּי
חוּטִין וְעָאלַת בְּגוֹ אַפֵּיהוֹן וְאוֹקִידַת נִשְׁמַתְהוֹן בְּרַם גּוּפֵיהוֹן לָא
אִיתְחָרְכוּ וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ : ג וַאֲמַר מֹשֶׁה הוּא דְמַלֵּיל יְיָ עִמִּי בְּסִינַי
לְמֵימַר בִּדְקָרִיבִין קֳדָמַי אֲנָא מְקַדֵּשׁ מַשְׁכְּנָא דְאִין לָא מִזְדַּהֲרִין בְּעִיבִידַת
קוּרְבָּנַיָּא אוֹקִידִינוּן בְּשַׁלְהוֹבִית אִישָׁתָא מִן קֳדָמוֹי מְטוּל דְעַל מֵיחְמֵי כָּל
עַמָּא אִיתְיַקַּר וּשְׁמַע אַהֲרֹן וּשְׁתִיק וְקַבֵּל אֲגַר טַב עַל מִשְׁתּוּקֵיהּ : ד
וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנוֹי דְעוּזִיאֵל לֵיוָאֵי חֲבִיבָא דְאַהֲרֹן וַאֲמַר
לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יַת אֲחוּכוֹן מִן קוּדְשָׁא וְתַסּוֹבְרוּנוּן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא :
ה וּקְרִיבוּ וְסוֹבְרוּנוּן בְּאוֹנְקְלָוָון דְּפַרְזְלָא בְּכִיתוּנֵיהוֹן וְקַבְרוּנוּן לְמִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא הֵיכְמָא דְמַלֵּיל מֹשֶׁה : ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר
וּלְאִיתָמָר בְּנוֹי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוֹן פֵּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא
הְמוּתוּן בִּיקִידַת אִישָׁתָא וְעִילוֹי כָּל כְּנִישְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא בְּרַם שְׁרַתּוּקוּ
וְתוֹבוּן יַת דִּינָא עֲלֵיכוֹן וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יַת יְקִידְתָּא דְאוֹקֵיד

נכתב נתם · ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר · הפך פניו כנגד אהרן ודבר עמו פה אל פה · ולכך כתיב אל אהרן אבל לא הפך פניו כנגד אלעזר ואיתמר ולכך לא נאמר בהם לי ולאיתמר בניו פסק לותר פאף הם היו ראויים אלא שפסק' בהם הו זירה וזש הוא שנאמר בסיני ונם הכהנים ה' כהנים אלו אהרן וד' בניו אלא שנזכו' אהרן בינולו · תפרעו ב' במסור' אל תפרעו · ואידך שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו · כשביל שלא שמעו מוסר ופרעו שהורו בפני רבם אלו

יי

רש״י

כל שכן ברשעים וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך : (ד) דד אהרן · עוזיאל אחי עמרם היה שנאמר ובני קהת וגו': שאו את אחיכם וגו' · כאדם האומר לחבירו העבר את המת מלפני הכלה שלא לערבב השמחה: (ה) בכתנותם · של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמיהם: (ו) אל תפרעו · אל תגדלו שער מכאן שאבל אסור בתספורת אבל אתם אל תערבבו

רשב״ם

להבין העבודה ולהתאבל על בניו: (ג) ויאמר משה אל אהרן אל תתאבל ואל תבכה ואל תבדל מן העבודה · כי הדבר הזה אשר אני אומר לך הוא אשר דבר יי' בקרובי אקדש · בכהנים גדולי' הקרובים לי לשרתני אני רוצה להתקדש ולא שיתחלל שמי ועבודתי שכן אמר לו הקב"ה והכהן הגדול מאחיו וגו' את ראשו לא יפרע ואת בגדיו לא יפרם · ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו · הא אם לא יצא קודש' וא"ים ואין מוקדם ומאוחר בתורה · ולכך אל תניח העבודה שאתה כהן גדול ולא תצא ולא תחלל אלא יתקדש הקב"ה ועבודתו על ידך : ועל פני כל העם אכבד · זהו כבוד השכינה שרואה בניו מתים ומניח אבלו בעבודת בוראו : וידום אהרן · מאבילותו ולא בכה ולא התאבל שכן כתיב ביחזקאל בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו' האכן לוס . מתים אבל לא תעשה · אף כאן וידו' ממה שהיה רוצה להתאבל ולבכות · וזה"ו מות"ר ואמי'תו פשוטו : אבל האגדה שאומר שהיה מנחמו משה לאהרן על שאמר לו הקב"ה ונקדש בכבודי ושבר הייתי או אני או אתה עכשיו תדע שהם גדולים ממני וממך אין זה לפי הפשט וכי היה מבשר הקב"ה למשה עשו לי משכן ובו ביום ימותו הגדולים שבכם : (ו) ראשיכם אל תפרעו וגו' כך אמר לאלעזר ולאיתמר · אע"פ שכהנים הדיוטים אתם ואין אתם מצווים בפריעת ראש ובפרימת בגדים

כי

אבן עזרא

(ד) שאו את אחיכם מאת פני הקדש · יש אומרים כי הקטורת היתה לפני מזבח העולה והלוי' נכנסים שם ויש אומרים שהיתה על מזבח הקטורת ומשה הוציאם מאהל מועד : פני הקדש · היא החצר כנגד

שרפ יהוה׃ ז ומפתח אהל
מועד לא תצאו פן תמתו כי
שמן משחת יהוה עליכם
ויעשו כדבר משה׃ פ
ח וידבר יהוה אל אהרן
לאמר׃ ט יין ושכר אל
תשת אתה ובניך אתך
בבאכם אל אהל מועד ולא
תמתו חקת עולם לדרתיכם׃
י ולהבדיל בין הקדש ובין
החל ובין הטמא ובין הטהור׃
יא ולהורת את בני ישראל
את כל החקים אשר דבר
יהוה אליהם ביד משה׃ פ
יב וידבר משה אל אהרן
ואל אלעזר ואל איתמר בניו
הנותרים קחו את המנחה
הנותרת מאשי יהוה ואכלוה
מצות אצל המזבח כי קדש
קדשים הוא׃ יג ואכלתם
אתה במקום קדוש כי חקך
וחק בניך הוא מאשי יהוה
כי כן צויתי׃ יד ואת חזה
התנופה ואת שוק התרומה
תאכלו

ז ומתרע משכן זמנא
לא תפקון דלמא תמותון
ארי משח רבותא דיי עליכון
ועבדו כפתגמא דמשה׃
ח ומליל יי לאהרן למימר׃
ט חמר ומרוי לא תשתי
את ובנך עמך במיעלכון
למשכן זמנא ולא תמותון
קים עלם לדריכון׃ י
ולאפרשא בין קודשא ובין
חולא ובין מסאבא ובין דכיא׃
יא ולאלפא ית בני ישראל
ית כל קימיא דמליל יי להון
בידא דמשה׃ יב ומליל
משה עם אהרן ועם אלעזר
ועם איתמר בנוהי
דאשתארו סבו ית מנחתא
דאשתארא מקורבניא דיי
ואכלוה פטיר בסטר מדבחא
ארי קודש קודשין היא׃
יג ותיכלון יתה באתר
קדיש ארי חולקך וחולק בנך
היא מקורבניא דיי ארי כן
אתפקדית׃ יד וית חדיא
דארמותא וית שקא
דאפרשותא תיכלון באתר
דכי את ובנך ובנתך עמך
ארי חולקך וחולק בנך
אתיהיבו

יין ושכר תענית יז נזיר ד סנהדרין כב פב זבחים יז כריתות יג חקת עולם זבחים יח ולהבדיל שביעית ג שבועות יח זבחים יז יח כריתות יג ולהורות שבועות יח כריתות יג וידבר משה ברכות סא יומא פו תענית יז ואכלוה זבחים ס ואכלתם שם כט כי כן יומא סח זבחים קא ואת חזה זבחים כט שוק מנחות סב

רשב״ם

כי בכהן גדול כן ולא בהדיוט הרי אתם היום ככהן גדול לדורות ׳ למה: (ז) כי משחת יי׳ עליכם ׳ אתם כמשוחים מחדש עם אחיכם ובכהן גדול כתיב טעם זה ראשו לא יפרע וגו׳ ומן המקדש לא יצא לא יחלל את מקדש אלהיו ׳ כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני יי׳. (י) ולהבדיל ׳ ולהורות ׳ כמו שאמרו חכמים שכור אל יורה׃

ואת

רש״י

תערבבו שמחתו של מקום: (ז) ולא תמותו ׳ הא אם תעשו תמותו: ואחיכם כל בית ישראל ׳ מכאן שצרתן של ת״ח מוטלת על הכל להתאבל בה: (ט) יין ושכר ׳ יין דרך שכרות: בבואכם אל אהל מועד ׳ אין לי אלא בבואכם להיכל בגשתם למזבח מנין נאמר כאן ביאת אהל מועד ונאמר בקדוש ידים ורגלים ביאת אהל

מועד

ז וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְּקוּן דִּלְמָא תְמוּתוּן אֲרוּם מְשַׁח
רְבוּתָא דַּיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבַדוּ הֵי כְּפִתְגָּמָא דְּמשֶׁה : ח וּמַלֵּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן
לְמֵימַר : ט חֲמַר וְכָל מְרַוֵּי לָא תִשְׁתֵּי אַנְתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ בְּזִמַן
מֵיעַלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא הֵיכְמָא דְּעָבְדוּ בְּנָךְ דְּמִיתוּ בִּיקִידַת אִישָׁתָא קְיָם
עֲלַם לְדָרֵיכוֹן : י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּינֵי קוּדְשָׁא וּבֵינֵי חוּלָא וּבֵינֵי מְסָאֲבָא
וּבֵינֵי דַּכְיָא : יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דְּמַלֵּיל יְיָ לְהוֹן
בִּידָא דְּמשֶׁה : יב וּמַלֵּיל משֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר
בְּנוֹי דְּאִשְׁתְּאָרוּ סַב יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתְּאָרַת מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ
וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרוּם קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא : יג וְתֵיכְלוּן
יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרוּם חוּלָקָךְ וְחוּלַק בְּנָךְ הִיא מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ אֲרוּם
הָכְדֵין אִתְפַּקֵּדִית : יד וְיָת חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְאַפְרָשׁוּתָא
תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַנְתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ אֲרוּם חוּלָקָךְ וְחוּלַק בְּנָךְ אִיתְיְהִיבוּ

מנכסת

פהכניסו אתמרס נרמו לנפארים פנכטוו גאל תפרעו ועל כל העדה יקצוף לפי פסיו שלוחי בנזור ופליח בנזור פטעה סימן רע לפולחין ואחיכם כל בית ישראל יבכו את הפרפה פתלמי' אכס

פמית הכל כעפים קרוביו יין ושכר ולפס פתס כלי רביעי יין אסור לפורות תפת כוטריקי תפל"ת שכו"ר תועב"ה אתה ובניך בגים' יגלו החללים ובעלי מומין יין ושכר

רש"י

מועד מה להלן עשה ניסת מוכח כביאת אהל מועד אף כאן עשה ניסת מוכח כביאת אהל מועד : (י) ולהבדיל · כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת הא למדת שאם עבד פסל : (יא) ולהורו' למד שאסור שיכור בהוראה יכול יהא חייב מיתה ת"ל אתה ובניך אתך ולא תמותו כהנים בעבודתם במיתה ואין חכמים בהוראתן במיתה : (יב) הנותרים · מן המיתה מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל הוא שנא' ובאהרן התאנף יי' מאד להשמידו ואין השמד אלא כלוי בנים שנ' ואשמי' פריו ממעל ותפלתו של משה בטלה מחצה שנאמר ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא: קחו את המנחה אע"פ שאתם אוננין וקדשים אסורים לאונן : את המנחה · זו מנחת שמיני ומנחת נחשון : ואכלוה מצות · מה ת"ל לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות הוצרך לפרש בה דין שאר מנחות : (יג) וחק בניך · אין לבנות חק בקדשים: כי כן צויתי · באנינות יאכלוה . (יד) ואת חזה התנופה · של שלמי צבור : תאכלו במקום טהור · וכי את הראשונים אכלו במקום טמא אלא הראשונים שהם קדשי קדשים הוזקקו אכילתם במקום קדוש אבל אלו אין צריכים תוך הקלעי' אבל צריכין הם ליאכל תוך מחנה ישראל שהוא טהור מליכנס שם מצורעים מכאן שקדשים קלים נאכלין בכל העי': אתה ובניך ובנותיך אתה ובניך בחל' שלא אם תתנו להם מתנות ראש' הן לאכל בחזה ושוק או אינו אלא אף הבנות בחלק ת"ל כי חקך וחק בניך נתנו חק לבנים ואין חק לבנות

אבן עזרא

המזכה כאשר פירשתי : (ו) ראשיכם אל תפרעו · יש אומרים לגדל פרע : תפרומו · תקרעו והכהן שהוא מן בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיו פרוע ורבים אמרו מכוסה ואחרים אמרו מגולה והאמת לדברי הקבלה: ולא תמותו מלת ולא מושכת עצמה כמו ולא למדתי חכמה וכן הוא ולא על כל העדה יקצוף כי אתם תכפרו בעדם · וטעם ואחיכם כל בית ישראל תמצאנו רמוז בפרשת ראה אנכי :

(ח) וידבר יי' אל אהרן · כי נביא היה וי"א ע"י משה כמו דבר אל אחיו והזהירו שישמר הוא ובניו שלא ימותו כאשר מתו בניו הגדולים :

(ט) ושכר · העשוי מחוץ חטה או דבש או תמרי' כי היין משחית הדעת לשותיו ויתערבו לו הדברים על כן ולהבדיל כי אתה כהן גדול ותבדיל בין מקום הקדש ובין החול והוא' מלשון חלול גם נתכן בין יום קדש לחול : (י) ובין הטמא ובין הטהור · בבהמה ובשרץ המים ובעוף על כן נכתב' אחרי זאת הפרשה פרשת זאת החיה ואחר כן טומאת היולדת ונגעת אדם ובגד ובבית ובעל קרי זב וזבה ונדה וזה טעם ובין הטמא ובין הטהור : (יא) ולהורות את בני ישראל · שאר המצות וכן ככל אשר יורו אתכם

תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה
וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ
וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ טו שׁוֹק
הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל
אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ
וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ טז וְאֵת ׀
שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ
מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׂרָף וַיִּקְצֹף עַל־
אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן
הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃ יז מַדּוּעַ
לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת
בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם
לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ יח הֵן
לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ
בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי׃ יט
וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן
הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם
וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה
ואכלתי

קדמ' כי חקך וחק בנ ך
הית תניין
כי חקך חק בניך נתנו
פ' כתי' יו"ל ע'
פ' וי"א נל'
נ' ס"פ
חצי התורה בתיבות
פכא ודרש
פכא' נ' נ'
נ' מפ' יו"ל
ל'
ב"ל
ג'
פ' · ו' מ"ל
פ'
נ' חס' · נ'

אונקלוס

אתיהיבו מנכסת קודשי בני
ישראל : טו שקא
דאפרשותא וחדיא
דארמותא על קורבני תרביא
ייתון לארמא ארמא קדם יי
ויהי לך ולבנך עמך לקיים
עלם כמא דפקיד יי : טז
וית צפירא דחטאתא מתבע
תבעיה משה והא אתוקד
ורגיז על אלעזר ועל איתמר
בני אהרן דאשתארו למימר :
יז מדין לא אכלתון ית
חטאתא באתר קדיש ארי
קודש קודשין היא ויתה יהב
לכון לסלחא על חובי
כנישתא לכפרא עליהון קדם
יי : יח הא לא אתעל
מדמיה לבית קודשא גואה
מיכל תיכלון יתה בקודשא
כמא דפקידית : יט
ומליל אהרן עם משה הא
יומא דין קריבו ית חטאתהון
וית עלותהון קדם יי וערעא
יתי עקן כאלין אלופון
אכלית חטאתא יומא דין
התקין קדם יי :

ושמע

תולדת אהרן

כאשר צוה יומא ס
זבחים קא
ואת שעיר זבחים קא
דרש דרש קדושין ל
והנה שורף פסחים כד
מדוע לא פסחים פג
זבחים קא
ואותה נתן שבועות ט
זבחים קא
מנחות ז
הן לא פסחים פב פג
זבחים פב קא
אכול זבחים קא
כאשר יומא ס
זבחים קא
הן היום זבחים ס יז קא
ותקראנה זבחים קא

רשב"ם

(יו) ואת שעיר החטאת · חכמים פירשו בשעיר של ראש חדש שהוא קדשי דורות : אבל שעיר העדה ושעיר נחשון נאכלו : (יז) לשאת את עון העדה טומאת מקדש וקדשיו · כמפורש בשבועות : (יח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה בהיכל · שכל חטאת הפנימיות נשרפין כמו שכתו' וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף · אבל זו חטאת חיצונה

היא

רש"י

(טו) על אשי החלבים · מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה ויישוב המקראות שלא יכחישו זה את זה כבר פי' את שלשתן בצו את אהרן : (יו) שעיר החטאת · שעיר מוספי ר"ח ושלשה שעירי חטאת קרבו בו ביום שעיר עזים ושעיר נחשון ושעי' ר"ח ומכולן לא נשרף אלא זה ונחלקו בדבר חכמי ישראל י"א מפני הטומאה שנגעה בו נשרף וי"א מפני אנינות

נשרף

אין פסוק מתחיל יין אלא זה שהביא יללה בעולם כמ"ד שתויי יין היו ולכן מתו החול ג' ואידך כנגד הכהן ונכשל החול. כיון שנבלל בין קדש לחול כמו נאמר שבת אינה כנגד הכהן ונכשל החול שאלם כנגד נת"ש בשביל כשמה שאגדה. יין ושכר וסמיך

מנכסת קורשיא דבני ישראל: טו שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קורבניה תרביא ייתון לארמא ארמא קדם יי ויהי לך ולבנך עמך לקיים עלם היכמא דפקיד יי: טז וית תלתא צפיריא אתקריבו ביומא ההוא צפירא דריש ירחא וצפירא דחטאתא דלעמא וצפירא דחטאתא דקריב נחשון בר עמינדב לחנכת מדבחא אזל אהרן ובנוי ואוקירו תלתיהון אתא משה ותבע ית צפירא דחטאתא די לעמא ותבעיה והא איתוקד ורתח על אלעזר ועל איתמר בנוי דאהרן דאשתיירו למימר: יז מדין לא אכלתון ית חטאתא באתר קדיש ארום קודש קודשין היא ויתה יהב לכון למשרי על סרחנות כנשתא לכפרא עליכון קדם יי: יח הא לא איתעל מן אדמא לות קודשא גוואת מיכל תיכלון יתיה בקודשא היכמא דאתפקדית: יט ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו בני ישראל ית קרבן חטאתהון ועלוותהון קדם יי וארע יתי

סקול

ליה ולהבדיל שמבדילין על היין. ולהורות אותיות ולתורה. אליהם בני' זה ההלכה. ני' חשה בגימ' הוא המקרא.

ירושלמי

קריבו ית חטוותיהון וית עלוותהון קדם יי ואיתילפא

יתהן

רש"י

כשרף לפי שהוא קדשי דורות אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מצות: דרש דרש. שתי דרישות הללו מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו כך היא בת"כ: על אלעזר ועל איתמר. בשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס: לאמר. אמר להם השיבוני על

רשב"ם

היא: (יט) הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם: היא העולה והחטאת של אהרן ובניו שכתוב למעל' קח לך עגל בן בקר לחטא' ואיל לעולה תמימים והבנים סייעו לאהרן בקבלת הדם כאמור למעלה. וכן אמר אהרן

למה

דברי: (יז) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש. וכי חוץ לקדש אכלוה והלא שרפוה ומהו אומר במקום הקדש אלא אמר להם שמא חוץ לקלעים יצאה ונפסלה: כי קדש קדשים היא. ונפסלין ביוצא והם אמרו לו לאו אמר להם הואיל ובמקום הקדש היתה מדוע לא אכלתם אותה: ואותה נתן לכם לשאת וגו'. שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים: (והא דלא היו בעת ההיא בעלים דבעלים הם שהכהנים באותו פעם מבואר בסוד הגלגול ע"פ בוצינא קדישא האלהי מהר"ר יצחק לוריא זלה"ה): לשאת את עון העדה. מכאן לחטאת שעיר ר"ח היה שהוא מכפר עון טומאת מקדש וקדשיו שחטאת שמיני וחטאת נחשון לא לכפרה באו: (יח) הן לא הובא וגו'. שאלו הובא היה לכם לשרפה כמו שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו': אכל תאכלו אותה. היה לכם לאכלה אף על פי שאתם אוננים: כאשר צויתי. לכם במנחה: (יט) וידבר אהרן. אין לשון דבור אלא לשון עז שנאמר וידבר העם וגו' אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר ואהרן מדבר הא ידעת שלא היתה אלא מדרך כבוד. אמרו אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברים לפניו ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו

יכול

אבן עזרא

אתכם הכהנים: (יג) קחו את המנחה. אחר שהקטירו ממנה לגבוה אין ראוי לאכול הנשאר כי אם מקודשים ועתה תחלו לאכול החוק שנתן לכם השם שתקחו תמיד מאישי יי' ופירושו כל מנח' שהקטירו ממנה לשם במקום טהור ואם הוא חוץ החצר והחזה והשוק תאכלו זכרים ונקבות כי כן כתוב כל טהור בביתך יאכל אותו וכן קנין כסף ויליד בית וא לאכה שפחה ובאשר תאכלו שתה השוק והחזה יהיה לכם החק לקחתו מכל זבחי השלמים: (טו) שורף. מאבנין שלא נק"א שם פועלו

כמו

ג׳ ודגש ואכלתי חטאת היום הייטב
בעיני יהוה: כ וישמע
משה וייטב בעיניו: פ

ששי ד׳פסק׳ ורנ׳ פגיר: יא א וידבר יהוה אל-
ג׳ משה ואל-אהרן לאמר
ג׳ר״פ אלהם: ב דברו אל-בני
ישראל לאמר זאת החיה
אשר תאכלו מכל-הבהמה
י״ט ר״פ אשר על-הארץ: ג כל
מפרסת פרסה ושסעת שסע
ג׳ מס׳ י׳ א׳ דגשי׳ פרסת מעלת גרה בבהמה
כ׳ ר״פ אתה תאכלו: ד אך את-
דגנין: ג׳ כתי׳ י״ו״ד זה לא תאכלו ממעלי הגרה
כ׳ חד מס׳ חד מ״ל דין וממפרסי הפרסה את-הגמל
קמץ: כי

כ ושמע משה ושפר
בעינוהי: א ומליל יי
עם משה ולאהרן למימר
להון: ב מלילו עם בני
ישראל למימר דא חיתא
דתיכלון מכל בעירא דעל
ארעא: ג כל דסדיקא
פרסתא ומטלפא טלפין
פרסתא מסקא פשרא
בבעירא יתה תיכלון:
ד ברם ית דין לא
תיכלון ממסקי פשרא
ומסדיקי פרסתא ית גמלא
ארי מסיק פשרא הוא
ופרסתיה לא סדיקא מסאב
הוא לכון:
וית

ואכלתי זבחים קא
וישמע שם קא
זאת החית חולין סג ע״א
וכל הבהמה מכות יט
חולין נט
אותה זבחים לד
אך את זה בכורות ו
יו
וממפריסי בכורות יו
ואת הגמל חולין נט
בכורות ו

רשב״ם

למה קצפת על בני הלא היום הזה הקריבו אני ובני קרבנותינו שנתחנכנו בהם לעבודה ובתוך הגדולה באת באה לנו צרה גדולה ותקראנה אותי כאלה והאיך אוכל חטאת של קדשי דורות ביום הזה שנתקלקל ונתערבה שמחתינו דוגמת עלובה כלה שזינתה בקרב חופתה: (א) לאמר אליהם · למשה ולאהרן · ומזה יש להוכיח על כל לאמר שבתורה בוידבר ה׳ אל משה כי פירושו לאמר למשה ולפי שלמעלה נתייחד הדיבר לאהרן לבדו נאמר כאן לאמר אליהם לשניהם: (ג) מפרסת פרסה · ציפורן אחד כעין מנעל ולא ציפורנים בכל אצבע כארנבת ושפן: ושסעת שסע · מובדלת הפרסה לשנים ולא פרסה אחת שלימה כסוס וחמור · ולפי פשוטו של מקרא ותשובת המינים · כל הבהמות והחיות והעופות והדגים ומיני ארבה ושרצי׳ שאסר הק״בה לישראל מאוסים הם ומקלקלים ומקלקלים ומחממים את הגוף ולפיכך נקראו טמאים · ואף רופאים מובהקים אומרים כן · ואף בתלמוד · גוים שאוכלים שקצים ורמשים חבול גופייהו: מעלת גרה · מעלה את מאכלה בגרגרת לאחר
אכילתה

רש״י

יכול מפני שלא היה באלעזר להשיב ת״ל ויאמ׳ אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו׳ הרי בשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים זו מצאתי בספרי של פניה שני: הן היום הקריבו · מהו אומ׳ אלא אמר לו משה שמא זרקת׳ דמה אוננין שהאונן שעבד חלל אמר לו אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות אני הקרבתי שאני כהן גדול ומקריב אונן: ותקראנה אותי כאלה· אפי׳ לא היו המתים בני אלא שאר קרובי שאני חייב להיות אונן עליהם כשו כגון כל האמורי׳ בפ׳ כהנים שהכהן מטמא להם: ואכלתי חטא׳ ואם אכלתי הייטב וגו׳ ומר: היום · אבל אנינות לילה מותר שאין אונן אלא יום קבורה: הייטב בעיני ה׳ · אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות: (כ) וייטב בעיניו · הודה ולא בוש לומר לא שמעתי: (א) אל משה ואל אהרן · למשה אמר שיאמר לאהרן: לאמר אליהם · אמר שיאמר לאלעזר ולאיתמר · או אינו אלא לאמר לישראל כשהוא אומר דברו אל בני ישראל הרי דבור אמור לישראל הא מה
אני

סקול כאלין בתרין בניהלא מעשרא תנינא אתפקר די לא למיכול אביל מיניה כל דכן קרבן חטאתא ומה אילו אשתליית ואכלית מן קרבן חטאתא יומא דין אוף תרין בני דאשתיירו הוות להון מן דינא דייתיקרון דלית אפשר די שפר קדם יי : כ ושמע משה ושפר קדמוי ואפיק כרוזא במשריתא למימר אנא הוא דאיתעלמת הילכתא מני ואהרן אחי אדכר יתה לי : א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר להון לבני אהרן דיזהרון ית בני ישראל די טעמון בדכותא מיכלהון ויתפרשון מסואבות תמני סידי טריפן : ב מלילו עם בני ישראל למימר דא חיתא דמכשרא למיכלהון מן כל בעירא דעל ארעא : ג כל דסדיקא פרסתא ומטלפן טלפין פרסתא ודאית לה קרנין מסקא פישרא בבעירא יתה תיכלון : ד ברם ית דין לא תיכלון ממינא דמסקי פישרא וסדיקי פרסתא דאיתיליד ממסאבתא

יתהון דחטאתא חמירא מן מעשרא תנינא ולית אפשר לאבילא למיכל מיניה ואנא דארעיתי אבילא רובא יומא הדין דמיתו תרין בני נדב ואביהוא ואנא אביל עליהון הא אילו אכלית חטאת יומא האית אפשר דשפיר ותקין קדם יי :

כיון דשמע משה ושפר פתגמא באפוי ואפיק כרוז בכל משריתהון דישראל ואמר אנא הוא דאיתעלמית הילכתא מיני ואהרן אחוי אליף יתה לי ועל דאשפל משה גרמיה קביל עליה אגר סני ושמע משה ושפר פתגמא באפוי :

אשר תאכלו בנימ' חיה אכול שאינה חיה לא תאכלו אשר תאכלו מכל הבהמ' אשר על הארץ · למעוטי פורקים תורא ליתא אסו'מתיצלי הנרה מל' ינ"ל ר' מינין מעלי גלה · סור כנז וצוו' מיני חיותי טמאים הם לכם וסתין

ליס את זו תאכלו רמז חמרא ליתא שרי · לא הזכי'בדני' שמות לפי שתכוסים מבני אדם אין להם שמות · את הכשר פתח כבשר שהוא מלך בעופו' כפר כושר כוכתו לכת יב תתקדש כבשר בינורייכי ב

בדם

רש"י

אני מקיים לאמר אליהם לבנים לאלעזר ולאיתמר : (ב) דברו אל בני ישראל · את כולם השוה לסיות שלוחים בדבור זה לפי שהושוו בדמימה וקבלו עליהם גזרת המקום מאהבה : זאת החיה · לשון חיים לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצות ולאומות ע"א לא אסר כלום משל לרופא שנכנס לבקר את החולה כולי כדאית' במדרש רבי תנחומ' : זאת החיה · מלמד שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו : את זה תאכלו וגו' · אף בשרצי המים אחז מכל מין ומין ומראה להם וכן בעוף : את אלה תשקצו מן העוף · וכן בשרצי' וזה לכם הטמא · זאת החיה מכל הבהמ' ; מלמד שהבהמה בכלל חיה : (ג) מפרס' · כתרגומו סדיקה : פרסה · פלאנ"טה בלעז · ושוסעת שסע · שמובדלת מלמעל' ומלמטה בשתי ציפרנין כתרגומו ומטלפן טלפין שיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואין שוסעות ומובדלות לגמרי שמלמטה מחוברות :

אבן עזרא

כמו ומורק ושוטף : (יז) במקום הקדש · פתח אהל מועד כי כן כתוב ואותה נתן השם לכם כי כאשר תאכלו אתם את החטאת שהשם ישא את עון העדה או פירושו אתם תשאו את החטאת והטעם כי על ידכם יכופר עונם על כן לכפר : (יח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה · כפר הבא על כל המצות שהוא לכהן ולקהל · ואם ישאל שואל הנה פר חטאת שורף ולא הובא את דמו לפנים בקדש והטעם הפרכ' ומזבח הזהב לע שפר חטאת הוא לחטא' על המזבח ושעיר החטאת הוא לעם ובשר החטאת לכהן : אכול תאכלו · היה ראוי שתאכלו אותה ; יש מדקדקים שאמרו שה"א

של

מעלת

כי מעלה גרה הוא ופרסה
איננו מפריס טמא הוא
לכם: ה ואת השפן כי
מעלה גרה הוא ופרסה לא
יפריס טמא הוא לכם: ו
ואת הארנבת כי מעלת גרה
הוא ופרסה לא הפריסה
טמאה הוא לכם: ז ואת
החזיר כי מפריס פרסה הוא
ושסע שסע פרסה והוא גרה
לא יגר טמא הוא לכם: ח
מבשרם לא תאכלו
ובנבלתם לא תגעו טמאים
הם לכם: ט את זה תאכלו
מכל אשר במים כל אשר לו
סנפיר וקשקשת במים בימים
ובנחלים אתם תאכלו: י
וכל אשר אין לו סנפיר
וקשקשת בימים ובנחלים
מכל שרץ המים ומכל נפש
החיה אשר במים שקץ הם
לכם: יא ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת
נבלתם

מסרה: תכיין ופרס' לא פרים · תלית' ופרס' לא הפריסה · ג' ופ"ל וא' ונכפעולי יפרים: ג' · ג' · אית נפסיק בזא והוא הוא: · ג' · פיסוקקודמו זה ואת תאכלו: דקודמו: ב' תאכלו: · ה' דנסי'

אונקלוס:
ה וית טפזא ארי מסיק
פשרא הוא ופרסתא לא
אסריק מסאב הוא לכון:
ו וית ארנבא ארי מסקא
פשרא היא ופרסתא לא
אסדיק מסאבא היא לכון:
ז וית חזירא ארי סדיק
פרסתא הוא ומטליפן טלפין
פרסתא והוא פשרא לא פשר
מסאב הוא לכון: ח
מבסרהון לא תיכלון
ובנבילתהון לא תקרבון
מסאבין אנון לכון: ט ית
דין תיכלון מכל דבמיא כל
דליה צ ציצין וקלפין במיא
בימיא ובנחליא יתהון
תיכלון: י וכל דלית ליה
ציצין וקלפין בימיא
ובנחליא מכל ריחשא דמיא
ומכל נפשא חיתא דבמיא
שקצא אנון לכון: יא
ושקצא יהון לכון מבסרהון
לא תיכלון וית נבילתהון
תשקצון:
כל

ואת השפן בכורות ו · ואת הארנבת סס · ואת החזיר חולין סס בכורות סס · תאכלו חולין סו סז · ובנבלתם ר"ה י"ו · מכל אשר בנועות ה · סנפיר חולין סג כלה נא · בסיסבים' סנועות ה · ואתנבלא' חולין סו

רשבים

אכילתה: (ח) ובנבלתם לא תגעו · בשעה שאתם צריכים ליגע בקודש או לאכול קודש כדכתיב כל הנוגע בהם יקדש · יקדש את עצמו · גם בכלי שרת גם במזבח גם בבשר חטאת בכולם כתיב כל הנוגע בהם יקדש ויטהר תחילה · שאם נגע בנבילה או בשאר טמאות הכתובות בתורה יקדש ויטהר ויטבל תחילה קודם נגיעתו בקודש:
ההולך

רש"י

מעלת גרה · מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק: גרה · כך שמו ויתכן לתתו מגזרת מים הנגרים שהוא נגרר אחר הפה ותרגומו פישרא שע"י הגרה האוכל נפשר ונמוח: בבהמה · תיבה יתירה היא לדרשה להתיר את השליל הנמצא במעי אמו: אותה תאכלו · ולא בהמה טמאה והלא באזהרה היא אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה: (ח) מבשרם לא תאכלו · אין לי אלא אלו שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין אמרת ק"ו ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו': (ט) מבשרם · על בשרם
באזהרה

ברם ית גמלא ארי מסיק פישרא ופרסתיה לא סדיקא מסאב הוא לכון :
ה וית טווזא ארום מסיק פישרא ופרסתיה לא סדיקא מסאב הוא
לכון : ו וית ארנבא ארום מסיק פישרא הוא ופרסתא לא סדיקא
מסאבא היא לכון : ז וית חזירא ארום סדיק פרסתא הוא ומטליף
טילפין פרסתא והוא פישרא לא פשר מסאב הוא לכון : ח מבשריהון
לא תיכלון ובניבלתיהון לא תקרבון מסאבין אינון לכון : ט ית דין
תיכלון מן כל דבמיא כל דליה ציצין וחרספיתין בימיא ובנחליא
יתהון תיכלון : י וכל דלית ליה ציצין וחרספיתין בימסיא ובנחליא
מן כל ריחשא די במיא שיקצא הינון לכון : יא ושיקצא יהון דכון
ציציהון ורועדיהון ומבישריהון לא תיכלון וית ניבלתהון תשקצון ומן
הנייתהון

רש"י

באזהרה ולא על עצמות וגידין וקרנים וטלפים : ובנבלתם לא תגעו · יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלה ת"ל אמור אל הכהנים וגו' כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין קל וחומר מעתה ומה טומאת מת חמורה לא הזהיר בה אלא כהנים טומאת נבלה קלה לא כל שכן ומה ת"ל לא תגעו ברגל ועל דרך חיי' אדם לטהר את עצמו ברגל כלע"ד : (י) סנפיר · אלו שפט בהם : קשקשת · אלו קליפין הקבועים בו כמו שנאמר ושריון קשקשים הוא לבוש : שרץ · בכל מקו' משמעו דבר נמוך שרוחש וכד על הארץ : (יא) ושקץ יהיו · לאסור את עירוביהן אם יש בו בנותן טעם : מבשרם · אינו מוזהר על הסנפירים ועל העצמות : ואת נבלתם תשקצו · לרבות יבחושין שסיננן

אבן עזרא

של התים לא יהיה אחריו דגש עם אחד מבנ' אלכים כי אם עם השוא הנע ימצ' והה"א פתוח בעבור שלא יתכן להתחבר שני שואי"ן נעים ובעבור שמלאו יו"ד הייטב דגש אמרו כי זה הה"א לידיעה כה"א השנה עם נעמי הנמצאת פה העיר ההוללה ואלם הוי"ן במקום אשר הנה כן פירו' הייטב ועוד אמרו כי ואכלתי פועל עבר ואילו היה עתיד היה מלרע כמו ודברתי על הנביאים ודברתי אתך והטעם כי בני הנשרפים היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם כי העגל והאיל בעד אהרן ובניו : (יט) ותקראנה אותי כאלה · פירושו צרות או דאגות על מות הבנים ובעבור זה לא יכולתי לאכול כל חטאת רק אכלתי ממנה מה שייטב בעיני השם והטע' מה שיוציאני לידי חובה ועל דעת המעתיקים שה"א הייטב לתמה והיא מלה זרה גם על הפירוש שהזכרתי היא זרה כי לא מצאנו בכל המקרא ה"א הדעת עם פועל עתיד · ואלת ואכלתי חטאת כאילו אמר ואילו אכלתי חטא' גם מצאנו מלות לעתיד והם מלעיל פן אורש וגנבתי והטעם כי הייתי אונן ואין אונן אוכל חטאת כטעם לא אכלתי באוני : (א) וידבר יי' אל משה ואל אהרן · בעבור שהוא הכהן המורה המבדיל בין הטמא ובין הטהור : (ג) מפרסת · שם התואר וכן מקרין מפריס והטעם כל שהיא מתוארת שהיא בעלת פרסה : (ג) ושוסעת שסע · שם התאר והטעם שפרסותיה שסועות : והיא מעלת גרה · מגזרת גרון ומעלת פועל · והזכיר הגמל והשפן והארנבת והחזיר בעבור שיש לכל אחד הסימן האחד ודרך לשון הקדש להזכיר הזכר מכל מין כי הנקבה בכלל הזכר היא והזכיר ארנבת יש אומרי' לפי שלא ימצ' הזכר מהם וי"א שהזכר ישוב נקבה והפך הדבר והראשון קרוב אלי : (ח) ובנבלתם לא תגעו · והכתוב לא הזכיר הנוגע שיטמא עד הערב רק מדברי קבלה ידענו זה והנה הנוגע בזדון יש עליו מלקות כי הוא עבר על לא תעשה ואם רדפנו אחרי הכתוב לבדו בלי העתקה הנה לא הותר הדג שהוא נאגמים כי הכתוב פרט בימים ובנחלים · והסנפיר וקשקשת כדברי המתרגם ארמית : (י) שרץ המים · הם הקטנים שידבקו [illegible] חיה ובמים נפש חיה

מסרה / תורה

י"ב ר"פ בפיל': נבלתם תשקצו: יב כל
אשר אין לו סנפיר וקשקשת
במים שקץ הוא לכם: יג
ג' ואת אלה תשקצו מן העוף
ג' וסאר' שקן הוא: לא יאכלו שקץ הם את
הנשר ואת הפרס ואת
העזניה: יד ואת הדאה
ואת האיה למינה: טו
ע' את כל ערב למינו: טז
ס"י ע' ואת בת היענה ואת התחמס
ג' ב' ואת השחף ואת הנץ
ס"ו נתו' ג' למינהו: יז ואת הכוס
ג' כ' ואת השלך ואת הינשוף:
ג' יח ואת התנשמת ואת
ג' · ג' הקאת ואת הרחם: יט
ג' ואת החסידה האנפה למינה
ואת הדוכיפת ואת העטלף:
כ כל שרץ העוף ההלך
על ארבע שקץ הוא לכם:
כא אך את זה תאכלו מכל
שרץ העוף ההלך על ארבע
פ"ו כתיב' לא וקריין לו: אשר לא כרעים ממעל
ג' ב': י"ח: לרגליו לנתר בהן על הארץ: כב את אלה מהם תאכלו
ז' את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת החרגל
למינהו

אונקלוס

יב כל דלית ליה ציצין
וקלפין במיא שקצא הוא
לכון: יג וית אלין תשקצון
מן עופא לא יתאכלון שקצא
אנון נשרא וער ועזיא:
יד ודיתא וטרפיתא
לזנה: טו ית כל עורבא
לזניה: טז וית בת
נעמיתא וצצא וצפר שחפא
ונצא לזנוהי: יז וית
קריא ושלינונא וקפופא:
יח ובותא וקאתא
ויתקריקא: יט וית
חורריתא ואבו לזנה ונגר
טורא ועטלפא: כ כל
ריחשא דעופא דמהליך על
ארבע שקצא הוא לכון:
כא ברם ית דין תיכלון
מכל ריחשא דעופא דמהליך
על ארבע דליה קרסולין
מעלוי רגלוהי לקפצא בהון
על ארעא: כב ית אלין
מנהון תיכלון ית גובא לזניה
וית רשונא לזנוהי וית
חרגולא לזנוהי וית חגבא
לזנוהי

תולדת אהרן

כל אשר חולין סז
הנשר חולין סא
את הפרס חולין סא סב
ואת הדאה סס סג
ואת האיה סס סג
למינה סס סג
ואת בת סס סד
הנץ סס סג
למינהו סד
השלך סס
תנשמת סס
הקאת סס
הרחם סס
חסידה סס
האנפה סס
למינה סס
דוכיפת סס
אשר לו סס סה סו
לנתר בהם כ'קלא
את אלה חולין סה
הארבה סס סו
הסלעם סס
למינהו סס

רשב"ם

(כא) ההולך על ארבע · כעין דבורים לנתר כתרג' ויתר גוים · כמו ויתר · כמו ויפל · מן כפל · על כפיו

רש"י

שסימנין שבחוץ מועילו' גם בלעו: (יב) כל אשר אין לו וגו' · מה תלמוד לומר שיכול אין לי שיהא מותר אלא המעלה סימנין שלו ליבשה כשירן במים מנין תלמוד לומר וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים הא אם היו לו במים אף על פי שהשירן בעלייתו מותר · (יג) לא יאכלו · לחייב את המאכילן לקטנים שכך משמעו לא יהו נאכלין על ידך או אינו אלא לאסרן בהנאה תלמוד לומר לא תאכלו באכילה אסורין בהנאה מותרין: כל עוף שנ' בו למינה למינו למינהו יש בטותו המין שאין דומין זה לזה לא במראיהם ולא בשמותיהם וכולן מין

הנייתהון תתרחקון : יב כל דלית ליה ציצין וחרספיתין במיא שיקצא הוא לכון : יג וית אלין מיניא תשקצון מן עופא דלית להון ציבנא יתירא ודלית ליה זפקתא ודקורקבניה ליתוי מקליף לא יתאכלון שיקצא הינון ית נשרא וית עוזא וית ברגזא : יד וית דייתא וית דחיא טרפיתא לזנה : טו וית כל עורבא לזניה : טז וית ברת נעמיתא וית חטפיתא וית ציפר שחפא וית בר נצצא לזניה : יז וית ציירא וית שלינונא מן ימא וית קיפופא : יח וית אותיא וית קקא וית שרקרקא : יט וית דייתא חיוורתא ואכמתא לזנה וית נגר טורא וית טרפירא : כ וכל ריחשא דעופא דמהליך על ארבע זני דיבבי וזני אוזפיה וזני זיבורי שיקצא הוא לכון ברם דובשא דזיבורא יתאכיל :

כא ברם ית דין תיכלון מן כל ריחשא דעופא דמהליך על ארבע כל דאית ליה קרסולין מלעיל לריגלוי למישרג בהון על ארעא : כב ית אלין מיניא מנהון תיכלון ית גובאי לזניה וית רשונא לזניה וית ניפולא

כשאכלם חומם ואוכל הבן כעל נוצה הרבה ומגדל שאר עופות ותפסס · הכוס, ככוס חרבות · ונכסה מן העין השלך שמולה דגים מן הים · הינשוף עף בנשף ואינו נראה ביום מפני אור השמש · התנשמת

כל הרואה אותה ישום הקאת דרכו להקיא אתכלו · הרחם שמרחם על בניו · עורב לאיכן בנים ורזר · בשרצי' לא התיר בהם כלום בשבי' הגאם שהוא מאוס ·

רש"י

אחד : (טז) הנץ · אישפר"ויר : (יז) שלך · פירשו רבותינו זה השולה דגים מן הים וזהו שתרג' אונקלוס ושלינונא · כוס וינשוף · הם צואיטי"ש הצועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם ועוד אחר דומה לו שקורין ייב"ן : (יח) תנשמת · היא קלבא סורי"ץ ודומה לעכבר הפורח בלילה ותנשמת האמור' בשרצי' היא דומה לה ואין לה עינים וקורין לה טל"פא : (יט) החסידה · זו דיה לבנה ציגוני' · ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידו' עם חברותיה במזונו' : האנפה · היא דיה רגזני' ונראה לי שקורין אות' היי"רון : הדוכיפת · תרנגול הבר וכרבלתו כפולה ובלעז הרו"פא ולמה נקרא שמו דוכיפת שהודו כפות וזו היא כרבלתו ונגר טורא נקרא על שם מעשיו כמו שפירשו רבותינו במסכת גיטין בפרק מי שאחזו : (כ) שרץ העוף · הם הדקים הנמוכי' הרוחשין על הארץ כגון זבובים וצרעין ויתושין וחגבים : (כא) על ארבע · על ד' רגלים : ממעל לרגליו · סמוך לצוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ד' רגליו וכשרוצה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי כרעים ופורח ויש מהן הרבה כאותן שקורין לנגו"סטא אבל אין אנו בקיאין בהן שארבע סימני טהרה נאמרו בהם ארבע רגלים וד' כנפים וקרסולין כרעי' הכתובי' כאן וכנפיו חופין את רובו וכל סימנים הללו מצויים באותן שבינותינו אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב וצריך שיהא

שמו

אבן עזרא

זוכר ונקבה · ואחר שאמר שקץ הם לכם אמר ושקץ יהיו לכם לפרש מה שהוא שקץ ושוא מבשרם לא תאכלו והנה הדג יקרא בשר רק מה שאמרו חז"ל בנדרים הוא על מנהג דברי אלה הדורות והוסיף כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת להיות כלל לכל מים כי לא הזכיר בתחלה רק הימים והנחלים : (יג) הנשר · ידוע גם זה עוף שיקרא כן בלשון ישמעאל יש בדמות ראיה שהוא כן בעבור היות שתי הלשונות קרובות : העזניה · אף ע"פ שיש דברי יחיד שאיננם ביסוד טעם הגאון שתרגם אות' אלענקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יודו חכמי לשונם אם כן לא יתכן שיאסור השם הדבר שלא היה : (יד) והדאה שם כלל לשני מיני' והם דאה ודיה כמו שאמר הנפור לא בתר עם תור וגוזל והנה כדברי המעתיקים שאמרו כי ראה היא דאה וסדר טעמו רבי יונה שאמר איך יתכן לאמר הנשר לך מהאריה והליש · ויש אומרים שנשר מן אשורנו ופרס מן הלא פרס לרעב · ועזניה מן עוז והנ"ון נוסף והוא הנקרא עק"בא ודאה מן כאשר ידאה הנשר ואיה שמנהגה לפגע בחיים ידועים · ועורב מלשון ערב בעבור שחרותו : (טז) בת היענה · יש אומרים שהוא

מין

נ' למינהו ואת החגב למינהו׃
כג וכל שרץ העוף אשר
לו ארבע רגלים שקץ הוא
נ לכם׃ כד ולאלה תטמאו
כל הנגע בנבלתם יטמא עד
הערב׃ כה וכל הנשא
מנבלתם יכבס בגדיו וטמא
עד הערב׃ כו לכל
הבהמה אשר הוא מפרסת
נ' י' נ' פרסה ושסע איננה שסעת
נ' וגרה איננה מעלה טמאים
הם לכם כל הנגע בהם
ט"פ"נ יטמא׃ כז וכל הולך על
נ' נ"סס"א' פ"ל ז' כפיו בכל החיה ההלכת על
ארבע טמאים הם לכם כל
הנגע בנבלתם יטמא עד
נ' י' נ' הערב׃ כח והנשא את
נבלתם יכבס בגדיו וטמא
נ' עד הערב טמאים המה לכם׃
כ'נ"ה ס כט וזה לכם הטמא
בשרץ השרץ על הארץ
נ' י' נ' החלד והעכבר והצב
נ' י' נ' למינהו׃ ל והאנקה והכח
נ' דהלט"ל רנתא׃ והלטאה והחמט והתנשמת׃
לא אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנגע
בהם

לזנוהי׃ כג וכל רחשא דעופא דליה ארבע רגלין שקצא הוא לכון׃ כד ולאלין תסתאבון כל דיקרב בנבילתהון יהי מסאב עד רמשא׃ כה וכל דיטול מנבילתהון יצבע לבושוהי ויהי מסאב עד רמשא׃ כו לכל בעירא דהיא סדיקא פרסתא וטילפין לא איתהא מטליפא ופשרא לא איתהא מסקא מסאבין אנון לכון כל דיקרב בהון יהי מסאב׃
כז וכל דמהליך על ידוהי בכל חיתא דמהלכא על ארבע מסאבין אנון לכון כל דיקרב בנבילתהון יהי מסאב עד רמשא׃ כח ודיטול ית נבלתהון יצבע לבושוהי ויהי מסאב עד רמשא מסאבין אנון לכון׃
כט ודין לכון דמסאב ברחשא דרחיש על ארעא חולדא ועכברא וצבא לזנוהי׃ ל וילא וכוחא והלטתא וחומטא ואשותא׃
לא אלין דמסאבין לכון בכל רחשא כל דיקרב בהון במותהון

אהרן
וכל הולך חולין כו
וזה לכם מנחות כט כריתות ז כב
מעי' ה יז
בשרץ חולין קכז
עכבר פס קכז
הצב חולין קכז
למינהו פס קכב
הטמאים פס ודף קכו
כל הנוגע ח' יב' יא
נזיר נא
נדה כו

רשב"ם

כפיו · כגון הדוב והכלב · (כד) ולאלה תטמאו אם תגעו בנבלתם · ומפרש והולך בהמות טמאות · בהמה אע"פ שהיא מפרסת פרסה · אבל שסע איננה שסועה כגון סוס וחמור : (כו) וגרה איננה מעלה · כל הנוגע בהן · בין מתים בין שחוטים וכאן לא פירש כמותם · אבל בבהמה טהורה כתי' לפנינו

ופי

רש"י

שמו חגב ובזה אין אנו יודעי' להבדיל ביניהן: (כג) וכל שרץ העוף וגו' · בא ולמד שאם יש לו חמש טהור: (כד) ולאלה · העתיד לאמר בענין למטה תטמאו כלומר בנגיעתם יש טומאה: (כה) וכל הנושא מנבלתם · כל מקום שנא' טומאת משא חמורה מטומאת מגע

שהיא

גִּיפּוֹלָא לִזְנֵיהּ וְיַת כַּרְזְבָא דְּהִיא גֹּדוֹנָא לִזְנֵיהּ : כג וְכָל רִיחְשָׁא דְּעוֹפָא
דְּלֵיהּ אַרְבַּע רִיגְלִין שִׁיקְצָא הוּא לְכוֹן : כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב
בִּנְבֵילְתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : כה וְכָל דְּיוֹסֵיט מִן נְבֵילְתְהוֹן יְצַבַּע
לְבוּשׁוֹי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : כו לְכָל בְּעִירָא דְּהִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא
וְטִילְפִין לֵיתַהּ מְטַלְפָא וּפִשְׁרָא לֵיתָהָא מַסְקָא מְסָאֲבִין הִינוּן לְכוֹן כָּל
דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב : כז וְכָל דִּמְטַיֵּיל עַל יְדוֹי בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְכָא
עַל אַרְבַּע מְסָאֲבִין הִינוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבֵילְתֵיהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא : כח וּדְיוֹסֵיט יַת נְבֵילְתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא
מְסָאֲבִין הִינוּן לְכוֹן : כט וְדֵין לְכוֹן דִּמְסָאַב דְּמֵיהּ וּמַשְׁכֵיהּ וּבִשְׂרֵיהּ
בְּרִיחְשָׁא דְּרָחִישׁ עַל אַרְעָא בַּרְכוּשְׁתָּא וְעַכְבְּרָא אוּכְמָא וְסִמּוֹקָא וְחִיוְרָא
וְחַרְדוֹנָא לִזְנוֹי : ל וּמִינְקַת חִיוְיָא וְכָחָא וּשְׁמָמִיתָא וְקִיצוֹצָא וְסַלַּמַנְדְּרָא :
לא אִלֵּין תְּמַנְיָא מִינַיָּא דִּמְסָאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִיחְשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן
ובמושכיהון

הפורזינגי' שעורה שיעורו כשעורה : סנונית נכנלתם יטמא בגימ' זהו הכונע אפי' כעדשה אשר יזרע טהור בגימ' זרעי' שזרען טהורות •

רש"י

שהיא טעונה כגום נגלים : (כו) מפרסת פרסה ושסע איננה שוסעת • כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה אבל למטה היא מחוברת כאן למדך שנבלת בהמה ט... היא מטמאה וכענין שבסוף הפרשה פי' על בהמה טהורה : (כז) על כפיו • כגון כלב ודוב וחתול : טמאים הם לכם • למגע : (כט) וזה לכם הטמא • כל טומאות הללו אינן לאיסור אכילה אלא לטומאה ממש להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומה וקדשים וליכנס במקדש : החלד • מוש"טילה : והצב • פויי"ט שדומה לצפרדע :
(ל) אנקה הריצ"ו : הלטאה • לייזר"דה : חומט • לימצ"ה : תנשמת • טלפ"א :
נמיס

רשב"ם

וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וגו' דוקא מתה אבל שחוטה טהורה ואפי' טריפה : (כח) והנושא • מסיט ממקומו אע"פ שלא נגעו • אבל אם טענוהו בבילה על כתיפו ולא נגע ולא זז ממקומו אינו טמא • וכן שנינו במסכת זבים : ואפילו מת מוטל על המטה ותחתיו כייר המפסיק בין המת לכלי' שתחתיו טהורים הם שהמת אינו מטמא אלא במשא שהוא היסט וכן שנינו שם : ובתרגום ירושלמי מתורגם

אבן עזרא

מין שלא ימצאו זכרים כמו הארנבת ואין מלת כיעני' טענה כי אינם זכרים רק הם נקבות כמו יעלים ורחלים : ואת התחמס • מגזרת חמס : ואת השחף • מוליד השחפת : והכוס • יש לו כולה רבה והקרוב שהוא הידוע הפורש כנפיו תמיד לפאת דרום כי יבקש מקום חם : (טו) הכוס • כנוס חרבות וי"א שהוא כנסה מעין אדם על כן ישכון במקום שאין שם יישוב • השלך • י"א עוף מכהג תולדתו להשליך ילדיו : ינשוף • עוף יעופף בנשף כי לא יראה ביום מפני לבט אור השמש : (יז) והתנשמת • כל רואהו ישום גם זה הטעם כמלא בשרצים : והקאת • י"א שים עוף מכהג תולדתו להקיא מאכלו : הרחם : אמר הגאון שהוא בלשון קדר בחלוף חי"ת בכ"ף כי בכתבם אות אחד להם ואחרים אמרו שהוא עוף מרחם על בניו : (יט) החסידה • היא הכראית לתועדים ידועים בשנה וי"א שהוא מגזרת חסד בדרך רחוקה : האנפה • שיתאנף מהרה : הדוכיפת • אמרו הבלוקים שהיא התרנגולת והלא טפשי עולם כי מי הגיד להם : העטלף • עוף קטן יעוף בלילה והוא מלה מרובע • ודע כי מלת תשקצו מן העוף בדקדוק הטעם היא מטע רחוקה ממלת אל תשקצו את נפשותיכם כי הנפשות פעולים ובעוף שעמו שתדעו שהם שקץ ויהיו נחשבי' לכם לשקץ וכל שרץ קטן שיעוף פעם ופעם הולך על ארבע שקץ:

אשר

בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
לב וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל עָלָיו
מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־
עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־
כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה
בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־
הָעֶרֶב וְטָהֵר׃ לג וְכָל־כְּלִי־
חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־
תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא
וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ׃ לד מִכָּל־
הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא
עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה
אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃
לה וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם
עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ
טמאים

מסרה: ה"ג אשר בת"ג׃ ד' קמץ ל"פ כל כפילה על נדמ"ין ז"פ ה"ג פתחין כאל"ך ב' פסק בפיל"ג ד' וה"ג ג'

אונקלוס:
בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד־
רַמְשָׁא׃ לב וְכֹל דְּיִפֵּל־
עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי
מְסָאָב מִכָּל מָאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ
אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שַׂקָּא כָּל מָאן
דְּתִתְעֲבֵיד עֲבִידְתָּא בְּהוֹן
בְּמַיָּא יִתָּעַל וִיהֵי מְסָאָב עַד־
רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃ לג וְכָל־
מָאן דַּחֲסַף דְּיִפֵּל מִנְּהוֹן
לְגַוֵּיהּ כֹּל דִּבְגַוֵּיהּ יְהֵי מְסָאָב
וְיָתֵיהּ תְּתַבְּרוּן׃ לד
מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכִיל דְּיֵעוֹל
עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאָב וְכָל־
מַשְׁקֵי דְּיִשְׁתְּתֵי בְּכָל מָאנֵי
מְסָאָב׃ לה וְכֹל דְּיִפֵּל
מִנְּבִלַתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי
מְסָאָב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְרְעוּן
מְסָאֲבִין אִנּוּן וּמְסָאֲבִין יְהוֹן
לכון

תולדות: אהרן ׃ בסותא ׃ חולין עד קכא ׃ נדה נו ׃ יפול עליו ׃ חגיגה יא ׃ נזיר כא ׃ חולין עג ׃ נדה נו ׃ או בגד ׃ שבת סג ׃ או בגד או ׃ חס סד ׃ מנחות לט ׃ או שק ׃ שבת סד ׃ כל כלי פב ׃ במים יובא ׃ יבמות עה ׃ וכל כלי ׃ פסחים יח ׃ סוטה כט ׃ חולין כד ׃ בתוכו ׃ נדה מב

כל אשר פסחים כ׳ סוטה כט׳ חולין כד לג׳ מכל האוכל שבת קלח׳ פסחים יח כ׳ יומא פ׳ מכות קא׳ חולין לו קבע בכורות פ׳ וכל משקה שבת יד׳ פסחים יז יח׃ וכל אשר חולין קכו׳ תנור וכרים שבת קכה׳ חולין קיח׃

רשב"ם

מתורגם כושא מסיט׃ (לב) מכל כלי עץ ולא כלי אבנים ולא כלי אדמה׳ שק טלית של נוצת עיזים׃ אשר יעשה מלאכה בהם ולא תשמיש כיסוי שאין עושין מתוכם כלום׃ (לד) אשר יבא עליו מים יטמא מי שרוצה לתת טעם במצות לפי דרך ארץ ולתשובת המינין ולא הזקיק הק"בה טומאה למיני אוכלים ומשקין עד שתיקנם׳ לצורך מאכל ונתינת מים היא תחילת תיקונם ועיקר חשיבותם לצורך אכילה

רש"י

(לב) במים יובא׳ ואף לאחר טבילתו טמא הוא לתרומה עד הערב ואח"כ וטהר בהערב השמש׃ (לג) אל תוכו׃ אין כלי חרס מטמא אלא מאוירו׳ כל אשר בתוכו יטמא׳ הכלי חוזר ומטמא מה שבאוירו׳ (ס"א נ"ל בתוכו) ואותו תשברו׳ למד שאין לו טהרה במקוה׃ (לד) מכל האוכל אשר יאכל׳ מוסב על מקרא העליון׃ כל אשר בתוכו יטמא׃ מכל האוכל אשר יאכל אשר באו עליו מים והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא למדנו מכאן דברים הרבה למדנו שאין אוכל מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבאו עליו מים פעם אחת ומשבאו עליו מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפי' נגוב והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים שכך יש לדרוש המקרא' אשר יבא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל ועוד למדו רבותינו מכאן שאין ולד הטומאה מטמא כלים שכך שנינו יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס ת"ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכל ומשקה מטמא מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס לפי שהשרץ אב הטומאה והכלי שנטמא ממנו ולד הטומאה לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו ולמדנו עוד שהשרץ שנפל לאויר התנור והפת בתוכו ולא נגע השרץ בפת התנור ראשון והפת שניה ולא נאמר רואין את התנור כאלו

ובמושכיהון ובארמיהון יהי מסאב עד רמשא : לב וכל מדעם דיפול עלוי מנהון במותהון ראיברא דירהון דאיתפשח מנהון יהי מסאב כל מאן דקיסא או לבוש או צלא או שק כל מאן דיתעביד בהון עיבידתא בארבעין סאין דמוי יתעל ויהי מסאב לכל צרוך עד רמשא וידכי :

לג ומאן דפחר דיפיל מנהון לגויה כל מאן די בגויה יהי מסאב ויתיה תסברון : לד מכל מיכלא דמיתאכיל די ייעלון עלוי מוי יהי מסאב וכל משקי דישתיתי בכל מן יהי מסאב : לה וכל מידעם דיפיל מנבילתהון עלוי יהי מסאב תנורין ותפיין

ירושלמי

יותץ יתרעון :

כל

רש"י

באלו מלא טומא' ותהא הפת תחילה שאם אתה אומ' כן לא נתמעטו כל הכלי' מליטמא מאויר כלי חרס שהרי טומאה עצמה נגעה בהן מגבן ולמדנו עוד על ביאת מים שאינה מכשר זרעים אלא א"כ נפלו עליהן משנתלשו שאם אתה אומר מקבלין הכשר במחובר אין לך שלא באו עליו מים ומהו אומר אשר יבא עליו מים ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחרים אלא אם כן יש בו כביצה שנ' אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת : (לה) תנור וכירי' כלי' המטלטלין הם והן של חרס ויש להן תוך ושופת על נקב החלל את הקדירה ושניהם פיהם למעלה · יותץ · שאין לכלי חרס טהרה בטבילה · וטמאים

יהיו

אבן עזרא

(כא) אשר לא כרעים · העיקר להיות לו עם וי"ו : לנתר · אין לו אח והמתרגם אמ' לקפצא בהון כמו מקפץ והטעם דולג ואחת תרגם · נקרא ארבה מלשון ריבוי : (כב) הסלעם · מין יעלה בסלעים : החרגול · אם היא מרובע' אין לו אח ואם היא שתי מלות כמלת לפלמוני המדבר תהיה תולדתו הפך תולדת הסלעם : החגב · ידוע מלשון ישמעאל · וטעם אשר לו ארבע רגלים וכבר נכתב ההולך על ארבע שיתכן שיש שרץ ים לו ד'רגלים ולא ילך בהן רק יעוף לבדו · (כד) ולאלה תטמאו · לכל שרץ העוף בעל ד' רגלים ואת אלה תשקצו מן העוף ודעת אחרים שפי' אלה לכל הבהמה וכל הולך על כפיו ולפי דעתי שמלת אלה על כל

הנזכרים למעלה : תטמאו · מבנין התפעל ודגשות הטי"ת להתבלע התי"ו וכן וישמע את הקול מדבר אליו יכבס המטהר : יטמא עד הערב · אמז הכתוב דרך קצרה כי הוא צריך שירחץ במים : (כה) והנושא · אמור מהנוגע על כן יכבס בגדיו אף כי גופו וכן משפט כל בהמה גם פה אמז דרך קצרה וכן הוא ושסע שוסעת וגרה איננה מעלה או גרה מעלה ושסע איננה שוסעת וכבר אמר ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם · וטעם כל הנוגע בהם והם הנבלות הנזכרות למעלה יטמא כמשפט הנזכרים שהוא עד הערב ויש אין ממין הצדוקים שאמרו כי כל הנוגע בהם והם חיים יטמא ואין צורך להשיב על דברי שגעון כי הכתוב לא אמר כי אם בשרם ואחר ובנבלתם לא תגעו : (כז) וכל הולך על כפיו : בתחלה במשפט אחד וכן הנושא את נבלתם וזה הפסוק יישר פירושי במלת ולאלה תטמאו כי שם כתוב וכל הנושא מנבלתם ושניהם בפרשה אחת · וטעם טמאים המה לכם להכניס כל ישראל אנשים ונשים וטף משפט אחד לכם : (כט) וזה לכם הטמא · במגע גם אלה השמנה לא נוכל לדעתם באמת גם בעופות כי אם מדברי קבלה וטעם אלה הטמאים לכם בכל השרץ אלה לבדם הם הטמאים שיטמאו במותם. וטעם יטמא עד הערב אחר שירחץ · (לב) במים יובא · הבגד או השק או הכלי שהוא מקבל טומאה וצריכין אנו למסור' : (לג) אשר יפול מהם אל תוכו · מאחד מהם כמו ויקבר בערי גלעד : (לד) וכל משקה · שם ואני הייתי משקה פועל והנה התנור ללחם לאפות והכירים לבשל בשר יותצו כי טמאים הם וזאת גזרת מלך : כאר בלשון הקדם לשון נקבה והיא הנובעת וכן כהקיר

בור

ג' טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם׃
לו אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם
ג' וחסר יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם
יִטְמָא׃ לז וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם
ג' ומ"ן ג' עַל־כָּל־זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ
ז' טָהוֹר הוּא׃ לח וְכִי יֻתַּן־מַיִם
עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו
טָמֵא הוּא לָכֶם׃ ס לט
ג' ובאורית' וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־
י"א כתיב הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ
וי"ל כתורה בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
ס מ וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב
וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ מא
וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ
שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃ מב
כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל
הולך

גחון וי' ותנהו' חצי התור' באותיות והוי"ו רבתי באותיות גדולות

לְכוֹן׃ לו לְחוֹד מַעְיַן וְגוּב
בֵּית כְּנִישַׁת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי
וּדְיִקְרַב בִּנְבִילַתְהוֹן יְהֵי
מְסָאָב׃ לז וַאֲרֵי יִפֵּל
מִנְּבִילַתְהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע
זֵירוּעַ דְּיִזְדְּרַע דְּכֵי הוּא׃
לח וַאֲרֵי יִתְיְהֵב מַיָּא
עַל בַּר זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִילַתְהוֹן
עֲלוֹהִי מְסָאָב הוּא לְכוֹן׃
לט וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא
דְּהִיא לְכוֹן לְמֵיכַל דְּיִקְרַב
בִּנְבִילְתַהּ יְהֵי מְסָאָב עַד
רַמְשָׁא׃ מ וּדְיֵיכוֹל
מִנְּבִילְתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל
יָת נְבִילְתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃
מא וְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ
עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא
יִתְאֲכֵל׃ מב כֹּל דִּמְהַלֵּךְ
עַל מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל
ארבע

אהרן
טמאי' יהיו שבת קכא
אך מעין פסחים יו
נזיר כח
זבחים כב
חולין פד
על כל זרע שבת נה
זבחים קה
מנחות ע
חולין קיז
קיח קיח
כריתות כא
נדה כא
וכי יותן שבת יא
ערלין טו
פסחי' יד יח
חגיגה יח
קדושין נט
שבועה כב
חולין יג וו
לוט קיח
וקכא
כריתות טו
סנהדרין סו
סו סו ז פו
סו כח
וביימות

שבת קלו · זבחים פט · חולין לז קיח קכא · נדה כו · הנוגע פס פט קיח קכד קכה קכו · והאוכל פס עא · נדה מב · והנושא חולין קכד קכה · וכל השרץ נזיר נו · נזיר סד · חולין פד סו · שקץ הוא כפסחים כב · גחון קדושין ל · חולין סז

רשבם

אכילה: (לו) אך מעין ובור · לפי הפשט אין מקבלים טומאה מים המכונסים בקרקע אלא כמו שפירש למעלה משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא: (לז) אשר יזרע בקרקע טהור · כל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה: זרע זרוע · זרע של זרעונים · ויתן לנו מן הזרעונים · בדניאל · לשון רבים זרוע לשון יחיד: (לט) וכי ימות מן הבהמה אשר יהיה לכם לאכלה וגו' אבל אם נשחטה אינה נבלה ואפילו נמצאת טריפה אבל בנבלת בהמה שמתה לא הזכיר בה מיתה לפי שאף לו אם נשחטה הרי היא נבלה ומטמאה · וחכמים דרשו מן הבהמה מקצת בהמה מטמא ומקצתה אינה מטמאה · זו טריפה שנשחטה טהורה מידי נבלה: (מ) והאוכל מנבלתם

רש"י

יהיו לכם · שלא תאמר מגוס אני לנותנם תלמוד לומ' וטמאים יהיו לכם אם רצה לקיימן בטומאתן רשאי: (לו) אך מעין ובור מקוה מים · המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה ועוד יש לך ללמד יהיה טהור הטובל בהן מטומאתו: ונוגע בנבלתם יטמא · אפי' הוא בתוך מעין ובור ונוגע בטומאתם יטמא · שלא תאמר קל וחומר אם מטהר את הטמאים מטומאתם קל וחומר שיציל את הטהור מליטמ' לכך נאמר ונוגע בנבלתם יטמא: (לז) זרע זרוע · זריעה של מיני זרעונין: זרוע · שם דבר הוא כמו ויתנו לנו מן הזרעונים: טהור הוא · למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקבל אוכל

ותפיין יסתרון מסאבין הינון ומסאבין יהון לכון : לו לחוד עינוון וגובין בית כנישות מיין נבעין יהי דכי ברם די יקרב בנבילתהון בגו מיא האיליין יהי מסאב : לז וארום אין יפיל מנבילתהון על כל זרע זרעונין באורחא די יזדרע בנוגביה דכי הוא : לח וארום אין מתיהיב מוי על בר זרעא ויפיל מנבילתהון עלוי ברוטביה מסאב הוא לכון : לט וארום אין יתפשח איברא וימות מן בעירא דכיא חייא לכון למיכול די יקרב בנבילתה יהי מסאב עד רמשא : מ ודייכול מנבילתה יצבע לבושוי ויהי מסאב עד רמשא ודיוסיט ית נבילתה יצבע ית לבושוי ויהי מסאב עד רמשא : מא וכל ריחשא דרחיש על ארעא שיקצא הוא לא יתאכיל : מב וכל דמהליך על מעוי וכל דמהליך על ארבע מן חיויא ועד נדל דמסגי ריגלין בכל ריחשא דרחיש על ארעא לא תיכלונון

ארום

ירושלמי

כל דשחף על מעוי בכל חייתא :

רש"י

אוכל לקבל טומאה עד שיבא עליו מים : (לח) וכי יותן מים על זרע · לאחר שנתלש שאם תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר : מים על זרע · בין מים בין שאר משקין בין הם על הזרע בין זרע נופל לתוכן הכל נדרש בתורת כהנים : ונפל מנבלתם עליו · אף משנגב מן המים שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל ומשירד לו הכשר קבלת טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר הימנו : (לט) בנבלתה · ולא בעצמות וגידין ולא בקרנים וטלפים ולא בעור : (מ) והנושא את נבלתה · חמורה טומאת משא מטומאת מגע שהנושא מטמא בגדיו והנוגע אין בגדיו טמאין שלא נאמ' בו וכבס בגדיו : (מ) והאוכל מנבלת' · כול תטמאנו אכילתו כשהוא אומ' בנבלת עוף טהור נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אותה מטמאה בגדים באכילתה ואין נבלת בהמה מטמאה בגדי' באכילת' בלא משא כגון אם תחבה לו חבירו בבית הבליעה א"כ מה ת"ל האוכל ליתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה והוא כזית : וטמא עד הערב · אע"פ שטבל צריך הערב שמש : (מא) השורץ על הארץ · להוציא את היתושין שבכליסין ושבפולין ואת הזיזין שבעדשים שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי נאסרו : לא יאכל · לחייב על המאכיל כאוכל ואין קרוי שרץ אלא דבר נמוך קצר רגלים שאינו נראה אלא כרוחש ונד : (מב) הולך על גחון · זה נחש ולשון גחון שחייה שהולך שח ונופל על מעיו : כל הולך · להביא השלשולין ואת הדומה לדומה · הולך על ארבע · זה עקרב : כל · להביא את החפושית אשקר"בוט בלע"ז ואת הדומה לדומה : מרבה רגלים · זה נדל

שרץ

רשב"ם

מנבלתה · פרשו חכמים שיעור הוא שאם נושא שיעור אכילה או נוגע טמא · וזהו כזית ולפי הפשט אוכל טמא אע"פ שלא נגע בידיו כמו שכתוב נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה :

חסלת שמיני מסוד רבינו שמואל

אבן עזרא

בור מימיה ובור כרוי או חפור למטר השמים אם כן תהיה הבאר כמו מעין ואין צורך להזכיר הנחל ויהיה מקוה מים סמוך אל בור כי יש בור אין בו מים ויש אומרים כי הוא חסר וי"ו כמו ראובן שמעון שמש ירח : (לו) ונוגע בנבלתם · המים הנוגעים בנבלתם יהיו טמאים : (לז) זרוע · שם התאר כמו פעול או הם ב' שמות והעד ונתן להם זרעונים : (לח) וכי יותן מים · שישקו את השדה ונפל

הולך על ארבע עד כל
מרבה רגלים לכל השרץ
השרץ על הארץ לא
תאכלום כי שקץ הם : מג
אל תשקצו את נפשתיכם
בכל השרץ השרץ ולא
תטמאו בהם ונטמתם בם :
מד כי אני יהוה אלהיכם
והתקדשתם והייתם קדשים
כי קדוש אני ולא תטמאו
את נפשתיכם בכל השרץ
הרמש על הארץ : מה כי
אני יהוה המעלה אתכם
מארץ מצרים להית לכם
לאלהים והייתם קדשים כי
קדוש אני : מו זאת תורת
הבהמה והעוף וכל נפש
החיה הרמשת במים ולכל
נפש השרצת על הארץ :
מז להבדיל בין הטמא ובין
הטהר ובין החיה הנאכלת
ובין החיה אשר לא תאכל :

ג"פ יגבלי"ו סימן :
ומפטירין ויוסף עוד דוד י בשמואל בס' ו' :

פ פ פ

ארבע עד כל סגיאות רגלין
לכל ריחשא דרחיש על
ארעא לא תיכלינון ארי
שקצא אנון : מג לא
תשקצון ית נפשתכון בכל
ריחשא דרחיש ולא
תסתאבון בהון ותסתאבון
בהון : מד ארי אנא יי
אלהכון ותתקדשון ותהון
קדישין ארי קדיש אנא ולא
תסאבון ית נפשתכון בכל
ריחשא דרחיש על ארעא :
מה ארי אנא יי דאסיק
יתכון מארעא דמצרים
למהוי לכון לאלהא ותהון
קדישין ארי קדיש אנא :
מו דא אוריתא דבעירא
ודעופא ודכל נפשא חיתא
דרחשא במיא ולכל נפשא
דרחישא על ארעא : מז
לאפרשא בין מסאבא ובין
דכיא ובין חיתא דמתאכלא
ובין חיתא דלא מתאכלא :

פ פ פ

א ומליל יי עם משה
למימר : ב
מליל עם בני ישראל למימר
אתתא ארי תעדי ותליד דכר
ותהי

יב א וידבר יהוה אל משה לאמר : ב דבר אל
בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה

שבעת

רשב"ם

אשה כי תזריע . (ב) כי תתעבר בין זכר בין נקבה : אם זכר תלד יהא דינו כך . אם נקבה תלד כך וכך דינה . כולל ואחר כך מפורש

רש"י

שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן וקורין ליטפי"דם : (מג) אל תשקצו . באכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין שיקוץ נפש באכילה

וכן

תולדות: אהרן · לאתאכלו' יבמות קיד · אל תשקצו שבת ג · מכות יז · בכל השרץ מכ ת יז · ולא תטמאו יומא לט · והתקדשתם שבועות יח · זאת תורת מעילה טז · זבחים סט · חולין כו · להבדיל בין שבועות יח · ובין החיה חולין סב · תזריע · דבר אל יבמות עד · כריתות ז · אשה כי נדה ס · שבת קלה · שבועות יח · כריתות ז · נדה כז · וילדה זכר נדה ס

מסרה: ג' מלא וכולה · מל ין כ"ס · חו' מיהדין · קמץ · ג' · ב' · ב' וחס' א' · ב' בנעין ל' · ו' ואת · ב' בטע · בתורה · ב' וחס' · ב' בטעמה · בתורה · ג' · ב'

ארום שיקצא הינון: מג לא תשקצון ית נפשתיכון בכל ריחשא
דרחיש ולא תסתאבון בהון דילמא תסתאבון פון בהון: מד ארום
אנא יי הוא אלהכון ותתקדשון ותהוון קדישין ארום קדיש אנא ולא
תסתאבון ית נפשתיכון בכל ריחשא דרחיש על ארעא: מה ארום
אנא הוא יי דאסיקית יתכון פריקין מן ארעא דמצרים מטול למהוי לכון
לאלהא ותהוון קדישין ארום קדיש אנא: מו דא היא גזירת אורייתא
דבעירא ועופא וכל נפשת חיתא דרחשא על ארעא: מז לאפרשא
ביני מסאבא וביני דכיא ביני חיתא דמיכשרא לאיתאכלא וביני חיתא
דלא מיכשרא לאיתאכלא:

פ פ פ

וידבר א ומליל יי עם משה למימר: ב מליל עם בני ישראל
למימר אתתא ארום תעדי ותיליד ביר דכר ותהי מסאבא
שבעא

להבדיל הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד רמז לרו' איסורין שיש ורבנים' ובין החיה הנאכלת אשר לא תאכל · כנגד זה בשמונה עשר טריפות:

מזריע

אשה כי תזריע

סמך והתקדשתם לאשה כי תזריע שצריך לקדש עצמו בשעת תשמיש · וכתיב לעיל אל תשקצו את נפשותיכם ודרשו' רבי' שלא ישהה את נקביו דמזו לבא מגיע הכסא אז ישמש מטתו מיד להבדיל בין

רשי

וכן אל תטמאו באכילת': ונטמתם בם · אם אתם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה: (מד) כי אני יי' אלהיכם · כשם שאני קדוש שאני יי' אלהיכם כך והתקדשתם קדשו עצמכ' למטה · והייתם קדושים · לפי שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא: ולא תטמאו וגומר · לעבור עליהם בלאוין הרבה וכל לאו מלקו' וזהו שאמרו בתלמוד אכל פוטיתא לוקה ד' נמלה לוקה ה' צרעה לוקה שש: (מה) כי אני יי' המעלה אתכם . על מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם:
(מז) להבדיל · לא בלבד השונה אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן: בין הטמא ובין הטהור · צריך לומר בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו: ובין החיה הנאכלת · צריך לומר בין צבי לערוד והלא כבר מפורשין הם אלא בין שנולד בה סימני טרפה כשרה לנולד בה סימני טרפה פסולה:

אשה כי תזריע · אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה וחיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת

אבן עזרא

מגבלת' על הזרע וי"א על המים וזה אלא יותן שהיא לשון יחיד עם מים וכן מי נדה לא זורק עליו ומל' יותן כמו יוקח נא מעט מים מהבכי' הככר הנוסף: (לט) אשר היא לכם · מותרת לאכול: יטמא עד הערב: אחר שירחץ במים והאוכל חמור כמו הנושא כי שניהם נושאי' זה בחוץ וזה בפנים · וטעם כל השרץ השורץ על הארץ כל שרץ הארץ ובכלל שמונה שרצים הנזכרים והזכיר שלא יאכלו: (מב) גחון · כמו על גחונך תלך: וכל הולך על ארבע · בשרץ שהוא הקטן כאשר פירשתי בשרץ המים: מרבה רגלים: שם התאר והוא סמוך: (מג) אל תשקצו את נפשותיכם · להיותם מתועבות ומגואלות: ולא תטמאו בהם · כי ידוע כי בגוף המאכל ישוב בשר בגוף האוכל: ונטמתם בם · חסר אל"ף כמו מראשית השנה וי"א שהם שני שרשים והטעם נטמינו בעיניכם וטעמו כאדם שאין לו דעת: (מה) והייתם קדושי' כי קדוש אני · על כן אמרתי לכם ולא תטמאו ובו"ו כפ"א רפה כלשון ישמעאל וכן ויעזוב את עבדיו ורבים כמוהו: וטעם כי אני יי' כי לא העליתי אתכם מארץ מצרי' כי אם להיות לכם לאלהים ואם לא תהיו קדושים לא אהיה לכם לאלהים על כן אם רצונכם שאהיה לכם לאלהי' תהיו קדושי': (מז) להבדיל בין הטמ' · בעוף ובשרץ המים: הנאכל' · המותר לאכיל': אשר לא תאכל · ע"פ הטור':
(ב) **אשה** כי תזריע: אחר שהשלים תורת הטהור והטמא במאכלין הזכיר טמא אדם והחל מן

הולך על־ארבע עד כל־מרבה רגלים לכל־השרץ השרץ על־הארץ לא תאכלום כי־שקץ הם׃ מג אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם׃ מד כי אני יהוה אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את־נפשתיכם בכל־השרץ הרמש על־הארץ׃ מה כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים להית לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני׃ מו זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל־נפש השרצת על־הארץ׃ מז להבדיל בין הטמא ובין הטהר ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל׃

נ"א פסוקי' ס"סימן׃

ומפטירין ויוסף עוד דוד בשמואל כס' ו'׃

פ פ פ

יב א וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ב דבר אל־בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת

ארבע עד כל סגיאות רגלין לכל רחשא דרחיש על ארעא לא תיכלינון ארי שקצא אנון׃ מג לא תשקצון ית נפשתכון בכל רחשא דרחיש ולא תסתאבון בהון ותסתאבון בהון׃ מד ארי אנא יי אלהכון ותתקדשון ותהון קדישין ארי קדיש אנא ולא תסאבון ית נפשתכון בכל רחשא דרחיש על ארעא׃ מה ארי אנא יי דאסיק יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלהא ותהון קדישין ארי קדיש אנא׃ מו דא אוריתא דבעירא ועופא וכל נפשא חיתא דרחשא במיא ולכל נפשא דרחשא על ארעא׃ מז לאפרשא בין מסאבא ובין דכיא ובין חיתא דמתאכלא ובין חיתא דלא מתאכלא׃

פ פ פ

א ומליל יי עם משה למימר׃ ב מליל עם בני ישראל למימר אתתא ארי תעדי ותליד דכר ותהי

רשב"ם

אשה כי תזריע (ב) כי תתעבר בין זכר בין נקבה: אם זכר תלד יבוא דינו כך אם נקבה תלד כך וכך דינה כולל ואחר כך מפורש

רש"י

שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן וקורין ניטפי"דא: (מג) אל תשקצו באכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין שיקוץ נפש במגע

וכן

ארום שיקצא הינון : מג לא תשקצון ית נפשתיכון בכל ריחשא דרחיש ולא תסתאבון בהון דילמא תסתאבון פון בהון : מד ארום אנא יי הוא אלהכון ותתקדש — ארום קדיש אנא ו[...]לא תסתאבון ית נפשתיכון בכ[...]ל ארעא : מה ארום אנא הוא יי דאסיקית יתכון [...]מצרים מטול למהוי לכון לאלהא ותהוון קדישין ארו[...] [...]רא היא גזירת אורייתא דבעירא ועופא וכל נפשת [...]רעא : מו לאפרשא בייני מסאבא ובייני רביא ב[...] איתאכלא ובייני חייתא דלא

וידבר א ומליל יי ע[...]ליל עם בני ישראל למימר את[...] [...]ביר דכר ותהי מסאבא שבעא

בעל הטורים: להבדיל הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד רמז לרו' איסורין שביעורים' ובין החיה הנאכלת אשר לא תאכל . בגי' זה בסימנים עשר טריפות :

תזריע אשה כי תזריע

סימן ותתקדשתם לאשה כי תזריע שצריך לקדש עצמו בשעת תשמיש . וכתיב נמי אל תשקצו את נפשותיכם ודרשי' מיני' שלא ישהה את נקביו דמזו לנאי מנית הכתוב אל ישהא עצמו מיד לתשמיש . להבדיל בין

רשי

וכן אל תטמאו באכילת' : ונטמתם בם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא הבא וביעיבת מעלה : (מד) כי אני כשם שאני קדוש שאני יי' אלהיכם קדשו עצמכ' למטה . והייתם קדושים אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא : וגומר . לעבור עליהם בלאוין הרבה וזהו שאמרו בתלמוד אכל פוטיתא לוקה ה' נרעה לוקה שש : (מה) כי א[...] אתכם . על מנת שתקבלו מצותי העלי[...] (מז) להבדיל . לא בלבד השונה אל[...] ומכיר ובקי בהן : בין הטמא ובין ה[...] לומר בין חמור לפרה והלא כבר מפור[...] בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט[...] לנשחט רובו : ובין החיה הנאכלת . צרי[...] נבי לערוד והלא כבר מפורשין הם אלא [...] נס' סימני טרפה כשרה לנולד בה טרפה פסולה :

אשה כי תזריע . אמר רבי שמלא[...] כיצירתו של אדם אחר כל בהמה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה [...] תורת

אבן עזרא

[...]ובנבלת' על הזורע וי"א על המים ובא מלת יותן [...]הזה לשון יחיד עם מים וכן מי כדם לא זורק [...]זומל' יותן כמו יוקח כא מעט מים מכבכי' [...]הנוסף : (לט) אשר היה לכם . מותרת [...] : יטמא עד הערב : אחר שירחץ במים [...]חמור כמו הנושא כי פניהם נופתו' זה [...]ה בכנים . וטעם כל השרץ השורץ על [...]כל שרץ הארץ ובכלל שמונה שרצים [...]ריס והזכיר שלא יאכלו : (מב) גחון . [...]זו על בחונך תלך : וכל הולך על ארבע . [...]רץ שבות הקטן כאשר פירשתי בשרץ המים: [...]ארבה רגלים . שם התאר והוא סמוך : (מג) [...]תשקצו את נפשותיכם . להיותם מתועבות [...]מגואלות : ולא תטמאו בהם . כי ידוע כי בגוף [...]הנאכל ישוב בשר בגוף האוכל : ונטמתם בם . חסר אל"ף כמו מרפית העבה . וי"א שהם שני פרשים והפעל נטמתנו בעיניכם וטעמו כאדם שאין לו דעת : (מד) והייתם קדושי' כי קדוש אני . על כן אמרתי לכם ולא תטמאו ובוא"ו כפ"א רפה בלשון יפתעו וכן ויעזוב את עבדיו ורבים כמוהו : וטעם כי אני יי' כי לא העליתי אתכם מארץ מצרי' כי אם להיות לכם לאלהים ואם לא תהיו קדושים לא אהיה לכם לאלהים על כן אם רצונכם שאהיה לכם לאלהי' תהיו קדושי' : (מז) להבדיל בין הטמ' . בעוף ובשרץ המים : הנאכל' . המותר לאכיל' : אשר לא תאכל' . ע"פ התור' :

(ב) **אשה** כי תזריע : אחר שכשלים תורת הטהור והטמאה בנאכלין הזכיר טמאה אדם והחל מן

[...]che fehr Tön= 220 aller Badler= 220 in [...] 22. ge= [...]
[...]a 8 10 10 10

הולך על ארבע עד כל
מרבה רגלים לכל השרץ
השרץ על הארץ לא
תאכלום כי שקץ הם: מג
אל תשקצו את נפשתיכם
בכל השרץ השרץ ולא
תטמאו בהם ונטמתם בם:
מד כי אני יהוה אלהיכם
והתקדשתם והייתם קדשים
כי קדוש אני ולא תטמאו
את נפשתיכם בכל השרץ
הרמש על הארץ: מה כי
אני יהוה המעלה אתכם
מארץ מצרים להית לכם
לאלהים והייתם קדשים כי
קדוש אני: מו זאת תורת
הבהמה והעוף וכל נפש
החיה הרמשת במים ולכל
נפש השרצת על הארץ:
מז להבדיל בין הטמא ובין
הטהר ובין החיה הנאכלת
ובין החיה אשר לא תאכל:

ל"ח פסוקים ינבלי"ם סימן:
ומפטירין ויוסף עוד דוד בשמואל ב' ו':

פ פ פ

ארבע עד כל סגיאות רגלין
לכל רחשא דרחיש על
ארעא לא תיכלינון ארי
שקצא אנון: מג לא
תשקצון ית נפשתכון בכל
רחשא דרחיש ולא
תסתאבון בהון ותסתאבון
בהון: מד ארי אנא יי
אלהכון ותתקדשון ותהון
קדישין ארי קדיש אנא ולא
תסאבון ית נפשתכון בכל
רחשא דרחיש על ארעא:
מה ארי אנא יי דאסיק
יתכון מארעא דמצרים
למהוי לכון לאלהא ותהון
קדישין ארי קדיש אנא:
מו דא אוריתא דבעירא
ודעופא ודכל נפשא חיתא
דרחשא במיא ולכל נפשא
דרחשא על ארעא: מז
לאפרשא בין מסאבא ובין
דכיא ובין חיתא דמתאכלא
ובין חיתא דלא מתאכלא:

פ פ פ

א ומליל יי עם משה
למימר: ב
מליל עם בני ישראל למימר
אתתא ארי תעדי ותליד דכר
ותהי

אהרן · לאתאכלא · יבמות קיד · אל תשקצו · סנה' נ · מכות יו · בכל השרץ · מכ ת יו · ולאתטמאו · יומא לט · והתקדשתם · שבועות יח · זאת תורה · מעילה · זבחים סט · חולין כז · להבדיל בין · שבועות יח · ובין החיה · חולין מב · תזריע · דבר אל · יבמות עד · כריתות י · אשה כי · נדרכ ס · סנת קלה · שבועות יח · כריתות ו · נדה כז · וילדה זכר · נדה ס

יב א וידבר יהוה אל משה לאמר: ב דבר אל
בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה

שבעת

רשב"ם

אשה כי תזריע • (ב) כי תתעבר בין זכר בין נקבה: אם זכר תלד יהיה דינו כך • אם נקבה תלד כן וכן דינה • כולל ואחר כך מפורש

רש"י

שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן וקורין לו צינטפי"ד: (מג) אל תשקצו • באכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין שיקוץ נפש במגע

וכן

להבדיל הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד רמז לרו' איסורין שהיא ל"ב ובין החיה הנאכלת אשר לא תאכל · בגי' זה נסמנים עשר טריפות :

תזריע

אשה כי תזריע

אֲרוּם שִׁיקְצָא הִינוּן : מג לָא תְשַׁקְּצוּן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִיחְשָׁא דְּרָחִישׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן דִּילְמָא תִסְתַּאֲבוּן פּוֹן כְּהוֹן : מד אֲרוּם אֲנָא יְיָ הוּא אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרוּם קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַתְּאֲבוּן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל ר... אַרְעָא : מה אֲרוּם אֲנָא הוּא יְיָ דְּאַסֵּיקִית יַתְכוֹן פ... מִצְרַיִם מְטוּל לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרוּם ... דָא הִיא גְּזֵירַת אוֹרָיְתָא דִּבְעִירָא וְעוֹפָא וְכָל נַפְשַׁת ת... עָא : מו לְאַפְרָשָׁא בֵּינֵי מְסָאֲבָא וּבֵינֵי דַכְיָא בֵּי... אִתְאֲכָלָא וּבֵינֵי חַיְתָא דְּלָא ...

וידבר א וּמַלֵּיל יְיָ עִם ... לֵיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִתְּתָא ... יר דְּבַר וּתְהֵי מְסָאֲבָא שִׁבְעָא

סימן והתקדשתם לאשה כי תזריע שנרמז לקדש עצמו בשעת תשמיש · וכתיב לעיל אל תשקצו את נפשותיכם ודרשי' מיני' שלא ישהה את נקביו רמז לנאי מניעת הכשף אל ישהא מעתו מיד להבדיל בין

W.
Apoth
B. Li
Friedr
in Cass
Gerau
Hombu
Handlu
Jede
Schutzm
...
10
strass
Ein
ein
ein

רש"י

וכן אל תטמאו באכילת' : ונטמתם בם · אם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא אתכם ני... הבא ובישיבת מעלה : (מד) כי אני יי' אל... כשם שאני קדוש שאני יי' אלהיכם כך והת... קדשו עצמכ' למטה · והייתם קדושים · אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא : ... וגומר · לעבור עליהם בלאוין הרבה וכל... וזהו שאמרו בתלמוד אכל פוטיתא לו... לוקה ה' נמלה לוקה שש : (מה) כי אני ... אתכם . על מנת שתקבלו מצותי העליתי א... (מז) להבדיל · לא בלבד השונה אלא שתה... ומכיר ובקי בהן : בין הטמא ובין הטהור ... לומר בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם... בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חציו ש... לנשחט רובו : ובין החיה הנאכלת · צריך לומר... בין לערוד והלא כבר מפורשין הם אלא בין ש... בה סימני טרפה כשרה לנולד בה סימ... טרפה פסולה :

אשה כי תזריע · אמר רבי שמלאי ... שיצירתו של אדם אחר כל בהמה ו... ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה ... תורת

בן עזרא

... הזורע וי"א על המים ובא מלת יותן ... יתיד עם מים וכן מי נדה לא זורק ... תן כמו יוצק כא מעט מים מהבני' ... ק : (לט) אשר היא לכם · מותרת ... מא עד הערב : אחר שירחץ במים ... וור כמו הנושא כי פניהם נושאי' זה ... פנים · וטעם כל השרץ השורץ על ... שרץ הארץ ובכלל שונים שרבים ... והזכיר שלא יאכלו : (מב) גחון · ... חונך תלך : וכל הולך על ארבע · ... ות הקטן כאשר פירשתי בשרץ המים : ... גלים : שם התאר והוא סמוך : (מג) ... את נפשותיכם · להיותם מתועבות ... ן : ולא תטמאו בהם · כי ידוע כי בגוף ... יסוב בשר בגוף האוכל : ונטמתם בם : ... אל"ף כמו מרשית השנה . וי"א שהם תכי... גים והטעם נטמינו בעיניכם וטעמו כאדם ... וין לו דעת : (מה) והייתם קדושי' כי קדוש ... כי · על כן אמרתי לכם ולא תטמאו ונכו"ן ... כפ"א רפה בלשון ישמעאל וכן ויעזוב את עבדיו ... ורבים כמוהו : וטעם כי אני יי' כי לא העליתי אתכם מארץ מצרי' כי אם להיות לכם לאלהים ואם לא תהיו קדושים לא אהיה לכם לאלהים על כן אם רצונכם שאהיה לכם לאלהי' תהיו קדושי' : (מז) להבדיל בין הטמ' · בעוף ובשרץ המים : הנאכל' · המותר לאכיל' : אשר לא תאכל · ע"פ התור' :

(ב) **אשה** כי תזריע : אחר שהשלים תורת הטהור והטמא בנאכלין הזכיר טמא אדם והחל מן

ג' נ' שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֺתָהּ
תִּטְמָא׃ ג וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
ג' פס' את יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ ד
וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים
תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה בְּכָל־קֹדֶשׁ
נ' קמץ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא
י"ד פס' נ' מפקי' ה' ונעלין תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃
ה וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה
שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם
נ' פס' וחד פ"ל וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי
טָהֳרָה׃ ו וּבִמְלֹאת ׀ יְמֵי
י"ג טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא
כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־
יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן׃ ז
ג וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר
ד' נ' פס' וחד מ"ל נ' עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ
זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ
לַנְּקֵבָה׃ ח וְאִם־לֹא תִמְצָא
נ' מקריי' יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד
ג' לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר
ג' עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה׃ פ
י"ח דסמי' יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
ו' ר"פ וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ ב אָדָם
כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת

או

וּתְהֵי מְסָאֲבָא שִׁבְעָא יוֹמִין כְּיוֹמֵי רִיחוּק סְאוֹבְתַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא׃ ג וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יִתְגְּזַר בְּסַר עוּרְלְתֵיהּ׃ ד וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין תְּתִיב בִּדְם דְּכוּ בְּכָל־קוּדְשָׁא לָא תִקְרַב וּלְמַקְדְּשָׁא לָא תֵיעוֹל עַד דְּמִשְׁלַם יוֹמֵי דְכוּתַהּ׃ ה וְאִם נוּקְבְתָא תְלִיד וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּעָה עֲסַר יוֹמִין כְּרִיחוּקַהּ וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין תְּתִיב עַל דַּם דְּכוּ׃ ו וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דְכוּתַהּ לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא תַּיְתֵי אִימַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּאתָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא׃ ז וִיקָרְבִינֵּיהּ קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלַהּ וְתִדְכֵּי מִסּוֹאֲבַת דְּמַהָא דָּא אוֹרָיְתָא דְּיָלֵדְתָּא לִדְכַר אוֹ לְנוּקְבָא׃ ח וְאִם לָא תַשְׁכַּח יְדַהּ כְּמִיסַת אִימְּרָא וְתִסַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה חַד לַעֲלָתָא וְחַד לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא וְתִדְכֵּי׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃ ב אֱנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בִמְשַׁךְ בִּסְרֵיהּ עַמְקָא אוֹ עֲרְיָא אוֹ בַהֲרָא וִיהֵי בִמְשַׁךְ

בסריה

כימי נדת נדה מ לה לו
וביום שבת קלב
קנג קלה
פסחים ל
יומא כח לג
מגלה כ
יבמות ב
נתרא קכו
סנהדרין כט
נדה כד
ערלתו שבת קמ
יום כריתות ט
תשב נתרא קכו
נדה לו לח
כבש בן נכורות כו
ערכין יח
בכל קדש יבמות עה
מכות יד
שבועות יז
זבחים לג לג
לד
ואל המקדש
שבועות יז
עד מלאת ימי
נזיר מז
ואם נקבה
נכורות מז
כריתות ו
נדה ל
וטמאה
זבחים לז לח
נדה לו לח
וששים יום
כריתות ו

וששת ימים פס פג׳ ובמלאת נזיר מז ׳ לבן או נדה מ׳ לבת כריתות ח ׳ כבש בן פס מג ׳ ובן יונה כריתות כח ׳
ולקחה יומא מא׳ וטהרה נדה יב לח ׳ זאת תורת נדרים לה׳ כריתות ט׳ נדה מ׳ ולקחה כריתות כח׳ וכפר יבמות עד׳
סנהדרין פג׳ זבחים יח אדם כי הוריות י׳ ערכין ג נדה מד׳

רשב"ם

מפרש: שבעת ימים׳ אפילו לא ראתה דם: כימי נדת דותה׳ כימי ריחוק חולייה המפורש לפנינו על ידי ראיות דם טמאת ראיית דם לידה: נדה: לשון

כדודה

רש"י

תורת בהמה חיה ועוף: כי תזריע אמר רבי שמלאי ילדתו מקוי שבמחה וכעשה כעין זרע אמו טמאה לידה: כימי נדת דותה תטמא׳ כסדר

כל

שַׁבְעָא יוֹמִין הֵי כְּיוֹמֵי רִיחוּק סְאוֹבְתָא הֵיכְדֵין תִּסְתָּאַב : ג וּבְיוֹמָא
תְּמִינָאֵי תִּשְׁתְּרֵי וּבְרָא יִתְגְּזַר בְּשַׂר עָרְלְתֵיהּ : ד וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין
רְצִיפִין תְּהֵי כָּל דְּמָהָא דַכְיָין בְּרַם בְּכָל קוּדְשַׁיָּא לָא תִקְרַב וּלְבֵי מַקְדְּשָׁא
לָא תֵיעוֹל עַד זְמַן מִישְׁלַם יוֹמֵי דְכוּתָהּ ה וְאִין בְּרַת נוּקְבָא תְּלִיד
וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּסַרֵי יוֹמִין רְצִיפִין הֵי כְּרִיחוּקָהּ וּבְחַמְסַר תִּשְׁתְּרֵי
וְשִׁיתִין וְשִׁיתָא יוֹמִין רְצִיפִין תְּהֵי עַל דְּמָהָא דַכְיָין : ו וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי
דְכִיתָא לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא תַּיְיתֵי אִימַּר בַּר שַׁתָּא לַעֲלָתָא וְגוֹזָל בַּר יוֹנָן אוֹ
שַׁפְנִינָא לְחַטָּאתָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִימְנָא לְוַת כַּהֲנָא : ז וִיקָרְבִינָהּ קֳדָם
יְיָ וִיכַפֵּר עֲלָהּ כַּהֲנָא וְתִידְכֵּי מִבּוּעַ תְּרֵין דְּמָהָא דָא הִיא אוֹרַיְיתָא
דִילֵידְתָּא לִדְכַר אוֹ לְנוּקְבָא : ח וְאִין לָא הַשְׁכַּח יְדָהּ הֵי כְּמִיסַּת
לְמִיתוֹיָיא אִימְרָא וְתִיסַב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין גוֹזָלִין בְּנֵי יוֹנָן חַד לַעֲלָתָא
וְחַד לְחַטָּאתָא וִיכַפֵּר עֲלָהּ כַּהֲנָא וְתִידְכֵּי : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:
ב בַּר נַשׁ אֲרוּם יְהֵי בְּמְשַׁךְ בִּסְרֵיהּ
שׁוּמָא זְקִיפָא אוֹ קְלוּפֵי אוֹ בַהֲקֵי וִיהֵי
בְּמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ לְמִכְתַּשׁ סְגִירוּ
וְיִתֵיתִי

ירושלמי

סוּמָא אוֹ קַלְפָּא אוֹ בַהֲקִי :

רש"י

כל טומאה האמורה בנדה מטמאה בטומאת לידה ואפי' נפתח הקבר בלא דם: דותה· לשון דבר הזב מגופה· לשון אחר לשון מדוה וחולי שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדין עליה: (ד) תשב· אין תשב אלא לשון עכבה כמו ותשבו בקדש· וישב באלוני ממרא: בדמי טהרה· אע"פ שרואה טהורה: בדמי טהרה· לא מפיק ה"א והוא שם דבר כמו טוהר: ימי טהרה· מפיק ה"א ימי טוהר שלה: לא תגע· אזהר' לאוכל וכו' כמו ששנויה ביבמות: בכל קדש· לרבות את התרומה לפי שזו טבולת יום ארוך שטבלה לסוף שבעה ואין שמשה מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של יום ארבעים שלמחר תביא את כפרת טהרתה: (ז) והקריבו· למדך שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם ואיזה הוא זה חטאת שנ' וכפר עליה הכהן וטהרה מי שהוא בא לכפר בו הטהר' תלויה: וטהרה· מכלל שעד כאן קרויה טמאה: (ח) אחד לעולה ואחד לחטאת· לא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה חטאת קודם לעולה כך שנינו בזבחי' בפ' כל התדיר: (ב) שאת או ספחת וגו'· שמות נגעים הן ולבנות זו מזו: בהרת· חברבורו' טיי"א בלעז וכן בהיר הוא בשחקים: אל אהרן וגו'· גזירת הכתוב

רשב"ם

כלודה ומרוחקת מבעלה· דותה לשון חולי כמו לבי דוי: (ד) בדמי טהרה· שאינו דם נידות· פשוטו כמאן דאמר שני מעיינות הן· זה של ל"ג ימים מעיין טהור הוא: (ח) וטהרה· לאכול קדשים· כך פירשו חכמים· כי מחוסר כיפורים הוא אוכל תרומה מבערב· כשהעריב שמשו· אבל בקדשים אינו אוכל עד לאחר כפרה: (ב) אדם כי יהיה בעור בשרו· כל פרשיות נגעי אדם ונגעי בגדים ונגעי בתים ומראותיהן

אבן עזרא

האשה היולדת כי הלידה היא תחלה ורבים אמרו שהאשה מזרעת תחלה יולדת זכר על כן וילדה זכר ועל כן דעת חכמי יון שהזרע לאשה וזרע הזכ' מקפיא וכל הבנין מדם האשה והנה פי' תזריע תתן זרע כי הוא כמו הארץ· וי"ו וטמאה כפ"א רפה בלשון ישמעאל· ושבת טומאתה שבעת ימים עד שובה אל המרבע וכן ימצא בימי החולי כי השנוי יראה עד סוף כל ז': (ג) נדת· שם במשקל גות והם שבירת מפעלי הכפל: דותה· טעמו כמו חולי כמו מדוה מצרים כי הדם היוצא הוא חולי בבשר האשה:

וביום

בעל הטורים

הטמאה ובין הטהו' וסמי' אשה כי תזריע שצריך להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע לזרע ולפרוש ממנה סמוך לוסתה· תזריע וילד' בגימ' צורת אדם· זכר בגימ' ברכה· וטמאה שבעת ימים· וכן ז' ימי אבלות כל עומת שבא כן ילך·

וביו' השמיני פסוק זה יש בו תיבות ואותיו' כמו שבפסוק ויכלו לומר שמילה דוחה שבת· וביום השמיני ימול בשר· בגימט' שכל היום יהיה כשר למול· ושלשים נשי' כלם שתופים לא מפוזרי'· ובן יונה או תור· בכ"מ מקרי' תורי' לבני יונה חוץ מכאן לפי שאינו

או ספחת או בהרת והיה
ני בעור בשרו לנגע צרעת
כול' מ"ג והובא אל אהרן הכהן או אל
כ"ס אחד מבניו הכהנים : ג
וראה הכהן את הנגע בעור
הבשר ושער בנגע הפך לבן
ז' יכו' ל' חס' נס"ב : ומראה הנגע עמק מעור
ד' וסמר' סימ בשרו נגע צרעת הוא וראהו
הכהן וטמא אתו : ד ואם
בהרת לבנה הוא בעור בשרו
כו' ל' חס ועמק אין מראה מן העור
ל' רפי וחד מפיק : ושערה לא הפך לבן והסגיר
הכהן את הנגע שבעת ימים :
ס"ס ה וראהו הכהן ביום
מל' ל' מ"ג נס"ח : השביעי והנה הנגע עמד
בעיניו לא פשה הנגע בעור
כ' והסגירו הכהן שבעת ימים
ג שנית : ו וראה הכהן אתו
ביום השביעי שנית והנה
כהה הנגע ולא פשה הנגע
כל גיס' בעור וטהרו הכהן מספחת
נסיפ' ט' הוא וכבס בגדיו וטהר : ז
נסיפ' ואם פשה תפשה המספחת
ג' ומס' כ' קמץ : בעור אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו ונראה שנית אל
הכהן

בסריה למכתש סגירו ויתיתי | אהרן
לות אהרן כהנא או לות חד
מבנוהי כהניא : ג ויחזי | והובא אל
כהנא ית מכתשא במשך | הכהנים לא
בסרא ושערא במכתשא | נגעים ג
אתהפיך למחור ומחזי
מכתשא עמיק ממשך בסריה
מכתש סגירותא הוא ויחזיניה
כהנא ויסאיב יתיה : ד
ואם בהרא חורא היא במשך | ואם בהרת
בסריה ועמיק לית מחזוהא | נגעים ג
מן משכא ושערה לא
אתהפיך למחור ויסגר כהנא
ית מכתשא שבעא יומין :
ה ויחזיניה כהנא ביומא
שביעאה והא מכתשא קם
כדהוה לא אוסיף מכתשא
במשכא ויסגריניה כהנא
שבעת יומין תנינות : ו
ויחזי כהנא יתיה ביומא
שביעאה תנינות והא עמיא
מכתשא ולא אוסיף מכתשא
במשכא וידכיניה כהנא | כהה
עדיתא היא ויצבע לבושוהי | כתובות עה
וידכי : ז ואם אוספא | וטהרו
תוסף עדיתא במשכא בתר | מגלה ח
דיתחזי

רשב"ם

ומראותיהן וחשבון הסגרים ושערות לבנות ושער שחור ונבוב אין לנו אחר פשוטו של מקרא כלום ולא על בקיאות דרך ארץ של בני אדם אלא במדרש של חכמינו וחוקותיהם וקבלותיהם מפי החכמים הראשונים הוא העיקר : (ד) כי יהיה בעור בשרו · לפי שלפנינו יאמר כי יהיה בו נגע בראש או בזקן הוצרך כאן לומר בעור בשרו : שאת · לשון
גובה

רש"י

הכתוב היא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא ע"פ כהן : (ג) הפך לבן · מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע ומיעוט שער שנים : עמוק מעור בשרו · כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל : וטמא אותו · יאמר לו טמא אתה שהשער לבן סימן טומאה הוא גזירת הכתוב : (ד) ועמוק אין מראה :
לא

מביא אלא אחד . ואם ימצא יונה לא יקח תור לפי שבזוגו שתאבל עליו ואינו מודוג לאחר במקר חסר אותיות שרקם • וסמיך ליה וטהרה רמז בתמים בכלי מרקם טהורים • וטהרה

ויתיתי לות אהרן כהנא או לות חד מבנוי כהניא : ג ויחמי כהנא ית מכתשא במשך בישרא ושערא במכתשא איתהפיך לחיוור וחיזוי דמכתשא עמיק למחוור כתלגא יתיר ממשך בישריה מכתש סגירותא הוא ויחמיניה כהנא ויסאיב יתיה : ד ואם בהקי חיוורתא בסירא היא במשך בישריה ועמיק לית חיזויה למחוור כתלגא יתיר מן משכא ושערה לא אתהפיך לחיוור בסירא ויסגר כהנא מכתשא שבעא יומין :
ה ויחמיניה כהנא ביומא שביעאה והא מכתשא קם כד הוה לא הליך פיסיונא דמכתשא במשכא ויסגריניה כהנא שבעא יומין תניינות:
ו ויחמי כהנא יתיה ביומא שביעאה תניינות והא עמא מכתשא לא הליך פסיונא דמכתשא במשכא וידכיניה כהנא קלופי מטפלא רושא ויצבע לבושוי וידכי : ז ואם הלוכי הליך פסיונא דקלופי דמיטפלא במשכא בתר דאיתחמי לכהנא לרכותיה ויתחמי תניינות לכהנא :

ויחמי

מתקר דמיה בני ה' מיני דמי' עמאי' כס . מא ה' ב' מתקר דמים . ה' מתקור ישר' דורש מכאן שנרכת חתנים בינפר' מאום לכתיב וטהרה ממקר דמים א' זו דמים טהורים הוי אומר דם בתולים זו

רש"י

לא ידעתי פירושו: והסגיר · יסגירנו בבית אחד ולא יראה עד סוף השבוע ויוכיחו סימנים עליו : (ה) בעיניו · במראהו ובשיעורו הראשון: והסגירו שנית · הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט : (ו) כהה · הוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו או פשה טמא : מספחת · שם נגע טהור : וכבס בגדיו וטהר · הואיל ונזקק להסגר

רשבם

גובה · שאינו לבנה כל כך כבהרת · אבל הבהרת לבנה היא · כדכתיב בהיר הוא בשחקים ונראית עמוקה יותר מבהרת כמראה חמה עמוקה מן הצל : (ז) ספחת · טפילה לשאת · או טפילה לבהרת · תולדות שאת · וגם יש תולדות לבהרת להצטרף עמה כדכתיב ספחני נא אל אחת הכהונות : לשון טפילה וצירוף

אבן עזרא

(ג) וביום השמיני · אמרו חז"ל ביום ולא בלילה והנה הנולד חצי שעה קודם שקיעת החמה יהיה נמול לשמנה ימים וחצי יום כי יום שתורה איננו מעת לעת : ימול · מבנין נפעל כמו לא יכון ויהיה מגזרת מולים היו ויתכן להיותו חסר נו"ן מגזרת ונמלתם כמו איש כי ידור נדר ויחסר המ"ל כמו אביו או בית דין : ערלתו : ידועה כי היא בערוה ואין כן ערלת לב ושפה ואזן כי כלם סמוכים : ה"א טהרה נח נעלם והיה ראוי להראות כה"א ויקרא לה נכת ' וטעם דמי טהרה שהוא דם טוהר כנגד דם נדה ואיננו מטמא והשם גזר על הזכר אשר תשלים צורתו בבטן והנקבה כפלים וזה דבר ברור ומנוסה : (ד) בכל קדש לא תגע ' כמו המעשר והתרומה ובשר שלמים : ואל המקדש ' אל חצר אהל מועד או אל העזרה בבית המקדש : (ו) בדמי טהרה ' או על דמי טהרה אחד הוא לולי הקבלה מי היה מפרש לנו בן שנתו אם הוא בן שנה תמימה לא יותר או פחות או תוספות וי"א שטעם הכבש לעולה שהיא עלתה שום מחשבה על רוחה בשעת לדתה ירוב הצער חטאת שמא דברה בפיה : (ז) והקריבו · זה וזה הכבש והתור או בן יונה והכתוב אחז דרך קצרה וכן לא הזכיר מליקת חטאת העוף כי הכהן איננו אוכל חטאת עוף : וכפר עליה ' כאשר פירשתי : וטהרה ממקור דמיה " זה אות כי לא תטהר בתולדתה עד הימים הספורים : (ח) תמצא ידה ' כטעם ואין ידו משגת: וכפר עליה הכהן וטהרה · זה יורה אם לא יכפר עליה הכהן לא תטהר וזה תלוי בארץ :
(א) וידבר יי' אל משה ואל אהרן ' וטעם אהרן כי על פיו יהיו כל נגעי אדם מי שיטהר ומי שיטמא:
(ב) אדם , ולא אמר איש יש מבית ישראל להכנים הגרים וכן אדם כי יקריב מכם כי תורה אחת לאזרח

הַכֹּהֵן : ח וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
פָשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר
וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִוא :
פ ט נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה
בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן : י
וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה
בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן
וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת :
יא צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר
בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ
כִּי טָמֵא הוּא : יב וְאִם־
פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר
וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר
הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו
לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן : יג
וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה
הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר
אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר
הוּא : יד וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ
בָּשָׂר חַי יִטְמָא : טו וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ
הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת
הוּא : טז אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר
הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־
הַכֹּהֵן : יז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר
הכהן

וְיִתְחֲזֵי לְכַהֲנָא לְדַכּוּתֵיהּ
וְיִתְחֲזֵי תִּנְיָנוּת לְכַהֲנָא : ח
וְיִחְזֵי כַּהֲנָא וְהָא אוֹסֵיפַת
עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֲבִינֵּיהּ
כַּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא : ט
מַכְתָּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי יְהֵי
בֶּאֱנָשָׁא וְיִתֵּיתֵי לְוָת כַּהֲנָא :
י וְיִחְזֵי כַּהֲנָא וְהָא עַמְקָא
חִוָּרָא בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הֲפַכַת
שַׂעֲרָא מְחוּר וְרוֹשֶׁם בִּשְׂרָא
חַיָּא בְּעַמִּיקְתָּא : יא סְגִירוּת
עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵיהּ
וִיסָאֲבִינֵּיהּ כַּהֲנָא לָא יַסְגְּרִינֵּיהּ
אֲרֵי מְסָאָב הוּא : יב וְאִם־
מִסְגָּא תִסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא
וְתַחְפֵּי סְגִירוּתָא יָת כָּל־מְשַׁךְ
מַכְתָּשָׁא מֵרֵישֵׁיהּ וְעַד־רַגְלוֹהִי
לְכָל־חֵיזוּ עֵינֵי כַהֲנָא : יג
וְיִחְזֵי כַהֲנָא וְהָא חֲפַת
סְגִירוּתָא יָת כָּל בִּסְרֵיהּ וִידַכֵּי
יָת־מַכְתָּשָׁא כּוּלֵּיהּ אִתְהֲפִיךְ
לְמִחְוַר דְּכֵי הוּא : יד
וּבְיוֹמָא דְיִתַּחְזֵי בֵיהּ בִּסְרָא
חַיָּא יְהֵי מְסָאָב : טו וְיִחְזֵי
כַהֲנָא יָת־בִּסְרָא חַיָּא
וִיסָאֲבִינֵּיהּ בִּסְרָא חַיָּא מְסָאָב
הוּא סְגִירוּתָא הִיא : טז אוֹ
אֲרֵי יְתוּב בִּסְרָא חַיָּא וְיִתְהֲפֵיךְ
לְמִחְוַר וְיֵיתֵי לְוָת כַּהֲנָא :
יז וְיִחְזִינֵּיהּ כַּהֲנָא וְהָא
אִתְהֲפִיךְ מַכְתָּשָׁא לְמִחְוַר
וידכי

מראשו זבחים כ ערכין יח
לכל מראה מ"ק ח סנהדרין לג ערכין יח נדה כ
כלו הפך סנהדרין נז נדה יט
וביום הראות מ"ק ז ח סנהדרין לג נדה כ

י"א פסוקי' רישי' כ"ן וסופי' כן"ן · ד'
י"א כ'כ נתו' : ל'י ל'ומצמם ה"כ'י ל'ומ"ל'
ס'אס' כליס'
כ'חד מ'ל וחד חסר : ל'י"ל'וחד וכל עור : ל'
ע'פ"ל כליס'
ד'
כ'ונעגין · וכל שום נר איכס דכו' · כ'נטעס בענין נהפך פסה ·

רש"י

להסגר נקרא טמא וצריך טבילה : (ח) וטמאו הכהן · ומטמאו הרי הוא מוחלט וזקוק לצפרים

רשב"ם

וצירוף · כך פירשו חכמים : (ט) לנגע צרעת : שיהיה מקום הנגע בשר לבן כדכתי' מצורעת כשלג · כך נקרא הנגע כשסוף לבן : (ג) ומראה הנגע עמוק : לבן · ועמוק אין מראהו · שאינו לבן כאחד ממראות נגעים המפורש במסכת נגעים : (ח) צרעת היא : ומוחלט הוא ויושב בדד עד שיתרפא ויביא צפרים : (י) ומחית בשר חי : לא כמו בשר מבושל

ח ויחמי כהנא והא הליכת פיסיונא דקילופי מיטפלא במשכא
ויסאביניה כהנא מטול דסגירותא היא : ט מכתש סגירו ארום יהי
בבר נש ויתיתיה לוות כהנא : י ויחמי כהנא והא שומא זקיפא חיורא
במושכא כעמר נקי והיא הפכת שערא למחוור בקרום ביעתא ורושם
בישרא חייא בשומא : יא סגירותא עתיקותא היא במשך בישריה
ויסאביניה ויחלטיניה כהנא לא יסגיריניה ארום מסאב הוא : יב ואין
מסגיא תסגי סגירותא במושכא ותחפי סגירותא ית כל משך בישריה
מרישיה ועד ריגלוי לכל חיזיו דחמיין עינוי דכהנא ומתבחנן בין לסטרביא
ובין לסאבא : יג ויחמי כהנא והא חפת סגירותא ית כל בישריה וידכי
ית מכתשא כוליה אתהפיך לחיוור דכי הוא : יד ברם ביומא דיתחמי
ביה בישרא חייא רביה יהי מסאב : טו ויחמי כהנא ית בישרא חייא
ויסאביניה מטול דבישרא חייא דביה מסאב הוא סגירותא הוא : טז
או ארום יתוב בישרא חייא ויתהפיך לחיוור וייתי לות כהנא : יז
ויחמיניה כהנא והא אתהפיך מכתשא למחוור וידכי כהנא ית מכתשא

דכי

דאיירי בחתן דמיה ב' ממקור דמיה • וכיון גלתה את מקור דמיה• ונגלתה מארץ את דמיה ולא תכסה על הרוגיה • דאיתקש גילוי עריות לשפיכות דמי' כדכתי' כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה

והנה הנגע לבן והנה כופל על דבר שלא נודע קודם לכן כמו בכאן שהוא סגור על עתה • וכן והנה היא לאה • באדם ד' נגע נגעת כי תהיה באדם או באדם אשר יטמא לו • אף באש מתוך תאריב ובוגדים

רש"י

לנפדים ולתגלחת ולקרבן האמור בפרשת זאת תהיה : נרעת היא • המספחת הזאת : נרעת • לשון נקבה : נגע • לשון זכר : (י) ומחית • שנימי"נט בלעז שנהפך מקצת הלובן שבתוך השאת למראה בשר אף הוא סימן טומאה שער לבן בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן ואע"פ שלא נאמרה מחיה אלא בשאת אף בכל המראות ותולדותיהן הוא סימן טומאה : (יא) נרעת נושנ' היא מכה ישנה היא תחת המחיה וחבור' זו נראית בריא' מלמעל' ותחתיה מלאה לחה שלא תאמ' הואיל ועלתה מחיה אטהרנ' ׃ (יב) מראשו • של אדם ועד רגליו : לכל מראה עיני הכהן • פרט לכהן שחשך מאורו : (יד) וביום הראות בו בשר חי • אם נמחה בו מחיה הרי כבר פי' שהמחיה סימן טומאה אלא שהיה הנגע באחד מעשרי' וארבע' ראשי איברים שאין מטמאים משום מחיה לפי שאין נראה הנגע כולו כאחד שמשפעין אילך ואילך וחזר ראשו שאבר ונתגלה שפועו על ידי שומן כגון שהבריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה למדנו הכתוב שמטמא : וביום • מה ת"ל ללמד יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו מכאן אמרו חתן נותנין לו שבעת ימי המשתה לו ולאצטליתו ולכסותו ולביתו וכן ברגל

אבן עזרא

לאזרח ולגר בקרבנות כי כן כתוב והככוים הגר שלא יטמא אחר כי הנרעת היא מהחליים הנדבקים מהחולה אל השלם : והובא • ברצונו ושלא ברצונו כי הרואה בו אחד מסימנים אלו יכריחנו שיבא : או אל אחד מבניו הכהנים • טעם אהרן הוא הכהן המשיח תחתיו וטעם אחד מבניו הכהנים ההדיוטים שימצאו חוץ למקדש ככהני ענתות • וטעם הכהנים שלא יהיו מהפסולים • ומלת שאת כמו שרפה וכן והמספחת החלה וישאם דוד ויתכן שנקרא כן בעבור שהאש תולדותה להנשא למעלה : ספחת • מגזרת ספחני נא וכספחו על בית יעקב אלי שיתחבר אל מקום אחד : (ד) בהרת • מגזרת בהיר שוא בשחקים והוא נודע שיעשה כדמות אות וסימן : הפך לבן • טעמו נהפך ללבן : עמוק • יותר יש בעמקו מעומק העור ואיננו כמו שפל : וטמא אותו • בדבור שיאמר שהוא טמא : והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים • האדם יהיה נסגר והוא ייחל עד שבעת ימים כי רובי החליים ישתנו ביום השביעי : (ה) עמד בעיניו • הטעם במראהו כי המראה הוא בעין וכל המפרשים אמרו שטעמו בעצמו והטעם כאשר הוא : פשה

בעינן כפים : (ו) שנית • פעם שנית ; כהה הנגע • רבי התכמי' אמרו כמו חשך ועדותם ותכהין

הכהן את הנגע טהור הוא׃
פ יח ובשר כי יהיה בו
בערו שחין ונרפא׃ יט והיה
במקום השחין שאת לבנה
או בהרת לבנה אדמדמת
ונראה אל הכהן׃ כ וראה
הכהן והנה מראה שפל מן
העור ושערה הפך לבן
וטמאו הכהן נגע צרעת הוא
בשחין פרחה׃ כא ואם
יראנה הכהן והנה אין בה
שער לבן ושפלה איננה מן
העור והיא כהה והסגירו
הכהן שבעת ימים׃ כב ואם
פשה תפשה בעור וטמא
הכהן אתו נגע הוא׃ כג
ואם תחתיה תעמד הבהרת
לא פשתה צרבת השחין הוא
וטהרו הכהן׃ ס כד או
בשר כי יהיה בערו מכות
אש והיתה מחית המכוה
בהרת לבנה אדמדמת או
לבנה׃ כה וראה אתה
הכהן והנה נהפך שער לבן
בבהרת ומראה עמק מן
העור צרעת הוא במכוה
פרחה וטמא אתו הכהן נגע
צרעת הוא׃ כו ואם יראנה הכהן והנה אין בבהרת
שער

מסרה: ו׳ וכל · תאריג יסיה · בג רפי׃ · ל׳ · ו׳ · ל׳ · ג׳ · ל׳ · ג׳ · ו׳ · ל׳ · ג׳ רפ׳ נטע׳ נענין׳

אונקלוס:
וידכי כהנא ית מכתשא דכי
הוא׃ יח ואנש ארי יהי
ביה במשכיה שיחנא
ואתסיא׃ יט ויהי באתר
שיחנא עמקא חורא או בהרא
חורא סמקא ויתחזי לכהנא׃
כ ויחזי כהנא והא מחזהא
מכיך מן משכא ושערה
אתהפיך למחור ויסאביניה
כהנא מכתש סגירותא היא
בשיחנא סגיאה׃ כא ואם
יחזינה כהנא והא לית בה
שער חור ומכיכא ליתהא מן
משכא והיא עמיא ויסגריניה
כהנא שבעת יומין׃ כב
ואם אוספא תוסיף במשכא
ויסאב כהנא יתיה מכתשא
היא׃ כג ואם באתרהא
קמת בהרתא לא אוסיפת
רושם שיחנא היא וידכיניה
כהנא׃ כד או אנש ארי
יהי במשכיה כואת דנור
ותהי רושם כואה בהרא חורא
סמקא או חורא׃ כה ויחזי
יתה כהנא והא איתהפיך
שערא לחורא בבהרתא
ומחזהא עמיק מן משכא
סגירותא היא בכואה סגיאת
ויסאב יתיה כהנא מכתש
סגירותא היא׃ כו ואם
יחזינה כהנא והא לית
בבהרתא

תולדת אהרן: ונרפא סוטה ס׳ · שאת לבנה סגיעית ו · ואפתחתי׳ תמורה בג · מכות אש סנ׳ עב · המכוה פסחים עב · ומראה נתרא פל סגיעית ו חולין סג בכורות מא

רשב״ם

מכוה׃ כי אם חי שנגלה מחיית בשר בתוך הנגע׃ (יח) שחין פירשו רבותינו שבא על ידי חמימות מלקות

רש״י

ברגל נותנין לו כל ימי הרגל׃ (כ) צרעת הוא׃ בבשר הכולה׃ בשר לשון זכר׃ (יח) שחין

דכי הוא : יח וכר נש ארום יהי ביה במושכיה שיחנא ואיתסי : יט
ויהי באתר שיחנא שומא זקיפא חוורא או בהקי מיטפלא חוורא סמקא
מערבין ויתחמי לות כהנא : כ ויחמי כהנא והא חיזויה מכיך מן
מושכא למחוור ושערה אתהפיך למחוור ויסאיביניה כהנא מטול
דמכתש סגירותא הוא בשיחנא סגיאת : כא ואין יחמינה כהנא והא
לית בה שער חיוור ומכיכא לא איתא לפתוור יתיר מן משכא מטול דהיא
עמיא ויסגירינה כהנא שובעא יומין : כב ואין הלכא תהליך פסיונא
במושכא ויסאב כהנא יתיה מכתשא הוא : כג ואין באתרה קמת
בהקי לא הליכת פסיונא צולקת שיחנא היא וידכיניה כהנא : כד או
בר נש ארום יהי במושכיה כוואה דנור ותהי רושם כוואה בהקי חורא
סומקא מערבין או חוורא בלחודא : כה ויחמי יתה כהנא והא אתהפיך
שערא למיחור בסידא וחיזויה עמיק למיחוור כתלגא יתיר מן משכא
סגירותא הוא בכוואה סגיאת ויסאב יתיה כהנא מכתש סגירותא הוא :
כו ואין יחמינה כהנא והא לית בבהקי שער חיוור ומכיכא לא איתה
למיחוור

נאדם תוספ' אשר שלט באדם נאדם ונוגדים נאדם תוספ' אויירי באשה דרך שמפתה האדם על שישמע לה וזהו אשר שלט האדם נאדם שהיא שולטת בו ואם ישמע לה סוף שילדה בצרעת ויטמא כמתי סמך נגעים ליולדת לומ' שכל מי שאינו שומר נדות הולד מצורע והכ"ף מום לולד אם תטינא ראה מה נראתי למעלה ממך בהמה וחיה למאכלך ואם הרעת מעשיך הרי נגעים לנגד עוה בנית' לכך ג' פרוח תפרח ג' נמשל' ואילך פרוח תפרח

רשי

שחין. לשון חמום שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת האור: ונרפא. השחין העלה ארוכה ובמקומו העלה נגע אחר: או בהרת לבנה אדמדמת. שאין הנגע לבן חלק אלא פתוך ומעורב בשתי מראות לובן ואודם: מראה שפל. ואין ממשה שפל אלא מתוך לבנונתו הוא נראה שפל ועמוק כמראה חמה עמוקה מן הצל: (כב) נגע היא. השאת הזאת או הבהרת: (כג) תחתיה. במקומה: צרבת השחין. כתרגומו רשם שיחנא אינו אלא רושם החמום הנכר בבשר. כל צרבת לשון רגיעת עור הנרגע מחמת חימום כמו ונצרבו בה כל פנים רייטרי"ד בלעז: צרבת. רייטי"שמנט בלעז: (כד) מחית המכוה. שנימ"יט כשחיתה המכוה נהפכה לבהרת פתוכה או לבנה חלקה וסימני מכוה וסימני שחין שוין הם ולמה חלקן הכתוב לומר שאין מצטרפין זה עם זה כולד חצי גריס בשחין וחצי גריס במכוה לא ידונו כגריס: בראש או בזקן. בא הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשע' לבן

אבן עזרא

עיניו מראות ואמרו כי כהות לנכות פירושו במו לבנה אדמדמת שיהיו בו שניהם ולפי דעתי שמלת כהה הפך פשה ומגורת ותכהין עיניו והקרוב אליו ולא כהה בם וטעם לא פשה הנגע במקום אחר והנה הם שני סימנים שכהה המקו' הנגע ולא פשה בשלם: (ו) וטהרו יאמר שהוא טהור כי מספחת היתה ואם פשתה אחר כן הנו טמא: (ט) ונובא. האדם כתברו: (י) והיא הפכה. השער השחור ללבן: ומחית. פירוש בשר חי והנה הבשר שלא ירגיש איננו כן: (יח) כוסכת. קדמונית. מלת יסגירנו יוצאה לשנים פעולי' והטעם שיצוה שיסגר וטהר את הנגע כי כבר יצא הנגע כולו לחוץ והוא סר ממנו. וטעם וטהר את הנגע בדבור שאותו הנגע לא יטמא אחרים: (טז) או כי ישוב. שיתכן שישוב: (יט) לבנה אדמדמת. מעורבת משני העינים או קצתם כן. מלת צרעת מחלה וכן ושלחתי את הצרעה ואין מלת ושלחתי טעמה כי הנה ישלח דברו אני שולח את כל מגפותי ישלח בם חרון אפו: (כ) והנה מראה. לא יתכן בדקדוק מראה בקמץ גדול תחת הא"לף וה"א במפיק כמו ידה ורגלה כי לא נמצא כן בבעלי הה"א הנח הנעלם בסוף המלה ודגשות נ"ון ידאגנה כמו ישגירנו לחסרון הה"א הנוסף וכן מלת ממנה וממנו: (כג) ואם תחתיה. אם עמדה במקומה

שער לבן ושפלה איננה מן
ס"י ו' העור והוא כהה והסגירו
הכהן שבעת ימים: כז
וראהו הכהן ביום השביעי
אם פשה תפשה בעור וטמא
הכהן אתו נגע צרעת הוא:
ה"ע כח ואם תחתיה תעמד
הבהרת לא פשתה בעור
ו' והוא כהה שאת המכוה הוא
וטהרו הכהן כי צרבת
המכוה הוא: פ כט ואיש
או אשה כי יהיה בו נגע
בראש או בזקן: ל וראה
הכהן את הנגע והנה מראהו
עמק מן העור ובו שער צהב
דק וטמא אתו הכהן נתק
ג' הוא צרעת הראש או הזקן
נ' הוא: לא וכי יראה הכהן
את נגע הנתק והנה אין
מראהו עמק מן העור ושער
שחר אין בו והסגיר הכהן את
כ' נגע הנתק שבעת ימים: לב
נ' נטע' וראה הכהן את הנגע ביום
השביעי והנה לא פשה
הנתק ולא היה בו שער צהב
י' ומראה הנתק אין עמק מן
העור: לג והתגלח ואת
הנתק לא יגלח והסגיר הכהן
את הנתק שבעת ימים שנית:

לד וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא
כו' נ' חס' פשה הנתק בעור ומראהו איננו עמק מן העור וטהר

בבהרתא שער חוור ומכיכא
ליתהא מן משכא והיא עמיא
ויסגריניה כהנא שבעת יומין:
כז ויחזיניה כהנא ביומא
שביעאה אם אוספא תוסיף
במשכא ויסאב כהנא יתיה
מכתש סגירותא היא: כח
ואם באתרהא קמת בהרתא
לא אוסיפת במשכא והיא
עמיא עמק כואה היא
וידכיניה כהנא ארי רושם
כואה היא: כט וגבר או
אתתא ארי יהי ביה מכתשא
ברישׁ או בדקן: ל ויחזי
כהנא ית מכתשא והא
מחזוהי עמיק מן משכא וביה
שער סומק דעדק ויסאב יתיה
כהנא נתקא הוא סגירות
רישא או דיקנא הוא: לא
וארי יחזי כהנא ית מכתש
נתקא והא לית מחזוהי עמיק
מן משכא ושער אוכם לית
ביה ויסגר כהנא ית מכתש
נתקא שבעא יומין: לב
ויחזי כהנא ית מכתשא
ביומא שביעאה והא לא
אוסיף נתקא ולא הוה ביה
שער סומק ומחזי נתקא לית
עמיק מן משכא: לג ויגלח
סחרני נתקא ודעים נתקא
לא יגלח ויסגר כהנא ית
נתקא שבעא יומין תנינות:
לד ויחזי כהנא ית נתקא
ביומא שביעאה והא לא

אהרן
ואיש או קדושין לה
והתגלח עם ג
בשון לה מקדשופחת לשיכם
י' ו' פסוקים ... פסוקי':
נפכין:
ב' דכתי' מ' אתיות גדולות:
כמ"ב:

אתו

למיחמר יתיר מן מושכא מטול דהיא עמיא ויסגריניה כהנא שובעא
יומין : כז ויחמיניה כהנא ביומא שביעאה אין הלכא תהליך פסיונא
במושכא ויסאיב כהנא יתיה מטול דסכתש סגירותא היא : כח ואין
באתרה קמת בהקי לא הליכת פיסיונתא במושכא והיא עמיא שומת
כואה היא וידכיניה כהנא ארום צולקת כואה היא : כט וגבר או
איתא ארום יהי ביה מכתשא בריש או בדקן : ל ויחמי כהנא ית
מכתשא והא חיזויה עמיק למחוור יתיר מן משכא וביה שער מצלהב
כחיזו דהב דקיק ויסאב יתיה כהנא ניתקא הוא סגירות רישא או דקנא
הוא : לא וארום יחמי כהנא ית מכתש ניתקא והא לית חיזויה עמיק
למחוור יתיר מן משכא ושער אוכם לית ביה ויסגר כהנא ית מכתש
ניתקא שובעא יומין : לב ויחמי כהנא ית מכתשא ביומא שביעאה
והא לא הליך פסיון מכתשא ולא הוה ביה שער מצלהב כחיזו דהב
וחיזוי ניתקא לית עמיק יתיר מן משכא : לג ויספר ית שערא
דחזרנות ניתקא ברם דעם ניתקא לא יספר ויסגר כהנא ית ניתקא
שובעא יומין : לד ויחמי כהנא ית ניתקא ביומא שביעאה והא לא
הליך פיסיון ניתקא במשכא וחיזויה ליתוי עמיק למחוור יתיר מן משכא
וידכי יתיה כהנא ויצבע לבושוי וידכי :

ותגל לומר שכפריח תפרח שצרעת נכולו יגיל כי אז יטהר הזקן' שלשה צרעת הראש או הזקן' שזקן זקן אהרן' וגם את הזקן תספה נמפלתן שנחריב אלמד שלקו בצרעת . ובשביל שאהרן ואת את הנגעי' ומטהרם בלוב שמן זכה לשמן הטו' של שמן המשחה

שירד על זקנו . והתגלח גימ"ל גדול' שנ' צריכין גילוח גדול בכל מקום שיש שער . כגו' ומגורע ולויס . לא יבקר שניש לא יבקר לשער הכזו' טמא הוא . לא יבקר בין טוב לרע . בשביל לא יבקר בין טוב לרע על כן לא יבקר הכהן ויטמאנו שעל ז' דברי' נגעי' באי'

ואין

רש"י

לבן וזה סימנו בשער צהוב : (ל) ובו שער צהוב . שנהפך שער שחור שבו לצהוב : נתק הוא . כך שמו של נגע שבמקום שער : (לא) ושער שחור אין בו . הא אם היה בו שער שחור טהור ואין צריך להסגר שהשער שחור סימן טהרה הוא בנתקי' כמו שנאמר ושער שחור צמח בו וגו' :

(לב) והנה לא פשה וגו' . הא אם פשה או היה בו שער צהוב טמא . (לג והתגלח . סביבות

הנתק

רשב"ם

מלקות שהכוהו אבל שחין של מכות אש הוא שבא על ידי חמימות אש : (ל) נתק . צרעת מקום שער קורא נתק שעל כך מתנתק השער : (לא) ושיער שחור אין בו : והסגיר . שאם היה בו שיער שחור הרי הוא טהור לגמרי ואין צריך הסגר שכך כתוב לפנינו ושיער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא וטיהרו הכהן

(לב) צרעת ממארת . כמו סילון ממאיר

וקוץ

אבן עזרא

במקומה כי יש נגע שיסע ממקום אל מקום : צרבת . כמו ונצרבו בה כל פנים כטעם מוקד וחום ולהבת . (כה) או לבנה . לבדה : (כח) ואם תחתיה תעמד הבהרת והיא כהה . כאשר פירשתי ולא הזכיר כן בפסוק ואם תחתיה תעמד הבהרת הראשון בעבור שעמדה הבהרת כאשר היתה . וטעם להזכיר ואיש או אשה בעבור הזקן ועוד כי הוא צריך לאמר על הקרחת והגבחת איש ולא אדם כלל להוציא האשה והנה פי' ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן לאיש : (לא) צהוב . בלשון ישמעאל קרוב מעין הזהב : נתק הוא . מגזרת כאשר ינתק פתיל הנעורת והטעם על השער : (לג) והתגלח . הראש או הזקן ומקום הנתק לא יגלח : (לד) וכבס בגדיו . ואין צורך לאמר שירחץ במים . (לו) לא יבקר הכהן . הטעם יבקש וכן ובקרתים וקרוב מלשון הבדלה וכן לא יבקר בין טוב לרע : בהק הוא . זאת המלה ידועה בלשון חז"ל ואין ריע לו במקרא : (מ) ימרט . כמו ולחיי למורטים בעבור שהשער שהוא סביב הלחיים : קרח . מגזרת לא תשימו קרחה .

וטעם

ט' אתו הכהן וכבס בגדיו וטהר:
לה ואם פשה יפשה הנתק
בעור אחרי טהרתו: לו
וראהו הכהן והנה פשה
ג' הנתק בעור לא יבקר הכהן
נ' דגש' לשער הצהב טמא הוא: לז
ואם בעיניו עמד הנתק ושער
שחר צמח בו נרפא הנתק
י' טהור הוא וטהרו הכהן: ס
לח ואיש או אשה כי יהיה
בעור בשרם בהרת בהרת
ד'ג' פס' לבנת: לט וראה הכהן
והנה בעור בשרם בהרת
ד'נ'חס' וג' מ"ל כהות לבנת בהק הוא פרח
בעור טהור הוא: ס
מ ג' ונעגין ואיש כי ימרט ראשו קרח
הוא טהור הוא: מא ואם
מפאת פניו ימרט ראשו גבח
ל' ר"פ נתו' הוא טהור הוא: מב וכי
ג' ג' יהיה בקרחת או בגבחת נגע
ג' לבן אדמדם צרעת פרחת
ג' ג' הוא בקרחתו או בגבחתו:
מג וראה אתו הכהן והנה
שאת הנגע לבנה אדמדמת
בקרחתו או בגבחתו
כמראה צרעת עור בשר:
מד איש צרוע הוא טמא
נ' תנ' ג' הוא טמא יטמאנו הכהן
י' ג' בראשו נגעו: מה והצרוע
אשר בו הנגע בגדיו יהיו
ג' וחס' ג' פרמים וראשו יהיה פרוע

ועל

אוסיף נתקא במשכא אהרן
ומחזוהי ליתוהי עמיק מן
משכא וידכי יתיה כהנא
ויצבע לבושוהי וידכי:
לה ואם אוספא יוסיף
נתקא במשכא בתר דכותיה:
לו ויחזיניה כהנא והא
אוסיף נתקא במשכא לא
יבקר כהנא לשער סומק
מסאב הוא: לז ואם כד
הוה קם נתקא ושער אוכם
צמח ביה אתסי נתקא דכי
הוא וידכיניה כהנא: לח
וגבר או אתתא ארי יהי
במשך בסרהון בהרן בהרן
חורן: לט ויחזי כהנא והא
במשך בסרהון בהרן עמיין
חורן בוהקא הוא סגי במשכא
דכי הוא: מ וגבר ארי יתר
שער רישיה קרח הוא דכי
הוא: מא ואם מקביל אפוהי
יתר שער רישיה גלוש הוא
דכי הוא: מב וארי יהי
בקרחותא או בגלושתא
מכתש חיור סמוק סגירות
סגיא היא בקרחותיה או
בגלושותיה: מג ויחזי יתיה
כהנא והא עמיק מכתשא
חור סמוק בקרחותיה או
בגלושותיה כמחזי סגירות
משך בסרא: מד גבר
סגיר הוא מסאב הוא סאבא
יסאבינה כהנא ברישיה
מכתשיה: מה וסגירא
דביה מכתשא לבושוהי יהון
מבזעין ורישיה יהי פריע ועל
שפם כאבילא יתעטף ולא

הסתאבון

בקרחתו
ונחים כ
כלה יט
איש צרוע
סוטה כג
ערכי ג
כריתות ח
והצרוע
מגלה ח
מ"ק יד
סוטה כג
ערכין ג
כריתות ח
בגדיו יהיו
מ"ק טו
כריתות ח

לה ואין הלך תתהלך פיסיונא דניתקא במשכא בתר דכותיה :
לו ויחמיניה כהנא והא הליך פיסיון נתקא במשכא לא יפשפש כהנא
לשער מצלהב מטול דמסאב הוא : לז ואם כד הוה קם ניתקא ושער
אוכם צמח ביה איתסי ניתקא דכי הוא וידכיניה כהנא : לח וגבר או
איתא ארום יהי במשך בישריהון בהקי בהקי חיורן : לט ויחמי כהנא
והא במשך בשריהון בהקי עמיין חוורן צהר היא סגי במשכא דכי הוא :
מ וגבר ארום יתר שער רישיה קרוח הוא דכי הוא : מא ואין מקביל
אנפוי יתר שער רישיה גלשלשן הוא דכי הוא : מב וארום יהי
בקרוחתא או בגילשולשתא מכתש חיור סמוקרי מערב סגירות סגיא
הוא בקורחתיה או בגלשלושתיה : מג ויחמי יתיה כהנא והא שומת
מכתשא חיוורא סמקא מערבן בקירחתיה או בגלשלשותיה הי כחיזו
סגירות משך בישרא : מד גבר סגיר הוא מסאב הוא סאבא יסאביניה
כהנא מטול דברישיה מכתשיה : מה ומצורעא דביה מכתשא
לבושוי יהון מבזעין ורישיה יהי מרבי פרוע ועל ספריא יהוי מהלך ועל
שיפמיה יהי מעטף והי כאבילא יהי לבוש וכרוזא מכריז ואמר רחוקו

רחוקו

שמא ב' טמא יטמאנו הכהן למען טמא את מקדשי · רמז לזר שהיא שלוקה בצרעת · פירו' למען טמא את מקדשי שזר שנכנס בו לעבוד טמא יטמאנו · והיינו דכתיב בעזיהו ובידו מקטרת להקטיר ובצרעת

זרחה במצחו נגעו ב' בראשו נגעו אשר ידע איש את נגעו כינכין שלמה פירו' בראשו נגעו בתחלת הענין צריך נגעו ויטהר ממנו בתשובה קודם שיתפלל : וראשו ד' וראשו יהיה פרוע מגדל וראשו בשמי' · וראשו מגיע

רש"י

הנתק: ואת הנתק לא יגלח · מניח שתי שערות סמוך לו סביב כדי שיהא ניכר אם פשה שאם יפשה יעבור השערות ויצא למקום הגילוח : (לה) אחרי טהרתו · אין לי אלא פושה לאחר הפיטור מנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני ת"ל פשה יפשה : (לו) ושער שחור · מנין אף שירוק ואדו' שאינו צהוב ת"ל ושער ולשון צהוב דומה לתבנית הזהב צהוב כמו זהוב אור"בלא בלעז : טהור הוא וטהרו הכהן · הא טמא שטהרו הכהן לא טהור : (לח) בהרות · חברבורות: (לט) כהות לבנות : שאין לובן שלהן עז אלא כהה : בהק כמין לובן הנרא' בבשר אדם אדום שקורין רו"סו בין חברבורו' אדמימותו קרוי בהק כאיש עדשן שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח : (מ) קרח הוא טהור הוא : טהור מטומאת נתקין שאינו נדון בסימני ראש וזקן שהן מקום שער אלא בסימני נגע עור בשר בשער לבן ומחיה ופסיון: (מא) ואם מפאת פניו · משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת ואף הצדעין שמכאן ומכאן בכלל ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת : (מג) נגע לבן אדמדם · פתוך מנין שאר המראות ת"ל כמראה צרעת עור בשר כמראה הצרעת האמור בפר' עור בשר אדם כי יהיה בעור בשרו ומה אומר בו שמטמא' בארבע מראות ונדון בשתי שבועות ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכוה שהוא נדון בשבוע אחד ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בארבע מראות שאת ותולדותה בהרת ותולדתה : (מד) בראשו נגעו · אין לי אלא נתקין מנין לרבו' שאר המנוגעי' תלמוד לומ' טמא יטמאנו לרבות את כלן על כלן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים וגו' : (מה) פרומים · קרועים : פרוע · מגודל שער . ועל שפם יעטה · כאבל : שפם · שער השפתים גר"נון בלע"ז : וטמא טמא יקרא · משמיע שהוא טמא

בפרשו

אבן עזרא

וטעם ראשו כלו : (מא) גבח · אין לו חבר חוץ מהפרשה הזאת והוא שם התאר ולפי דעתי שקרח הוא במעלה של הראש ולא סוכי' האשה בעבור שלא הרבה שיש בה לא יקרח ראשה כי השער הוא כדמות עשב : (מד) כמראה צרעת עור בשר · שאר הגוף: (מה) בגדיו יהיו פרומים · כמו קרועים להכירו ללכת במהרה משוכה או טעמו כענין אבל על כן בגדיו יהיה פרומים וראשו פרוע והטעם שיתאבל על רוע מעשיו כי בעבור מעשיו בא

ד׳ ועל־שפם יעטה וטמא ׀ טמא
יקרא׃ מו כל־ימי אשר
ט׳ הנגע בו יטמא טמא הוא בדד
ג׳ ישב מחוץ למחנה מושבו׃
ג׳ ר״פ ונעכין׃ ס מז והבגד כי־יהיה בו
כ׳ ונפשו׳ נגע צרעת בבגד צמר או
ל׳ בבגד פשתים׃ מח או בשתי
ב׳ נסרי לשני כנסף׃ או בערב לפשתים ולצמר או
בעור או בכל־מלאכת עור׃
ל׳ וחד בירקרק׃ מט והיה הנגע ירקרק ׀ או
אדמדם בבגד או בעור או־
כ׳ לשון רחב׳ ולומה בשתי או־בערב או בכל־כלי־
נקוד בסגו׳ וכל׳ לשון עור נגע צרעת הוא והראה
ערוך ומטוה נכרי׃ את־הכהן׃ נ וראה הכהן
את־הנגע והסגיר את־הנגע
שבעת ימים׃ נא וראה את־
הנגע ביום השביעי כי־פשה
הנגע בבגד או־בשתי או־
בערב או בעור לכל אשר־
ל׳ וכל יחזקאל דכו׳ יעשה העור למלאכה צרעת
ממארת הנגע טמא הוא׃
נב ושרף את־הבגד או את־
השתי או את־הערב בצמר
או בפשתים או את־כל־כלי
העור אשר־יהיה בו הנגע כי־
צרעת ממארת הוא באש
כ׳ נטעם זרקא ונעכין׃ תשרף׃ נג ואם יראה
הכהן והנה לא־פשה הנגע

בבגד

תסתאבון ולא תסתאבון
יקרי׃ מו כל־יומין
דמכתשא ביה יהי מסאב
מסאב הוא בלחודוהי יתיב
מברא למשריתא מותביה׃
מז ולבושא ארי יהי ביה
מכתש סגירו בלבוש עמר או
בלבוש כתן׃ מח או
בשתיא או בערבא לכתנא
ולעמרא או במשכא או בכל־
עיבידת משך׃ מט ויהי
מכתשא ירוק ׀ או סמוק
בלבושא או במשכא או־
בשתיא או בערבא או בכל־
מאן דמשך מכתש סגירותא
הוא ויתחזי לכהנא׃ נ
ויחזי כהנא ית־מכתשא ויסגר
ית־מכתשא שבעא יומין׃
נא ויחזי ית־מכתשא
ביומא שביעאה ארי אוסיף
מכתשא בלבושא או בשתיא
או בערבא או במשכא לכל
דיתעבד משכא לעבידתא
סגירות מחסרא מכתשא
מסאב הוא׃ נב ויוקד
ית־לבושא או ית־שתיא ׀ או
ית־ערבא בעמרא או בכתנא
או ית־כל־מן דמשך דיהי־
ביה מכתשא ארי סגירות
מחסרא הוא בנורא תתוקד׃
נג ואם יחזי כהנא והא
לא־אוסיף מכתשא בלבושא
או בשתיא או בערבא או

בכל

תולדות אהרן
ועל שפם מ״ק ע״ו סנהדרין כו
וטמא טמא סנת סו מ״ק ס סוטה לג ב״ק נה חולין עח כלה סו
כל ימי מגלה ח
בדד ישב ערכות כה פסחים סז זבחים קיז ערכין יז
בגד צמר סנת כו מנחות לט נכורות יז
או בעור סנת כח
ושרפת את ינמות קב

רשבם

זקוק מכאיב. וכן המארה והמהומה. לשון קללה וחסרון׃

פתחת

רש״י

ויפרשו ממנו׃ (מו) בדד ישב. שלא יהיו טמאים יושבים עמו ואמרו רבותינו מה נשתנה משאר

טמאים

דְחוּקֵי מִן מַשְׁרִיתָא : מו כָּל יוֹמִין דְמַכְתְּשָׁא בֵיהּ יְהֵי מְסָאַב מְטוּל דִמְסָאַב הוּא בִלְחוֹדוֹי יְתִיב וּלְצַד אִינְתְּתֵיהּ לָא יִתְקְרֵב מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא מוֹתְבֵיהּ : מז וּלְבוּשָׁא אֲרוּם יְהֵי בֵיהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ בִּלְבוּשׁ כִּיתָּן : מח אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא לְכִיתְּנָא וּלְעַמְרָא אוֹ בְצַלָא אוֹ בְכָל עֲבִידַת צְלָא : מט וִיהֵי מַכְתְּשָׁא יָרוֹק אוֹ סָמוֹק בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְצַלָא אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְכָל מָאן דִיצְלָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא וְיִתְחַמֵי לְכַהֲנָא : נ וְיֶחְמֵי כַהֲנָא יַת מַכְתְּשָׁא וְיִסְגַר יַת מַכְתְּשָׁא שׁוֹבְעָא יוֹמִין : נא וְיֶחְמֵי יַת מַכְתְּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה ארום הליך פְסִיוֹן מַכְתְּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְצַלָא לְכָל דִיתְעֲבֵיד צְלָא לְעִיבִידְתָא צוֹרְעָא מַחְלְטָא מַכְתְּשָׁא מְסָאַב הוּא : נג וְאִין יֶחְמֵי כַהֲנָא וְהָא לָא הֲלִיךְ פִיסְיוֹן מַכְתְּשָׁא בִלְבוּשָׁא אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְכָל מָאן דִי צְלָא :

האחיות ז' וראשו לעד יגיע' כשכיל שהגיע ראשו עד לשמים ע"כ בנגעי' באים עליו וראשו יהיה פרוע' בדד ישב' לפי שהלך מדנים בין אחים בלשון הרע וגרם לישב לזה לבד ולזה לבד' ושרף את הבגד

הפסוק מתחיל ומסיים בשריפה לומר שכל האסורים בהנאה טעונין שריפה :

רש"י

שמאין לישב בדד הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו אף הוא יבדל : מחוץ למחנה · חוץ לג' מחנות : (מח) לפשתים ולצמר · של פשתים או של צמר : או בעור · זה עור שלא נעשה בו מלאכה : או בכל מלאכת עור · זה עור שנעשה בו מלאכה : (מט) ירקרק · ירוק שבירוקין : אדמדם · אדום שבאדומים : (נא) צרעת ממארת · לשון סילון ממאיר פוינט"ש בלעז · ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה הימנו : (נב) בצמר או בפשתים · של צמר או של פשתים זהו פשוטו · ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו ת"ל היא באש תשרף אינה צריכה ד"א עמה א"כ מה ת"ל בצמר או בפשתים להוציא את האומריות שבו שהן ממין אחר · אומריות לשון שפה

כמו

אבן עזרא

ויפקר

לו זה הנגע : (מה) ועל שפם · למעלה מהשפה והמ"ם מהשרש והעד ולא עשה שפמו : יעטה · בבגדיו מגזרת עוטה אור והטעם שלא יזיק ברוח פיו : וטמא · פעמים שיאמר כן תמיד בעברו במסלה שיש שם ישוב שישמרו בני אדם שלא יגעו בו : (מו) כל ימי אשר הנגע בו יטמא · כי טמא הוא באמת שלא בדד מפורש במגלת איכה : (מח) או בשתי או בערב · ידועים ויתכן להיות גזרת בשתי מגזרת ותשופי שת שהוא יסוד והעד כי השתות יהרסון וטעם ערב שיתערב עם השתי : או בעור · כאשר הוא : בכל מלאכת עור · כמו מכבר וכלי : (מט) ירקרק · מגזרת ירק כי העין כמוהו וזה כפול לחסרון וכן שחרחרת וי"א הפך הדבר : (נא) ממארת · כמו סילון ממאיר ואחר שסילון כמו קוץ יהיה ממאיר כמו מכאיב והמ"ם הב' במלת ממארת שורש ואיננה מגזרת מארה · וטעם שלא הזכיר משי וצמר גפן יתכן שדבר הכתוב על ההוה בבינוני כטעם כי תראה חמור שונאך וכן משפט הסוס והפרד או יתכן שלא יארע הנגע כי אם לצמר פשתים : (נה) הכבס את הנגע · שם הפעל שלא נקרא שם פועלו מהבנין הכבד הנוסף : פחתת · אין לה אח במקרא והיא ידועה בלשון חז"ל וטעמו חסרון הוא שאירע בקרחת הבגד או בגבחתו והגאון אמר שפירש בקרחת הפאה האחרת כי בגבחת היא מפאת פני הבגד אם כן יהיה קרח מאחור הראש ויפה פי' : (נו) ואם תראה עוד · הפחתת וכן פורחת היא ואחר שאמר תשרפנו באר כי מקום הנגע לבדו יש ק : (נח) וכבס שנית · מצוה לכבסו פעמים : וסר מהם הנגע · וכבר סר מהם הנגע וכבר הראיתיך רבים כמוהו ומלת וכבס פעל שלא נקרא שם פועלו : (נט) זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר · ארבע

בבגד או בשתי או בערב או
בכל־כלי־עור: נד וצוה
ג׳ • ג הכהן וכבסו את אשר־בו
הנגע והסגירו שבעת־ימים
שנית: נה וראה הכהן
ז׳ ונעין אחרי הכבס את־הנגע והנה
ס׳ לא־הפך הנגע את־עינו
והנגע לא־פשה טמא הוא
ג באש תשרפנו פחתת הוא
נ׳ • ג׳ בקרחתו או בגבחתו: נו
ח׳ ואם ראה הכהן והנה כהה
נ׳ הנגע אחרי הכבס אתו וקרע
אתו מן־הבגד או מן־העור
ג׳ או מן־השתי או מן־
הערב: נז ואם־תראה
עוד בבגד או־בשתי או בערב
או בכל־כלי־עור פרחת הוא
ג׳ באש תשרפנו את אשר־בו
פל קמץ וכל רמס א פתח׳ הנגע: נח והבגד או־השתי
ג או־הערב או־כל־כלי העור
נ׳ אשר תכבס וסר מהם הנגע
ג׳ וכבס שנית וטהר: נט זאת
ג׳ תורת נגע־צרעת בגד הצמר
או הפשתים או השתי או
הערב או כל־כלי־עור לטהרו
או לטמאו:

אהרן בכל מן דמשך: נד ויפקד
כהנא ויחורון ית דביה
מכתשא ויסגריניה שבעא
יומין תנינות: נה ויחזי
כהנא בתר דחוורו ית
מכתשא והא לא שנא
מכתשא מן כד הוה
ומכתשא לא אוסיף מסאב
הוא בנורא תוקריניה תברא
היא בשחיקותיה או
בחדתותיה: נו ואם חזא
בקרחתו א זבחים כ כהנא והא עמיא מכתשא
נדה יט בתר דחוורו יתיה ויבזע יתיה
מן לבושא או מן משכא או
מן שתיא או מן ערבא: נז
ואם תתחזי עוד בלבושא או
בשתיא או בערבא או בכל
מן דמשך סגיא היא בנורא
תוקריניה ית דביה מכתשא:
נח ולבושא או שתיא או
והבגד או זבחים כ ערבא או כל מן דמשך
ויתחור ויעדי מנהון מכתשא
ויצטבע תנינות וידכי:
נט דא אוריתא
וכבס שני׳ חולין לא דמכתש סגירו לבוש עמר
או כתנא או שתיא או ערבא
או כל מן דמשך לדכיותיה
לטהרו או נזיר סה או לסאבותיה:

ומליל

וידבר

ס״ו • כני״ה סימן : ומפטירין ואיש בא מבעל שלישה במלכים ב׳ בסימן ד׳ :

רשב״ם

(נה) פחתת · לשון מאירה שמפחי׳ ומחסר:

חסלת אשה כי תזריע מיסוד רבינו שמואל

זאת

רש״י

כמו אימרא: (נד) את אשר בו הנגע · יכול מקום הנגע בלבד ת״ל את אשר בו הנגע יכול כל הבגד כולו טעון כבוס ת״ל הנגע הא כיצד יכבס מן הבגד עמו: (נה) אחרי הוכבס · לשון העשות: לא הפך

הנגע

נד ויפקד כהנא ויחוורון ית עיסקא דביה מכתשא ויסגריניה
שובעא יומין תניינות : נה ויחמי כהנא בתר דחוורו ית מכתשא
והא לא שנא מכתשא מן כד הוא ומכתשא לא הליך פיסיוניה מסאב
הוא בנורא תוקדיניה מטול דצורעא שקיעא היא ברדדיה או בלבדיה :
נו ואין חמא כהנא והא עמא מכתשא בתר דחוורו ית יתיה ויבזע
יתיה מן לבושא או מן צלא או מן שיתיא או מן ערבא : נז ואין
תתחמי תוב בלבושא או בשיתיא או בערבא או בכל מאן דיצלא
סגיא היא בנורא תוקדיניה ית עיסקא דביה מכתשא : נח
ולבושא או שיתיא או ערבא או כל מאן דיצלא דיתחוור ויעדיה
מניה מכתשא ויצטבע תניינות וידכי : נט דא אורייתא
דמכתש סגירו דלבוש עמר או דכיתן או שיתיא או ערבא או כל מאן
דיצלא לדכאותיה או לסאבותיה :

וידבר

וכנסו נגעי כל אדם · שנוור בכהן והכינוס בכל אדם · בקרחתו או השחקים שכשנשחק הבגד נושר השער ובעש' כמו קרח · בגבחתו אלו אחלפים שכשהו' חלש שערותיו נולשות · י"ש כתוב

נגע צרעת בגית תזריע ונפרשת זאת תהיה · שעל ידי י' דברים בנגעים באים זאת · תורת נגע · תורת שמזורע · תורת אשר בו · זאת התורה · תורת הצרעת · ה"פ כנגד חמשה חומשים

לומר שהמספר לשון הרע כאלו עובר על חמשה חומשי תורה · עשרה פרשיות של נגעים הם · בין נגעי אדם בין נגעי
בגדים ונגעי בתים שאם יקיימו י' דברות יצללו מאלו י' ·

זאת

רש"י

הכגע את עינו לא כהה ממראיתו והנגע לא פשה שמעכו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואצ"ל לא הפך ופשה הכך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו ת"ל והסגיר את הנגע גו"מ לדברי ר' יהודה וחכ"א כולי כדאיתא בת"כ ורמותיה כאן ליישב המקרא על אופניו : פחתת היא : לשון גומא כמו באחת הפחתי' כלו' שפלה היא כגע שמראיו שוקעין :

אבן עזרא

סמוכים יש ובמקרא ה' גבורי חיל מלאכת עבודת בית וכלם סמוכים של השם שהוא שומך לכל הנופלים :

חסלת אשה כי תזריע

זאת

בקרחתו או בגבחתו · כתרגומו בשחיקותיה או בחדתותיה : קרחתו · שחקים ישנים ומפני המדרש שהוצרך לגזר' שוה מכין לפריחה בבגדים שהיא טהורה כאמרה קרחת וגבחת באדם ונאמר קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור לכך אחז הכתוב לשון קרחת וגבחת ולענין פירושו ותרגומו זהו משמעו קרחת לשון ישני' וגבחת לשון חדשי' כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו שהקרחת לשון אחורים והגבחת לשון פנים כמ"ש ואם מפאת פניו וגו' והקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחריו כך מפורש בת"כ : (נו) וקרע אותו · יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו: (נז) פורחת היא · דבר החוזר וצומח : באש תשרפנו · את כל הבגד : (נח) וסר מהם הנגע · אם כשכבסוהו בתחילה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי : וכבס שנית · לשון טבילה תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון ליבון ויתחוור חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול לכך תרגומו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע :

חסלת אשה כי תזריע

אמר

פ פ פ פ פ פ פ

יד א וידבר יהוה אל־משה
לאמר׃ ב זאת תהיה
תורת המצרע ביום טהרתו
והובא אל־הכהן׃ ג ויצא
הכהן אל־מחוץ למחנה וראה
הכהן והנה נרפא נגע־
הצרעת מן־הצרוע׃ ד וצוה
הכהן ולקח למטהר שתי־
צפרים חיות טהרות ועץ
ארז ושני תולעת ואזב׃ ה
וצוה הכהן ושחט את־הצפור
האחת אל־כלי־חרש על־מים
חיים׃ ו את־הצפר החיה
יקח אתה ואת־עץ הארז ואת־
שני התולעת ואת־האזב
וטבל אותם ואת הצפר החיה
בדם הצפר השחטה על המים
החיים׃ ז והזה על המטהר
מן־הצרעת שבע פעמים
וטהרו ושלח את־הצפר
החיה על־פני השדה׃ ח
וכבס המטהר את־בגדיו
וגלח את־כל־שערו ורחץ
במים וטהר ואחר יבוא אל־
המחנה וישב מחוץ לאהלו
שבעת ימים׃ ט והיה ביום
השביעי יגלח את־כל־שערו
את־ראשו ואת־זקנו ואת
גבת עיניו ואת־כל־שערו יגלח

וכבס

א ומליל יי עם משה
למימר׃ ב
דא תהי אוריתא דסגירא
ביומא דדכותיה ויתיתי לות
כהנא׃ ג ויפוק כהנא
למברא למשריתא ויחזי
כהנא והא אתסי מכתש
סגירותא מן סגירא׃ ד
ויפקד כהנא ויסב למדכי
תרתין צפרין חין דכין ואעא
דארזא וצבע זהורי ואזובא׃
ה ויפקד כהנא ויכוס ית
צפרא חדא למן דחסף על מי
מבוע׃ ו ית צפרא חיתא
יסב יתה וית אעא דארזא
וית צבע זהורי וית אזובא
ויטבול יתהון וית צפרא
חיתא בדמא דצפרא
דנכסתא על מי מבוע׃ ז
ויַדי על דמדכי מן סגירותא
שבע זמנין וידכיניה וישלח
ית צפרא חיתא על אפי
חקלא׃ ח ויצבע דמדכי
ית לבושוהי ויגלח ית כל
שעריה ויסחי במיא וידכי
ובתר כן יעול למשריתא
ויתיב מברא למשכניה
שבעא יומין׃ ט ויהי
ביומא שביעאה יגלח ית כל
שעריה ית רישיה וית דקניה
וית גביני עינוהי וית כל
שעריה יגלח ויצבע ית
לבושוהי ויסחי ית בסריה
במיא וידכי׃

וביומא

מסרה: כו ל"ג פס' בט"ק / כו' ג"על / ב' מל' כנגע / כו' ל"מ' ב"ל / חסר ו' / קמץ' / ג' / ג' / מ"ח פכו' ואת ואת / מ"ל ב"ל / ג' ופס' וא' / ג' / מ' כבס' / ג' וחס' וב' / חס' ג' וס'

תולדת אהרן: מצורע / זאת יומא פח / כריתות כח / זאת תהיה / נגלה כח / נדרים לו / מנחות ה / יט / כז / ערכין טו / כריתות ט / ויצא הכהן / מגלה ח / שתי צפרים / חולין קמ / ושני תולעת / מנחות מג / ושחט את / סוטה טו / יז / וטבל אותם / סוטה יו / ושלח את / קדושין כו / וישב מחוץ / מ"ק ו / טו / חולין קמא / כריתות ח / והיה ביום / סוטה יו / את ראשו / יבמות ה / נזיר מא / כו / ואת זקנו / יבמות ה / מגילה ח / כח

פ פ פ

וידבר א ומליל ייי עם משה למימר: ב דא תהי אורייתא
דמצורעא ביומא דדכותיה ויתיתי לות כהנא: ג ויפוק
כהנא למברא למשריתא ויחמי והא איתסי סגירותא מן סגירא: ד
ויפקד כהנא ויסב לדמידכי תרין ציפורין חיין ודכיין וקיסא דארזא וצבע
זהורי ואיזובא: ה ויפקד כהנא לטבחא ויכוס ית צפורא חדא למאן
דחסף על מי מבוע: ו ית צפרא חייתא יסב יתה וית קיסא דארזא
וית צבע זהורי וית איזובא ויטמש יתהון וית צפרא חייתא בארמא
דצפורא דנכיסא ובמי מבוע: ז וידי על בית אפוהי דמידכי מן
סגירותא שבעתי זימנין וידכיניה ויפטור ית צפורא חייתא על אנפי
חקלא ויהי אין איטימוס ההוא גברא למילקי תוב בצורעא תייבא צפורא
חייתא לביתיה ביומא ההוא ומתכשרא למיכלא וית צפורא נכיסא הוה
מקבר כהנא כמיחמי מצורע: ח ויצבע דמדכיית לבושוי ויספר ית
כל שעריה ויסחי במיא וידכי ובתר כן ייעול למשריתא ויתיב מברא
למשכן בית מותביה ולא יקרב לציד אינתתיה שובעא יומין: ט ויהי
ביומא שביעאה יספר ית כל שעריה ית רישיה וית דיקניה וית גביני
עינוי

מצורע

זאת תהיה תורת המצורע · שתי צפרים ע"ש כצפור נודד תתקנה כן איש נודד ממקומו דכתיב ניה בדד ישב · לכן טהרתו בצפרים · על מים חיים · כמו שמכינו בנעמן שנתרפא מצרעתו במיים חיים · ולכן זב צריך טבילה במים חיים מה שאין כן בשאר טמאי' שנדרי' להתרפאות ע"י מים חיים · יעל מים חיים בנימט' לא כמיה מלוקי' והזה על המטהר שבע פעמי' כנגד ז' דברים שהנגעי' באים עליהם · מזה עליו ז' פעמים · ו' א"ת הצפור רמז שתפרח ממנו הצרע' ונתנו' א"ח שחוטה כנגד לא תנוח

רשב"ם

זאת תהיה: (ז) והזה שבע פעמים · על אותו המטהר מצרעתו · ואותם הכבשים סקערורות

רש"י

זאת תהיה תורת וגו' · תלמד שאין מטהרין אותו בלילה: (ג) אל מחוץ למחנה · חוץ לג' מחנות שנשתלח שם בימי חלוטו: (ד) חיות · פרט לטריפות: טהורות · פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באין על לשון הרע שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטפטין תמיד בצפצוף קול: ועץ ארז · לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: ושני תולעת ואזוב · מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב: עץ ארז · מקל של ארז: שני תולעת · לשון של צמר צבועה זהורית: (ה) על מים חיים · נותן אותן תחלה בכלי כדי שיהא דם צפור נכר בהם וכמה הן רביעית: (ו) את הצפור החיה יקח אותה · מלמד שאינו אוגדה עמהם אלא מפרישה לעצמה אבל העץ והאזוב כרוכין יחד בלשון הזהורית כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב קיחה אחת לשלשתן יכול כשם שאינה בכלל אגודה כך לא תהא בכלל טבילה ת"ל וטבל אותם ואת הצפור החיה החזיר את הצפור לכלל טבילה: (ח) וישב מחוץ לאהלו · מלמד שאסור בתשמיש המטה: (ט) את כל שערו וגו' · כלל ופרט וכלל להביא כל מקום כנוס שער ונראה: (י) וכבשה אחת · לחטאת: ושלשה עשרונים · לנסכי שלשה כבשים הללו שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים: ולוג אחד שמן · להזות שבע וליתן

אבן עזרא

אמר וידבר השם כי יחל תורת המטהר ואמר ר' יונה הספרדי המדקדק כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע הוא הפוך והיה ראוי להיותו נרפא הצרוע מנגע הצרעת ולמה נהפוך דברי אלהים חיים בעבור חוסר דעתנו והלא שם כתוב כי נרפא הנתק טהור הוא ועוד כי נרפא הנגע · וטעם והובא כמו חביריו כי אחר שיסור נגע הצרעת לא ירצה להביא מה שמחוייב: (ג) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה · אע"פ שטהרו הכהן לא יכנס אל המחנה או המדינה עד שיתן טהרתו וישלים כל אשר

צוה

ג׳ ג׳ וכבס את בגדיו ורחץ בשרו את־
במים וטהר : י וביום השמיני
יקח שני־כבשים תמימם
קרי׳ כבש׳ וכבשה אחת בת־שנתה
וכל סמוכ׳ כבשה תמימה ושלשה עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן ולג
אחד שמן : יא והעמיד
ג׳ הכהן המטהר את האיש
ב׳ ג׳ מל׳ וא׳ חס׳ המטהר ואתם לפני יהוה
פתח אהל מועד : יב ולקח
הכהן את הכבש האחד
והקריב אתו לאשם ואת־לג
השמן והניף אתם תנופה
לפני יהוה : יג ושחט את־
הכבש במקום אשר ישחט
ג׳ את־החטאת ואת־העלה
ב׳ל נטעם במקום הקדש כי כחטאת
האשם הוא לכהן קדש
ו׳ נאוריתא קדשים הוא : יד ולקח
הכהן מדם האשם ונתן הכהן
א׳ נתור׳ על־תנוך אזן המטהר הימנית
כל ניסל׳ א׳ ג ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן
רגלו הימנית : טו ולקח
ל נוסג׳ את׳ הכהן מלג השמן ויצק על־כף
הכהן השמאלית : טז וטבל
הכהן את־אצבעו הימנית
מן־השמן אשר על־כפו
השמאלית והזה מן־השמן
באצבעו שבע פעמים לפני
ג׳ יהוה : יז ומיתר השמן אשר על־כפו יתן הכהן על־
תנוך אזן המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן

רגלו

י וביומא תמינאה יסב אתרין
תרין אמרין שלמין ואמרתא
חדא בת שתהא שלמתא
ותלתא עסרונין סלתא
מנחתא דפילא במשח ולוגא
חד דמשחא : יא ויקים
כהנא דמדכי ית גברא
דמדכי ויתהון קדם יי בתרע
משכן זמנא : יב ויסב
כהנא ית אימרא חד ויקרב
יתיה לאשמא וית לוגא
דמשחא וירים יתהון ארמא
קדם יי : יג ויכוס ית
אימרא באתר דיכוס ית
חטאתא וית עלתא באתר
קדישארי כחטאתא אשמא
הוא לכהנא קודש קודשין
הוא : יד ויסב כהנא
מדמא דאשמא ויתן כהנא
על רום אודנא דמדכי
דימינא ועל אליון ידיה
דימינא ועל אליון רגליה
דימינא : טו ויסב כהנא
מלוגא דמשחא ויריק על ידא
דכהנא דסמאלא : טז
ויטבול כהנא ית אצבעיה
דימינא מן משחא דעל ידיה
דסמאלא ויידי מן משחא
באצבעיה שבע זמנין קדם יי :
יז ומשאר משחא דעל
ידיה יתן כהנא על רום אודנא
דמדכי דימינא ועל אליון
ידיה דימינא ועל אליון רגליה

דימינא

ורחץ את
סוכה ו
פנינה יא
קדושין כס
קמא פב
וביום
מנת קלג
יקח שני
יומא סב
ושלשה
מנחות נא
והעמיד
סוטה ח
והקרי׳ אותו
יומא סח
מנחות סא
ושחט את
יבמות ז
זבחים כ
כחטאת
יומא סח
יבמות סט
זבחים מז
כ
מנחות עג
ולקח הכהן
יומא סח
זבחים מו
ולקח הכהן
מלוג
מנחות ט
נטבל הכהן
מכמות ו
ומיתר
יומא סח
תנוך אזן
קדושין טו

עינוי וית כל שעריה יספר ויצבע ית לבושוי ויסחי ית בישריה במוי
וידכי : י ובזומא תמינאה יסב תרין אמרין שלמין ואמרתא חדא
בר שתא שלימתא ותלתא עשרונין סמידא למנחתא פתיכא במשח
זיתא ולוגא חדא דמשח זיתא : יא ויוקים כהנא דמדכי ית גברא
דמדכי וית אימריא קדם יי בתרע משכן זימנא : יב ויסב כהנא ית
אימרא חד ויקריב יתיה לקרבן אשמא וית לוגא דמשחא וירים יתהון
ארמא קדם יי : יג ויכוס טבחא ית אימרא באתרא דיכוס ית
חטאתא וית עלתא באתר קדיש ארום הי כחטאתא היכדין אשמא
הוא לכהנא קדש קודשין הוא : יד ויסב כהנא מן אדמא דאשמא
ויתן כהנא על גדירא מיצעא דאודנא דמידכי דימינא ועל פירקא
מיצעא דידיה דימינא ועל פירקא מיצעא דריגליה דימינא : טו
ויסב כהנא בידיה ימינא מלוגא דמשחא ויריק על ידא דכהנא דשמאלא :
טז ויטמש כהנא ית איצבעיה ימינא מן משחא דעל ידיה שמאלא
ויידי משחא באצבעיה שבעתא זימנין : יז ומשח דמשתייר ממשחא
דעל ידיה יתן כהנא על חסחוס דאודנא דמידכי דימינא ועל פירקא
מיצעא דידיה ימינא ועל פירקא מיצעא דריגליה ימינא על אתר דיתב

מן

עוד הצרעת וא' משולחת לומר שאם יוסיף לצרוע תחזור הצרעת כמו הצפור המשולח ·

רש"י

ולא תן ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות : (יא) לפני ה' · בשער נקנור ולא בעזרה עצמה לפי שהוא מחוסר כפורים : (יב) והקריב אותו לאשם · יקריבנו לתוך העזרה לשם אשם : להניף · שהוא טעון תנופה חי : והניף אותם · את האשם ואת הלוג : (יג) במקום אשר ישחט וגו' · על ירך המזבח בצפון ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת צו את אהרן שהאשם טעון שחיט' בצפון לפי שיצא זה מכלל אשמות לידון בשעמדה יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו לכך נאמר ושחט במקום אשר ישחט וגו' : כי כחטאת · כי ככל החטאות האשם הזה הוא לכהן בכל עבודו' התלויות בכהן הושוה אשם זה לחטאת שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות ליתן על תנוך ובהונו' לא יהא טעון מתן דמים ואמורים לגבי מזבח לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת ת"ל וכו' בתורת כהנים : (יד) תנוך · גדר אמצעי שבאוזן ולשון תנוך לא נודע לי והפותרים קורים לו טנד"רום : בהן · גודל : (יז) לפני

אבן עזרא

נוה : ויצא הכהן · איננו כהן גדול והנה כתברר פי' או אל אחד מבניו שהכהנים : (ד) ולקח למטהר · הכהן יקח משלו ויש אומר המצורע יתנם ותי"ו התפעל מובלע בדגשות הטי"ת והוא על משקל איש מתהלל : שתי צפרים כל עוף יקרא צפור והנה יקח כל עוף סימנא : חיות · ולא מתות : טהורות · שלא יקח מהטמאות : ועץ ארז ואזוב · הוא הגדול והקטן במיני הצמחים והעד מדברי חכמת שלמה ואין צורך לחפש על האזוב כי הוא ידוע בקבלה · ושנה המצורע והבית המנוגע וטומאת המת קרובים והנה גם הם כלמות פסח מצרים : (ה) וצוה הכהן ושחט' כהן אחר או ישראל וי"א המצורע והוא רחוק : אל כלי חרש · כמו על וכן אל הנער הזה התפללתי : מים חיים · לקוחים ממקום נובע : (ו) וטבל אותם · הארז השני והאזוב : על המים · שהדם מעורב עמם : (ז) והזה · מהדם המעורב אחר טבול גם הצפור החיה והנזכרי' : על פני השדה · מקום שאין שם ייסוב שלא תדבק הצרעת · כזה בשלפתן או באזוב לבדו כטומאת המת : (ח) וכבס וגלח את כל

שערו

רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם הָאָשָׁם׃
יח וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־
כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ
הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
לִפְנֵי יְהוָה׃ יט וְעָשָׂה הַכֹּהֵן
אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־
הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר
יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃ כ וְהֶעֱלָה
הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן וְטָהֵר׃ ס כא וְאִם־
דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח
כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה
לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד
בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן׃
כב וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי
יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְהָיָה
אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה׃
כג וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה׃
כד וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ
הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף
אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃
כה וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם
וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ כו
וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף
הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃ כז וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־
השמן

דְּיַמִּינָא עַל דְּמָא דַּאֲשָׁמָא׃
יח וּדְיִשְׁתְּאַר בִּמְשַׁחָא
דְּעַל יְדָא דְכַהֲנָא יִתֵּן עַל
רֵישָׁא דְמִדַּכֵּי וִיכַפַּר עֲלוֹהִי
כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ׃ יט וְיַעֲבֵיד
כַּהֲנָא יָת חַטָּאתָא וִיכַפַּר עַל
דְּמִדַּכֵּי מִסּוֹבְתֵיהּ וּבָתַר כֵּן
יִכּוֹס יָת עֲלָתָא׃ כ וְיַסֵּק
כַּהֲנָא יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא
לְמַדְבְּחָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא
וְיִדְכֵּי׃ כא וְאִם מִסְכֵּן
הוּא וְלֵית יְדֵיהּ מַדְבְּקָא וְיִסַּב
אִמַּר חַד אֲשָׁמָא לַאֲרָמָא
לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְעִסְרוֹנָא
סֻלְתָּא חַד דְּפִיל בִּמְשַׁח
לְמִנְחָתָא וְלוֹגָא דִמְשַׁחָא׃
כב וְתַרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ
תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה דְּתַדְבֵּיק יְדֵיהּ
וִיהֵי חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא׃
כג וְיַיְתֵי יָתְהוֹן בְּיוֹמָא
תְּמִינָאָה לִדְכוּתֵיהּ לְוָת כַּהֲנָא
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ׃
כד וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת אִמְּרָא
דַּאֲשָׁמָא וְיָת לוֹגָא דִמְשַׁחָא
וִירִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ׃ כה וְיִכּוֹס יָת
אִמְּרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִסַּב כַּהֲנָא
מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן עַל רוּם
אוּדְנָא דְמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל
אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן
רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא׃ כו וּמִן
מִשְׁחָא יְרִיק כַּהֲנָא עַל יְדָא
דְכַהֲנָא דִשְׂמָאלָא׃ כז וְיַדֵּי
כַּהֲנָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ דְּיַמִּינָא מִן
משחא

כו' ג' מ"ג נס"ף: כל ועשה דפרש' הפון ח' נ"ב וכו' הסטד' דכו' נס"נסמוכת נ' ד' כ' ל"ט' יתן: ל' כו' ג' מ"ג נ'

אהרן רגלו ימנית קל על דם מכנסת י' ועש' הכהן ז"ח ס ח ובפר ס והעלה פ'מוס ג' מנחות ג' ואם דל יוסח ערכין כריתות ואין ידו ערכין לתנופה יוסח ח מנחו' ועשרון מנחות קי על תנוך ית קל ועל בהן באצבעו ונקוס כל

מן שרויא אדם קרבן אשמא : יח ומה דמשתייר מן משחא דעל
ידא דכהנא יתן על רישא דמידכי ויכפר עלוי כהנא קדם יי : יט
ויעבד כהנא ית קרבן חטאתא ויכפר על דמידכי מסואבותיה ובתר כן
יכוס ית עלתא : כ ויסיק כהנא ית עלתא וית מנחתא למדבחא
ויכפר עלוי כהנא וידכי : כא ואין מסכן הוא ולית ידיה מספקא
ויסב אימר חד אשמא לארמא מטול למכפרא עלוי ועשרונא סמידא חד
פתיך במשח זיתא למנחתא ולוגא דמשח זיתא : כב ותרתין
שפנינין רברבין או תרין גוזלין בני יון מה דתספוק ידיה ויהי חד חטאתא
וחד עלתא : כג וייתי יתהון ביומא תמינאה לדכותיה לות כהנא
לתרע משכן זמנא קדם יי : כד ויסב כהנא ית אימרא דאשמא וית
לוגא דמשחא וירים יתהון ארמא קדם יי : כה ויכוס טבחא ית אימרא
דאשמא ויסב כהנא מן אדמא דאשמא ויתן על גדירא מיצעא דאודנא
דמידכי ימינא ועל פרקא מיצעא דידיה ימינא ועל פרקא מיצעא
דריגליה ימינא : כו ומן משחא יריק כהנא ביד ימיניה על ידא
דכהנא דשמאלא : כז וידי כהנא באידבעיה דימינא ממשחא דעל
ידיה

רש"י

(יח) לפני ה' · כנגד ביתו קדשי הקדשי' : (כ) ואת המנח' · מנחת נסכים של בהמה : (כא) ועשרון סלת אחד · לכבש זה שהוא אחד יביא עשרון אחד לנסכיו : ולוג שמן · לתת ממנו על הבהונות ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק הכתו' לפרש : (כג) ביום השמיני לטהרתו · שמיני לצפרים ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת : (כה) על מקום דם האשם · אפילו נתקנח הדם לומר שאין הדם גורם אלא

אבן עזרא

שערו · כלל : ורחץ במים וטהר · בערב כמשפט ואחר כן שב לפרש כי זה יהיה אחר ימים שבעה וכן היה משפט שבעה של מרים ופרט כי יגלח את כל שערו ביום השביעי וביאר כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו וזאת המלה קרובה מגזרת גב : (ט) ואת כל שערו · שער הרגלים וי"א אף זרועיו ושוקיו והגוף : (י) שני כבשים וכבשה אחת · בעבור היות נגע הצרעת מוסר על מעשה הלשון על כן יקריב כבש אחד לעולה כמשפט כל העולה על הרוח ואחד אשם כמשפט כל אשם ונקבה לחטאת כמשפט כל חטאת ושלשה עשרונים כמשפט עשרון לכבש : ולוג אחד · מדה ואין לו אח וטעם ואותם שכבשי' והכבשה גם זה האשם גם זאת החטאת לכהן חוץ מהאמורים : (יד) על תנוך · טעמו ידוע ממקומו והנה המטהר מהצרעת שהוא בגוף כמו הכהן שימלא ידו כי העון כמו הצרעת בנפש והבהן מקום חבור והוא עקר כל המעשים והימנות בעבור כח הצד הימין והתנוך זכר לשמוע אשר צוה : (טו) על כף הכהן השמאלית · היא כף הכהן המטהר רק כן דרך לחות בלשון הקדש ובעד הפסוק הבא אחריו : (טז) לפני יי' · אל פתח אהל מועד : (יז) על מקום דם האשם. שהוא בתנוך ובבוהנות · (יט) ועשה הכהן את החטאת · היא הכבשה כתורת כל חטאת · (כ) והעלה את העולה · היא הכבש ומנחתו שהוא עשרון ויש אומרים שכל המנחה יקריב לעולה ובתחלה האשם שהוא החמור : וטהר · אז יהיה טהור ככל הטהורים : (כא) דל · יש בגוף כמו דלות ורעות אשרי משכיל אל דל כפה דל בן המלך ויש דל שאין לו ממון : (לג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן · החל לבאר צרעת הבית · וטעם כי תבאו אל ארץ כנען כי זה נוהג בארץ לבדם בעבור גודל מעלת הארץ כי המקדש בתוכם והכבוד בתוך המקדש : (לד) ונתתי · הדבר תלוי בנתינת ה' · ובא אשר לו

השמן אשר על־כפו
השמאלית שבע פעמים לפני
יהוה : כח ונתן הכהן מן־
השמן אשר על־כפו על־
תנוך אזן המטהר הימנית
ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן
רגלו הימנית על־מקום דם
האשם : כט והנותר מן־
השמן אשר על־כף הכהן יתן
על־ראש המטהר לכפר עליו
לפני יהוה : ל ועשה את־
האחד מן־התרים או מן־בני
היונה מאשר תשיג ידו :
לא את אשר־תשיג ידו
את־האחד חטאת ואת־
האחד עלה על־המנחה
וכפר הכהן על המטהר לפני
יהוה : לב זאת תורת אשר־
בו נגע צרעת אשר לא־תשיג
ידו בטהרתו : פ לג וידבר
יהוה אל־משה ואל־אהרן
לאמר : לד כי תבאו אל־
ארץ כנען אשר אני נתן לכם
לאחזה ונתתי נגע צרעת
בבית ארץ אחזתכם : לה
ובא אשר־לו הבית והגיד
לכהן לאמר כנגע נראה לי
בבית : לו וצוה הכהן ופנו
את־הבית בטרם יבא הכהן
לראות את הנגע ולא יטמא כל־אשר בבית ואחר כן יבא
הכהן לראות את־הבית : לז וראה את־הנגע והנה

משחא דעל ידיה דשמאלא
שבע זמנין קדם יי : כח
ויתן כהנא מן משחא דעל־
ידיה על רום אודנא דמדכי
דימינא ועל אליון ידיה
דימינא ועל אליון רגליה
דימינא על אתר דמא
דאשמא : כט ודישתאר
מן משחא דעל ידא דכהנא
יתן על רישא דמדכי לכפרא
עלוהי קדם יי : ל ויעביד
ית חד מן שפניניא או מן
בני יונה מדתדביק ידיה :
לא ית דתדביק ידיה
ית חד חטאתא וית חד
עלתא על מנחתא ויכפר
כהנא על דמדכי קדם יי :
לב דא אוריתא דביה
מכתש סגירו דלא תדביק
ידיה בדכותיה : לג ומליל
יי עם משה ועם אהרן למימר :
לד ארי תעלון לארעא
דכנען דאנא יהיב לכון
לאחסנא ואתן מכתש סגירו
בבית ארע אחסנתכון :
לה וייעול דדיליה ביתא
ויחוי לכהנא למימר
כמכתשא אתחזי לי בביתא :
לו ויפקד כהנא ויפנון
ית ביתא עד לא ייעול כהנא
למחזי ית מכתשא ולא
יסתאב כל דבביתא ובתר כן
ייעול כהנא למחזי ית ביתא :
לז ויחזי ית מכתשא

אחרן
על מקום
מכות י
נגעים פח
והנותר מן
יומא סח
זבחים ו
נגעים פח
אשר לא
ערכין יז
כריתות ט
לאת זות
יומא יב
ונתתי נגע
הוריות י
בבית ארץ
יומא יא ע"ב
מגלה כו
כלים כו
נישן פכ
ל"ק פב
ובא אשר
יומא יא ע"ב
ערכין ט"ו
כנגע נראה
נגעים פב
וצוה הכהן
מ"ק ז
ערכין יז
נגעים פב
ולא יטמא
נגעים פב

הנגע

יְדֵיהּ דִּשְׂמָאלָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ : כח וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִמִּשְׁחָא דְּעַל
יְדֵיהּ עַל גְּדִירָא מִיצְעָא דְּאוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי יְמִינָא וְעַל פִּירְקָא מִיצְעָא
דִּידֵיהּ יְמִינָא וְעַל פִּירְקָא מִיצְעָא דְּרִיגְלֵיהּ יְמִינָא עַל אֲתַר דִּיהַב מִן
שִׁירוּיָא אֲדַם קָרְבַּן אֲשָׁמָא : כט וּמַה דְּמִשְׁתַּיַּיר מִן מִשְׁחָא דְּעַל יְדָא
דְּכַהֲנָא יִתֵּן עַל רֵישָׁא דְּמִידַּכֵּי לְכַפָּרָא עֲלוֹי קֳדָם יְיָ : ל וְיַעֲבֵד יַת חַד
מִן שַׁפְנִינַיָּא רַבְרְבַיָּא אוֹ מִן גוֹזָלִין בְּנֵי יוֹנָה מִן מַה דְּמַסְפְּקָא יְדֵיהּ : לא יַת
מַה דְּמַסְפְּקָא יְדֵיהּ לְאֵיתָאָה יַיְתֵיהּ חַד חַטָּאתָא וְיַת חַד עֲלָתָא עַל קָרְבַּן
מִנְחָתָא וִיכַפֵּר כַּהֲנָא עַל דְּמִידַּכֵּי קֳדָם יְיָ : לב דָּא תְהֵוֵי גְּזֵירַת אַחְוָיַית
דְּבֵיהּ מַכְתַּשׁ צוֹרַעְתָּא אִין לָא סַפִּיקַת בֵּין יְדוֹי לְמַיְיתָא מִן קָרְבְּנַיָּא
דְּרַבְרְבַיָּא יַיְתֵי מִן קָרְבְּנַיָּא קְלִילַיָּא הָאִילֵין דְּמִיפָּרְשִׁין הָכָא לְיוֹם דְּכוּתֵיהּ :
לג וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר : לד אֲרוּם תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא
דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן לְאַחְסָנָא וּמִשְׁתַּכַּח גְּבַר דִּבְנֵי בֵּיתָא בַּחֲטוֹפִין
וְאֶיתֵּן מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בְּבֵית אֲרַע אַחְסַנְתְּכוֹן : לה וְיֵיתֵי דְּדִילֵיהּ בֵּיתָא
וִיתַנֵּי לְכַהֲנָא לְמֵימַר הֵי כְּמַכְתְּשָׁא אִתְחֲמֵי לִי בְּבֵיתָא : לו וִיפַקֵּד
כַּהֲנָא וִיפַנּוּן יַת בֵּיתָא עַד לָא יֵיעוֹל כַּהֲנָא לְמִיחְמֵי יַת בֵּיתָא מְטוּל דְּלָא
יִסְתָּאַב כָּל דִּבְבֵיתָא וּמִן בָּתַר כְּדֵין יֵיעוֹל כַּהֲנָא לְמִיחְמֵי יַת בֵּיתָא : לז
וְיִחְמֵי כַּהֲנָא וְהָא מַכְתְּשָׁא כְּתָרֵין גְּרִיסִין מִן אַבְנֵי דִּילֵיהּ אַרְבַּע כּוּרְתְּלִין
מְשַׁקְעָן יוֹרְקָן אוֹ סוּמְקָן וְחֵיזֵיהוֹן מַכִּיךְ יַתִּיר מִן כּוּתְלָא : לח וְיִפּוֹק כַּהֲנָא
מן

נראה לי • שני כנגע • נראה לי • מרחוק יו׳ • נראה לי • וזהו שאמרו חכמים ז״ל שאפילו ת״ח ובקי בנגעי׳ לא יאמ׳ כנגע אלא כנגע וזהו מרחוק שנראה שיקח הדבר מרחו׳ ולא יפסוק לומר נגע • ואחר כן ב׳ ואח׳ כן יבא הכהן• ואחר כן תבא ליה ובעלתה כיון הכא שתפנה כלים כאים שלא יטמאו.

אף התם • כתי׳ כריכה להסיר כלים הבאים מעליה כדי שתתגנה בעיניו ולא יטע׳ בה •

רש״י

אלא המקום גורם : (לד) ונתתי נגע צרעת • בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר וע״י הנגע נותץ הבית ומוצאן : (לה) כנגע נראה לי בבית • אפילו הוא חכם ויודע שהוא נגע ודאי לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי אלא כנגע נראה לי : (לו) בטרם יבא הכהן וגו׳ • שכל זמן שאין כהן זוקק לו אין שם תורת טומאה : ולא יטמא כל אשר בבית • שאם לא יפנהו ויבא הכהן ויראה הנגע זוקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא ועל מה חסה תורה אם על כלי שטף יטבילם ויטהרו אם על אוכלין ומשקין יאכלם בימי טומאתו הא לא חסה תורה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה :
שקערורות

אבן עזרא

הבית • מגזרת שיבא אל הכהן : (לו) ופנו את הבית • בעל הבית וכל אנשי ביתו • וטעם לשון דבים לפנותו מהרה : בטרם יבא הכהן • כי עוד יסגיר הבית בעבור הספק וטרם בואו ספקו : (לז) שקערורות • אין אחות למלה הזאת ולא נדע אם היא מרובעת כפולה שאות האחרון או מחמשת אותיות ופירושיה לפי טעם המקום י״א כדמות שימנין או חוטין וי״א שהיא מלה מורכבת מטעם ותשקע המים ודורות מגזרת דר בשפיו וזה רחוק : ומראיהן ומראה כל א׳ מהם שפל : (מ) וחלצו את האבנים • יסירו וכן חלצני ה׳ מאדם רע : אל מקום טמא • שלא יקחם משם אדם שיהיו מכרים שהם טמאים : (מא) ואת הבית יקציע • מגזרת מקצעות וכן מר ואהלו׳ קציעו׳ וטעמו פנולות וי״א שיפלו המקצוע ואין זה נכון כי כבר פשה הנגע בבית רק יקציע כל הבית• וטעם מבית מבפנים : הקצו • מגזרת קצה כי קצתו הסוב למעלה הסירו לבדו : (מב) ושח • הפך יקציע והוא מגזר׳ טחים אותו עפל : (מג אחר חלץ אחר שחלץ ואחרי הקצות את הבית בתחלה • ואחר ולקחו ובנאו דבים במהרה : ועפר אחר יקח • בעל הבית שירצה לדור בו ואם הנגע ישוב יבא הכהן : (מד)
ובבא

הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן־הַקִּיר׃
לח וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים׃
לט וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת׃ ס
וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃
מא וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃
מב וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת׃
מג וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ׃
מד וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת צָרַעַת

וְהָא מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא פַּחְתִּין יָרְקָן אוֹ סַמְקָן וּמֶחֱזֵיהֶן מַכִּיךְ מִן כּוּתְלָא׃
לח וְיִפּוֹק כָּהֲנָא מִן בֵּיתָא לִתְרַע בֵּיתָא וְיַסְגַּר יָת בֵּיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃
לט וִיתוּב כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיִחֱזֵי וְהָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא׃
מ וִיפַקֵּד כָּהֲנָא וִישַׁלְּפוּן יָת אַבְנַיָּא דִּבְהֵין מַכְתָּשָׁא וְיִרְמוֹן יָתְהֶן לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב׃
מא וְיָת בֵּיתָא יְקַלְּפוּן מִגָּיו סְחוֹר סְחוֹר וְיִרְמוֹן יָת עַפְרָא דְּקַלִּיפוּ לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב׃
מב וְיִסְּבוּן אַבְנִין אָחֳרָנְיָן וְיָעֲלוּן לַאֲתַר אַבְנַיָּא וַעֲפַר אָחֳרָן יִסַּב וְיִשׁוּעַ יָת בֵּיתָא׃
מג וְאִם יְתוּב מַכְתָּשָׁא וְיִסְגֵּי בְּבֵיתָא בָּתַר דְּשַׁלִּיפוּ יָת אַבְנַיָּא וּבָתַר דְּקַלִּיפוּ יָת בֵּיתָא וּבָתַר דְּאִתְּשַׁע׃
מד וְיֵעוּל כָּהֲנָא וְיִחֱזֵי וְהָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוּת מְחַסְּרָא הִיא בְּבֵיתָא
מסאב

אהרן / בקירות / נתרא קסו / סנהדרין עא / פו / נדה יט / ומראיהן / סנהדרין עא / פו / נדה יט / ויצא הכהן / נזירים נו / חולין / נגעים תל / והסגיר את / נדרים נו / ושב הכהן / ערכין טו / יומא ב / יבמות יז / נזיר ה / מכות יג / הוריות ח / מנחות ד / מה / חולין פט / בכורות לג / נדה כג / וחלצו את / יבמות קב / נגעים תל / ולקחו / נגעים תל / ועפר אחר / פס / ובא הכהן / ערכין טו / יומא ב / יבמות יז / נזיר ה / מכות יב

הוריות ח מנחות ד מה חולין פט בכורות לג נדה כג

ממארת

רשב"ם

(לז) שקערורות. מין אחד מן המראות הוא שמבהירין מוכיחין עליו ירקרק או אדמדם ובוהרי כמו שמביאו אמוניא בדודים בתרי עש' מיני מראות: (מא) יקציע. יקלף. כמו ומשכו במקוצעות. ובתלמוד המקצע מכולן טפח: אשר הקצו. הקצות את הבית. מתשובי פעל היה הוא: מן קצה יאמר הקצו: וי"ל שפתרונו לשון קיצוע מדכתיב אחרי הקצות את הבית כמלא שהקיצוע קרוי הקצות שהרי הלשון כתב למעלה ואת הבית יקציע:

רש"י

(לז) שקערורות. שוקעין מראיתן: (מ) וחלצו את האבנים. כתרגומו ויטלפון יטלם משם כמו וחלצה נעלו לשון הסרה: אל מקום טמא. מקום שאין

ולבהרת

מן ביתא לתרע ביתא מלבר ויסגר ית ביתא שובעא יומין : לט
ויתוב כהנא ביומא שביעאה ויחמיניה והא הליך פיסיון מכתשא בכותלי
ביתא : מ ויפקד כהנא וישמטון ית אבניא דבהון מכתשא ויטלקון
יתהון למברא לקרתא לאתר מסאב : מא וית ביתא יקלפון מגויה
חזור חזור ויטלקון ית עפרא דקליפו מברא לקרתא לאתר מסאב :
מב ויסבון אבנין חורניין ויעלון
באתר אבניא ועפרא חורן יסב
ויתטש ית ביתא : מג ואין יתוב
מכתשא ויסגי בביתא מן בתר דשמיטו ית אבניא ומן בתר דקליפו ית
ביתא ומן בתר דאיתטש : מד וייתי כהנא ויחמיניה והא הליך
פיסיון מכתשא בביתא סגירות מחלטא היא בביתא מסאב הוא :

ירושלמי

ויטשון ית ביתא :

ויכפרון

רש"י

שאין טהרות מתטמאות שם למדך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו: (מא) יקציע · רדוני"ר בלעז ובלשון משנה יש הרבה: מבית · מבפנים: סביב · סביבות הנגע בת"כ כלומר כן שיקליף הטיח שסביב אבני הנגע: הקצו · לשון קצה אשר קצעו בקצוע הנגע סביב: (מג) הקצות · לשון העשות וכן הטוח אבל חלץ את האבנים מוסב הלשון אל האדם שחלצן והוא משקל לשון כבד כמו כפר דבר: ואם ישוב הנגע וגו' · יכול חזר בו ביום יהא טמא ת"ל ושב הכהן אם ישוב מה שיבה האמור להלן בסוף שבוע אף שיבה האמורה כאן בסוף שבוע: (מד) ובא הכהן וראה והנה פשה · יכול לא יהא החוזר טמא אלא א"כ פשה נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמר צרעת ממארת בבגדי' מה להלן טמא את החוזר אף על פי שאינו פושה אף כאן טמא את החוזר אף על פי שאינו פושה אם כן מה תלמוד לומר והנה פשה אין כאן מקומו של מקרא זה אלא ונתץ את הבית היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע וראה והנה פשה הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה שלא פירשו הכתוב למעלה כלו' בעומד בעיניו בשבוע ראשון ולמדך כאן בפסיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני ומה יעשה לו יכול יתצנו כמו שסמך לו ונתץ את הבי' ת"ל ושב הכהן ובא הכהן נלמד ביאה משיבה מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ואם חוזר נותץ לא חזר טהור ומניין עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ת"ל ובא ואם בא יבא במה הכתוב מדבר אם בפושה בראשונה הרי אמור הא אינו אומר ובא ואם בא יבא אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני: וראה והנה לא פשה · זה העומד מה יעשה לו יכול יפטר וילך כמו שכתוב כאן וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא הרפוי מה יעשה לו ביאה אמורה למעלה ביאה אמורה למטה מה בעליונה חולץ וקוצ' וטח ונותן לו שבוע דגמר לה זו שיבה וזו ביאה אף בתחתונה כן כולי כדאיתא בת"כ גמרו של דבר אין נתיצה אלא בנגע שחזר אחר חליצה וקיצוע וטיחה ואין החוזר צריך פסיון וסדר המקראות כך

הוא

אבן עזרא

ונתץ את הבית · בצווי וכן והוצי' והקרו' שסגור יהיה שבעת ימים רק הכת' אחז דרך קצר והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו בראשונה ובשניה: (מו) יטמא עד הערב · אחר שירחץ בשרו כמשפט: (מז) והשוכב · חמור על כן יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב ולא הזכירו שהכתוב כי כל שוכב ואוכל הוא בא בבית: (מט) ולקח · בחבירו: ביום הטמא · ביום שיהיה האדם או הבגד או הבית טמא או טהור: (א) וידבר יי' אל משה ואל אהרן · כי הכהנים יפרישו בין זבה לנדה כאשר אמו"ל בין דם לדם ועתה יחל לבאר הטמאים מדבר נסתר כי הצרע' נגע גלוי: (ב) זב · כמו זבת חלב

כדמות

מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא
הוּא׃ מה וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת
ג׳ וא׳ ונ׳ וא׳ ואת עציו ואת אבניו אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת כָּל־
עֲפַר הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ
לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ מו
וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי
הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
מז וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס
אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס
ב׳ לפני אֶת־בְּגָדָיו׃ מח וְאִם־בֹּא
יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־
נ׳ חס׳ וא׳ ג׳ פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ
ומתרויהון בעניין אֶת־הַבַּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־
הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃ מט
ג׳ וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי
צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת
וְאֵזֹב׃ נ וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר
הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם
חַיִּים׃ נא וְלָקַח אֶת־עֵץ־
הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֵת ׀ שְׁנִי
ג׳ הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה
וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר
ל׳ קמ׳ חס׳ הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה
דין אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים׃
נב וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם
ב׳ מ׳ ל׳ כתור׳ הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר
ל׳ אורייתא הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב
וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃ נג וְשִׁלַּח
אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ
לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר
עַל־הַבַּיִת וְטָהֵר׃ נד זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת

מְסָאַב הוּא׃ מה וְיִתָּרַע
ונתץ את יבמות קג נגעים ספ״ב יַת בֵּיתָא יַת אַבְנוֹהִי וְיַת
אָעוֹהִי וְיַת כָּל עֲפַר בֵּיתָא
וְיַפֵּק לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר
מְסָאָב׃ מו וּדְיֵעוֹל לְבֵיתָא
כָּל יוֹמִין דִּיסַגַּר יָתֵיהּ יְהֵי
והבא אל יבמות קג סנ נגעים יג מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃ מז
וּדְיִשְׁכּוֹב בְּבֵיתָא יְצַבַּע יַת
לְבוּשׁוֹהִי וּדְיֵיכוֹל בְּבֵיתָא
יְצַבַּע יַת לְבוּשׁוֹהִי׃ מח
וְאִם מֵיעַל יֵיעוֹל כַּהֲנָא וְיִחֱזֵי
וְהָא לָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא
בְּבֵיתָא בָּתַר דְּאִתְּשַׁע יַת
בֵּיתָא וִידַכֵּי כַהֲנָא יַת בֵּיתָא
אֲרֵי אִתַּסִּי מַכְתָּשָׁא׃ מט
וְיִסַּב לְדַכָּאָה יַת בֵּיתָא תַּרְתֵּין
צִפֳּרִין וְאָעָא דְאַרְזָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא׃ נ וְיִכּוֹס
יַת צִפְּרָא חֲדָא לְמָן דַּחֲסַף
עַל מֵי מַבּוּעַ׃ נא וְיִסַּב
יַת אָעָא דְאַרְזָא וְיַת אֵזוֹבָא
וְיַת צְבַע זְהוֹרִי וְיַת צִפְּרָא
חַיְתָא וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן בִּדְמָא
דְּצִפְּרָא נְכִיסְתָּא וּבְמֵי מַבּוּעַ
וְיַדֵּי לְבֵיתָא שְׁבַע זִמְנִין׃
נב וִידַכֵּי יַת בֵּיתָא בִּדְמָא
דְצִפְּרָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וּבְצִפְּרָא
חַיְתָא וּבְאָעָא דְאַרְזָא וּבְאֵזוֹבָא
וחטא את וּבִצְבַע זְהוֹרִי׃ נג וִישַׁלַּח
חולין כז יַת צִפְּרָא חַיְתָא לְמִבָּרָא
כלה לא לְקַרְתָּא לְאַפֵּי חַקְלָא וִיכַפַּר
עַל בֵּיתָא וְיִדְכֵּי׃ נד דָּא
אוֹרָיְתָא לְכָל מַכְתַּשׁ
ושלח את נגעים פה סְגִירוּתָא וּלְנִתְקָא׃

ולסגירות

ולנתק

ד מה ויפכרון ית ביתא ית אבנוי וית קיסוי וית כל עפרא דביתא ויפק למברא לקרתא לאתר מסאב : מו ומאן דייעול לביתא כל יומין דיסגר יתיה יהי מסאב עד רמשא : מז ודישכוב בביתא יצבע ית לבושוי ודייכול בביתא יצבע ית לבושוי : מח ואין מיעל ייעול כהנא ויחמי והא לא הליך פיסיון מכתשא בביתא בתר דאיתשע ית ביתא וידכי כהנא ית ביתא ארום איתסי מכתשא : מט ויסב לדכאה ית ביתא תרתין צפרין וקיסא דארזא וצבע זהורי ואיזובא : נ ויכוס טבחא ית ציפרא חדא למנא דפחר על מי מבוע : נא ויסב ית קיסא דארזא וית איזובא וית צבע זהורי וית צפרא חיותא ויטמוש יתהון באדמא דציפרא נכיסתא ובמי מבוע ויידי לביתא שבע זמנין : נב וידכי ית ביתא באדמא דציפרא חייתא ובקיסא דארזא ובאיזובא ובצבע זהורי : נג ויפטור ית צפורא חייתא למברא לקרתא על אנפי חקלא ויכפר על ביתא וידכי ברם אין איטימוס ביתא למילקי תוב בצורעא תייבא צפורא תמן ביומא ההוא ומתכשרא למיכלא וית ציפרא נכיסתא הוה מקבר כהנא במיחמי מרי ביתא : נד דא תהוי גזרת אחוית אורייתא

רש"י

פוא : ואם ישוב ונתץ : ובא אל הבית: והאוכל בבית· ובא הכהן וראה והנה פשה ודבר הכתוב בעומד בראשון שנותן לו שבוע שני להסגרו ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראהו שפשה ומה יעשה לו חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע חזר נותן לא חזר טעון נפרים שאין בנגעים יותר מג' שבועות : (מח) ואם בא יבא · לסוף שבוע שני : וראה והנה לא פשה · מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני ומה יעשה לו יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא את הרפוי ואין רפוי אלא הבית שהוקצה וסוטח ולא חזר הנגע אבל זה טעון חליצה וקיצוי וטיחה ושבוע שלישי וכן המקרא נדרש ואם בא יבא בשני וראה והנה לא פשה יטיחנו ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי ואחרי הטוח את הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף השבוע כי נרפא הנגע ואם חזר כבר פירש על החוזר שטעון נתיצה : (מו) כל ימי הסגיר אותו · ולא ימים שקלף את נגעו יכול שאני מוציא המוחלט שקלף את נגעו ת"ל כל ימי : יטמא עד הערב · מלמד שאין מטמא בגדי' יכול אפי' שהה כדי אכילת פרס ת"ל והאוכל בבית יכבס את בגדיו · אין לי אלא אוכל שוכב מניין ת"ל והשוכב אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מניין ת"ל יכבס יכבס ריבה א"כ למה נאמר אוכל ושוכב ליתן שיעור לשוכב

אבן עזרא

כדמות טפות נוטפות : מבשרו · כנוי לערות הזכר : זובו · שם : (ג) וזאת תהיה טומאתו · הטע' כי הזוב הוא על ב' דרכים : רר בשרו · מגזרת ויורד רירו על זקנו : או החתים · כמו כסגר מגזרת כי חתום הוא והטעם שהתחבר הזוב ונקרש ולא יצא הקרי בשכבו עם האשה וגזרה אחת למשכב ולמושב וכן הנוג' בא' מהם משפט אחד לו : (ז) והנוגע בבשר הזב · באיזה אבר שיהיה : (ח) ירק · ידוע מפעלי הכפל והעד דגשות קו"ף רוקי הנה גם רוקו יזיק כי שהזוב מהחליים הנדבקים ואין מנהג האדם ירוק בפני חברו רק איננו בכוונה כי הזב זרק רוקו ונפל על הטהור : (ט) וכל המרכב · שהוא מקבל טומאה כדברי המעתיקים : (י) בכל אשר יהיה תחתיו · תחת המרכב יטמא טומאה קלה וטמאת הנושא אותם יותר חמורה : (יא) וידיו לא שטף במים · היה נראה לנו כי כל מאכל והדומה לו שיגע בו הזב והנגיעה היא בידים וידיו

ג׳ י׳ ג׳ וְלַנָּתֶק: נה וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד
ג׳ וְלַבָּיִת: נו וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת
ג׳ י׳ ג׳ וְלַבֶּהָרֶת: נז לְהוֹרֹת בְּיוֹם
ה׳ ספר הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת
תּוֹרַת הַצָּרָעַת: פ
י״ב דסמי׳ טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל
מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר:
ג׳ ר״פ ב דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ג׳ וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי
יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא
י׳ ר״פ הוּא: ג וְזֹאת תִּהְיֶה
טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת
ג׳ זוֹבוֹ אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ
ג׳ ד׳ נפרס׳ טֻמְאָתוֹ הִוא: ד כָּל הַמִּשְׁכָּב
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא
וְכָל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו
יִטְמָא: ה וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע
בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ו
כ׳ לית׳ ספר נמ״ס י׳ ג׳ וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב
עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ז
חצי הספר וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב:
וכי

נח וּלְסַגִּירוּת לְבוּשָׁא אהרן:
וּלְבֵיתָא: נו וּלְעַמְקָא ולשאת
וּלְעַרְיָא וּלְבַהֲרָא: נז סנת פג
לְאַלָּפָא בְּיוֹם מְסָאֲבָא וּבְיוֹם סוטה כן
דְּכֵיָא דָּא אוֹרַיְתָא דִּסְגִירוּתָא: קדושין ע
א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה שבועות ו
וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר: ב דברו אל
מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימְרוּן סנת פג
לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי דָּאִיב איש איש
מִבִּשְׂרֵיהּ דּוֹבֵיהּ מְסָאַב הוּא: ערכין ג
ג וְדָא תְּהֵי סוֹבְתֵיהּ בְּדוֹבֵיהּ כריתות ט
רָיר בִּשְׂרֵיהּ יָת דּוֹבֵיהּ אוֹ נדה לג
חָתִים בִּסְרֵיהּ מִדּוֹבֵיהּ מג עד
סָאוֹבְתֵיהּ הִיא: ד כָּל מבשרו
מִשְׁכְּבָא דְּיִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי חולין כח
דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאַב וְכָל מָנָא נדה מ
דְּיִתֵּיב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב: זובו טמא
ה וּגְבַר דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבֵיהּ נדה לו
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא נח נו
וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: וזאת תהית
ו וּדְיִתֵּיב עַל מָנָא דְּיִתֵּיב ב״ק כו
עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי נדה נח פו
וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב טמאתו
עַד רַמְשָׁא: ז וּדְיִקְרַב בלה מג
בִּבְשַׂר דּוֹבָנָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי רר בשרו
וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב נדה מג נו
עַד רַמְשָׁא: או החתים
ואדי

מס מג, וכל המשכב, סנת פו, נדה נג, והזב, נדה כל, אשר ישב, סנת כט, ואיש אשר, סנת פו, ב״ק סו, נדה לג
והיושב סנהדרין כ״ג ז נדה מט:

רשב״ם

(נו) ולבהרת ה״י א״ח ה״ע גורמת להפוך את התיבה באתנחתא • וסוף הפסוק בהרת בהרת: השעיר החי • ובאתנחתא השעיר החי • כזה וכזה אוכל הערב • וכבסו בגדיהם וטהרו • והטהרו בלא אתנחתא: (ב) זב מבשרו רבותינו פרשו מראה זוב ומראה קרי: (ג) רר בשרו את זובו •
כמו

רש״י

לשוכב כדי אכילת פרס: (א) להורות ביום הטמא • איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו: (ב) כי יהיה זב • יכול זב מ״מ יהא טמא ת״ל מבשרו ולא כל בשרו אחר שחלק הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדין טמא בזוב וטמא בזבה מה זבה ממקום שהיא מטמאה טומאה
קלה

דברו אל בני ישראל · ונפרשת נגעים לא אמר דברו לפי שעל ידי העגל שעשה אהרן באו נגעים על ישראל וסמך פרשת זב למצורע לפי שעל ידי הנחש נתקלקלה האשה בזימה והנחש נבראת · החתים בשרו מזובו בגימט' זה נחתימת פי האמה · ישכב עליו בגימט' זה מיוחד לשכיבה · וכל הכלי בגימט' אבל לא האבן ·

אורייתא לכל מכתש סגירותא ולניתקא : נה ולצורעא דלבושא ולביתא : נו ולשומא ולקלופי ולבהקי : נז למלפא כהנא לעמא בין יומא קבילא דלא למיחמי ביה מכתשא לבין יומא נהירא ובין בר נשא מסאבא לבין בר נשא דכיא דא תהוי גזירת אחוויית מכתש צורעתא : א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר : ב מלילו עם בני ישראל ותימרון להון גבר טלי או גבר סיב ארום יהי דאיב מבשריה דויה חמא תלת זימני כמסאב הוא : ג ודא תהי מסאובתיה גוון חיוור בדויה חריר בישריה ית דויה או דאיתחתם בישריה מדוויה סאובתיה היא : ד כל משכבא דמיחד למשכוב עלוי דובנא יהי מסאב וכל מנא דמייחד למיתב עלוי יהי מסאב : ה וגבר די יקרב במשכביה יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא : ו ודי יתיב על מאנא דמייחד למיתב עלוי דובנא יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא : ז ודיקרב בבשר

דובנא

ירושלמי

ולשומא ולקלפיתא ולבהקיתא :

רש"י

כלה מטמאה טומאה חמורה זיבה אף הזב מקום שמטמא טומאה קלה קרי מטמא טומאה חמורה זיבה : זובו טמא · לימד על הטפה שהיא מטמאה זוב · דומה למי בצק של שעורין ודחוי ודומה ללובן ביצה המוזרת שכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת : (ג) רר · לשון ריר שזב את בשרו : את זובו · כמו ריר שיוצא צלול : או החתים · שיוצא עב וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו זהו פשוטו · ומדרשו מנה הכתוב הראשון ראיות שתים וקרא טמא שנאמר זב מבשרו זובו טמא הוא ומנה הכתוב השני ראיות שלש וקרא טמא טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתי' בשרו מזובו טומאתו הא כיצד שתים לטומאה והשלישית מזקיקתו לקרבן : (ד) כל המשכב · הראוי למשכב יכול אפילו מיוחד למלאכה אחרת ת"ל אשר ישכב אשר שכב לא נאמר אלא אשר ישכב המיוחד תמיד לכך יצא זה שאומרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו : אשר ישב · ישב לא נאמר אלא אשר ישב עליו הזב במיוחד תמיד לכך : (ה) ואשר יגע במשכבו · לימד על המשכב שחמור מן המגע שזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים והמגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה ואינו מטמא אלא או כלין ומשקין : (ו) והיושב על הכלי · אפילו לא נגע אפילו י' כלים זה על זה כולן מטמאין משום מושב וכן במשכב :

וכי

רשב"ם

כמו ויורד דירו על זקנו · כלומר אם מריר ומטפטף בשרו את זובו · שהזוב קלוש כעין קרי : או החתים · שהוא ונדבק על הבשר : (ד) אשר ישכב עליו : אפילו הוא תחת האבן שלא נגע בו כלל · כללו של דבר זב וזבה ונדה כולן מטמאין את שתחתיהם טומאה חמורה לטמא אדם ובגדי' את הכלים שתחתיו מיוחדין לישיבה אע"פ שלא נגע בהם כלל :

וידיו

אבן עזרא

וידיו שטופות איננו טמא בעבור שלא נגע במקום הזוב רק כאשר ראינו כל אבותינו פי' וידיו כגופו קבלנו דבריהם ועל דרך הפשט כי כל טהור שיגע בו הזב וידיו שטופת הוא יטמא ולא בגדיו ואם לא היו שטופות יטמאו בגדיו וזה כמו הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו : (יג) לטהרתו · מיום טהרתו

ג׳ ג׳ פס׳ וא׳ פ״נ — ח וכי ירק הזב בטהור
וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא
עד הערב : ט וכל המרכב
אשר ירכב עליו הזב יטמא :
י וכל הנגע בכל אשר
יהיה תחתיו יטמא עד הערב
ג׳ — והנשא אותם יכבס בגדיו
ורחץ במים וטמא עד הערב :
יא וכל אשר יגע בו הזב
ג׳ — וידיו לא שטף במים וכבס
בגדיו ורחץ במים וטמא עד
הערב : יב וכלי חרש אשר
יגע בו הזב ישבר וכל כלי
עץ ישטף במים : יג וכי
ד׳ — יטהר הזב מזובו וספר לו
שבעת ימים לטהרתו וכבס
בגדיו ורחץ בשרו במים חיים
וטהר : יד וביום השמיני
יקח לו שתי תרים או שני בני
יונה ובא לפני יהוה אל פתח
אהל מועד ונתנם אל הכהן :
ג׳ — טו ועשה אתם הכהן אחד
ד׳ — חטאת והאחד עלה וכפר
עליו הכהן לפני יהוה מזובו :
ס טז ואיש כי תצא ממנו
שביעי — שכבת זרע ורחץ במים את
כל

ח ואֲרֵי יְרוֹק דְּדָאיב בְּדַכְיָא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : ט וְכָל מֶרְכְּבָא דְּיִרְכַּב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאַב : י וְכָל דְּיִקְרַב בְּכֹל דִּיהֵי תְחוֹתוֹהִי יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יַתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : יא וְכָל דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא וִידוֹהִי לָא שְׁטַף בְּמַיָּא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : יב וּמָאן דַּחֲסַף דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא יִתְּבַר וְכָל מָאן דְּאָע יִשְׁתְּטֵיף בְּמַיָּא : יג וַאֲרֵי יִדְכֵּי דּוֹבָנָא מִדּוֹבֵיהּ וְיִמְנֵי לֵיהּ שִׁבְעָא יוֹמִין לִדְכוּתֵיהּ וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בִּסְרֵיהּ בְּמֵי מַבּוּעַ וְיִדְכֵּי : יד וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יִסַּב לֵיהּ תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיֵיתֵי לִקְדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְּנִנּוּן לְכַהֲנָא : טו וְיַעְבֵּיד יַתְהוֹן כַּהֲנָא חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוֹבֵיהּ : טז וּגְבַר אֲרֵי תִפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיַסְחֵי בְּמַיָּא יַת כָּל בִּשְׂרֵיהּ
ויהי

וכי ירוק שבת טו נדה כה כו — בטהור נ׳ ה׳ נה — וכל הנוגע שם לג — והנושא שם לג נם — וכל אשר קדושין כה חולין קז נדה מג — וכי יטהר מגלה ח נדה לז — ובא לפני שם לג — לטהרתו נזיר מד — וכבס בגדיו מגלה ח — ורחץ בשרו ערובין יד — ועשה אותם יומא מא — וכפר עליו מגלה ח — ואיש כי בבא קמא פג — האלילים סח נדה מג — ורחץ במים ערובין ד

רשב״ם

(יא) וידיו לא שטף במים • שזב לא טבל • כך דרשו חכמים • ולי נראה לפי פשוטו לפי שאמר למעלה רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו שהוגלד ונדבק על בשרו • לכך דבר לשון

רש״י

(ח) וכי ירוק הזב בטהור • ונגע בו או נשאו שהרוק מטמא במשא : (ט) וכל המרכב אע״פ שלא ישב עליו כגון התפוס של סרגא שקורין ארצ״ון טמא משום מרכב והאוכף שקורין א״לויש טמא

שטף ב' וידיו לא שטף במי' וחלף ביהודה שטף ועבר. שזב בריך מים חיים. ורחץ במי' בגימט' ובארבעים סאה. דבר אחר במים במי מ' פירש מ' סאה. יגע בגימט' הקיש אינו מגע במקצתו שהו' ככולו זהו הסיטו. וכן לפני ולפני' אל פתח בגימטרי'

דובנא יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא :
ח וארום אין יריק דובנא בדכיא ויצבע לבושוי ויסחי בארבעין
סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא : ט וכל זוגא ומרכבא דירכוב עלוי
דובנא יהי מסאב וכל דיקרב בכל מאן דיהי תחותוי יהי מסאב עד
רמשא : י ודיוסיט יתהון יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי
ויהי מסאב עד רמשא : יא וכל מדעם דיקרב ביה דובנא וידוי לא
שטף במיא יהי מסאב ואין גברא הוא יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין
דמוי ויהי מסאב עד רמשא : יב ומאן דפחר דיקרב בגוויה דובנא
יתבר וכל מאן דקיסא ישתטיף במיא : יג וארום אין פסק מדובנא
דוביה ויסני ליה שובעא יומין לדכותיה ויצבע לבושוי ויסחי בישריה
במי מבוע וידכי : יד וביומא תמינאה יסב ליה תרין שפנינין רברבין
או תרין גוזלין בני יונן וייתי יתהון לקדם יי לתרע משכן זימנא ויתנינון
לכהנא : טו ויעבד כהנא חד קורבן חטאתא וחד קורבן עלתא
ויכפר עלוי כהנא קדם יי וידכי מן דוויה : טז וגבר ארום אישתלי
ויפוק מיניה שוכבת זרעא ויסחי בארבעין סאין דמוי ית כל בישריה ויהי

הכה מלמד שהזב הוא טובל מבעוד יום. תצא ממנו בגימ' זה זרע יורש כמו כן וכי תצא ממנו בגימ' זרע אלא יבם. ורחץ במים את כל בשרו בגימט' ולא יהא בו חציצ' בבשרו ושערו. דם יהיה זובה בבשרה בגימט' אין דם נדה מטמא לא ינכם. תהיה

מסאב

רש"י

טמא טומאת מושב : (י) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. של זב בא ולימד על המרכב שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים והוא חומר במשכב מבמרכב : והנושא אותם. כל האמור בענין הזב זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמשכב והמרכב משאן מטמא אדם לטמא בגדים : (יא) וידיו לא שטף במים. בעוד שלא טבל מטומאתו ואפילו פסק מזובו וספר שבעה ומחוסר טבילה מטמא בכל טומאותיו וזה שסוגיא הכתוב טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידים ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו הידים : (יב) וכלי חרש אשר יגע בו הזב. יכול אפילו נגע בו מאחוריו כולי כדאיתא בת"כ עד מגעו שהוא בכולו הוי אומר זה הסטו : (יג) וכי יטהר. כשיפסוק : שבעת ימים לטהרתו. שבעת ימים טהורים מטומאת זיבה שלא יראה זוב וכולן

דלופין

רשב"ם

לשון נקייה וידיו לא שטף במים שאם לא שיפשף יפה את בשרו וגם פי האמה בזתים כמפורש במסכ' נדה אע"פי שטבל עדיין טמא הואיל ולא שיפשף יפה קודם טבילה : (י) וכל הנוגע בו טמא. ולפי שדרך פי האמה בזוב יוצא וצריך שיפשף דיבר לשון שטיפת ידיו למשל כעין מה שכתוב אכל וזכה אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און. וכן אך מסיך הוא את רגליו. לפי שמדבר על יציאת חוץ. אף כאן שטיפת ידים על מקום יציאת הזוב מאותו מקום. וגם לשון שטף מוכיח שהוא להעביר ליכלוך שום דבר ממקומו. כמו ומורק ושוטף במים. להעביר שומן של חטאת שבכלי. וכן מים כבירים שוטפים. וכן תשטף ספיחיה עפר ארץ. אף כאן להעביר את הזוב

שעל

אבן עזרא

והקרבן עולה וחטאת בעבור כי הזוב מוסר על עון : (טז) כי תצא ממנו. שלא ברצונו : שכבת זרע. כמו שכבת הטל מגזרת מי ישכיב. היה נראה לנו שצריך רחיצה הבגד או העור אם היה בו זרע לא או יבש והאמת כדברי הקבלה והשלים דבר הזכר ועתה יחל בנקבה. ופי' וחם על המשכב הוא שב אל הכלי אשר תשב עליו והנה הכלי על המשכב או כלי על כלי על כן הטומאה קלה ולא הזכיר לאשה

מרכב

כל בשרו וטמא עד הערב׃
ג׳ וחד כל עור יז וכל בגד וכל עור אשר
ג׳ יהיה עליו שכבת זרע וכבס
במים וטמא עד הערב׃ יח
ואשה אשר ישכב איש אתה
ג׳ שכבת זרע ורחצו במים
וטמאו עד הערב׃ פ יט
ואשה כי תהיה זבה דם יהיה
ב׳ לית חס׳ זבה בבשרה שבעת ימים
תהיה בנדתה וכל הנגע בה
י״א ר״פ יטמא עד הערב׃ כ וכל
ומניע׳ וכל אשר תשכב עליו בנדתה
יטמא וכל אשר תשב עליו
ב׳ לס חס׳ נמנע יטמא׃ כא וכל הנגע
במשכבה יכבס בגדיו ורחץ
במים וטמא עד הערב׃ כב
וכל הנגע בכל כלי אשר
תשב עליו יכבס בגדיו ורחץ
במים וטמא עד הערב׃ כג
ואם על המשכב הוא או על
ט׳ חסרי הכלי אשר הוא ישבת עליו
בנגעו בו יטמא עד הערב׃
כד ואם שכב ישכב איש
י״ו אתה ותהי נדתה עליו וטמא
שבעת ימים וכל המשכב
אשר ישכב עליו יטמא׃ ס
כה ואשה כי יזוב זוב דמה
ג׳ פתחין ימים רבים בלא עת נדתה
או

ויהי מסאב עד רמשא׃
יז וכל לבוש וכל משך
דיהי עלוהי שכבת זרעא
ויצטבע במיא ויהי מסאב
עד רמשא׃ יח ואתתא
דישכוב גבר יתה שכובת
זרעא ויסחון במיא ויהון
מסאבין עד רמשא׃ יט
ואתתא ארי תהי דייבא דם
יהי דובה בבישרה שבעא
יומין תהי בריחוקה וכל
דיקרב בה יהי מסאב עד
רמשא׃ כ וכל דתשכוב
עלוהי בריחוקה יהי מסאב
וכל דתתיב עלוהי יהי מסאב׃
כא וכל דיקרב במשכבה
יצבע לבושוהי ויסחי במיא
ויהי מסאב עד רמשא׃
כב וכל דיקרב בכל מאן
דתתיב עלוהי יצבע לבושוהי
ויסחי במיא ויהי מסאב עד
רמשא׃ כג ואם על
משכבא הוא או על מנא
דהיא יתבא עלוהי במקרביה
ביה יהי מסאב עד רמשא׃
כד ואם משכב ישכוב
גבר יתה ויהי ריחוקה עלוהי
ויהי מסאב שבעא יומין וכל
משכבא דישכוב עלוהי יהי
מסאב׃ כה ואתתא ארי
ידוב דוב דמה יומין סגיאין
בלא עדן ריחוקה או ארי
תדוב על ריחוקה כל יומי
דוב

וכל בגד
סוט סד
פ״ו
ב״ק כז
אות׳ שכבת
יבמות לד
ורחצו במים
נדה מא
מב
ואשה
שם לב
מד
ואשה כי
שם לו ע״ב
דם יהיה
שם מ
בד נח
בבשרה
שם כא
סא נו
שבעת ימים
פסחים ל
אשר היא
נדה כד
ותהי נדתה
יבמות מט
קדושין סח
סוט ות יח
נדה לג
וטמא
כ ה שם
ואשה
שם תל
כי יזוב
שם כב
לו לח
בלא עת
שם עג

רשב״ם

שעל בשרו׃ (יט) דם יהיה זובה׳ ללמדתיה שמטמא בה ולא לובן בזוב ושכבת זרע שהם לבנים

רש״י

רצופין׃ (יח) ורחצו במים׳ גזרת מלך היא שמטמאת האשה בביאה ואין הטעם משום נוגע בשכבת

יונתן בן עוזיאל

מסאב עד רמשא : יז וכל לבושא וכל צלא דיהוי עלוי שכבת
זרעא ויצטבע במוי ויהי מסאב עד רמשא : יח ואתתא תניתא די
ישמש גבר עמה שכבת זרעא ויסחון בארבעין סאוין דמוי ויהון
מסאבין עד רמשא : יט ואנתתא ארום תהי דייבא אדם סמוק
ואוכם ומוריק הי כגון ועפרנא או הי כמו דגרגישתא או הי כמזג חמר
סימוק בתרין חולקין דמוי אדם מסאב דהוי רובא בבישרא שובעא יומין
תהי יתבא בריחוקה כל דיקרב בה יהי מסאב עד רמשא : כ וכל
מדעם דמייחד למשכב עלוי בעידוני ריחוקה יהי מסאב וכל מדעם
דמייחד למיתב עלוי בעידוני ריחוקה יהי מסאב : כא וכל מאן דיקרב
במשכבא יצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד
רמשא : כב וכל דיקרב בכל מאנא דמייחד למיתב עלוי יצבע לבושוי
ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא : כג ואין על
משכבא הוא ברובא דגופיה או על מאנא דהוי יתבא על קצתיה בזמן
מיקרביה ביה יהי מסאב עד רמשא : כד ואין שמשא ישמש גבר
עמה ותהוי ריחוקה עלוי ויהי מסאב שובעא יומין וכל משכבא דמייחד
למשכביה עלוי יהי מסאב : כה ואנתתא ארום ידוב דוב אדמא
יומין תלתא בלא אשוני ריחוקה או ארום מידוב בתר יומי ריחוקה כל
יומי

בעל הטורים

בנדתה בגימ' על שהיא תנא במים. בטומאת ב' כטומאת נדתה. בטומאת הנדה היתה וגו' כדאיתא במדרש שמדמ' אותו לטומאת נדה מה נדה ים לה טהרה במים אף ישראל יש להן טהרה שנאמר וזרקתי' עליכם מים וגו'. אי במיתה נדה הכהן נכנס עמה. אף ישראל אף על פי שהן טמאי' שכינ' ביניהן שנא' השוכן אתם בתוך טמאותם ולא כמת שאין הכהן נכנס עמו. בנית י"א פעמים כתי' בפרש' זבה זובו זוב' כנ' י"א יום שבין נדה לנדה. ולאיש ב' במ'. ולאיש אשר ישכב עמה טמאה. ואיקן ולאיש

רש"י

בשכבת זרע שהרי מגע בית הסתרים הוא : (יט) כי תהיה זבה. יכול מאחד מכל איבריה ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה אין דם מטמא אלא הבא מן המקור : דם יהיה זובה בבשרה : אין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם כן אדום : בנדתה. כמו ומתבל ידידוהו שהיא מנודה ממגע כל אדם : תהיה בנדתה. אפילו לא ראתה אלא ראייה ראשונה : (כג) ואם על המשכב הוא. השוכב או היושב על משכבה או על מושבה אפילו לא נגע בה אף הוא בדת טומאה האמורה במקרא שעליון שטעון כבוס בגדים : על הכלי לרבות את המרכב כשנגעו בו יטמא: ואינו טעון כבוס בגדים שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדים : (כד) ותהי נדתה עליו. יכול יעלה לרגלה שאם בא עליה בחמשה לנדתה לא יטמא אלא שלשה ימים כמותה ת"ל וטמא שבעת ימים ומה תלמוד לומר ותהי נדתה עליו מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס : (כה) ימים רבים. ג' ימים : בלא עת נדתה. אחר שיצאו ז' ימי נדתה : או כי תזוב : אם שלשת

רשב"ם

לבנים : (כג) ואם על המשכב הוא וגו' השוכב או היושב על מדרס שלו אע"פ שאינו נוגע בו יטמא עד הערב. לטמא אוכלין ומשקין כמ"ש בנגעו בו יטמא עד הערב כמו ששנינו במסכת נדה שעליונו של זב מטמא אדם לטמא אוכלין ומשקין : בנגעו בו יטמא עד הערב. כלומר או אפילו נגע במרכב יטמא עד הערב. ולא יטמא לטמא בגדים שהמרכב חלק מגעו ממשאו. שהמשאו מטמא אדם לטמא בגדים ולא הנוגע מטמא אלא האדם בלא בגדים : ואשר היא יושבת עליו. פרשו חכמים במרכב. (כד) אשר ישכב עליו יטמא. אוכלין ומשקין. שהתחתון של בועל נדה כעליונה של זב בפרק בנות כותיים : (כה) בלא עת נדתה. לאחר ימי

אבן עזרא

ס : ב עמה בשוגג והנה באה נדתה והיתה עמו וזה טעם עליו כי כרת יש על השוכב עם נדה בזדון וכן
מרכב

או כי תזוב על נדתה כל ימי
זוב טמאתה כימי נדתה
תהיה טמאה הוא: כו כל
המשכב אשר תשכב עליו
ג׳ מ״ג כל ימי זובה כמשכב נדתה
ב׳ יהיה לה וכל הכלי אשר
תשב עליו טמא יהיה
ב׳ כטמאת נדתה: כז וכל
ג׳ מ״ג נ״ס ע׳ הנגע בם יטמא וכבס בגדיו
ורחץ במים וטמא עד הערב:
ל׳ כח ואם טהרה מזובה
ל׳ וספרה לה שבעת ימים ואחר
תטהר: כט וביום השמיני
תקח לה שתי תרים או שני
ע״ל מ״ג נסיס׳ בני יונה והביאה אותם אל
הכהן אל פתח אהל מועד:
ל ועשה הכהן את האחד
ב׳ חטאת ואת האחד עלה
וכפר עליה הכהן לפני יהוה
ל׳ מזוב טמאתה: לא והזרתם
את בני ישראל מטמאתם
ב׳ · ל׳ ולא ימתו בטמאתם בטמאם
ג׳ את משכני אשר בתוכם:
לב זאת תורת הזב ואשר
ל׳ תצא ממנו שכבת זרע
ל׳ וג׳ זוס׳ לטמאה בה: לג והדוה
ג׳ בנדתה והזב את זובו לזכר
ג׳ ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם טמאה:

ג׳ · ע״ל סימן : ומפטירין והרגעה אנשים מלכים כ׳ סימן ז׳ · וידבר

אונקלוס

דזוב סאובתא כיומי ריחוקה
תהי מסאבא היא: כו
כל משכבא דתשכוב עלוהי
כל יומי דובה כמשכב
ריחוקה יהי לה וכל מנא
דתתב עלוהי מסאב יהי
כסואבת ריחוקה: כז
וכל דיקרב בהון יהי מסאב
ויצבע לבושוהי ויסחי במיא
ויהי מסאב עד רמשא:
כח ואם דכיאת מדובה
ותמני לה שבעא יומין ובתר
כן תדכי: כט וביומא
תמינאה תסב לה תרין
שפנינין או תרין בני יונה
ותיתי יתהון לות כהנא לתרע
משכן זמנא: ל ויעביד
כהנא ית חד חטאתא וית חד
עלתא ויכפר עלה כהנא קדם
יי מדוב סאובתה: לא
ותפרשון ית בני ישראל
מסואבתהון ולא ימותון
בסואבתהון בסאביהון ית
משכני דביניהון: לב
דא אוריתא דדובנא ודתפוק
מניה שכבת זרעא
לאסתאבא בה: לג
ולדסאובתא בריחוקה
ולדדאיב ית דוביה לדכר
ולנוקבא ולגבר דישכוב עם
מסאבתא:

ומליל

תולדת אהרן

או כי פ״פ
על פ״פ
כל ימי
פ״פ לא ענ
כל ימי זוב׳
מגלה כ
הוריות ד
כמשכב
שנת פד
נדה ענ
סוכה
נדה לז
וספרה לח
כתובות ענ
הוריות ד
ואחר
נדה לג
לז · פ״פ
פ״פ
והזרתם את
מ״ק ס
שבועות יס
נדה סג
זאת תורת
מגלה כ
נדרים לה
נדה כב
לד · לפ
והרוה
שבת סד
שבועות יח
נדה כל
והזב את
נזיר כט
סה
קמא כל
ערכין ג
נדה כח
פפ
לזכר
נדה לג
לז
לפ
יפד

רשב״ם
רש״י

ימי נדתה · כמפורש במסכת נדה : או אשה שלשת הימים הללו: על נדתה · מופלג מנדתה יום
קרויה זבה להביא קרבן אלא לאחר שבעת אחד זו היא זבה ומספרת חרוק בפר״א ולא נדת
בנדה

ימי

יומי דוב סאובתא תהי מסאבא לדמשמש עמה מטול דמסאבא היא :
כו וכל משכבא דמייחד למשכוב עלוי כל יומי דובה יהי כמשכבא
דמייחד לריחוקה יתחשב לה וכל מאנא דמייחד למיתב עלוי מסאב יהי
הי כריחוק סאובתא : כו וכל מאן דיקרב בהון יהי מסאב ויצבע
לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא : כח ואין
אידכיית מדובה ותמני לה שובעא יומין ובתר כדין תטבול בארבעין
סאוין דמוי ותדכי : כט וביומא שביעאה תסב תרין שפנינין
רברבין או תרין גוזלין בני יון ותייתי יתהון לות כהנא לתרע משכן זמנא :
ל ויעבד כהנא ית חד חטאתא וית חד עלתא ויכפר עלה כהנא
קדם יי מדוב סאובתה : לא ותפרשון ית בני ישראל מן סאובתהון
ויתפרשין מן נשיהון סמיך לווסתהון ולא יסתקף עליהון דימותון מטול
סאובתהון בסאביהון ית משכני דתמן איקר שכינתי שריא ביניהון :
לב דא גזירת אחויית דובנא ומן דיפוק מניה שוכבת זרעא לאיסתאבא
בה : לג ולדסאיבתא בעידוני ריחוקה ולדדייב ית דוביה לדכר או
לנוקבא ולגבר דישמש עם מסאבתא כל אלין יהוון זהירין בסואבתהון
וכד ירפון ייתון ית קורבניהון מטול למכפרא עליהון :

שתי' מכסות להנה • ולאים כיסת בן שאול כי הם שתי תיבות • ולאים אשר ישכב יש לו' להתכויים כדכתיב ולאים נוזת וניגל ייעפו פאזינכל כרבי אליעזר שסי' מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד • וזהו ולאים שתי' מכסו' :

וידבר

רשבם

ימי נדה בין אם תרא' ג' ימים רצופי' בתוך אחד עשר יום בתחלתו בין בסופו צריך שבעת ימים נקיים רצופים וקרבן בשמיני :

חסלת מצורע מיסוד רבינו שמואל :

רש"י

הנדה שזו טעונה ז' נקיים וקרבן והנדה אינה טעונ' ספירת נקיים אלא ז' ימים תהיה בנדתה בין רואה בין שאינה רואה ודרשו בפרש' זו י"א יום שבין סוף נדה לתחלת נדה שכל ג' רצופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זבה : (לא) והזהרת' אין נזירה אלא פרישה וכן נזורו אחור וכן נזיר אחיו • ולא
ימותו בטומאת' הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיתה : (לב) זאת תורת הזב • בעל ראייה אחת
ומהו תורתו ואשר תצא ממנו שכבת זרע הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב : (לג) והזב את
זובו • בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות שתורתן מפורשת למעלה : וידבר

אבן חסלת פרשת מצורע עזרא

מרכב כי במשה דבר הכתוב והמשפט אחד : (כד) ואם שכוב ישכב איש אותה • בלא זדון רק שוכב עמה בשוגג והנה באה נדתה והיתה עמו וזה טעם עליו כיכרת יש על השוכב עם נדה בזדון וכן הוא משפט הזבה ואם לא נזכר : וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא : כי הוא טמא טמאת שבעה וגם יטמא אחרים ואם לא נכתב : (כה) ימים רבים בלא עת נדתה • לכל אשה עתים ידועו' או יארע לה זוב על נדתה : בבשרם • ערות האשה וטעו המפרשים בבעל קרי את כל בשרו האבר לבדו והעד כל : (כט) והביאה אותם • מלרע והיא מלה זרה : (לא) והזרתם • יש מפרשים בו והזהרתם בחסרון הה"א וזה לא יתכן כי הה"א איננו מאותיות המשך כי לא יהיה נח נעלם כי אם בסוף המלה רק פירושו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל כעין והרחקתם וממנו נזיר שהרחיק נפשו מתאות העולם ומשקלו והפלתם את הארץ כי הנו"ן מובלע בדגש : בטומאתם • בעבור טומאתם ופירושו בטמאם את משכני : (לב) לטמאה בה • שמכוה היא שישב טמא וגדול אפרש זה • וטעם לזכר פירושו זאת תורת הזב • וטעם עם טמאה זבה או נדה :

אחרי

פ פ פ

טז

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי
בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־
יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃ ב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־
הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא
יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־
הַכַּפֹּרֶת׃ ג בְּזֹאת יָבֹא
אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־
בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃
ד כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ
וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ
וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת
בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ
בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃
ה וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת
וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃ ו
וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
ובעד

פ פ פ

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
בָּתַר דְּמִיתוּ
תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן
בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשָּׁתָא נוּכְרֵיתָא
קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ׃ ב וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן
אָחוּךְ וְלָא יְהֵי עָלֵיל בְּכָל־
עִדָּן לְקוּדְשָׁא מִגָּיו לְפָרוּכְתָּא
לִקְדָם כַּפּוּרְתָּא דְּעַל אֲרוֹנָא
וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֲנָא
מִתְגְּלֵי עַל בֵּית כַּפּוּרְתָּא׃
ג בְּדָא יְהֵי עָלֵיל אַהֲרֹן
לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי
לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא׃
ד כִּתּוּנָא דְבוּצָא דְקוּדְשָׁא
יִלְבַּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל־
בִּסְרֵיהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יֵיסַר
וּמַצְנַפְתָּא דְבוּצָא יָהֵית
בְּרֵישֵׁיהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן
וְיַסְחֵי בְּמַיָּא יָת בִּסְרֵיהּ
וְיִלְבְּשִׁנּוּן׃ ה וּמִן כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי
עִזִּין לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד
לַעֲלָתָא׃ ו וִיקָרֵב אַהֲרֹן
יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּילֵיהּ
וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ
ביתיה

ג' נטעס
ג'
כ'
ט'
ב' וחד וארא׳ה :
ג'
כ"ל פתחין במ"א · ג' קמץ ·
ג' · ג'
ד'
ג' ג'
כל אורייתא רסר במ"א וניוס בכפורים :

אחרי מות יומא כג סח מגלה ל לא סוטה ס שבועות יח
דבר אל מנחות כז
ולא ימות יומא כג
כי בענן יומא יט נג
בזאת יבא יומא ג ד כ
בפר יומא סט ב מנחות יח
כהנת בד יומא לב זבחים יח
ומכנסי בד יומא כה סנהדרין מט
בשרו יומא יב
בד בד בד יומא לס
בגרי קדש יומא לב זבחים יט פא
ומאת ערת יומא ב סב שבועות יד
איל אחד יומא ג לו
והקריב יומא ג ז מג כא זבחים נח מנחות פג

חולין כב וכפר בעדו יומא ב יג לו מגלה כ שבועות יד הוריות יג

רשבם

אחרי מות (א) הזהיר את אהרן שלא ימות כבניו על ביאת מקדש שלא כדת: (ב) כי בענן אראה על הכפורת · לפי פשוטו שהרי מתוך עמוד הענן אני נראה כל שעה על הכפרת כדכתיב ודיברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים ואם יראה

רש"י

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו' · מה ת"ל היה רבי אליעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב · בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ולא תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני זה זרזו יותר מן הראשון לכך נאמר אחרי מות

פ פ פ

אחרי מות

ויחי אחרי מות כתיב לעיל ולאיש אשר ישכב עם טמאה וסמיך ליה אחרי מות רמז לאה שאמרו המשמש עם הטהורה ופירשה נדה תחתיו לא יפר' כאבר חי · אלא ימתין עד שימות האבר ויפרוש · וינול כתיב לעיל זאת תורת וסמיך

ליה אחרי מות אלמד שמתו על שהורו הלכה בפני רבן · ויגול כתיב לעיל משכבי אשר נתוכם וסמיך ליה אחרי מות · רמז לאה שנא' נקרוני אקדש · וסמך ליה שת יום הכפורי' לפרשת נדה לומ' מה נדה תשב שבעת ימים קודם שתטהר · אף ביו' הכפורי' מפרישין הכהן ז' ימים

וידבר א ומליל יי עם משה מן בתר דמיתו תרין בנוי
תרין בנוי דאהרן בקרוביהון אשא בריא:
דאהרן כהנא רבא בזמן קרוביהון אישא בריא קדם יי ומיתו באשא
מצלהבא: ב ואמר יי למשה מליל עם אהרן אחוך ולא יהי עליל
בכל עידן לקודשא מן לגיו לפרגודא לקדם כפורתא ארום בענני איקרי
שכינתי מתגלי על בית כפורי: ג בהדא מידה יהי עליל אהרן
לקודשא בתור בר תורי דלא עירובין לקרבן חטאתא ודכר לעלתא:
ד כיתונא דבוץ מילת קודשא ילבש ואוורקסין דבוץ מילה יהון
על בישריה ובקמורא דבוץ מילת יצר ומצנפא דבוץ מילת נטיכס
ברישיה לבושי קודשא הינון ברם בלבושי דהבא לא יהי עליל מטול
דלא ידכר חובת עיגלא דדהבא ובזמן מעליה יסחי ית בישריה בארבעין
סאווין דמוי וילבישינון: ה ומן כנישתא דבני ישראל יסב תרין
צפירי בני עזי דלא עירובין לקרבן חטאתא ודכר חד לעלתא: ו
ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא דידיה מן ממוניה ויכפר באשתעות
מילוא

רש"י

מות שני בני אהרן: (ב) ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא · שלא ימות כדרך שמתו בניו: ואל ימות · שאם בא הוא מת: כי בענן אראה · כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני ולפי שגלוי שכינתו שם יזהר שלא ירגיל לבא וזהו פשוטו · ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ביוה"כ: (ג) בזאת · גימטרי' שלו ארבע מאות ועשר רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו' · אף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש: (ד) כתנת בד וגו' · מגיד שאין משמש לפנים בשמנה בגדים שהוא משמש בהן בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור אלא בארבעה ככהן הדיוט וכולן של בוץ: קדש ילבש · שיהיו משל הקדש: יצנף · כתרגומו יחית ברישיה יניח בראשו כמו ותנח בגדה ואחתתיה: ורחץ במים · אותו ביום טעון טבילה בכל חליפותיו · וחמש פעמים היה מחליף מעבוד' פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפני' ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגד' זהב ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור: (ו) את פר החטאת אשר לו · האמור למעל' ולמדך כאן שמשלו הוא בא ולא משל צבור: וכפר בעדו ובעד ביתו · מתוד' עליו עונותיו ועונות ביתו: ונתן אהרן על שני השעירי' גורלו' · מעמיד א' לימין וא' לשמאל ונותן שתי ידיו בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל ונותן עליהם את שכתוב

רשב"ם

יראה הכהן ימות · לפיכך בשנכנס ביום הכיפורים ביוהכ"פ להקטיר קטור' בפנים תחילה להחשיך את הבית בענן הקטורת ואחר כך יביא דם הפר ודם השעיר והקריב אהרן בעזרה את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו · יתוודה עליו מיד · ולפי הפשט יביאנו בעז' בדי להקריב אותו לכפרה כמו שמפרש לפנינו

ושחט

אבן עזרא

אחרי מות · אחרי שהזהיר את ישראל שלא ימותו אמר השם למשה שיזהיר גם אהרן שלא ימות כאשר מתו בניו וזאת הפרשה נאות כי בני אהרן הכניסו הקטרת לפנים מהפרכת ·

וּבְעַד בֵּיתוֹ: ז וְלָקַח אֶת־
שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ח וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי
הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד
לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:
ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־
הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת:
י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי
יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: יא
וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: יב
וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־
אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה
וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים
דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:
יג וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־
הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֲנַן
הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת:

ולקח

בֵּיתֵיהּ: ז וְיִסַּב יָת תְּרֵין
צְפִירִין וִיקִים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ
בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ח
וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין
עַדְבִין עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ
וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל: ט
וִיקָרֵיב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא
דִּסְלֵיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לִשְׁמָא
דַיְיָ וְיַעְבְּדִינֵּיהּ חַטָּאתָא:
י וּצְפִירָא דִסְלֵיק עֲלוֹהִי
עַדְבָא לַעֲזָאזֵל יִתָּקַם כַּד חַי
קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלָּחָא
יָתֵיהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא:
יא וִיקָרֵיב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא
דְחַטָּאתָא דְּלֵיהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי
וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְיִכּוֹס יָת
תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דְּלֵיהּ: יב
וְיִסַּב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין
דְּאֶשָּׁא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא מִן
קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטֹרֶת
בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיָעֵיל מִגָּיו
לְפָרוֹכְתָּא: יג וְיִתֵּן יָת
קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אֶשָּׁתָא
קֳדָם יְיָ וִיחַפֵּי עֲנַן קְטֹרְתָּא
יָת כַּפֻּרְתָּא דְּעַל סַהֲדוּתָא
וְלָא יְמוּת:

ויסב

אחרן
ולקח את שבועות יג חולין יא
ונתן אהרן יומא לו קדושין יח עזאזל יומא כו
את השעיר יומא לט ט ועשהו יומא ס
קדושין יא חולין כט כריתות כח
והעמיד יומא לט
יעמד חי יומא ס זבחים מא
לכפר עליו יומא ס סא לעזאזל יומא מח
אשר לו שם נא שבועות יח ושחט את מנחות יט
אשר לו שבועות יח ולקח מלא יומא מה מט זבחים נח
גחלי אש עסקים עב ומלא חפניו יומא מו מח
זבחים קט והבי' מבית יומא מז נט

בל נוסח' אחם' יו"ד בנין גא"ב מל' דאל
ל' מם' גורל'
למ"ל ד'
ק
ל' ז"ל
ל' י' ל' וחל' וקטרת ג'
ב' מפסק פסקין ח' ס"ל נתנו'

רשב"ם

מכות יא ונתן את יומא כו ובסה ענן שם נג

ושחט את פר החטאת אשר לו: (י) ושלח אותו לעזאזל המדברה. לפי פשוטו לשלח אותו חי אל ההרים אשר במדבר כמו שמצינו בציפורי מצורע ושלח את הציפור החיה על פני השדה לטהרו מטומאתו. אף כאן לטהר את ישראל מעונותם משלחו אל המדבר והוא מקום פרא ששממות כדכתיב ויכסו את ההכנען אחר המדבר

רש"י

שכתוב בו לשם הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל: עזאזל. הוא הר עז וקשה צוק גבוה שנאמר ארץ גזרה מתוכם: (ט) ועשהו חטאת. כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה' חטאת: (י) יעמד חי. כמו יועמד חי על ידי אחרים ותרגומו יתקם כד חי. מה תלמוד לומר לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל ואיני יודע שלוחו אם למיתה אם לחיים

סִילְיָא עֲלוֹי וְעַל אֱינַשׁ בֵּיתֵיהּ : ז וְיִסַב יַת תְּרֵין צְפִירִין וִיקִים יַתְהוֹן
קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא : ח וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִין שָׁוִין
עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל וְיִטְרֵף בְּקַלְפֵי וְיַפְקִינוּן
וְיִטְלְקִינוּן עַל צְפִירַיָא : ט וִיקָרִיב אַהֲרֹן יַת צְפִירָא דִסְלִק עֲלוֹי עַדְבָא
לִשְׁמָא דַיְיָ וְיַעַבְדִינֵיהּ קָרְבַּן חַטָּאתָא : י וּצְפִירָא דִסְלִק עֲלוֹי עַדְבָא
לַעֲזָאזֵל יִתּוֹקַם בְּחַיִין קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל סָרְחָנוּת עַמָּא בֵית יִשְׂרָאֵל לְשַׁדְּרָא
יָתֵיהּ לִמְמָת בְּאַתַר תַּקִּיף וְקָשֵׁי דִבְמַדְבְּרָא דְצוֹק דְהוּא בֵּית חֲדוּדֵי :
יא וִיקָרֵב אַהֲרֹן יַת תּוֹרָא דִילֵיהּ וִיכַפֵּר בְּאִשְׁתְּעוּת מִילַיָא עֲלוֹי וְעַל
אֱנַשׁ בֵּיתֵיהּ וְיִכּוֹס יַת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִילֵיהּ : יב וְיִסַב מְלֵי מַחְתִּיתָא
גּוּמְרִין לְחִשַׁן דְּאִישָׁא מֵעִילָוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חוֹפְנוֹי קְטוֹרֶת
בּוּסְמִין כְּתִישִׁין וְיַעֵיל מִן לְגָיו לְפַרְגּוֹדָא : יג וְיִתֵּן יַת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָא
עַל אִישָׁתָא קֳדָם יְיָ וְיַחֲפֵי עֲנַן תְּנַן קְטוֹרְתָּא יַת כַּפּוּרְתָּא דְעַל סַהֲדוּתָא
ולא

קודש שיכנס לפנים. גי' ויאמר ה' אל משה. וזאת בכך נאמר שיזכר אלא שיזכור האחד לומר לו מעשה פרה גם היא צריכה פרישת ז' ימים קודם. אחרי מות בפ' ר"ת בגימ' פרה אדומה. בזאת. שע' ת"י רמז לבי' ראשון שעמד ת"י שנה. ובש' אותיו' בלו שם. שטופנין גניזה: וכפ' בגימט' זה בוידוי. דברים שמתודה על פרו. וגורל ב' בחסר' וגורל אחד לעזאזל

רש"י

לחיים לכך נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן שסילוחו למיתה : לכפר עליו · שיתודה עליו כדכתיב והתודה עליו וגו' : (יא) וכפר בעדו וגו' · וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים שהן כלן קרויים ביתו שנ' בית אהרן ברכו את ה' וגו' מכאן שהכהני' מתכפרין בו וכל כפרתן אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו כמו שנא' וכפר על הקודש מטומאות וגו' · מעל המזבח · החיצון : (יב) מלפני ה' · מצד שלפני הפתח והוא צד מערבי : דקה · מה ת"ל דקה והלא כל הקטרת דקה היא שנ' ושחקת ממנה הדק אלא שתהא דקה מן הדקה שמערב יום הכפורי' היה מחזירה למכתשת : (יג) על האש · שבתוך המחתה: ולא ימות · הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה :

וכוה

אבן עזרא

ומלת בקרבתם שם הפעל וה"א לקרבם אל המלאכה שנה תי"ו כמנהג ה"א הנקנה ועשה רבי ישועה שאמר שהוא שם במשקל חכמתם : (ב) אל הקדש · כנגד אהל מועד : כי בענן · הטעם שלא יכנס כי אם בקטרת · שיעשה ענן ולא יראה הכבוד פן ימות והנה טעמו לא אשים נראה אליו כי אם בענן ויש אומרים כי פי' כי בענן בעבור כי אני דר בענן על הכפור' כטעם יי' אמר לשכון בערפל : (ג) בפר בן בקר · אין פירושו שיביא הפר אל הקדש רק שיתן משלו פר בתחל' חטא' לכפר עליו ועל הכהנים ויש אומרים גם הלוים בעבור שמצאנו ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי והוא רחוק רק הלוים יחשבו עם ישראל : (ד) כתנת בד קדש · ולא הזכיר האפוד והחשן ומעיל האפוד כי כבר הזכיר ונשמע קולו בבואו אל הקדש ומזה הכתוב למדו חכמי בית שני שמתו בלא אורים ותומים גם נביאים היו שם : (ו) והקריב אהרן את פר החטאת : אל פתח אהל מועד כמשפט · וטעם וכפר בעדו כי בו יכפר בעדו ובעד ביתו אחר שישחטנו וי"א כי העמדתו היא כפרה : (ח) גורלות · ידועים מדברי קבלת אבותינו · אמר הגאון כי עזאזל שם הר ונקרא כן בעבור שהוא תקיף כי טעם זכר השם כטעם הררי אל יקותיאל והגאון הלוי תפשו כי הא"לף במלת עזאזל היא בין זי"ן לזי"ן ויש אומרים שהוא הר סמוך אל הר סיני ושם טוב לשוליך השעיר ולהעלימו שם עד שישחטו ואחר כן היו מוליכים אותו בבית שמקדש לבד אשר ובעד שאמר ויעש אהרן וכן בחג שבועות לפי דעתי כאשר אפרש במקומו וי"א כי מבודש בית שני לא היתה כראשון כי היה הכהן מחוסר בגדים והין כפרת וזה המש' אמר כי השעיר ישולח במדבר כי כן כתוב ושלח את השעיר במדבר וטעמו כטעם צפור המשלח מפורעת שהוא על פני השדה מקום שאין שם ישוב ושעד אל ארץ גזרה ואנחנו השיבונו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וירדוף אחריו עד שיגרם ויעל אל הגור על כן אמרו חז"ל ודוחפו ויאמר רב שמואל אף על פי שכתוב בשעיר החטאת

שהוא

יד וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה
ג׳ בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת
קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה
שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ: טו וְשָׁחַט אֶת־
שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם
ג׳ וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית
לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה
אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
ג׳ הַכַּפֹּרֶת: טז וְכִפֶּר עַל־
ג׳ הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן
יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן
אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם: יז
ג׳ וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־
צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ
וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל: ס יח
וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־
יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם
הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יט
ג׳ וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ
שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ
וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ
וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי:
כא וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי
יָדָו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי

והתודה

יד וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא
וְיַדֵּי בְאֶצְבְּעֵיהּ עַל אַפֵּי
כַפֻּרְתָּא קִדּוּמָא וְלָקֳדָם
כַּפֻּרְתָּא יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין מִן
דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ: טו
וְיִכּוֹס יָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא
דִלְעַמָּא וְיָעֵיל יָת דְּמֵיהּ לְמִגָּיו
לְפָרֻכְתָּא וְיַעְבֵּיד לִדְמֵיהּ
כְּמָא דַעֲבַד לִדְמָא דְתוֹרָא
וְיַדֵּי יָתֵיהּ עַל כַּפֻּרְתָּא
וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא: טז
וִיכַפַּר עַל קוּדְשָׁא מִסּוֹאֲבַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמְּרָדֵיהוֹן לְכָל
חוֹבֵיהוֹן וְכֵן יַעְבֵּיד לְמַשְׁכַּן
זִמְנָא דְשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ
סוֹאֲבָתְהוֹן: יז וְכָל אֱנָשׁ
לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא
בְּמֵיעֲלֵיהּ לְכַפָּרָא בְקוּדְשָׁא
עַד מִפְּקֵיהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי
וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְעַל כָּל
קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל: יח וְיִפּוֹק
לְמַדְבְּחָא דִקְדָם יְיָ וִיכַפַּר
עֲלוֹהִי וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא
וּמִדְּמָא דִצְפִירָא וְיִתֵּן עַל
קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:
יט וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּמָא
בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין
וִידַכֵּינֵיהּ וִיקַדְּשִׁינֵיהּ
מִסּוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ
וִישֵׁיצֵי מִלְּכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא
וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל
מַדְבְּחָא וִיקָרֵיב יָת צְפִירָא
חַיָּא: כא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן
יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל רֵישׁ
צְפִירָא חַיָּא וִיוַדֵּי עֲלוֹהִי יָת
כָּל עֲוָיָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל
מְרָדֵיהוֹן לְכָל חַטָּאֵיהוֹן וְיִתֵּן

יתחון

אהרן
על פני
סס כה
סנהדרין ס
מנחות כז
ולפני
יומא כה
אשר לעם
שבועו׳ יג יז
ועשה את
יומא כה
והזה אותו
סס
וכפר על
מכות ו׳
ח
ומפשעיהם
מכות ו׳ ח
כריתות כה
וכן יעשה
יומא כב
כו כז
שבועות ח
זבחים כו
וכל אדם
יומא מב
וכפר בעדו
יומא סס
הוריות יב
ויצא אל
יומא כח
ולקח מדם
יומא מח
נב רות לט
ולקח מדם
יומא כו נח
זבחים מח
מנחות כב
תו יג כח
תמורה ח
וטהרו
יומא כט
וכלה מכפר
יומא ח
כו ס סח
זבח ס ח
כב
וסמך אהרן
מנחות צג
החי סס נב

ולא ימות באשא מצלהבא קדם יי : יד ויסב מן אדמא דתורא וידי
באדבעיה ימינא על אפי כפורתא לרוח קידומא ולקדם כפורתא ידי
שבע זמנין מן אדמא באדבעיה ימינא : טו ויכוס ית צפירא
דחטאתא דמן ממונא דעמא ויעיל ית אדמא דצפירא מלגיו לפרגודא
ויעביד לאדמיה היכמא דעבד לאדמא דתורא וידי יתיה על כפורתא
ולקדם כפורתא : טז ויכפר על קודשא באשתעות סיליא מסואבות
בני ישראל ומסרודיהון לכל חטאיהון והיכדין יעביד למשכן זמנא דשרי
עמהון בגו סאובתהון : יז וכל אינש לא יהי במשכן זמנא בזמן
מיעליה לכפרא בקודשא על חוביהון דישראל עד זמן מפקיה ויכפר עלוי
ועל אנש ביתיה ועל כל קהלא דישראל : יח ויצדד ויפוק מן קודשא
למדבחא דקדם יי ויכפר עלוי באשתעות מיליא ויסב מאדמא דתורא
ומאדמא דצפירא כד הינון מערבין ויתן על קרנת מדבחא חזור חזור :
יט וידי עלוי מן אדמא באדבעיה ימינא שבע זמנין וידכיניה
ויקדשיניה מסואבות בני ישראל : כ ויפסוק מן למכפרא על קודשא
ועל משכן זמנא ועל מדבחא באשתעות מליא ויקרבית צפירא חייא :
כא ויסמוך אהרן ית תרתין ידוי בסידרא חדא ית ימיניה על
שמאליה על ריש צפירא חייא ויודי עלוי ית כל עווית בני ישראל וית
מרודיהון

וגורל לעזאזל להיינו המן שנאמר בו ויבז בעיניו והפיל גורלו על ישראל ואמרה הקב"ה איננו שוה לך כבר הפלתי גורלות וכפל חבלי בישראל שכל שבעים אומות וזהו שכתו' גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל שמכפר עונותם של ישרא' דכתיב ונשא עונותם עונות תם הוא מכפר . ג' פעמים כתיב עזאזל כנגד נושא עון ופשע וחטאה שנזכו' שלשה אבות· ומלא חפניו ב' הכא ואיד' ומלא שמנו: להחיות גני יואב על מלחמ' מואב שנזכו' ענול' יום כפור סין נזירים נמלחמה . סמים דקה בנית' דקה מדקה· דקה ב' הכא ואידך האש קול דממה דקה . וזהו כינצן

רש"י

(יד) והזה באצבעו· הזאה אחת במשמע : ולפני הכפרת יזה שבע· הרי אחת למעלה ושבע למטה :
(טו) אשר לעם · מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם : כאשר עשה לדם הפר · אחת למעלה ושבע למטה : (טז) מטמאות בני ישראל · על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם בסוף שנא' לכל חטאתם וחטאת היא שוגג : ומפשעיהם אף הנכנסין מזיד בטומאה : וכן יעשה לאהל מועד · כשם שהזה משניהם בפני' אחת למעלה ושבע למטה כך מזה על הפרכת מבחוץ משניהם אחת למעלה וז' למטה : השוכן אתם בתוך טומאותם · אע"פ שהם טמאים שכינה בינהם : (יח) אל המזבח אשר לפני ה' · זה מזבח הזהב שהוא לפני ה' בהיכל ומה ת"ל ויצא לפי שהזה ההזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ ויתחיל מקרן מזרחית צפונית : וכפר עליו : מה היא כפרתו ולקח מדם הפר ומדם השעיר מעורבין זה לתוך זה : (יט) והזה עליו מן הדם · אחר שנתן ממנו באצבעו על קרנותיו מזה שבע הזאות על גגו : וטהרו · ממה שעבר : וקדשו · לעתיד לבא : (כא) איש עתי · המוכן לכך מיום אתמול

אבן עזרא

שהוא לשם גם השעיר המשתלח הוא לשם ואין צרי' כי המשתלח איננו קרבן כי לא ישחט ואם יכולת להבין הסוד שאחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדעהו : (ט) ועשהו חטאת · שישחטנה · (י) יעמד חי · מהבנין הכבד הנוסח שלא נזכר שם פועלו והיה היו"ד ראוי להיותו מאוסף בשורק רק נרחב בעבור אות הגרון וכן יחרם כל רכושו : לכפר עליו · כי כי הכפור יהי עליו ופירושו לשלח אותו : (יא) והקריב אהרן · בעבור שארכו דברי השעירים הוסיף לבאר אחר שהקרי' הפר ושני השעירים אל אהל מועד יחל לשחוט את הפר שלו : (יב) המחתה · ידועה היא : מלפניו · שבינים : קטרת סמים · היא הנזכרת · היה נראה לנו כי על פני הכפרת ולפני הכפרת כמשמעו

והתודה עליו את כל עונת
בני ישראל ואת כל פשעיהם
לכל חטאתם ונתן אתם על
ראש השעיר ושלח ביד איש
עתי המדברה: כב ונשא
השעיר עליו את כל עונתם
אל ארץ גזרה ושלח את
השעיר במדבר: כג ובא
אהרן אל אהל מועד ופשט
את בגדי הבד אשר לבש
בבאו אל הקדש והניחם שם:
כד ורחץ את בשרו במים
במקום קדוש ולבש את
בגדיו ויצא ועשה את עלתו
ואת עלת העם וכפר בעדו
ובעד העם: כה ואת חלב
החטאת יקטיר המזבחה:
כו והמשלח את השעיר
לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן
יבוא

ויתין על ריש צפירא וישלח
ביד גבר דזמין למהך
למדברא: כב ויסובר
צפירא עלוהי ית כל עויתהון
לארע לא יתבא וישלח ית
צפירא במדברא: כג
ויעול אהרן למשכן זמנא
וישלח ית לבושי בוצא
דילבש במעליה לקודשא
ויצנעינון תמן: כד
ויסחי ית בסריה במיא באתר
קדיש וילבש ית לבושוהי
ויפוק ויעביד ית עלתיה וית
עלת עמא ויכפר עלוהי ועל
עמא: כה וית תרבא
דחטאתא יסיק למדבחא:
כו ודמשלח ית צפירא
לעזאזל יצבע לבושוהי ויסחי
ית בסריה במיא ובתר
כן ייעול למשריתא:
וית

אהרן
והתודה יומא לו כריתות כו
ואת כל כריתות כו כו
איש עתי יומא סו כריתות יו
המדברה יומא סו יבמות ית
אל ארץ יומא סז
במדבר שם ג
ובא אהרן שם לב א
ופשט את שם עא
ורחץ בשרו שם ג
והניחם פסחים כו יומא יב כד זבחים יח חולין קח כריתות ו מעילה א
ולבש שם עא עב
ויצא ועשת יומא א עא

ואת חלב סס עא והמשלח את סס מו ע

רשב"ם

במדבר · ובתלמוד מדבריות בייתות ובמ' ביצה פוטל: למד יתירה · כלמ"ד ביתה ארבעה שהיא נגבון וחרב לו: וכן ה"ס של ריקם והנם יתירות לתיקון פעולה כמו נו"ן של שמשון ועגלון ועפרון: (כב) גזרה: ארץ חריבה שאין בה שום תבואה שהיא גזורה ונכרתת מכל טוב: (כא) ביד איש עתי · איש הבקי בדרכים ובמדברות ורגילין בכל
עת

רש"י

אתמול: (כג) ובא אהרן אל אהל מועד: אר"י שאין זה מקומו של מקרא זה ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא ואמרו כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מביאה זו שהיא אחר עשיי' עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר הנעשי' בחוץ בבגדי זהב וטובל ומקדש ופושט ולובש בגדי לבן: ובא אל אהל מועד · להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה קטרת לפני ולפנים: ופשט את בגדי הבד אחר שהוציאה ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וזהו סדר העבודות · תמיד של שחר בבגדי זהב · ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן · ואילו ואיל העם ומקצת המוספי' בבגדי זהב · והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן · ושירי המוספין ותמי' של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב · וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא · ושלח את השעיר במדבר ורחץ את בשרו במים וגו' ויצא ועשה את עלתו וגו' ואת חלב החטאת וגו' וכל הפרש' עד ואחר יבא אל המחנה ואח"כ ובא אהרן: והניחם שם · מלמד שטעונין
גניזה

סָרְחָנֵיהוֹן לְכָל חַטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן יַתְהוֹן בִּשְׁבוּעָה אֲמִירָא וּמְפָרְשָׁא בִּשְׁמָא
רַבָּא וְיַקִירָא עַל רֵישׁ צְפִירָא וִיפְטוּר בְּיַד גְבַר דִי מְזוּמַן מִן אֶשְׁתַּקַד לְמֵהַךְ
לְמַדְבְּרָא דְצוֹק דְהוּא בֵּית חֲדוּרֵי׃ כב וְיִסוֹבַר צְפִירָא עֲלוֹי יַת כָּל
חוֹבֵיהוֹן לַאֲתַר צַדְיָא וִיפְטוּר גַבְרָא יַת צְפִירָא לְמַדְבְּרָא דְצוֹק וְיִסוֹק
צְפִירָא עַל טוּרַיָא דְבֵית חֲדוּרֵי וְיִדְחִינֵיהּ רוּחַ זִיקָא מִן קֳדָם יְיָ וִימוּת׃
כג וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן וּבְנוֹי לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַשְׁלַח יַת לְבוּשֵׁי בוּצָא דְמִילַת
דִלְבַשׁ בִּזְמַן מֵיעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא וְיַצְנְעִינוּן תַּמָּן׃ כד וְיִסְחֵי יַת בִּשְׂרֵיהּ
בְּמוֹי בַּאֲתַר קַדִישׁ וְיִלְבַּשׁ יַת לְבוּשׁוֹי וְיִצַדֵּר וְיִסוֹק וְיַעֲבֵיד יַת עֲלָתֵיהּ וְיַת
עֲלַת עַמֵּיהּ וִיכַפֵּר עֲלוֹי וְעַל עַמֵּיהּ׃ כה וְיַת תַּרְבָּא דְחַטָאתָא יַסִּיק
לְמַדְבְּחָא׃ כו וּדְיִפְטוּר יַת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע יַת לְבוּשׁוֹי וְיִסְחֵי
יַת

בעל הטורים: פרס' על הכפרת פי' כי נענ"ן מקטר' שנא' גם דקה יהי' קול דממה דקה וירא' מעוד יי' זהו כ'הכה ולידן כן זהו גוים רבים בפרט' הכה ישכיל עבדי שנכרי' שבכין מדית

שיצתיך מנ"פ להוחיד כ' האשפשות שכדיגם אלף סיכסי' תמיזי ג"כ מפעפתת כהונה לתנודתה ולפני הכפל יזה ז' פעמי' למה מזה אחד למעלה ושבע למטה כי לי למחתונים

רש"י

גביה ולא ישתמש באותן ד' בגדים ליום הכפורים אחר׃ (כד) ורחץ את בשרו וגו'. למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה שבאותם טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר ולובש בגדי לבן לעבוד' היום וכאן למדנו שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה׃ במקום קדוש. שמוקדש בקדוש' עזרה והיא היתה בגג בית הפרוה וכן ד' טבילות הבאות חובה ליום אבל הראשונה היתה בחול׃ ולבש את בגדיו. שמנה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה׃ ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם׃ ועשה את עולתו. איל לעולה האמור למעלה בזאת יבא אהרן וגו'׃ ואת עולת העם. איל לעולה האמור למעלה ומאת עדת בני ישראל וגו'׃ (כה) ואת חלב החטאת. אמורי פר ושעיר׃ יקטיר המזבחה. על מזבח החיצון דאילו בפנימי כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה

אבן עזרא

כמשמעו והמעתיקים אמרו כי על פני הכפר' הוא על בין הבדים ולפני הכפר' ידוע מדבריה' והוא אמת׃ (טו) ושחט את שעיר החטאת אשר לעם׃ וטעם ישחטנו בבאתו כי י"א שהוא ישחוט קודם השר והיכנו אמת׃ (טז) וכפר על הקדש. הוא קדש הקדשים׃ וכן יעשה לאהל מועד. שיזה שבע פעמים לפני הכפרת ועל קרנות מזבח הקטורת. וטעם וכפר על הקדש להיות שדם כופר שלא ישחת בעבור טומאת הטמאים׃ (יז) וכל אדם. מהכהנים׃ לכפר בקדש. בפנים׃ וכפר בעדו ובעד ביתו. כפר חטאתו׃ ובעד כל קהל ישראל. בשעיר חטאתם׃ (יח) ויצא אל המזבח. הוא מזבח העולה׃ ונתן אותם. אחר הישורו מישראל כאילו כתומים שם על ראש השעיר והולכים אל מקום שלא יזכרו עוד והכתוב דבר לאבין הכל׃ (כא) עתי. מזומן לעתו או מהסגו ללכת בכל עת בכפירים והיו"ד להתיחס לעת כמו פנימי והמפרשים אותו חכם איננו כפון בעיני ומז"ל אמר שהכושה הוא כהן ודבריהם אמת׃ (כד) במקום קדוש. בחצר אהל מועד והדין היו פורשין לו׃ בגדיו׃ שישמש בהן בכל יום וי"א שהם הנזכרים והעד שלא נכתב ולבש בגדים אחרים׃ עולתו. הוא האיל ואיל העם ופר העם ושבעה כבשיהם כי כן כתוב׃ (כה) ואת חלב החטאת. חלב פר החטאת וחלב שעיר החטאת גם חלב שעיר הפנים שהוא חטאת לכהן כמשפט ואיננו כערך וזה נפרש בנחם׃ ורחץ את בשרו במים. ודי לו כי לא יטמא עד הערב׃ (כז) יוצא אל מחוץ למחנה. בצווי׃ ושרפו. הכהנים וכל אחד מהשורפים ירחץ במים ותיד יבא אל המחנה והעד שאמר ואחרי כן יבא אל המחנה כי אם נורך לאמרו׃ (כט) והיתה לכם לחקת עולם. ואם שכודם׃ בחדש השביעי בעבור לחדש שענו את נפשותיכם. אחר שהכתוב אומר והתענג בדשן נפשכם ידענו כי הענוי הפך התענוג והוא הצום ועוד גם הנה תפניא שענוו כמו ותפק לרעב

כתפך

יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃ כז וְאֶת
פַּר הַחַטָּאת וְאֵת ׀ שְׂעִיר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־
דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ
אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־
פִּרְשָׁם׃ כח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־
הַמַּחֲנֶה׃ כט וְהָיְתָה לָכֶם
לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם׃ ל כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה
יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם
מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
תִּטְהָרוּ׃ לא שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ לב
וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ
וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן
תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ לג וְכִפֶּר
אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר
וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם
הַקָּהָל יְכַפֵּר׃ לד וְהָיְתָה־
זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־
חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא
וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא
דְּאִתָּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא
בְּקוּדְשָׁא יַפֵּיק לְמִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת
מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת
אוּכְלֵיהוֹן׃ כח וּדְמוֹקִיד
יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי
יָת בִּסְרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן
יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃ כט
וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלַם בְּיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא
תְּעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן וְכָל
עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא
וְגִיּוֹרַיָּא דְיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃ ל
אֲרֵי בְיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן
לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן
קֳדָם יְיָ תִּדְכּוֹן׃ לא שַׁבָּא
שַׁבָּתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת
נַפְשָׁתְכוֹן קְיָם עָלָם׃ לב
וִיכַפַּר כַּהֲנָא דִּירַבֵּי יָתֵיהּ
וּדִיקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ לְשַׁמָּשָׁא
תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ יָת
לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃
לג וִיכַפַּר עַל מַקְדַּשׁ
קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל
כַּהֲנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דִקְהָלָא
יְכַפַּר׃ לד וּתְהֵי דָא לְכוֹן
לִקְיָם עָלַם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חֲדָא
בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ
יָת

ו׳מ״ל
ג׳ לרפ״לרס
כול׳ מ״ל
ד׳ וחס׳ ו׳ ג׳
ל׳מ״ל נ׳ בתורה
ג׳
ט׳ נ׳ בתור י׳
כול׳ חס׳ כמ״ל
ח׳ כתי׳ י׳ נ׳ בתורה
ד׳
פ׳
ג׳ ו׳ פס׳ ועל ובלנותה חל׳ ניכיהון
ג׳
פ׳

אהרן
ואת פר סס כ
זבחים מט
לכפר סס
יוציא אל
יומא סח
זבחים קח
את עורותם
יומא סו
והשורף
סס סח, ע״ב
זבחים סג
תענו את
יומא על
נדרים פ
כי ביום
יומא לג
סס סו
שבועות
סס עו
חולין קא
ועניתם את
יומא על
וכפר הכהן
סס ה
וכפר את
יומא סא
שבועות יג
מנחות כו
חולין קלא
ועל
שבועות יג
ועל כל
הוריות ו
והיתה זאת
יומא חב עו
קד׳ סין יז
זבחים מ
קט
חולין כב
והיתה זאת
יומא ס
ויעש כאשר
סס כ

ית בישריה בארבעין סאוין דמוי ומן בתר כדין ייעול למשריתא :
כז וית תורא דחטאתא וית צפירא דחטאתא דאיתעל מן אדמיהון לכפרא בקודשא יתפקון באסלין על ידיהון דטליא דכהניא ויסוברונון למיברא למשריתא ויוקדון בנורא ית משכיהון וית בישריהון וית ריעיהון : כח ודמוקיד יתהון יצבע לבושוי ויסחי ית בישריה בארבעין סאוין דמוי ומן בתר כן יעול למשריתא : כט ותהי דא לכון לקיים עלם בירחא שביעאה הוא ירח תשרי בעשרא יומין לירחא תענון ית נפשתיכון מן מיכלא ומן משתיא ומן הניית בני ותמרוקא ומסנא ותשמיש ערסא וכל עיבידתא לא תעבדון יציבא וגיורא דיתגייר ביניכון :
ל ארום ביומא הדין יכפר עליכון לדכאה יתכון מכל חוביכון ואתון קדם יי תודון סורחנותכון ותידכון : לא שבת שבתא הוא לכון וכל עיבידת פולחנא לא תעבדון ותענון ית נפשתיכון קיים עלם : לב ויכפר כהנא דירבי יתיה ודיקרב קורבניה לשמשא תחות אבוי וילבש ית לבושי בוץ מילת לבושי קודשא : לג ויכפר על מקדש קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבחא ועל כהניא ועל כל עמא דקהלא יכפר באשתעות מילייא : לד ותהי דא לכון לקיים עלם לכפרא על בני ישראל מכל חוביהון חדא זימנא בשתא ועבד אהרן היכמא דפקיד יי ית משה

ירושלמי

וית מרעייהון :

ותצומו בה על נפשתיכון :

בעל הטורים

פיהוא אחד משנעה בעליונים וכן אמר דוד ז' הללו את יי' מן השמי' וא' הללו את יי' מן הארץ • וכן משה לא הזכיר השם נהאזינו עד אחר כ"א תיבות אחר די שאהיה משנעה מהמלאכים שמזכירים השם אחר ג' תיבות • וי"ו הזאות על הכפר' כנגד י"ג בריתות שנכרתו נסיני וי"ו על הכפרת כנגד י"ג מדה' שנע' וי"ו על מזבח הזהב עם שיירי הדם שעל מזבח החיצון כנגד י"ג שנערכו' שהב והיינו דכתיב דם הברית וה' שנילו' כנגד חמש' עבודו' שהשכה מחוץ לפני' ומפני' לחוץ • כנגד ה' תפלו' והן כנגד חמשה פעמים שלך הכבוד שנאמרו' הכנו לוי' נכו אים ונאות לכפ' על הנפש שיש לה ה' שמות ועשר' קדושין כנגד עשר פעמים שמזכיר השם

רשבם משה

רשי

זרה ועולה ומנחה : (כז) אשר הובא את דמם להיכל לפני ולפנים : (לב) וכפר הכהן אשר ימשח וגו' • כפרה זו של י"כ אינה כשרה אלא בכ"ג לפי שכל כל הפרשה באהרן הוצרך לומר בכ"ג הבא אחריו שיהיה כמוהו : ואשר ימלא את ידו • אין לי אלא המשוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו וגו' והן כל הכהני' גדולים שעמדו מיאשיהו ואילך שבימיו נגנז צלוחית של שמן המשחה : לכהן תחת אביו • ללמד שאם בנו ממלא את מקומו הוא קודם לכל אדם (לד) ויעש כאשר צוה וגו' • כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן

עת שמולחין אותו : (לב) וכפר הכהן אשר ימשח אותו • לפי שאמר בזאת יבא אהרן • ואם אין אהרן תהיה עבודת יום הכפורים בכהן המשיח תחתיו • (לד) ויעש אהרן • כשהגיע יום הכפורים כאשר צוה ה' את משה:

דם

אבן עזרא

כפשך כי דרך דברי הנביאים להכפל ואחר שיש לנו קבלה אין צור' לחפש ואין עניתי בצום נפשי ראיה נעבור וכר צום והכלל כל עינוי שימצא במקרא דבק עם נפש הוא הצום : (כט) האזרח והגר הגר בתוכם' • לא נעזבנו לעשו' מלאכ' ולא נכריחנו על הצום • (ל) יכפר עליכ' הכהן על כן אמרו המפרשי' על השעיר המשתלח כי יעמד חי לכפר עליו כי העמדתו היא כפרה : מכל חטאתיכ' • כאשר פירשתי שפם חטאת שם כלל על כן תמצא על השגגה ועל הזדון • (לא) שבת שבתון • יש אומרים שביתה לנפש ולגוף ואחרים אמרו שהוא שביתת השביתה שאין למעלה ממנה ושניהם שוות ופעם יבא זה קודם זה והם שוים ואינו רחוק : חקת עולם : להתענות : (לב) וכפר הכהן • שב עתה לפרש על

א וידבר יהוה אל משה
לאמר: ב דבר אל אהרן
ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אליהם זה הדבר
אשר צוה יהוה לאמר:
ג איש איש מבית ישראל
אשר ישחט שור או כשב או
עז במחנה או אשר ישחט
מחוץ למחנה: ד ואל
פתח אהל מועד לא הביאו
להקריב קרבן ליהוה לפני
משכן יהוה דם יחשב לאיש
ההוא דם שפך ונכרת האיש
ההוא מקרב עמו: ה למען
אשר יביאו בני ישראל את
זבחיהם אשר הם זבחים על
פני השדה והביאם ליהוה
אל פתח אהל מועד אל
הכהן וזבחו זבחי שלמים
ליהוה אותם: ו וזרק
הכהן את הדם על מזבח
יהוה פתח אהל מועד
והקטיר החלב לריח ניחח
ליהוה: ז ולא יזבחו עוד
את זבחיהם לשעירם אשר
הם זנים אחריהם חקת עולם
תהיה זאת להם לדרתם:
ח ואלהם תאמר איש איש
מבית ישראל ומן הגר אשר
יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח: ט ואל פתח
אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת האיש

ית משה: א ומליל יי עם
משה למימר: ב מליל
עם אהרן ועם בנוהי ועם
כל בני ישראל ותימר להון
דין פתגמא דפקיד יי למימר:
ג גבר גבר מבית
ישראל דיכוס תור או אימר
או עזא במשריתא או דיכוס
מברא למשריתא: ד
ולתרע משכן זמנא לא
אייתיה לקרבא קורבנא קדם
יי קדם משכנא דיי דמא
יתחשב לגברא ההוא דמא
אשד וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: ה בדיל דייתון
בני ישראל ית דיבחיהון
דאנון דבחין על אפי חקלא
וייתינון קדם יי לתרע משכן
זמנא לות כהנא ויכסון נכסת
קודשין קדם יי יתהון: ו
ויזרוק כהנא ית דמא על
מדבחא דיי בתרע משכן
זמנא ויסק תרבא לאתקבלא
ברעוא קדם יי: ז ולא
ידבחון עוד ית דבחיהון
לשידים דאנון טען בתריהון
קים עלם תהי דא להון
לדריהון: ח ולהון תימר
גבר גבר מבית ישראל ומן
גיוריא דיתגיירון ביניכון
דיסק עלתא או נכסת
קודשיא: ט ולתרע
משכן זמנא לא ייתיניה
למעבד יתיה קדם יי

ההוא

יונתן בן עוזיאל

משה: א ומליל יי עם משה למימר: ב מליל עם אהרן ועם
בנוי ועם בני ישראל ותימר להון דין פתגמא דפקיד יי למימר: ג
גבר טלי או סיב מבית גניסת ישראל די יכוס נכסת תור או אימר או עיזא
במשריתא או די יכוס מברא למשריתא: ד ולתרע משכן זימנא
לא אייתיה לקרבא קרבנא קדם יי קדם משכנא דיי אדם קטול יתחשב
לגברא ההוא ותהי ליה כאילו אדם זכאי אשד וישתיצי בר נשא ההוא
מעמיה: ה מן בגלל דייתון בני ישראל ניכסתהון דהינון דבחין
על אנפי חקלא וייתונון קדם יי לתרע משכן זמנא לות כהנא ויכסון
נכסת קודשין קדם יי יתהון: ו ויזרוק כהנא ית אדמא על מדבחא דיי
בתרע משכן זמנא ויסק תרבא לאתקבלא ברעוא קדם יי: ז ולא
ידבחון תוב ית דיבחיהון לטעון דמתילין לשידי דהינון טען בתריהון
קיים עלם תהי דא להון לדריהון: ח ולהון תימר גבר גבר טלי וגבר
סיב מבית גניסת ישראל ומן גיורא דיתגיירון למיתב ביניכון די יסיק
עלתא או ניכסת קודשיא: ט ולתרע משכן זמנא לא ייתיניה למעבד
יתיה

בעל הטורים

נקניוס . ונפרשה י' פעמים שמם על תטהרו וכ"ד כפרות כתובי' כנגד יום הכפורים נאמרה תכוה ונאמר סיני וכאן ונאמר אל הכהנים ושפכתם לכפר על כ"ד עבירות שיחזקאל ופרט' הולש את ירושלים וכ"ד עבירות בכתובי' כנה הסדר . השכן

אתם בתוך בנים' אתפ"ש שמם היא טמאים השכינה ביניהם . וחביאם שם אותיות וי"ח תנה ננקר היה לנוע ונקי'ם י"ח פנה . ואמר לליים שלא יו"ד לא לך סברי' לפרש הדג' בינשר' אשר ישחט מתוך לאחכת סיק פרשת שוחטי חוץ

רש"י

לובשן לגדולתו אלא במקיים גזירת מלך: (ג) אשר ישחט שור או כשב. במוקדשין הכתוב מדבר שנא' להקריב קרבן: במחנה. חוץ לעזרה: (ד) דם יחשב. כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו: דם שפך. לרבות את הזורק דמים בחוץ: (ה) אשר הם זובחים. אשר הם רגילים לזבוח: (ז) לשעירים. לשדים כמו ושעירים ירקדו שם: (ח) אשר יעלה עולה. לחייב על המקטיר אברים בחוץ (עיין ברא"ם) כשוחט בחוץ שאם שחט אחד והעלה חבירו שניהם

רשב"ם

(ד) דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. חייב מיתה. יחשב משמים לאיש ההוא אותו דם ששפך

אבן עזרא

כל מה שיכפר: אשר ימשח אותו. שימשח בשמן המשחה אחר שמלא את ידו: ולבש. הוא הלובש אלה בגדי קדש כי אחר לא ילבשם: את מקדש הקדש. הוא מבית לפרכת: ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. עם הלוים כי הם לא יקראו הכהנים רק כל כהן הוא לוי ואין כל לוי כהן: (לד) והיתה זאת לכם. וכבר אמר כן להוסיף אחת בשנה: ויעש. אהרן. דבר אל אהרן ואל בניו. כי הם השוחטים לישראל אילו היה כתוב במחנה מותר לשחטו מחוץ למחנה וזו המצוה תלויה גם בבית המקדש רק בכל מקום שהוא קרוב לירושלם והקרוב ידענו מדברי קבלה כי אם היה המקום רחוק יזבח ויאכל בשר כי כן כתוב ורבים אמרו כי הבשר אסור בגלות ויפרשו בשר ויין לא בא אל פי בשר דג ולא דברו נכונה ואיני רוצה להאריך להשיב עליהם: למען אשר יביאו. זה הטעם על המצוה הזאת ופירוש על פני השדה ולא יזבחו עוד את זבחיהם: (ז) הם השדים ונקראו כן בעבור שיראה הגוף הרואה אותם והקרוב בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים ומלת עוד תורה שכן היו ישראל עושין במצרים: אשר הם זונים. כי כל מי שמבקש אותם ומאמין בהם הוא זונה מתחת אלהיו ויחשוב כי יש מי שייטיב או ירע חוץ מהשם הנכבד והנורא: ובזו הפרשה לא הזכיר הגר כי המצוה על ישראל בזבחים ובעולות והזכיר הגר שלא יגנבו ישראל שיזבח הגר לע"ז בארץ ישראל וכן משפט כל דם שהוא אסור בעבור שהוא הנפש כי הבשר בדם הוא והאמת כי הנפש שבה יחייה האדם היא בדם הלב: (יא) בנפש יכפר. בנפש שיש בו יכפר וטעם נפש תחת נפש וי"מ כמו על נפשותיכם
ואין

ל' בטעם זין · ומלא יגור י׳ הַהוּא מֵעַמָּיו׃ י וְאִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם
ל' פסר את וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת
אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ
מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ יא כִּי־נֶפֶשׁ
ג׳ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו
לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ
סבירין לבני ישראל : יְכַפֵּר׃ יב עַל־כֵּן אָמַרְתִּי
ס׳ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם
לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם׃ יג
ג׳ בטעם וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־
נעינן · ג׳ הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד
ג׳ · ל״ג צֵיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל
וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר׃
יד כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ
ס׳ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא
ג׳ תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ
זין הִוא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת׃ טו
ג׳ וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל
נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר
ל׳ · ס׳ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עד

וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: י וגבר גבר מבית
ישראל ומן גיוריא דיתגיירון
ביניכון דייכול כל דמא
ואתן רוגזי באנשא דייכול
ית דמא ואישיצי יתיה מגו
עמיה: יא ארי נפש בסרא
בדמא היא ואנא יהביתיה
לכון על מדבחא לכפרא
על נפשתכון ארי דמא הוא
על נפשא מכפר: יב
על כן אמרית לבני ישראל
כל אינש מנכון לא ייכול דם
וגיוריא דיתגיירון ביניכון לא
ייכול דם: יג וגבר גבר
מבני ישראל ומן גיוריא
דיתגיירון ביניכון דיצוד צידא
חיתא או עופא דמתאכיל
ויישוד ית דמיה ויכסניה
בעפרא: יד ארי נפש
כל בסרא דמיה בנפשיה
הוא ואמרית לבני ישראל
דם כל בסרא לא תיכלון ארי
נפש כל בסרא דמיה היא
כל דיכליניה ישתיצי:
טו וכל אינש דייכול
נבילא ותבירא ביציביא
ובגיוריא ויצבע לבושוהי
ויסחי במיא ויהי מסאב עד
רמשא

אחרן · כל דם חולין עד · כל נפש פסחים כג · יבמות קיד · חולין קב · כי נפש כל יומא כה · זבחים כו פג · חולין קיז · מעילה יא · כי הדם פסחים סה · יומא כה · זבחים ו פג · מכות יג · חולין קיז · כריתות כא · מעילה יא · אשר יצוד חולין פד · חיה או חולין פה פו · אשר יאכל שם פה · ושפך את שם כז פז פח · ושפך את שבת כב · ביצה ז · ב״ק נה · וכסהו חולין ל פג · על פי פח · כי נפש כל שם פז · חולין פו · ואמר לבני שם פו · וכל נפש זבחים סט ע״ב

רשב״ם

שפך בשעת שחיטת חוץ: (ז) אשר הם זונים אחרי' על פני השדה · ויש מהם שטועים לשעירי' ולא לשמים: (יג) וכסהו בעפר · כי אז לא יהא ראוי לאכילה: (טו) אשר תאכל נבלה · אפילו

רש״י

שניהם חייבין: ונכרת · זרעו נכרת וימיו נכרתין: (י) כל דם · לפי שנא' בנפש יכפר יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשים ת״ל כל דם: ונתתי פני · פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: (יא) כי נפש הבשר · של כל בריה בדם היא תלוי' ולפיכך נתתיו לכפר על נפש האדם תבא נפש ותכפר על הנפש: (יב) כל נפש מכם · להזהיר גדולים על הקטנים

יָתֵיהּ קוּרְבְּנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי בַּר נָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: י וּגְבַר טְלֵי
וּגְבַר סִיב מִבֵּית גְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיוֹרָא דְּמִתְגַּיְירִין לְמֵיתַב בֵּינֵיהוֹן דִּי
יֵיכוּל כָּל אַדְמָא וְאֶתֵּן יַת פְּנוּיָיתָא לְמֶעֱסוֹק בְּבַר נָשָׁא הַהוּא דִּי יֵיכוּל כָּל
אַדְמָא וְאֵישֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ יא אֲרוּם קְיוֹם נְפַשׁ כָּל בִּשְׂרָא
בְּאַדְמָא הוּא וַאֲנָא יְהַבְתֵּיהּ לְכוֹן לִגְזֵירְתָא דְּתִיתְּנוּן אֲדַם נִיכְסָא עַל
מַדְבְּחָא מְטוּל לְמִכַפְּרָא עַל אֲדַם נַפְשָׁתְכוֹן אֲרוּם אֲדַם נִיכְסָא הוּא עַל
חוֹבֵי נַפְשָׁא מְכַפֵּר: יב בְּגִין כֵּן אֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִזְדַּהֲרוּן דְּכָל בַּר נַשׁ
מִנְּכוֹן לָא יֵיכוּל אַדְמָא וְגִיוֹרַיָּא דְּמִתְגַּיְירִין לְמֵיתַב בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכְלוּן
אַדְמָא: יג וּגְבַר טְלֵי אוֹ גְּבַר סִיב מִבֵּית גְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיוֹרַיָּיא
דְּיִתְגַּיְירוּן לְמֵיתַב בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצִיד צֵידָא חַיְיתָא אוֹ עוֹפָא דְּמִיכְשְׁרִין
לְמֵיכַל וְיֵישׁוֹד יַת אַדְמֵיהּ בְּנִיכְסְתָא וְאִין לָא מִתְקַלְקְלָא נִיכְסְתֵיהּ יְכַסִּינֵיהּ
בְּעַפְרָא: יד אֲרוּם קְיוֹם נְפַשׁ כָּל בִּשְׂרָא אַדְמֵיהּ כִּנְפַשֵׁיהּ הִיא
וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲדַם כָּל בִּשְׂרָא לָא תֵיכְלוּן אֲרוּם קְיוֹם נְפַשׁ כָּל
בִּשְׂרָא אַדְמֵיהּ הוּא כָּל מַן דְּיֵיכְלִינֵיהּ יִשְׁתֵּיצֵי: טו וְכָל בַּר נַשׁ
דְּיֵיכוּל בִּסְרָא דְּמִטַּלֵּק בְּקִילְקוּל נִיכְסְתָא וּבְשַׂר תְּבִירָא בְּצִיבְיָא וּבְגִיוֹרָא

ויצבע

מעיד שמשאלת לומר אע"פ שהתרתי לך מעיר ששתלת נחון. שהקיתו לנוק. שפרשי' נוק שם שלעים שיש להם כמין שנים נולטין. זו סיא שחיטתי שעפ"כ השמ' כשאר קדשי' לשוחטן בחוץ. והניאוס נ' נמס' אזר שם זונחים

על פני סשד' ושניאו' והניאוס נבלה נבנוס' ירפים על הנולה. ולקחו' עמי' רניס זשניאוס בשניל שהיו מניאי' ונחי' לשעירי' שהיו עונדים עבודה זרה כלו. ואיד כשיעשו תשא' יחמרו כדכתיב והניאוס אל מקום' ושפך את דמו וכסהו נעפ'

רש"י

הקטנים: (יג) אשר יצוד. אין לי אלא ציד. אוזין ותרנגולין מנין ת"ל ציד מכל מקו' א"כ למה נאמר אשר יצוד שלא יאכל בשר אלא בהזמנה זאת: אשר יאכל. פרט לטמאים: (יד) דמו בנפשו הוא. דמו הוא לו במקום הנפש שהנפש תלויה בו. כי נפש כל בשר דמו היא. הנפש היא הדם. דם ובשר לשון זכר נפש לשון נקבה: (טו) אשר תאכל נבלה וטרפה. בנבלת עוף טהור דבר הכתוב שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה ולמדך כאן שמטמ' באכילתה וטרפה האמורה כאן לא נכתב אלא לדרוש וכן שנינו יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה ת"ל טרפה מי שיש במינו טרפה יצא עוף טמא שאין במינו טרפה: ונשא עונו. אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה זו ככל שאר טומאות: (יז) ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות:

אני

אבן עזרא

ואין לו שעם אחר שאמר לכפר על נפשותיכ': (יג) אשר יצוד ציד חיה. כאיל וצבי: או עוף אשר יאכל. גם מזה הכתוב נלמוד שלא נעזוב הגר שיאכל בארצנו חזיר או פוס או עוף דורס שהוא טמא ויתכן בעבור שצוה שלא יאכל דם ולא יראה דם נשפך חוץ מהמזבח השם צוה לכסות כל דם שאינו קרב לגבי המזבח שלא יחשוב הרואה בראותו והוא דם איל וצבי או עוף כי זבח כזבח לע"ז ובפרשת ראה אנכי אפרש עוד זה הפסוק: (יד) דמו בנפשו. הוא דבק עם הנפש כי ידוע שהגידי' היוצאים מכאת שמאל הלב מחולקים בחצי לדם ולרוח כדמות שמן זית עם האור: ואומ' לבני ישראל. טעמו וכבר אמרתי והיא הפרשה הנזכרת ובעבור שהזכיר חיה שאיננה קרבה וכן עוף הזכיר כל נפש אשר תאכל נבל' שאיננה קרבה גם היא גם הזכירה בעמו' הניד אם בזדון הוא עובר בלאו וילקה ואם בשגגה יביא חטאת ואם טוען טוען והלא הכתוב אמר לגר אשר בשעריך תתננ' ואכלה התשובה כי זה גר תושב וכן כתוב והגר הגר בתוככם לא נעזבנו שיאכל נבלה רק הנכרי שיבא בשעריכו נתן אותה לו ויאכל אותה לחוץ: (טו) ונשא עונו. תמיד והוא ישא עונו בעונש שיביא השם עליו ובעבור שהזכיר דברי השעירים שהיו עושים המצרים נסמכה זו הפרשה והעריות על מעשה ארץ כנען כי כן מפורש בסוף. וטעם אני יי' אלהיכם על זה התנאי

אהים

עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר׃ טז וְאִם
נ' לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ
וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ׃ פ יח א
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ל'יט ע' פס' ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בספר וכל וידבר דכות' וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה
במ"א דבר דגירת נשני אֱלֹהֵיכֶם׃ ג כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־
ל' גריסין מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא
ב' כפתלס תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן
אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה
ד'פס' גליפל' לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא
נ' תֵלֵכוּ׃ ד אֶת־מִשְׁפָּטַי
ס' תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ
כ'נ ט"פ נפש' לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ ה וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר
שש' יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם
י'ר"פ נתור' אֲנִי יְהוָה׃ ס ו אִישׁ אִישׁ
אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא
תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי
יְהוָה׃ ז עֶרְוַת אָבִיךָ
י"נ ר"פ עמין. ג' נ' וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ
נ' הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס ח עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא
תגלה

אונקלוס

רמשא וידכי : טו ואם לא
יצבע ובסריה לא יסחי ויקביל
חוביה : א ומליל יי עם
משה למימר : ב מליל
עם בני ישראל ותימר להון
אנא יי אלהכון : ג
כעובדי עמא דארעא
דמצרים דיתבתון בה לא
תעבדון וכעובדי עממא
דארעא דכנען דאנא מעיל
יתכון לתמן לא תעבדון
ובנימוסיהון לא תהכון :
ד ית דיני תעבדון וית
קימי תטרון למהך בהון אנא
יי אלהכון : ה ותטרון
ית קימי וית דיני דיעבד
יתהון אינשא ויחי בהון בחיי
עלמא אנא יי : ו גבר
גבר לכל קריב בשריה לא
תקרבון לגלאה עריא אנא יי :
ז ערית אבוך וערית
אמך לא תגלי אמך היא לא
תגלי עריתה : ח ערית
אתת אבוך לא תגלי עריתא
דאבוך היא :
ערית

תולדות

אחרון
ובחקתיהם סנהדרין נג
האלילים יא
חולין מח
את חקתי יומא סז
אשר יעשה ת"ק לח
סנ' דרין כט
מכות כג
הז' ילים נ
וחי בהם יו"א פה
סנהדרין עד
האלילים כז
נד
אני ה' יומא פו
א ש איש שבת יג
חגיגה יא
כתו' ות תו
סנהדרין כא
האלילים יג
ערות אביך סנהדרין נד
וערות אמך שם נג נד
אמך היא שם נ עה
ערותה שם נג
ערות אשת שם נג

רשב"ם

רשי

אפילו קטן יטמא : (טו) ונשא עונו · אם
יאכל
(ב) אני ה' אלהיכם · אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה' אלהיך וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי רבי אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזרה אני ה' אלהיכם דעו מי גוזר עליכם דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר : (ג) כמעשה ארץ מצרים · מגיד שמעשיהם של מצרים ושל כנענים מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל : אשר אני מביא אתכם שמה · מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים מכולם : ובחקותיהם לא תלכו · מה הניח הכתוב שלא אמר אלא אלו נמוסות שלהן דברים החקוקים להם כגון
טרטיאות

דם חיה ועוף
שעושין כסוי
אין מקריבין
אותו על
המזבח שלא
תהא שלת
הדיוט מקורב'
אין: דם יאכל
דם לכך בה
לכסותו.
אמן לפר"דם
ובחוקותיה'
לא תלכו.
רמז שאין
שוחטין בתוך
הנומא שלא
יתקס את
המינין
בחולין.
וחי בהם
ובפרק לא
לא תקרבו

ויצבע לבושוי ויסחי בארבעין סאוין דמוי ויהי מסאב עד רמשא וידכי:
טז ואין ארשע ולא יצבע ובשריה
לא יסחי ויקבל חוביה: א ומליל
יי עם משה למימר: ב מליל עם
בני ישראל ותימר להון אנא הוא יי
אלהכון: ג כעובדין בישין דעמא דארעא דמצרים דיתיבתון בה
לא תעבדון והי כעובדין בישין דעמא דארעא דכנען דאנא מעיל
יתכון לתמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון: ד ית סדרי דיני
תעבדון וית קיימי תיטרון להלכא בהון אנא יי אלהיכון: ה ותיטרון
ית קיימי וית סדרי דיני דאין יעבד יתהון אינשא וייחי בהון בחיי עלמא
וחולקיה עם צדיקיא אנא יי: ו גבר טלי וגבר סיב לכל קריבת
בישריה לא תקרבון לבזאה עריתא בתשמישתא ובפירסומי עירייא
אנא יי: ז עריית אבוך ועריית אמך לא תבזי איתא לא תשמש עם
אבוהא וגבר לא ישמש עם אמיה אמך היא לא תגלי עירייתה: ח
עריית איתת אבוך לא תבזי מטול דעיריתא דאבוך היא:

ירושלמי

ואין לא יחוור ובשריה לא
ישזג ויקבל חוביה:

עריית

רש"י

מרטיאות ואצטריאות רבי מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים: (ד) את משפטי תעשו. אלו דברים האמורים בתורה במשפט שאלו לא נאמרו היו כדאי לאמרן: ואת חוקותי תשמרו. דברים שהן גזרת המלך שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרן ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת לכך נאמר אני ה' גזרתי עליכם אי אתה רשאי ליפטר: ללכת בהם. אל תפטר מתוכם שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות: (ה) ושמרתם את חוקותי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט הכתוב. ד"א ליתן שמירה ועשייה לחוקי' ושמירה ועשייה למשפטים לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים: וחי בהם. לעולם הבא וא"ת לעולם הזה והלא סופו הוא מת: אני ה'. נאמן לשלם שכר: (ו) לא תקרבו. להזהיר הנקבה כזכר לכך נאמר לשון רבים: אני ה'. נאמן לשלם שכר: (ז) ערות אביך. זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות אביך ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו: וערות אמך. להביא אמו שאינו אשת אביו: (ח)

ערות

אבן עזרא

אהיה אלהיכם: ובחקותיהם לא תלכו. שלא ירגיל אדם ללכת בדרך הזה עד שיהיה לו חק: וכמעשה ארץ מצרים. על המשפטים והראיה את משפטי תעשו הם הכתובים על ספר הברית שהם בפרשת אלה המשפטים: (ד) אני יי' אלהיכם. אז אהיה אלהיכם. וטעם ושמרתם את חקותי ואת משפטי לבאר שהם חיים לעושיה' בשני עולמות כי המבין סודם חי בעולם יחיינו ולא ימות לעולם על כן כתוב אני יי' אלהיכם כאשר פירשתיו: (ו) איש איש. כל איש ואיש ובעבור שלא הזכיר מבית ישראל לא כעזוב הגר שיעשה אחת מהתועבות הנזכרות בארצנו שלא יטמא את הארץ: אל כל שאר בשרו. שם כלל לכל העריות ואחר כן פרט. ורב אהרן הכהן אמ' שפירושו להוציא שכבת זרע לבטלה: לא תקרבו. כנוי לשכיבה וכן ואקרב אל הנביאה וקרוב ממלת אל תגשו אל אשה: ערוה. דבר מגונה כאשר צריך להתכסות: וטעם אני יי' שהשם אוהב הנבדל לעבדו ולשמוע דברו והנה סיני לעד גם הראשון והוא סוד האדם ובעבור שיצר לב האדם כבהמות לא יתכן לאסור כל הנקבות והנה אסר כל הנמצאו' עמו בכל עת ובפרט כי תגלה מחנה אגלה לך סוד סתום ותמים והנה כל המתגאל

לגלות ערוה
לומר אע"פי
שבויתי ושמי
בהם לא
תקרבו לגלו'
ערו' כי
בגילוי עריו'
יהרג ואל
יעבור. אני
יי' ערות
אביך וערות
אמך. כי
שלש' שותפין
יש באדם.
ואל אשה
ב' בשארה ול
אשה נדת
טומאתה.
ואל אשה
כבד לא יקרב

תגלה ערות אביך הוא: ס
ט ערות אחותך בת־
אביך או בת־אמך מולדת
בית או מולדת חוץ לא
תגלה ערותן: ס י ערות
בת־בנך או בת־בתך לא
תגלה ערותן כי ערותך הנה:
ס יא ערות בת־אשת
אביך מולדת אביך אחותך
הוא לא תגלה ערותה: ס
יב ערות אחות־אביך לא
תגלה שאר אביך הוא: ס
יג ערות אחות־אמך לא
תגלה כי־שאר אמך הוא:
ס יד ערות אחי־אביך
לא תגלה אל־אשתו לא
תקרב דדתך הוא: ס טו
ערות כלתך לא תגלה אשת
בנך הוא לא תגלה ערותה:
ס טז ערות אשת־אחיך
לא תגלה ערות אחיך הוא:
ס יז ערות אשה ובתה
לא תגלה את־בת־בנה ואת־

בת

ב' ונעניין זמ"ן •
ב' נעניין
ב' נעניין
מכאן ועד סוף ע ינא סלפון ערות
בל' פסופי נפרי:
ב'

ט ערית אחתך ברת־
אבוך או ברת־אמך דיליד̈א
מן אבוך מן אתתא אוחרי או
מן אמך מן גבר אוחרן לא
תגלי עריתהן: י ערית
ברת ברך או ברת ברתך לא
תגלי עריתהן ארי עריתך
אנין: יא ערית בת־אתת
אבוך דילידא מן־אבוך אחתך
היא לא תגלי עריתה:
יב ערית אחת־אבוך
לא תגלי קריבת אבוך היא:
יג ערית אחת־אמך לא
תגלי ארי־קריבת אמך היא:
יד ערית אחי־אבוך לא
תגלי לאתתיה לא תקרב
אתת אחי־אבוך היא: טו
ערית כלתך לא תגלי אתת
ברך היא לא תגלי עריתה:
טז ערית אתת־אחוך
לא תגלי עריתא דאחוך היא:
יז ערית אתתא וברתה
לא תגליית בת־ברה וית־
בת־ברתה לא תסב לגלאה
עריתה קריבין אנין עיצת
חטאין היא:

ואתתא

אהרן
ערו' אחות' ינמות כנ
ערות בת סס פנ מ
ערות בת ינמות כנ
ערות אחו' סס נ
שאר אביך נתרה קנ
שאר אמך סס
ערות אחי סנסדרין כא
ערות כלתך ינמות כא
אשת ובנך סנהדרין נג עו
ערות אשת ינמות נה
ערות סס
ערות אשת סס כת נו

רשבם

כל קודש או נכנס למקדש: (י) וחי בהם' אבל אם לא יעשם' ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם: (ט) מולדת בית' או מולדת חוץ פנוייה' כך נראה בעיני לפי פשוטו: לגרור

רש"י

ערות אשת אביך' לרבות לאחר מיתה: (ט) בת אביך' אף בת אנוסה במשמע: מולדת בית או מולדת חוץ. בין שאומר לו לאביך קיים את אמה ובין שאומר לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה' ערות בת בנך וגו'. בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר ובתו ובת בתו מאשתו אנו למדין מערו' אשה ובתה שנא' בהן לא תגלה בין שהיא ממנו ובין שהיא מאיש אחר: (י) ערות בת בנך' ק"ו לבתך אלא לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה מגזירה שוה במסכת יבמות: (יא) ערות בת אשת אביך' למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת

אביך

ט עֶרְיַית אַחְתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַּת אִמָךְ מַה דְיוֹלִיד אֲבוּךְ מִן אִיתְּתָא
אוֹחֲרִי אוֹ מִן אִמָךְ אוֹ מַה דְיְלֵידַת אִמָךְ מִן אֲבוּךְ אוֹ מִן גְבַר חוֹרָן לָא תְבַזֵי
עֶרְיַתְהֶן : י עֶרְיַית בְּרַת בְּנָךְ אוֹ בְּרַת בְּרַתָּךְ לָא תְבַזֵי עֶרְיַתְהֶין
אֲרוּם הֵי כְּעֶרְיְתָךְ הִינִין : יא עֶרְיַית בַּת אִיתַת אֲבוּךְ דִילֵידַת מִן
אֲבוּךְ אַחְתָךְ הִיא לָא תְבַזֵי עֶרְיְתָהּ : יב עֶרְיַית אֲחַת אֲבוּךְ לָא תְבַזֵי
קְרִיבַת בְּשַׂר אֲבוּךְ הִיא : יג עֶרְיַית אֲחַת אִמָךְ לָא תְבַזֵי אֲרוּם קְרִיבַת
בְּשַׂר אִמָךְ הִיא : יד עֶרְיַית אֲחוּךְ לָא תְבַזֵי וּלְוַת אִינְתְּתֵיהּ לָא
תִקְרֵיב בְּתַשְׁמִישׁ עַרְסָא אִיתַת אֲחוּךְ הִיא : טו עֶרְיַית כַּלָתָךְ לָא
תְבַזֵי אִיתַת בְּרָךְ הִיא לָא תְבַזֵי עֶרְיְתָהּ : טז עֶרְיַית אִיתַת אֲחוּךְ לָא
תְבַזֵי בְּחַיֵי אֲחוּךְ וּבָתַר מוֹתֵיהּ אִין אִית לֵיהּ בְּנִין עֶרְיְתָא דַאֲחוּךְ הוּא :
יז עֶרְיַית אִיתְּתָא וּבְרַתָּהּ לָא תְבַזֵי יַת בְּרַת בְּרָהּ וְיַת בְּרַת בְּרַתָּהּ לָא
תִיסַב לְבַזָאָה עֶרְיְתְהוֹן קְרִיבַת בִּישְׂרָא דְהִינוּן זְנוּ הִיא :

וכן נגלת בהכא ולהלן בעזרא נגל' עמי הארץ אלס לא יקרב אל אשה נדה כתיב ניה נדיק הוא חיה יחיה. אבל אם יקרב אליה נגלת טומאתה הרי היא כולת עמי הארצות.

ואיתתא

רשי

אביך בראויה לקידושין: (יד) ערות אחי אביך לא תגלה. ומה היא ערותו אל אשתו לא תקרב: (טו) אשת בנך היא. לא אמרתי אלא בשיש לבנך אישות בה פרט לאנוסה ושפחה ונכרית: (יז) ערות אשה ובתה. לא אסר הכתוב אלא ע"י נשואי הראשונה לכך נאמר לא תקח לשון קיחה וכן לענין העונש אשר יקח את אשה ואת אמה לשון קיחה אבל אנס אשה מותר לישא בתה: שארה הנה. קרובות זו לזו: זמה. עצה כתרגומו עצת חטאין סיכרך

אבן עזרא

המתגאל ירחק משם השם המקודש על כן הזכיר אני יי': (ז) ערות אביך. והחל מהאב שהוא קודם הבן ואמר שאסור הוא כל מי שהיא ערות אב ואם והנה היא שאם כראש ואחר כן ערות אשת אב ואיננה אם ואחר כך האחות שהיא בת אביו או בת אם: (ט) מולדת בית. שנולדה על משפט בית ישראל אחר אירוסין וקדושין: מולדת חוץ. חוץ מהמנהג ויש אומרים כי פירוש מולדת כמו יולדו על ברכי יוסף שגדלה עמך בבית או היא במקו' אחר ומדינה אחרת וגדלה בחוץ מבית האב עמך. ואחר כך הזכיר בת בנך: (יא) ערות בת אשת אביך. יש אומרים שהוא האחות מאב ואם ואנחנו ידענו כי השוכב עמה עובר על שני לאוין ויש אומרים כי זה הפסוק לחוץ והצדוקים אמרו שאיננה בת אם ויפרשו מולדת אביך שגדלה אביך והטעם שלקח האב אשה והיתה לה בת קטנה וכן יפרשו על תמר וראיית' כי לא ימנעני ממך רק לא היתה מולדת דוד ואחר שהמעתיקים אמרו כי בת אשת אב מותרת אין צורך להשיב על הבודאי' אולם ויתכן להיות בת אשת אביך בת אנוס'. ומלת שאר ובשר קרובים בטעם: דודתך היא. חשובה היא כדודתך וכן הנה חכמאל דודי והנה מה ועשו הסומכי' במצות על התורה לבדה כי לא אסר הכתוב אשת אחי האם ולא אם האב ולא אם האם על כן אנחנו צריכים לקבלה ויתכן שלא הזכיר אשת אחי האם כי נלמוד מאשת אחי האב והזכירה בפרשת קדושים גם הנזכרות שלא הזכירם הכתוב דבר על דבר : (טז) ערות אשת אחיך. בפרשת כי ישבו אחים והאומר למה לא הזכיר הכתוב הבת והיא מפורשת ערות אשה ובתה בתו או שאיננה בתו כי אחר ששכב עם האם נאסרה הבת : (יז) שארה הנה. הם שני שמות שאר עם שארה שארה היה הא' לף ראוי לבוא כלא"ד שלמה לולי שהיא מהגרון : (יח) לצרור. מגזרת וכעסתה צרתה והנה לא הזכיר בפרשת קדושים עונש השוכב עם שתי אחיות כאשר לא הזכיר עונש השוכב עם בת בנו ועם בת בתו וטעם המספרם כי רחל ולאה לא היו אחיות וראיתו כי את כל התועבת האלו זו איננה ראיה גמורה והשואל איך יענישם השם על דבר שלא הזכיר יש משיבים כי בני נח נצטוו על העריות האלה ואחרים אמרו אף על פי שהכתוב אמר את כל התועבו'

בת־בתה לא תקח לגלות
ד׳ וב׳ מלר׳ פסוק׳ וחד עמהו בסרם ערותה שארה הנה זמה הוא׃
יח ואשה אל־אחתה לא
תקח לצרר לגלות ערותה
ג׳ מ״ג נע׳ עליה בחייה׃ יט ואל־אשה
בנדת טמאתה לא תקרב
לגלות ערותה׃ כ ואל־
אשת עמיתך לא־תתן
שכבתך לזרע לטמאה־בה׃
ג׳ וב׳ ומזרעו כא ומזרעך לא־תתן
להעביר למלך ולא תחלל
את־שם אלהיך אני יהוה׃
ד׳ וב׳ ולמ כב ואת־זכר לא תשכב
ג׳ משכבי אשה תועבה הוא׃
כג ובכל־בהמה לא־תתן
שכבתך לטמאה־בה ואשה
לא־תעמד לפני בהמה
ג׳ מלעיל מ׳ לרבע תבל הוא׃ כד אל־
מארץ אתמת תטמאו בכל־אלה כי בכל־
אלה נטמאו הגוים אשר־אני
ה׳ משלח מפניכם׃ כה ותטמא
הארץ ואפקד עונה עליה
ג׳ וחס׳ ותקא הארץ את־ישביה׃
כו ושמרתם אתם את־
ג׳ חקתי ואת־משפטי ולא תעשו מכל התועבת האלה

יח ואתתא עם אחתהא
לא תסב לאעקא לה לגלאה
עריתה עלה בחיהא׃
יט ולאתתא בריחוק
סאובתה לא תקרב לגלאה
עריתה׃ כ ולאתת
חברך לא תתן שכובתך
לזרעא לאסתאבא בה׃
כא ומבנך לא תתן
לאעברא למולך ולא תחיל
ית שמא דאלהך אנא יי׃
כב וית דכורא לא
תשכוב משכבי אתתא
תועבתא היא׃ כג ובכל
בעירא לא תתן שכובתך
לאסתאבא בה ואתתא לא
תקום קדם בעירא למשלט
בה תבלא הוא׃ כד לא
תסתאבון בכל אלין ארי
בכל אלין אסתאבו עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון׃
כה ואסתאבת ארעא
ואסערית חובה עלה ורוקינת
ארעא ית יתבהא׃ כו
ותטרון אתון ית קימי וית
דיני ולא תעבדון מכל
תועבתא האלין יציביא
וגיוריא

תולדות אהרן
לא סס כח
שארה הנה
קדושה יח
יבמות ג
כריתות ט
זמה היא
מגילה יא
יבמות ג
סנהדרין עה
כריתות ס טו
ואשה אל
יבמות ב
יט כח
קדושין ס
לצרור
יבמו׳ מ״פ ח
לגלות
כריתות ט
ואל אשת
שבת יג
מכות יד
שבועות יט
כריתות כ
לא תקרב
שבועות יח
ומזרעך לא
חגלם? כט
סנהדרין סד
ואת זכר
יבמות פג
סנהדרין נד
סב
כריתות ג
משכבי
יבמות נה
סוטה כו
קדושין כב
סנהדרין נד
הוריות ד
ובכל בהם׳
סנהדרין כו
אל תטמאו

סנהדרין פא מכות כד ותטמא הארץ שבת לג ושמרתם אתם סנהדרין ס

האזרח

רשב״ם

(יח) לצרור כמו וכעסתה צרתה׳ שתי נשים לאיש אחד נקראו צרות זו לזו׃

רש״י

סתיכן סופרך יועצך למשא׃ (יט) אל אחותה׳ כאחת׃ לצרור׳ לשון צרה לעשות את זו צרה לזו׃ בחייה׳ למדך שאם גרשה לא ישא את אחותה כל זמן שהיא בחיים׃ (כא) למלך׳ ע״א היא ששמה מולך וזו היא עבודתה שמסר בנו לכומרים ועושין

שתי

חסלת אחרי מות מיסוד רבינו שמואל׃

יח וְאִיתְּתָא בְּחַיֵי אַחְתָהּ לָא תִיסַב לְאַעָקָא לָהּ לְבַזָאָה עֶרְיְיתָהּ עֲלָהּ
כָּל יוֹמֵי חַיָיהָא ׃ יט וּלְצֵיד אִיתְּתָא בְּזִמַן רִיחוּק סְאוֹבְתָהּ לָא תִקְרַב
לְבַזָאָה עֶרְיְיתָהּ ׃ כ וּלְצֵיד אִיתַּת
חַבְרָךְ לָא תִתֵּן תַּשְׁמִישָׁךְ לְזַרְעָא
לְאִסְתַּאֲבָא בָּהּ ׃ כא וּמִן זַרְעָךְ לָא
תִתֵּן בְּתַשְׁמִישְׁתָּהּ לְצֵיד בַּת עַמְמִין
לְמֶעְבְּרָא לְפוּלְחָנָא אוֹחְרָא וְלָא תַּפִּיס יַת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ ׃ כב
וְעִם דְכוּרֵי לָא תִשְׁכּוּב בְּתַשְׁמִישַׁא דְאִיתְּתָא מַרְחָקָא הִיא ׃ כג וּבְכָל
בְּעִירָא לָא תִתֵּן תַּשְׁמִישְׁתָּךְ לְאִסְתַּאֲבָא בָּהּ וְאִתְּתָא לָא תִקְרַב קֳדָם
בְּעִירָא לְאִתְהַנְיָא מִינֵיהּ תִּבְלָא הִיא ׃ כד לָא תִסְתַּאֲבוּן בְּחָדָא מִכָּל אִלֵין
אֲרוּם בְּכָל אִלֵין וְאִסְתַּאֲבוּ עַמְמַיָא דַאֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן ׃ כה וְאִסְתָּאֲבַת
אַרְעָא וְאַסְעָרִית חוֹבְהָא עֲלָהּ וּפְלָטַת אַרְעָא יַת דְיָירָהָא ׃ כו וְתִיטְרוּן
אַתּוּן כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַת קְיָימַי וְיַת סִדְרֵי דִינַיי וְלָא תַעַבְּדוּן חֲדָא מִכָּל

ירושלמי

וְלָא תְפַסוּן יַת שְׁמָא דֶאֱלָהָכוֹן בְּרִין אָמַר יְיָ ׃

עליה בחייה בניתש' אף יכוס · הנתפסות שעשות כתי' אפרי' לומר פרי' אפילו אלא כתרה'

תועבתא

רש"י

שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש: לא תתן · זו היא מסירתו לכומרים: להעביר למולך · זו העברת האש: (כג) תבל הוא · לשון קדש וערוה וניאוף וכן ואפי על תבליתם · ד"א תבל הוא לשון בלילה וערבוב זרע אדם

אבן עזרא

האל כשם כלל אין פירוש על כולם כי אם על רובם ודעתי תדעבה נפרשת וילך נושם · והשוכב עם הנדה קשוב מהעריות : (כ) ואל אשת עמיתך · להוציא השבויה ויש אומרי' כי כבר היתה אסורה ואשר גברה תאות יגרש על דעת לבסתעו בפי' לזרע וידענו כי המשגל נחלק לג' חלקים האחד לפריה ורביה בלא תאוה והשני להקל מלאות הגוף והשלישי לתאוה הנמשלת לתאות הבהמה ואחר שאמ' הכתוב לזרע הנה היא אסורה אסור אמור ומזרעך לא תתן הבא אחריו לעד · והוסיף לטמאה בה כי לא ינקה כל הנוגע בה והוא טמא לעולם ובפסוק הזה לא אמר הכרית כלל ואין טענה מהשבויה כי היא מתיילדת : (כא) למולך · שם כלם ודרשו חז"ל שהוא שם כלל כל מי שימליכנו עליו ויתכן שהוא תועבת בני עמון · ומלת להעביר כמו לשרוף כי זאת היתה עבודתו וי"א כי יעביר הבן על האש ויש מי שיחיה ויש מי שימות ואחרים פי' בעבור שאין בפסוק זכר אש להעביר מתורת השם לדת המולך : ואללת · השם שהוא נקרא עליך שהוא אשר בתתך מזרע קדש למולך והגאון אמר כי הנאוף על שהנה מעלת והקשה שבכלם הבהמה שהיא ממין אחר ואחריה הזכר שכל המין אסור ואחריה ערות אשת אב וחביריה שהן אסורות בכל עת ולא אאריך כי לא יועילו אלו הדברים כי הכתוב אמר על כלם ונכרתו הנפשות העושות : (כב) ואת זכר · אחר שמצאנו הן שכבתי אתם את אבי הנה אזהרה לשוכב ולנשכב ויאמר רב חננאל ז"ל כי יש מי שיולד וגופו כצורת בשר אשה וזה לא יתכן בתולדת ויש אומרים אנדרוגינוס וכל הנפעל הזה בעבור היות משכבי אשה לשון רבים ודברי יחיד שני משכבים והנכון בעיני כי המנוה כפשוטה גם אנשי התוספ' חייבו מיתה עליה והכתוב אחז דרך כבוד לאמר כמו לא תקרב ואחר שהזכר נברא לעשות והנקבה לפעלות הזכיר הכתוב שלא תהפך דברי השם ויש משכב להוציא הזרע על כן מלת משכבי ואין ראוי להאריך · והזכיר תועבה היא כי הוא דבר נתעב לנפש קדוש אפי' בתולדות · ומלת שכבתך כבר פירשתיה ויתכן להיותו שכבתך משכיבה כי עם השכיבה יקר הקרי' וכמו שאמר באשת איש לטמאה כה כן אמר בבהמה : (כג) ובכל בהמה · נקבה: ולפני בהמה · זכר : לרבעה · שבא הבהמה כי האשה

סוא

י"ג האזרח והגר הגר בתוככם:
כז כי את כל התועבת
פ' בלשון זו' האל עשו אנשי הארץ אשר
לפניכם ותטמא הארץ: כח
ס"ר"פ ולא תקיא הארץ אתכם
עפופר' · בטמאכם אתה כאשר קאה
ג' ומ'נ' ג' י"נ' את הגוי אשר לפניכם: כט
ג' י' ג' נפש, כי כל אשר יעשה מכל
התועבת האלה ונכרתו
ג' ומפ' יה' הנפשות העשת מקרב עמם:
פס' בנ"ע'
ל ושמרתם את משמרתי
ג' לבלתי עשות מחקות
התועבת אשר נעשו לפניכם
ג' נסופ' · ולא תטמאו בהם אני יהוה
ב"ג ס"פ אלהיכם:
נסמך' ג

פ' · כי"כ"ל סימן · יעל"ג סימן ג
ומפטירין ויסי דבר וגו' סתפטוס מיחזקאל נסי' כ"ג:

פ פ פ

יט א וידבר יהוה אל משה
לאמר: ב דבר
אל' לו' פי' אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי
מא"ג
קדוש

אונקלוס:

וגיורא דיתגירון ביניכון:
כז ארי ית כל תועבתא
האלין עבדו אינשי ארעא
דקדמיכון ואסתאבת ארעא:
כח ולא תרוקין ארעא
יתכון בסאוביכון יתה כמא
דרוקינת ית עמא דקדמיכון:
כט ארי כל דיעבד מכל
תועבתא האלין וישתיצון
נפשתא דיעבדן מגו עמהון:
ל ותטרון ית מטרת
מימרי בדיל דלא למעבד
מגימוסי תועבתא
דאתעבידא קדמיכון ולא
תסתאבון בהון אנא יי
אלהכון:

פ פ פ

א ומליל יי עם משה
למימר: ב
מליל עם כל כנישתא דבני
ישראל ותימר להון קדישין
תהון

תולדות:

אהרן
כי את
סנת לג
יבמות כא
נדרים פט
תמורה כט
ולא תקיא
שבת לג
כי כל
יבמות ס כג
קדושין סו
כתרא סח
בכורות כו
כריתות ג
ונכרתו
קדושין כ
ב"ק לג
מכות כג
כריתות ג
ושמרתם
מועד קטן ה
סג יבמ יא
יבמות כא
שבועות ז
לבלתי
סניתה יא
שבועות ז

רשב"ם

קדושים תהיו מפני שהרבה מצות שזהרו להתקדש ולשמור: ואת

רש"י

אדם וזרע בהמה: (כח) ולא תקיא הארץ אתכם· משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה ותרגומו ולא תריקון לשון ריקון מריקה עצמה מהם: (כט) הנפשות העושות · הזכר והנקבה במשמע: ושמרתם את משמרתי. להזהיר בית דין על כך: ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם. הא אם תטמאו איני אלהיכם ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כלייה לכך נאמר אני ה' אלהיכם:

חסלת אחרי מות

דבר (ב) אל כל עדת בני ישראל · מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה: קדושים תהיו: הוו פרושין מן העריות ומן העבירה שכל מקום שאתה מוצא

תּוֹעֲבָתָא הָאִילֵין יַצִיבַיָא וְגִיּוֹרַיָא דְיִתְגַיְירוּן בֵּינֵיכוֹן : כו אֲרוּם יַת תּוֹעֵיבְתָא הָאִילֵין עֲבָדוּ אִינְשֵׁי אַרְעָא דְקָדָמֵיכוֹן וְאִסְתְּאָבַת אַרְעָא :

כח וְלָא תְפַלּוֹט אַרְעָא יַתְכוֹן בְּסָאוֹבְכוֹן יָתָהּ הֵיכְמָא דְפָלְטַת יַת עַמָּא דְקָדָמֵיכוֹן : כט אֲרוּם כָּל מַאן דְיַעֲבֵר חֲדָא מִכָּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִילֵין וְיִשְׁתֵּיצְיָין נַפְשָׁתָא דְיַעַבְדוּן הֵיכְדֵין מִגוֹ עַמְהוֹן : ל וְתִטְרוּן יַת מַטְרַת מֵימְרֵי לְאִזְדַהֲרָא מְטוּל לְמַעֲבַד מִנִימוּסֵי תּוֹעֵיבָתָא דְאִיתְעֲבִידוּ בְּאַרְעָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא הוּא יְיָ אֱלָהֲכוֹן :

ירושלמי

וְלָא תִפְלוֹט אַרְעָא יַתְכוֹן :

פ פ פ

וידבר א וּמַלֵיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר : ב מַלֵיל עִם כָּל כְּנִישְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִישִׁין תֶּהֱווּן אֲרוּם קַדִישׁ אֲנָא יְיָ אלהכון

קרושים קרושים תהיו׳ ועיל כתיב ושמרתם את משמרתי ושמין ליה קדושים תהיו פלפ יספור עניו אין שפטם שנב אין חטא בא על ידו מקלקין אותו מלמעלה׳ אני יי׳ אלהיכ׳ וסמין ליה

דבר אל בני ישראל ואמר שבני ישראל יתקדשו משם ויאמרו יי׳ אחד ׳ עדת בני ישראל וסמין ליה קדושים ׳ סדרר שנקדוש׳ ברי׳ עשר׳ דברינו עלה׳ וכן תשר׳ פעמים אני יי׳ אלהיכ׳ בפרשה וזו אני יי׳ אלהיכ׳ ליש אמו ואביו תיראו

אבן עזרא

היא הנרבעת וזאת המלה מגזרת ארבעה : תבל הוא׳ אנשי הדקדוק אמרו שזאת המלה מהכפל כמו תמם יהלוך ושתי״ו נוסף ואמרו כי טעמה כמו השחתה ויש אומרים כי גם מבול ממנו וקרוב מגזר׳ בלל יי׳ שפת כל הארץ וזה הכלל אסר הכתוב כל מי שיוכל אדם להתייחד עמה אשת איש ונכריה ואשר לא יוליד כי מין לא יולי׳ כי אם ממינו וכמינו : (כד) אל תטמאו ידגשו הטי״ת להתבל׳ תי״ו התפעל ולא נו״ן בנין נפעל והעד דגשו המ״ם כמשפט והנה הזכי׳ על כלם שהם מטמאי׳ הנפש : משלח מפניכם : טעמו מהארץ הטהורה מתים או מגורשים : (כה) ותקיא הארץ ׳ כל מה שיקיא האדם הוא נתעב בעיניו ואינו לא ישוב : (כה) ושמרת׳ את חקותי ׳שה שאמרתי לכם אם תשיג׳ אסורו׳ : ואת משפטי תעשו . שתעשו במשפט שאנוה על שעובר על אחת מהן ומעם ולא תעשו מכל התועבות האלה שבית להכנים הגר כי זאת המצוה היא שוה לאזרח ולגר בעבור שהוא דר בארץ ישראל ואם יש לך לב תוכל להבין כי בימי יעקב שלקח שתי אחיות בחרן ואחריו עמרם שלקח דודתו במצרים לא נטמאו בהם ׳ וטעם כי את כל התועבות האל שתלעו זה גם אתם גם בניכם שתשמרו אותם ותהיה הארץ טהורה ולא תקיא הארץ אתכם : (כז) האל׳ עם האלה שוה כמו ההם שהמה ואין זאת דעת הגאון : (כט) כאשר קאה ׳ פועל עבר מגזרת שתו ושכרו וקיו כי אותיות אהו״י מתחלפים ויש ארץ לשון זכר כטעם ארץ ולא נשא אותם הארץ או חסר מלת היא כאילו הוא כאשר היא קאה כמו בלה עם הנאן : ונכרתו הנפשות העושות ׳ בפרסיא שתמיתום ואם בסתר אני אכריתם : (ל) ושמרתם את משמרתי ׳ זאת המשמרת והיא לבלתי עשות ׳ וטעם אשר נעשו לפניכם שלא יאמר אדם שואיל ועשו כן הקדמונים אעשה כ גם אני ׳ וטעם אני יי׳ אלהיכם דבק עם משמרתי שלא ישאל חסר לב למה זאת המשמרת כי אני יי׳ אלהיכם עשו כל אשר אצוה אתכם :

חסלת אחרי מות

טעם אל כל עדת בני ישראל להכנים את הגרים בעבור שהם מוזהרים על העריות כישראלים וטעם להזכיר זאת הפרש׳ אחרי העריות שלא יחשבו כי בעבור שמירת העריות לבדם יעמדו בארץ אמר להם שגם יש מצות אחרות אם לא תשמרום תגורשו מן הארץ והם שארת הדברים הנזכרים כי

קדוש אני יהוה אלהיכם: ג
איש אמו ואביו תיראו ואת־
שבתתי תשמרו אני יהוה
אלהיכם: ד אל־תפנו אל־
האלילם ואלהי מסכה לא
תעשו לכם אני יהוה אלהיכם:
ה וכי תזבחו זבח שלמים
ליהוה לרצנכם תזבחהו: ו
ביום זבחכם יאכל וממחרת
והנותר עד־יום השלישי באש
ישרף: ז ואם האכל יאכל
ביום השלישי פגול הוא לא
ירצה: ח ואכליו עונו ישא
כי־את־קדש יהוה חלל
ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה: ט ובקצרכם את־
קציר

מסרה: א״פ ותיל׳ ג׳ דקרי׳ אמו ואביו · ב׳ רפ׳ גליס׳ תניין · ב׳ ומס׳ ג׳ · כ״ג · ג׳ · בל מיפל׳ ר״פ · · ב׳ נסיפר׳

תהון ארי קדיש אנא יי
אלהכון: ג גבר מן אמיה
ומן אבוהי תהון דחלין וית
יומי שביא דילי תטרון אנא
יי אלהכון: ד לא תתפנון
בתר טעון ודחלן דמתכא לא
תעבדון לכון אנא יי אלהכון:
ה וארי תכסון נכסת
קודשין קדם יי לרעוא לכון
תכסנניה: ו ביומא
דיתנכס יתאכיל ומיומא
דבתרוהי ודישתאר עד יומא
תליתאה בנורא יתוקד:
ז ואם מתאכלא יתאכיל
ביומא תליתאה מרחק הוא
לא יהי לרעוא: ח
ודייכלוניה חוביה יקביל ארי
ית קודשא דיי אחיל וישתיצי
אנשא ההוא מעמיה: ט
ובמחצרכון

אהרן
קדושים
איש אמו
יבמות ס ג
קדושין כט ל
מציעא לב
כריתות כח
ואת
שבת קט
יבמות ו
אל תפנו
שבת קמט
לרצונכם
זבחים מז
מנחות יז
חולין יג כט
ביו׳ זבחיכ׳
פסחים ג
מגלה כ
והנותר עד
זבחים כז
השלישי
זבחים כח כט
לא ירצה
פסחים ית
יומא ז
ואכליו עונו

ותמ״ס כח תמורה ג פריש׳ ת ח כי את זבחים כח פד פח

רשב״ם

(ג) ואת שבתותיו תשמרו · כשם שבעשרת הדברות נאמר כיבוד אב ואם אצל שמירת שבת שסופו כבודו לכבוד המקום אף כאן סמכן הכתוב׳ לפי פשוטו: (ה) לרצונכם · שיהא תמימים לסמיכה ולכל משפטיו של קרבן וכמו שמפרש והולך: (ז) ואם האכל יאכל · במחשב לאוכלו חוץ ממקומו פירשו חכמים:
לא

רש״י

גדר ערוה אתה מוצא קדושה: אשה זונה וחללה וגו׳ אני יי׳ מקדשכם · ולא יחלל זרעו אני יי׳ מקדשו · קדשי׳ יהיו אשה זונה וחללה: (ג) איש אמו ואביו תיראו · כל אחד מכם תיראו אביו ואמו זהו פשוטו · ומדרשו אין לי אלא איש אשה מניין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים אם כן למה נאמר איש שהאיש ספק בידו לעשות אבל אשה רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו · כאן הקדי׳ אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו ובכבוד הקדי׳ אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים · ואת שבתותי תשמרו · סמך שבת למורא אב לומר אע״פ שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל מצות: אני ה׳ אלהיכם · אתה ואביך חייבים בכבודי לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי׳ איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתיר את דבריו · ואי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא: (ד) אל תפנו אל האלילים · לעבדם · אלילים לשון כלא הוא חשוב: ואלהי מסכה · תחלתן אלילים הם אם אתה פונה אחריהם סופך עושה אותם אלהות: לא תעשו לכם · לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם ואם תאמר לא תעשו לעצמכם · אבל אחרי׳ עושין לכם הרי כבר נאמר לא יהיה לך לא שלך ולא של אחרים: (ה) וכי תזבחו וגו׳ · לא נאמרה פרשה זו אלא ללמוד שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכל בתוך הזמן הזה שאם לקבוע להם זמן אכילה הרי
כבר

אלהכון : ג גבר מן אימיה ומן אבוי תהוון דחלין וית יומי שביא דילי תנטרון אנא יי אלהכון : ד לא תתפנון לפולחן טעוון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון : ה ואריום תיכסון ניכסת קודשיא קדם יי לרעוא לכון תיכסוניה : ו ביומא דיתנכס יתאכל וביומא חורן ומה דמשתייר עד יומא תליתאה בנורא יתוקד : ז ואין איתאכלא יתאכיל ביומא תליתאה פסיל הוא לא יהוי לרעוא : ח ודייכליניה חוביה יקבל ארום ית קודשא דיי אפיס וישתיצי בר נשא ההוא מגו עמיה : ט ובזמן מחצדכון ית חצדא דארעכון לא תסייפון אומנא חדא דאית בחקלך

למחזור

ירושלמי

ובתצדכון ית חצד ארעכון לא תשיצון אומן אוחריא דאית בחקליכון למחצור ולקט חצדכון לא תלקטון :

וכרמכון

בעל הטורים

לומר ששקול כבו' אב ואם ומורא' לכבו' שבת ומוראו · וסמיך ליה את שבתותי תשמורו שאם אמר לו אביו לחלל שבת לא ישמע לו · וסמיך לשבת ע"ז ששקולי' שם מכבד יין לע"ז ומחלל שבת כדאיתא'

נפ"ק דחולין אלהיכ' ופני' ניס ל תפנו כלומר אל שעה תש מדעתיכם ל תפנו לו · ה' אלהיכם · ופי' תזבח שנרי' לזבח לכם · תזבחו הם' וי"ו ימלא יהו שני' מתעים · זבח אחר ונקראים קרי ניה :

רש"י

כבר נאמר אם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו' : לרצונכם תזבחוהו · תחלת זביחתו תהא על מנת נחת רוח שיהא לכם לרצון שאם תחשבו עליו מחשב' פסול לא ירצה עליכ' לפני : לרצונכ' · אפיי"זימנטו זהו לפי פשוטו · ורבותינו למדו מכאן למתעסק בקדשים שפסול שצריך שיתכוין לשחוט : (ו) ביום זבחכם יאכל · כשתזבחוהו תשחטוהו על מנת זמן זה שקבעתי לכם כבר : (ז) ואם האכל יאכל וגו' · אם אינו ענין לחוץ לזמנו שהרי כבר נאמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' תנהו ענין לחוץ למקומו יכול יהיו חייבין כרת על אכילתו תלמוד לומר והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ממנו ולא מחבירו יצא הנשחט במחשבה חוץ למקומו : (ח) ואוכליו עונו ישא · בנותר גמור שכתוב מדב' ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו שכבר מעטו הכתוב וזה בנותר גמור הדבר ובמסכת כריתות למדוהו מגזרה שוה : (ז) פגול · מתועב כמו ומרק פגולים כליהם : (ט) לא תכלה פאת שדך : שיניח פיאה בסוף שדה : ולקט קצירך :

שבולים

אבן עזרא

כי הנה אוסר אל עבודה זרה אחר שאמר כי קדוש אני יי' כי הוא כנגד הדבור הראשון על דעת רבים : לא תשבעו בשמי · הוא דבור לא תשא : (ג) ואת שבתותי תשמרו : זכור את יום השבת · גם איש אמו ואביו תיראו הוא דבור כבד את אביך ואת אמך · גם לא תעמוד על דם רעך · דבור לא תרצח · ודבר השפחה הנחרפת אוהרת לא תנאף עם שהיא חפשית · גם לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תעשוק את רעך כנגד השלשה הנשארים וכבר אמרתי לך בפרשת ואלה המשפטים שכל מצוה ומצוה עומדת בפני עצמה לכן יש כדמות סמך לפדבק הפסוקים · והנה פי' קדושים תחלתו איש אמו ואביו תיראו והנה אמר כי יאריכון ימי המכבד אם כן יקצרון ימי המקלה על כן אמר תיראו · וטעם להזכיר האם קודם האב כי הקטן איננו מכיר בתחלה כי אם אמו ואחר כן אביו ואחר כן שבת כי מצוה על הקטן לשמור את השבת ואין ככה שאר המועדים ואחר כן יכיר אלהיו ששבת ביום השביעי ואחריו אל תפנו אל האלילים ומורא האבות ידוע מהקבלה · ואמר איש פעם אחת לדרך קצרה · ואמר תיראו לשון רבים כי חייבים הרואים ללמדו ולהכריחו וכן בשמירת שבת · וטעם אני יי' אלהיכם שתעשו כמוני ששבתי מכל מלאכה : (ד) אל תפנו · אפי' בלב להסתכל : האלילים · הם הפסילים ונקראו כן כי הם דבר שקר כמו רופאי אליל כלכם ויתכן לשיותו מגזרת אל והטעם שאיננו יש : ואלהי מסכה · לקבל כח העליונים כי אין צורך לאלוה אחר עמי על כן כתוב אני יי אלהיכם ובלשון רבים תפנו גם תעשו כי הרואה ולא יגלה הדבר הוא משתתף עמו : (ה) וכי תזבחו זבח שלמים · דבק עם הכתוב למעלה בעבור שלא יזבחו לשדים לא אלוה כי אם לשם לבדו · וטעם לשון רבים תזבחו

כי

קציר ארצכם לא תכלה
פאת שדך לקצר ולקט
קצירך לא תלקט: י
ג' וכרמך לא תעולל ופרט
כרמך לא תלקט לעני ולגר
תעזב אתם אני יהוה אלהיכם:
יא לא תגנבו ולא תכחשו
ג' ולא תשקרו איש בעמיתו:
ה' ר"פ בנס' יב ולא תשבעו בשמי
לשקר וחללת את שם אלהיך
ג' ר"פ לא ולא לא: אני יהוה: יג לא תעשק
את רעך ולא תגזל לא תלין
י"ו מתורה פעלת שכיר אתך עד בקר:
ג' מ' ר"ע יד לא תקלל חרש ולפני
ג' וספר עור לא תתן מכשל ויראת
ששי מאלהיך אני יהוה: טו לא
ה' דגש' כ"ה תעשו עול במשפט לא תשא
ג' פני דל ולא תהדר פני גדול
בצדק

ובמחצדכון ית חצדא
דארעכון לא תשיצי פאתא
דחקלך למחצד ולקטא
דחצדך לא תלקט: י
וכרמך לא תעליל ונתרא
דכרמך לא תלקט לעניי
ולגיורי תשבוק יתהון אנא יי
אלהכון: יא לא תגנבון
ולא תכדבון ולא תשקרון
אינש בחבריה: יב ולא
תשתבעון בשמי לשקרא
ותחיל ית שמא דאלהך אנא
יי: יג לא תעשוק ית
חברך ולא תינוס לא תבית
אגרא דאגירא לותך עד
צפרא: יד לא תלוט דלא
שמע וקדם דלא חזי לא
תשים תקלא ותדחל מאלהך
אנא יי: טו לא תעבדון
שקר בדין לא תסב אפי
מסכינא ולא תהדר אפי רבא
בקושטא

אחרן
לא תכלה שבת וכו
חולין קלז תמורה ו
פאת שדך נדרים ו
לקצור חולין קלז
וכרמך לא פאה ז
חולין קלז לא תלקט
נפין יא חולין קלז
קלד תעזב
יומא לו ב"ק נד
תמורה ו לא תגנובו
מציעא סא סנהדרין פו
ולא תשקרו ב"ק קה
שבועות לו ולא תשבעו
שבת לג שבועות לט
נדה לו לא תעשוק

מציעא קיא · ולא תגזול מציעא כז קיא · מכות יו · שבועות לט · חולין קלא · תמורה ו · לא תלין ב"ק נט · מציעא קי קיא קיב · שבועות לה · אתקריניא קיא · לא תקלל סנהדרין סו · שבוע תלה · תמורה ד · ולפני עור פסחים כב · ע"ז סו · נדרים סב · קידושין לב · מציעא עה · חולין כב · חול ז · כתם כו :

רשבם

(י) לא תעולל. פאה משמע כדכתיב עולל יעוללו כגפן: (יא) לא תגנבו. ממון: לא תכחשו. כפירת ממון שמופקד בידו. כדכתיב וכחש בה: לא תשקרו. ממון שהלוהו: (יב) ולא תשבעו. אפילו בלא כפירת ממון: (יג) לא תעשוק. עושק שכר שכיר: וממוגר: לא תגזול. כענין ויגזול את החנית מידו: ולא תלין. שכיר לילה: (יד) לא תקלל חרש. בשום דבר ככתוב. וטעמו ברי"ש כי מקלל דגש הוא. כמו עיוור גבן: (יו) לא תלך רכיל. כמחזיר בעיירות מהלך לומר לשון הרע מזה אל זה. ותרגו' לא תיכול קורצין. לא תכריז רכילו'. וכן בדניאל. אכלו קורציהון דיהודאי. הכריזו וכן ורעם משמים מתורגם אכ"לי מן שמייא. לשון
השמעת

רש"י

שבולים שנושרים בשעת קצירה אחת או שתים אבל שלש אינן לקט: (י) לא תעולל. לא תטול עוללות שבה ואין ניכרות איזהו עוללו' כל שאין לו לא כתף ולא נטף: ופרט כרמך. גרגירי ענבים שנושרים בשעת בצירה: אני ה' אלהיכם. דיין ליפרע ואינו גובה מכם אלא נפשות שנא' אל תגזול דל וגו' כי ה' יריב ריבם וגו': (יא) לא תגנובו. אזהרה לגונב ממון לא תגנוב בעשרת הדברו' אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו דבר שחייבין עליו מיתת בית דין: לא תכחשו. לפי שנא' וכחש בה משלם קרן לחדשו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו. ולא תשקרו: לפי שנא' ונשבע על שקר ישלם קרן
וחומש

יונתן בן עוזיאל

למחזור ולקטא דחצדך לא תלקיט :
י וכרמיכון לא תבערון טוטלותהון ונתרא דכרמך לא תלקט לעניי ולגיורי תשבוק יתהון בחיבורהון אנא הוא יי' אלהכון :
יא עמי בני ישראל לא תהוון גנבין ולא תכפרון ולא תשקרון אינש בחבריה :
יב עמי בני ישראל לא ישתבע חד מנכון בשמי לשיקרא לאפסא ית שמא דאלהך אנא יי' :
יג לא תטלום ית חברך ולא תניס ולא תבית סוטרא דאגירא למעבנא גבך עד צפרא :
יד לא תלוטון מן דלא שמע וקדם סמיא לא תשוון תוקלא ותדחל מאלהך אנא יי' :
טו לא תעבדון שקר בסדר דינא לא תסבון אפין למסכנא

ולא

ירושלמי

וכרמכון לא תבערון טוטלוותהון ופרט כרמיכון לא תלקטון :
עמי בית ישראל לא תהוון בתר לישנא תליתיא על חבריכון ולא תשתוק אדמא דחברך בזמן דאת ידע קשוט בדינא כדין אמר יי' :

בעל הטורים

ונ' קוצריכם • קצירה ובקצרך אם שרי' לחכית א' מארבעי' שהוא שיעור של פאה • וד' פעמי' לשון קציר בפסוק למיעוטי קצרוהו לסטין או שכרסמו נמלי' שברתו הרוח אכלתו בהמ' פאת שדך בגימט' פאה אחד מששים ונכרתה •

ופרטך ני"ס ובקצרכם • מי שגוזל את העניים • יקבע את קובעיהם נפש • לא תלקטו • וסמי' ליה לא תגנובו להזהיר לבעלי הבית שלא יגנוב מתנ' שראוי לעניים • וכן להזהיר לעני שלא יגנוב משל בעל הבית יותר

רש"י

וחומש לחלקו עונש אזהרה מנין ת"ל ולא תשקרו : לא תגנובו לא תכחשו לא תשקרו ולא תשבעו • אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך לישבע לשקר : (יב) ולא תשבעו בשמי • למה נאמר לפי שנא' לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מניין לרבות כל הכינויין ת"ל לא תשבעו בשמי לשק' כל שם שיש לי : (יג) לא תעשוק • זה הכובש שכר שכיר : לא תלין • לשון נקבה מוסב על הפעולה : עד בקר • בשכיר יום הכתוב מדבר שיציאתו משתשקע החמה לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה ובמקום אחר הוא אומר לא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לבקש מעות : (יד) לא תקלל חרש • אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל בעמך לא תאור א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים : ולפני עור לא תתן מכשול • לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו : ויראת מאלהיך • לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומ' לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלהיך : (טו) לא תעשו עול במשפט • מלמד שהדיין שמקלקל את הדין קרוי עול שנוי ומשוקץ חרם ותועבה שהעול קרוי תועבה שנאמר כי תועבת ה' כל עושה עול והתועבה קרויה שקץ וחרם שנאמר ולא תביא

אבן עזרא

כי על הרוב דבר הכתוב שיתחברו אנשים על זבח אחד • וטעם לרצונכם שיביאו הזבח ברצונכם ולא בהכרח : (ח) ואוכליו • כל אחד מאוכליו וכן וצדיקים ככפיר יבטח: כי את קדש יי' חלל • אחר שהקריב האימורים לגבוה הנה כל הבשר קדש • וחלל מגזרת חול שאין לו טעם כדמות חלל ובפרשה הזאת באר עונש העון ונכרתה הנפש ההיא • וטעם ובקוצרכם אחר זבח שלמים כאשר נתתם לשם האמור יש כן תתנו מקציר ארצכם לכבוד השם לעני ולגר • ודקדוק בקוצרכם זר והוא שם הפעל מן הקל : (ט) פאת שדך • שיעזוב פאה בשדה : ולקט • ידוע : (י) תעולל • תכרית העוללות הם הקטנים כמו עולל גם יקראו יונקות וזאת המלה כמו ושרשך מארץ חיים שטעמו יכרית השרש וכן מסעף פוארה יכרות הסעיף : ופרט • ידוע בדברי קבלה

מגזרת

בצדק תשפט עמיתך׃ טז
ה׳ פ׳ נגליפ׳ לא־תלך רכיל בעמיך לא
תעמד על־דם רעך אני יהוה׃
יז לא־תשנא את־אחיך
בלבבך הוכח תוכיח את־
ב עמיתך ולא־תשא עליו
ג׳ חטא׃ יח לא־תקם ולא־
נ׳ תטר את־בני עמך ואהבת
נ׳ ס״פ לרעך כמוך אני יהוה׃ יט
ד׳ את־חקתי תשמרו בהמתך
מ׳ ו׳ פסוק אות נהנן לא נא נא · לא־תרביע כלאים שדך לא־
תזרע כלאים ובגד כלאים
ג׳ שעטנז לא יעלה עליך׃

ואיש

בקושטא תדיניה לחברך׃
טז לא תיכול קורצין
בעמך לא תקום על דמא
דחברך אנא יי׃ יז לא
תשני ית אחוך בלבך אוכחא
תוכח ית חברך ולא תקבל
על דיליה חובא׃ יח
לא תקום ולא תטר דבבו
לבני עמך ותרחמיה לחברך
כוותך אנא יי׃ יט
ית קימי תטרון בעירך לא
תרכיב עירובין חקלך לא
תזרע עירובין ולבוש
עירובין שעטנזא לא יסק
עלך׃

וגבר

אהרן
בצדק סנהדרין עא לג
שבועות ל
לא תלך כתובות מו סנהדרין לא
ולא תעמד סנהדרין עג
לא תשנא פסחים קיג
נדרים סה
סוטה נ׳
ערכין יז
הוכח
שביעית לא
לא תקום יומא כג
ואהבת פסחים עה כתובות ל

כריתות סט · סוטה מ · קדושין מא · נ״ק כח · סנהדרין כ״פ נב פד · כדפ יז · את חקתי קדושין לט · שביעית נא · סנהדרין ס · קוליקטו · שרך לא · פ״ק פ · מכות כא · כלאים סד · ובגד כלאים יבמות ד · נדה פא · לא יעלה יומא סט · ביצה יד · תמידכו ·

רשב״ם

קול׃ ולא תעמוד על דם רעיך · לא תעמוד מנגד אלא כיתן להצילו בנפשו של רודף׃ (יז) לא תשנא את אחיך בלבבך · אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב · ובקרבו ישים אורבו לא טוב אל תשנאהו בלבך אלא הוכיח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום׃ ולא תשא עליו חטא · בלבבך׃ (יח) לא תקום׃ לגמול לו רעה תחת רעה׃ ולא תטור · אפילו בלבבך · אלא עבור על מדתך׃ ואהבת לרעך כמוך אם רעך הוא אם טוב הוא אבל אם הוא רשע כדכתיב יראת ה׳ שנאת רע׃ (יט) בהמתך לא תרביע כלאים · לפי דרך ארץ ותשובת המינין · כשם שהיות הכתו׳ שכל אחד ואחד יוציא פרי למינהו במעשה בראשית כך צוה להנהיג את העול׳ בבהמו׳ ובשדות ואילנות וגם בחרישת שור וחמור שהם שני מינים · וגם בצמר ופשתים אחר שזה מן בהמות וזה מין קרקע וגידוליו · ולמינים אמרתי כצמר צבוע והפשתן אינו צבוע וקפיד בבגד של שני מראות והודו לי׃

רש״י

תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו וגו׳׃ לא תשא פני דל · שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות׃ ולא תהדר פני גדול · שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביישנו ואראה בבשתו עונש יש בדבר לכך נאמר ולא תהדר פני גדול׃ בצדק תשפט עמיתך · כמשמעו׳ דבר אחר הוי דן את חבירך לכף זכות׃ (יו) לא תלך רכיל · אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי׳ לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראו׳ הולכי רכיל הולכי רגילה אספיו״מנט בלעז · וראייה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון הליכה לא תלך רכיל הולכי רכיל נחושת וברזל ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה מלשני בסתר רעהו לשון רמיה לשון מדבר׳ גדולות לכך אני אומר שהלשון הולך ומרגל שהכ״ף כחרפת כאלפא בגי״מל שכל האותיות שמוצאיהם ממקור אחד מתחלפות זו בזו בי״ת בפ״א וגי״מל בכ״ף וקו״ף בכ״ף ונו״ן בל״מד וזי״ן בצ״די וכן וירגל בעבדך רגל במרמה לאמר עלי רעה וכן לא רגל על לשונו

דְלָא תְקַיְירוּן אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדוּנוּן חַבְרֵיכוֹן : טז לָא תְהָווֹן אָזְלִין בָּתַר לִישָׁן תְּלִיתָאֵי דְהוּא קָשֵׁי הֵי כְחַרְבָּא דְקָטֵיל מִן תְּרֵין חוּרְפּוֹי לְמֵיכוּל קוּרְצִין לְמַעִיקָא לְבַר עַמָּךְ לָא תִמְנַע זְכוּ דְחַבְרָךְ לְמִסְהֲדָא עֲלוֹי בְּדִינָא אֲנָא יְיָ : יז לָא תְמַלְלוּן שְׁעִיעָא בְּפוּמְכוֹן לְמִסְנֵי יַת אֲחוּכוֹן בְּלִיבְּכוֹן אוֹכָחָא תוֹכָחוּן יַת חַבְרֵיכוֹן בְּרַם אִין מִיבְהִית לָא תְקַבְּלוּן מְטוּלְתֵיהּ חוֹבָא : יח לָא תְהָווֹן נַקְמִין וְלָא נַטְרִין דְבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וְתִרְחֲמִירֵיהּ לְחַבְרָךְ דְמַן אַנְתְּ סָנֵי לָךְ לָא תַעֲבֵיד לֵיהּ אֲנָא יְיָ : יט יַת קְיָימַי תִּטְרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְבְּעִינֵיהּ עִירְבוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עִירְבוּבִין וּלְבוּשׁ עִירְבוּבִין כִּלְאֵי עֲמַר וְכִיתָּן לָא יִסַּק עֲלָךְ :

שהראוי כשתכן שתים לקט שלש אינו לקט · לא תגנובו וסמיך ליה לא תכחשו · שהגונב בא לידי לא תכחשו ולידי לא תשקרו ולידי לא תשבעו ·

לא תלין פעלת שכיר וסמיך ליה לא תקלל כי אף אם ילין שכרך אל תקללהו אל תצערהו בב״ד · לא תתן מכשל חסר וי״ו לומר אפילו אינו נותן

רש״י

לשונו וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה וכל המוכר בשמי׳ לשתקשט בהם הנשי׳ על שם שמחזיר תמיד בעיירות נקרא רוכל לשון רוגל ותרגום לא תיכו׳ קרצין כמו ואכלו קרציהון דיהודאי אכל ביה קורצא בי מלכא נראה בעיני שהיה משפט׳ לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ויעמיד׳ על האמת ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעי׳ : לא תעמוד על דם רעך · לראות במיתתו ואתה יכול להצילו כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו : אני ה׳ · נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע : (יז) ולא תשא עליו חטא · לא תלבין את פניו ברבים : (יח) לא תקום · אומר לו השאילני מגלך א״ל לאו למחר א״ל השאילני קרדומך א״ל איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואי זו היא נטירה א״ל השאילני את קרדומך א״ל לאו למחר א״ל השאילני מגלך א״ל הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה שנוטר האיבה בלבו אע״פ שאינו נוקם : ואהבת לרעך כמוך · אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה : (יט) את חקותי תשמרו · ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגומר חקים אלו גזרת מלך שאין טעם לדבר : ובגד כלאים · למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן תלמוד לומר בגד · מניין לרבות הלבדים ת״ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ואומר אני נוז לשון דבר המלוז והזורז עם זה לחבירו מיפ״ר בלעז כמו חזין לנאזי דאית בהון שאנו מפרשין לשון כמה פליסט״רא ולשון שעטנז פירש מנחם מחברת צמר ופשתים :

אבן עזרא

וגבר

מגזרת הפורטים על פי הנבל · לעני ישראל : ולגר · הגר אתכם : (יא) וטעם לא תגנובו אחר כך כי כן צויתיך שתתן משלך אל העניים לכבוד השם אף שתקח מה שהוא לאחרים : וטעם תגנובו כי הרואה ומחריש גם הוא גנב : תכחשו · בפקדון מופקד אצלך והיודע ואיננו מעיד גם הוא מכחש : תשקרו · שיבקש ממון ממי שאין לו אצלו כלום · וטעם ולא תשבעו בשמי אחר לא תגנובו כי החשוד בגנב׳ ופקדון ישבע : וטעם תשבעו להכנים המשביע וטע׳ וחללת שהנשבע לשקר מכחש השם כאשר פירשתיו : (יג) לא תעשוק את רעך · בסתר : ולא תגזול · בגלוי בחוזקה : פעלת · כמו שכירו׳ וכן ופעולתו לפניו ויתכן היותו דרך קצרה והטעם שכר פעולתו ורבים פירשוהו על שכיר יום שיאמרו לו גם תעשה בבקר ובבקר אתן לך שכר שני ימים והמעתיקים אמרו כי הוא שכיר יום כי שכיר לילה לא תבא עליו השמש · וכן לא תקלל חרש בעבור שיש לך כח · וכן ולפני עור : (יד) ויראת מאלהיך · שהוא יכול להענים לשומע חרש ועור : (טו) לא תעשו עול על הדיינים והעדים ידבר : פני גדול · בממון כברזילי : (טז) רכיל · כמו רכולתך מכל אבקת רוכל והטעם המלשין כי הרוכל מעתיק יקנה מזה וימכור לזה והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה : ולא תעמד על דם

רעך

כחרפת

כג ר"פ · כ ואיש כי ישכב את אשה
דקוסי' ואיש נרגיע נמ"ג שכבת זרע והוא שפחה
ג' · ג' נחרפת לאיש והפדה לא
ג' נפדתה או חפשה לא נתן
ג' ח' · ח' לה בקרת תהיה לא יומתו
פסו' לא א לא לא · ג' כי לא חפשה: כא והביא
את אשמו ליהוה אל פתח
אהל מועד איל אשם: כב
וכפר עליו הכהן באיל האשם
לפני יהוה על חטאתו אשר
חטא ונסלח לו מחטאתו
כ' מלופה · אשר חטא: פ כג וכי
תבאו אל הארץ ונטעתם
כ' נספר כל עץ מאכל וערלתם
ג' · ג' ערלתו את פריו שלש שנים
פ"ג יהיה לכם ערלים לא יאכל:
כד ובשנה הרביעת יהיה
ב' ופלפים כל פריו קדש הלולים ליהוה:
פ' כתו' כן כה ובשנה החמישת
כו' פ' לגמא תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני יהוה
אלהיכם

כ וגבר ארי ישכוב ית
איתתא שכבת זרעא והיא
אמא אחידא לגבר ואתפרקא
לא אתפרקת בכספא או
חירותא לא אתיהיבת לה
בשטר בקורתא תהי בה לא
יסותון ארי לא אתחררה:
כא וייתי ית אשמיה
קדם יי לתרע משכן זמנא
דכרא לאשמא: כב ויכפר
עלוהי כהנא בדכרא דאשמא
קדם יי על חובתיה דחב
וישתביק ליה מחובתיה דחב:
כג וארי תיעלון לארעא
ותצבון כל אילן דמיכל
ותרחקון רחקא ית אביה
תלת שנין יהי לכון מרחק
לאבדא לא יתאכיל: כד
ובשתא רביעתא יהי כל
אביה קודש תושבחן קדם יי:
כה ובשתא חמישתא
תיכלון ית אביה לאוספא
לכון

ואיש כי סנהדרין סט כריתו' ט א שכבת זרע כריתות יא והיא שפח' קדושין ו כריתות יא והפדה לא גיטין לט א כריתות יא בקרת סס לא יומתו גיטין מג כריתות סס והביא את סס עא איל אשם סס כב בא'ל ב"ק קיא זבחים מט כריתות ט ונטעתם פסחים כב סוכה לה וערלתם כריתות לו יומא פא קדושין כו ב"ק קא חולין קכא ערלתו ט

בנת קא · שלש שנים ר"ה ט ערלים לא פסחים כב קדושין כו בנא קא ובשנה ר"סי קדש הלולי ברכות לה בנא קמא סט ובשנה ר"סי להוסיף לכם ברכות לה

רשב"ם

(כ) נחרפת · מסורה ומיוחדת לעבד עברי אם אדוניו יתן לו אשה · ודומה לו עם חרף נפשו למות אשר נפשו : וגם בתרגם : לא נפדתה · שאינה משוחררת · ואינה כאשת איש לידון בחנק : בקרת תהיה · כמו לא יבקר הכהן · כך פתרונו דונ"ש ומנחם : יחקרו ב"ד אם לא חופשה לא יחייבו מיתה כאשת איש : (כג) וערלתם לשון סתימה ואטימה והרחקה · ערלה אזנם · ערל לב · שתהא גם אתם והערל : (כד) קודש הילולים · קודש כמעשר שני לאוכלו בירושלים ולהלל לבוראו שכן מצינו במעשר שני שיאכלוהו במקום אשר יבחר : למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים :

רש"י

(כ) נחרפת לאיש · מיועדת ומיוחדת לאיש ואיני יודע לו דמיון במקרא ובשפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי שמותר בשפחה הכתוב מדבר : והפדה לא נפדתה · פדויה ואינה פדויה וסתם פדיון בכסף : או חופשה · בשטר : בקרת תהיה · היא לוקה ולא הוא יש על בית דין לבקר את הדבר שלא לחייבו מיתה כי לא חפשה ואין קדושיה גמורין ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא (כה) להוסיף לכם תבואתו

כ וגבר ארום ישכוב עם איתא תשמיש זרעא והיא אמתא וחרתא
מתארסא לגבר חרי ומתפרקא כולה עד כדון לא איתפריקאת בכספא
או שטר שיחרורה לא איתיהיב
לה פשפוש יהוי בדינת למילקי היא
מחייבא ולא הוה ברם סדר קטולין
לית הינון חשיבין ארום לא איתחררת כולא : כא וייתי גבר דשמיש
עמה ולא היא ית קרבן אשמיה לתרע משכן זימנא דיכרא לאשמא :
כב ויכפר עלוי כהנא בדיכרא דאשמא קדם יי מטול חובתיה דחב
וישתבק ליה מחובתיה דחב : כג וארום תיעלון לארעא ותינצבון
כל אילן דמיכלא ותגזרון גזרא ית איביה תלת שנין יהי לכון מרחק
לאבדא לא יתאכיל : כד ובשתא רביעתא יהי כל איביה קודשי
תושבחן קדם יי מתפרקמן כהנא : כה ובשתא חמישיתא תיכלון
ית איביה מטול דיוספון לכון מן שמיא עללתא אנא הוא יי אלהכון :

ירושלמי

מררו אינון חייבין :

מכשול מחו אלא אפי' ליעצו לפי דרכו · וירא' מאהיך וסמין ליה לא תעשו עול במשפט · כי לא לאדם תשפוטו כי אם ליי' · בצדק תשפט עמיתך, רמז שנ"ל יושבין בשני ובחמישי · בצדק פי' באזל בצדק ובדק משמש

ניוס כ' נתחלתו וניוס ח' נתחלתו · בגל' תשפוט עמיתך וסמי' ליה לא תלך רכיל אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקש' לזה ולא יהא' אני מזכ' ומחייבי מחייבין · רכיל נעמין מלא ניו"ל שהרכיל עונ' בי' הדברות בירושלמי ·

לא

רש"י

שהוא במלקו' תהי בקראי שהלוקים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות וגומר והפלא ה' את מכותך וגומר : כי לא חפשה · לפיכך אין חייב עליה מיתה שאין קדושיה קדושין הא אם חופשה קדושיה קדושין וחייב מיתה : (כב) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא · לרבות את המזיד כשוגג : (כג) וערלתם את ערלתו · ואטמתם אטימתו יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו : שלש שנים יהיה לכם ערלים · מאימתי מונה לו משעת נטיעתו יכול אם הכניעו לאחר שלש שנים יהא מותר ת"ל יהיה בהוויתו יהא : (כד) יהיה כל פריו קדש · כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו' : קדש לה' · מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומו' ירושל' אלא בפדיון אף זה כן ודבר זה הלולי' לה' הוא שנושאו שם לשבח ולהלל לשמים : (כה) להוסיף לכם תבואתו · המצוה הזאת שתשמרו תהי' להוסיף לכם תבואתו שבשכר' אני מברך לכם פירות הנטיעה היה רבי עקיבא אומ' דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לפיכך נאמ' להוסי' לכם תבואתו : אני ה' · אני ה' המבטיח על כך ונאמן

אבן עזרא

רעך · שלא יתחבר עם אנשי דמים וידוע כי כמה נרצחו ונהרגו בעבור המלשינות ודואג האדומי לעד · וטעם אני יי' רואה מה שאתה עושה בסתר : (יז) לא תשנא את אחיך · הפך ואהבת לרעך והנה אלה המצות כולם כטועות בלב ובהשמרם ישבו בארץ כי על שנאת חנם חרב בית שני : הוכח תוכיח · שמא תחשדהו בדב' ולא היה כן וזה טעם ולא תשא עליו חטא כי עונש יהיה לך בעבורו : (יח) לא תקום ולא תטור · מפורש בדברי חז"ל : ואהבת לרעך · על דעת רבים שהל' מד נוסף כלמ"ד לאבנר ועל דעתי שהוא כמשמעו שיאהב הטוב לחברו כמו לנפשו · וטעם אני יי' כי אני אלוה אחד בראתי אתכם · וטעם להזכיר אחר זה המצות בהמתך לא תרביע כלאי' להזהיר אחר היותך קדוש שלא תעשה חמס לבן אדם כמוך גם לא תעשה לבהמה לשנות מעשה השם על כן כתוב את חוקותי תשמורו לשמו' כל מין שלא יתערב מין עם מין : (יט) כלאים · שני מינים ועוד אפרש מלת כלאים · וטעם השדה והכנגד להיות לזכרון כי יש מצות רבות לזכר כחג המצות וסכות וציצית ושופר ומזוזה ותפלין ופה ארמוז לך סוד · דע כי השלם שלם אחד על כן כתוב באברהם וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי . שעטנז · המעתיקים אמרו שהיא שלש מלות או מקומות ופירושה מעורב והואת שם לבדו במקרא : (כ) והיא שפחה · אמרו המכחישים כי איננה יהודית והנכון

עג

אלהיכם: כו לא תאכלו
על הדם לא תנחשו ולא
תעוננו: כז לא תקפו פאת
ראשכם ולא תשחית את
פאת זקנך: כח ושרט לנפש
לא תתנו בבשרכם וכתבת
קעקע לא תתנו בכם אני
יהוה: כט אל תחלל את
בתך להזנותה ולא תזנה
הארץ ומלאה הארץ זמה:
ל את שבתתי תשמרו
ומקדשי תיראו אני יהוה:
לא אל תפנו אל האבת
ואל הידענים אל תבקשו
לטמאה בהם אני יהוה
אלהיכם: לב מפני שיבה
תקום

לכון עללתיה אנא יי אלהכון:
כו לא תיכלון על דמא
לא תנחשון ולא תעננון:
כז לא תקפון פאתא
דרישכון ולא תחבל ית
פאתא דדיקנך: כח
ותבול על מית לא תתנון
בבסרכון ורושמין חריתין לא
תתנון בכון אנא יי: כט
לא תחיל ית ברתך
לאטעיותה ולא תטעי ארעא
ותתמלי ארעא עיצת
חיטאין: ל ית יומי שביא
דילי תטרון ולבית מקדשי
תהון דחלין אנא יי: לא
לא תתפנון בתר בידין
ודכורו לא תתבעון
לאסתאבא בהון אנא יי
אלהכון: לב מן קדם
דסבר

רשב"ם

תבואתו • לכך תזכו אם תעשו כאשר ציותי • (כו) לא תאכלו על הדם • לפי פשוטו דבר למד מעניינו • לא תנחשו ולא תעננו אף זה יעשו כחוקות הגוים שאוכלים על קבר ההרוג לשם מכשפות שלא ינקום או מכשפות אחר כעין שאנו אומרים בספר מן הבלוב • ורבותינו דרשוהו בכמה ענינים במסכת סנהדרין: (כט) להזנותה זנות של פנויה להיו' כקידשם

רש"י

יוצאה יבמות לו נזיר ס ספנישבה מגלה יז קדושין לב לג

ונאמן לשמור הבטחתי: (כו) לא תאכלו על הדם • להרבה פנים כדרש בסנהדרין • שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמת חולין על שתצא נפשה ועוד הרבה: לא תנחשו • כגון אלו המנחשין בחולד' ובעופות פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך: לא תעוננו • לשון עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פלונית קשה לצאת: (כז) לא תקיפו פאת ראשכם • זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו ונמצא הקף ראשו עגול סביב שאל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה: פאת זקנך • סוף הזקן וגבוליו והן חמש שתים בכל לחי ולחי למטה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד: (כח) ושרט לנפש • כן דרכן של אמוריים להיות משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתובת קעקע • כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעול' שמקעקע במחט והוא משחיר לעולם: קעקע • לשון והוקע אותם והוקעגום תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע פירפוי"כש בלעז: (כט) אל תחלל את בתך להזנותה • במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קדושין: ולא תזנה הארץ • אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותה במקום אחר ולא בארצכם וכן הוא אומר וימנעו רביבים וגו': (ל) ומקדשי תיראו • לא יכנס לא במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ואע"פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמרו אין

בנין

כו לא תיכלון מבשר כל נכסתא עד דאדמא קיים במזרקא לא תהון נטרי נחשין ולא אחורי סנהדרין עיינין: כז לא תקפון צדדי רישיכון ולא תגלבון ית שומת דיקניכון: כח ושורטת חיבול על נפש דמית לא תיתנון בבשרכון וכתב חקיק לרשם חרית ציורא לא תיתנון בכון אנא יי: כט לא תפסון ית בנתיכון למסבא יתהון לזנו ולא תשהון למסבא בנתיכון לנוכרין סמיך לפרקיהון דלא יטעון בזנו בתר עממי ארעא ותתמלי ארעא זנו: ל ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מוקדשי תהון אזלין בדחלתא אנא יי: לא לא תסטון בתר שאלי בידין ומסיק זכורו ותבעי גרם ידוע ולא תיתבעון לאסתאבא בהון אנא יי אלהכון: לב מן קדם סבין דסבירין באורייתא תקומון ותיקר אפי

הזת' לומר לשון הרע על בעלי מריבה שנ' לא תלך רכיל, אבל לא תעמוד על דם ריעך וכן מצינו בנתן הנביא ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך, לא תשא עליו חטא וסמיך

ליה לא תקו' ראו לת"ת שאינו נושא חטא אם נוקם ונוטר ואהבת לרעך כמוך וסמיך ליה לא תרביע כלאים. האלוה' אתנו לא ישמם שמה ועיניו נאשה אחר', ולא יכופנה

רש"י

בנין בית המקדש דוחה שבת: (לא) אל תפנו אל האובות. אזהרה לבעל אוב וידעוני. בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו. וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו והעצם מדבר: אל תבקשו. להיות עסוקים בם שאם תעסקו בם אתם מטמאין לפני ואני מתעב אתכם. אני ה' אלהיכם. דעו את מי אתם מחליפין במי: (לב) מפני שיבה תקום. יכול זקן אשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא שקנה חכמה: והדרת פני זקן. איזהו הדור לא ישב במקומו ולא יסתיר את דבריו יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא וכל דבר המסור

אבן עזרא

על דרך הפשט שהיא הנזכרת בפרשת וכי ימכור איש את בתו לאמה והיא ישראלית והטעם שהוא יעדה שיקחנה אדוניה או בנו ואיננה מאורסה וזה טעם כי לא חופשה איננ' חפשית על שתהיה מאורסה כמשפט הבנות: ומלת נחרפת על דעת רבים יעודה ולפי דעתי שהמלה מגזרת חרפה בעבור היותה שפחה והיא בתולה ברשות אחר ואיננו מאורסה: (כ) והפדה. שם הפועל מהבנין שלא נקרא שם פועלו מהכבד הנוסף והטעם שלא פדאה אביה או אחד ממשפחתה קודם היות' בוגרת: או חפשה. השורק מקום קמץ חטף כי האחד חופש והטעם שהיה המנהג לכתוב לה גט חופש אם מכרה האב עד זמן קצוב והמעתיקים אמרו שחציה חפשית וחציה אמה והוא אמת: בקרת תהיה. יש אומרים שפירושו כמו פילגש אמרו כי כן בנות מלכי' ביקרותיך ולא פרשו נכון כי ביקרותיך טעמו השפחות היקרות ונעלם היו"ד בעבור האות המשרת נחרק והיה נחרק בעבור התחברות שני שו"אין נעים האחד תחת האות המשרת והשנית תחת האות הראשון של השרש כלשון נקנות ואין כח בלשון להזכיר ככה וכן משפט כל הלשון ואין מלה זרה חוץ מאלת ורבים מישני אדמת עפר יקיצו על קריאת בן נפתלי. ויש אומרים בקורת מגזרת לא יבקר הכהן והטע' שיחפש הדבר והמעתיקי' אמרו כי יש עליו מלקות ברצועה של בקר וזה אמת מדברי קבלה והמלה כדמות אסמכתא. וטעם להזכיר זאת הפרשה כי הוא עושק אלכי השפחה על כן יביא איל אשם ועוד על דרך דרש שזאת השכיב' כמו כלאים חפשי עם שפחה: (כג) ונסלח לו. אפרשנו עוד: וטעם להזכיר ערלת הפרי בעבור שהזכי' זרע השדה וזרע האשה שהיא כארץ הזכיר גם הנטוע וידוע כי הפרי הבא עד שלש שנים אין בו תועלת ומזיק כאשר יזיק לגוף כל דג שאין לו סנפיר וקשקשת ויזיק לנפש החכמה בשר כל עוף דורס ובבהמות הטמאות והמשכיל יבין. וטעם וערלתם ערלתו שאותו הפרי הוא חשוב כערל שהיא מוקשת ולא תועיל כערלת שפה ואזן וערלת בשר. וטעם וערלתם שיהיה נחשב בעיניכם כדבר ערלה גם יפה את מתורגם בארמית: (כד) יהיה לכם ערלים. פירוש וערלתם: (כה) קדש הלולים. להלל השם והכהן

ג' וחס' ה"א תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ
מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ ס לג
כ' וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם
ג' קמצין לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ׃ לד כְּאֶזְרָח
מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר ׀ הַגָּר
אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־
גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לה לֹא־
ח' ונס' תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה
ד' ונס' ג' בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה׃ לו
מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת
צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לז
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי
וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם
כ' פ"ס אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ פ

וידבר

דְּסָבַר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם אחרן
וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל זקן ויראת
מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃ לג וַאֲרֵי קדושין לג
יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן מציעא כח
לָא תוֹנוּן יָתֵיהּ׃ לד וכי יגור
כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא מגלה יז
דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן וְתִרְחַם לֵיהּ יבמות מו
כְּוָתָךְ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בארצכם
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אֲנָא מציעא כט
יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ לה לָא לא תעשו
תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בִּמְשַׁחְתָּא מציעא כח
בְּמַתְקְלָא וּבִמְכִילְתָּא׃ לו בתרא פט
מֹאזְנַוָן דִּקְשׁוֹט מַתְקְלִין מאזני צדק
דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהִינִין סנהדרין לט
דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ והין צדק
אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּקִית יָתְכוֹן מציעא מט
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ לז
וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל
דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן
אֲנָא יְיָ׃

ומליל

רשב״ם

בקליסס: (לה) במדה במדת קרקע: משורה · מדת הלח · כמו שאמרו ומים במשורה תשתה · (לו) הין מידת הלח:

את

רש״י

המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך: (לג) לא תונו · אונאת דברים לא תאמר לו אמש היית עובד ע"א ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה: (לד) כי גרים הייתם · מום שבך אל תאמר לחברך: אני ה' אלהיכם · אלהיך ואלהיו אני: (לה) לא תעשו עול במשפט · אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול במשפט ומהו משפט. השנוי כאן היא המדה והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין שאם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול שנוי ומשוקץ חרם ותועבה וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם: במדה · זו מדת הארץ: במשקל · כמשמעו: ובמשורה · היא מדת הלח: (לו) אבני צדק · הם המשקולות ששוקלין כנגדן: איפה · היא מדת היבש: הין · זו היא מדת הלח: אשר הוצאתי אתכם · על מנת כן · דבר אחר אני שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור ואני הנאמן ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח להונות את הבריות שאין מכירין בהם:

ואל

אבן עזרא

והכהן יאכלנו · וטעם להוסיף לכם תבואתו דבק עם קדש הלולים ואם הוא רחוק וכן שלם ישלם ואם אין לו דבוק עם מחשב בקר ישלם תחת השור ורבים כמו הם · וטעם אני ה' אלהיכם שאוסיף ברכה בתבואה

אַפֵּי חַכִּימָא וְתִידְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ : לג וַאֲרוּם אִין אִיתְגַּיַּיר
וְאִיתְחַזַּק עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תוֹנוּן יָתֵיהּ בְּמִילִין קָשִׁין : לד
כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּמִתְגַּיַּיר עִמְּכוֹן וְתִרְחַם לֵיהּ כְּוָותָךְ דְּמָא
אַתְּ סְנֵי לָךְ לָא תַעֲבֵיד לֵיהּ אֲרוּם דַּיָּירִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא
הוּא יְיָ אֱלָהֲכוֹן : לה לָא תַעַבְדוּן שִׁיקְרָא בְּסִידְרָא דִּינָא בִּמְשׂוּחְתָּא
דְּמַיְיטָא וְסִיתְוָוא בְּמַתְקָלָא וּבִמְכִילְתָּא בְּגְרִישׁוּתָא וּבְמְחָקָא : לו
מוֹרָזְוון דִּקְשׁוֹט מַתְקְלִין דִּקְשׁוֹט
מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְקִיסְטִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן
לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפְּקִית יָתְכוֹן
פְּרִיקִין מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם : לז וְתִיטְרוּן יַת כָּל קְיָימַי וְיַת כָּל סִידְרֵי
דִּינַיי וְתַעַבְדוּן יַתְהוֹן אֲנָא יְיָ :

ירושלמי :
וּבְמוֹזַנְיָא :

לתשמישי׳ לא תרגיע כלאים ופתי׳ ליה ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת דהיינו כחו כלאים שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין׳ וסמך לשפחה חרופה ערלתו את פריו לומר שהבועל שפח׳ חרופה הפרי יהיה רשע׳ ועוד דאמרינן נטיעה מקטע רגליהון דבועלי נכרי׳ כמו זה שלא היה יכול להמתין על שכבת תרדה: וספרם לא

עמליל

אבן עזרא

בתבואה: (כז) לא תאכלו על הדם · דבוק עם הכתוב למעלה כי הזהיר על עץ נטוע שלא יאכלו מפריו עד השנה החמישית גם כן כל בשר טהור לא יאכל עד שיזרוק דמו על׳ מזבח השם אם היה קרוב אל מקו׳ הקדש והעד הנאמן דברי שאול כי הארון היה עמו כי כן כתוב הנה אוכלים על הדם כאילו אוכלים זבחים לשעירים כאשר פירשתי שהיה כן מנהגם במצרים לזבוח בשם השדים כי אמר שלא נזרק הדם על המזבח לשם השם הנה הדבר ברור על כן דבק עמו לא תנחשו כי במצרים היו אוכלים על הדם וזובחים אחרי השדים ובארץ כנען מנחשים ומעוננים כי כן כתוב גם זה כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען · ומלת מנחש מגזרת כמו נחשתי ויברכני יי׳ כי נחוש בצורות ובמקלות ובמיעשים ובתנועות ובימים ושעות : תעוננו · יש אומרים מלשון ענה שיחשוב בלבו דבר ויטה אזניו לשמוע מה יענה המדבר ולא הנה הדקדוק וי״א מעונה לשון ועונתם לא יגרע והנכון בעיני מגזרת ענן כי ידוע כי יש מי שיעונן שיסתכל בעננים ובדמותם ובתנועתם ויתכן להיות תעוננו מפעלי הכפל כמו תסובבו כי מלאכו ועוננים כפלשתים כי יתכן היותו מבנין הכפול והעד ומעונן ומנחש · וטעם להזכיר לא תקיפו פאת ראשכם כמעשה הגוים להיות מובדלים מהם ואחר שעשר הראש והזקן לתפארת כנראה אין ראוי להשחיתו וי״א כי זה הפסוק דבק עם ושרט לנפש כי יש מי שישחית פאת ראשו גם פאת זקן בעבור המת : (כח) ושרט · גם הפאה בראש ובזקן ידועים מדברי קבלה · ומלת לנפש הגוף המת וכן מתורגם והוא האמת ולא כדעת הגאו״ן להקל על הלשון : וכתובת קעקע · יש אומרים שהוא דבק עם ושרט לנפש כי יש מי שירשום גופו בצורה הידועה בא על המת ויש עוד היום רושמים נערותם בפניהם להיותם ניכרים · ומלת קעקע כפולה כמו רוקע הארץ ונמצאים והוא מגזרת והוקע אותם ועל דעת המתרגם גם היא מלה זרה גם הוא הנכון · וטעם להזכיר אל תחלל את בתך בעבור שרט לנפש שלא תתגלה לעיני הכל כי קול שנאמר ערוה ואף כי שרט: (ל) ולא תזנה הארץ׃ הטעם זנות אנשי הארץ כמו ארץ כי תחטא לי : וטעם להזכיר את שבתותי תשמרו בעבור המת שאין אבל בשבת · וטעם ומקדשי תיראו על הכהן הגדול שלא יהיה כשאר האבלי׳ וכן אזהרה על כל אנשי המקדש וטעם אני יי׳ שאם לא ייראו ממקדשו ויתנו לו כבוד יעניםם · וטעם להזכיר האובו׳ וידעונים בעבור המת וכן כתוב כישעיה בעד החיים אל המתים : (לא) האובות · מגזרת וכאובות חדשים כי הם עיקר זאת האומנות : והידעוני׳ · מגזרת דעת שיבקשו לדעת העתידות וריקי מוח אמרו לולי שהאובות אמת גם כן דרך הכשוף לא אסרם הכתוב ואני אומר הפך דבריהם כי הכתוב לא אסר האמת רק השקר והעד האלילים והפסילים ולולי שאין רצוני להאריך הייתי מבאר

דבר

כ

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: ב וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר ׀ הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת
עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: ג
וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא
וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי
מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא
אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי: ד וְאִם הַעְלֵם
יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם
מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ
לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ:
ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ
הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי
אֹתוֹ וְאֵת כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו
לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב
עַמָּם: ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־
הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא
וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ז
וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ושמרתם

אונקלוס

א ומליל יי עם משה
למימר: ב ולבני ישראל
תימר גבר גבר מבני ישראל
ומן גיוריא דיתגיירון בישראל
דיתן מזרעיה למולך
אתקטלא יתקטיל עמא בית
ישראל ירגמוניה באבנא:
ג ואנא אתן ית רוגזי
בגברא ההוא ואשיצי יתיה
מגו עמיה ארי מזרעיה יהב
למולך בדיל לסאבא ית
מקדשי ולאחלא ית שמא
דקודשי: ד ואם מכבש
יכבשון עמא בית ישראל ית
עיניהון מן גברא ההוא
בדיהב מזרעיה למולך בדיל
דלא למקטל יתיה: ה
ואשוי אנא ית רוגזי בגברא
ההוא ובסעדוהי ואשיצי יתיה
וית כל דטען בתרוהי למטעי
בתר מולך מגו עמהון:
ו ואינש דיתפני בתר
בידין ודכורו למטעי בתריהון
ואתן ית רוגזי באינשא ההוא
ואשיצי יתיה מגו עמיה:
ז ותתקדשון ותהון
קדישין

תולדות אהרן

אשר יתן חגיגה יא
כי מזרעו סנהדרין כד
למען טמא שבועות ז
ואם העלם כתובות ל
בתתו סנהדרין סד
ושמתי אני שבועות לט
והכרתי שם לו
והתקדשת' ברכות כג
יומא לט
יבמות כ

רש"י

(ב) ואל בני ישראל תאמר. עונשין על האזהרו': מות יומת. בב"ד ואם אין כח בב"ד עם הארץ מסייעין אותן: עם הארץ. שבגינו נבראת הארץ עתידין לירש את הארץ ע"י מצות הללו: (ג) אתן את פני. פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: באיש. ולא בצבור שאין כל הצבור נכרתין: כי מזרעו נתן למולך. לפי שנאמר

העביר

אבן עזרא

דבר בעלת אוב בראיות גמורות. וטעם אל תפנו ליודע האומנות. וטעם אל תבקשו לשאול כשאול. וטעם אני יי' אלהיכם שלא תבקשו כי אם השם לבדו והנה הזכיר לטמאה כי נפש הפונ' והמבקש טמאה היא כי איננה דבקה בשם. וטעם להזכיר מפני שיבה תקום בעבור המת כי הזקן קרוב למית' כי גופו במת

כחשב

א וּמַלִּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : ב וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל
לְמֵימַר גְּבַר טְלֵי אוֹ סִיב מִן גְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּיֶעְבַּר מִזַּרְעֵיהּ לְמוֹלֵךְ
לְמִיתוֹקְדָא בְּנוּרָא אִיתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יְחִיבוּן יָתֵיהּ
בְּמַטְלוּת אַבְנִין : ג וַאֲנָא אֶיתֵּן פְּנוּיָיתָא לְמֶעְסוֹק בְּגַבְרָא הַהוּא
וְאֵישֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ אֲרוּם מִזַּרְעֵיהּ יְהַב לְפוּלְחָנָא אוֹחֲרָא מִן בְּגַלַל
לְסָאָבָא יַת מַקְדְּשֵׁי וּלְאַפְסָא יַת שְׁמָא דְּקוּדְשֵׁי : ד וְאִין מִכְבַּשׁ יִכְבְּשׁוּן
עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יַת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא כַּד יִתֵּן מִזַּרְעֵיהּ לְפוּלְחָנָא
אוֹחֲרָא מְטוּל דְּלָא לְמִקְטוֹל יָתֵיהּ : ה וְאֵישַׁוֵּי אֲנָא פְּנוּיָיתָא לְמֶעְסוֹק
בְּגַבְרָא הַהוּא וּבִגְנִיסָתֵיהּ דִּמְחַפְּיָין עֲלוֹי לְאִתְרְדָאָה בְּיִיסוּרֵי וְיָתֵיהּ
אֵישֵׁיצֵי וְיַת כָּל דְּטָעַן בַּתְרוֹי לְמִטְעֵי בָּתַר פּוּלְחָנָא אוֹחֲרָא מִגּוֹ עַמְּהוֹן :
ו וּבַר נַשׁ דְּיִסְטֵי בָּתַר שָׁאֲלֵי בִּידִין וּמַסְּקֵי זְכוּרוּ וְתַבְעֵי גְּרַם יִדוּעַ
לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶיתֵּן פְּנִיוּתָא לְמֶעְסוֹק בְּבַר נַשָׁא הַהוּא וְאֵישֵׁיצֵי יָתֵיהּ
בְּמוֹתָנָא מִגּוֹ עַמֵּיהּ : ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין בְּגוּפֵיכוֹן מְטוּל
דְּאַקַבֵּל בְּרַעֲוָא צְלוֹתְכוֹן אֲנָא הוּא מְקַדִּישְׁכוֹן :

ותיטרון

נפלתה : נגית' יהיה נכסף ונטוה כסף · ונפלא לו מחשבתו אשר חטא וסמיך ליה ויתנבאו אל הארץ לומר כל הדר בא"י שרוי בלא עון · כל עץ מאכל בגימ' זהו נפלפלין סמך לא תאכלו על הדם לערלה לומר שאסור לאכול בלא נרפה כערלה

בלא חילול. לא תאכלו על הדם וסמיך ליה לא תנחשו שלא ינחשו באכילה כדרך שעושין הרובאים שאוכלין לחם על הסרוב שלא ינקמו ב א' יהסרוב לא תקיפו בגימט' אחד המקיף ואחד הניקף חייבין הם · ולא תשחית בגימטר' זהו תער ולא

מספרים · פאת זקנך וסמיך ליה ושרט לנפש לומר כשם שחייב על הפאה בה' פאות כך חייב אם שרט ה' שריטות בה' אצבעות: קעקע בגימ' שם שכתב בו שם הטומאה · ומלאה הארץ זמה · וסמיך ליה את שבתותי · לומר שקבלה דשתא רינלא · שאוכלים ושותין ושמחין בשבתות · והיינו דכתיב זנות יין ותירוש יקח לב · סמך שבתותי תשמרו לאל תפנו אל האובות שהשואל אוב אינו מודה בשבת · אני ה' וסמיך ליה מפני שיבה תקום · אמר הקב"ה אני שבדתי זקנים שנא' ונגד זקניו כבוד : זקן ויראת אזהרה

רש"י

מעביר בנו ובתו באש בן בנו ובן בתו מנין ת"ל כי מזרעו נתן למולך · זרע פסול מנין ת"ל בתתו מזרעו למולך : למען טמא את מקדשי · את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי כלשון ולא יחלל את מקדשי : (ד) ואם העלם יעלימו · אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה אם העלימה סנהדרי קטנה סוף שיעלימו סנהדרי גדולה : (ה) ובמשפחתו · אמר רבי שמעון וכי משפחה מה חטאה אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין שכולם מחפין עליו : והכרתי אותו · למה נאמר לפי שנאמר במשפחה יכול יהיה כל המשפחה בהכרת תלמוד לומר אותו אותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת אלא ביסורין : לזנות אחרי המולך · לרבות שאר ע"א שעבדה בכך ואפי' אין זו עבודתה : (ז) והתקדשתם · זו פרישות

ע"א

אבן עזרא

בחשב והנה טעמו כל זקן וכל איש שיבה · וטעם ויראת מאלהיך שיענישך בימי הזקנה : (לג) וכי יגור אתך גר · הזכירו אחר הזקן והטעם כאשר הזהרתיך לכבד הזקן הישראלי בעבור שאין לו כח כך אזהירך על הגר שכחך גדול מכחו או בעבו' שאין לו כח שהוא בארצך ברשותך : (לד) ואהבת לו · מפורש · וטעם לא תעשו עול בעבור הגר כטעם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו וכן במדה שלא תעשה מרמה במדת האמות גם האמו' משתנות ויתכן להיות פי' כמשפט הידוע בארץ : (לו) מאזני צדק אבני צדק · פירוש במשקל : איפת צדק · בידם : והין צדק · בלא פי' במסורה · וטעם אני יי' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם בעבור שהזכיר כי גרים הייתם בארץ מצרים על כן אתם חייבין לשמור חקותי ומשפטי בלבבכם ועשיתם אותם · וטעם אני יי' שתרדפו אחרי החקות ששמתי בכם כי כלם צדק · וטעם וידבר יי' אל משה לאמר בעבור כי אלה המצות חיוב על כל ישראל ואין גר עמם על כן כתוב בתחלה אל כל עדת ישראל ועתה יחל להזכיר עונש הזנות על כל מי שהוא דר בארץ ישראל אזרח או גר תושב והחל

מקדשם

ח ושמרתם את־חקתי
ועשיתם אתם אני יהוה
מקדשכם: ס ט כי־איש איש
אשר יקלל את־אביו ואת־
אמו מות יומת אביו ואמו
קלל דמיו בו: י ואיש אשר
ינאף את־אשת איש אשר
ינאף את־אשת רעהו מות־
יומת הנאף והנאפת: יא
ואיש אשר ישכב את־אשת
אביו ערות אביו גלה מות־
יומתו שניהם דמיהם בם: יב
ואיש אשר ישכב את־כלתו
מות יומתו שניהם תבל עשו
דמיהם בם: יג ואיש אשר
ישכב את־זכר משכבי אשה
תועבה עשו שניהם מות
יומתו דמיהם בם: יד ואיש
אשר יקח את־אשה ואת־
אמה זמה הוא באש ישרפו
אתו ואתהן ולא־תהיה זמה
בתוככם: טו ואיש אשר
יתן שכבתו בבהמה מות
יומת ואת־הבהמה תהרגו:

ואשה

מסרה: י׳ · שש׳ שכי׳ע׳ · ג׳ · ג׳ · נ׳גתור׳ · נ׳וסב׳ · ג׳ · זחל׳ · ב׳ כתיין · בספר יומתו · ד · דכואו · ואחת אביו · נ׳ ופ׳ ואחת · זכר · כ׳ · ג׳ נעכן · ד · את זכר · נרגעה · נאכן ידגמו · נ׳ · ח׳ · י״ג נתור׳ נ׳ · שבהון חס׳ · ד׳רפין

אונקלוס

מקדישין ארי אנא יי אלהכון: ח ותטרון ית קימי ותעבדון יתהון אנא יי מקדישכון: ט ארי גבר גבר דילוט ית אבוהי וית אמיה איתקטלא יתקטיל אבוהי ואמיה לט קטלא חיב: י וגבר דיגוף ית אתת גבר דיגוף ית אתת חבריה אתקטלא יתקטיל גיפא וגיפתא: יא וגבר דישכוב ית אתת אבוהי עריתא דאבוהי גלי אתקטלא יתקטלון תרויהון קטלא חיבין: יב וגבר דישכוב ית כלתיה אתקטלא יתקטלון תרויהון תבלא עבדו קטלא חיבין: יג וגבר דישכוב ית דכורא משכבי אתתא תועבא עבדו תרויהון אתקטלא יתקטלון קטלא חיבין: יד וגבר דיסב ית אתתא וית אמה עצת חטאין היא בנורא יוקדון יתיה ויתהן ולא תהי עצת חטאין בניכון: טו וגבר דיתן שכובתיה בבעירא אתקטלא יתקטיל וית בעירא תקטלון:

ואתתא

תולדות אהרן: איש איש סנהדרין סס · שבועות לו · אביו ואמו מניעה כל · סנהדרין סס · שבועות לו · חולין עח · ואיש אשר קדושין יס · סנהדרין נא · נב · ואיש אשר סס · כל ערות אביו סס · דמיהם בם כריתות ס · ואיש אשר סנהדרין סס · ואיש אשר סס · תמורה כח · את אשה חגיגה יא · יבמות ג · סנהדרין עה · תהלים ח · כריתות ס · באש יבמות כד נב · סנהדרין עו · ואת הבהמ׳ סנהדרין ג

רשב״ם

(י) את אשת רעהו · ולא גוי:

חסר

רש״י

ע״א: (ט) אביו ואמו קלל · לרבות לאחר מיתה: דמיו בו · זו סקילה וכן כל מקום שנאמ׳ דמיו בו דמיהם בם ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר בהם באבן ירגמו אותם דמיהם בם ופשוטו של מקר׳ כמו דמו בראשו אין נענש על מיתתו אלא הוא שהוא גרם לעצמו שיהרג: (י) ואיש · פרט לקטן: אשר ינאף את אשת · פרט לאשת קטן למדנו שאין לקטן קדושין ועל איזו אשת איש חייבתי לך: אשר ינאף את אשת רעהו · פרט לאשת גוי למדנו שאין קדושין לגוי: מות יומת הנואף והנואפת · כל מית׳ האמור׳ בתור׳ סתם אינ׳ אלא חנק: (יב) תבל עשו · גנאי · לשון אחר מבלבלין זרע האב בזרע הבן:

משכבי

ח ותיטרון ית קיימי ותעבדון יתהון אנא הוא יי מקדשכון : ט
ארום גבר טלי וגבר סיב דיילוט ית אבוי וית אמיה בשמא כפרש
אתקטלא יתקטיל באטלות אבנין סטול דאבוי ואמיה לט קטלא חייב :
י וגבר די יגור ית איתת גבר מארסא או די יגור ית איתת חבריה
מבעלא איתקטלא יתקטל על מיבעלא בשינוק סודרא אקושא בגו
רכיכא ועל מארסא באטלות אבנין גיורא וגיורתא : יא וגבר די
ישמש עם איתת אבוי בין דהיא אמיה בין דהיא חורנייתא עריית
דאבוי בזי איתקטלא יתקטלון תריהון קטלא חייבין באטלות אבנין :
יב וגבר די ישמש עם כלתיה
איתקטלא יתקטלון תריהון תבלא
עבדו קטלא חייבין באטלות אבנין :

ירושלמי

אידמיהון ברישיהון :

יג וגבר די ישמש עם דכורא תשמישין דאיתא תועיבתא עבדו
תריהון איתקטלא יתקטלון באטלות אבנין : יד וגבר דיסב ית איתא
וית אימה זנו היא בנורא יוקרון יתיה ויתהון באתכות אבר לפמהון ולא
תהי זנו ביניכון : טו וגבר די יתן תשמישיה בבעירא איתקטלא
יתקטיל באטלות אבנין וית בעירא תקטלון בקולפי :

ואתתא

אזהרה לזקן שלא יטריח • מפני שיבה תקום וסמיך וכי יגור אתך גר • לומר אפי' מפני זקן ארמאי • אני יי' וסמי' ליה וכי יגור אתך גר לומ' על המט' דינו של גר כאלו מטה דינו של הק'בה • במדה ב' לא תעשו עול במשפ' במד' • אך רחו' יהיה ביניכם וביניו כאלפי' אמה במדה • במד'

הראשונה נאמר שם התם איירי במדת קרקע אף הכא איירי במדת קרקע • והין צדק יהיה לך וסמיך ליה ושמרתם את כל חקותי לומ' שהמעוו' המדות כאלו עובר על המצות כלם • ואני אתן ב' במסרה ואני אתן את פני באיש ההוא • ואני אתן אתה שכרך שאם חזר בתשובה ואני אתן שכרך

שעונותיו נחשבין לו כזכיות • אני יי' מקדשכ' סמך אצל אביו ואמו כי ג' שותפין באדם : סמך איש אשר ינאף את אשת רעהו למקלל אביו ואמו לפי שהממזר אינו יודע מי אביו ומקללו • ואיש אשר יקח את אחותו סמך אחותו לבהמה • לפי שגניה מצויין עמו בבית • וסמיך לה נדה שגם היא מצויה עמו תמיד • והיא תראה את ערותו ונכרתו לעיני בני עמם • רמז למה שאמרו המסתכל באותו מקום הויין ליה בנים סומין וזהו וראה את ערותה שמסתכל באותו מקום • ונכרתו לעיני בני שהבנים יכרתו

עיניהם

רשי

(יג) משכבי אשה • מכניס כמכחול בשפופרת : (יד) ישרפו אותו ואתהן • אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו אלא אשה ואמה הכתובין כאן שתיהן לאסור שנשא את חמותו ואמה ויש מרבותינו שאומרים אין כאן אלא חמותו ומהו אתהן את אחת מהן ולשון יוני הוא הן אחת : (טו) ואת הבהמה תהרגו • אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל קל וחומר לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה • כיוצא בדבר אתה אומר אבד תאבדון את כל המקומות הרי דברים ק"ו ומה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שבאת תקלה על ידם אמר' תורה השחת שרוף וכלה המטה את חבירו מדרך חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה

חסד

אבן עזרא

הקשה שבכלם והוא אשר יתן מזרעו למולך והטעם לשכב עם עובדת ע"ז וטעם עם הארץ ארץ שהוא דר בה אזרח או גר וזה בפרשיא : (ג) ואני אתן את פני באיש ההוא • אם היה בסת' וי"א כי טעמו להכרית זרעו : למען טמא את מקדשי • שהוא בתוך ארץ ישראל : ולחלל את שם קדשי • שישמעו הגוים ויהיה כראה למו כי טעם כאבן שם המין כמו ויהי לי שור וחמור ודברי הקבלה נכונים והם אמת • ויאמ' רבי יונה המדקדק הספרדי נ"ע כי פי' ובמשפחתו הדומה אליו ומי הביאנו בגזרת הזאת רק פי' כמשמעו כי עם הארץ יעלימו עיניה' בעבור שהם ממשפחתו : וטעם ואת כל הזונים אחריו שאם לא יומת יזנו אחרים : (ו) והנפש אשר תפנה אל האובות • טעמו כאשר אכרית הנותן מזרעו למולך בסתר או בגלוי אם לא ימיתוהו עם הארץ כן אכרית הזונה מאחרי לפנות אל האובות ומצאנו נפשים גם כל נפש

ארבעה

טז ואשה אשר תקרב אל־
כל־בהמה לרבעה אתה
והרגת את־האשה ואת־
הבהמה מות יומתו דמיהם
בם: יז ואיש אשר־יקח את־
אחתו בת־אביו או־בת־אמו
וראה את־ערותה והיא־
תראה את־ערותו חסד הוא
ונכרתו לעיני בני עמם ערות
אחתו גלה עונו ישא: יח
ואיש אשר־ישכב את־אשה
דוה וגלה את־ערותה את־
מקרה הערה והוא גלתה
את־מקור דמיה ונכרתו
שניהם מקרב עמם: יט
וערות אחות אמך ואחות
אביך לא תגלה כי את־שארו
הערה עונם ישאו: כ ואיש
אשר ישכב את־דדתו ערות
דדו גלה חטאם ישאו ערירים
ימתו: כא ואיש אשר יקח
את־אשת אחיו נדה הוא
ערות אחיו גלה ערירים יהיו:

ושמרתם

טו ואתתא דתקרב לות כל
בעירא למשלט בה ותקטול
ית אתתא וית בעירא
אתקטלא יתקטלון קטלא
חיבין: יז וגבר דיסב ית
אחתיה בת אבוהי או בת
אמיה ויחזי ית עריתה והיא
תחזי ית עריתיה קלנא הוא
וישתיצון לעיני בני עמהון
ערית אחתיה גלי חוביה
יקבל: יח וגבר דישכוב
ית אתתא מסאבא ויגלי ית
עריתה ית קלנה גלי והיא
תגלי ית סואבת דמהא
וישתיצון תרויהון מגו
עמהון: יט וערית אחת
אמך ואחת אבוך לא תגלי
ארי ית קריביה גלי חוביהון
יקבלון: כ וגבר די ישכוב
עם אתת אח אבוהי עריתא
דאח אבוהי גלי חוביהון
יקבלון דלא ולד ימותון:
כא וגבר דיסב ית אתת
אחוהי מרחקא היא עריתא
דאחוהי גלי דלא ולד יהון:

ותטרון

נ' דלא מפיק וחד מפיק
ג'
ו' חסר י' ו' יתיר
ג'
נ' י' נסבי' את את את ג' נ'
ג'
ג'
ג'
ב' מל' ג'

אהרן
והרגת את שם טו
ואיש אשר יבמות ע סנהדרין ס מכות ס יג
ערו' אחותו מכות י' יג כריתו' ב טו
ואיש אשר יבמות נד מכות יד כרס מא
והיא גלתה כרס יט
וערו' אחות י' יות כג את סקורה ה ריות ד
ערות דודו יבמות כג
ערירים שם כס
ואיש אשר שם כג
ערות אחיו שם נה
ערירי' יהיו שם נה

רשבם

(יז) חסד הוא כמו פן יחסדך שומע וכן וחסד לאומים חטאת. קלון לאומים על ידי חטאת. וכן תירגם יוסף וחיסוד לעמא חטאוהי: (ט) דמיו בו. דמיו בראשו. הוא חייב עצמו מיתה: (כ) ערירים ימותו. לא יכשירו מן השמים להחיות להוליד בנים:

חסלת קדושים תהיו מיסוד רבינו שמואל

לנפש

רש"י

(יז) חסד הוא. לשון ארמי חרפה חסודה. ומדרשו אם תאמר קין נשא אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנאמר עולם חסד יבנה: (יח) הערה. גלה וכן כל לשון ערוה גלוי הוא והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר כמו ערוה מגזרת לא קם ולא זע וכן אחוה מגזרת אח והערה זו נחלקו בה רבותינו יש אומרים זו נשיקת שמש ויש אומרים זו הכנסת עטרה: (יט) וערות אחות אמך: שנה הכתוב באזהרתן

לומר

טז ואתתא די תקרב לציד כל בעירא למתרעניא מינה ותקטלון ית איתתא באטלות אבנין וית בעירא בקולפי אתקטלא יתקטלון דין קטול חייבין : יז וגבר די ישמיש עם אחתיה ברת אבוי או ברת אימיה ויבזי ית עריתה והיא תבזי ית עריתיה גנײ הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא ומן דאתיהיב קיימא בעלמא כל דיעבד כדין וישתיצון במותנא וחמיין בבישתהון בני עמהון מטול דעריית אחתיה בזי חוביה יקבל : יח וגבר די ישמש עם איתתא דוותא ובזי ית עריתה וית מבוע אדם סובתא בזי והיא בזות ית מבוע אדמהא וישתיצון תרויהון במותנא מגו עמהן : יט ועריית אחת אמך ואחת אבך לא תבזי ארום ית קריביה בישריה בזי חוביהון יקבלון במותנא יסופון : כ וגבר די ישמש עם איתת אחבוי עריית אחבוי בזי חוביהון יקבלון במותנא יסופון דלא וולד ימותון: כא וגבר די יסב ית איתת אחבוי בחיוי מרחקא היא עריתא דאחוי בזי דלא וולד יהון :

עיניה' • דוה נ' את אשה דוה • תזרס כתו דוה • כל היו' דוה שנ' ז' חמש' ככלה • ונעין שעגדו ע"ז גרמו להיו' כל היו' דוה • מקור' ב' את יקור' הערה • והזנסתי את מקורה שנשפיל שהערה מקורה וינס מקורה • נעכתיב

ערירי' יהיו ולא תוליד • הערה ג' את מקור' הערה כי את שארו הערה • אשר הערה למות נפשו שנשפיל שהער' שארו הערה למות נפשו שנתחייב מית' נעלים והתרה • יקור למיה • קריניה למי ה' שה' למים טמאי' לאשה נכלם לא כאמר ינאף

רשיי

לומר שהוזהר עליהם בין על אחות אביו ואמו מן האב בין על אחיותיהן מן האם אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב: (כ) אשר ישכב את דודתו • המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעל' שהוא בעונש הליכת ערירי: ערירים • כתרגומו בלא ולד ודומה לו ואנכי הולך ערירי יש לו בנים קוברן אין לו בנים מת בלא בנים לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו ימותו אם יהיו לו בשעת עבירה לא יהיו לו כשימות לפי שקוברן בחייו ערירים יהיו ואם אין לו בשעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו : (כא) נדה היא ישכיבה זו מכודה היא ומאוסה • ורבותינו דרשו לאסור הערוה בה כנדה שהערוה מפורשת בה את מקורה הערה :

אבן עזרא ותיטרון

(ז) ארבעה עשר וכן והכרתי אותו : והתקדשתם כי אני יי' אלהיכם • קדש ונתתי לכם חקת לשמרם כדי לקדשכם וכבר הזכיר זה הכתוב והטעם להכנים את הגרי' התושבים עם ישראל שהם חייבים להיותם קדושי' בעבור שידורו בארץ קדושה • והחל להזכיר עונש הכתובי' בתחלת הפרשה מהאב כאשר החל איש אמו ואביו תיראו • וטעם להזכיר שאב קודם האם בעבור כבודו ואיננו כמו איש אמו ואביו תיראו כי לא יומת אם לא היה בר מצוה: (ט) אשר יקלל את אביו • מוסף עצמו ואחר עמו וכן הוא ואשר יקלל את אמו • וטעם אביו ואמו קלל כאום' תועבה גדולה עשה : דמיו בו • כמו דמו בראשו והנסקלים גם הנחנקים דמיהם בם וכלל אומר בכל המיתות כי צריכי' ואקין

אנחנו למסורת אבותינו כי לא נוכל להוציאם לאמיתם מהכתוב גם כן לא נכתב בן כמה שנים יהיה בר מצוה ואחר כן הזכיר ואיש אשר ינאף את אשת איש כי אסורה היתה • וטעם אשר ינאף את אשת רעהו כמו אביו ואמו קלל כי עשה דבר רע : (י) והנואפת • אם היתה אנוסה לא תקרא בשם הזה: (יא) ערות אביו גלה • דבר גדול עשה • (יב) כלתו • אשת בנו : תבל • פירשתיו : (יג) תועבה עשו • אם הנשכב איננו אנוס : (יד) איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא • כטעם זנות במחשבה ואתהן • זאת או זאת אם היתה האם אשתו תשרף הבת וכן הפך הדבר : (טו) ואת הבהמה תהרוגו' שלא תחטיא אחר ויש אומרים להסתיר הקלון : (טז) לרבעה • שם הפעל ואם הוא בחרק כמו בשברי לבם כי משקלי שמות הפועלים הם משתנים : (יז) ואיש אשר יקח את אחותו • במקום שאינם יודעים

כב ושמרתם את־כל־חקתי
ואת־כל־משפטי ועשיתם
אתם ולא־תקיא אתכם
הארץ אשר אני מביא אתכם
שמה לשבת בה: כג ולא
תלכו בחקת הגוי אשר־אני
משלח מפניכם כי את־כל־
אלה עשו ואקץ בם: כד
ואמר לכם אתם תירשו את־
אדמתם ואני אתננה לכם
לרשת אתה ארץ זבת חלב
ודבש אני יהוה אלהיכם
אשר־הבדלתי אתכם מן־
העמים: כה והבדלתם בין־
הבהמה הטהרה לטמאה
ובין־העוף הטמא לטהר ולא־
תשקצו את־נפשתיכם
בבהמה ובעוף ובכל אשר
תרמש האדמה אשר־
הבדלתי לכם לטמא:
כו והייתם לי קדשים כי
קדוש אני יהוה ואבדל
אתכם מן־העמים להיות לי:
ואיש

כב ותטרון ית כל קימי
וית כל דיני ותעבדון יתהון
ולא תרוקן יתכון ארעא
דאנא מעיל יתכון תמן
למתב בה: כג ולא
תהכון בנימוסי עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון ארי
ית כל אלין עבדו ורחיק
מימרי יתהון: כד ואמרית
לכון אתון תירתון ית
ארעהון ואנא אתננה לכון
למירת יתה ארע עבדא חלב
ודבש אנא יי אלהכון
דאפרישית יתכון מן עממיא:
כה ותפרשון בין
בעירא דכיא למסאבא ובין
עופא מסאבא לדכיא ולא
תשקצון ית נפשתכון
בבעירא ובעופא ובכל
דתרחיש ארעא דאפרשית
לכון לסאבא: כו
ותהון קדמי קדישין
ארי קדיש אנא יי ואפרשית
יתכון מן עממיא למהוי
פלחין קדמי:
וגבר

רש"י

(כג) ואקוץ. לשון מיאוס כמו קצתי בחיי אדם שהוא קץ במזונו: (כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין וניכרין הם אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שערה: אשר הבדלתי לכם לטמא. לאסור: (כו) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי

אבן עזרא

יודעים בו ואח"כ נודע הדבר. וטעם וראה את ערותה או ראה כמו אביו ואמו קלל וראה כמו גלה. וטעם והיא תראה את ערותו שהסכימו שניהם על זה: חסד הוא. מגזרת פן יחסדך שומע וטעמו תוספת זנות: ערות אחותו גלה. באזנים: עונו ישא. לבדו. וטעם להזכיר אלה הדברים באחות בעבור שגדלו יחד והם נערים משחקים וכל עת יתייחד עמה
ולא

ולא על אשת רעהו שהקב"ה חלא עליו אף שאסרה על בעלה · אשר הבדלתי אתכ'שנצים אשת בפרש' קדושי' ככנגד שבעי' אומות שהבדלתי אתכם מהם· ואבדיל אתכם מן העמי' ושמי' ניה איש או

כב ותיטרון אתון כניש תא דישראל ית כל קיימי וית כל סדרי דיני
ותעבדון יתהון ולא תפלוט יתכון ארעא דאנא מעיל יתכון לתמן
למיתב בה : כג ולא תהכון בנימוסי עממיא דאנא מגלי מן קדמיכון
ארום ית כל מרחקייא האילין עבדו ורחיק מימרי יתהון : כד ואמרית
לכון אתון תירתון מן תועיבתא אילין מן בגלל דתירתון ית ארעהון
ואנא איתנינה לכון למירת יתה ארע עבדא חלב ודבש אנא הוא יי
אלהכון דאפרשית יתכון מן עממיא : כה ותפרשון בין בעירא
דמיכשרא למיכל לדמיפסלא למיכל ובין עופא דמפסיל דלמיכל
לדמכשר למיכל ולא תשקצון ית נפשתיכון בבעירא דריסת חיותא
ובעופא דריס בר ניצא ובכל מן דתרחיש ארעא דאפרשית לכון
לסואביון : כו ותהוון קדמי קדישין ארום קדיש אנא יי דבחרית
בכון ואפרשית יתכון מן עממיא מטול למהוי פלחין קדמי :

אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני · מי אני הבדלתי אתכם מן העמים. והסרותי שכ כתי ביניכם ואיבכם צריכים נאוב וידעוני כאשר ה׳ומות שאין עמהם נביא ולא יודע

ואיש

רש"י

הרי אתם של כבוכדנצר וחביריו · רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ללבוש כלאים אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי תלמוד לומר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמי':

כי

אבן עזרא

ולא הזכיר הכתו' עונש בת הבן או בת הבת כי סמך על תורה שבעל פה גם יתכן שלא הזכיר בעבור חוסר תאות האב כי הוא בא בימי בזמן שתהיה לו בת בוגרת ועל כן לא הזכי' הכתוב אם האב ואם האם כי הן זקנות : (יח) דוה · היא חולה בעבור הדם · וטעם מקורה הערה שעשה תועבה גדולה · וטעם והיא גלתה ברצונה כי אם היא אנוסה לבדו יכרת : (יט) וערות אחות אמך · טעמו כבר הזכרתי לא תגלה זהנה המגלה את הערה הערוה שארו : עונם ישאו · אם הדבר ברצונם לא הזכיר עונש אחות האב גם לא הזכיר כלל עונש שתי אחיות והמשכיל יבין גם דברי הקבלה אמת : (כ) את דודתו · היא אשת דודו : ערירים ימותו · אמרו הצדוקים שהוא כמו ערומים ופי' ימותו כמו יומתו ולא אמרו אמת והנכון שהוא כדברי המתרגם ארמית וכבר פירשתי כתבו את האיש הזה ערירי כי הוא כמו הולך ערירי · ואמר על אשת אח נדה והטעם ראוי שירחק ממנה וכן אמרו אחיכם שונאיכם מנדיכם והנה אין בעריות זכר נדה כי אם באשת אח ונדה אסורה גם תבא עת להיות מותרת גם כן יתכן באשת האח כאשר אפרש בפרש' כי ישבו אחים יחדיו ואשר אמרו כאשר היא אחו' האב אסורה כן אסור לאשה שתנשא לדודה לא זה הדרך כי העריות הזכרים הם המכריחים ואין מי יכריחם ואם בדרך שקול דעתם החסרה יראו לנו למה לא נקבל עדות שתים נשים ואם על הערכים תהיינה ארבעת נשים כמו שני עדים על כן אנחנו צריכים לקבלה : (כב) ושמרתם את כל חוקותי · שלא לעבור על אלה העריות : ואת כל משפטי · משפטי העונש · וטעם ולא תקיא הארץ אפרש בפרשת וילך : (כג) ואקץ בם · דרך משל כמו ותקצר נפשו · וטעם ארץ זבת חלב שאין כמוה : (כד) אשר הבדלתי אתכם מן העמים · באלה החקים ועוד שתבדילו בין הבהמה · וטעם הטהורים העשרה הנזכרים וכל האחרים טמאים · וטעם העוף הטמא הנזכר וכל האחרים טהורים : וטעם לטמא שתדעו שהוא טמא במחשבה ובדבור וכן תשקצו מן העוף על כן גר תושב לא יאכל טמא בארץ טהורה כי על זה התנאי ידור בתוכנו ואם תשמרו כל אשר צויתי אתכם אז תהיו קדושים כי חייבים אתם ללכת אחרי כי קדוש אני · וטעם ואיש או אשה בעבור שאמר על האבות לטמאם

כז ואיש או־אשה כי־יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו אתם דמיהם בם׃

ג׳ חס׳ וא׳ מ״ל וכל בליש׳ ידעניס כידעניס וכו׳ חס׳ פ״ל · וכ״גס · פ״יוה״כ סימן ·

כז וגבר או אתא ארי יהי בהון בידין או דכורו אתקטלא יתקטלון באבנא ירגמון יתהון קטלא חייבין׃

ומפטירין ואמרתה מנס׳ מלכים ג׳ סימן ז׳ :

פ פ פ פ פ פ

כא א ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא־יטמא בעמיו׃ ב כי אם־לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו׃ ג ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא־היתה לאיש לה יטמא׃ ד לא יטמא בעל בעמיו להחלו׃ ה לא־יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת׃ ו קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את־אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם

והיו

כול׳ חס׳ ג׳ ג׳· ג׳חס׳ בליש׳ ל״ג׳ ג׳ ג׳מ״ל נחור׳ וחד חס׳ פ״לין יסעא׳ יקרחו ק׳ ג׳ ג׳· ג׳ פ׳כתי׳ י״ל ג׳ ומס׳ יו״ד פני ג׳

א ואמר יי למשה אימר לכהניא בני אהרן ותימר להון על מית לא יסתאב בעמיה׃ ב אלהן לקריביה דקריב ליה לאמיה ולאבוהי ולבריה ולברתיה ולאחוהי׃ ג ולאחתיה בתולתא דקריבא ליה דלא הות לגבר לה יסתאב׃ ד לא יסתאב רבא בעמיה לאחלותיה׃ ה לא ימרטון מרט בריש הון ופאתא דדקנהון לא יגלחון ובבשרהון לא יחבלון חבול׃ ו קדישין יהון קדם אלההון ולא יחלון שמא דאלההון ארי ית קורבניא דיי קורבן אלההון אנון מקרבין ויהון קדישין׃

אתתא

תולדות אהרן
איש או סנהדרין סו
אוב או ברכות כא סנהדרין סה
מות יומתו סנהדרין נג כל סו כריתות ה
אמור
אמור אל ראש השנ׳ יז יבמות פה סוטה כג קדוש ן להלו
אמור יבמות קיד
לנפש לא סוטה ג קדושין כט סנהדרין מו
כי אם יבמות כב סוטה ג
לאמו נזיר מג מד זבחים ק
ולאחותו ברכות יט מגלה ג נזיר מח זבחים ק
ולאחותו יבמות ס
לא יטמא נזיר מג סוטה ג
לא יטמא

יבמות כב ב קידושין עו זבחים ק להחלו נזיר מ. לא יקרחו קדושין לו מכות כ ופאת זקנם יבמות ה נזיר מ מא כח קדושין לה
מכות כא קדושים יהיו יבמות כ סנהדרין נג עג זבחים יו הם מקריבים סנהדרין כא

רשב״ם

לנפש (א) לא יטמא בעמיו · איש בעם הכהנים לא יטמא לנפש אדם : כמו בתולה מעמיו יקח אשה · אבל אלו היה כתו׳ לעמיו היה משמע לא יטמא לעמיו · כמו שכתוב לנפש לא יטמא : לאחיו ולאחותו לא יטמאו להם · ולא נאמר להם · גם יש לפרש לנפש הנזכר בעמיו לא יטמא : (ד) ולא יטמא בעל בעמיו · שום בעל

רש״י

(כז) כי יהיה בהם אוב וגו׳ · כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת עדים והתראה בסקילה מזיד בלא התראה בהכרת ושגגתם חטאת וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת :

חסלת קדושים תהיו

(א) אמר אל הכהנים · אמור ואמרת

יודע על מה
ולכן צריכים
לאוב
וידעוני ·

אמור

אמור אל
הכהנים
סמ' אזהרת
כהנים שלא
יטמאו לאוב
גם נאמר
בו אזהרה
שלא לטמאה
בויא"ו שלא
יטמא הכהן
לאת כשירה
לשאול באוב
שצריכין
ליטמאת
כששואלין בו

כז וגבר או אתתא ארום יהי בהון בידין או זכורו אתקטלא יתקטלון
באבנא ואטלון יתהון קטלא חייבין :

פ פ פ

ויאמר א ואמר יי למשה אימר לכהניא בני אהרן דכוריא דיתפרשון
מן סאוב וכדנא תימר להון על בר נש דמית לא יסתאב
בעמיה : ב אלהן לאנתתא דקריבא לגופיה לאימיה ולאבוי ולבריה
ולברתיה ולאחוי : ג ולאחתיה בתולתא דקריבא ליה ולא מארסא
ודעד כדון לא הוות מיבעלא לגבר לה יסתאב : ד לא יסתאב בעלא
לאיתתיה אלהן כד כשרא ליה ברם לקריבא דהינון עברין עובדי עמיה
יתחל עליהון : ה לא ירשמון בין עיניהון ולא רושם ברישיהון ואומנא
דיקניהון לא יספרון ובבשריהון לא יתחבלון חיבול : ו קדישין יהון
קדם אלההון ולא יפסון ית שמא דאלההון ארום ית קורבניא דיי
תקרובתא דאלההון הינון מקריבין
ויהון קדישין בגופיהון :

ירושלמי.
ולא יפסון :

איכתי להכי
סמך אמור אל
הכהני' לאוב
וידעוני שאם
תאמרו ממי
נדע
העתידות
הרי לא כדרש
באוב וידעוני
כן סמך לו
אמור אל
הכהנים ·
הרי לך כהן
וישאל · לך
באורים
ותומים ·
והכי איתא
בתנחומא
ואיש או אשה
כי יהיה בהם
אוב או
ידעוני זה

אתתא

רש"י

להזהיר גדולים על הקטנים : בני אהרן : יכול
חללים ת"ל הכהנים : בני אהרן · אף בעלי מומין
במשמ' · בני אהרן ולא בנות אהרן : לא יטמ' בעמיו·
בעוד שהמת בתוך עמיו יצא מת מצוה : (ב) כי אם
לשארו · אין שארו אלא אשתו : (ג) הקרוב' · לרבו'

רשב"ם

בעם הכהנים לא יטמא לאשתו : להחלו · שהרי
מתחלל מכהונתו · ולפי דברי חכמי' · לא מטמ'
לאשתו פסולה ומחוללת אבל מטמא לאשתו
כשירה : (ה) לא יקרחו · על מת · והוא הדין
לישראל וחללה

את הארוסה : אשר לא היתה לאיש · למשכב : לה יטמא · מצוה : (ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו ·
לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו בעוד
שהוא בתוך עמיו שיש לה קוברין שאינה מת מצוה ובאיזה שאר אמרתי באותו שהוא להחלו להתחלל
הוא מכהונתו : (ה) לא יקרחה קרחה · על מת והלא אף ישראל הוזהרו על כך אלא לפי שנאמר בישראל
בין עיניכם יכול לא יהא חייב על כל הראש תלמוד לומר בראשם וילמדו ישראל מהכהנים בגזרה שוה
נאמר כאן קרחה ונאמר בישראל קרחה מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש במשמע כל מקום שיקרח
בראש ומה להלן על מת אף כאן על מת : ופאת זקנם לא יגלחו · לפי שנאמר בישראל לא תשחית
יכול לקטו במלקט ורהיטני לכך נאמר לא יגלחו שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה
וזהו תער : ובבשרם לא ישרטו שרטת · לפי שנאמר בישראל ושרט לנפש לא תתנו יכול שרט חמש
שריטות לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר לא ישרטו שרטת לחייב על כל שריטה ושריטה שתיבה זו
יתירה היא לדרוש שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת : (ו) קדושים יהיו · על כרחם
יקדישום

אבן עזרא

גם אמר היו קדושים והמיתו אשר יטמא נפשו באוב ובידעוני כי עד כה לא הזכיר עונש פונה אל אוב
בפרהסיא · וטעם להזכיר האשה כי זאת האומנות ביד הנשים יותר ובן מכשפה לא תחיה :

אמור אל הכהנים · אחר שהזהיר ישראל ובני אהרן בכללם להיותם קדושים הזכיר בני אהרן
שהם חייבים להשמר מדברים אחרים בעבור שהם משרתי השם ויתכן להיות פי' אמור אל
הכהנים

והיו קדש : ז אשה זנה
וחללה לא יקחו ואשה
גרושה מאישה לא יקחו כי
קדש הוא לאלהיו : ח
וקדשתו כי את לחם אלהיך
הוא מקריב קדש יהיה לך כי
קדוש אני יהוה מקדשכם :
ט ובת איש כהן כי תחל
לזנות את אביה היא
מחללת באש תשרף : ס
י והכהן הגדול מאחיו
אשר יוצק על ראשו שמן
המשחה ומלא את ידו
ללבש את הבגדים את
ראשו לא יפרע ובגדיו לא
יפרם : יא ועל כל נפשת
מת לא יבא לאביו ולאמו לא
יטמא : יב ומן המקדש לא
יצא ולא יחלל את מקדש
אלהיו כי נזר שמן משחת
אלהיו עליו אני יהוה : יג והוא אשה בבתוליה יקח :
אלמנה

ז אתתא מטעיא ומחללא לא יסבון ואתתא דמתרכא מבעלה לא יסבון ארי קדיש הוא קדם אלהיה : ח ותקדשיניה ארי ית קורבן אלהך הוא מקריב קדיש יהי לך ארי קדיש אנא יי מקדשכון : ט ובת גבר כהן ארי תתחיל למטעי מקדושת אבוהא היא מתחלא בנורא תתוקד : י וכהנא דיתרבא מאחוהי דיתרק על רישיה משחא דרבותא ודיקריב ית קורבניה למלבש ית לבושיא ית רישיה לא ירבי פרוע ולבושוהי לא יבזע : יא ועל כל נפשת מיתא לא ייעול לאבוהי ולאמיה לא יסתאב : יב ומן מקדשא לא יפוק ולא יחל ית מקדשא דאלהיה ארי כליל משח רבות אלהיה עלוהי אנא יי : יג והוא
אתתא

כו רמז לאביו ולאמו · פסחים מח ומן המקדש סנהדרין יח יט פד זבחים יז כי נזר הור ות יב והוא אשה יבמות נט כתובות לז הוריות יב

רשב"ם

(ז) וחללה · כאותן שכתוב בהן ולא יחלל זרעו :
(ט) ובת איש כהן · ארוסה · ומפורש בסנהדרין :
חרוס

רש"י

יקדישוס בית דין בכך : (ז) זונה · שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר : חללה · שנולדה מן הפסולי' שבכהונה כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה מכהן הדיוט וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה : (ח) וקדשתו · על כרחו שאם לא רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש : קדוש יהיה לך · נהוג בו קודש לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה : (ט) כי תחל לזנות · כשתתחלל על ידי זנות שהיתה בה זיקת בעל וזנתה או מן האירוסין או מן הנשואין ורבותינו נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה : את אביה היא מחללת · חללה ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גדל : (י) לא יפרע · לא יגדל פרע על אבל ואיזהו גדול
פרע

ז אִתְּתָא מְטַעְיָא בִּזְנוּ וּדְאִיתְיְלִידָא אִתְּתָא זָנוּ וּמַפְסָה:
מִן פְּסוּלַיָּא דְּלָא יִסְבוּן וְאִתְּתָא
דְּמִפַטְרָא בֵּין מִגַּבְרָא בֵּין מִן יְבָמַהּ לָא יִסְבוּן אֲרוּם קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵיהּ:
ח וְתַקְדְּשִׁנֵּיהּ לְכַהֲנָא אֲרוּם יַת קוּרְבַּן אֱלָהָךְ הוּא מַקְרִיב קַדִּישׁ יְהֵי
לָךְ וְלָא תַפְסִינֵיהּ אֲרוּם קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: ט וּבְרַת גְּבַר כָּהֵין
מֵאַרְסָא אֲרוּם תָּפִיס גַּרְמַהּ לְמִטְעֵי בִּזְנֵי עַד דְּהִיא עִם בֵּית אֲבוּהָא וְנַיִירַת
בְּנוּרָא תִּתּוֹקָד: י וְכַהֲנָא רַבָּא דְּמִתְרַבְרַב עַל אֲחוֹי דְּיִתְרוֹק עַל
רֵישֵׁיהּ מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּדִיקָרֵב יַת קוּרְבָּנֵיהּ לְמִלְבּוּשׁ יַת לְבוּשַׁיָּא יַת
רֵישֵׁיהּ לָא יְרַבֵּי פֵּירוּעַ וּלְבוּשׁוֹי לָא יְבַזַּע בִּשְׁעַת אֲנִיקִי: יא וְלוּת כָּל
בַּר נַשׁ דְּמִית לָא יֵיעוּל לְאֲבוּי וּלְאִמֵּהּ לָא יִסְתָּאַב: יב וּמִן מַקְדְּשָׁא
לָא יִפּוֹק וְלָא יַפִּיס יַת מַקְדְּשָׁא דֶּאֱלָהֵיהּ אֲרוּם מְשַׁח רְבוּת אֱלָהֵיהּ עֲלוֹי
אֲנָא יְיָ: יג וְהוּא אִיתְּתָא דְּאִית בָּהּ בְּתוּלָהָא יִסַּב:
אלמנה

שהן ולשה בעלת אוב׳ וסמך לו אמור אל הכהנים׳ אמר רבי לוי יפה היה לו לשאול באורי׳ ותומים שאמורים למטה ולא באוב האמו׳ למעלה׳ לעיל מיניה כתיב דמיהם בם׳ וכתי׳ ליה לא יטמא׳ שאם יטמא דמיו

בו׳ והיינו דאמרינן כהן פסחא בטומאה׳ אחיו הכהנים מפציעים את מוחו׳ אל הכהנים׳ בנימ׳ זה לא חללים׳ בני אהרן׳ בני׳ זהו גם בעלי תומין׳ למה אמר בני אהרן ולא בנות אהרן׳ לפי שהם

רש״י

פרע יותר משלשים יום: (יא) ועל כל נפשות מת׳ באהל המת: נפשות מת׳ להביא רביעית דם מן המת שמטמא באהל: לאביו ולאמו לא יטמא׳ לא בא אלא להתיר לו מת מצוה: (יב) ומן המקדש לא יצא׳ אינו הולך אחר המטה ועוד מכאן למדו רבותינו שכהן גדול מקריב אונן וכן משמעו אף אם מתו אביו ואמו אינו צרי׳ לצאת מן המקדש שלא עוב׳ עבודה: ולא יחלל את מקדש׳ שאינו מחלל בכך את העבודה שהתי׳ לו הכתוב הא כהן הדיוט שעבד
אונן

אבן עזרא

הכהנים כל הפרשה הנזכרת כי התורה בידם: ואחרת אליהם. טעמו המצות שהם חייבים לשמרם לבדם: לנפש. הוא המת. מלת יטמא מבנין התפעל ודגשות הטי״ת להתבלע התי״ו טעם בעמיו בכל ישראל שהם עמיו: (ב) כי אם לשארו הקרוב אליו׳ היה נראה לנו כי פירושו כמו איש איש אל כל שאר בשרו שם כלל ואחר בן פרט לאמו ולאביו׳ וטעם בעל בעמיו שלא יטמא הבעל באשתו וכאשר ראינו שהעתיקו רבותינו כי יטמא לאשתו ושמו לשארו כדרך אסמכתא כאשר פירשתי במלת לעם בכרי ואמרו כי פי׳ בעל גדול שהעם ברשותו כמו בעליו אין עמו בטל הפי׳ הראשון׳ וטעם להזכיר אמו קודם האב כי הזכר חי יותר מהנקבה ברוב: (ג) הקרובה אליו׳ להיותה אחותו מאב ואם והנה לא יטמא בעל בעמיו בכהנים או בישראלים חוץ מהנזכרים: להחלו׳ דגשות הלמ״ד להתבלע אח׳ והוא שם הפעל מבנין נפעל: (ה) לא יקרחה קרחה בראשם׳ על המת: ופאת זקנם׳ על המת כמנהג מקומות בארץ כשדי׳ והנה התברר פי׳ את פאת זקניך: וטעם שרטת אפילו אחת וכבר נזהרו ישראל על אלה׳ וטעם הזכירם כי ראש מוקרח וזקן מגולח ובשר שרוט לא ישמש לפני השם: (ו) ולא יחללו שם אלהיהם׳ פי׳ כי את אשי יי״: (ז) אשה זונה׳ לא מצאנו על דרך הפשט בכל המקרא זונה פי׳ אם כמשמעה גם כן ויתנו את הילד בזונה כאשר פירשתיו: וחללה׳ שאינה מפורסמת כזונה ולפי הפשט היה נרא׳ מדברי יחזקאל כי אלמנות כהן מותרות לכהנים לכן דברי הקבל׳ הוא הנכון: (ח) וקדשתו׳ במחשבה ובדבור: לחם אלהיך׳ מאכל שהוא קרב לשם: אני יי׳ מקדשכם׳ כלכם: (ט) כי תחל׳ לדעת רבים מגזרת תחלה ולפי דעתי מלשון חלול רק היא מהבנין הכבד כמו לא יחל דברו ועל שני הפירושים המלה היא מפעלי הכפל רק היא זרה ויתכן שתהיה זרה החל גם תחל שלא יתערבו עם טעם תחל׳ בעבור היות התי״ו קמוץ בקמץ קטן וכן לבלתי החל: (ט) ובת כהן׳ אם חללה עצמה בזנות בעבור שחללה כבוד אביה: באש תשרף׳ בעולה או ארוסה: (י) את הבגדים׳ והם בגדי קדש: את ראשו
לא

יד אלמנה וגרושה וחללה
זנה את אלה לא יקח כי אם
בתולה מעמיו יקח אשה: טו
ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני
יהוה מקדשו: ס טז וידבר
יהוה אל משה לאמר: יז
דבר אל אהרן לאמר איש
מזרעך לדרתם אשר יהיה
בו מום לא יקרב להקריב
לחם אלהיו: יח כי כל איש
אשר בו מום לא יקרב איש
עור או פסח או חרם או
שרוע: יט או איש אשר
יהיה בו שבר רגל או שבר יד:
כ או גבן או דק או תבלל
בעינו או גרב או ילפת או
מרוח אשך: כא כל איש
אשר בו מום מזרע אהרן
הכהן לא יגש להקריב את
אשי יהוה מום בו את לחם
אלהיו לא יגש להקריב:
לחם

ג' ספ' · פ' ר"פ בספ' · ג' · ו' · כ"ל כ"א יקף · ג' וחס' · כ' וח"ל · ב' ר"פ דמין · ו' י"נ וחס' ג' · ג' · ו' וח"ל י' ג' · ג' בט"וק · פ' כתוב כן

אתתא בבתולהא יסב:
יד ארמלא ומתרכא
וחלילא מטעיא ית אלין לא
יסב אלהין בתולתא מעמיה
יסב אתתא: טו ולא יחל
זרעיה בעמיה ארי אנא יי
מקדשיה: טז ומליל יי
עם משה למימר: יז
מליל עם אהרן למימר גבר
מבנך לדריהון דיהי ביה
מומא לא יקרב לקרבא
קורבנא קדם אלהיה:
יח ארי כל גבר דביה
מומא לא יקרב גבר עויר או
חגיר או חרים או שריע:
יט או גבר דיהי ביה תבר
רגלא או תבר ידא: כ או
גבין או דוקא או חלין
בעינוהי או גרבן או חזזן או
מרים פחדין: כא כל
גבר דביה מומא מזרעא
דאהרן כהנא לא יקרב
לקרבא ית קורבניא דיי
מומא ביה ית קורבן אלהיה
לא יקרב לקרבא:
קורבן

תולדת אהרן
אלמנה יבמות נט
אלמנה סס פ
כתובות כט
קדושין סד
פז עח
תמורה פ
בתולה
יבמו' עח עו
קדושין עז
יקח אשה
יבמות סא
ולא יחלל
יבמות ס פט
כתובות כט
נזיר מג
סוטה כג
כו מד
קדושין סד
סח עו עח
בכורות נו
תמורה ה כט
איש מזרעך
חולין כד
א ס עור
בכורות מד
או חרום סס
שבר רגל
סס מה
או גבן
מגלה כט
תבלת
בכורות מג
בכורו' לד מד

בעינו סס מזאו גרב בכורות מא מב או מרוח סס מד כל איש סס מג מום בו סס

רשב"ם

(יח) חרום ושרוע · מפורש בבכורות:
(כ) מרוח אשך: מעוך גדים
ויצרו:

רש"י

אינן חלל: (יד) חללה · שנולדה מפסולי
כהונה: (טו) ולא יחלל זרעו · הא אם נשא
אחת מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין
קדושת כהונה: (יז) לחם אלהיו · מאכל אלהיו כל סעודה קרויה לחם כמו עבד לחם רב. (יח)
כי כל איש אשר בו מום לא יקרב · אינו דין שיקרב כמו הקריבנו נא לפחתך: (יט) חרום ·
שחוטמו שקוע בין שתי העינים שכוחל שתי עיניו כאחת: שרוע · שאחד מאיבריו גדול מחברתו
עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה או שוקו ארוכה מחברתה: (כ) או גבן · שורצליו"ש בלעז
שגביני עיניו שערם ארוך ושוכב: או דק · שיש לו בעיניו דוק שקורין טי"לא כמו הנוטה כדוק: או
תבלל · דבר המבלבל את העין כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירה שהוא עוגל המקיף את
השחור שקורין פרונל"א והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור ותרגום תבלול חילין לשון חלזון
שהוא

נרחו מיתה לדורות • אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת • ואמרת • בני' לדורות ואמרת הס אותיות אמרות טהורות • אמו' ואמרת אמירה ראשונה כדי שלא ניטמא נפש • ואמיר' שניה לטמאה למת מצוה • לנפש לא יבני' בדם המת • לא יקרחה •

כתיב בה"א לחייב על חמש' קרחות אפילו קרחה חמשתן בפעם אחת• ופאת זקנם• בגימטרי' זו בתער• לא תשרט• לפי שכל מעשה הכהנים באה לפניך מיתתם באה והכהן הגדול ה' גדול מאחיו• בכח• בעושר• בחכמה • ובשנים • יוצק ב' במ' אשר יוצק על ראשו •

יד אַרְמְלָא וּמִפַּטְרָא וּדְאִיתְּלִידָא מִן פְּסוּלַיָא וּמַטְעִיָּא בִּזְנוּ יַת
אִלֵּין לָא יִסַּב אֱלָהֵן בְּתוּלְתָּא מִיכַּשְׁרָא מִבְּנַת עַמֵּיהּ יִסַּב אִתְּתָא : טו
וְלָא יָפִיס זַרְעֵיהּ בְּעַמֵּיהּ אֲרוּם אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁיהּ : טז וּמַלֵּיל יְיָ עִם
משֶׁה לְמֵימַר : יז מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן לְמֵימַר גְּבַר מִבְּנָךְ לְזַרְעֲיַית דָּרֵיהוֹן
דִּיהֵי בֵּיהּ מוּמָא לָא יִתְכַּשַׁר לְקָרְבָא קֻרְבַּן אֱלָהֵיהּ : יח אֲרוּם כָּל גְּבַר
דְּבֵיהּ מוּמָא לָא יִקְרַב גְּבַר דְּסַמֵּי אוֹ דְּחָגִיר אוֹ דְּלָקֵי בְּחוֹטְמֵיהּ אוֹ
דְּמִישְׁתַּמִּיט יַרְכֵיהּ : יט אוֹ גְּבַר
דִּיהֵי בֵּיהּ תְּבִיר דְּרֶגֶל אוֹ תְּבִיר דִּידָא :
כ אוֹ דְּגָבִינוֹי שְׁכְבָן חַפְיַין עֵינוֹי
אוֹ לֵית שְׂעַר בְּגָבִינוֹי אוֹ דְּחִלָּזוֹן
בְּעֵינוֹי דְּמַעֲרַע חִיוָורָא בְּאוּכְמָא אוֹ
דְּמַלֵּי חַרְסִין יְבִישִׁין אוֹ דְּמַלֵּי חֲזָזִיתָא
מִצְרִיתָא אוֹ דְּפַחְדוֹי נְפִיחִין וְקַלִּיטִין :
כא כָּל גְּבַר כָּהִין דְּבֵיהּ מוּמָא
מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא לָא יִתְכַּשַׁר
לְקָרְבָא קֻרְבְּנַיָּא דַּיְיָ מוּמָא בֵּיהּ יַת קֻרְבַּן אֱלָהֵיהּ לָא יִתְכַּשַׁר לְקָרְבָא :

כרם

ירושלמי

אוֹ דְּגָבִינוֹי חַפְיַין עֵינוֹי אוֹ
דְּלֵית לֵיהּ סְעַר בְּגָבִינוֹי אוֹ
דְּגָבִיתֵהּ אוֹ דְּגַבִּים אוֹ יַחֲלָזְוֹורָה
בְּעֵינוֹי אוֹ דְּמַלֵּי גָּרָב אוֹ דְּמַלֵּי
חֲזָזִין אוֹ דְּחָסַר בּוּלְיָיא :

רש"י

שהוא דומה לתולעת אותו החוט וכן כינוהו חכמי ישראל במומי הבכור חלזון נחש עינב : גרב או ילפת • מיני שחין הם • גרב זו החרס שחין היבש מבפנים ומבחוץ : ילפת • היא חזזית המצרית ולמה נקראת ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים ובמקו' אחר קורא לגרב שחין הלח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמר בגרב ובחרס כשפמך גרב אבל חרס קורא לילפת גרב וכשהוא פמוך אבל ילפת קורא לחרס גרב כך מפור' בבכורות : מרוח אשך • לפי שתרגום מרים פחדין שפחדיו מרוכסין שבלים שלו כתותין פחדין כמו גידי פחדיו ישתרגו : (כא) כל איש אשר בו מום לרבות שאר מומין : מום בו • בעוד מומו בו פסול הא אם עבר מומו כשר : לחם אלהיו • כל מאכל קרוי לחם :

מקדשי

אבן עזרא

לא יפרע ובבגדיו לא יפרום • מזה הכתו' גלמו' מה שהעתיקו חז"ל במשפט האבלות : (יא) ועל כל נפשו' מת לא יבא • גוף מת והגוף חסר כי מת שם התאר וכן ועשיר יענה עזו' ומאכלו בריאה תחסר שם • וטעם לא יבא באהל או בבית שמם המת • וטעם לאביו ולאמו שהיא מצוה עליו לכבדם בחייהם ובמותם ואף כי לאחיו ולבנו : (יב) ומן המקדש לא יצא • אמרו המעתיקים אחר המת והוא הנכון ויש אומרים בשבעת ימי המלואים וזה לא יתכן כי כבר באר ומלא את ידו גם כן יתכן שלא יצא מן המקדש כי אם לדבר מצוה : (יג) בבתוליה • יש שמות בלשון הקדש לא יפרדו לעולם כמו נעורי' וזקונים ועלומים ובתולים ויש שמות בלשון הקדש שלא יתחברו כטף ושכס וזהב ובגזל : (יד) אלמנה גרושה • כלל מכהן או מישראל : וחללה זונה • חסר וי"ו הדבק כמו שמש ירח עמד זבולה : וטעם להוסיף כי אם בתולה להזכיר עמיו כי הבתולה השבוים והמתייבדת אסורה לו : (טו) ולא יחלל זרעו • פי' אלמנה וגרושה בסתר כי את כל אלה לא יקח בגלוי ואחר שהזכיר קדושת הכהנים החל להזכיר המומין : (יז) לחם אלהיו • והוא קרבן המזבח ואלה הכהנים הדיוטים על כן אמר כל מי שהוא מזרע אהרן הכהן : (יט) חרום • הפך שרוע והנה חרום מגורע חרם : שרוע : מגורת מהשתרע : (כ) או גבן • קרוב מגורת הרים גבנונים והנו"ן

טרם

ג׳ כב לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי
ג׳ הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל׃
כג אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא
ג׳ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם
ג׳ בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי
אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ כד
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

כב

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
ג׳ וינזרו ... וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי
אֲנִי יְהוָה׃ ג אֱמֹר אֲלֵהֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ ׀ אֲשֶׁר־
יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־
ל׳ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו
ל׳ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי
ס״פ נתור׳ אֲנִי יְהוָה׃ ד אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע
כנו׳ פ״נ אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב
בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר
ג׳ יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ
אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ
שִׁכְבַת־זָרַע׃ ה אוֹ־אִישׁ

אשר

כב קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ מִקּוּדְשֵׁי קוּדְשַׁיָּא וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוֹל׃ כג בְּרַם לְפָרוּכְתָּא לָא יֵיעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵיהּ וְלָא יְחַל יָת מַקְדְּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדֵּשְׁהוֹן׃ כד וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְיִפְרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְחַלּוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דִּי אִינּוּן מַקְדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃ ג אֱמַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דִּי יִקְרַב מִכָּל בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי יַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְסוֹאֲבְתֵיהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃ ד גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא סְגִיר אוֹ דָאִיב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוֹל עַד דְּיִדְכֵּי וּדְיִקְרַב בְּכָל טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ גְּבַר דִּי תִפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא׃ ה אוֹ גְּבַר דְּיִקְרַב בְּכָל רִחֲשָׁא דְּיִסְתָּאַב לֵיהּ אוֹ בֶאֱנָשָׁא דְּיִסְתָּאַב לֵיהּ לְכָל סוֹאֲבְתֵיהּ׃

אינש

לחם אלהי · זבחים קה׳ · אך א · ערכין · ולא יחי · בכורות · דבר ז · סנהדרין · זבחים טו · תמורה · בני ישרא · זבחים · ולא יחלל · ס״ת · זבחים · אשר ה · זבחים · אמו׳ אלי · כתרא · אשר יקר · זבחים · מעילה · איש א · חגיגה · יבמות · ער · מכות · בכורות · עד אש · יבמו׳ · והנוג׳ בכ · סנת · נ״ק · או איש · ככה · כנה קמ׳ · כתרא · כדה · או איש · סנת · בנה קמ׳ · כתרא סם כדה

רשבם

(ב) וינזרו · מאכילת קדשים בטומאת הגוף : (ג) אשר יקריב · לאכול :

כבלה

רשי

(כב) מקדשי הקדשים · אלו קדשי הקדשים: ומן הקדשים יאכל · אלו קדשים קלים ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמר קדשים קלים אם לא נאמר הייתי אומר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום שמצינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל שלא מצינו זר חולק בהן לכך נאמרו קדשים קלים כך מפורש בזבחים : (כג) אך אל הפרוכת · להזות שבע הזאות שעל הפרוכת : ואל המזבח · החיצון ושניהם

הוצרכו

כב ברם מותרי קרבניא דאלהיה מה דמשתייר מן קודשי קודשיא
ומן קודשיא יתפרנס : כג לחוד לפרגודא לא ייעול ולמדבחא לא
יקרב ארום מומא ביה ולא יפיס ית מקדשי ארום אנא יי מקדשהון : כד
ומליל למשה עם אהרן ועם בנוי ועם כל בני ישראל : א ומליל יי עם
משה למימר : ב מליל עם אהרן ועם בנוי ויתפרשון מקודשיא
דבני ישראל ולא יפסון ית שמא דקודשי דהינון מקדשין קדמי אנא יי :
ג אימר להון אזדהרון לדריכון כל גבר דיקרב מכל בניכון לקודשיא
דיקדשון בני ישראל קדם יי וסובתיה עלוי וישתיצי בר נשא ההוא
במותנא מן קדמי אנא יי : ד גבר טלי או גבר סיב מזרעא דאהרן
והוא מצרעא או דייב בקודשיא לא ייכול עד זמן דמידכי ודיקרב בכל
סואבת בר נש או גבר דתיפוק מניה שכבת זרעא : ה או גבר די
יקרב בכל ריחשא דיסתאב ליה או באינשא דמית דיסתאב ליה ולכל
סאובתיה

ונהר יוצק יסודם • למד שמן המשחה אשר עשה משה היה מושך כנהר • וממנו היה מושחין על המלכים • ללבוש ב׳ ומלא את ידו ללבוש את הבגדים • ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש • כדדרשינן בגלהו . משל אחיו וזהו כיון שמלא ידו ללבוש הבגדים של ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש • ועל כל נפש׳ את וכולו כל הפסוק באותיות של סופי תיבותיו כפולות רמז לרביעית דם הבא מגני מתים שמטמא •

רש"י

הוצרכו ליכת׳ ומפורש בת"כ : ולא יחלל את מקדשי שאם עבד עבודתו מחוללת ליפסל : (כד) וידבר משה • המצוה הזאת • אל אהרן וגו׳ : ואל בני ישראל • להזהיר בית דין על הכהנים : (ב) וינזרו • אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אומר וינזרו מאחרי נזורו אחור יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן • ד"א וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא ודרשהו : אשר הם מקדישים לי • לרבות קדשי כהנים עצמן : (ג) כל איש אשר יקרב • אין קריבה זו אלא אכילה וכן מצינו שנאמרה אזהרת אכילת קדשים בטומאה בלשון נגיעה בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל ולמדוה רבותינו מג"ש וא"א לומר שחייב על הנגיעה שהרי נאמר כרת על האכילה בצו את אהרן שתי כריתות זו אצל זו ואם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה וכן נדרש בת"כ וכי יש נוגע חייב אם כן מה ת"ל יקרב משיכשר ליקרב שאין חייבים עליו משום טומאה אלא א"כ קרבו מתיריו ואם תאמר ג׳ כריתות בטומאת כהנים למה נדרשו במסכת שבועות אחת לכלל ואחת לפרט כו׳: וטומאתו עליו • וטומאת האדם עליו יכול בבשר מדבר וטומאתו של בשר עליו ובטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר על כרחך ממשמעו אתה למד במי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה : ונכרתה • יכול מצד זה לצד זה יכרת ממקומו ויתיישב במקום אחר ת"ל אני ה׳ בכל מקום אני : (ד) בכל טמא נפש • במי שנטמא במת : (ה) בכל שרץ אשר יטמא

אבן עזרא

שרש והוא שם התאר וכן דק והוא כמשמעו להיות דק קצר קומה : (כ) תבלול בעינו • יש אומרים מגזרת תבל עשו השחתה ויש אומרים מגזרת בלולה בשמן והתי"ו על שני הפירושים נוסף גם גרב בעין על דעת רבי׳ כן : ילפת • כטעם דבק מגזרת וילפות שמשון ויש אומרי׳ עוות מגזרת וילפת האיש וילפת והיו"ד נוסף כיו"ד יצהר : מרוח • שם התאר מגזרת רוח : אשך • הביצה ואחר שפרט אמר כלל כל איש אשר בו מום • וטעם מום בו כמו אביו ואמו קלל : (כא) לחם אלהיו • לחם הפני׳ והאשם והחטאת שהם קדשי הקדשים כנגד השלמים כי גם השלמים קדש : ומן הקדשים • המעשר והבכור • (כב) אך אל הפרכת לא יבא • להיותו כהן גדול גם אל המזבח לא יקרב • וטעם אל כל בני ישראל שלא יזבח להם שלמי׳ בעלי מום לולי הקבלה ובעבור שהזכי׳ כי בעל מום יאכל קדש הזכיר שיהיה האוכל טהור : (א) וינזרו • כמו ושזרתם והוא מבנין נפעל והטע׳ ירחקו ויבדלו מגזרת נזיר : ולא יחללו • מושכת עצמו ואחר עמו וכן הוא ולא יחללו

את

אשר יגע בכל שרץ אשר
ד' רפין וה' יטמא לו או באדם אשר
בא"ס · יטמא לו לכל טמאתו : ו
נ' ר"פ נפש אשר תגע בו וטמאה
עד הערב ולא יאכל מן
ל' מסי את הקדשים כי אם רחץ בשרו
י"ו ר"פ במים : ז ובא השמש וטהר
ואחר יאכל מן הקדשים כי
לחמו הוא : ח נבלה
וטרפה לא יאכל לטמאה
כ' ס"פ בה אני יהוה : ט ושמרו
את משמרתי ולא ישאו עליו
ג' ומס' ד' חטא ומתו בו כי יחללהו אני
יהוה מקדשם : י וכל זר
ב' לא יאכל קדש תושב כהן
ושכיר לא יאכל קדש :
ב' מד ור"פ יא וכהן כי יקנה נפש קנין
ומק ס"פ ג' כספו הוא יאכל בו ויליד
ג' ביתו הם יאכלו בלחמו :
יב ובת כהן כי תהיה
לאיש זר היא בתרומת
הקדשים לא תאכל : יג
י"ו · ק' ובת כהן כי תהיה אלמנה
ב' כנעו' מל' וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה
מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו :
ואיש

ו אינש דיקרב ביה ויהי
מסאב עד רמשא ולא ייכול
מן קודשיא אלהן אסחי
בשריה במיא : ז ובמיעל
שמשא וידכי ובתר כן ייכול
מן קודשיא ארי לחמיה הוא :
ח נבילא ותבירא לא
ייכול לאסתאבא בה אנא יי :
ט ויטרון ית מטרת
מימרי ולא יקבלון עלוהי
חובא וימותון ביה ארי
יחלוניה אנא יי מקדשהון :
י וכל חילוני לא ייכול
קודשא תותבא דכהנא
ואגירא לא ייכול קודשא :
יא וכהנא ארי יקני נפש
קנין כספיה הוא ייכול ביה
ויליד ביתיה אנון ייכלון
בלחמיה : יב ובת כהנא
ארי תהי לגבר חילוני היא
באפרשות קודשיא לא
תיכול : יג ובת כהנא
ארי תהי ארמלא ומתרכא
ובר לית לה ותתוב לבית
אבוהא כרביותה מלחמא
דאבוהא תיכול וכל חילוני
לא

אחרן
נפש אשר
יבמות עו
מכות יע
ולא יאכל
יבמות עד
ובא השמ'
ברכות ב
שבת יו
י"ט עה
ובא השמ'
יבמות עד
נבל' וטרפ'
חולין ק
כרת מג
ושמרו את
סנהדרין פג
ולא ישאו
זבחים מה
ומתו בו
יבמות פו
סנהדרין פג
חולין קיב קלו
כריתות ז
אני ה'
סנהדרין פג
וכל זר
פסחים כג
יבמות סח
ע עא
כתובות כג
קדושין סט
סנהדרין פג
מכות יג
כריתות ז
תושב כהן
יבמות ע עא
קדושין ו
זבחים פג
וכהן כי
יבמות כספו
כתובות נז
קנין כספו

יבמות פו כתובות כח גיטין מג ט קדושין ה ויליד ביתו גיטין מג כלה מד ובת כהן יבמות סח סט פו כתובות כה סוטה כו
סנהדרין נא היא בתרומת יבמות פז קדוש נט ובת כהן יבמות סח סוטה כו קדושין עד וזרע אין יבמות ע קדושין ז עד
כלה מד ושבה אל יבמות סח עו סנהדרין נא כלה מד מלחם אביה יבמות פז וכל זר פס סח

רשב"ם

(ח) נבלה וטרפה לא יאכל אע"פ שמליקת העוף מותרת להם. שדומה לנבלה: (י) וכל זר לא יאכל קודש. תרומה :

רש"י

לו. בשיעור הראוי לטמא בכעדשה: או באדם. במת אשר יטמא לו כשיעורו לטמא וזהו כזית: לכל טומאתו. לרבות נוגע בזב וזבה

די וזבה

יונתן בן עוזיאל

סאיבתיה בחיוי : ו בר נש כהן דיקרב ביה יהי מסאב עד רמשא
ולא ייכול מן קודשיא אלהין אין אסחי בשריה בארבעין סווין דמוי :
ז ויטמוע שמשא ויתכשר ובתר כדין ייכול מן קודשיא ארום
מזוניה הוא : ח נבילא וקטולא לא ייכול לאסתאבא בה אנא יי :
ט ויטרון בני ישראל ית מטרת מימרי ולא יקבלון עלוי חובא ולא
ימותון ביה באישא מצלהבא ארום יפזוגיה אנא מקדישהון : י וכל
חילוני לא ייכול קודשא בר ישראל דהוא תותבא ואגירא לא ייכול
קודשא : יא וכהנא ארום יקני בר נש נוכראה קנין כספיה הוא
ייכול ביה ומרביני ביתיה הינון ייכלון בלחמיה : יב וברת כהן
ארום תהי מתנסבא לגבר חילוניי היא באפרשות קודשיא לא תיכול :
יג וברת כהן ארום תהי ארמלא אי מיתרכא וולד לית לה מניה
ותתוב לבית איבהא דלא מינטרא יבם הי כיומי טליותה ולא מעברא מן
מזוניה דאיבהא תיכול וכל חילוני לא ייכול ביה :

וגבר

בעל הטורים

וקדשתו שלש קדושות בפסוק לפתוח ראשון ולגרך ראשון וליתן לו מנה יפה ראשון והוא אשה בבתוליה והוא עולה י״ח רמז בן י״ח פנס לחופה וכן והוא כחתן יוצא מחופתו בבתוליה ב״ת וי״ו

יתירין דמני הוה לאכתב בתולה רמז עד י״ב שנה בתוליה שלמים לאשה לאיו הפתח מתחיל בגת״ד ומסיים בלמ״ד רמז לספיסא ומין באדם אך לא הפרכת לא יבא אך מיעוטה יא שלפעמים יבא כהניא דאמר אם

רש״י

וזבה בלה וזולדת : (ו) נפש אשר תגע בו באחד מן הטמאים הללו : (ז) ואחר יאכל מן הקדשים נדרש ביבמות בתרומה שמותר לאכלה בהערב השמש : מן הקדשים ולא כל הקדשים : (ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה לענין הטומא׳ הזהיר כאן שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליע׳ אסור לאכול בקדשים וצריך לומר וטרפה מי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה :
(ט) ושמרו את משמרתי מלאכול תרומה בטומא׳ הגוף : ומתו בו למדנו שהיא מיתה בידי שמים :
(י) לא יאכל קדש בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר בה : תושב כהן ושכיר תושבו של כהן ושכירו לפיכך תושב זה נקוד פתח לפי שהוא דבוק ואיזהו תושב זה נרצע שהוא קנוי לו עד היובל ואיזהו שכיר זה קנוי קנין שני׳ שיוצ׳ בשש בא הכתוב ולמד׳ כאן שאין גופו קנוי לאדוניו לאכו׳ בתרומתו:
(יא) וכהן כי יקנה נפש עבד כנעני שקנוי לגופו: ויליד ביתו אלו בני השפחות ואשת כהן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה שאף היא קנין כספו ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך וג׳ בספרי :
(יב) לאיש זר ללוי וישראל : אלמנה וגרושה מן האיש הזר : וזרע אין לה ממנו : ושבה הא אם יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה כל זמן שהזר׳ קיים : וכל זר לא יאכל בו לא בא אלא להוציא את האונן שמותר בתרומה זרות אמרתי לך ולא אנינות :

אבן עזרא

את שם קדשי ולא יחללו אשר הם מקדישים לי וטעם אני יי׳ קדוש וטעם מלפני אני יי׳ כי אחר שיכרת מלפני השם לא יעמד כאשר פירשתי בסוד השם : (ד) עד אשר יטהר ימי טהרתו : (ה) אשר יטמא לו בשבילו כמו אמרי לי אחי הוא כל אלה בנזכרי׳ יטמאו עד הערב : (ז) ובא השמש וטהר ידוע כי וטהר שב אל הטמא כמו וכפר עליה הכהן וטהרה כי אין בפסוק זכר יום רק חז״ל העתיקו אפילו שיבא השמש לא יאכל עד סור האור ושמו זה הפסו׳ לאסמכת׳ כאשר פירשתי בפסוק לעם נכרי על כן אמרו טבל יומא : כי לחמו מאכלו וכבר פירשתיו וריקי מות יפרשו הפסוק שהוא בספר יחזקאל והוא כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים כל מה שנבלוהו וטרפוהו עופות או בהמות וזה הבל כי הנה בתורה כתוב כל נבלה וטרפה לא יאכל והטעם שאם יאכל לא ישמש: (ט) ושמרו את משמרתי רמז למוקדם על כן ולא ישאו עליו חטא ומתו בו : (י) וכל זר שאינו מזרע אהרן : (יא) הם יאכלו בלחמו

יד ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשיתו עליו ונתן לכהן את הקדש: טו ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליהוה: טז והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם כי אני יהוה מקדשם: פ יז וידבר יהוה אל משה לאמר: יח דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו ליהוה לעלה: יט לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים: כ כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם: כא ואיש כי יקריב זבח שלמים ליהוה לפלא נדר או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו: כב עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה ליהוה ואשה

לא

אונקלוס

לא ייכול ביה: יד וגבר ארי ייכול קודשא בשלו ויוסף חומשיה עלוהי ויתן לכהנא ית קודשא: טו ולא יחלון ית קודשיא דבני ישראל ית דיפרשון קדם יי: טז ויקבלון עליהון עוון וחובין במיכלהון בסואבא ית קודשיהון ארי אנא יי מקדשהון: יז ומליל יי עם משה למימר: יח מליל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר להון גבר גבר מבני ישראל ומן גיוריא בישראל דיקריב קורבניה לכל נדריהון ולכל נדבתהון דיקרבון קדם יי לעלתא: יט לרעוא לכון שלים דכר בתוריא באמריא ובעזיא: כ כל דביה מומא לא תקרבון ארי לא לרעוא יהי לכון: כא וגבר ארי יקריב נכסת קודשיא קדם יי לפרשא נדרא או לנדבתא בתורי או בענא שלים יהי לרעוא כל מומא לא יהי ביה: כב עויר או תביר או פסיק או יבלן או גרבן או חזזן לא תקרבון אלין קדם יי וקורבנא לא תתנון מנהון

על

מסרה

נ' כתע' מל' ע · דסמיך · פ' ל' פ כסף · כ' כל ישראל · ל' בעיר · ל' · ל' · ל' · נ' · ל' · נ' נתור · ל' וחסר · נ' · ערפ כסף · נ' נתורה · נ' · נ' · נ' · נ' · נ'

תולדות

וגבר אהרן · ואיש כי · ערו' ין לג · יומא פ · מכילת נט · מעו' ה יט · ויוסף · יבמות פו · מכילתא כד · חולין קלו · ונתן לכהן · פסחים לג · מכילתא כו · ולא יחללו · סנהדרין פג · זבחים ג יג · מח · תמורה ג · כדה לג · והשיאו · סנהדרין נ · וידבר ה' · פסחים מג · תמורה ז · איש איש · נזיר סב · מנחות עג · חו' ין יג · אשר יקריב · מנחות קי · לכל · נזיר כה · אשר יקריבו · מנחות עג · לעולה · נזיר סא · כל אשר · תמורה ה ו · כי לא · מנחות כז · תמים יהיה · מנחות · בכורות · כל מום · מנחות · בכורות לג · עורת או

רשבם

(יד) כי יאכל קודש · תרומה: (טז) באכלם · הזרים. את קדשיהם · תרומה: וקלוט

רש"י

(יד) כי יאכל קדש · תרומה: ונתן לכהן את הקדש

יד וּגְבַר יִשְׂרָאֵל אֲרוּם יֵיכוּל קוּדְשָׁא בְּשָׁלוּ וְיוֹסֵף חוּמֵשׁ דְּמוֹי עִלּוֹי וְיִתֵּן
לְכַהֲנָא יַת קוּדְשָׁא׃ טו וְלָא יְפַסּוּן יַת קוּדְשַׁיָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַת דִּיַפְרְשׁוּן
לִשְׁמָא דַּייָ׃ טז וְיַרְעוּן יַתְהוֹן חוֹבֵי אַשְׁמַתְהוֹן בְּמֵיכַלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא יַת
קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרוּם אֲנָא יְיָ מְקַדִּישֵׁיהוֹן׃ יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
יח מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר טְלֵי אוֹ גְבַר סִיב
מִבֵּית גְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּבְיִשְׂרָאֵל דִּיקָרֵב קוּרְבָּנֵיהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן
וּלְכָל נִסְבַתְהוֹן דִּיקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא׃ יט לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים
דְּכַר בְּתוֹרֵי בְּאִמְרַיָא וּבִבְנֵי עִזַּיָא׃ כ כָּל דְּבֵיהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן
אֲרוּם לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן׃ כא וּגְבַר אֲרוּם יְקָרֵב נִכְסַת קוּדְשַׁיָא קֳדָם
יְיָ לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נְסִיבְתָא בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא
לָא יְהֵי בֵּיהּ׃ כב דְּסַמֵּי אוֹ דְּתְבִיר גַּרְמָא אוֹ דְּרִיסוּי לַקְיָין אוֹ דְּעִינוֹי
לַקְיָין דִּמְעָרַב חִיוְרָא בְּאוּכְמָא אוֹ דְּמַלֵּי חַרְסִין יַבְשִׁין אוֹ חֲזָזִיתָא מִצְרִיתָא
לא

אין כהנים נכנסין לנוסי אם אין עזורין נכנסין טמאין • אם אין טמאין נכנסין בעלי מומין • תושב כהן ושכיר בגימט' קנוי קנין עולם קנין שנים • וכהן ב' במ' • וכהני יקנה נפש קנין כספו • ויאכלן נזעם אפו
מ"ך וכהן זאת שאמר בפרק מקום שנהגו ד' כותות כות' עזרה • שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאבי וישמש בכהונה גדולה שהיה נקיק ורבים אוכלי שיאכנו ולא נתנא כות' בימיו וזהו

רש"י

הקדש • דבר הראוי להיות קדש שאינו פורע לו מעות אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה : ולא יחללו וגו' • להאכיל לזרים : (טז) והשיאו אותם' את עצמם יטענו עון באכלם את קדשים שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהן • וא"ת במיכלהון בסואבא שלא לצורך תרגמו כן : והשיאו אותם • זה אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתור' שמדברים באדם עצמו וכן ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא יביא את עצמו וכן ויקבור אותו בגיא הוא קבר את עצמו כך נדרש בספרי : (יח) נדריהם • הרי עלי : נדבותם • הרי זו : (יט) לרצונכם • הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני שיהא לכם לרצון אפיי"מנט בלעז ואיזהו הראוי לרצון תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים אבל בעול' העוף אין צריך תמות וזכרות ואינו נפסל במום אלא בחסרון אבר : (כא) לפלא נדר • להפריש בדיבורו : (כב) עורת • שם דבר של מום עורון בלשון נקבה שלא יהא בו מום של עורת : או שבור • לא יהיה : חרוץ • רים של עין שנסדק או שנפגם וכן שפתו שנסדקה או נפגמה : יבלת • ורו"ש בלעז : גרב • מין חזזית וכן ילפת ולשון ילפת כמו וילפת שמשון שאחוזה בו עד יום מיתה שאין לה רפואה : לא תקריבו • שלשה פעמים להזהיר על הקדשתן ועל שחיטתן ועל זריקת דמן : ואשה לא תתנו • אזהרת הקטרתן :

שרוע

אבן עזרא

בלאמו • זכרי ונקבו' : (יב) בתרומת הקדשי' • השוק והחזה : (יג) מלחם אביה תאכל • כמו בראשונה : וכל זר לא יאכל בו על כן אם יש לה ובעבורו לא תאכל היא : (יד) ונתן לכהן את הקדש • טעמו עם הקדש או תהיה מלת ונתן לכהן מושכת עצמ' ואחרת עמה וכן פירושו ויסף חמישיתו עליו ונתן לכהן ונתן את הקדש ולפי דעתי שאין צורך בעבור מלת עליו : (טז) והשיאו אותם • פעל יוצא לשנים פעולים והטעם שיזהירום ויורום על שלא ישגו ואחרי שהזכיר קדשי בני ישראל הזהיר שלא יביאו הקדשים מבעלי המומין : וטעם ומן הגר כי משפט אחד לנודר ולמתנדב לישראל ולגר כי כן כתוב וחכמים הפרישו בין נדר ובין נדבה וכל נדר נדבה ואין כל נדבה נדר • וכל קרבן שיעלה כלו על המזבח ראוי להיותו בלא מום : (כא) לפלא • לפרש : (כב) עורת • שם התאר לעין וי"א כי שבור ביד וחרוץ ברגל וחרוץ מגזרת כן משפטך אתה חרצת כמו גזור : יבלת • כמו תבלול וכללו של דבר אנחנו נסמוך על הקבלה ולא נשען על דעתנו החסרה : לא תקריבו אלה ליי' • לפלא נדר ולא יקח מאלה האמורים : (כג) שרוע • כראשון • וקלוט הפכו והוא מגזרת עיר מקלט

מקלט

ל׳ו בתורה לא־תתנו מהם על־המזבח
ה׳ב׳ פסקין ליהוה: כג ושור ושה
ר״פ ל׳ ג׳ שרוע וקלוט נדבה תעשה
אתו ולנדר לא ירצה: כד
נ׳ ומעוך וכתות ונתוק וכרות
לא תקריבו ליהוה ובארצכם
נ׳ ר״פ לא תעשו: כה ומיד בן־
נכר לא תקריבו את־לחם
אלהיכם מכל־אלה כי
ג׳ כתרי לגם׳ משחתם בהם מום בם לא
ירצו לכם: ס כו וידבר
יהוה אל־משה לאמר: כז
שור או־כשב או־עז כי יולד
והיה שבעת ימים תחת אמו
ל׳ ומטעם אב׳ ומיום השמיני והלאה ירצה
לקרבן

אונקלוס

על מדבחא קדם יי: כג
ותור ואימר יתיר וחסיר
נדבתא תעביד יתיה ולנדרא
לא יתרעי: כד ודימרים
ודירסיס ודשליף ודיגזיר לא
תקרבון קדם יי ובארעכון לא
תעבדון: כה ומיד בר
עממין לא תקרבון ית קורבן
אלהכון מכל אלין ארי
חבולהון בהון מומא בהון
לא לרעוא יהון לכון: כו
ומליל יי עם משה למימר:
כז תור או אמר או עזא
ארי יתיליד ויהי שבעא
יומין בתר אמיה ומיומא
תמינאה ולהלא יתרעי
לקרבא קורבנא קדם יי:
ותורתא

תולדת

אהרן
על המזבח
תמורה ז
ושור ושה
פסחים מג
חולין ס
שרוע
בכורות מ
תמורה ז
נדב׳ תעשו
תמורה ו ו
ולנדר לא
שם ה
ומעוך
שבת קיא
קדושין כה
מנחות נו
בכורות לג לט
תמורה ז
לא שם
ובארצכם
חגיגה יד
ומיד בן
סוטה מו
תמורה ז
כי משחתם

ומאל סד כא׳ י״לים כג זבחים עז חולין כג בכורות כו תמורה כח שור או נ״ק פה עו עת חולין לח עח בכורות יב י״ז כו נדה מ מג
והיה שבעת זבחים יב חולין פא בכורות יב כד. כז נדה מ אלו סיום השמיני שבת קלט זבחים יב חולין פא ירצה ין זח פג

רשב״ם

(כג) וקלוט · פרסותיו קלוטות: נדבה תעשה לבדק הבית: ולנדר · לקרבן: אשר

רש״י

(כג) שרוע · אבר גדול מחבירו: קלוט · פרסותיו קלוטות: נדבה תעשה אותו · לבדק הבית: ולנדר · למזבח: לא ירצה · איזה הקדש בא לרצות הוי אומר זה הקדש המזבח: ומעוך וכתות ונתוק וכרות · בביצים או בגיד: (כד) מעוך · ביציו מעוכין ביד: כתות · כתושים יותר ממעוך: נתוק · תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויין בהן אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש: וכרות · כרותין בכלי ועודן בכיס: ומעוך · תרגום ודמריס זהו לשונו בארמית לשון כתישה: וכתות · תרגומו ודרסים כמו הבית הגדול רסיסים בקיעות דקות וכן קנה המרוסס: ובארצכם לא תעשו · דבר זה לסרס שום בהמה וחיה ואפילו טמאה לכך נאמר בארצכם לרבות כל אשר בארצכם שאי אפשר לומר לא נצטוו על הסרוס אלא בארץ שהרי סרוס חובת הגוף וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ: (כה) ומיד בן נכר · נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום ואף על פי שלא נאסרו בעלי מומים לקרבן בני נח אלא אם כן מחוסרי אבר זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבום אבל תמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל: משחתם · חבולהון: לא ירצו לכם · לכפר עליכם: (כו) כי יולד · פרט ליוצא דופן:

שופו

אבן עזרא

קלט: (כד) ומעוך · מגזרת מעכו שדיהן: וכתות · מגזרת ואכות אותו טחון ושכיסם בביצים:

נתוקו

כי לָא תְקָרְבוּן אִלֵין קֳדָם יְיָ וְקוּרְבְּנָא לָא תְקַרְבוּן מִנְהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ׃ כג וְתוֹר וְאִימַר יַתִּיר כּוּלְיָא אוֹ דְחָסִיר כּוּלְיָא נְסִיבָא תַעֲבֵיר יָתֵיהּ וְלַגִּיזְרָא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא׃ כד וּדְמָעִיךְ וּדְכָתִישׁ פַּחֲדוֹי וּדְשָׁחִית וּדְסָרִיס גִּידוֹי לָא תְקָרְבוּן לִשְׁמָא דַיְיָ וּבְאַרְעֲכוֹן לָא תְסָרְסוּן׃ כה וּמִן יַד בַּר עַמְמִין לָא תְקָרְבוּן יַת קוּרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל אִלֵין אֲרוּם חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא פְּסִילִין הִינוּן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן׃ כו וּמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ כז עִידָן דְּתִידְכַּר לָן סִדְרֵי קוּרְבְּנִינָן מָה דַהֲוֵינָן מְקָרְבִין בְּכָל שַׁתָּא וְשַׁתָּא הֲווֹ קוּרְבְּנִינָן מְכַפְּרִין עַל חוֹבֵינָן וּכְדוּ דִי גָרְמוּ חוֹבַנָא וְלֵית לָן מָה נְקָרְבָא מִן עֶדְרֵי עָנִינָן תּוֹרָא אִתְבְּחַר קֳדָמוֹי בְּגִין מִדְכַּר זְכוּת סָבָא דְּאָתָא מִמַּדִינְחָא פַּטִּיר כּוּלֵי קְרִיב לִשְׁמָךְ בַּר תּוֹרִין רְכִיךְ שְׁמֵין אִימְרָא אִתְבְּחַר תִּנְיָין בְּגִין מִדְכַּר זְכוּתֵיהּ דִּשְׁיֵיהּ דְּאִתְעֲקַר עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא וּפְשַׁט צַוְארֵיהּ בְּגִין שְׁמָךְ שְׁמַיָּא מְכוּ וּנְחָתוּ וְחָמָא יִצְחָק יַת שַׁכְלוּלֵיהוֹן וּכְהַיִין עֵינוֹי מִמְּרוֹמַיָּא מִן בְּגִין כְּדֵין זָכָה וְאִזְדְּמַן לֵיהּ אִמְרָא תְּחוֹרוֹי לַעֲלָתָא גַּדְיֵי בַּר עִזֵי אִתְבְּחַר תְּחוֹרָא בְּגִין מִדְכַּר זְכוּת שַׁלִימָא דַּעֲבַד גַּדְיֵי בַּר עִזֵי תַּבְשִׁילִין וְאוֹבִיל לְאָבוֹי וְזָכָה לְמִקַבְּלָא סֵדֶר בִּרְכָתָא בְּגִין כֵּן פָּרִישׁ מֹשֶׁה נְבִיָּא וְאָמַר עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹר אוֹ אִימַר אוֹ גַדְיָא אֲרוּם יִתְיְלִיד כְּאוֹרַח עַלְמָא וִיהֵי שַׁבְעָתָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵיהּ מְטוּל דִּישְׁתְּמוֹדַע דְּלָא נְפִיל וּמִיּוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהַלְאָה יִתְרְעֵי לְקָרְבָא קוּרְבָּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ׃

ירושלמי

עִידָן דְּתִתְכַּר לָן סִדְרֵי קוּרְבָּנִינַן מָה דַהֲוֵינַן מְקָרְבִין בְּכָל שַׁתָּא וְשַׁתָּא הֲווֹ קוּרְבָּנִינַן מְכַפְּרִין עַל חוֹבֵינַן וּכְדוּ דִי גָרְמוּ חוֹבַיָּא וְלֵית לָן מָה נְקָרְבָא מִן עֶדְרֵי עָנִינָן תּוֹרָא אִתְבְּחַר קֳדָמַי בְּגִין לְמִדְכְּרָא סַבְיָא מִדִּינְחָא פַּטִּיר כּוּלְיָה קְרַב לִשְׁמָךְ בַּר תּוֹרִין וּרְהַט לְבַקְרוּתֵיהּ וּנְסִיב בַּר תּוֹרִין רְכִיךְ וְעָב וִיהַב יָתֵיהּ לְרַבְיָא וְאוֹחֵי רַבְיָא לְמֵיעֲבַד יָתֵיהּ וּפַטִּירִין אָפָה וְיֵיכוּל מַלְאָכִין וְזָכָה לְמִתְבַּשְּׂרָא דְּהָא שָׂרָה יָלְדָה לְיִצְחָק אִמְרָא אִתְבְּחַר תִּנְיָין בְּגִין לְמִדְכְּרָא זְכוּתֵיהּ דִּשְׁיֵיהּ דְּעֲקַד גַּרְמֵי עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא וּפְשַׁט צַוְארֵיהּ בְּגִין שְׁמָךְ שְׁמַיָּא מְכוּ וּנְחָתוּ וְחָמָא יִצְחָק יַת שַׁכְלוּלֵיהוֹן וּכְהַיִין עֵינוֹי מִמְּרוֹמַיָּא מִן בְּגִין כְּדֵין זָכָה וְאִזְדְּמִין לֵיהּ תַּמָּן אִמַּר תְּחוֹתוֹי לַעֲלָתָא׃ וְתוּ זָכוּ תְּלִיתַאי גַּדְיֵי בַּר עִיזִין

עמי

לְמִדְכְּרָא זְכוּתֵיהּ דְּתַמִּימָא דְּלָבִישׁ מַשְׁכִּין גַּדְיִין וַעֲבַד תַּבְשִׁילִין וְאַיְיתֵי לְאָבוֹי מִן תַּבְשִׁילוֹי וְחַסַּר אַשְׁקֵי יָתֵיהּ וְזָכָה לְמִתְקַבְּלָא סֵדֶר בִּרְכָתָא מִן יִצְחָק אָבוֹי וּלְמוֹקְמָא תְּרֵי עֲשַׂר שִׁבְטִין קַדִּישִׁין לִשְׁמָךְ׃ הָא בְּכֵן פָּרֵשׁ מֹשֶׁה נְבִיָּא דַיְיָ וְאָמַר עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל תּוֹר אוֹ אִימַר אוֹ גַדְיֵי אֲרוּם דְּאִתְיְלִיד וִיהֵי שׁוֹבְעָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵּיהּ וּמִן יוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהַלָּן יִתְרְעֵי בְּשַׂר לְמִקְרְבָא יָתֵיהּ קוּרְבָּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ׃

וכהן יקנה שהיה לו הרנה קניני נפשות. ולכך הוא ראש פסוק שהיה מזיקי אבל ויגאן בזעם אפו הוא יבאי האלך שהי' רשע לנקוא סוף פסוק. ד"א לפי שהיו מהם כה י' רשעי' לקנו' כהני' מאסר לא להם על כן ויגאן בזעם אפו מלך וכהן. בלחמו ב' במס' הכא ואידך כשחיתה עץ בלחמו. ע"כ בלחמו קדמו כודד שהלכו בגולה מפני חרב דרוכה וקשת נטוש' והשיאו ב' הכא ואידך והשיאו כל ישרא' ש העיר בעני' אכשלו' בענה שבנין לו חמיו שיען לו לרעתו. וזהו והשיאו אותם עון אשמה. באכל' שניה הכא ואידך באכלם מיבנו' הארץ דאוכ' תרומ' בטומא' הגוף בניעורי' אלא וי"ו לומר לך שאין בין נערו' לנברו' אלא שם

חלשי' בלבד. י"א פעמים הזכיר קדשי' בזאת הפרש' כנגד אח' עשר דברים שבין תרומה לקדש. וי"א ככם לא תעשה וסמי' ליה ומיך בן בכר. לומר שאסו' לסרס אפי' על יד גוי. שור או כשב או עז. סמך לבן בכר לומר שאין מקבלין קרבן חובה אלא מישרא' והיס שבעת ימים וגו' אמר הקב"ה אם ישחוט ביום ראשון יהא כראהכבושחט לשם שמים וארץ שנבראו ביו' א' ואם ביום ב' יהא כראה כאלו שוחט לרקיע שנעשה ביום ב'. וביום ג' ליום וליבשה. וביום ד' לשם מאורות. וביום ה' לשם שרצים. וביו' ו' לשם אדם. אלא ימתין עלז' ימים וידע שברחתי העולם בו' ימים ונחתי בז' וישחט לשמי. אותו ואת בנו ב' הכא ואידך יענלו אותו

לקרבן אשה ליהוה׃ כח
ג׳ מנה׳ן ר״פ ושור או־שה אתו ואת־בנו
לא תשחטו ביום אחד׃ כט
פ״ין וכי־תזבחו זבח־תודה ליהוה
ד׳ וחסר לרצנכם תזבחו׃ ל ביום
כ״ג · נ׳ ההוא יאכל לא־תותירו ממנו
ב׳ פ״ס עד־בקר אני יהוה׃ לא
ושמרתם מצותי ועשיתם
א׳ ר״פ בספר אתם אני יהוה׃ לב ולא
תחללו את־שם קדשי
ד׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל אני
ג׳ ורפ יהוה מקדשכם׃ לג המוציא
אתכם מארץ מצרים להיות
לכם לאלהים אני יהוה׃ פ

כג רביעי

א וידבר יהוה אל־משה
ג׳ נס פר׳ לאמר׃ ב דבר אל־בני
ישראל ואמרת אלהם
פ׳ נ׳ מ״ג כמ״ג ס׳ מועדי יהוה אשר־תקראו
אתם מקראי קדש אלה הם
מועדי׃ ג ששת ימים
ו׳ תעשה מלאכה וביום
השביעי שבת שבתון מקרא־
קדש כל־מלאכה לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל
מושבתיכם

כח ותורתא או שיתא
לה ולברה לא תכסון ביומא
חד׃ כט וארי תכסון
נכסת תודתא קדם יי לרעוא
לכון תכסון׃ ל ביומא
ההוא יתאכיל לא תשארון
מניה עד צפרא אנא יי׃
לא ותטרון פקודי ותעבדון
יתהון אנא יי׃ לב ולא
תחלון ית שמא דקודשי
ואתקדש בגו בני ישראל אנא
יי מקדשכון׃ לג דאפיק
יתכון מארעא דמצרים למהוי
לכון לאלהא אנא יי׃ א
ומליל יי עם משה למימר׃
ב מליל עם בני ישראל
ותימר להון מועדיא דיי
דתערעון יתהון מערעא קדיש
אלין אנון מועדיא׃ ג
שתא יומין תתעביד
עיבידתא וביומא שביעאה
שבא שבתא מערע קדיש
כל עבידא לא תעבדון
שבתא היא קדם יי בכל
מותבניכון׃

אלין

ושור או חולין נח עט פ׳ קטו
לא תשחטו יומא סד
חולין פג
ביום אחד חולין פג
ולאתחללו סנהדרין עד
ונקדשתי ברכות כא
מגלה כג
סנהדרין עד

רשב״ם

(ב) אשר תקראו אותם מקראי קדש · אשר תזמנו אותם זמני קודש · כל לשון קריאה שאצל מועדים לשון קביעת זמן הוא · כמו קרא עלי מועד · וכן התרגם מערע קדוש · ולשון כמקרא הכפול׃ ממחרת

רש״י

(כח) אותו ואת בנו · נוהג בנקבה שאסור לשחוט האם והבן או הבת ואינו נוהג בזכרים ומותר לשחוט האב והבן׃ אותו ואת בנו · אף בנו ואותו במשמע׃ לרצונכם תזבחו · תחילת זביחתכם הזהרו שתהיו לרצון לכם ומהו הרצון ביום ההוא יאכל לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן אל תשחטוהו על מנת לאכלו למחר שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון · דבר אחר לרצונכם לדעתיכם מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים ואע״פ שפרט לנאכלים לשני ימים חזר ופרט לנאכלין ליום אחד שתהא

זביחתן

כח עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיכְמָא דְאַבוּנָן רַחֲמָן בִּשְׁמַיָא כֵּן תֶּהֱווּן רַחֲמָנִין בְּאַרְעָא תּוֹרְתָא אוֹ רְחֵלָא יָתָהּ וְיָת בְּרָהּ לָא תִיכְסוּן בְּיוֹמָא חַד : כט וַאֲרוּם תִּכְסוּן נִכְסַת נִסְכָא לְשִׁמָא דַיְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְסוּן : ל בְּיוֹמָא הַהוּא תִּתְאֲכֵל לָא תְשַׁיְירוּן מִנֵיהּ עַד צַפְרָא אֲנָא יְיָ : לא וְתִיטְרוּן יָת פִּיקוּדַי וְתַעַבְדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ דִיהַב אַגַר טָב לְנַטְרֵי פִּקוּדֵי וְאוֹרַייְתִי :
לב וְלָא תִפְסוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ מְקַדִשְׁכוֹן : לג דְהַנְפֵּיק יָתְכוֹן פְּרִיקִין מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מְטוּל לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא אֲנָא יְיָ : א וּמַלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ב מַלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן זְמַן סִדּוּרֵי מוֹעֲדַיָא דַיְיָ דִתְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְאַרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵין הִינוּן זְמַן סִדּוּרֵי מוֹעֲדָי : ג שִׁיתָא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד עֲבִידְרָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבָּא וְנַיְיחָא מְאָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידְרָא לָא תַעַבְדוּן שַׁבְּתָא הִיא לַייָ בְּכָל אֲתַר מוֹתְבָנֵיכוֹן :

אות נכו גבי כבופל כבר כשביל שפי׳ בו אותו ואת בנו לא תשחטו ביו׳ אחד · והוא לא עשה כן · לא שחט בני נדקיהו לעיניו ע״כ נאמר בו ועבדו אותו ואת בניו על כא ארצו גם הוא ועבדו בו גוי׳ רבים

שנהרת בלשכר וניטל׳ ממנו החלכו׳ · שמן אותו ואת בנו לשור או כשב לומר שנזכב במוקדשין · כי תזבחו ושכן לאותו ואת בנו · רמז למה שאמרו ד׳ פרקי׳ בשנה בהי להודיעו אמו מכרתי

רש״י

זביחתן על מנת לאכלן בזמנן : (ל) ביום ההוא יאכל · לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן שאם לקבוע לה זמן אכילה כבר כתוב ובשר זבח תודת שלמיו וגו׳ : אני ה׳ · דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך : (לא) ושמרתם : זו המשנה : ועשיתם · זה המעשה : (לב) ולא תחללו · לעבור על דברי מזידין ממשמע שנאמר ולא תחללו מה ת״ל ונקדשתי מסור עצמך וקדש שמי יכול ביחיד ת״ל בתוך בני ישראל וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו על מנת למות שכל המוס׳ עצמו על מנת הנס אין עושין לו נס שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הנס שנאמר והן לא ידיע לך להוי לך מלכא וגו׳ מציל ולא מציל ידיע להוי לך וגו׳ : (לג) המוציא אתכם · על מנת כן : אני ה׳ · נאמן לשלם שכר : (ב) דבר אל בני ישראל מועדי ה׳ · עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדים בהם שמעברים את השנ׳ על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלים : (ג) ששת ימים · מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועד׳ מעלין עליו כאלו חלל את השבתות וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאלו קיים את השבתות :

אלה

אבן עזרא

ונתוק · מגזרת כאשר ינתק פתיל הנעורת : ובארצכם לא תעשו · לשנות מעשה השם : (כו) ומיד בן נכר · שלא יחשוב בלבו הואיל והוא קרבן בן נכר לא אחוש להקריבו : משחתם · המ״ם נוסף והתיו שרש מגזרת השחתה ומ״ם להיות להם משחתם שרש והתי״ו נוסף : ירצו · מבנין נפעל ואח׳ שהזכיר לא ירצו הזכיר כי כל קרבן שיקרב קודם יום השמיני גם הוא לא ירצה : (כז) שור או כשב או עז · נקראים על שם סופם כמו ובגדי ערומי׳ תפשיט יומת המת כי יפול הנופל או הטעם זכר המין : וטעם ומיום השמיני כמו שכמול עד המרובע : והלאה · אחריו וכעל חן יהונתן : (כח) ושור או שה · פירשתיו והמצוה על זכר ונקבה · וטעם וכי תזבחו זבח תודה שיאכל ביום אחד שעבור שהזכיר ושור או שה שלא ישחט ביו׳ אחד ושוסיף על הפרש׳ שכתוב בנו את אהרן מלת לרצונכם · וטעם אני יי׳ להיות התודה שלימה : (לא) ושמרתם מצותי · בלב : ועשיתם אותם אני יי׳ שאחקור מה שיש בלב ואראה כל המעשי׳ · וטעם לא תחללו את שם קדשי עם בני אהרן ידבר כי הפרשה דבקה והם המצווים שלא ישחטו להם או לישראל אם ובן ביום אחד גם יתכן שמצות וכי תזבחו זבח תודה לכהנים ושעל שהאל בפרשה אחרי כן דבר אל בני ישראל ועד שני ונקדשתי בתוך בני ישראל : (לג) המוציא אתכם · ונסוף אני יי׳

כו׳ כתוני׳ / כנ״מ ג חס׳ — מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ ד אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃
ז״ר״פ׳ ס״ג ה בקרו׳ — ה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם
ג״ר״פ — פֶּסַח לַיהוָה׃ ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ ז בַּיּוֹם
פ״ג נקריאה — הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
כל אה׳ יו״חס׳ — לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם
כל אורית׳ / מ״ל במ״ח — הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
ח״ר״פ יטע׳ בכפר — מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
ג״נסיפר׳ — כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־
כ׳ — קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר
כ״ח — רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃
יא וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר
ל״וחס׳ — לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן׃

ד אלין מועדיא דיי מערע קדיש דתערעון יתהון בזמניהון: ה בירחא קדמאה בארבעה עשרא לירחא בין שמשיא פסחא קדם יי: ו ובחמשה עשרא יומא לירחא הדין חגא דפטיריא קדם יי שבעא יומין פטירא תיכלון: ז ביומא קדמאה מערע קדיש יהי לכון כל עבידת פולחן לא תעבדון: ח ותקרבון קורבנא קדם יי שבעא יומין ביומא שביעאה מערע קדיש כל עבידת פולחן לא תעבדון: ט ומליל יי עם משה למימר: י מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי תיעלון לארעא דאנא יהיב לכון ותחצדון ית חצדה ותיתון ית עומרא ריש חצדכון לכהנא: יא וירים ית עומרא קדם יי לרעוא לכון מבתר יומא טבא ירימיניה כהנא:

ותעבדון

אהרן
אשר ר״ה כג
אלה הם שם חולין קא
אלת מועדי ר״ה כא
כג כד כה
ובחמשה סוכה כז כח
כי תבאו מנחות פג
וקצרתם הגיגה יז מנחות עא
והבאתם פסחים קא מנחות ס ע עב פג פד
קצירכם פסחים כג ר״ה יג

ועשיתם

רשב״ם

(יא) ממחרת השבת ממחרת יום ראשון של פסח:

מנחתה

רש״י

(ד) אלה מועדי ה׳. לעיל מדבר בעבור שנה וכאן מדבר בקדוש החדש: (ה) בין הערבים. משש שעות ולמעלה: פסח לה׳. הקרבת קרבן ששמו פסח: (ח) והקרבתם אשה וגו׳. הם המוספין האמורים בפרשת פנחס ולמה נאמרו כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה: והקרבתם אשה לה׳. מכל מקום אם אין פרים הבא אלים ואם אין פרים ואלים הבא כבשים: שבעת ימים. כל מקום שנאמר שבעת עם דבר הוא שבוע של ימים שטי״נא בלעז וכן כל לשון שמ:נת ששת חמשת שלשת: מלאכת עבודה. אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך שיש

חסרון

ד אִלֵּין זִמְנֵי סִידוּרֵי מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ מְארְעֵי קַדִּישׁ דִּי יִתְרְעוֹן יַתְהוֹן
בְּזִמְנֵיהוֹן ׃ ה בְּיַרְחָא דְנִיסָן בְּאַרְבֵּיסַר לְיַרְחָא בֵּינֵי שִׁמְשַׁתָּא זְמַן
נִיכְסַת פִּיסְחָא לִשְׁמָא דַיְיָ ׃ ו וּבְחַמֵּיסַר יוֹמִין לְיַרְחָא הָהֵין חַגָּא
דְפַטִּירַיָּא לִשְׁמָא דַיְיָ שִׁבְעַתֵי יוֹמִין פַּטִּירֵי תֵּיכְלוּן ׃ ז בְּיוֹמָא קַדְמָאָה
דְחַגָּא מְארַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִיבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן ׃ ח
וּתְקַרְבוּן קָרְבְּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ שִׁבְעַתֵי יוֹמִין בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה דְחַגָּא מְארַע
קַדִּישׁ כָּל עִיבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן ׃ ט וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר ׃ י מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרוּם תֵּיעֲלוּן
לְאַרְעָא דַאֲנָא יָהִיב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יַת חַצְדָהּ וְתַיְיתוּן יַת עוּמְרָא שֵׁירוּי
חֲצַדְכוֹן לְוַת כָּהֲנָא ׃ יא וִירִים יַת עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן מִבָּתַר
יוֹמָא קַדְמָאָה דְפִסְחָא יְרִימִנֵּיהּ כָּהֲנָא ׃

קיום לסחוט והספפרקים ברגלי׳ ולכן במן אותו לרגלים׳ לא תותירו ממנו עד בקר וסמיך ליה אני ה׳ ושמרתם את מצותי לומר שאין מעבירין על המצות ׃ ונקדשתי בתוך בני ישראל׃ בגימ׳ זהו אין א׳ מרים קדושה בפחות מעשרה ׃ בתוך בני ישראל וסמיך ליה מועדי ׃ שבהם עולים מתקנני׳ כדי להתפלל ולהלל להקב״ה שברוב עם הדרת מלך

יתעברון

רש״י

חסרון כיס נבטלה שלהן כגון דבר האבד כך שנינו בתורת כהנים דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו׳ ׃ (י) ראשית קצירכם ׃ שתהא ראשונה לקציר ׃ עומר ׃ עשירית האיפה כך היתה שמה כמו וימודו בעומר ׃ (יא) והניף ׃ כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים ׃ לרצונכם ׃ אם תקריבו כמשפט זה יהיה לרצון לכם ׃ ממחרת השבת ׃ ממחרת יום טוב הראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יודע איזהו ׃

ועשיתם

אבן עזרא

שהוא הדבור הראשון והוא עיקר כל המצות ואחר שהזכיר קדשי בני ישראל הזכיר הימים שיקריבו בהם העולות והחל משבת ׃ וטעם אלה הם מועדי בעבור שיש שבתות רבות בשנה ׃ (ג) בכל מושבותיכם ׃ בארציכם וחוץ מארצכם בבית ובדרך ׃ וטעם שבת היא ליי׳ פירשתיו ׃ ואחר כן הזכיר המועדים ואחר בשבת אלה הם מועדי ובמועדים אמר במועדם וטעם באי״ז יום שיהיה מהשבוע והנה אני נותן לך כלל בדברי המועדי׳ כי בזמן שבית המקדש קיים היו המועדים נמסרים לבית דין שלא תראה כי אמר על פסח חזקיהו ויועץ המלך ואמר שקבע ר״ח חדש ניסן עבר השנה ובזה תפשוהו חכמינו ז״ל כי היה ראוי שלא יעבר ניסן בניסן והמעתיקים אמרו כי בית דין היה מסתכל בדברים רבים בקביעות השנה ואמרו על רבי עקיבא שקבע שתי שנים מעוברות שנה אחר שנה לפי צורך השעה ואין בכל המקרא ראיה איך היו ישראל קובעים החדשים והמועדים ומה שאמר הגאון כי על חשבון העיבור היו נסמכי׳ איננו אמת כי במשנה גם בתלמוד ראיות שיהיה פסח בבד״ו גם שני מעשיות שם ועבור השנים קרוב מתוספת שנת החמה על הלבנה ואיננו על דרך הקדמונים ותחלת החשבון וי״ד פי׳ שים עם לבה״ר ד״ח תתע״ו ויצא המולד וי״ד כי שנה נוספה להחל החשבון בבהר״ד בעבור חמשה הימים שהיו קודם בריאת האדם ויום בשנה השוב שנה וזה לא יזיק על כן לא תוכל לקחת תוספת שנה נוספת כי לא היתה והנה העבור אחר שנה וחצי שנה והעבור בנוי על המהלך התיכון על כן אמרו פעמים שבא בארוכה ובקצרה ואין הקביעות רודף אחר ראית הלבנה בירושלם או בקצה מזרח או במערב כלל והעד מקום המחברת התיכונה כי הנה היא על ירושלם ועוד שראינו פעמים רבות הלבנה בחדש ניסן בליל שני וכן היתה נראית בכל העולם וקביעות החדש היה ליל שלישי וכן אירע לפעמים חדשים קודם ניסן וזה נתקן בשנת גטר״ד בעבור הדחיה גם פעמים היה הקביעות בתשרי יום חמישי ולא נראית הלבנה בליל שבת והיה האויר זך וזה יקרה בכל שנה שהמולד קרוב מחצי היום והיתה הלבנה בחצי גלגל הגבוה

ל"ג יב ועשיתם ביום הניפכם
את העמר כבש תמים בן
שנתו לעלה ליהוה: יג
ומנחתו שני עשרנים סלת
בלולה בשמן אשה ליהוה
ריח ניחח ונסכה יין רביעת
ההין: יד ולחם וקלי
וכרמל לא תאכלו עד עצם
היום הזה עד הביאכם את
קרבן אלהיכם חקת עולם
לדרתיכם בכל משבתיכם:
ס טו וספרתם לכם
ממחרת השבת מיום
הביאכם את עמר התנופה
שבע שבתות תמימת
תהיינה: טז עד ממחרת
השבת השביעת תספרו
חמשים יום והקרבתם מנחה
חדשה ליהוה: יז
ממשבתיכם תביאו לחם
תנופה שתים שני עשרנים
סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליהוה:

אונקלוס

יב ותעבדון ביום ארמותכון ית עומרא אמר שלים בר שתיה לעלתא קדם יי: יג ומנחתיה תרין עשרונין סולתא דפילא במשח קורבנא קדם יי לאתקבלא ברעוא ונסכיה חמרא רבעות הינא: יד ולחם וקלי ופירוכן לא תיכלון עד בכרן יומא הדין עד איתואיכון ית קורבנא דאלהכון קים עלם לדריכון בכל מותבניכון: טו ותמנון לכון מבתר יומא טבא מיום איתואיכון ית עומרא דארמותא שבע שבוען שלמן יהוין: טז עד מבתר שבועתא שביעתא תמנון חמשין יומין ותקרבון מנחתא חדתא קדם יי: יז ממותבניכון תייתון לחם ארמותא תרתין גריצן תרין עשרונין סולתא יהוין חמיע יתאפיין בכורין
קדם

תולדת אהרן: ביום הניפכם מגלה ס. ומנחתו מנחות סט. ונסכה יין שם. ולחם קלי פסחים כג. כריתות ס. עד עצם סוכה מא. ר"ה ל. מנחות סח. עד שבת קלא. מנחות סח. לדורותיכם מנחות פג. וספרתם שם סה. ממחרת שם סו. מיום שם כו. שבעשבתות שם כה סו. תספרו חגיגה יז. מנחות פג. מנחה מנחות פג פל. ממושב ותכם. ונקיים כו. מנחות יז כו. שם עו עח. פל.

סלת מנחות סח עו

והקרבתם

רשב"ם

(טז) מנחה חדשה. להתיר חדש במקדש כי הוא זמן בישול תבואה:

ונקודרנס

רש"י

(יב) ועשיתם כבש. חובה לעומר הוא בא: (יג) ומנחתו. מנחת נסכיו: שני עשרונים. כפולה היתה. ונסכו יין רביעית ההין. אף על פי שמנחתו כפולה אין נסכיו כפולים: (יד) קלי. קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור: כרמל. הן קליות שקורין גרניי"ליש: בכל מושבותיכם. נחלקו בו חכמי ישראל יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג בחוצה לארץ ויש אומרים לא בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה משכבשו וחלקו: (טו) ממחרת השבת. ממחרת יום טוב: תמימות תהיינה. מלמד שמתחיל ומונה מבערב שאם לא כן אינן תמימות: (טז) השבת השביעית. כתרגומו שבועתא שביעתא: עד ממחרת השבת השביעית תספרו. ולא עד בכלל והן מ"ט יום: חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. ביום חמשים תקריבוה ואומר אני זה מדרשו אבל פשוטו

ממחרת

יב וְתַעַבְדוּן בְּיוֹם אֲרָמוּתְכוֹן יַת עוּמְרָא אִימַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא לִשְׁמָא דַיְיָ׃ יג וּמִנְחָתֵיהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סְמִידָא פְּתִיכָא בִּמְשַׁח זֵיתָא קוּרְבָּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ מְטוּל לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא וְנִיסוּכֵיהּ חֲמַר עִינְבֵי רַבְעוּת הִינָא׃ יד וּלְחֵים וְקָלֵי וּפֵירוּכִין חַדְתִּין לָא תֵיכְלוּן עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד זְמַן אֵיתוֹיֵיכוֹן יַת קָרְבַּן אֱלָהֲכוֹן קְיָים עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃ טו וְתִימְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא קַמָּאָה דְּפִסְחָא מִן יוֹם אֵיתוֹיֵיכוֹן יַת עוּמְרָא דַּאֲרָמוּתָא שְׁבַע שְׁבוּעִין שַׁלְמִין יֶהֶוְיָין׃

טז עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֲאָה תִּמְנוּן חַמְשִׁין יוֹמִין וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא דִּלְחֵים חֲדַת לִשְׁמֵיהּ דַיְיָ׃ יז מֵאֲתַר מוֹתְבָנֵיכוֹן תַּיְיתוּן לְחֵם אֲרָמוּתָא תַּרְתֵּין גְּרִיצָן תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סְמִידָא יֶהֶוְיָין חֲמִיעַ יִתְאַפְיָין בִּיכּוּרִין לִשְׁמָא דַיְיָ׃

מקדשכם ובמין ליה מועדי יי׳ שיב פעם לטהר את עצמו ברגל: מועדי יי׳ עלה ו״יו על ו׳ חדשים אלוהים יונאים · מקרא קדש בני׳ משתה · מקרא קדש בנימ׳ נמאכל כפות נקים

קצירה שנים וקצרתם את קצירה׃ כנגד קצירה׳ פעם תניאו סינוחר וקצרתם את קצירה · ולחם לחו כנגד קצירה · על הלחם ב׳ במסרה וסקרבתם על הלחם שבעת כבשים · כי לא׳ על הלחם

רשי

ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו ומקרא מסורס הוא: מנחה חדשה · היא מנחה הראשונה שהובאה מן החדש ואם תאמר הרי הקריב מנחת העומר איננה כשאר כל המנחות שהיא באה מן השעורים: (יז) ממושבותיכם · ולא מחוצה לארץ: לחם תנופה · לחם תרומה המורם לשם גבוה וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה: בכורים · ראשונה לכל המנחות אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים לא תקרב מן החדש קוד׳ לשתי הלחם:

אבן עזרא

ותתקרבון

גם אין הקביעות בנוי על עת התחברות המאורות אפילו במהלך האמצעי כי הנה בעור״ד גם בטר״ד יוכיחו ולולי שלא אאריך הייתי מפרש סוד העיבור וסוד המלכ׳ המאורים שהוא נולד קודם חצו׳ והכלל שחז״ל העתיקו לנו שנסמוך על העיבור בגלות וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר אחר טוב ממנו וזה שעשינו שני ימים בגלות והוא על דבר ספק והמתענים יום הכפורים שני ימים מה יועילם בעבור הדחיות כי בשנת גטר״ד אם ש׳ המולד על היה ראוי שיתענה בשמונה לקביעותינו וכי למה נעוות אנחנו חשבון שנתנו בעבור שנה אחרת וכן יקרה להם על הראיה: בין הערבים פירשתיו: (ח) אשה ליי׳ · בפרשת פנחס · וטעם להזכיר כי תבאו אל הארץ בעבור שישמרו כל השבתות במדבר ופסח בהר סיני כי זו הפרשה סמוכה להקמת המשכן · וטעם דבר אל בני ישראל שיתחברו ואחר כן ואמרת אליהם: (יא) ממחרת השבת · אמרו חז״ל ממחרת יום טוב והמחכחישי׳ אמרו שהוא כמשמעו והמאמינים הביאו ראיות משב׳ השמטה והיובל והצום הגדול ויום תרועה שכתוב בו שבתון וכן שבתון נאמר בראשון של סוכות ובשמיני ואמרו כי שבע שבתות שבועות וכמוהו באי השבת עם יוצאי השבת והם שנים פירושים בפסוק אחד והנה שלפים עיירים וראייתם תחיות והכם ברומי הביא ראיה ממחרת הפסח מצות וקלוי ולא ידע כי בנפשו הוא כי הפסח ביום ארבעה עשר וממחרתו יום חמש׳ עשר וכן כתוב ויסעו מרעמסס בחדש הראשון ולאכול קלי אסור עד עבור תנופת העומר והגאון אמר ששני פסחים הם פסח יי׳ ופסח ישרא׳ ופסח יי׳ בליל חמשה עשר והנה ממחרת הפסח ביהושע יום ששה עשר ויהיה פי׳ ממחרת הפסח הכתו׳ בתורה ממחרת זבח הפסח ולא אמר כלום כי לא נקרא החג פסח רק בעבור שפסח השם על הבתים וממחרתו הוא לבקר יום חמשה עשר וכן כתוב כל היום וכל הלילה וכל יום המחרת ועוד אמר הגאון שמצות וקלוי היה מהיום, חה איננו רחוק כי שכתוב אמר על תנופת העומר שתהיה מהחל חרמש בקמה ואם תנופת העומר היא׳ יום חמשה עשר מתי קצרו ועשו מצות ועוד כי אין קציר כי הוא ראשית קציר שעורים גם יש כדמות ראיה על פירושו שאמר מעבור הארץ ויתכן שזה השם נקרא על התבואה שיה

לא

ג' · מטעי' יח והקרבתם על הלחם
שבעת כבשים תמימם בני
ג'ו שנה ופר בן בקר אחד
ג' ואילם שנים יהיו עלה ליהוה
ומנחתם ונסכיהם אשה ריח
סימן ניחח ליהוה : יט ועשיתם
שעיר עזים אחד לחטאת
ושני כבשים בני שנה לזבח
ח'פס'נסיפ' שלמים : כ והניף הכהן
ג' אתם על לחם הבכרים
תנופה לפני יהוה על שני
כבשים קדש יהיו ליהוה
ג'ר"פ לכהן : כא וקראתם בעצם
היום הזה מקרא קדש יהיה
לכם כל מלאכת עבדה
לא תעשו חקת עולם בכל
ח'מ'ין יתרי מושבתיכם לדרתיכם : כב
שעתי' · ובקצרכם את קציר ארצכם
נ'נטעס וחל לא תכלה פאת שדך
ובקצרכם בקצרך ולקט קצירך לא
בעצמה · תלקט לעני ולגר תעזב אתם
אני יהוה אלהיכם : פ

וידבר

קדם יי : יח ותקרבון
על לחמא שבעא אימרין
שלמין בני שנה ותור בר
תורי חד ודכרין תרין יהון
עלתא קדם יי ומנחתהון
ונסכיהון קורבן דמתקבל
ברעוא קדם יי : יט
ותעבדון צפיר בר עזין חד
לחטאתא ותרין אימרין בני
שנה לנכסת קודשיא :
כ וירים כהנא יתהון על
לחם בכוריא ארמא קדם יי
על תרין אימרין קודשא יהון
קדם יי לכהנא : כא
ותערעון בכרן יומא הדין
מערע קדיש יהי לכון כל
עבידת פולחן לא תעבדון
קים עלם בכל מותבניכון
לדריכון : כב ובמחצדכון
ית חצדא דארעכון לא
תשיצי פאתא דחקלך
בחצדך ולקטא דחצדך לא
תלקט לעניי ולגיורי תשבוק
יתהון אנא יי
אלהכון :

ומליל

והקרבתם מנחות סה
יהיו סס
ועשיתם ז:ח ס כב
והניף מנחות סב
על שני מנחות סה
סו סב
קדש יהיו ערכין כה
וקראתם מגילה יו
ובקוצריכם חולין קלא
קלה
לא תכלה מכות יו
חולין קא
שדך
סס קלה
בקצרך
סס קלו
ולקט
סס קלא
תעזב
ב"ק נג
תמורה ו

רשב"ם

(כב) ובקוצרכם · ממחרת הפסח · לאחר הקרבת העומר : זכרון

רש"י

(יח) על הלחם · בגלל הלחם חובה ללחם · ומנחתם ונסכיהם כמשפט · מנחה ונסכים המפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש זו היא המנחה והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש : (יט) ועשיתם שעיר עזים · יכול שבעת כבשים ושעיר האמורים כאן הם שבעת כבשים ושעיר האמורים בחומש הפקודי' כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין : (כ) והניף הכהן אותם תנופה · מלמד שטעוני' תנופה חיים יכול כולם תלמוד לומר על שני כבשים : קדש יהיו · לפי ששלמי יחיד קדשים קלים הוזקק לומר בשלמי צבור שהן קדש קדשים : (כב) ובקצרכם · חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין · אמר רבי אבדימי ב"ר יוסף מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים מכאן ללמדך

יח ותקרבון על לחמא ההוא שבעא אמרין שלמין בני שנה ותור בר תורין דלא עירובין חד לחטאתא ותרין אמרין ובני שנה דלנכסת קודשיא : יט ותעבדון צפיר בר עיזי דלא עירובין חד לחטאתא ותרין אימרין בני שנה לנכסת קודשיא : כ ויירים כהנא יתהון על לחמא דביכוריא ארמא קדם יי על תרין אימרין קודשא יהון דשקא דיי לכהנא : כא ותערעון חיין וקיימין היבזמן כרן יומא הדין מערע קדיש יהי לכון כל עיבידת פולחנא לא תעבדון קיים עלם בכל מותבניכון לדריכון : כב ובזמן מחצדכון ית חצד ארעכון לא תסייפון אומנא חדא דאית בחקלך בחצדך ולקטא דחצדך לא תלקיט לעניי ולגיורי תשבוק יתהון אנא הוא יי אלהכון :

לנגד יחידה האדם׳ ת״כ והקרבתם על הלחם שניהם כנגד כי אכילת מזבח מעין אכילת אדם כדאמרי׳ גבי נסכים׳ מה אכילת אדם אכילה תרובה משתיה וכו׳ שבתון זכרון תרועה •

שבתון אין תוקעין שאין תקיעת שופר דוחה שבת׳ ואין בו אלא זכרון תרועה׳ אבל במקדש תוקעין׳ תקעו שופר בניין ר״ת שבת׳ שבניין תוקעין אפי׳ בשבת׳ זכרון ג׳ בת׳

ומליל

רש״י

ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו : תעזוב • הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע אחד מהם : אני ה׳ אלהיכם • נאמן לשלם שכר :

זכרון

אבן עזרא

להשנה שעבר׳ • וטעם מעבו׳ הארץ ארץ סיחון ועוג ובעבור שאמר אחר כן מתבואת ארץ כנען ועוד כי קלוי איננו כמו קלי וככתו׳ אמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ואין כמות קלוי באש טענה כי הוא תאר המעשה כי אביב קלוי באש יקרא קלוי ועוד יש להשיב מאין נדע כי הניף הכהן בעבר הירדן תנופת העומר כי הכתוב אמר אשר אני נותן לכם ועוד לא נתנה להם ולא בא שכתוב להזכיר מצות וקלוי רק בעבור שבת המן וכן טעם כל הפסוק ועוד אמר הגאון אם השבת כמשמעה מאי זה שבת נחל לספור וישועה השיב כי שמנה עשר ימים הם שיש בהם קרבן ונקראו מועדים מלבד השבתות ואחד שיש קרבן ביום תנופת העומר לאות ולעד כי התנופה באחד מימות מועד האביב והנה שנה קרבנות ראשי חדשים שלא הזכרו ועוד כי הכתוב אמר כאלה תעשו ליום שבעת ימים והיה ראוי שיאמר מלבד תנופת העומר גם זאת איננה טענה עלינו כי אנחנו נסמוך במצות על הקבלה והנה ביום שבועות ולא הזכיר בפרשת פנחס מלבד כבשי השלמים ולמעלה פר בן בקר אחד ואילים שנים ובפנחס פרים שנים ואיל אחד גם יוכל המאמין להשיב כי בדרך נבואה ידע היום שיהיה בו תנופת העומר שיום השבת יהיה הקביעות והעד מערך הלחם שהיה בשבת והזכיר הכתוב איך יחשבו בשנה הראשונה ואז הקריבו שלמים והעולה הנזכרת ואחר כן הנזכרת בפנחס ואח״כ אמר בשבועותיכם שבעה שבועות ולא אמר שבתות ואין ראיה כי תחלת השבוע יום ראשון וטעמה שבועים יוכיח והנה ארמוז לך סוד אחד שכל המועדים תלוים ביום ידוע מהחדש ולא נאמר בחג השבועות מספר בעבור הספירה שהיא מצוה וחז״ל העתיקו כי בחג שבועות היה מתן תורה ועליו נאמר כי חג יי׳ לנו • יש אומרים כי כל לרצונכם פירושו להיות לכם לרצון בעבור והניף את העומר לפני יי׳ לרצונכם וטעמו שתניפו ברצונכם והטעם שתתנו כבש בן שנתו כדי שתהיו נרצים והמכחישים אמרו כי בן שנה איננו כבן שנתו כי בן שנתו עוד אין לו שנה ובן שנה יש לו שנה תמימה והנה לא קראו בחנוכ׳ המזבח כבש אחד בן שנתו לעולה ובפרשה אחרונה כבשים בני שנה שנים עשר : (יד) ולחם • מחדש והעד כי הפסח יאכלו על מצות ומרורים לולי הקבלה היה נראה כי ספירת הימים כמו היובל והמכחישים אמרו כי טעם תמימות שלא תעלה במספר שבת בראשונה שיחל ממחרתה : (טו) תספרו חמשים יום׳ כי כן מספר התורה וכן וביום השמיני בכל מקום • מלת תביאו זרה בעבור דגשות הה״לף כי לא נדע לו טעם : (יז) ממושבותיכם • צריכים אנו לקבלה מאיזה מקום יוקח ומתי יבוקש : לחם תנופה • לכהן עם כבשי השלמים ויתכן שפנה הכתוב בשנה הראשונה בעבור

שהיא

חז"ל

כג וידבר יהוה אל־משה
לאמר: כד דבר אל־בני
ישראל לאמר בחדש השביעי
באחד לחדש יהיה לכם
שבתון זכרון תרועה מקרא־
קדש: כה כל־מלאכת
עבדה לא תעשו והקרבתם
אשה ליהוה: ס כו וידבר
יהוה אל־משה לאמר: כז
ג' אך בעשור לחדש השביעי
נ"ו אמאע לא על כא"ב ס"א ונחד לא כסיב ב א' הזה יום הכפרים הוא מקרא־
קדש יהיה לכם ועניתם את־
נפשתיכם והקרבתם אשה
ג ליהוה: כח וכל־מלאכה
לא תעשו בעצם היום הזה כי
יום כפרים הוא לכפר עליכם
לפני יהוה אלהיכם: כט כי
ד' נתגש כל־הנפש אשר לא־תענה
ג' בעצם היום הזה ונכרתה
ג' מעמיה: ל וכל־הנפש
אשר תעשה כל־מלאכה
בעצם היום הזה והאבדתי
את־הנפש ההוא מקרב
י"פ ר"פ בסיפר': עמה: לא כל־מלאכה לא
ג'פס'גתגר' תעשו חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם:

כג ומליל יי עם משה
למימר: כד מליל עם
בני ישראל למימר בירחא
שביעאה בחד לירחא יהי
לכון נייחא דוכרן יבבא מערע
קדיש: כה כל עיבידת
פולחן לא תעבדון ותקרבון
קורבנא קדם יי: כו
ומליל יי עם משה למימר:
כז ברם בעשרא לירחא
שביעאה הדין יומא דכפוריא
הוא מערע קדיש יהי לכון
ותענון ית נפשתיכון
ותקרבון קורבנא קדם יי:
כח וכל עיבידא לא
תעבדון ביומא הדין ארי יומא
דכיפוריא הוא לכפרא
עליכון קדם יי אלהכון:
כט ארי כל אינש דלא
יתעני בכרן יומא הדין
וישתיצי מעמיה: ל וכל
אינש דיעבד כל עיבידא
בכרן יומא הדין ואוביד ית
ית אינשא ההוא מגו עמיה:
לא כל עיבידא לא
תעבדון קים עלם לדריכון
בכל מותבניכון:

שבא

אהרן
בחודש מנחה
שבתון ר"ה יוא
כה כל לא כל מלאכה ר"ס
אך בעשור יומא עם
מוסף סבועות יא
כריתות יו' הכפורי'
שבועות יא
הלין
ועניתם את יומא
וכל מלאכה יומא
כי כל
לא תעונה יבמות
וכל הנפש יומא
והאבדתי יומא

שבת

רשב"ם

(כד) זכרון תרועה · ע"י התרועה תזכרו למקום · כדכתיב והריעותם בחצוצרות וגו' · ונזכרתם וגו'. (כז) אך בעשור וגו' · בשאר ימים טובי' הותרה מלאכת אוכל נפש ונאסרת מלאכת עבודה · אבל יום הכפורי' שהוא יום עינוי כל מלאכה אסורה כשבת · והקרבתם אשה · כדכתי' באחרי מות ובפנחס

אך

רש"י

(כ) זכרון תרועה · זכרון פסוקי זכרון ופסוקי שופרו' לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל: (כה) והקרבתם אשה · המוספין האמורין בחומש הפקודים: (כז) אך · כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין · הן מכפר הוא לשבין ואינו מכפר על שאינם שבין:

והאבדתי

כג וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : כד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּתִשְׁרִי דְהוּא יַרְחָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי לְכוֹן יוֹמָא טָבָא דוּכְרָן יַבָּבָא מְאָרַע קַדִּישׁ : כה כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן וְתַקְרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לִשְׁמָא דַיְיָ : כו וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא יוֹמִין לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְכִפּוּרַיָא הוּא מְאָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן מִמֵּיכְלָא וּמִשְׁתְּיָא וְהַנָיַית בֵּין בְּנֵי וְתַמְרוּקִין וְתַשְׁמִישׁ עַרְסָא וְסַנְדְּלָא וּתְקַרְבוּן קָרְבְּנָא קֳדָם יְיָ : כח וְכָל עֲבִידְתָּא לָא תַעַבְדוּן בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אֲרוּם יוֹמָא דְכִיפּוּרַיָא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן : כט אֲרוּם כָּל בַּר נַשׁ דְיֵיכוּל לְצַיְּימָא וְלָא יְצוּם בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי בְּמוֹתָנָא מִגּוֹ עַמֵּיהּ :
ל וְכָל בַּר נַשׁ דְיַעֲבִיד כָּל עֲבִידָא בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵיד יַת בַּר נַשָׁא הַהוּא בְּמוֹתָנָא מִגּוֹ עַמֵּיהּ : לא כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן קְיָים עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכָל אֲתַר מוֹתְבָנֵיכוֹן :

ירושלמי

אֲרוּם כָּל נְפַשׁ דִּמְסַפְּרַת לְמֵיצוֹם וְלָא צַיְימָה בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּרַיָּה :

זכרון תרועה ואידך אין זכרון לראשונים · ואידך כי אין זכרון לחכם עם הכסיל · כנגד שלשה ספרים שנפתחים בר"ה · ע"כ נשנים כתיב אין זכרון · דהיינו צדיקים ורשעי' שאין צריכין להזכירם יותר לא אלו נחתמין מיד לחיים ואילו למיתה והיינו לו' זכרון שלהם וגם בפסוק השני כתיב אין זכרון שהוא כנגד הרשעים · אבל בפסוק שלישי כתיב זכרון שהוא כנגד הבינונים שתלויין ועומדין · וצריך להזכירם ביו' הכפורי' · אך בעשור לחדש · אך מיעוטא הוא שמכפר לשבי' וכו'

שבא

רש"י

(ל) והאבדתי : לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא כשהוא אומר והאבדתי לחד על הכרת שאינו אלא אבדן : (לא) וכל מלאכה וגו' · לעבור עליו בלאוין הרבה או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום : (לה) מקרא קדש קדשהו בכסות נקייה ובתפלה ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ובתפלה :

אבן עזרא

שפיה תחלת השתחל' ויש אומרי' כי יקרב פר ואילים שני' או שני פרים ואיל אחד כדגון הכהן ועוד לא ראינו מנו' בזאת ובפרשת אפרים באחת ואחד שמיטת השלמים ביום חג שבועו' והוא יום מקרא קדש הנה מותר לשחוט בכל המועדים הפך דברי הצדוקים : וטעם להזכיר ובקוצרכ' את קציר ארצכ' פעם שנית בעבור כי חג שבועות בכורי קציר חטים הזכיר שלא תשכח מה שצויתיך לעשות בימים ההם · וטעם להזכיר וידבר יי' עם יום התרוע' בעבור היותו מועד בפני עצמו כי חג שבועות תלוי מיום תנופת העומר וכן שזכיר עם הצום שגדול ועם חג הסכות : (כד) בחדש השביעי · כי תחלת החשבון מניסן כי בו יצאנו ממצרים ועוד כי אביב השעורים תחלה ואחר כן בכורי קציר חטים ואחר כן באספך את מעשיך ואלה המועדים תלוים להיותם בימים הנזכרים ואחר שאמר לתקוע בחצוצרות בכל חדש הנה זכרון תרועה גם יום תרועה מצוה לתקוע בשופר וכן ביום הכפורי' ואני הנה ארמוז לך סודות ושים לבך אולי תבינם :

אמרו המעתיקים שיום ראש השנה יום הדין וטעם התרועה זכר למלכיות השם ואחר שהעיקר כל ר"ה היה ר"ח ניסן כנגד כי בו הוקם המשכן ובעתיד אמר יחזקאל בראשון באחד לחדש וכן תעשה בשבעה בעבור המרובע והנה חמשה עשר לנכח ויום שביעי גם מרובע ופסח שני יתחלפו הגדול והקטן על כן יום ראש השנה גדול מכולם אע"פ שהוא יום דין אסור להתענות בו ועזרא יוכיח ויום הכפורים הקטן במחברת והנה סכות כמו פסח רק שמיני ואין שביעי ומזה יתבר' לך הסוד ושוד השבת · וטעם אך בעשור בעבור שיום מקרא קדש יום שמחה וכן כתוב בספר עזרא לכו אכלו משמני' ושתו ממתקי' : (כז) ועניתם · פירשתיו : (כח) לכפר

Mиииитm

לב שבת שבתון הוא לכם
ועניתם את נפשתיכם
בתשעה לחדש בערב מערב
עד ערב תשבתו שבתכם :
פ לג וידבר יהוה אל
משה לאמר : לד דבר אל
בני ישראל לאמר בחמשה
עשר יום לחדש השביעי הזה
חג הסכות שבעת ימים
ליהוה : לה ביום הראשון
מקרא קדש כל מלאכת
עבדה לא תעשו : לו
שבעת ימים תקריבו אשה
ליהוה ביום השמיני מקרא
קדש יהיה לכם והקרבתם
אשה ליהוה עצרת הוא כל
מלאכת עבדה לא תעשו :
לז אלה מועדי יהוה אשר
תקראו אתם מקראי קדש
להקריב אשה ליהוה עלה
ומנחה זבח ונסכים דבר יום
ביומו : לח מלבד שבתת
יהוה ומלבד מתנותיכם
ומלבד כל נדריכם ומלבד
כל נדבתיכם אשר תתנו
ליהוה : לט אך בחמשה
עשר יום לחדש השביעי
באספכם את תבואת הארץ
תחגו

לב שבא שבתא הוא
לכון ותענון ית נפשתכון
בתשעה לירחא ברמשא
מרמשא עד רמשא תנוחון
ניחכון : לג ומליל יי עם
משה למימר : לד מליל
עם בני ישראל למימר
בחמשא עשרא יומא לירחא
שביעאה הדין חגא דמטליא
שבעא יומין קדם יי : לה
ביומא קדמאה מערע קדיש
כל עבידת פולחן לא
תעבדון : לו שבעא יומין
תקרבון קורבנא קדם יי
ביומא תמינאה מערע קדיש
יהי לכון ותקרבון קורבנא
קדם יי כנישין תהון כל
עבידת פולחן לא תעבדון :
לז אלין מועדיא דיי
דתערעון יתהון מערעי
קדיש לקרבא קורבנא קדם יי
עלתא ומנחתא נכסת
קודשין ונסכין פתגם יום
ביומיה : לח בר משבתיא
דיי ובר ממתנתיכון ובר
מכל נדריכון ובר מכל
נדבתכון דתתנון קדם יי :
לט ברם בחמשא עשרא
יומא לירחא שביעאה
בסכנשכון ית עללת ארעא
דארעא תחגון ית חגא דיי
שבעא יומין ביומא קדמאה
ניחא וביומא תמינאה ניחא :
והסבון

קמצא היא / תנינא כוה / בחפם ושת ל / שיא והוא
ע' ר"פ נטע' / תניר נעכין / תרועה פג / שסוכות
כול' חס' נס' כ / פ"ג
ג' ספרי' / יהיה לכם
כל זסייד / לא' לא תשון
ג' ג' פ"ג
לן נמודה

שבת שבתון / ועניתם את / נרכות ח / פפקים פס / יומא פג / ר"ה ט / תשבתו / יומא פג / בחמש' עש' / סוכה כו כט
חג הסוכות / פס ט / ניכס ג / ביום / פסחים ה / חגיגה יח / כל מלאכת / פס
עולת / מנחות מד / זבח ונסכי' / נכורות יו / תמורה יו / מלבד פס
בחמשה / ר"ה פסג ב

רשבם

(לט) אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי . אע"פ שקראת השנה ויום הכיפורים באים לזכרון

רש"י

(לו) עצרת היא . עצרתי אתכם אצלי כמלך שזמן את בניו לסעו' לכך וכך ימים כיון שהגיע

לב שַׁבָּא וְנַיְיחָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְתִשְׁרוּן לְצַיְימָא בְּתִשְׁעָא יוֹמִין לְיַרְחָא בְּעִידוּנֵי רַמְשָׁא מִן רַמְשָׁא הַהוּא עַד רַמְשָׁא חוֹרָן תְּהֱווֹן צַיְימִין צוֹמְכוֹן וְשַׁבְּתִין שׁוּבֵיכוֹן וְעַבְדִין זְמַנִין מוֹעֲדֵיכוֹן בְּחֶדְוָה :

לג וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר :

לד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַמֵּיסַר יוֹמִין לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה חָדִין חַגָּא דִמְטַלַּיָא שׁוּבְעָא יוֹמִין לִשְׁמָא דַיְיָ :

לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה דְחַגָּא מְאָרַע קַדִישׁ כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן : לו שִׁבְעָתֵי יוֹמִין תְּקַרְבוּן קוּרְבָּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ כְּנִישִׁין תְּהֱווֹן לְצַלָּאָה קֳדָם יְיָ עַל מִטְרָא כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָנָא לָא תַעַבְדוּן בְּיוֹמָא תְמִינָאָה מְאָרַע קַדִישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקַרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ : לז אִלֵין זִמְנֵי סִדְרֵי מוֹעֲדַיָא דַיְיָ דִי תְעָרְעוּן יַתְהוֹן מְאָרְעֵי קַדִישׁ לְקָרְבָא קוּרְבָּנָא לִשְׁמָא דַיְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִיסוּכִין פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ :

לח בַּר מִן יוֹמֵי שַׁבַּיָא דַיְיָ בַּר מִמַּתְּנָתֵיכוֹן וּבַר מִנִּדְרֵיכוֹן וּבַר מִכָּל נְסִיבָתֵיכוֹן דְּתִתְּנוּן קֳדָם יְיָ : לט בְּרַם בְּחַמֵּיסַר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּזִמַן מִכְנַשְׁכוֹן יַת עֲלַלְתָא דְאַרְעָא תְּחַגּוּן יַת חַגָּא דַיְיָ שׁוּבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא קַמָּאָה נַיְיחָא וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה נַיְיחָא :

ירושלמי

מִן רַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּהֱווֹן צַיְימִין צוֹמֵיכוֹן וְשַׁבְּתִין שׁוּבְתֵיכוֹן וְעַבְדִין זִמְנִין מוֹעֲדֵיכוֹן בְּחֶדְוָה :

מכפ׳ לנשמינן שני׳ ותמשה עינויים הן אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה כנגד חמשה פעמים נפש דכתיבי בפרשה וכנגד חמשה שמות שיש לנפש וחמשה טבילות לכ״ג וחמשה תפלות פרי עץ הדר כפות תמרי׳ פרי עץ הדר נוטריקון אתרוגים ענת חסר וי״ו בגמט׳ ששה דברים שפוסלין בו והלו הן יבש גזול אשרה עיר הנדחת נקטם ראשו ושל ע״ז כפות תמרים היינו לולב לולב בגימט׳ חיים לכך יבש פסול עץ חיים היינו לולב שפול׳ כמנין חיים וכן תודיעני אורח חיים נסכות תשבע שבעת ימים כנגד שבעה ענני כבוד וכנגד שבעה

רש״י

שהגיע זמנן ליפט׳ אמר בני בנקש׳ חכם עכנו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם : כל מלאכת עבודה ; אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר : לא תעשו ׳ יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה תלמוד לומר היא : (לז) עולה ומנחה ׳ מנחת נסכי׳ הקריב׳ עם העולה : דבר יום ביומו ׳ חק הקצוב בחומש הפקודים : דבר יום ביומו ׳ הא אם עבר יומו בטל קרבנו : (לט) אך בחכמה עשר יום תחגו ׳ קרבן שלמים לחגיגה יכול תדחה את השבת תלמוד לומר אך הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה : באספכם את תבואת הארץ ׳ שיהא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה מכאן שנצטוו לעבר את השני׳ שאם אין העבור פעמי׳ שהוא באמצע הקיץ או החורף : תחגו ׳ שלמי חגיגה : שבעת ימים ׳ אם לא הביא בזה

ותסכון אבן עזרא

עליכם ׳ פירוש כי יום כפורים עליכם לבדכם : (כט) כי כל הנפש אשר לא תענה ׳ זה מסכנין שלא נקרא שם פועלו וזה אות כי מי שכדע שאינו שמור זו המצוה כאשר באמרנו ככריתנו להתענות ׳ וטעם שלא יעשו מלאכה אלא תהיינה הנפשות מתעסקות חוץ מבקשת כפור העונו׳ : (ל) והאבדתי ׳ יש הפרש בינו ובין והכרתה ולא אוכל לפרש ׳ וטעם כל מלאכה לא תעשו פעם אחרת להוסיף חקת עולם לדורותיכם : (לב) תשבתו שבתכם ׳ זה יום השבת לא יקרא שבת ישראל כי אם שבת יי׳ : (לה) שבעת ימים תקריבו אשה ׳ ואם איננו שוה כאשה חג פסח : עצרת היא ׳ יש אומרים שטעמו קהלה כטעם עצרת בוגדים והטעם התחברות כל ישראל לשלש רגלים ולא דברו נכונ׳ כי הנה כתוב בפסח וביום השביעי עצרת וכתוב ופנית בבקר והלכת לאהליך והקרו׳ שהוא כמו נעצר לפני יי׳ שיהיה בטל מכל עסקי העולם ופירוש עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן כתוב בעצרת מועד הפסח :

(לו) אלה מועדי יי׳ ׳ שאתם חייבים להקריב בהם אשה ופרט כי בכולם יש בהם עולה ומנחה וזבח ונסכים

תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת
יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן
וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן׃ מ
וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים
וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל
וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃ מא
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃ מב בַּסֻּכֹּת
תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת׃
מג לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם
כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ מד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל

מ וְתִסְּבוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא
קַדְמָאָה פֵּירֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין
וְלוּלָבִין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דִּנְחַל
וְתִחְדּוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שִׁבְעָא
יוֹמִין׃ מא וְתִחְגּוּן יָתֵיהּ
חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין
בְּשַׁתָּא קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תִּחְגּוּן יָתֵיהּ׃
מב בִּמְטַלַּיָּא תֵּיתְבוּן
שִׁבְעָא יוֹמִין כָּל יַצִּיבַיָּא
בְּיִשְׂרָאֵל יֵיתְבוּן בִּמְטַלַּיָּא׃
מג בְּדִיל דְּיִדְּעוּן דָּרֵיכוֹן
אֲרֵי בִמְטַלַּת עֲנָנִין אוֹתֵיבִית
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפָּקוּתִי
יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ מד וּמַלִּיל
מֹשֶׁה יָת סִדְרֵי מוֹעֲדַיָּא דַּייָ
וְאַלְּפִינוּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ומליל

כז כח לו לז מג קדושין לז סנהדרין ד זבחים לז ערכין ג כל האזרח סכה כו כח זבחים לז למען ידעו ערובין ג סכה ב זבחים לז
כי בסכות סוכה יא וידבר משה פסחים עו תוספתא הסנה כד מגלה לא לב נדרים עח ב ברא קמא מכות עב

רשב״ם

לזכרון לכפרה אבל סוכות בא לשמחה ולהודאה על שאילה בתיהם כל טוב בימי אסיפה : עצרת · עצירת מניעת מלאכה : (מ) וענף עץ עבות · קמץ הוא · כמו קדוש · טהור · עמוק גדול · כלומר ענף של עץ מעובת הרבה : (מג) למען ידעו דורותיכם · פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה · סוכה ממש · וזה טעמו של דבר חג הסוכו' תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך באספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר : למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכ' כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה : וכסדר הזה נמצא בפר' עקב תשמעון · וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה'

רש״י

בזה יביא בזה יכול יצא מכאן כל שבע' תלמוד לומר וחגותם אותו יום אחד במשמע ולא יות' ולמה נאמר שבעה לתשלומין : (מ) פרי עץ הדר · עץ שטעם עצו ופריו שוה : הדר · הדר באילנו משנה לשנה וזהו אתרוג : כפות תמרים : חסר וי"ו ללמד שאינה אלא אחת : וענף עץ עבות · שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים וזהו הדס העשוי כמין קליעה : (מב) האזרח · זה אזרח : בישראל · לרבות את הגרים : (מג) כי בסוכות הושבתי ·
ענני

ם ותסבון מן דילכון ביומא קמאה דחגא פירי אילן משבח תרוגין
ולולבין וחדסין וערבין דמרביין על
נחלין ותיחדון קדם יי אלהכון שבעתי
יומין: מא ותחגון יתיה קדם יי
שובעא יומין בשתא קיים עלם לדריכון בירחא שביעאה תחגון יתיה:
מב במטללתא דתרי דופנייהא כהלכתהון ותליתייא עד פושכא
וטולה סגי משימשה מתעבדא לטולא לשום חגא מן זינין דמרביין מן
ארעא ותלישין משחתהא עד שבעא פושכי ית תלא דרומא עשרא
פושכי תיתבון בה שובעא יומין כל דכוריא בישראל ואפילו זעירי דלא
צריכין לאמהון יתבון במטליא מברכין לבורייהון כל אימת דעיילין
תמן: מג מן בגלל דידעון דריכון ארום במטלת ענני יקרא אותיבית
ית בני ישראל בזמן דהנפיקית יתהון פריקין מארעא דמצרים אנא הוא
יי אלהכון: מד ומליל משה ית זמן סידורי מועדיא דיי ואליפינון
לבני

ירושלמי

תרוגין ולולבין:

הימי' סימן יוספין נסכו' זוכין לשבעה חופות ואלו הן' ענן י ועשן ונוגה אש י להבה י כבוד שכינה י וסוכת לויתן וזהו לעשות סוכות בתחלת החורף י שאם היו עושים אותם בקיץ לא היה ניכר י אלא היה נראה שעושין אותן

לצל י למען ידעו כי בסכות הושבתי י תגין על קף דבסכות לומר כ' אמה יודע שיושב בצל סוכה י ויקחו אליך שמן זית סמך שמן זית לסוכה י לומר שגומרין ההלל כל שמונה ימי חנוכה כדרך שגומרין אותו כל ימי החג י

רשב"ם

ה' אלהיך זה ארבעים שנה וגו'. ויאכילך את המן וגו' ולמה אני מצוה לך לעשות זאת. כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ואכלת ושבעת. ורם לבבך ושכחת את ה' וגו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכן יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכו' לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב"ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב. לבלתי רום לבבו על בתיהם מלאים כל טוב פן יאמרו ידינו עשה לנו את החיל הזה: (מב) כל האזרח אפילו אותן
פיו

אבן עזרא

והשנים כי עד עתה לא הזכיר רק אשה לבד ויתכן להיותו עולה לבדה או מנחה לבדה: (לז) מתנותיכם. בשלש רגלים ונדרי הנבור והיחיד ונדבותיכם. וטעם אך בעבור שהזכיר בפרשה שהיא קודש ואת ענוי הנפש אסר להתענות בחג הסכו' כי בו כתוב ושמחת שמחתם והיית אך שמח: (לח) באספכם את תבואת הארץ. שדות וכרמים. תחוגו. מפעלי הכפל והטעם על הזבחים: ביום הראשון שבתון. שם ויחסר יהיה לכם ואילו היה שם התאר היה ש"א תחת בי"ת: (מ) ולקחתם לכם. אכתוב כאמין בדברי שמעתיקי' כי לא יכחישו הכתוב אף על פי שמלאכו ויקחו להם איש שה לבית אבו'. גם הם העתיקו כי פרי עץ הדר הוא אתרוג ובאמ' כי אין פרי עץ יותר הדר ממנו ודרשו בו הדר באילנו בדר' אסמכת' כאשר פירשתי נפשו' לעם נכרי והצדוקי' אמרו כי משה תעשו סוכו' והביאו ראיה מספר עזרא ושם עורי לב שלא יראו כי אין בספר עזר' ערבי נחל ולא פרי עץ כלל רק עלי חמשה מינים ואין זכר לעלי הדס ועלי עץ עבות שעשה על קדמונינו וכן מין הדס אין אילנו גבוה והנה שם שני מינים גבוה ונמוך והגולה מארץ קדר לארץ אדום אם יש לו עינים ידע סוד המצו' הזאת: (מג) כי בסכות. שהיו שוטים אחר שעברו ים סוף סוכות ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה וכן מנהג כל המחנות והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים ואם ישאל שואל למה בתשרי זאת המצוה יש להשיב כי ענן יי' היה על המחנה יומם והשמש לא יכם וחימות תשרי החלו לעשות סוכות בעבור הקור: (מד) אל בני ישראל. ולא כל בני ישראל כי לא יוכל לדבר עם כלם וכן כתוב דבר אל בני ישראל ואין טעמם מפסוק אל כל עדת בני ישראל כי כל ישראל לא יקרא עדה. וטעם להזכיר פרשת שמן זית זך בעבור שהזכיר אשה כל מועד והוא צריך להזכיר הלחם והמנור' כנגד השלחן והוסיף בפרשה הזאת על המנורה הטהורה היא הידועה שעשו כלה מעש' בצלאל ולא אחרת ואשר עשה מברזל
בשעת

כד ישראל: ס פ א וידבר
יהוה אל־משה לאמר: ב
צו את־בני ישראל ויקחו אליך
שמן זית זך כתית למאור
להעלת נר תמיד: ג מחוץ
לפרכת העדת באהל מועד
יערך אתו אהרן מערב עד־
בקר לפני יהוה תמיד חקת
עולם לדרתיכם: ד על
המנרה הטהרה יערך את־
הנרות לפני יהוה תמיד:
פ ה ולקחת סלת ואפית
אתה שתים עשרה חלות
שני עשרנים יהיה החלה
האחת: ו ושמת אותם
שתים מערכות שש
המערכת על־השלחן הטהר
לפני יהוה: ז ונתת על־
המערכת לבנה זכה והיתה
ללחם לאזכרה אשה
ליהוה: ח ביום השבת
ביום השבת יערכנו לפני
יהוה תמיד מאת בני־ישראל
ברית עולם: ט והיתה
לאהרן ולבניו ואכלהו
במקום קדש כי קדש קדשים
הוא לו מאשי יהוה חק עולם:
ס י ויצא בן־אשה
ישראלית

א ומליל יי עם משה
למימר: ב פקיד ית בני
ישראל ויסבון לך משח זיתא
דכיא כתישא לאנהרא
לאדלקא בוצינא תדירא:
ג מברא דפרוכתא
דסהדותא במשכן זמנא יסדר
יתיה אהרן מרמשא עד
צפרא קדם יי תדירא קים
עלם לדריכון: ד על
מנרתא דכיתא יסדר ית
בוציניא קדם יי תדירא:
ה ותסב סולתא ותיפי
יתה תרתא עשרי גריצן תרין
עסרונין תהי גריצתא חדא:
ו ותשוי יתהין תרתין
סדרין שית סדרא על פתורא
דכיא קדם יי: ז ותתן
על סדריא לבונתא דכיתא
ותהי ללחמא לאדכרא קורבנא
קדם יי: ח ביומא
דשבתא ביומא דשבתא
יסדרניה קדם יי תדירא מן
קדם בני ישראל קים עלם:
ט ותהי לאהרן ולבנוהי
וייכלוניה באתר קדיש ארי
קדש קודשין הוא ליה
מקורבניא דיי קים עלם:
י ונפק בר אתתא בת
ישראל והוא בר גבר מצראי
בגו בני ישראל ואתנציאו
במשריתא בר אתתא בת
ישראל וגברא בר ישראל:
ופריש

רשב״ם

שים להם בתים. ישבו בסוכות: (ב) ויקחו אליך שמן זית זך. פרשה זו כתובה לפי שהמנורה נוכח השולחן

רש״י

ענני כבוד: (ב) צו את בני ישראל. זו פרשת מצות הנרות ופרשת ואתה תצוה לא נאמרה אלא על

להעלות נר
ואחר כך
כתיב כרות
והיינו כנ"הי
שלא ראשון
נר אחד
ומוסיפין והולך
מחוץ לפרכת
העדות וכן
בזאתה תבו׳
אשר על
העדות׳ וזהו
שאחרו׳ חז"ל
שנר מערבי
שהוא עדות
שהכינ׳ בישרא׳
מחוץ לפרכת
העדות׳ מתחי׳
בו׳ ומסיי׳
שם שהשכל

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : כ פַּקֵּיד יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבוּן מִדִּילָךְ מְשַׁח זֵיתָא זְכִיךְ כְּתִישׁ לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא וּבְיוֹמָא דְעוּבְדָא : ג מִבָּרָא לְפַרְגוֹדָא דְּסַהֲדוּתָא לְעָלְמָא דִּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא בְּיִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא יְסַדַּר יָתֵיהּ אַהֲרֹן מֵרַמְשָׁא וְעַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קְיָם עֲלַם לְדָרֵיכוֹן : ח וְתִיסַּב סְמִידָא וְתֵיפֵי יָתָהּ תְּרֵיסַר גְּרִיצָן שָׁוְין לִתְלֵיסַר שִׁבְטַיָּא תְּרֵי עֶשְׂרוֹנִין תְּהֵי גְרִיצְתָּא חֲדָא : ו וְתַסְדַּר יָתְהוֹן תַּרְתֵּין סְדָרִין שִׁית בְּסִדְרָא חֲדָא וְשִׁית בְּסִדְרָא חֲדָא עַל פָּתוֹרָא בְּטַהֲרֵיהּ דִּמְסַדַּר קֳדָם יְיָ : ז וְתִיתֵּן עַל סִידוּרַיָּא צְרִיד לְבוֹנְתָּא בְּרִירְתָּא וּתְהֵי לְלַחְמָא לְאַרְכָּרָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ : ח בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא יְסַדְּרִינֵיהּ חֲדַת קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עֲלַם : ט וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹי וְיֵיכְלוּנֵיהּ מִן בָּתַר אִסְתַּלְקוּתֵיהּ מֵעַל פָּתוֹרָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרוּם קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵיהּ מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ קְיָם עֲלַם : י גַּבְרָא חַיָּיבָא מָרוֹד כְּאֶלָהָא שְׁמַיָּא נְפַק מִמִּצְרַיִם בַּר גַּבְרָא מִצְרָאָה דִּקְטַל גַּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְעָאַל עַל

אינתתיה

היה ארכו ש׳
אמה יערך
אותו אהרן
ובזאתה תבו׳
כתיב אהרן
ובניו ׳ לפי
שאחר שמתו
נדב ואביהוא
בהכנסם
להיכל לא
הניח אהרן
לבניו ליכנס
לבדם ׳ אלא
היה נכנס
עמהם ומכל
מקו׳ הי׳ פור׳
בשע׳ הקטרה
ואפית אותה
בנימט׳ כעין
תינ׳ פרונז ׳

רש"י

על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה וכן משמע ואתה סופך לצוות את בני ישראל על כך : שמן זית ׳ ג׳ שמנים יוצאים מן הזית הראשון קרוי זך והן מפורשין במנחות ובת"כ: תמיד ׳ מלילה ללילה כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום : (ג) פרכת העדות ׳ שלפני הארון שהוא קרוי עדות ׳ ורבותינו דרשו על נר מערבי שהוא עדות לכל באי עול׳ שהשכינה שורה בישראל שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים: יערוך אותו אהרן מערב עד בקר ׳ יערוך אותו עריכה הראויה למדת כל הלילה ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר והן כדאי אף ללילי תקופת טבת ומדה זו הוקבעה להם : (ד) המנורה הטהורה ׳ שהיא זהב טהור ׳ ד"א על טהרה של מנורה שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר : (ו) שש המערכת ׳ שש חלות המערכת האחת : השלחן הטהור ׳ של זהב טהור ׳ ד"א על טהרו של שלחן שלא יהו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן : (ז) ונתת על המערכת ׳ על כל אחת משתי המערכות היו שני בזיכי לבונה מלא קומץ לכל אחד ׳ והית׳ ׳ הלבונה הזאת ללחם לאזכרה שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת והיא לזכרון ללחם שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהוא אזכרה למנחה : והיתה ׳ המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא : (ט) ואכלוהו ׳ מוסב על הלחם שהוא לשון זכר :

(י) ויצא בן אשה ישראלית ׳ מהיכן יצא רבי לוי אומר מעולמו יצא רבי ברכיה אומ׳ מפרשה של מעלה יצא לגלג ואמר ביום השבת יערכנו ׳ דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פת צוננת

אבן עזרא

(ה) כטעם הצורך על פי הנביאים עשוה : ולקחת סלת ׳ בצווי וכן ואפית אותה ובאה זו המלה מלרע והיא זרה : שתים מערכות ׳ במספר השבטי׳ כסוד האפוד והחשן או שני עשרונים כמספר המערכו׳ : על השלחן הטהור ׳ כנגד שלחנות אחרי׳ שיש שם והוא לבדו מצופה זהב וזרו זהב והלבונ׳ שיתנה עם הלחם הוא אשה לשם והלחם לכהן ויתכן שהזכיר זאת הפרשה בעבור שיש חיוב על ישראל לתת עולות המועד ושמן ולחם תמיד : (ט) לאהרן ולבניו ׳ כל בני ביתו : (י) ויצא בן אשה ישראלי׳ ׳ מאהלו כמו יצאו נצבים פתח אהליהם : בן איש מצרי ׳ מתיהד : ואיש הישראלי ׳ כמו לאיש העשיר את

ישראלית והוא בן איש מצרי
בתוך בני ישראל וינצו במחנה
בן הישראלית ואיש
הישראלי : יא ויקב בן האשה
הישראלית את השם ויקלל
ויביאו אתו אל משה ושם
אמו שלמית בת דברי
למטה דן : יב ויניחהו
במשמר לפרש להם על פי
יהוה : פ יג וידבר יהוה
אל משה לאמר : יד הוצא
את המקלל אל מחוץ למחנה
וסמכו כל השמעים את
ידיהם על ראשו ורגמו אתו
כל העדה : טו ואל בני ישראל תדבר לאמר איש
איש

יא ופריש בר איתתא
בת ישראל ית שמא וארגיז
ואיתיאו יתיה לות משה
ושום אמיה שלמית בת דברי
לשבטא דדן : יב ואסרוהי
בבית מטרא עד דיתפרש
להון על גזירת מימרא דיי :
יג ומליל יי עם משה
למימר : יד אפיק ית
דארגיז למברא למשריתא
ויסמכון כל דשמעו ית
ידיהון על רישיה וירגמון
יתיה כל כנשתא : טו
ולבני ישראל תמליל למימר
גבר גבר ארי ירגיז קדם
אלהיה ויקבל חוביה :

כל בן המכוון קמץ בט"ו פתחין
ג' בתרי לי' ד'
נו"י נ' נתו'
ג'ו'חס'ב'ל'
ל'חס'
ס'
ד'

אהרן
ויקב את סנהדרין נו
הוצא את פס מב יג נו
ורגמו אותו סוטה כג
סנהדרין מה
איש כי חגיגה יא
קדושין ל
סנהדרין נז
שבועות לו

רשב"ם

השולחן להאיר אלא השולחן שעליו לחם הפנים שמפורש כאן שכל זה מתיקון השולחן ומנורה : השמן להאיר והפת לערוך : (יא) ויקוב הזכיר את השם ואחר כך בירכו : (טו) איש איש כי יקלל אלהיו . סתם בכינוי בלא פירוש שם המובהק ומפרש ה' המובהק יתברך שמו . ואחר כך מקללו : מות

רש"י

צוננת של תשע' ימים בתמיה . ומתניתא אמר' מבית דינו של משה יצא מחוייב בא ליטע אהלו בתו' מחנ' דן אמרו לו מה טיבך לכאן אמר להם מבני דן אני אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף : בן איש מצרי . הוא המצרי שהרג משה : בתוך בני ישראל . מלמד שנתגייר : וינצו במחנה : על עסקי המחנה : ואיש הישראלי . זה שכנגדו שמיחה בו מטע אהלו : (יא) ויקב . כתרגומו ופריש שנקב שם המיוחד וגדף והוא שם המפורש ששמע מסיני : ושם אמו שלומי' בת דברי . שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה זונה : שלומית . דהוה פטפטה שלם עלך שלם עליכון מפטפטת בדברים שואלת בשלום הכל : בת דברי . למטה דן . מגיד שהרשע גורם גנאי לו גנאי לאביו גנאי לשבטו כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה דן שבח לו שבח לאביו שבח לשבטו : (יב) ויניחוהו . לבדו ולא הניחו מקושש עמו ששניהם היו בפר' אחד ויודעים היו שהמקושש במיתה אבל לא פורש להם באיזו מיתה לכך נאמר כי לא פורש מה יעשה לו . אבל במקלל הוא אומר לפרוש להם שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו : (יד) השומעים . אלו העדים : כל . להביא את הדיינים : את ידיהם . אמרו לו דמך בראשך ואין אנו נענשי' במיתתך שאתה גרמת לך : כל העדה . במעמ' כל העדה מכאן ששלו' של אדם כמותו : (טו) ונשא חטאו . בכרת כשאין התראה : ונוקב שם . אינו חיי' עד

שיפרש

אינתתיה ואתעברת וילידת בר בגו בני ישראל וכד הוון ישראל שריין
במדברא בעא למפרוס משכניה בגו שבטא דבני דן ולא שבקוהי מן
בגלל דטיכסין דישראל גבר על טיכסיה באתוון לייחוס אבהתהון שריין
ואתקוטטו כחדא במשריתא ואזלו לבי דינא בר איתתא בת ישראל
וגברא בר ישראל דמן שבטא דדן : יא וכד נפק מבי דינא כד מחייב
פריש וחריף בר איתתא בת ישראל ית
שמא רבא ויקירא דמתפרש דשמע
בסיני ואוד וארגיז ושום אימיה
שלומית בת דברי לשבטא דדן :
יב דין הוא חד מן ארבעתי דינין
דיעלו קדם משה נביא ודן יתהון על
פום מימרא דלעיל מינהון דינא
ממונא ומנהון דיני נפשתא בדיני
ממונא הוה משה זריז ובדיני נפשתא
הוה מתין ובאליין אמר משה דלא
שמעית מן בגלל למילפא רישי
סנהדריתא דישראל דעתידין
למקום בתריה דיהוון זריזין בדיני
ממונא ומתונין בדיני נפשתא ודלא
יבהתון למישאלא דינא דמתקשי
להון ארום משה דהוה רבהון דישראל צריך
דיימר לא שמעית בגין כן אצנעו
יתיה בבית מטרא עד זמן דיתפרש
להון על גזירת מימרא דיי : יג
ומליל יי עם משה למימר : יד
הנפק ית מרגזא למברא למשריתא
ויסמכון כל סהדיא דשמעו
בארגזותיה ודיינא ית ידיהון על
רישיה ויאטלון יתיה באבנא וכל
כנישתא : טו ועם בני ישראל
תמליל למימר גבר טליא וגבר סיב
דירגז ויחרף שום כינוי אלהיה ויקבל
חוביה

ירושלמי

וחרף בריה דאיתא ישראלית
ית שמא מפרשא וגדי :
דין חד מארבע דינין די עלו
לקדם משה רבן בתרין מנהון
הוה משה מתון ובתרין מנהון
הוה משה זריז במחרפא
דחריף שמא קדישא
בגידופין ובמקוששא דחליל
שבתא בזדנו הוה משה מתון
מן בגלל דהוא דיניהון דיני
נפשן ובמסאבין דלא יכילו
למעבר פסחא בזימניהון ובנין
בנת צלפחד הוה משה זריז
מן בגלל דהוה דיניהון דיני
ממון : ובאילין אמר לא
שמעית למלפא דייני
דעתידין למיקם בתר משה
לסיהון מתינין בדיני נפשן
וזריזין בדיני ממון דלא
יבהתון למימר לא שמענן
ברם משה רבן אמר לא
שמעית ואצנעון במטרא
יתיה קדם עד לא איתפרש
להון מן קדם יי באילין דיניא
יתעביד ביה :

בעל הטורים

נימ' שפינס רקדתי בלחם הפנים · כ"ד עזרוני' והם י"ב חלות כנגד י"ב מזלות שחוזרין חלילה בכ"ד שעות שביום והם שם שם מערכו' כנגד ששה ימי בראשית שכהן נגרא שעולם מכלכל מתקיים בזכות ישראל · ויצא בן אשה ישראלית · וסמך מקלל לביום השבת לומ' שהמקלל ומקושש היו בזמן אחד · ולומר שבשחלל שבת כנופר בעיקר · ויקבו ב' ויקבו במחנה' ויקבו שכירם בשלה · רמז למ"ד שירא חייב מיתת דינו שלמשה על חרגה ליטע אהלו במחנה דן וזהו ויצבו עמדה · על עשקישדה · ויקב ב' במ' אתרי לישני ויק' את השם · ויקב

חור בלעני · והיינו דאית' בסנהדרין והאימא לגרזיה מכרז · מלמד שפתי' רעות עשה · ויקלל ד' במס' ויקב ויקלל · ושתיהי הלך בגלע ההר כולך ויקלל · ויקלל הפלשתי את דוד · ויקלל את יומו באיוב · דאיתקש קללת נשיא לקללת השם דכתי' אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור · על כן בהרב שמיני והפלשתי · אבל איוב שלא ברך וקלל כדכ תי' כאחת הגבי' ת תדברי ולא קלל רק את יומו על כן זיוסף ה' לאיוב למשנה ויניחהו ב' במשמר' הכא ויניחוהו במשמר · ויניחוהו מחוץ לעיר בני נח ויניחהו מחוץ לעיר ·

אבן עזרא

את יום השביעי ולא נדע למה נסמכה זאת הפרשה אולי דבר המקלל דברים אשר לא כן בעבור הלחם והשמן והקרבנות : (יג) ויקב · יש אומרים שפירושו ויפרש כמו אשר פי יי יקבנו אשר נקבו בשמות ויש אומרים שהוא כמו מה אקוב והראשון קרוב לפי דעתי : (יג) במשמר · במקום ידוע במחנה : (יד) וסמכו כל השומעים · בעבור כי על פי עדותם יסקל : (טז) כל העדה · הם גדולי הארץ שהם

איש כי יקלל אלהיו ונשא
חטאו : טז ונקב שם יהוה
מות יומת רגום ירגמו בו
כל העדה כגר כאזרח
בנקבו שם יומת : יז ואיש
כי יכה כל נפש אדם מות
יומת : יח ומכה נפש בהמה
ישלמנה נפש תחת נפש :
יט ואיש כי יתן מום בעמיתו
כאשר עשה כן יעשה לו :
כ שבר תחת שבר עין
תחת עין שן תחת שן כאשר
יתן מום באדם כן ינתן בו :
כא ומכה בהמה ישלמנה
ומכה אדם יומת : כב
משפט אחד יהיה לכם כגר
כאזרח יהיה כי אני יהוה
אלהיכם : כג וידבר משה
אל בני ישראל ויוציאו את
המקלל אל מחוץ למחנה
וירגמו אתו אבן ובני ישראל
עשו כאשר צוה יהוה
את משה :

קנ"ד · עוזיאל ס"מן ומפטירין והכהנים הלוים · ניחזקאל בסימן ע"ד :

אונקלוס

טז ודיפריש שמא דיי אתקטלא יתקטיל מירגם ירגמוניה כל כנישתא כגיורא כיציבא בפרשותיה שמא יתקטיל : יז וגבר ארי יקטול כל נפשא דאינשא אתקטלא יתקטיל : יח ודיקטול נפש בעירא ישלמינה נפשא חלף נפשא : יט וגבר ארי יתן מומא בחבריה כמא דעבד כן יתעביד ליה : כ תברא חלף תברא עינא חלף עינא שנא חלף שנא כמא דיתיהב מומא באינשא כן יתיהיב ביה : כא ודיקטול בעירא ישלמינה ודיקטול אינשא יתקטיל : כב דינא חד יהי לכון כגיורא כיציבא יהי ארי אנא יי אלהכון : כג ומליל משה עם בני ישראל ואפיקו ית דארגיז למברא למשריתא ורגמו יתיה אבנא ובני ישראל עבדו כמא דפקיד יי ית משה :

ומליל

תולדות אהרן

ונשא פסחים נג ונוקב שם סנהדרין נו שבועות לו כגר סנהדרין נו בנקבו שם פס כו שבועות לו ואיש כי קמא פג סנהדרין עט כתכ פל ומכה נפש כיכה כא כתובות לה כויר פח ב"ק פג נפש תחת פס פל ואיש כי כתובות לה ב"ק כו לג פג פל כאשר עשה כתובות לג קמא פל עין תחת כתובות לא קמא פס כאשר יתן קמא פס כן ינתן כתובות לג קמא כד ומכ' בהמה כתובות לה נא קמא לה פג

סנהדרין פד ומכה אדם שם משפט אחד יבמות קבג כתובות לג קמא פג פד סנהדרין כה לג ויוציאו את שם דרין מג וירגם אותו שם מג ובני ישראל שם

רשב"ם

(יו) מות יומת · לפי פשוטו יש לפרש כן · מכה נפש בהמה · ממיתה לגמרי · ומכה בהמה ישלמנה · חובל · אע"פ שאינו ממיתה לגמרי :

הוספת אמור מיסוד רבינו שמואל

רש"י

שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי : (יו) ונוקב · לשון קללה כמו מה אקוב : (יז) ואיש כי יכה · לפי שנאמר ומכה איש וגו' אין לי אלא שהרג את האיש אשה וקטן מנין ת"ל כל נפש אדם : (כ) כן ינתן בו · פירשו רבותינו שאינו נתינת מום ממש אלא תשלומי ממון שמין אותו כעבד לכך כתוב בו לשון נתינה דבר הנתון מיד ליד : (כא) ומכה בהמה ישלמנה · למעלה דבר בהורג בהמ' וכאן דבר בעושה בה חבורה : ומכה אדם יומת · אפילו לא הרגו אלא עשה בו חבורה שאין נאמ'

כאן

למה ויניחוהו במשמר כדי לפורשו . נוקבו שם וסמיך ליה איש כי יכה רמז למה שאחרו יכה יוסי את יוסי . דבר אחר נוקבו סמך שם ואיש כי יכה לומר כל המוסר לשונו על ישראל כאלו מוסר לשונו על שכינה .

חוביה : טו ברם מאן דמפרש ומחרף שמא דיי אתקטלא יתקטל אטלא יאטלון יתיה אבנין כל כנשתא כגיורא כיציבא בזמן דיחרף שמא דמייחד יתקטיל : יז וגבר ארום יקטול כל נפשתי דבר נשא מבני ישראל אתקטלא יתקטל בסייפא : יח ודיקטול נפש בעירא ישלמינה נפשא חלף נפשא : יט וגבר ארום יתן מומא בחבריה היכמא דעבד היכדין יתעביד ליה : כ דמי תברא חולף תברא דמי עינא חולף עינא דמי שינא חולף שינא היכדין דיתן מומא באנשא היכדין יתיהב ביה : כא ומאן דיקטול בעירא ישלמינה ומאן דיקטול אינשא יתקטל : כב דינא חדא יהי לכון כגיורא כיציבא יהי ארום אנא יי אלהכון : כג ומליל משה עם בני ישראל ואפיקו ית מרגזא למברא למשריתא ואטלו יתיה אבנין ובני ישראל עבדו למסמך ידיהון ולמרתף ולמצלב ולמקבור היכמא דפקיד יי ית משה :

ירושלמי

תבר תשלומי תבר עין תשלומי עין ושן תשלומי שן היך דיתהב מום בבר נשא כן יתיהב ביה :

סמך מקלל לפרשת בהר סיני לומר שהמקלל קלל השם שנתן בסיני . ויעל כאשר עשה ה' את משה . וסמיך ליה בהר סיני לומר שנאמר כזה למשה בסיני סקול יסקל . ויירא יירה כנעשה לו .

ומליל

רש"י

כאן נפש ובמכה אביו ואמו דבר הכתוב ובא להקישו למכה בהמה מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך לומר במכה שפטור ומה בבהמה בחבלה שאם אין חבלה אין תשלומין אף מכה אביו אינו חייב עד שיעשה בו חבורה : (כב) אני ה' אלהיכם . אלהי כלכם כשם שאני מיחד שמי עליכם כך אני מיחד שמי על הגרים : (כג) ובני ישראל עשו . כל המצוה האמורה בסקילה במקום אחר דחייה רגימה ותלייה :

בהר

אבן עזרא

גדולי ישראל ויש אומרי' כי יקלל אלהיו כפתרו והנכון שמלת אלהים שם התאר והמלאכים יקראו אלהים וכן הדיינים ומי יוכל לדעת מה יש בלב המקלל אך אם יפר' השם הנכב' שאיננו שם התאר ולא יתער' עם שם כי הוא לבדו והנה הטעם בעת שיקלל אם יפרש השם יומת בנקבו שם כאשר עשה בן המצרי ולמען כבוד השם לא נזכר . ואמר כגר כאזרח יומת ויתכן שהכו אלה הנצים זה את זה על כן נכתבה זאת הפרשה וכבר הזכירה רק הוסיף כגר כאזרח יהיה ואחל כי יכה כל נפש אדם בזדון ולא במלחמה מגר או אזרח . (יח) ומכה בהמה ישלמנ' : והנה נפש תחת נפש משמש לשנים הפסוקים :

(יט) כן יעשה לו . ואמ' שמשון כן עשיתי להם והגאון הביא ראיות משקול הדעת כי לא יתכן להיות שבר תחת שבר כמשמעו כי הראשון בא בלא כוונה ואיך יתכן לעשות שבר כמוהו ואם הוא במקום מסוכן שהכה ימות וכן בעין ומי שפר שלישית אור עינו איך יוכל לעשות כן בעין שחובל על כן דברי הקבלה אמת כי פי' אלה שיש עליו שבר להוציא עינו אם לא יפדנו ואם טענו עלינו אם היה החובל עני ותשובתינו כי על הרוב דבר הכתוב ושמא יעשיר העני גם זאת התשובה על הטוענים אם היה חובל בעין עור : (כ) כן ינתן בו . יש ב"ת תחת על כמו אשר אני רוכב בה ורבי' כן או פירושו כן ינתן בו אם לא יפדה . וטעם ומכה בהמה פעם אחרת להזכיר הגר כי נתינת המום הוא בישראל כי כן כתוב בעמיתו רק מכה אדם ובהמה משפט אחד להם כגר כאזרח וכבר הודעתיך כי בהתחבר שנים כפי' ביא דרך קצרה גם הכתוב תאו דרך קצרה שלא הזכיר עם מכה אדם ומת כי ידוע הוא כי המכה לא יומת עד מות המוכה ופי' אחר הזכי' בתחלה נפש והטע' שהכהו במקום מסוכן ואחר כן אמר כלל מי שימית יומת בין שהכה במקום מסוכן או שאינו מסוכן על כן לא הזכיר נפש . וטעם אלהיכם אלהי האזרח ואלהי הגר ישראל עשו . מאותו היום כמשפט הזה נקובל :

פ פ פ פ פ פ פ

כה

א וידבר יהוה אל משה בהר
סיני לאמר: ב
דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם כי תבאו אל הארץ
אשר אני נתן לכם ושבתה
הארץ שבת ליהוה: ג
שש שנים תזרע שדך ושש
שנים תזמר כרמך ואספת
את תבואתה: ד ובשנה
השביעת שבת שבתון יהיה
לארץ שבת ליהוה שדך לא
תזרע וכרמך לא תזמר: ה
את ספיח קצירך לא תקצור
ואת ענבי נזירך לא תבצר
שנת שבתון יהיה לארץ: ו
והיתה שבת הארץ לכם
לאכלה לך ולעבדך
ולאמתך ולשכירך ולתושבך
הגרים עמך: ז ולבהמתך
ולחיה אשר בארצך תהיה
כל תבואתה לאכל: ס
ח וספרת לך שבע שבתת
שנים

א ומליל יי עם משה בטורא
דסיני למימר: ב
מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארי תיעלון לארעא
דאנא יהיב לכון ותשמיט
ארעא שמיטתא קדם יי:
ג שית שנין תזרע חקלך
ושית שנין תכסח כרמך
ותכנוש ית עללתה:
ד ובשתא שביעתא נייח
שמטתא יהי לארעא
דתשמיט קדם יי חקלך לא
תזרע וכרמך לא תכסח:
ה ית כתא דחצדך לא
תחצד וית ענבי שבקך לא
תקטוף שנת שמטתא יהי
לארעא: ו ותהי שמיטת
ארעא לכון למיכל לך
ולעבדך ולאמתך ולאגירך
ולתותבך דדיירין עמך:
ז ולבעירך ולחיתא
דבארעך תהי כל עללתה
למיכל: ח ותמני לך
שבע שמיטין דשנין שבע
שנין שבע זמנין ויהון לך יומי
שבע שמיטין דשנין ארבעין
והשע

ל' פס' לאמר · י"ג · ג' נסב' · ג' · כ"ל פס' י' · כולהון פס' · דמ"ח · נ"פ פתח · נפסק · ג' י' נ"מ"ג · כ' רוש · ל' פתחין וכו' שנת שבתון כתו' · ל' · ג' · ל' · ג' · ג' · פל ג"פ' פס' · פמ"א · ג'

שש שנים · כדיים ספ · ובשנה · ר"פ פ · פ"ק ג · שדך לא · ר"פ ט · פ"ק ג · פכות פ · לכם · נ"ק קנ · לאכלה · פסחים כב · סכה ו' ס · קמא קא קנ · החלוני כב · מכות כד · בכורות יב · ולבהמתך · פסחים כב · תענית ו · תהיה · קמא קד · כדה נט

רשב"ם

(א) בהר סיני קודם שהוקם אהל מועד:
(ב) ושבתה. לשון ביטול:
(ג) ואספת. שלא תפקור:

ושנתם

רש"י

(א) בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה פרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנויה בת"כ וכ"ל שכך פירושה לפי שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנ' תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כלן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כלם כללותיהן ודקדוקיהן

וחזרו

פ פ פ

וידבר א ומליל יי עם משה בטוורא דסיני למימר : ב מליל עם
בני ישראל ותימר להון ארום תיעלון לארעא דאנא יהיב
לכון ותשמט ארעא שמיטתא קדם יי : ג שית שנין תזרעון חקליכון
ושית שנין תגזרון כרמיכון ותכנשון ית עללתא : ד ובשתא שביעתא
נייח דשמיטתא יהי לארעא די תשמיט קדם יי חקליכון לא תזרעון
וכרמיכון לא תגזרון : ה ית כתי שביק חצדכון לא תחצדון וית ענבי
דרופכון לא תקטפון שנת שמיטתא יהי לארעא : ו ותהי שמטת
ארעא לכון למיכל לך ולעבדך ולאמתך ולאגירך ולתותבך דדיירין
עמך : ז ולבעירך ולחייתא די בארעך תהי כל עללתא למיכל :
ח ותמני לך שבע שמיטין דשנין שבע שנין שבע זמנין ויהון לך
סכום יומי שבע שמיטין דשנין ארבעין ותשע שנין :

בהר סיני סמך מקלל לבהר סיני לפי שבסיני שמעו לא תשא ונזדעזע כל העולם וזה שמע ולא נזהר. ועוד בגימטריא בקדושין שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרים אותו

לתלמידיהם פעם אחת בשבוע. לכך סמך לו שמטה. עבני כ' במ' ואת ענבי נזירך לא תבצור ענביתו ענבי רוש. אם תבצור בשביעית. יהיו ענבי רוש. שביעית בגלות ישראל. בחטא השביעי חבל

ותעבר

רשי

וחזרו ובשכו בערבות מואב : (ב) שבת לה'. לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית : (ד) יהיה לארץ. לשדות ולכרמים : לא תזמור. שקונצין זמורותיה ותרגומו לא תכסח ודומה לו קוצים כסוחים שרופה באש כסוחה : (ה) את ספיח קצירך. אפילו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר הוא קרוי ספיח : לא תקצור. להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל : נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרת' לא תבצור. אותם אינך בוצר אלא מן המופקר' :

(ו) והיתה שבת הארץ וגו'. אף על פי שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך : שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור : לך ולעבדך ולאמתך. לפי שנאמ' ואכלו אביוני עמך יכול יהיו אסורים באכילה לעשירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדי' ושפחו' אמורים כאן : ולשכירך ולתושבך. אף הגוים:

ולחיה

אבן עזרא

בהר סיני. אין מוקדם ומאוחר בתורה וזו הפרשה קודם ויקרא וכל הפרשיות שהם אחריו כי הדבור בהר סיני ועתה כרת הברית הכתובה בפרשת ואלה המשפטים והזכירה במקום הזה לחבר תנאי הארץ וכאשר אמר על העריות כי בעבור תקיא הארץ אות' כן אמ' בפרשת אם בחקותי על שבתות הארץ והזכיר בתחלה פי' השבתות :

(ב) ושבתה הארץ שבת ליי'. מצוה על ישראל שלא יעזוב גר לזרוע שנת השבת כאשר לא נעזבנו לעשות מלאכה בשבת כי הוא ברשותינו : וטעם שבת ליי' כיום השבת וסוד ימי עולם רמוז במקום הזה : (ג) את תבואתה. שב אל הארץ הנזכרת בפסוק הראשון : (ד) שבת שבתון. פירשתיו :

(ה) ספיח. ידוע שהוא מגזרת ספחני נא : נזירך ידוע שהוא מגזרת נזיר : שבת שבתון. הטעם כי שנת שבתון היא לארץ והטעם שהארץ איננה ברשותך בשנה הזאת : (ו) והיתה שבת הארץ. הטעם כל מה שהוציאה מעצמה. וטעם לכם לכל העולם. וטעם לך שיש רשות לבעל האדמה לאכול הספיחי': (ז) ולבהמתך. שהיא ברשותך :

(ז) ולבהמתך ולחיה. אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש שמזונותיה עליך מה ת"ל ולבהמתך מקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית : (ח) שבתות שנים. שמטות שנים יכול יעשה ז' שנים רצופות שמטה ויעשה יובל אחריהם ת"ל שבע שנים שבע פעמים הוי אומר כל שמטה ושמטה

בזמנה

שנים שבע שנים שבע פעמים
והיו לך ימי שבע שבתת
השנים תשע וארבעים שנה:
ט והעברת שופר תרועה
בחדש השבעי בעשור
לחדש ביום הכפרים תעבירו
שופר בכל ארצכם: י
וקדשתם את שנת החמשים
שנה וקראתם דרור בארץ
לכל ישביה יובל הוא תהיה
לכם ושבתם איש אל אחזתו
ואיש אל משפחתו תשבו:
יא יובל הוא שנת החמשים
שנה תהיה לכם לא תזרעו
ולא תקצרו את ספיחיה ולא
תבצרו את נזריה: יב כי
יובל הוא קדש תהיה לכם
מן השדה תאכלו את
תבואתה: יג בשנת היובל
הזאת תשבו איש אל אחזתו: יד
וכי תמכרו ממכר לעמיתך
או קנה מיד עמיתך אל תונו
איש את אחיו: טו במספר
שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני

תבואת

ותשע שנין: ט ותעבר
שופר יבבא בירחא שביעאה
בעשרא לירחא ביומא
דכפוריא תעברון שופרא
בכל ארעכון: י ותקדשון
ית שנת חמשין שנין ותקרון
חירותא בארעא לכל יתבהא
יובלא היא תהי לכון ותתובון
גבר לאחסנתיה וגבר
לזרעיתיה תתובון: יא
יובלא היא שנת חמשין שנין
תהי לכון לא תזרעון ולא
תחצדון ית כתהא ולא
תקטפון ית שבקהא: יב
ארי יובלא היא קודשא תהי
לכון מן חקלא תיכלון ית
עללתה: יג בשתא
דיובלא הדא תתובון גבר
לאחסנתיה: יד וארי
תזבנון זבינין לחברך או תזבנון
מן יד חברך לא תונון גבר
ית אחוהי: טו במנין
שניא בתר יובלא תזבון מן
חברך במנין שני עללתא
יזבין לך:

לפום

בכורות יג · אל תונו מציעא נא נח · בכורות יג · במספר גיטין מח · מציעא הו ערכין ילים כט ל לג · כוס מו :

רשבם

(י) ושבתם איש לירושתו · כמו שמפורש לפניכו שהמוכר שדהו חוזר לו בחנם ביובל: ואיש אל משפחתו · עבד עברי שחוזר הביתה ביובל: (יא) נזיריה · גידולי ענבים שמשרו לא תבצרו · וכן ספיחים בתבואה: (יו) כי מספר תבואות שעד היובל הוא מוכר לך ולא גוף הקרקע

רש"י

בזמנה: והיו לך ימי שבע וגו' · מגיד לך שאע"פ שלא עשית שמטות עשה יובל לסוף מ"ט שנה ופשוטו של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט: (ט) והעברת · לשון ויעבירו קול במחנה לשון הכרזה: ביום הכפורים · ממשמע שנאמר ביום הכפורים איני יודע שהוא

בעשור

ט וְתַעֲבַר קַל שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא
דְּכִפּוּרַיָּא תַּעַבְרוּן קָל שׁוֹפַר חֵירוּתָא בְּכָל אַרְעֲכוֹן : י וּתְקַדְּשׁוּן יַת
שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתִכְרְזוּן חֵירוּתָא בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לְכָל יַתְבָהָא יוֹבְלָא
הִיא תְּהֵי לְכוֹן וְתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחְסַנְתֵּיהּ וּגְבַר לְיִיחוּסֵיהּ תְּתוּבוּן : יא
יוֹבְלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְרוּן בְּאוּתְהָא
וְלָא תִקְטְפוּן יַת עִנְבֵי שְׁמִיטְתָהָא : יב אֲרוּם יוֹבְלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי
לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יַת עֲלַלְתָּא : יג בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הָדָא תְּתוּבוּן
גְּבַר לְאַחְסַנְתֵּיהּ : יד וַאֲרוּם תְּזַבְּנוּן זְבִינֵי לְחַבְרְכוֹן אוֹ תְזַבְּנוּן עִסְקָא
דְּמִיטַלְטְלָא מִן יַד חַבְרֵיכוֹן לֵית אַתּוּן רַשָּׁאִין לְאוֹנָיָא גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ :
טו עַמֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין אַתּוּן זַבְנִין חֲקִיל אוֹ כַּרְמָא בְּמִנְיַן סְכוּם
שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא תְּזַבְּנוּן מִן חַבְרֵיכוֹן בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא דִּכְנִישׁוּת עֲלַלְתָּא
יזבנון

ט"ד כלומר שטנעתמנות הענירות שופר בכל. ר"ת שבת לומר דוקא תקיעת יובל שהוא נגיעת דין דוחה שבת. לדור עולם כמנין ת"י רמז כמנין דרור שנים בין דרורים בארץ

מנעננה הבית. ספיחיה ב' לא תקצרו את ספיחיה תשטף ספיחיה עפר ארץ והיגו דאית' בתוספתא' בשביעית פורץ אדם כרמו ושותר גדרו והיינו דכתי' אגנים שחקו מים

רש"י

בעשור לחדש א"כ למה נאמר בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת בעשור לחדש דוח' שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ראש השנה דוח' שבת בכל ארצכם אלא בב"ד בלבד : (י) וקדשתם' בכניסתה מקדשין אותה בב"ד ואומרי' מקודש' השנה : וקראתם דרור • לעבדים בין נרצע בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר אמר רבי יהודה מהו לשון דרור כמדייר בי דיירא וכו' שדר בכל מקום שהוא רוצה ואינו ברשו' אחרי' : (יא) יובל היא • שנה זאת מובדלת משאר שנים נקובת שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר : ושבתם איש אל אחוזתו • שהשדות חוזרות לבעליהן : ואיש אל משפחתו תשובו • לרבות את הנרצע : יובל היא שנת החמשים שנה • מה ת"ל לפי שנאמר וקדשתם וגו' כו' כדאיתא בראש השנה ובת"כ : את נזיריה • את הענבים המשומרים אבל בוצר אתה מן המופקרים כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל נמצאו שני שנים קדושות סמוכות זו לזו שנת מ"ט שנה שמטה ושנת החמשי' יובל : (יב) קדש תהיה לכם • תופסת דמיה כהקדש יכול תצא היא לחולין תלמוד לומר תהיה בהווייתה תהא : מן השדה תאכלו • על ידי השדה אתה אוכל מן הבית שאם כלה לחיה מן השדה אתה צריך לבער מן הבית כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל : (יג) תשבו איש אל אחוזתו • והרי כבר נאמר ושבתם איש אל אחוזתו • אלא לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחוזרת לאביו ביובל : (יד) וכי תמכרו וגו' : לפי פשוטו כמשמעו ועוד יש דרשה מכאן כשאתה מוכר מכור לישראל חברך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומניין שאם באת לקנות קנה מישראל חברך ת"ל או קנה מיד עמיתך : אל תונו • זו אונאת ממון : (טו) במספר שנים אחר היובל תקנה • זהו פשוטו ליישב המקרא על אופניו על האונאה בא להזהיר כשתמכור או תקנה קרקע דעו כמה שנים יש עד היובל ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה

אבן עזרא

ולפיה שאיננה ברשותך : (ט) והעברת שופר תרועה • יש מחלוקת אם נברא העולם בניסן או בתשרי ואין צורך להאריך כי מעתיקי הדת תקנו לנו בתפלות ראש השנ' זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון והנה ראינו תקיעת שופר בשנת היובל בתשרי בתחלת השנה ועוד בפרשת הקהל את העם לקרוא בתורה בחג הסוכות וכתוב למען ישמעון ולמען ילמדו ולא יתכן להיות אחר תתי השנה ועוד וחג האסיף בצאת השנה וכן תקופת השנה והפסק בכאן שנת השבת שכתוב לא תזרעו ובמרחשון החלו בארץ ישראל לזרוע ואם היתה תחלת השנה הניסן הנה לא יקצרו אשר זרעו בשנה השישית ולא יזרעו כי הנה שנת השמטה היא ואחר שלא יקצרו זרע שנה ששית לא יזרעו פעמים וכתוב אמר לא תזרעו

תְּבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃ טז לְפִי
רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ
וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט
מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת
הוּא מֹכֵר לָךְ׃ יז וְלֹא תוֹנוּ
אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ
מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־
מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ
לָבֶטַח׃ יט וְנָתְנָה הָאָרֶץ
פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע
וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ׃ כ
וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה
הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא
נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ׃ כא
וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם
בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־
הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים׃ כב
וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת
וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן
עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא
תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃ כג
וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת

כי

ג' ר"פ · ג' · כ"נ ס"פ · ג' · ג' · ג' · ג' · ג' וא' ולפלס קלסין · ג' ר"פ · ג' כתי' כתי' · פ"ר פ"

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא אַסְגֵּי
זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵירוּת
שְׁנַיָּא תַּזְעֵיר זְבִינוֹהִי אֲרֵי
מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּין לָךְ׃
יז וְלָא תוֹנוּן גְּבַר יָת
חַבְרֵיהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי
אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ יח
וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי
תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן
וְתִיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרוּחְצָן׃
יט וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ
וְתֵיכְלוּן לְמִסְבַּע וְתִתְּבוּן
לְרוּחְצָן עֲלַהּ׃ כ וַאֲרֵי
תֵימְרוּן מָה נֵיכוּל בְּשַׁתָּא
שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא
נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא׃ כא
וַאֲפַקֵּיד יָת בִּרְכְתִי לְכוֹן
בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַכְנוֹשׁ
יָת עֲלַלְתָּא לִתְלָת שְׁנִין׃
כב וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא
תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא
עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵתָא
עַד מֵיעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן
עַתִּיקָא׃ כג וְאַרְעָא לָא
תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי
אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתָבִין
אַתּוּן קֳדָמָי׃

ובכל

רשב״ם

הקרקע: (יז) מן השדה תאכלו · ולא מן הנאסף אל הבית שאסור לאוספו: (כא) לשלש השנים · לפי הפשט · זריעת ששית · מפרנס ששית · ושביעית ושמינית יזרעו ויאכלו מתבואת ששית עד תחלת תשיעית שיתפרנסו מתבואה הנזרעת בשמינית:

גאולה

רש״י

הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח ואם יש שנים מרובות ואכל ממנו תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן וזהו שנאמר במספר שני תבואת ימכור לך לפי מנין שני התבואות שהיא עומדת ביד הלוקח תמכור לו · ורבותינו דרשו מכאן שהמוכר שדהו אינו

רשאי

יונתן בן עוזיאל

יזבנון לכון : טו לפום סכום סוגי שניא תסגי זבינוי ולפום סכום
זעירות שניא תזעיר זבינוי ארום מנין כנישת עללתא הוא מזבן לך :
יז ולא תונון גבר ית חבריה במילין קשין ותדחל מאלהך אנא יי
אלהכון : יח ותעבדון ית קיימי וית סדרי דיניי תטרון ותעבדון
יתהון ותיתבון על ארעא לרוחצן : יט ותתן ארעא איבה
ותיכלון ותשבעון ותיתבון על ארעא לרוחצן : כ וארום אין תימרון
מה ניכול בשתא שביעתא הא לא נזרע ולא נכנוש ית כתי עללתנא :
כא ואפקיד ית ברכתי לכון מן אוצריי טבין דבשמי שכינתי
בשתא שתיתיתא ותעביד ית עללתא דתספוק לתלת שנין : כב
ותזרעון ית שתא תמינתא ותיכלון מן עללתא עתיקתא דרחיא שתא
שתיתיתא עד שתא תשיעתא עד זמן מיעל עללתא תיכלון עתיקתא :
כג וארעא דישראל לא תזדבן לחלוטין ארום דילי ארעא ארום
דיירין

בעל הטורים

תשטוף שפיחיה עפר ארץ . שאפי' אם יש לה גדר אנסים ישחקנו ואף אם נא על שלהן שטף מים לא ינדור אותה נזיריה ב' במסורה לא תנזרו את נזיריה . ואידך זכו נזיריה משלג . רמז

סחור סחור אומרים לנזירא לכרמא לא תקרב . זכו נזיריה שלא תכנ"ו את נזיריה . שבעי' חמש' ויובלו' בטלו ישראל בארץ וכנגדם גלו שבעים שנה וזה הוא וטמאה שגועים כנלתה . שבע

רש"י

רשאי לגאול פחות משתי שנים שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום ואפילו יש שלש תבואות באותן שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה ושני' אינו יוצא מפשוטו כלום מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומעוט שנים : (יו) תרבה מקנתו . תמכרנה ביוק' : תמעיט מקנתו . תמעיט בדמים : (יז) ולא תונו איש את עמיתו . כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט איש את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ וא"ת מי יודע אם נתכונתי לרעה לכך נאמ' ויראת מאלהיך היודע מחשבו' הוא יודע כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלהיך : (יח) וישבת' על הארץ לבטח . שבעון שמטה ישראל גולים שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה והרצת את שבתותיה ושבעים שנה של גלות בבל כנגד שבעים שמטות שבטלו היו : (יט) ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה : שלא תדאגו משנת בצורת : ואכלתם לשובע . אף בתוך המעים תהא בו ברכה : (כ) ולא נאסף . אל הבית : את תבואתינו . כגון יין ופירות האילן וספיחין הבאים מאליהם : (כא) לשלש השני' . לקצת הששי' מניסן ועד ר"ה ולשביעי' ולשמיני' שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן : (כב) עד השנה התשיעית . עד חג הסוכות של תשיעית שהוא עת בא תבואתה של שמיני לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנו' ובתשרי הוא עת האסיף לבית ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים בששי' שלפני השמטה השביעית שהן בטלין מעבודת קרקע ב' שני' רצופו' השביעי' והיובל ומקרא זה נאמ' בשאר השמטות כלן : (כג) והארץ לא תמכר . ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא הלוקח כובשה : לצמיתות . לפסיקה למכירה פסוקה עולמית . כי לי הארץ . אל

אבן עזרא

שזרעו בשנה השביעית לבדה ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו מונים בחשבון השמש ואילו היה זה כן שנה לא פירש משה מהלך שנה תמימה כי חכמי המזלות לא יכלו עד הנה להוציאה לאור כי חכמי הודו מוסיפים על רביעי היום חומש שנה ותלמי וחביריו אומרים כי יחסר חלק משלש מאו' ביום והוא קרוב ממהלך העבור והבאי' אחריו אמרו חלק ממאה וששה ואחרים מאה ועשר ואחרי' מאה ושלשי' גם מאה ושמוני' כי יש מי שהיא שנתו להשלמ' המזלו' מנקודה נראית ויש מנקודת הגלגל הנטוי לימין ולשמאל ואנחנו צריכים לקבלה ועוד כי פי' חדש יכחיש הפרסי והצדוקים אומרים שהדת על שנת הלבנה : דע כי אין ללבנה שנה כלל רק נקשו המחשבים מספר חדשים קרובים לשנת החמה ומצאום י"ב כאשר אין לחמה חדש והמחשבי' בקשו מספר

כי לי הארץ כי גרים ותושבים
אתם עמדי: כד ובכל ארץ
אחזתכם גאלה תתנו לארץ:
ס כה כי ימוך אחיך ומכר
מאחזתו ובא גאלו הקרב
אליו וגאל את ממכר אחיו:
כו ואיש כי לא יהיה לו גאל
והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו:
כז וחשב את שני ממכרו
והשיב את העדף לאיש
אשר מכר לו ושב לאחזתו:
כח ואם לא מצאה ידו די
השיב לו והיה ממכרו ביד
הקנה אתו עד שנת היובל
ויצא ביבל ושב לאחזתו:
ס כט ואיש כי ימכר בית
מושב עיר חומה והיתה
גאלתו עד תם שנת ממכרו
ימים תהיה גאלתו: ל ואם

אונקלוס

כד ובכל ארע אחסנתכון
פורקנא תתנון לארעא:
כה ארי יתמסכן אחוך
ויזבן מאחסנתיה וייתי פריקיה
דקריב ליה ויפרוק ית זביני
אחוהי: כו וגבר ארי לא
יהי ליה פריק ותדביק ידיה
וישכח כמיסת פורקניה:
כז ויחשיב ית שני זבינוהי
ויתיב ית מותרא לגבר דזבין
ליה ויתוב לאחסנתיה:
כח ואם לא אשכחת
ידיה כמיסת דיתיב ליה ויהון
זבינוהי בידא דזבין יתיה עד
שתא דיובלא ויפוק ביובלא
ויתוב לאחסנתיה: כט
וגבר ארי יזבין בית מותב
קרתא מקפא שור ויהי
פורקניה עד משלם שתא
דזבינוהי עידן בעידן יהי
פורקניה: ל ואם לא
יתפרק עד משלם ליה שתא
שלמתא

מסרה: ל׳ לש׳ מ״ג כמ״ב ס׳ — ל׳ זוגין מן נ׳ נ׳ בענין קדמא לא כסיכו׳ ותניא׳ תניתא׳ כסיב נ״ו ב׳ ופי׳ לו שיגה ידו — ל׳ — ל׳ לש׳ מס׳ כמ״ב ס״פ נל״ם — ס׳ חסר

תולדת אהרן: כי לי גיטין מז — ובכל ארץ קדושין כא — וכי ימוך שם כ — ערכין ל׳ — ומכר קדושין ט — וגאל את שם כא — ואיש כי שם — גאולתו שם כ כא — ערכין ל — וחשב את ערכין שם — והשיב שם — לאיש שם — ויצא ביובל שם — שם — ושב שם — ואיש כי מגלה ג — קדושין ט — ערכין ל — גא — עד תתום שם יש לא — כתם — ימים תהיה כתובות כו

קדושין כא

רשבם

(כד) גאולה תתנו לארץ אם ירצה המוכר לפדותה לפני היובל: (כז) והשיב את העודף · מן השנים עד היובל שלא אכל עדיין · העודף המעדיף:

רשי

תרע עיניך בה שאינה שלך: (כד) ובכל ארץ אחוזתכם · לרבות בתים ועבד עברי ודבר זה מפורש בקדושין בפרק ראשון ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב: (כה) · כי ימוך אחיך ומכר · מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחוזתו · ולא כולה למד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו · ואין הלוקח יכול לעכב: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל · וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל שיכול לגאול ממכרו: (כז) וחשב את שני ממכרו · כמה שנים היו עד היובל כך וכך וכמה מכרתיה לך כך וכך עתיד היית להחזירה ביובל נמצאת קונ׳ מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה אכלת אותה שלש או ארבע הוצ׳את דמיהן מן החשבון וטול את השאר וזה והשב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנם ללוקח: לאיש אשר מכר לו · המוכר הזה שבא לגאלה: (כח) די השיב לו · מכאן שאינו גואל לחצאין: עד שנת היובל · שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום שהיובל משמט בתחלתו: (כט) בית מושב עיר חומה · בית בתוך עיר המוקפ׳ חומ׳ מימות יהושע בן נון: והיתה גאולתו · לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה

תלע

דיירין ותותבין אתון עמי : כד ובכל ארע אחסנתכון פורקנא
תיתנון לארעא : כה ארום אין יתמסכן אחוך ויזבון מאחסנתיה
וייתי פריקיה דקריב ליה ויפרוק ית זביני אחוי : כו וגבר ארום לא
יהי ליה מאן דחמי למפרוק זבינוי ותארע ידיה וישכח היך כמיסת
פורקניה : כז וידייק ית סכום שני זבינוי ויתיב ית מותרא לגבר
דזבין ליה ויתוב לאחסנתיה : כח ואין לא תארע ידיה היך מיסת
דיתיב ליה ויהי זבינוי ביד מאן דזבין יתיה עד שתא דיובלא ויפוק בלא
כסף ויתוב לאחסנתיה : כט וגבר ארום יזבון בירת מותבא בבירנין
דמקפין שור ויהי פורקניה עד משלם שתא דזבינוי מן עידן לעידן יהי
פורקניה : ל ואין לא יתפריק עד זמן מישלם ליה שתא שלימתא

ספר וכתיב נתדיה כנלת' על כן היו כנלה לכתי' סכתיו נריו היתה ירושלים לנידה כניסה · כמכין נדה · דיום אחד של שנה האחרון תמוב שנה · איש אל אחוזתו ·

וסמין ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך לומר אלהים שאין להם אחריות כקנין שם נכסים שיש להם אחריות ועוד סמך לו תוכו איש לאחוזתו · לומר שגם קרקע יש

ויקום

רש"י

משתי שנים ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה הוצרך לפרש בזה שהוא חלוק שאם רצה לגאול בשנה הראשו' גואלה ולאחר מכאן אינו גואלה : והיתה גאולתו · של בית : ימים · ימי שנה שלמה קרוים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים : (ל) וקם הבית לצמיתות · יצא מכחו של מוכ' ועומד בכחו של קונה : לא יצא ביובל · אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו

לא

אבן עזרא

מספר לחדש שיהיה נחלק קרוב לחדש מימות חדשי הלבנה על כן חדשנו שם ללבנה ושנותינו ישובו בסוף לשנות החמה על כן העתיקו חז"ל כי לעולם היה בית דין עושה שבעה עבורים בכל המחזור שלש' לחמה חשיכי אע"פ שהיו קובעי' בכל חדש על פי ראיית הלבנה וסוד המחזור ידוע מחכמת המזלות וטעם תעבירו שיתקעו שופר בכל המולדת : (י) וקדשתם את שנת החמשים · בעבור הארץ ויושביה : דרור · ידועה שהוא כמו חפשי וכלדרור לעוף עוף קטן מנגן כשהוא ברשותו ואם הוא ברשות אדם לא יאכל עד שימות : יובל · כמו שלוח וחז"ל אמרו שפירוש יובל כבש והראיה שופרות היובלים ונקראה השנה בשם השופר · וטעם תהיה לכם לישראלים לבדם : (יא) ושבתם איש אל אחוזתו · כאשר יפרש כי בשנת היובל תשוב הארץ הנמכרת לבעלים : ואיש אל משפחתו · העבד הנמכר לישראל : (יב) יובל היא · אחר שהיא שנת יובל לא תזרעו : (יג) קדש תהיה לכם : כי היא מפורשת בינות השנים : מן השדה תאכלו · מה שיוציא השדה מעצמו תאכלו כלכם ככתוב בשנת השמיטה : (יג) בשנת היובל הזאת : טעמו בתחלת השנה : (יד) או קנה · שם הפועל ושם מקו' קניתם קנה וכן זכור את יום השבת ורבים כמוהם : וטעם תמכרו לשון רבים על פי עדים וכן טעם אל תונו רק כמספר שנים : (יו) תרבה מקנתו · הפך תמעיט · וטעם אל תונו איש את עמיתו הוזהר למוכר כי הראשון לקונה : (יז) כי אני יי' אלהיכם · ואחר שאני אלהיכם אפרע מכניהם מאשר יונה עמיתו ואם תעשו חקותי תתן הארץ פריה · וטעם להזכיר זה בעבור מספ' תבואו' אמרו הצדוקים כי תבואותינו ראיה כי תחלת השנה מניסן ואין זו ראיה כי יתכן להיות פי' תבואותינו מה שתוציא הארץ מעצמה ואם אמרו לא תקרא תבואה כי אם ספיח הנה לנגדם מן השדה תאכלו את תבואתה ועוד יודיענו איך יעשו בשנת היובל כי לא יזרעו בששית ובשביעית ובשמינית רק יזרעו בתשיעית ויקצרו בעשירי' ולמה לא הזכיר שכתו' זה כי אמר לשלש השנים לבדם והנכון בעיני שפירוש ועשת את התבואה שתתן ברכה בששית שיספיק ויוסיף עוד שנה ובשנת היובל יהיו שלש שנים בלא תוספת ושלש ועשת זרה כמו משרת את המלך כי בעבור התמכרו שנים תוי"ן חסרו האחד להקל על הלשון : (כב) ישן · שב אל מן וטעמו כענם וכן מן הכפרת תעשו את הכרובים : (כג) לצמיתות ·

כמו

לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה
תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־
ל׳ ק׳ ול״כ בָּעִיר אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה
ק׳ לא וקרי׳ לו׳ לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו
לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי
הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
ג׳ חסר כתו׳ חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ
יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל
יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי
עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם
י׳ נר״פ · ג׳ תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר
יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־
בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי
עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ
עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת
ב׳ לשון נקבה עוֹלָם הוּא לָהֶם: ס לה
סימן׳ ג׳ וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ
ל׳ פלעיל וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי
עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ
ג׳ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ
ג׳ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־
כספך

אונקלוס

שַׁלְמְתָא וִיקוּם בֵּיתָא
דִּבְקַרְתָּא דְּלֵיהּ שׁוּרָא
לַחֲלוּטִין לִדְזַבְנֵיהּ יָתֵיהּ לְדָרוֹהִי
לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא: לא
וּבָתֵּי פַצְחַיָּא דְּלֵית לְהוֹן שׁוּר
מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל־חֲקַל
אַרְעָא יִתְחַשְׁבוּן פּוּרְקָנָא
יְהֵי־לֵיהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפְּקוּן:
לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי
אַחְסַנְתְּהוֹן פּוּרְקַן עָלַם תְּהֵי
לְלֵיוָאֵי: לג וּדְיִפְרוֹק מִן־
לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִינֵי בֵיתָא
וְקִרְוֵי אַחְסַנְתֵּיהּ בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי
בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא
אַחְסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
לד וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן
לָא יִזְדַּבַּן אֲרֵי־אַחְסָנַת עָלַם
הוּא לְהוֹן: לה וַאֲרֵי־
יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וּתְמוּט יְדֵיהּ
עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּיהּ דַּיָּר וְתוֹתָב
וְיֵחֵי עִמָּךְ: לו לָא תִסַּב
מִנֵּיהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל
מֵאֱלָהָךְ וְיֵחֵי אָחוּךְ עִמָּךְ:
לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן
לֵיהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא־
תִתֵּן מֵיכְלָךְ:
אנא

תולדות אהרן

עד מלאת
ערכין לא
תמימה שם
וקם הבית
קמא כג
ערכין ל לא
לב
אשר לא
מגלה ג ה י
שבועות יו
ערכין לג
לק נר׳
שם לא
לא יצא
שם כט לא
ובתי
שם לג
על שדה
קדושין כא
ערכין שם
גאולה
קדושין כ
ערכין ל לג
גאולת
שם לג
אשר יגאל
שם לג
ויצא ממכר
שם לג
כי בתי שם
ושדה שם
כי אחוזת
שם כח לל
וכי ימוך
קדושין כ
מציע׳ פ״קי׳
ערכין ל

אל תקח קדושין כ׳ · קמא קיג · מציעא סה ע״א ע״ש׳

ערכין ל׳ · את כספך מציעא סח ע״ס ע״ש

רשב״ם

של שנים שאכל כבר · (לג) ואשר יגאל מן הלוים · כמו שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים · ומי ירצה לגאול · ואין לו כזה לגאול: ויצא ממכר בית וגו׳ כלומר תשוב לו בחנם ושדה מגרש כמפורש

רש״י

לא יצא: (לא) ובתי החצרים · כתרגומו פצחין עיירות פתוחות מאין חומה ויש הרבה בספר יהושע הערים וחצריהם בחצריהם ובטירותם: על שדה הארץ יחשב · הרי הן כשדות הנגאלי׳ עד היובל ויוצאין ביובל לבעלים אם לא נגאלו: גאלה תהיה לו · מיד אם ירצה ובזה יפה כחו מכח שדות ששדות אינן נגאלות עד שתי שנים: וביובל יצא · בחנם: (לב) וערי הלוים: מ״ח עיר שנתנו להם: גאולת עולם · גואל מיד אפילו לפני שתי שנים אם מכרו שדה משדותיהם הנתונות להם באלפים אמה סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו חלוט לסוף שנה:

ואשר

וִיקוּם בֵּיתָא דִּבְקַרְתָּא דְּלֵיהּ שׁוּרִין לַחְלוּטִין לְדִיזְבַּן יָתֵיהּ לְדָרוֹי לָא יִפּוֹק
בְּיוֹבְלָא׃ לא וּבָתֵּי כּוּפְרָנַיָּא דְּלֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף חֲזוֹר חֲזוֹר הָהֵי
בְּטִינְדְּרִיסִין דִּפְרִיסַן עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשְּׁבוּן פּוּרְקָנָא תְּהֵי לְהוֹן וּבְיוֹבְלָא
יִפְּקוּן׃ לב וְקִירְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִירְוֵי אַחְסַנְתְּהוֹן פּוּרְקַן עָלַם יְהֵי לְלֵיוָאֵי׃
לג וּמַאן דְּיִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִינֵי בֵּיתָא וְקִירְוֵי אַחְסַנְתְּהוֹן בְּיוֹבְלָא
אֲרוּם בָּתֵּי קִירְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחְסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לד וּבְרַם
חֲקֵיל פַּרְוִילֵי קִירְוֵיהוֹן לָא יִזְבְּנוּן אֲרוּם
אַחְסַנַת עָלַם הוּא לְהוֹן׃ לה וַאֲרוּם
יִתְמַסְכֵּן אָחוּךְ וְתִמוֹט יְדֵיהּ עִמָּךְ
וְתַתְקִיף בֵּיהּ וְתִתְחַנְיֵיהּ יְדוּר וְתוֹתָב
וְיִתְפַּרְנֵס עִמָּךְ׃ לו עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל
לָא תִיסְבוּן מִנֵּיהּ לָא שַׁעֲרִין וְלָא רִבְיָין
וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וְיִתְפַּרְנֵס אָחוּךְ עִמָּךְ׃
לז עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת כַּסְפֵּיכוֹן לָא תִיתְּנוּן לֵיהּ בְּשַׁעֲרָן וּבְרִיבְיָין
לא

ירושלמי

וַחֲקַל פַּרְווִילֵי קִירְוַיְיהוֹן לָא
יִזְדַּבַּן וַאֲרוּם אַחְסָנַת׃
יַת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵיהּ
בְּשַׁעוּרִין וּבְרִיבְּיָן לָא תִתֵּן
מְזוֹנָךְ׃

בו אונאה על כדי לחיין קנה ג' או קנה מיד עמיתך ותרי נבי דוד לא כי קנה אקנה נמפיר פסקנה הגורן מארונה ואף על גב דדרשינן או קנה מיד עמיתך שתקנה מיד ישראל ולא מיד גוי· אף על פי כן קנה דוד הגורן מארונה כיון שלא היה יכול לקנות מישראל· אל תונו איש את אחיו וסמיך ליה במספר לומ' לך דבר שנמדד ומשקל אין בו אונאה· איש את עמיתו ויראת: ס"ת שתות· לומר לך שאונאה עד שתות· אמר ה' אלהיכם וסמיך ליה· ועשיתם את חקותי· יעשה המצות לשם פועלם וישבת לבטח· בטח בא"ת ב"ש שנ"ם שחשבון שנ"ם עמל הבית וישבו בטח· כי גרים ותושבים אתם עמדי· וסמיך ליה ובכל ארץ אחוזתכם· לומר שבכל מקום שגלו שכינה עמהם· מצאה ב' במסר' ואם לא מצאה ידו· ואידך גם צפור מצאה בית ודרור קן לה· פי' אם לא מצאה ידו שאינו יכול לגאול ישאר ביד הלוקח עד שנת הדרור· וזהו לא מצאה בית ודרור שבשנת הדרור ימצא ביתו· ושדה ב' במסור' ושדה מגרש עריהם
לא

רש"י

(לג) ואשר יגאל מן הלוים· ואם יקנה בית או עיר מהם: ויצא ביובל· אותו ממכר של בית או של עיר וישוב ללוי שמכרו ולא יהי' חלוט כשאר ערי בתי חומה של ישראל וגאולה זו לשון מכירה· ד"א לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוים אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט ת"ל ואשר יגאל מן הלוים אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם: ויצא ממכר בית· הרי זו מצוה אחרת ואם לא גאלה יוצאה ביובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם· לא היו להם נחלת שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיה' לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות כדי שלא יופקעו נחלתם מהם: (לד) ושדה מגרש עריה' לא ימכר· מכר גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכר' גזבר אינה יוצאה לכהנים ביובל כמו שנאמ' בישראל ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אבל בן לוי גואל לעולם: (לה) והחזקת בו· אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד למה זה דומה למשאוי שעל החמור עודהו על החמור א' תופס בו ומעמידו נפל לארץ ה' אין מעמידין אותו· גר ותושב· אף אם הוא גר או תושב ואיזהו תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"א ואוכל נבלות: (לו) ויראת מאלהיך· לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומור' לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלהיך או

אבן עזרא

כמו כריתות והתי"ו שרש מגזרת יצמיתם יי' אלהינו: כי לי כל הארץ· זה טעם נכבד וכן אמר משה בתפלתו יי' מעון אתה היית לנו אתה כמו מעון עומד ודור הולך ודור בא: (כד) ארץ אחוזתכם· שירשתם בארץ כנען גם בארץ האמורי: (כה) ימוך· מהפעלי' השניים הנראים ונח נעלם ביניהם וטעמו כמו דל ואביון: הקרוב אליו· ממשפחתו: (כו) וחשב· מהבנין הכבד הדגוש: (כח) ויצא הממכר· והנה שם תחת תאר השם ורבים כמוהו
ואחר

בתולה

מקרא

בְּכַסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ
וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ׃
לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים׃ ס
לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ
וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ
עֲבֹדַת עָבֶד׃ מ כְּשָׂכִיר
כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת
הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ׃ מא וְיָצָא
מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־
מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו
יָשׁוּב׃ מב כִּי־עֲבָדַי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת
עָבֶד׃ מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ
בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃ מד
וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ
מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם
מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃ מה
וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים
עמכם

מסרה

י"ו פתחין נסיפר' ב' חסף · ג' כטע' נספ' ר"פ : שש, רבי"ע' · ב' · ג' · פי' ג' חסר נמ"נ · ג' · ג' · ג' · ג' חס' וי"ו · "כר"פ יפ'

אונקלוס

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן
דְּאַפֵּקִית יַתְכוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יַת אַרְעָא
דִכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא׃
לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אֲחוּךְ
עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח
בֵּיהּ פּוּלְחַן עַבְדִין׃ מ
כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ
עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא יִפְלַח עִמָּךְ׃
מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא
וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ וִיתוּב
לְזַרְעִיתֵיהּ וּלְאַחְסָנַת
אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב׃ מב
אֲרֵי עַבְדַי אִנּוּן דְּאַפֵּקִית
יַתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם לָא
יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִין׃ מג
לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל
מֵאֱלָהָךְ׃ מד וְעַבְדָּךְ
וְאַמְתָךְ דִיהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא
דִבְסַחְרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן
עַבְדִין וְאַמְהָן׃ מה וְאַף
מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עַרְלַיָּא דְדַיְרִין
עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן
וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן
דְּאִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן
לְכוֹן לְאַחְסָנָא׃
ותתחסנון

תולדת אהרן

לתת לכם כתובות קי · וכי ימוך קדושין כ מציעא עא ערכין ל · עד שנת קדושין כ ערכין כט · ויצא מעמך קדושין כב · ושב אל שם טו כא מציעא עא מכות יג · לא ימכרו סנהדרין פ · וגם מבני יבמו' מו עח סוטה ג גיטין לח קדושין סז

רשב"ם

כמפורש באלה מסעי: (לט) עבודת עבד. לרדותו

רש"י

שתולה מעותיו בנכרי להלוותם לישראל ברבית הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו לכך הוצרך לומר ויראת מאלהיך: (לח) אשר הוצאתי וגו'. והבחנתי בין בכור לשאינו בכור אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית ואומר של נכרי הם. ד"א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם מצותי אפילו הם כבדות עליכם: לתת לכם את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מצותי: להיות לכם לאלהים. שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים וכל היוצא ממנו כעובד ע"א: (לט) עבודת עבד. עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעלו: (מ) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים התנהג בו: עד שנת היובל. אם פגע בו יובל לפני שש שנים היובל מוציאו: (מא) ובניו עמו. אמר רבי שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו: אל אחוזת אבותיו.

לא תתנון עיבוריכון : לח אנא הוא יי אלהכון די פריקית ואפיקית יתכון פריקין מן ארעא דמצרים מטול למיתן לכון ית ארעא דכנען למהוי לכון לאלהא : לט וארום יתמסכן אחיך עמך ויזדבן לך לא תפלח ביה היך בנימוסי פלחנות עבדיא : מ היך אגירא היך תותבא יהי עמך עד שתא דיובלא יפלח עמך : מא ויפוק לבר חורין מעמך הוא ובנוי עמיה ויתיב לגניסתיה ולאחסנת אבהתוי יתוב : מב ארום עבדי הינון דהנפיקית יתהון פריקין מארעא דמצרים לא יזדבנון היך בנימוסי זבין עבדיא : מג לא תשתעבדון ביה בקשיו ותדחל מאלהך : מד ברם עבדיכון ואמהתיכון די יהון לכון מן אמהתכון דמן עממיא די בחזרנותיכון מנהון תזבנון עבדין ואמהן : מה ואוף מבני תותביא ערליא דדיירין עמכון מנהון תזבנון ומן ייחוסיהון דעמכון דאתילידו בארעכון

לא ימכר. ושדה תרומה לא ישנה היינו דאמרינן בערכין ושדה מגרש עריהם לא ימכר פי' לא ישונה. וכמו כן שדה תרומות לא ישונה כדכתיב אל ע' ואל מטרי וחי אחיך עמך ושפין ליה אל ינקש מאתו כנך ותרבית רמז שכל המלוה ברבית אינו חי. וכן הוא אומר בנשך נתן חיה לא יחיה. שש בגי' זה כמו לעתיד לבא אין הנחש מתרפא כדכתיב והנחש עפר לחמו. כן הלוקח רבית לא יחיה רבית יגולה תרי"ג שסקול כמו תרי"ג מצות. ד"א שדומה רבית לנחש שנושך כנחש. כשכיר שנים כנחש' כשכיר כתושב יהיה עמך. ואידך עד ירבה כשכיר יומו. רמז למה שאמרו חכמים פועל חוזר אפילו בחצי היום פי' כשכיר יהיה עמך עד שירצה ואפי' ביומו אם ירצה יחזור. שהולידו שנים במסרה אשר הולידו בארצכם ואידך אשר הולידו בניכם בתוככם ביחזקאל בענין חלוקת הארץ שצוה ליתן לגרים חלק בארץ שאע"פ שבביאת הארץ לא נטלו גרים בארץ לעתיד לבא יטלו חלק בארץ

רש"י

אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך : אחזה. חזקה : כי עבדי הם. שטרי קודם. לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח : (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לצורך כדי לענותו אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צרי' עדור תחת הגפן עד שאבא. שמא תאמר אין אני מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך הרי הדבר הזה מסור ללבו לכך נאמר ויראת : (מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. א"ת א"כ במה אשתמש בעבדי איני מושל באומות איני נוהל שהרי הזהרתני לא תהיה כל כשמה אלא מי ישמשני : מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים : אשר סביבותיכם. ולא שבתוך גבול ארצכ' שהרי בהם אמרתי לא תחיה כל נשמה : (מה) וגם מבני התושבים. שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה אלא אתה מותר לקנותו כעבד : מהם תקנו. אותם תקנו

אבן עזרא

ואחר שהזכיר בית מושב ילענו כי ימכר מאחוזתו שדה או כרם : (כט) עיר חומה. עיר מוקפת : ימים. שנה עד סוב הימים מקור וחום וקין וחורף כאשר היו כי סבתם סוב השמש למקומה והנ' אנחנו צריכים לקבלה על שנה תמימה אם לחמה אם ללבנ' ואם מעוברת : (לא) על שדה הארץ יחשב. כמו ויבואו האנשים על הנשים ופי' עם : (לב) גאלה תהיה לו. לכל בית ובית כמו בכות לעדם עלי שור וכמו על בנים כי איננו. גאלת עולם. בכחי ובעבו' שאם גאלת עולם אחר ואחר יגאל וטעם כמו יקב' ויש אומרים אפילו אם היה הגואל לוי. וי"ו ויצא כפ"א רפה בלשון ישמעאל. בית או עיר המשפט אחד : ומטה ידו. מגזרת לא ימוט והמ"ם שרש וכמוהו אם אמרתי מטה רגלי : (לה) אחיך. ישראל : עמך. שאתה חייב לגאלת עמך שאתה רואה : גר ותושב. ואם הוא מארצך או גר ותושב : וחי. כמו יחיה : והחזקת בו' הפך ומטה ידו שלא יפול : (לו) נשך ותרבית. מפורש בדברי הקבלה תי"ו תרבי' נוסף כמו תרמית והוא מגזרת רב רק הוא מהפעלים שהלמ"ד שלהם נח נעלם כמו תכלי' שלה ואחר כן פי' הנשך והתרבי' גם מ"ם מרבית נוסף כמו מ"ם ואבן משכית. וטעם אני יי' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים שהייתם גרים ושנה נתתי לכם אתווה ובטעם דבק עם גר ותושב

וחי

עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם
אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ
לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃ מו וְהִתְנַחַלְתֶּם
אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם
לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם
תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ
בְּפָרֶךְ׃ ס מז וְכִי תַשִּׂיג יַד
גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ
עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ
אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃ מח
אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ
אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ׃ מט
אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־
מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ
יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל׃
נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת
הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל
וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר
שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃ נא
אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן
יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃
נב וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ
כאניר
כפי

מסרה: נ׳ וא׳ · מתשפחתם · ב׳ א׳ חס׳ וא׳ · מ״ל ודין מ״ל · ר״פ חס׳ י׳ ג׳ בליש׳ : · ב׳ ובעניין · שביעי · ל׳ וא׳ ומסמן · ל · ל׳ · ל׳ נספ׳ · פו׳ ל׳ מפר נא׳ ב מ״ל : · ל׳ ומ״ל וא׳ והשיגה : · א׳ ר״פ בסיפר׳ : ל׳ ומפאח א״ג מן חד חד חד · ב׳ וחד מ׳ בכוקת יבותי

אונקלוס

מו וְתַחְסְנוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לְמֵירַת אַחְסָנָא לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבַאֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ׃ מז וַאֲרֵי תַדְבֵּיק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּיהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתַב דְּעִמָּךְ אוֹ לְאַרְמָאֵי מִזַּרְעִית גִּיּוֹרָא׃ מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פּוּרְקָנָא תְּהֵא לֵיהּ חַד מֵאֲחוּהִי יִפְרְקִנֵּיהּ׃ מט אוֹ אַחְבּוּהִי אוֹ בַר אַחְבּוּהִי יִפְרְקִנֵּיהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵיהּ מִזַּרְעִיתֵיהּ יִפְרְקִנֵּיהּ אוֹ דְתַדְבֵּק יְדֵיהּ וְיִתְפְּרֵק׃ נ וְיִחַשֵּׁב עִם זָבְנֵיהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵיהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּיהּ׃ נא אִם עוֹד סַגִּיאוֹת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֶן יָתֵיב פּוּרְקָנֵיהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי׃ נב וְאִם זְעֵיר אִשְׁתְּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיחַשֵּׁב לֵיהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵיב יָת פּוּרְקָנֵיהּ׃

תולדת אהרן

אש׳ הולידו יבמות עח · סוטה ג׳ · והתנחלתם אנ״ה כג · כתובות מג · נזיר סא · גיטין לח · קדושין יו כב · נתרא קי · לרשת בכורות יג · לעולם בהם ברכות מו · סוטה ג · גטין לח · קדושין כג · נדה מו · וכי תשיג קדושין יד · לגר תושב שם כ · ב״ק קיג · מניעא עא · או לעקר יבמות מו · מניעא שם · אחרי נמכר ב״ק קת · ערכין ל · אחד מאחיו קדושין כא · או דודו או יבמות כב · קדושין טו כא · או השיגה שם טו · ממשפחתו יבמות כב · קדושין טו כא

וחשב עם שם יו יא · קמא קיג · כימי שכיר קדושין כ כא · ערכין ל · אם עוד קדושין כ · ערכין ל · ישיב גאולתו קדושין ח יו · מכסף קדושין ח ידין כ · בכורות יג · ערכין ל · ואם מעט קדושין כ · ערכין שם :

רשבם · רש״י

לרדותו בפרך כעבד כנען : (מז) או לעקר , שנעקר · תקנו : (מו) והתנחלתם אותם לבניכם החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש הנחילו לבניכם שא״כ היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם והתנחלתם כמו והתקוממתם : איש באחיו , להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך : (מז) יד גר ותושב , גר והוא תושב כתרגומו ערל תותב וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב : וכי

בְּאַרְעֲכוֹן וְלָא מִן כְּנַעֲנָאֵי וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחְסָנָא : מו וְתַחְסְנוּן יַתְהוֹן
לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לְיָרוּתַת אַחְסָנָא לְעָלָם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחוּכוֹן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל גְּבַר בְּחַבְרֵיהּ לָא תִשְׁעַבְּדוּן בְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ : מז וַאֲרוּם תַּארַע
יַת עָרֵל וְתוֹתָב דְּעִמָּךְ וְיִתְמַסְכֵּן אָחוּךְ עִמֵּיהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב דְּעִמָּךְ
אוֹ לְשָׁרִישׁ פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה לְמִשַּׁמְשָׁא לָהּ וּלְפַלְחָהָא דְּמִזַּרְעִית גִּיּוֹרָא :
מח בָּתַר דְּיִשְׁתְּמוֹדַע לְכוֹן דְּיִזְדַּבַּן מִן יַד פּוּרְקָנָא יְהֵי לֵיהּ מַן חַד מִן
אָחוֹי יִפְרְקִינֵיהּ : מט אוֹ אַחְבוֹי אוֹ בַר אַחְבוֹי יִפְרְקִינֵיהּ אוֹ מִקָּרִיב
בִּישְׂרֵיהּ מִזַּרְעִיתֵיהּ יִפְרְקִינֵיהּ אוֹ תַארַע יְדֵיהּ אוֹ יְדָא דְּצִבּוּרָא וְיִתְפְּרִיק : נ
וִידַיֵּיק עִם עַרְלָאָה דְּזַבְנֵיהּ מִשַּׁתָּא דְּיִזְדַּבַּן לֵיהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וִיהֵי
כְּסַף זְבִינוֹי כְּמִנְיַן שְׁנַיָּא הֵי כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּיהּ : נא אִין עַד כְּדוֹן
אִית סַגְיוּ בִּשְׁנַיָּא לְפוּם סְכוּמְהוֹן יָתִיב פּוּרְקָנֵיהּ מִכְּסַף זְבִינוֹי : נב
וְאִם קַלִּיל יִשְׁתַּיְירוּן בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וִיחַשֵּׁב לֵיהּ כְּפוּם סְכוּם
שנוי

בארץ · והתנחלתם אותם לבניכם · והתנחלתם את הארץ זה הוא שאמרו חכמים לעבד את קנה בקרקעות לקנו' בכסף בשטר וחזקה · בן דדו הס' נו"ן אותיות בן דודו · אם עוד רבות בשני' · רבות בנים' יגאלנו בגרינן בכסף שנים שלשה כפי שנים יהיה את גאולתו · ורב שיהיה ימי שנים מספר שנים ולא כלע · פי' כפי שנים בין אם הם רבים כדכתיב ורב שיהיו ימים שנים או מועטים כדכתיב מספר דהיינו מעטים כמו אתי מספר · לעולם יהיה גאולתו · י"ד פעמים כתיב יובל בפרשה כנגד י"ד יובלות שהיו בארץ עד שגלו

רש"י

תשיג יד גר ותושב עמך · מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך : ומך אחיך עמו · מי גרם לו שימוך דבוקו עמו על ידי שלמד ממעשיו : משפחת גר · זה הגוי כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע"א עצמה להיות לה שמש ולא לשהו' אלא לחטוב עצים ולשאוב מים : (מח) גאולה תהיה לו · מיד אל תניחוהו שיטמע עד שנת היובל שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל שהרי ביובל יצא כמו שנאמר למט' ויצא בשנת היובל ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר ואע"פ כן לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם אלא כשבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן דמיו אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה נמצא שקנה הגוי עבודת שנה במנה ואם שהה זה אצלו חמש שנים ובא ליגאל ינכה לו חמשה מנים ויתן לו העבד ט"ו מנים וזהו והיה כסף ממכרו כמספר שנים : (נ) כימי שכיר יהיה עמו · חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו : (נא) ואם עוד רבות בשנים · עד

אבן עזרא

וחי עמך גם עם כל הפרשה הנזכרת בעבור גאלת הארץ · והזכיר פרשת ומטה ידו עמך בעבו' שיזכיר הישראלי שיהיה לו צורך רב עד שימכור עצמו שילא ביובל והיה כל פרשת הסדר דבקה : (לט) ונמכר לך · הוא מעצמו או גנב ממך ומכרוהו בבית דין : (מא) הוא ובניו עמו · זה שהעתיקו חכמי' ועבדו לעולם · וטעם כי עבדי הם כי אני קניתים מבית עבדים : (מג) תרדה בו · כטעם ממשלה : בפרך כדברי המתרגם ארמית : (מד) מאת הגוים אשר סביבותיכם · כעמון ומואב ואדום וארם : (מה) וגם מבני התושבים · הדרים בארץ כנען שהיא ארצכם והם מהגוים הנזכרים או מצרים וכל עם חוץ משבעת הגוים כי הכתוב הזהיר עליהם לא תחיה כל נשמה והנה אסור אפילו להאכילם ויתכן שחז"ל אמרו עבד כנעני כל הגר הגר בארץ כנען ואיננו כנעני ביחוסו או הם ידעו להוצי' זה הדבר לאמיתו כי דעתנו נקלה כנגד דעתם · (מו) והתנחלתם · מבנין התפעל וכמוהו והתאויתם לכם : לעולם בהם תעבודו · מותרים רק כאשר מצאנו חז"ל שאמרו כי ה' מצות קבלנום · וטע' ובאחיכם בני ישראל שתעשה הפרש בין אחיך ובין הנכרי : (מז) או לעקר · כמו שרש והטעם שסב לדת ישראל הוא ממשפחת גר ואין ריע לו · רק הוא כמו מלת ושרשך הכך ובן ואת סוסיהם תעקר : (מט)

מסרה / תורה

ג׳ כ״ד כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃
ג׳ נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה
ס׳ עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃
כילי נד וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא
נחצלתן כי בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃
ל׳ כל ככור
ג׳ מוכס וזין נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים
בתקף
ומהפך וכי׳ עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
עבדי׳ זריין אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
גונריא
תתינין אֱלֹהֵיכֶם׃ כו א לֹא־
ג׳ כ״כ׳ ג׳ תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן
פ״ז פסו׳ לא מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם
כלא לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
ל׳ נס״פ אֱלֹהֵיכֶם׃ ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי
י׳ סוף פסוק תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי
יְהוָה׃

אונקלוס

נג כַּאֲגִיר שְׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּיהּ לָא יִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָךְ׃ נד וְאִם לָא יִתְפְּרֵק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בִּשְׁתָּא דְיוֹבֵלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ׃ נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דְּאַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצַלְמָן וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סְגִידָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ ב יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי תִּטְּרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ׃

תולדת אהרן

כפי שניו — קדושין סח
ערכין סט
ואם לא — קדושין סח
ויצא סח
כי לי בני — כב סח
קמא קיו
מגילה י
נדרים
ואבן משכית מגלה כב

כ״ו י׳ פסו׳ נ״ג · לא״ו ו״ה סימן׃ ואפטירין ויאמר ירמיהו בירמיה בסימן ל״ב׃

רשב״ם

שנעקר מזה המלכות רחוק מארציכם: לא תושב ולא גר ולא גוי ואזרח: (א) משכית · מן שכה כמו מרבית מן רבה · ואיכו מוצא לו חבר כי אם חברו עברו משכיות לבב · לשון ראיות לבבו · אף כאן אבן רואה שיש לו בה צלמים וציורים להסתכל בהן:

רש״י

עד היובל: (נג) לעיניך · הכל כמו שפירשתי לא ירדנו בפרך לעיניך · כלומר ואתה רואה ((כד) ואם לא יגאל באלה. באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש: (נה) כי לי בני ישראל עבדים · שטרי קודם: (א) אני ה׳ אלהיכם: כל המשעבדן למטה כאלו משעבדן למעלה: לא תעשו לכם אלילים · כנגד זה הנמכר לנכרי שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורבי עובד ע״א אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו מקראות הללו ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזהיר על השביעית ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר לא חזר בו סוף מוכר אחוזתו לא חזר בו סוף מוכר את ביתו לא חזר בו סוף לוה ברבית כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות לא חזר בו סוף מוכר את עצמו לא חזר בו לא דיו לישראל אלא אפילו לנכרי: ואבן משכית · לשון כסוי כמו ושכותי כפי שמכסין הקרקע ברצפת אבנים: להשתחוות עליה · אפילו לשמים לפי שהשתחוואה בפשוט ידים ורגלים היא ואסרה התורה לעשו׳ כך חוץ מן המקדש: (ב) אני ה׳ נאמן לשלם שכר:

חסלת בהר מסוד רבינו שמואל׃

חסלת פרשת בהר סיני

שנוי יתיב ית פורקניה : נג הי כאגיר שנא בשנא יהי עמיה לא
ישתעביד ביה בקשיו ואנת חמי ליה : נד ואין לא יתפרק באילין
שניא ויפוק בר חורין בשתא דיובלא הוא ובנוי עמיה : נה ארום
דילי הינון בני ישראל משתעבדין לאורייתי עבדי הינון דאפיקית
יתהון פריקין מארעא דמצרים אנא הוא יי אלהכון : א לא תעבדון
לכון טעוון וצילמין וקמתין מטול
סגודא לא תקימון לכון ואבן מציירא
לא תתנון בארעכון למגחן עלה ברם
סטיו חקיק בציורין ודיוקנין תשוון בארעית מקדשיכון ולא למסגוד לה
ארום אנא יי אלהכון : ב ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מוקדשי
תהון אזלין בדחלתי אנא יי :

ירושלמי

ואבן דטעו :

אם

בעל הטורים: נגלו בימי יהושע כן שה ותשעה עשר פעמים גאולה יגאלנו ונגאל כנגד תשעה עשר ברכות • לכן צריך לסמוך גאולה לתפלה • ופסל • הפ"א עקומה • לומר לך כל המודה בע"ז כאילו כופר בכל התורה כולה שניתנ' מכשיקות פיהו של הקב"ה • את שבתותי תשמורו סמך לע"ז ששקול שבת כנגד ע"ז • וכמן לו את מקדשי תיראו • שאין בית המקדש דוחה שבת • את שבתתי תשמורו הרי שכתב שמירה אחר השבת • שמור את יום השבת הרי שמירה לפניו • שצריך שמירה בין מלפניו בין מלאחריו תוספת מחול על הקדש :

אם

אבן עזרא

או שהשיגה ידו • שמצא אבדה או ירש ממון את ממשפחתו • והזכיר בתחלה האח והמשפחה כי הוא הדבר הנמצא ברוב : (נ) קונהו • בה"א ובלא ה"א שוה : במכרו • שם הפעל מבני' הפעל והשנים שיעמוד עמו כימי שכיר יהיה • וי"ו ואם עוד רבות בשנים כפ"א רפה בלשון ישמעאל והטעם בין היות השנים הנשארו' רבות או מועטו' : (נא) לפיהן ישיב גאלתו • על כסף מקנתו כן יחשב לו : (נג) כשכיר שנה • להוסיף לא ירדנו בפרך לעיניך לא כעזוב הגר לרדו' בו בפרך • (נד) ואם לא יגאל באלה • בשנים הנשארו' ליובל וי"א על ידי אלה הנזכרים : (נה) כי לי בני ישראל • טעם שהודיעו כן הגר הקונה העבד הישראל : (א) לא תעשו לכם אלילים • בעבור שנמכר לגוי הזהיר על ע"ז שלא ישמש אדניו בפסל ולא יעבוד אלהיו בשבת ובזה יקנהו הנכרי : (ב) ומקדשי תיראו • שיבא למקדש שלש רגלי' ויתכן להיות טעם לא תעשו לכם אלילים בעבור שאמר עבדי הם ואחר שהם עבדי יעבדו אותי לבדי ולא אחרים. ופסל ידוע • ומצבה לפסל : משכית • שם כמו מרבית וטעמו אבן מצויירת מגזרת עברו משכיו' לבב שכיו' החמדה : לא תתנו בארצכם • זה משפט ע"ז במרקולים: כי אני ה' אלהיכם • לי תשתחוו ובתרגום ירושלמי כן : את שבתותי תשמורו • שבות השמיטה ומקדשי תיראו • שבת היובל כי כן כתוב קדש תהיה לכם ולפי דעתי שהזכיר את שבתותי מטעם ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני ולא בעבור שהזכיר להשתחוו' עליה והטעם שתבאו בכל שבת להשתחוו' לפני ולא על אבן משכי' רק מקדשי והנה הזכיר היום הנבחר כי הוא נבחר לעבודת השם כאשר פירשתי וגם הזכיר המקום הנבחר • וטעם אני ה' ששבתי מכל מלאכה בשבת וכבודי דר במקדש על כן הזכיר מלת תיראו :

חסלת בהר סיני

פ פ פ פ פ פ

ג אם בחקתי תלכו ואת
מצותי תשמרו
ועשיתם אתם: ד ונתתי
גשמיכם בעתם ונתנה הארץ
יבולה ועץ השדה יתן פריו:
ה והשיג לכם דיש את
בציר ובציר ישיג את זרע
ואכלתם לחמכם לשבע
וישבתם לבטח בארצכם: ס
ו ונתתי שלום בארץ
ושכבתם ואין מחריד
והשבתי חיה רעה מן הארץ
וחרב לא תעבר בארצכם:
ז ורדפתם את איביכם
ונפלו לפניכם לחרב: ח
ורדפו מכם חמשה מאה
ומאה מכם רבבה ירדפו
ונפלו איביכם לפניכם
לחרב: ט ופניתי אליכם
והפריתי אתכם והרביתי
אתכם והקימתי את בריתי
אתכם

מסרה: ז׳ ר״פ בפס׳ · חקת דקרי׳ למנות ו׳ · ב׳ · כתיבה יבולה · ד׳ בליש׳ ית׳ ג׳ · ל׳ ומסר · י״ג · כו׳ ל׳ פס׳ ור״ו · ו׳ · ב׳ מ״ג · ל׳ ב״כ פס׳ ו׳

אונקלוס:

אם בקימי תהכון וית
פקודי תטרון
ותעבדון יתהון:
ד ואתן מטריכון
בעידנהון ותתן ארעא
עללתה ואילן חקלא יתן
אביה: ה ויערע לכון
דישא לקטפא וקטפא יערע
לאפקי בר זרעא ותיכלון
לחמכון למשבע ותיתבון
לרוחצן בארעכון: ו
ואתן שלמא בארעא ותשרון
ולית דמניד ואבטל חיתא
בישתא מן ארעא ודקטלין
בחרבא לא יעדון בארעכון:
ז ותרדפון ית בעלי
דבביכון ויפלון קדמיכון
לחרבא: ח וירדפון
מנכון חמשא מאה ומאה
מנכון לרבותא יערקון ויפלון
בעלי דבביכון קדמיכון
לחרבא: ט ואתפני
במימרי לאיטבא לכון ואפיש
יתכון ואסגי יתכון ואקים
ית קימי עמכון:

ותיכלון

תולדת אהרן: אם בחקתי קידושין פא נדרים פא תהלים ה ונתתי תענית כב · ונתתי פב · וחרב פט

רש״י

ג אם בחקתי תלכו · יכול זה קיום המצו׳ כשהוא אומר ועשיתם אותם הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו · הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים כמו שנא׳ ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: (ד) בעתם · בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון (בלילי רביעית · רש״י ישן) בלילי שבתו׳: ועץ השדה · הן אילני סרק

אבן עזרא

אם בחקותי · תשמרו ועשיתם · מצו׳ ללמוד וללמד ולעשות · וי״ו ונתתי כוי״ו והארץ היתה תהו ובהו ולעולם כאשר המלה מלרע עם וי״ו הטעם הוא לעתיד ואם מלעיל עבר חוץ ממתי מעט: (ד) יבולה: מן כי בול הרים ישאו לו ולא נדע אם היו״ד שרש או איננו שרש כמל׳ יקום: (ה) דיש את בציר · והנה התבאר באספך את תעשיך מן השדה וכרם: לשובע · שם הפועל לבטח · בלא״ד ובחסרונו שוה וכן מלת לבדד והנה

הזכיר

פ פ פ

ג אם בחקתי אין בקיימי אורייתי תהכון וית סדרי דיני תנטרון ותעבדון יתהון : ד ואיתן מטריא דארעכון בעידנכון בכיר ולקיש ותיתן ארעא פירי עללתא ואילן דאנפי ברא יצלח בפירוי : ה ויארע לכון דרכא ית קטפא וקטפא יארע אפקות בר זרעא ותיכלון לחמכון ותשבעון ותתבון לרוחצן בארעכון : ו ואיתן שלמא בארעא דישראל ותשרון ולית דמניט ואבטיל רשות חיות ברא מן ארעא דישראל ושלופי חרב לא יעירון בארעכון : ז ותירדפון ית בעלי דבבכון ויפלון קדמיכון תבירי חרב : ח וירדפון מנכון חמשא למאתא ומאתא מנכון לרבבותא יעריקון ויפלון בעלי דבביכון קדמיכון תבירי חרב : ט ואתפני מן אגר עממיא למשלמא לכון אגר עובדיכון טביא ואיתקוף יתכון ואסגי יתכון ואקים ית קיימי עמכון :

ותיכלון

אם בחקותי בגימט' עמלים דברי תורה · סמך אם בחקותי לשבת וע"ז · לומ' ששקולי' הם ככל המצות והחקים · ועוד סמך שבתות לונתתי גשמיכם בעתם · להיינו בלילי שבתות : אם בחקותי

תלכו ר"ת אמת שתלכו בדרכי אמת בחקותי תלכו הי"א הירא"ה · וכתיב יראת ה' היא אוצרו · אם תמלאו אוצרותי אמלא אוצרותיכם · יפתח ה' לך את אוצרו · ועשיתם אותם · אותיו' אמת

רש"י

סרק ועתידין לעשות פירות : (ה) והשיג לכם דיש את בציר · שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר ובבציר תעסקו עד שעת הזרע : ואכלתם לשובע · אוכל קמעא והוא מתברך במעיו : (ו) ונתתי שלום · שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ מכאן שהשלום שקול כנגד הכל וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל : (ו) וחרב לא תעבור בארצכם · אין צרי' לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה : (ז) לפניכם לחרב · איש בחרב רעהו : (ח) מכם · מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם : חמשה מאה ומאה רבבה · וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומ' אלא מאה מכם שני אלפי' ירדופו · (יש מדקדקים בלשון רש"י שהוא כמו כפל ואריכות וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומר · וכמו כן מדקדקים כל גדולי המפרשי' ותשוביהם בלשון רש"י בפרשת בראשית לא היה צריך להתחיל ומה טעם פתח שגם כן כפל וע"ש בישובם · ולאן נראה לפרש למורי הגאון המופלג מהר"ר משה חריף נר"ו שמלת רבבה סובל ב' פירושים פירוש אחד עשרת אלפים וע"ז מקשה רש"י וכי כך הוא החשבון · ופירוש השני רבבה מספר מרובה ע"ש ריבוי וזה הפירוש שולל רש"י באומרו והלא לא היה צריך לומר וכו' ודוק) אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה : ונפלו אויביכם וגו' · שיהיו נופלין לפניכם שלא כדרך הארץ : (ט) ופניתי אליכם · אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם משל למה הדב' דומה למלך ששכר פועלי' וכו' כדאיתא בת"כ : והפריתי אתכם · בפריה ורביה : והרביתי אתכם · בקומה זקופה : והקימותי את בריתי אתכם · ברית חדשה

אבן עזרא

הזכיר בתחלה השובע שהוא עיקר · וטעם וישבתם לבטח כי בימי הרעב יגלו בני אדם ממקומ' כטעם לא תוסף תת כחה לך נע ונד : (ו) ונתתי שלום בארץ · ביניכם : ואין מחריד · לא מחיה רעה ולא מאויב רק אתם תרדפו האויב ויפול לפניכם והטעמ' כי מתי מעט מכם ירדפו מתי רב מהאויבי' וכבר הודעתיך בספר מאזנים כי עשרה ומאה ואלף ורבבה שהיא עשרת אלפים סך חשבון ומנהג המרבה לומר אחד לעשר כמו לי עתה כמוני עשר' אלפי' ופה הוסיף כי המאה ירדפום חמשה והנה כפל מנהג המרבה וכל אחד מהמאה ירדוף מאה וי"א כי בעבור התחברות האחדים יוסיף המספר וכן איכה ירדוף אחד אלף ואין צורך : (ח) ונפלו אויביכם · פעם אחרת שיפלו פעם אחר פעם בלי תקומה : (ט) ופניתי אליכם · להרבות עושריכם

מסרה	תורה	אונקלוס	תולדת אהרן
ט״ו ו׳ ח״ו ש׳	אתכם: י ואכלתם ישן	י ותיכלון עתיקא	
ג׳ ומ״ג ג׳	נושן וישן מפני חדש תוציאו:	דעתיק ועתיקא מן קדם	ואכלתם נתרא נא
ג׳ י״ג כתו׳	יא ונתתי משכני בתוככם	חדתא תפנון: יא ואתן	ונתתי
	ולא תגעל נפשי אתכם: יב	משכני ביניכון ולא ירחק	ערונין כ
ג׳ נאמתך	והתהלכתי בתוככם והייתי	מימרי יתכון: יב ואשרי	סנגועות יז
	לכם לאלהים ואתם תהיו לי	שכינתי ביניכון ואהוי לכון	
ג׳ בטע׳ ר״פ ניית	לעם: יג אני יהוה אלהיכם	לאלהא ואתון תהון קדמי	
	אשר הוצאתי אתכם מארץ	לעם: יג אנא יי אלהכון	
פ׳ חס׳ כל ס׳	מצרים מהית להם עבדים	דאפיקית יתכון מארעא	
ג׳ חס׳ ל׳	ואשבר מטת עלכם ואולך	דמצרים מלמהוי להון עבדין	
ג׳ ומ״ג	אתכם קוממיות: פ יד	ותברית ניר עממיא מנכון	
	ואם לא תשמעו לי ולא	ודברית יתכון בחירותא:	
ג׳	תעשו את כל המצות האלה:	יד ואם לא תקבלון	ואולי אתכ׳
	טו ואם בחקתי תמאסו	למימרי ולא תעבדון ית כל	נתרא פה פח
ג׳	ואם את משפטי תגעל	פקודיא האילין: טו ואם	כנהדרין ק ואם לא
	נפשכם לבלתי עשות את	בקימי תקוצון ואם ית דיני	מגלה נא
ג׳	כל מצותי להפרכם את	תרחק נפשכון בדיל דלא	ואם בחקתי
	בריתי: טז אף אני אעשה	למעבד ית כל פקודי	קדושין ס נתרא פח
ג׳ נפור׳	זאת לכם והפקדתי עליכם	לאשניותכון ית קימי:	
ג׳ ג׳	בהלה את השחפת ואת	טז אף אנא אעביד דא	אף אני שבת לג
		לכון ואסער עליכון בהולתא	
		שחפתא וקדחתא מחשכן	
		עינין ומפחן נפש ותזרעון	
		לריקנו זרעכון וייכלוניה	

הקדחת בעלי

רשב״ם

אם בחקתי (י) וישן מפני חדש תוציאו · מן הגרנות למכור כדכתיב תוציא את כל מעשר תבואתך ונתת ללוים וגו׳: (יג) מוטות עולכם · כדכתיב עשה לך מוסרו׳ · היא הרצועה שקושרין בהבעול של עץ הקרוי מוטות · לפי שמטה ומרכין את צואר השור:

קוממיות

רש״י

חדשה לא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברית חדשה שלא תופר שנאמר וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית וגו׳: (י) ואכלתם ישן נושן · הפירו׳ יהיו משתמרין וטובי׳ להתיישן שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו · שיהו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכן: (יא) ונתתי משכני · זה בית המקדש: ולא תגעל נפשי · אין רוחי קצה בכם כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר כמו כי שם נגעל מגן גבורים לא קבל המשיחה שמושחין מגן של עור מבושל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא יקוב העור: (יב) והתהלכתי בתוככם · אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני יכול לא תיראו ממני ת״ל והייתי לכם לאלהים: (יג) אני ה׳ אלהיכם · כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה שהרי הוצאתי אתכם מארץ

מצרים

אי נמי שתתעסקי נתור'דכתי' ניה עשייה • שכל טוב לכל עושיהם • עשר'פסוקי' מאם בחקותי על ואולך אתכם קוממיות • כנגד עשרה ברכו'שבויתן לך • וכנגד עשר'הדברו' לפוב'ארבעה נמפור' הכא

י וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְּמִעַתַּק וְלָא תְּסַלְמַנְטוּן וּבְרַם עַתִּיקָא מִן קֳדָם
עִיבּוּרָא הַדְתָא תְּפַנּוּן מִן אוֹצְרֵיכוֹן : יא וְאֶתֵּן שְׁכִינַת יְקָרִי בֵּינֵיכוֹן
וְלָא יְרַחֵק מֵימְרִי יַתְכוֹן : יב וְאַשְׁרֵי אִיקַר שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן וִיהֵי מֵימְרִי
לְכוֹן לֶאֱלָהָא פָּרוֹק וְאַתּוּן תְּהוֹן לִשְׁמִי לְאוּמָא קַדִּישָׁא : יג אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יַתְכוֹן פְּרִיקִין מִן אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְהוֹן מְשַׁעְבְּדִין
וְתַבְרִית נִיר שִׁעְבּוּדְהוֹן מֵעִלָוֵיכוֹן וּדְבָרִית יַתְכוֹן מִבֵּינֵיהוֹן בְּנֵי חוֹרֵי
וְהַלְכִית יַתְכוֹן בְּקוֹמָא זְקוּפָא : יד וְאִם לָא תִיצְבוּן לְמִשְׁמַע לְאוּלְפַן
מַאלְפֵי אוֹרַיְיתִי וְלָא תַעַבְדוּן מִן רְעוּתֵיכוֹן יַת כָּל פִּיקּוּדַיָּא הָאִלֵּין : טו
וְאִין בִּקְיָמַי אוֹרַיְיתִי תְּקוּצוּן וְאִין יַת סִדְרֵי דִינַי תַּרְחִיק נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּדִיל
דְּלָא לְמֶעֱבַד יַת כָּל פִּקּוּדַיי וְסוֹפְכוֹן לְמִבְטְלָא יַת קְיָימִי : טז לְחוֹד
אֲנָא אַעֲבִיד דָּא לְכוֹן וְאַגְרֵי עֲלֵיכוֹן מַחַת מוֹתָנָא יַת שַׁחֲפוּתָא וְיַת
קַדַּחוּתָא מְכַלְיָא עַיְינִין וּמְסַיְּיפָא נַפְשׁ וְתִידְרְעוּן לְרֵיקָנוּ זַרְעֲכוֹן דְּלָא

ואכלת' לאחכם לסוב'• ואידך כשנתנו על סיר הבשר נאכלנו לחם לשובע•ואידך נידה שלא להם לשובע • נכולן מזכיר שובע על הלחם•אז על הפירות בשביל שהוא כתו'על חקו' ייסוב אבל כשהיו נמדב'

יצמח

רש"י

אבן עזרא

מצרים ועשיתי לכם כסי' גדולי' : מוטות • עושריכם ולפרות ולהרבות אתכם בבנים ובנות
כמין יתד בשני ראשי העול המעכבי' המוסרה והכנון בעיני להיות והפריתי הפך עוצר רחם :
שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר כמו עשה והקימותי
לך מוסרות ומוטות קביליי"א בלע"ז : קוממיות • בקומה זקופה : (יד) ואם לא תשמעו לי •
להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים יכול לקיום המצו' כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הרי קיום
מצות אמור הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ומה תלמוד לומר לי אין
לי אלא זה המכיר את רבונו ומכוין למרוד בו וכן באנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד מכירים
רבונם ומתכוונים למרוד בו וכן בנמרוד גבור ציד לפני ה' שמכירו ומתכוין למרוד בו : ולא תעשו •
משלא תלמדו לא תעשו הרי שתים עבירות : (טו) אם בחקתי תמאסו • מואס באחרים העושים :
משפטי תגעל נפשכם • שונא החכמים : לבלתי עשות • מונע את אחרים מעשות : את כל מצותי • כופר
שלא ציותים לכך נאמר את כל מצותי לא נאמר את כל המצות : להפרכם את בריתי • כופר בעיקר
הרי שבע עבירו' הראשונ' גוררת השנייה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרי'
העושין שונא את החכמי' מונע את האחרים כופר במצות כופר בעיקר : (טז) והפקדתי עליכם •
וצויתי עליכם : שחפת • חולי שמשחף את הבשר אנפולי"ש בלע"ז דומה לנפוח שהוקלה כפיחתו
ומראית פניו זעופה : קדחת • חולי שמקדיח את הגוף ומחממתו ומבעירו כמו כי אש קדחה באפי :
מכלות עינים ומדיבות נפש • העינים צופות וכלות לראות שיקל וירפא וסוף שלא ירפא וידאבו
הנפשו' של משפחה במותו כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויים כליון עינים : וזרעתם
לריק • תזרעו ולא תצמח ואם תצמח ואכלוהו אויביכם : (יז) ונתתי פני • פנאי שלי פונה אני מכל
עסקי להרע לכם : ורדו בכם שונאיכם • כמשמעו ישלטו בכם • אגדת ת"כ מפרשה זו אף אני אעש'
זאת • איני מדבר אלא באף וכן אף אני אלך עמכם בקרי : והפקדתי עליכם • שיהיו המכו' פקודו'
אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה : בהלה • מכה המבהלת
את הבריו' ואיזו זו מכת מותן : את השחפת • יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור
עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף או עתים שהוא נשחף אבל נוח ואינו מקדיח ת"ל ואת הקדחת מלמד
שהוא מקדיח או עתים שהוא מקדיח וסבור הוא בעצמו שיחיה ת"ל מכלות עינים או הוא אינו סבור
בעצמו שיחיה אבל אחרי' סבורים שיחיה ת"ל ומדיבו' נפש : וזרעתם לריק זרעכם • זורעה ואינ' מצמחת

וטעמה

ג׳ · ג׳ מ״ג הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם
כ״ט · ג׳ וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק
ג׳ זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם׃ יז
ד׳ · ג׳ וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי
ג׳ בכנשיאס אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
וְנַסְתֶּם וְאֵין רֹדֵף אֶתְכֶם׃ יח
ב׳ ג׳ בתורה וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ
ג׳ לִי וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם
ג׳ פענין שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם׃ יט
וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם
ג׳ וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל
ג׳ וחכר וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה׃ כ
ג׳ וא׳ ושבקכם · וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא תִתֵּן
ח׳ אַרְצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ וְעֵץ
הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ כא וְאִם
ג׳ פענין תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ
מ׳ ג׳ חסר במ״ל׃ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם
מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם׃ כב
ג׳ וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חַיַּת
ג׳ וג׳ שכלה הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם
והכריתה

אהרן בעלי דבביכון׃ יז ואתן רוגזי בכון ותתברון קדם בעלי דבביכון וירדון בכון סנאיכון ותערקון ולית דרדיף יתכון׃ יח ואם עד אלין לא תקבלון למימרי ואוסיף למרדי יתכון שבע על חוביכון׃ יט ואתבר ית יקר תוקפיכון ואתן ית שמיא דעליכון תקיפין כפרזלא מלאחתא מטרא וארעא דתחותיכון חסינא כנחשא מלמעבד פירין׃
ושברתי נטין
כ ויסוף לריקנון חילכון ולא תתן ארעכון ית עללתה ואילן ארעא לא יתן אביה׃
כא ואם תהכון קדמי בקשיו ולא תיבון לקבלא למימרי ואוסיף לאיתאה עליכון מחא שבע כחוביכון׃
כב ואגרי בכון ית חיות ברא ותתכיל יתכון ותשיצי ית בעירכון ותזעיר יתכון ויצדון אורחתכון׃
והשלחתי פגת
ואם

רשב״ם

קוממיות · כשהוסר העול זוקף את ראשו׃ (יח) שבע על חטאתיכם · כלומר הרבה מכות על חטאתיכם׃ כמו שבע יפול צדיק וקם · ושור הקנוה יהיה שבעתים׃ והחזיקו שבע נשים׃ (יט) ושברתי את גאון עוזכם · כדכתיב בשברי לכם מטה לחם׃ וכדכתיב גאון שבעת לחם היה לה · ואגדה · הוא בית המקדש · כדכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם · לפי פשטו כמו שפירשתי שכך מוכיח סוף המקרא · ונתתי את שמיכם וגו׳׃ כנחשה · כי האדמה לא תוסף תת את כחה לכם׃ (כא) ואם תלכו עמי קרי · מנחם פי׳ לשון מניעה מגזירת הוקר רגלך · והבל הוא · כי הוקר מגזירת חטופי

רש״י

וזרעתם מה אויביכם באים ואוכלי׳ תלמו׳ לומר ואכלוהו אויביכ׳ הא כיצד זורעה שנה ראשונה ואינה מצמחת שנה שנייה מצמחת ואויבים באים ומוצאים תבואה לימי המצור ושבפנים מתים ברעב שלא לקטו תבואה אשתקד · ד״א וזרעתם לריק זרעכם · כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר שאתה עמל בהן ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם שנאמר אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם׃ ונתתי פני בכם׃ כמו שנ׳ בטובה ופניתי אליכם כך נאמר ברעה ונתתי פני משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה׃ ונגפתם לפני אויביכם

פס

יצמח וכתייא ייכלון יתהון בעלי דבביכון : יז ואיתן פניותא
למעסוק בכון ותיתברון קדם בעלי דבביכון וירדון בכון סנאיכון
ותערקון ולית דרדיף יתכון : יח ואין בתר אלין מרדוותא לא
תצבון למשמע לאולפן אורייתי ואוסיף למרדי יתכון שבע מאחאתא
על שבע עבירן די חטיתון קדמי : יט ואיתבר ית איקר תקוף
מקדשיכון ואיתן ית שמיא דעילויכון ברירן הי כפרזלא דלא מזיע מן
ולא למחתא לכון טלין ומיטרין וארעא דתחותיכון הי כנחשא דמזיע
למובדא פירהא : כ ויסוף לריקנו חיליכון ולא תיתן ארעכון ית מה
דאתון מעלין לגווה ואילן דאנפי ברא יקלח פירוי : כא ואין תהכון
עמי בעראי ולא תצבון למשמע לאולפן אורייתי ואוסיף לאייתאה
עליכון שביעתא מחא על שבע עבירן די חטיתון קדמי : כב ואיגרי
בכון רשות חיות ברא ותתכל יתכון ותשיצי ית בעיריכון מברא ותזעיר
יתכון

בעל הטורים

אימר נידה שלא נסס לשונע • שהוכרך ליתן כל נידתם לשונעה • לשונע בגימט' אפי' אוכל קי זנא שלוס אותיו' לשמו ששמו שלוס • והשבתי חיה רעה בגימט' אלו ד' מלכיות • בבל • מדי • יון אדוס • ורדפו מכם חמשה בגימ' אלפי' שבכם • רבבה ד' אחותינו את היי לאלפי רבבה • רבבה כצמח השדה • ושבים ינים • רבבה • שהתפללו עליה שיהיו זריעה אחות' שנאמר נחש רבבה כצמח ורבבה

רש"י

אויביכם • שיהא המות הורג אתכם מבפנים
ובעלי דבביכון מקיפין אתכם מבחוץ : ורדו בכם
שונאיכם • שאיני מעמיד שונאים אלא מכם ובכם
שבשעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר והיה אם
זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ אבל בשעה
שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי
ועורם מעליהם וגו' : ונסתם • מפני אימה : ואין רודף אתכם • מבלי כח : (יח) ואם עד אלה •
ואם בעוד אלה לא תשמעו : ויספתי • עוד יסורין אחרים : שבע על חטאתיכם • שבע פורעניות על
שבע עבירות האמורות למעלה : (יט) ושברתי את גאון עוזכם • זה בית המקדש וכן הוא אומר
הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם : ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה • זו קשה
משל משה שסם הוא אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וגו' שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת
מזיע והארץ אינה מזיע כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן השמים לא יהיו
מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ויהא חורב בעול' והארץ תהא מזיע כדרך שהנחש' מזיע והיא מאבדת
פירותיה : (כ) ותם לריק כחכם • הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח שלא
עדר ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו אין בכך כלום אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח
ועדר ובא שדפון והלקה אותו הרי שניו של זה קהות : ולא תתן ארצכם את יבולה • אף מה שאתה
מוביל לה בשעת הזרע : ועץ הארץ • אפילו מן הארץ יהא לקוי שלא יחניט פירותיו בשעת החנטה :
לא יתן • משמש למעלה ולמטה העץ והפרי : לא יתן פריו : כשהוא מפרה משיר פירותיו הרי שתי
קללות ויש כאן שבע פורעניות : (כא) ואם תלכו עמי קרי • רבותינו אמרו עראי כמקרה שאינו
אלא לפרקים כך תלכו עראי במצות ומנחם פירש לשון מניעה וכן הוקר רגלך וכן יקר רוח וקרוב לשון
זה לתרגומו של אנקלוס לשון קושי שמקשים לבם ליתנע מהתקרב אלי : שבע כחטאתיכם • שבע
פורעניות אחרים במספר שבע כחטאתיכם : (כב) והשלחתי • לשון גרוי : ושכלה אתכם • אין לי
אלא חיה משכלת שדרכה בכך בהמה מנין ת"ל ואת בהמות אשלח בם הרי שתים ומנין שתהא ממיתה
בנשיכתה ת"ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שנים
בארץ ישראל חמור נושך וממית ערוד נושך וממית : ושכלה אתכם • אלו הקטני' : והכרית את בהמתכם :

אבן עזרא

לפיותכם • והקימותי את בריתי אתכם
ככוכבי השמים לרוב וכעפר הארץ : (י)
ואכלתם

וְהִכְרִ֤יתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶ֔ם
נ׳ וְהִמְעִ֖יטָה אֶתְכֶ֑ם וְנָשַׁ֖מּוּ
דַּרְכֵיכֶֽם׃ כג וְאִ֨ם־בְּאֵ֔לֶּה
לֹ֥א תִוָּסְר֖וּ לִ֑י וַהֲלַכְתֶּ֥ם עִמִּ֖י
ג׳ נעינן קֶֽרִי׃ כד וְהָלַכְתִּ֨י אַף־אֲנִ֧י
עִמָּכֶ֛ם בְּקֶ֖רִי וְהִכֵּיתִ֤י אֶתְכֶם֙
ג׳ נעינן גַּם־אָ֔נִי שֶׁ֖בַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶֽם׃
כה וְהֵבֵאתִ֨י עֲלֵיכֶ֜ם חֶ֗רֶב
נ׳ ופס׳ י״ג נֹקֶ֙מֶת֙ נְקַם־בְּרִ֔ית וְנֶאֱסַפְתֶּ֖ם
נ׳ אֶל־עָרֵיכֶ֑ם וְשִׁלַּ֤חְתִּי דֶ֙בֶר֙
י״ג נק׳ י״ג ל׳ בְּת֣וֹכְכֶ֔ם וְנִתַּתֶּ֖ם בְּיַד־אוֹיֵֽב׃
כו בְּשִׁבְרִ֣י לָכֶם֮ מַטֵּה־לֶחֶם֒
וְ֠אָפוּ עֶ֣שֶׂר נָשִׁ֤ים לַחְמְכֶם֙
ל׳ ופ׳ כתנור בְּתַנּ֣וּר אֶחָ֔ד וְהֵשִׁ֥יבוּ לַחְמְכֶ֖ם
פ׳ דנסי׳ בַּמִּשְׁקָ֑ל וַאֲכַלְתֶּ֖ם וְלֹ֥א
נ׳ וחד אז בזאת תִשְׂבָּֽעוּ׃ ס כז וְאִ֨ם־בְּזֹ֔את
לֹ֥א תִשְׁמְע֖וּ לִ֑י וַהֲלַכְתֶּ֥ם עִמִּ֖י
בְּקֶֽרִי׃ כח וְהָלַכְתִּ֥י עִמָּכֶ֖ם
כל אנידעגין בַּחֲמַת־קֶ֑רִי וְיִסַּרְתִּ֤י אֶתְכֶם֙
קיץ נוקף מאר אני אַף־אָ֔נִי שֶׁ֖בַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶֽם׃

ואכלתם

כג וְאִם־בְּאִלֵּין לָא תִתְרְדוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃ כד וְאֶהָךְ אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל־חוֹבֵיכוֹן׃ כה וְאַיְתֵי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פּוּרְעָנוּתָא עַל־דַּעֲבַדְתּוּן עַל־פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא וְתִתְכַּנְּשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וְאֵיגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְרוּן בְּיַד סָנְאָה׃

כו כַּד אֶתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיֵיפְיָן עֲשַׂר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד וְיָתִיבָן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן׃ כז וְאִם בְּדָא לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

כח וְאֵיהָךְ עִמְּכוֹן בִּתְקוֹף רְגַז וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל־חוֹבֵיכוֹן׃

ותיכלון

ואם באלה שם
והבאתי שם סנהדרין נג
בשברי לכם שבת לג
ואפו עשר פסחים לו

רשב״ם

פה הפעל כמו הושב את אביך · מן אפרים ישב · וקרי מן קרה · מגזרת מקרה הוא · וזהו פירושו · אם תלכו עמי במקרה ולא תדיר כאדם שאינו הולך תדיר אחר בוראו : (כה) נקם ברית · שעברתם · כמו שכתוב למעלה להפרכם את בריתי : (כו) עשר נשים · כלומר הרבה · כמו זה עשר פעמים תכלימוני : בתנור אחד · כי אשה אחת לא תוכל למלא את התנור פת : והשיבו את לחמכם במשקל כי במשקל הביאוהו לתנור ובמשקל השיבוהו להאכילו לבעלים במשקל ובצימצום לחם צר ומים לחץ · כדכתי׳ בן אדם הנני שובר מטה לחם בירושלי׳ ויאכלו לחם במשקל ובדאגה ומים במשורה · אף כאן כתיב בשברי לכם מטה לחם יאפה ויאכל במשקל : ואכלתם ולא תשבעו · כי במשקל ובצימצום יאכלוהו : וגם י״ל שאותו לחם אעפ״י שאוכל ממנו הרבה לא ישביע מסוג׳ שאדם כי מארה תמצא בו : (כח) ויסרתי · מן ייסר איש את בנו

יאמר

רש״י

מבחוץ : והמעיטה אתכם · מבפנים : ונשמו דרכיכם · שבילים גדולים ושבילים קטנים הרי שבע פורעניות שן בהמה שן חיה חמת זוחלי עפר ושכלה והכריתה והמעיטה ונשמו : (כג) לא תוסרו לי · לשוב אלי : (כד) נקם ברית · ויש נקם שאינו בברית כדרך

שאר

יְתַכוֹן מִלְגָיו יְצַדֵּין אוֹרְחַתְכוֹן : כג וְאִין בְּאִילֵין מַרְדְוָותָא לָא תִתְרְדוֹן
קֳדָמַי וּתְהַכוּן קֳדָמַי בְּעַרְאַי : כד וְאִידַבַּר אוּף אֲנָא יָתְכוֹן בְּעַרְאַי
בְּעַלְמָא וְאַמְחֵי יָתְכוֹן לְחוֹד אֲנָא שְׁבַע מָחָן עַל שְׁבַע עֲבֵירָן דִּי חַטֵּיתוּן
קֳדָמַי : כה וְאַיְתֵי עֲלֵיכוֹן עַם שְׁלוּפֵי חֶרֶב דְּמִתְפָּרַע מִנְּכוֹן עַל
דִּבְטַלְתּוּן יַת קְיָמַי וְתִתְכַּנְשׁוּן מִן צִיְרָא לְקִירְוֵיכוֹן וְאִיגְרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן
וְתִתְמַסְרוּן כַּד מִיתִין בְּיַד סַנְאֵיכוֹן : כו כַּד אֶתְבּוֹר לְכוֹן חוּטַר כָּל
סְעֵדֵי מְזוֹנָא וְיֵאפְיָין עֲשַׂר נְשִׁין לַחְמֵיכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד מִדְּהוּא וְזָעִיר וּמַדְרִין
וּמְפַלְגַן לְכוֹן בַּר מִינְפַל בְּמַתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן : כז וְאִין
בְּתַרָא תוֹכַחְתָּא לָא תִשְׁמְעוּן לְאוּלְפַן אוֹרַיְיתִי וּתְהַלְכוּן קֳדָמַי בְּעַרְאַי :
כח וְאִידַבַּר אוּף אֲנָא יָתְכוֹן בְּעַרְאַי בְּעַלְמָא וְאַיְדֵי יָתְכוֹן לְחוֹד אֲנָא
שְׁבַע מָחָן עַל שְׁבַע עֲבֵירָן דִּי חַטֵּיתוּן קֳדָמַי :

ותיכלון

ירדופו • ופניתי אליכם • פני ה"י סת"י פנים שעמד הני' היו פני פסי' גלכתי' וקין עיגי ולני פס כל הימים' אנל לאחר שגלה אנה פנה דוקי' ונתתי מפבני' מנין פנים של חסכ"ני יעמד נית פני •

וסתיך ליה ואכלתם ישן פגזכית ג'ם כא הגוזע • והתהלכתי פנים והתהלכתי בתוככם • והתהלכתי באמתקנזכו' והתהלכתי גאמתן והתהלכתי בתוככם • מאם בחקותי עד קוממיות כל

רש"י

שאר נקמות וזהו סמוי עיניו של צדקיהו • ד"א נקם ברית נקמת בריתי אשר עברתם • כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חיילות אויבים : ונאספתם • מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור : ושלחתי דבר בתוככם • על ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם לפי שאין מלינים את המת בירושלים וכשהם מוציאים את המת נתנין ביד אויב • (כו) מטה לחם • לשון משען כמו מטה עז : בשברי לכם מטה לחם • אשבור לכם כל משען אוכל והם חלי רעב : ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד • מחוסר עצים : והשיבו לחמכם במשקל • שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולת ומשתברת בתנור והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם ביניהם : ואכלתם ולא תשבעו • זהו מארה בתוך המעים בלחם הרי שבע פורעניות ערב מכור דבר שבר מטה לחם פורעניים פת נפולת מארה במעים ונתתם איכה מן המכין

היא

אבן עזרא

(י) ואכלתם ישן נושן • התמה שתהיו רבים ותרוב התבואה יאכל מי שירצה ישן גם נושן יותר מישן והוא מבנין כפעל ויש מי שיוצא הישן מביתו מפני החדש כי אין לו מקום לשומו שם ומפרש את כי טעם תוציאו אל השדה : (יא) ונתתי משכני • ולא תפחדו שתבואו לעולם לידי חסרון כי כבודי דר עמכם ואיננו כבן אדם שמגעל נפשו לשבת במקום אחד ועוד כי בלכתכם אל ארץ אויביכם והמקדש איננו עמכם יתהלך כבודי בתוככם והנה אני אהיה לכם לאלהים ואתם עמי כי על כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים : (יג) מטות עולכם משל כפר הקורה שיעבוד אדמת בעליו וישרש השתעבדו כבנין האדמה כי כן כתוב : קוממיות • בקומה זקופה ורבים אמרו כי הקללות רבות מהברכות ולא אמרו אמת רק נאמרו הברכות כלל ונאמרו הקללות פרטים לירא ולהפחיד השומעים והמשתכל היטב יתברר לו דברי : (יד) את כל המצות • של הכתובים : (טו) להפרכם • אלה זרה בדקדו' כי משקלי שמות הפעלים משתנים : (טז) והפקדתי עליכם • כאדם פקיד על אחר יעשה תפלו בו : בהלה את השחפת ואת הקדחת • חליים ידועים • וטעם את עם • וטעם בהלה שתבהלו ולא תדעו מה תעשו וי"א כי בהלה כפתאום ורבי' אמרו כי השחפ' והקדח' שנים חליים בזרע כמו השדפון והירקון כי כן כתוב בעבור וזרעתם לריק ואין צורך כי פירושו שיבאו לכם חליים ואם באו שוללים לכפרים יאכלו הזרע כי אין שיבא אליהם לגרפם • וטעם מכלות עינים שאלה החליים יחשכו עינים וידאבו הנפש והא"לף חסר מגלת ומדיבות נפש וכן מיגלת שקל מוזן וי"א כי העינים מן הגוף בעבור ומדיבות נפש ואין צורך : (יז) ונתתי פני : קנאתי ואפי"ם ופניה לא היו לה והטעם כי הנשארים שאין לכם חליים אם יצאו אל האויבים ינגפו לפניהם ופני' ינוסו ואין רודף כטעם מתנה אדם : (יח) ואם עד אלה • המכות : שבע • בעבור היותו חשב

סלם

כט ואכלתם בשר בניכם
ובשר בנתיכם תאכלו: ל
ג' חסר ו"ו והשמדתי את במתיכם
כליש': והכרתי את חמניכם ונתתי
את פגריכם על פגרי
גלוליכם וגעלה נפשי אתכם:
לא ונתתי את עריכם
ו ג' מ"ג חרבה והשמותי את
ב' נעגרתיל' מקדשיכם ולא אריח בריח
ג' וחסר ניחחכם: לב והשמתי אני
את הארץ ושממו עליה
כו' ל' חס' ו"ו איביכם הישבים בה: לג
ג' ו' וח' ו"ו ואתכם אזרה בגוים והריקתי
אחריכם חרב והיתה
ארצכם שממה ועריכם
נ יהיו חרבה: לד אז תרצה
ו' ג' חס' ו"א הארץ את שבתתיה כל ימי
מ' ל': ג' השמה ואתם בארץ איביכם
ואז

כט ותיכלון בשר בניכון אהרן
ובשר בנתיכון תיכלון:
ל ואשיצי ית במתכון
ואקצץ ית חניסנסיכון ואתן ונתתי את
ית פגריכון על פגרי טעותכון סנת לג
וירחק מימרי יתכון: סנהדרין פג
לא ואתן ית קרויכון סל
חרבא ואצדי ית מקדשיכון
ולא אקביל ברעוא קורבן
כנישתכון: לב ואצדי והשמותי
אנא ית ארעא ויצדון עלה סנת סס
בעלי דבביכון דיתבין בה: מגלת כה
לג ויתכון אבדר בין
עממיא ואגרי בתריכון
דקטלין בחרבא ותהי ארעכון ואתכם
צדיא וקירויכון יהון חרבא: סנת סס
לד בכן תרעי ארעא ית
שמיטהא כל יומי דצדיאת
ואתון בארע בעלי דבביכון אז תרצה
בכן תשמט ארעא ותרעי סס
ית שמיטהא: כל ימי
סס לג
כל

רשב"ם

יאמר ויסרתי · וכן ויסרו אותו · וכן מן ייסב יאמר ויסוכו כך טרופס ניחוקאל: (ל) על פגרי גילוליכם · כי נבית במותיכם תהרגו · כדכתיב בירמיה כי אם גיא ההריגה וקברו בתופת מאין מקום: (לב) ושממו עליה אויביכם כשבאים לשבת בה כדכתיב כל עובר עליה ישומו וישרוק על מכותיה

רש"י

היא החרב: (ל) במותיכם · מגדלים ובירניות: חמניכם · מין ע"א שמעמידין על הגגות וע"ש שמעמידין בחמה קרויין חמנים: ונתתי את פגריכם · תפוחי רעב היו ומוציאין יראתם מחיקם ומנשקים אותה וכרסו נבקעת ונופל עליה: וגעלה נפשי אתכם · זה סילוק שכינה: (לא) ונתתי את עריכם חרבה · יכול מאדם כשהוא אומר והשמותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב: והשמותי את מקדשיכם · יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הגדודיות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם הרי שבע פורעניות אכילת בשר בנים ובנות השמדת במות הרי שתים כריתות חמנים אין כאן פורענות אלא על ידי השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו: ונתתי את פגריכם וגו' · הרי שלש סלוק שכינה ארבע חרבן ערים חמשה מקדש מן הגדודיות ולא אריח קרבנות הרי שבע: (לב) והשימותי אני את הארץ · זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה: (לג) ואתכם אזרה בגוים · זו מדה קשה שבשעה שבני מדינה גולים למקום

אחד

כט וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר בְּנָתֵיכוֹן אָמַר מֹשֶׁה נְבִיָא כַּמָה קַשְׁיָין הִינוּן חוֹבַיָא וּמַה מְרִירִין אִינוּן חַטְיָיאֵי דִי גְרָמוּ לַאֲבָהָתָא לְמֵיכוּל בְּשַׂר בְּנֵיהוֹן וּבְנָתֵיהוֹן עַל דְלָא נַטְרוּ סִצְוָתָא דְאוֹרַיְיתָא : ל וְאֵשִׁיצֵי יַת בָּמוֹתֵיכוֹן וְאִפַּכַּר יַת מַנַחְשֵׁיכוֹן וּקְסָמֵיכוֹן וְאֶשְׁוֵי יַת פִּגְרֵיכוֹן רְמָאִין עַל פִּגְרֵי טַעֲוָותֵיכוֹן וְתִירְחֵיק מֵימְרִי יַתְכוֹן : לא וְאֶיתֵּן יַת קוּרְוֵיכוֹן צַדְיָין וְאַשְׁעֲמֵם יַת מוּקְדְשֵׁיכוֹן וְלָא אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא רֵיחַ קוּרְבָּנֵיכוֹן : לב וְאַצְדֵי לְחוּד אֲנָא יַת אַרְעָא דְלָא יְהֵי עֲלָהּ נְיַיח רוּחָא וְיִצְדוּן הֵיכְדֵין עֲלָהּ סַנְאֵיכוֹן דְשָׁרַיִין בָּהּ : לג וְיַתְכוֹן אֲדְרֵי בֵּינֵי עַמְמַיָא וְאֵיגְרֵי בַּתְרֵיכוֹן עַם שְׁלוּפֵי חֶרֶב וּתְהֵי אַרְעֲכוֹן צַדְיָא וְקוּרְוֵיכוֹן יְהֶוְיָין צַדְיָאן : לד הָא בְּכֵן תְּרְעֵי אַרְעָא יַת שְׁנֵי שְׁמִיטָהָא כָּל יוֹמִין דְהִיא צַדְיָא מִנְכוֹן וְאַתּוּן תְּהֶוּוּן מִיטַלְטְלִין בְּאַרַע

אֲי מָה בִּישִׁין אִינוּן חוֹבַיָא וּמַה מְרִירִין אִינוּן חַטָיָא דִגְרָמוּ לַאֲבָהָתָן בִּירוּשְׁלֵם לְמֵיכַל בְּשַׂר בְּנֵיהוֹן וּבְנָתֵיהוֹן:

האפא ניתא חוץ מס"מך ופ"א . וכן גויתן לקחסר סאן ופ"א כי אין סט"ן ולא אף וקכף ונוף ואכף בברכות אלו קומתיות ג' תנין על הק"וף . שעתידין להיו' קומתן מאה אמה . ולמאן דאמר ר' אמה לכן יש בה שני תגין .

ואכליהו ש:שה . ואכלוהו אויביכם ואכלוהו במקו' קדוש . ואכלוהו . ויכלוהו . פי' אני אחרתי ואכלוהו במקו' קדוש שתשמרו מכותי . ותשארו בארץ במקום קדוש . ואתם לא עשית' כן על כן ואכלוהו

בעלי

רש"י

אחד רואים זה את זה ומתנחמין וישראל נזרו כמזורה כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת בהן דבוקה בחברתה : והריקותי : כששולף חרב מתרוקן הנדן ומדרשו חרב הנשמטת אחריכ' איכה חוזרת מהר כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור : והיתה ארצכם שממה . שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה נראות לכם חרבות שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין כרמו וביתו חרבים כך שנוייה בתורת כהנים : (לד) אז תרצה . תפייס את כעס המקום שכעס על שמטותיה : והרצת . למלך

את

אבן עזרא

שלם כאשר על לשון רבים וכן כי שבע יפול צדיק וקם עד עקרה ילדה שבעה ואין על חטאתיכם להוסיף שבעה רק ויספתי פעם אחרת כמו קול גדול ולא יסף . וטעם על חטאתיכם בעבור חטאתיכם וי"א שהחשבון כמשמעו והראשון נכון כי אם כתוב ושברתי אחד שמיכם כברזל שנים וארץ כנחושה ותם לריק ויבול הארץ ופרי העץ הנה שם ומכת חית השדה הנה שבע : (יט) גאון עוזכם . השובע כטעם וישמן ישורון והגאה אם ישבר יפול וישח : (כ) ותם לריק כחכם . שיגעתם בעבודת האדמה : (כא) קרי . אמרו רבים שפירושו גבורה ונכוח כאיש שיחזק לבו ולא יפחד למען שלא יכוצח ואין ריע לו וי"א שהוא מגזרת כל הקורות והטעם שאמר בדברי הפלשתים כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא ועל שני הפירושים יחסר בי"ת כמו כי ששת ימים או יהי כן תלכו עמי הליכת קרי כאשר הראיתיך רבים כשם והנה כתוב כחטאתיכם ולא יוסיף עליכם ועל חטאתיכם דבק עם ליסרה אתכם וטעם בעבור חטאתיכם : (כב) והשלחתי בכם . מגזרת הנני משליח בך : ושכלה אתכם . בהריגת קטנים : והמעיטה אתכם : בהריגת הגדולים : ונשמו דרכיכם . כי אין דרך בטוח מפחד החיות שאינ' ברשות אדם כאשר פירשתי : (כג) תוסרו . עתיד מבנין נפעל : (כד) על חטאתיכם : דבק עם והכתי : (כה) נקם ברית . על כן אמרתי כי זאת הברית הכרותה בסיני הכתובה בפרשת אלה המשפטים יום קבלו על נפשם ואמרו נעשה ונשמע אז נכרתה הברית ואמר להם כל הפרשה הזאת : ונאספתם אל עריכם . מפני החרב ושם אשלח הדבר והרעב עד שתרצו להנתן ביד האויב וזה טעם ונתתם ביד אויב והיא מלה מבנין נפעל : (כו) בשברי . שם הפעל ובא שבור כמו בשכבה ובקומה וטעם שבר בעבור שעה לחם והוא דרך משל וכישעיה משען לחם כי הלחם לבב אנוש יסעד : עשר נשים ;

כי

ג׳ לשבתשבתת הגלגה · אָז תִּשְׂבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת
ג׳ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ׃ לה כָּל־יְמֵי
הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־
ג׳ שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם
ג׳ בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ׃ לו
וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי
ל׳ ג׳ חסר ונעכן ׃ מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת
אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה
ל׳ ב׳ חסר נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ
וְאֵין רֹדֵף׃ לז וְכָשְׁלוּ אִישׁ־
ג׳ ג׳ וחסר בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן
ל׳ ג׳ וא׳ וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה
לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ לח וַאֲבַדְתֶּם
בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ
אֹיְבֵיכֶם׃ לט וְהַנִּשְׁאָרִים
בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֺנָם בְּאַרְצֹת
מטעי׳ כיה איביהם · אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֺנֹת אֲבֹתָם
חד מן יו אִתָּם יִמָּקּוּ׃ ס וְהִתְוַדּוּ
אנין חד סליק לזומא אֶת־עֲוֺנָם וְאֶת־עֲוֺן אֲבֹתָם
יחד כוית לתהומא ׃ בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף
אשר

לה כל יומי דצדיאת ארעא תשמט ית דלא שמטא בשמיטיכון כד הויתון יתבין עלה׃ לו ודישתארון בכון ואעיל תברא בלבהון בארעתא דסנאיהון ויררוף יתהון קל טרפא דשקיף ויערקון כמיערוק מן קדם דקטלין בחרבא ויפלון וליית דרדיף׃ לז ויתקלון גבר באחוהי כמקדם דקטלין בחרבא ורדיף לית ולא תהי לכון סיעדא קדם בעלי דבביכון׃ לח ותיבדון ביני עממיא ותגמר יתכון ארע בעלי דבביכון׃ לט ודישתארון בכון יתמסון בחוביהון בארעתא בעלי דבביכון ואף בחובי אבהתהון בישיא דאחידין בידיהון יתמסון׃ ס ויודון ית חוביהון וית חובי אבהתהון בשקריהון דשקרו קדמי ואף דהליכו קדמי בקשיו

וכשלו איש סנהדרין כז שבועות לט
ואבדתם מכות כד ואכלה שם
ואף בעונת סנהדרין ט

רשב״ם

מכותיה׃ (לה) כל ימי השמה תשבות כי שבעים שנה של גלות בבל׳ פירשו רבותינו כנגד שנים שהי׳ לה לשבות ולא שבתה · תשבות מלא פום באתכתא · אבל דלא אתכתא · אז תשבת הארץ פתח · וכן וימת ויכם באתכחתא כולם מלא פום׃ וימת׳ כים ראש ויכם׃ (לו) מרך בלבבם אימו לשון רך הלבב · ויש הרך לבי · כי המ״ם של מרך עיקר שהרי הניגון במ״ם׃ כמו אהל אוכל בכסף · וקראת לשבת עונג · ואין חבר כי אם בתלמוד במסכת חולין כתמרך באלו טריפות׃ (לט) ימקו · מן נמקו חבורות כמו

רש״י

את שבתותיה׃ (לה) את אשר לא שבתה ג׳ שבעים שנה של גלות בבל הן היו כנגד שבעים שנות שמיטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום ארבע מאו׳ ושלשי׳ שנה שלש מאות ותשעי׳ היו שני עונם משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים ובני יהודה שהכעיסו לפניו ארבעים שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים הוא שנאמר ביחזקאל ואתה שכב על צדך השמאלית וגו׳ וכלית את אלה וגו׳ ושכבת על צדך הימנית ארבעים יום ונשאת את עון בית יהוד׳ ונבואה

ו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו הרי ארבעים

בעלי דבביכון בכן תתנייח ארעא ותרעי ית שובי שמיטהא : לה כל
יומין דהיא צדיא מנכון תתנייח היי כמא דלא אתנייחת ית שני
שמיטיכון כד הויתון שריין עלה : לו ודישתיירון בכון ואעיל תברא
בליבהון בארעתא דסנאיהון ויהי רדיף יתהון קל טרפא דנתיר מן אילן
ויערקון היי כמערוקי חרבא ויפלון ולית דרדיף : לז ויתקלון גבר
באחוי היי כמן קדם שלופי חרבא ורדיף לא אית ולא תהי לכון תיקא
למיקום קדם בעלי דבביכון : לח ותיבדון ביני עממיא ותגמר יתכון
במותנא ארע בעלי דבביכון : לט ודמשתייר מנכון יתימסון
בחוביהון בארעתא דסנאיכון ואוף בחובי אבהתהון בישיא דאחידין
בידיהון עמהון יתימסון : מ ויוודון בשעת אניקהון ית חוביהון וית
חובי אבהתהון בשיקריהון דשקרו במימרי ואוף דהליכו עמי בעראי :

ברם

ויכלוהו ואת נוהו השמו ואכלוהו אויביכם · ורדו בכם ונמסור׳ ורדו בכם שונאיכ׳ ואידך ורדו בנונשיהם · עכשיו שלא זכיתם ורדו בכם שונאיכ׳ ואם עד זה · סופו תיבות אדם שאמדו כפ מדה

כנגד מדה · את גאון בגימט׳ זה המקדש · את גאון עזכם · בגימטרי׳ זה ירושלם · כחטאתיכם · בגימ׳ כין כשונג כין במזיד · נקם שנים נמסו׳ נקם ברית · נקם אחת מש תי׳ עיניו בני שמשון

רש"י

ארבעים ושש ואם תאמר שנות מנשה חמשים וחמש היו מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה וכל שנות רשעו עשרים ושתים כמו שאמר באגדת חלק ושל אמון שתים ואחת עשרה ליהויקים וכנגדן לצדקיהו צא ותשוב לארבע מאות ושלשים ושש שנה שמיטין ויובלות שבהם והם שש עשרה למאה י"ד שמיטין וב׳ יובלות הרי לארבע מאו׳ שנה ששים וארבע לשלשים ושש שנה חמש שמיטות הרי שבעי׳ חסר אחת ואותו יובל שגלו שלא נגמר בעונם וחשב להם ועליה׳ נגזר שבעים שנה שלמים וכן הוא אומר בדברי הימים עד רצתה הארץ את שבתותיה למלאת שבעים שנה :
(לו) והבאתי מרך · פחד ורך לבב מ"ם של מרך יסוד נופל הוא כמו מ"ם של מוהר ושל מוקש : ונסו מנוסת חרב · כאלו רודפים הורגים אותם : עלה נדף · שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול וכן תרגומו קל טרפא דשקיף לשון הכאה שלופות קלים שקיפין קידוס לשון משקוף מקום הכאת הדלת) וכן תרגומו של חבור׳ משקופי :
(לז) וכשלו איש באחיו · כשירוצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ : כמפני חרב · כאלו בורחים מלפני הורגים שיהא בלבבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם · ומדרשו וכשלו איש באחיו זה נכשל בעונו של זה שכל ישראל ערבין זה בזה : (לח) ואבדתם בגוים · כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה : ואכלה אתכם . אלו המתים בגולה : (לט) בעונות אבותם אתם · כשעונות אבותם אתם

כשאוחזים

אבן עזרא

כי הוא סך חשבון כי מנהג ישראל היה לאפות כל בית תנור לעצמו שיאכלו כל השבוע ומערכת השבת תוכיח : והשיבו לחמכם במשקל · בעבור שיהיה מעט : ואכלתם ולא תשבעו · יש רעב וישבע האוכל ממעט ואתם מאוכל הרבה לא ישבעו : (כז) ואם בזאת · במכה הזאת וכן ואם באלה באלה המכות הנזכרות : (כח) על חטאתיכם · דבק עם ויסרתי : (כט) ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם· אין למעלה מן הרעב הזה ולא יהיה לכם מקום לזעוק ולהתפלל להושע מהרעב כי אשמיד במותיכם מקום הזבחים : (ל) חמניכם · מגזרת חמה בתים העשויים להשתחוות לשמש והנו"ן נוסף כנו"ן נשים רחמניות : פגריכם· גופותיכם כמו פגר מובס: גלוליכם · שם נגאי לע"ז מגזרת כאשר יבער הגלל והטעם כי בהתגברכם לבתי ע"ז שם תהרגו וישחיתו אויביכם צורת גלוליכם ואכי לא אושיעכם : וגעלה נפשי אתכם · שתסור השכינה אז תחרבנה עריכם ושמו המקדשים שלכם והטעם בתחלה היו מקדשי : (לא) ולא אריח ברית · והטעם כי כבוד השם מלא שמים וארץ וכתוב על כן וירח יי׳ את ריח הניחוח והטעם שלא אקבל עולה אחרי כן מכם : ואחר שאמר עריכם ומקדשיכם אמר את הארץ כל ארץ ישראל : (לב) ושממו

עליה

אשר הלכו עמי בקרי: מא
אף אני אלך עמם בקרי
ג' נעיין והבאתי אתם בארץ איביהם
ג' או אז יכנע לבבם הערל ואז
ד' ירצו את עונם: מב וזכרתי
ס"פ ג' את בריתי יעקוב ואף את
בריתי יצחק ואף את בריתי
אברהם אזכר והארץ אזכר:
וס"ר"פ מג והארץ תעזב מהם
ג' ל' ותרץ את שבתתיה בהשמה
ד' ל' הטעו את עמי מהם והם ירצו את עונם יען
וביען במשפטי מאסו ואת
חקתי געלה נפשם: מד
ס"ר"פ ואף גם זאת בהיותם בארץ
ג' נעיין ג' איביהם לא מאסתים ולא
ג' געלתים לכלתם להפר
ס"ג בריתי אתם כי אני יהוה
אלהיהם

בקשיו: מא אף אנא אהך
עמהון בקשיו ואעיל
יתהון בארע בעלי דבביהון
או בכן יתבר לבהון טפשא
ובכן ירעון ית חוביהון:
מב ודכירנא ית קימי
דעם יעקוב ואף ית קימי
דעם יצחק ואף ית קימי
דעם אברהם אנא דכיר
וארעא אנא דכיר: מג
וארעא תתרטש מנהון
ותרעי ית שמיטהא
בדצדיאת מנהון ואנון ירעון
ית חוביהון לוטין חלף ברכן
איתי עליהון דבדיני קצוצית
קימי רחיקת נפשהון:
מד ואף ברם כדא
במהויהון בארע בעלי
דבביהון לא ארטישינון ולא
ארחיקינון לשיצאותהון
לאשנאה

יען וביען סנת נג
געלה נתרא פח
לא מאסתי' אנלס יס

רשב"ם

כמו מן כנע יכנעו: (מב) וזכרתי וגו' אם יכנע לבבם: (מג) והארץ תעזב • כחשבון ביטול שבועות שיתרצה ויכופר עונם • ואז וזכרתי וכו' ותרץ • מן רצה כמו ויבן מן בנה: יען וביען במשפטי מאסו ואת חוקותי געלה נפשם:

ברית

רש"י

כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם: ימקו • לשון המסה כמו ימסו וכמוהו תמקנה בחוריה נמקו חבורותי: (מא) והבאתי אותם: אני בעצמי אביאם זו מדה טובה לישראל שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות נ"א נעשה כמעשיהם אני איני מניחם אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי שנאמר והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני אם לא ביד חזקה וגו': או אז יכנע • כמו או נודע כי שור נגח הוא • אם אז יכנע • לשון אחר אולי שמא אז יכנע לבבם וגו': ואז ירצו את עונם • יכפרו על עונם ביסוריהם: (מב) וזכרתי את בריתי יעקוב: בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו: וזכרתי את בריתי יעקב • למה נמנו אחורנית כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך ואם אינו כדי הרי יצחק עמו ואם אינו כדי הרי אברה' שהוא כדי ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק אלא אפרו של יצחק נראה צבור ומונח על המזבח: (מג) יען וביען • גמול ובגמול אשר במשפטי מאסו: (מד) ואף גם זאת • ואף אפילו אני עושה עמהם זאת הפורענות אשר אמרתי בהיותם בארץ אויביהם לא אמאסם לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם:

יונתן בן עוזיאל

מא ברם אנא אדכר יתהון בעראי בעלמא ואעיל יתהון בגלותא בארע בעלי דבביהון הא בכן ייתבר לבהון זדנא ובכן ירעון ית חוביהון :

מב ואדכר ברחמין ית קיימא דקיימית עם יעקב בבית אל ואוף ית קיימא דקיימית עם יצחק בטור מוריה ואוף ית קיימי דקיימית אברהם ביני פסוגיא אדכור וארעא דישראל אדכור ברחמין :

מג וארעא תתרטיש ותשתביק מנהון ותירעי ית שובי שמיטהא כל יומין דהיא צדיא מנכון והינון ירעון ית חוביהון לווטין חלף בירכן ימטון עליהון מיכלא בל קביל מיכלא הוא מטול דהינון בסידרי דיני קצו וית קיימי אורייתי רחיקת נפשיהון :

מד ואוף על כל דא ארחים יתהון במימרי כד יהוון גליין בארע בעלי דבביהון לא אמאסינון במלכותא דבבל ולא ירחק מימרי יתהון במלכותא דמדי למשיציא יתהון במלכותא דיון למפסוק קיים עמהון במלכותא דאדום ארום אנא הוא יי אלהכון ביומוי דגוג :

ודכירנא

ירושלמי

ואדכר ברחמין קיימא דקיימית עם יעקב בבית אל וקיימא דקיימית עם יצחק בטור מוריה וקיימא די קיימית עם אברהם ביני בתריא אדכר ברחמין וארעא דישראל אדכר ברחמין :

וארעא תשבוק מנהון ותרעי ית שובי שמיטהא כל יומין דהוות צדו מנהון ואינון ימרקו ית חוביהון מכלא חלף מכלא וסדרין חלף סדרין ית סדר דיני מאסו :

ולחוד בהדא כד הוויתון שרין בארעא בעלי דבביכון לא מאסית יתהון במלכותא דבבל ולא רחיקית יתהון במלכותא דמדי ולא שיצית יתהון במלכותא דיון למיפסק קיימי עמהון במלכותא דאדום ארום הוא יי אלהכון ביומי גוג :

ולא

בעל הטורים

בלאיתא נסוטה • שעברו פלשתים על שבועתם וזה הוא נקם ברית דהיינו שבועה • דבשביל השבועה שעברו אנקמה נקם אחת • ואתכם אזרה הזי"ן עקומה לומר לך שנתתי לכם ארבע' עמודין לקיי' התורה תנכה עמודים שבעה ואתם שבעה תועבות בלבבכם • לכן אתכם אזרה והריקותי שנים במסר' הכא והריקותי אחריכם חרב ואידך והריקותי לכם ברכה עד בלי די • אני אמרתי והריקותי לכם ברכה עד בלי די אתם לא רציתם לקיי' תורתי על כן והריקותי אחריכם חרב ורודף שלשה במסר' וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין ואידך כלו אזהב שומר ורודף • שלמונים ואידך אחרי' רועה רוח ורודף קדים. בשביל שהיו רודף שלמוני' ורודף קדים על כן וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין • שזה פעמים כתוב נפרע' • עון ועונם • וכנגדם גלו שזה פעמים הגלה על ידי סנחריב והגלה ע"י נבוכד נצר :

אבן עזרא

עליה • כל כך תהיה שממה שגם האויבים הדרים ישומו עליה הפך משוש לכל הארץ : (לג) אזרה • מבנין הכבד הדגוש ולא די שתזרו עד אשר אריק אחריכם חרב • וטעם אריק מנדנה : והיתה ארצכם • דבק עם הפסוק הבא אחריו והטעם כאשר תהיה ארצכם שממה או תרצה הארץ וזאת המלה כמו תפלים וכן עד ירצה כשכיר יומו כי נרצה עונה : (לד) שבתותיה • שמיטות ויובלים וכן כתוב עד רצתה הארץ את שבתותיה ושם פירשתיו : השמה • שם ומשקלי השמות משתנים • וטעם כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם שתהיה שממה מכם או תשבת ותמצא מנוחה למלאת שבתותיה • וטעם כל ימי השמה תשבות מספר השנים שתשבות וביחזקאל מפורש : (לו) והנשארים בכם • בעבור שאמר והריקותי אחריכם חרב : (לו) מרך • מפעלי הכפל וכן במועל ידיהם מגזרת ורך הלבב ויפחדו עד שירדפם קול עלה נדף והוא שם התאר מבניין נפעל ונו"ן הפרם מובלע : (לז) איש באחיו • שהוא אוהבו : תקומה • מבנין נוסף כבד מנחי עי"ן וי"ו בעבור שתי"ו וכן תרומה : (לח) ואכלה אתכם • מנהג כל הגולים למקום אחר בהשתנות האויר עליהם והמים ימותו רובם : (לט) והנשארים • מהנשארים ימקו בעונם על משקל יסבו ושניהם מפעלי הכפל מגזרת המק בשרו והן

אלהיהם: מה וזכרתי להם
ברית ראשנים אשר הוצאתי־
אתם מארץ מצרים לעיני
הגוים להיות להם לאלהים
אני יהוה: מו אלה החקים
והמשפטים והתורת אשר
נתן יהוה בינו ובין בני ישראל
בהר סיני ביד־משה: פ
כז א וידבר יהוה אל־משה
לאמר: ב דבר אל־בני
ישראל ואמרת אלהם איש
כי יפלא נדר בערכך נפשת
ליהוה: ג והיה ערכך
הזכר מבן עשרים שנה ועד
בן־ששים שנה והיה ערכך
חמשים שקל כסף בשקל
הקדש: ד ואם־נקבה הוא
והיה ערכך שלשים שקל:
ה ואם מבן־חמש שנים
ועד בן־עשרים שנה והיה
ערכך הזכר עשרים שקלים
ולנקבה עשרת שקלים: ו
ואם מבן־חדש ועד בן־
חמש שנים והיה ערכך
הזכר

מסרה: פ' · כ'ס'פ נספ' · כלסיפר' בהר סיני כמ"א · ד'חס' ג'לים' · ג'חס" · ב'בטעם · בענין קדמ' ופמים' · ג'בענין · כול'ר"פ ואם כמ"ג אם · ג'תגי' · פשרם · זנקנה

אונקלוס

לאשנאה קימי עמהון ארי
אנא יי אלההון: מה
ודכרנא להון קים קדמאי
דאפיקית יתהון מארעא
דמצרים לעיני עממיא למהוי
להון לאלהא אנא יי: מו
אלין קימיא ודיניא ואוריתא
דיהב יי בין מימריה ובין בני
ישראל בטורא דסיני בידא
דמשה: א ומליל יי עם
משה למימר: ב מליל
עם בני ישראל ותימר להון
גבר ארי יפריש נדר בפורסן
נפשתא קדם יי: ג ויהי
פורסניה דדכרא מבר
עשרין שנין ועד בר שתין
שנין ויהי פורסניה חמשין
סלעין דכסף בסלעי קודשא:
ד ואם נוקבתא היא ויהי
פורסנה תלתין סלעין:
ה ואם מבר חמש שנין
ועד בר עשרין שנין ויהי
פורסניה דדכרא עסרין
סלעין ולנוקבתא עשר סלעין:
ו ואם מבר ירחא ועד
בר חמש שנין ויהי פורסניה
דדכרא חמש סלעין דכסף
ולנוקבתא פורסנה תלת
סלעין

תולדות: אהרן · דבר אל כזיר סא ערכין ה · איש כי נזיר סא תמורה ג · כי יפליא חגיגה י · כי יפליא נזיר סב בכורות נא · בערכך ערכין ג ד ב · והיה ערכך ערכין ד כלה כא · הזכר שבת קלו בכורות מב · ואם נקבה שבת קלו בכורות מב ערכין ד כלה כח · ואם מבן ערכין יח · ואם מבן שם עב

רשב"ם

(מה) ברית ראשונים. אשר למענם הוצאתי אותם: (מו) בהר סיני ביד משה. שכן התחילה פרשת שמיטה וידבר יי' אל משה בהר סיני. וגם גמר התוכחות. האלה בשביל השמיטה הם כדכתיב כל ימי השמה תשבות. כי כל מצות של פרשת בהר סיני בשמיטות ויובילות מדבר ושליחות עבדים וחזרת קרקעות לכך נאמר כאן התוכחו' של עבירו' השמיטות בהר סיני הכל בפעם אחת: (ב) כי פלא. יגדיל כמו לשון מפרש שבנדר צריך לפרש באיזה ענין הוא נודר ובמה הוא נודר: (ג) ערכך.

רש"י

(מה) ברית ראשונים: של שבטים: (מז) והתורות. אחת בכתב ואחת על פה מגיד שכלם נתנו למשה בסיני: (ב) כי יפלא.

יפריש

שני

וזכרתי את בריתי יעקב ביצחק לא כתיב ביה זכירה לפי שאפרו צבור ומונח לפני הקב"ה האבו' מנויין למפרע אומ' הקב"ה אני זוכר מאין באתם ומונה ומסתיים היתם על למעלה יעד

כן ייעקב כן יצחק כן אברהם בכלם כתיב אף חוץ מיעקב שהיה מטתו שלימה ולא יצא ממנו פסולת וזכרתי שפסוק מתחיל בזכירה ומסיים בזכירה שלעולם

מה ודכירנא להון קיים דקיימית עם אבהתהון קדמי דפריקית ואפיקית יתהון פריקין מארעא דמצרים וחמיין כל עממיא ית כל גבורתא דעבדית להון מטול למהוי להון לאלהא אנא יי: מו אילין קימייא וסדרי דיניא וגזירת אורייתא דיהב יי בין מימריה ובין בני ישראל בטוורא דסיני על ידא דמשה: א ומליל יי עם משה למימר: ב מליל עם בני ישראל ותימר להון גבר ארום יפריש פירוש דנדרא בעילוי נפשתא לשמא דיי: ג ויהי עלוייה דביר דכר מן בר עשרין שנין ועד בר שתין שנין ויהי עלוייה חמשין סילעין דכסף בסלעי קודשא: ד ואין גברת נוקבא היא ויהי עלוייה תלתין סלעין: ה ואין מבר חמש שנין ועד בר עשרין שנין ויהי עלוייה דביר דכר עשרין סלעין ולנוקבא עשר סלעין: ו ואין מבר ירחא ועד בר חמש שנין ויהי עלוייה דביר דכר חמש סלעין דכסף ולברתא נוקבא עילוייה תלת סלעין

רש"י

יפריש נפיו בערכ' נפשו' ליתן ערך נפשו לומר ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי: (ג) והיה ערכך וגו' אין ערך זה לשון דמים אלא בין שהוא יוקר בין שהוא זול כפי שניו הוא הערך הקצוב עליו בפרשה זו: ערכך' כמו ערך וכפל הכפי"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא: (ה) ואם מבן חמש שנים' לא שיהא הנודר קטן שאין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן זה שהוא בן חמש שנים עלי: (ז) ואם מבן ששים שנה וגו' כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משלישׁ בערכו והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה דאמרי אינשא סבא בביתא פחא בביתא סבתא בביתא סימא בביתא וסימנא טבא בביתא

אבן עזרא

יהיה: ואף בעונות אבותם אתם ימקו' כמעשה אבותינו חטאו ודמגלת איכה פירשתיו: (מ) והתודו' מבנין התפעל: במעלם אשר מעלו בי' אבותם: ואף אשר הלכו עמי' אלה בניהם בקרי: (מא) אף אני' כן עשיתי עמהם ויסרתים להביאם אל ארץ אויביהם עד שיכנע לבבם הערל ועוד אפרשנו: (מא) והם ירצו את עונם' ישלימו ויפרעו: (מב) וזכרתי את בריתי' מוסך עצמו ואחר עמו וכן הוא וזכרתי את בריתי את ברית יעקב כמו והנבואה עודד הנביא שהו' כמו והנבואה נבואת עודד הנביא ראשיכם שבטיכם שהוא ראשיכם ראשי שבטיכם ויאמר הגאון כי טעם להזכיר בתחלה יעקב בעבו' היות שבותיו כלם בברית: (מג) והארץ תעזב מהם' טעמו אזכור גם הארץ שפרעה את השבתות ובעזבה מהם וגם אזכור שהם הרצו את עונם: יען וביען האחד כנגד משפטי מאסו והשני ובחוקתי געלה נפשם והבי"ת נוסף כבי"ת בראשונה: (מד) ואף גם זאת' לשון נחות והאחד יפסיק וכל המקרא כן וכן ברק אך במשה המבלי אין קברים: לא מאסתים לכלותם' רק ליסרם עד שיכנע לבם: געלתיב' שרתי מהם או כחלה נפשי מהם: להפר בריתי' שנשבעתי להם ואף אם הם הפרו את בריתי כי כן כתוב אני לא אפר בריתי אתם כי אלהים אני: (מה) וזכרתי להם' לעולם: ברית ראשונים' זאת הברי' בברותה בסיני וקרא זה הדור ראשונים כנגד הבנים שיגלו בארץ אויביהם ויש אומרים על אבות העולם' וטעם אשר הוצאתי אותם שנשבעתי לאבותם להוציא בניהם מעבדות והראשון נכון בעיני: (מו) אלה החקים והמשפטים' שם הכתובים בפרשת ויאמר ואלה המשפטים ופרשת בהר סיני: אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל' רמז לברית הר סיני כי אחר שנעשה המשכן והיה הכבוד באהל מועד לא עלה משה בהר סיני גם הזכיר הפרשה של הערכים בעבור שנאמרה בהר סיני כי כן כתוב באחרונה כי

תחלת

הזכר חמשה שקלים כסף
ולנקבה ערכך שלשת
שקלים כסף : ז ואם מבן
ששים שנה ומעלה אם זכר
והיה ערכך חמשה עשר
שקל ולנקבה עשרה
שקלים : ח ואם מך הוא
מערכך והעמידו לפני הכהן
והעריך אתו הכהן על פי
אשר תשיג יד הנדר
יעריכנו הכהן : ס ט ואם
בהמה אשר יקריבו ממנה
קרבן ליהוה כל אשר יתן
ממנו ליהוה יהיה קדש : י
לא יחליפנו ולא ימיר אתו
טוב ברע או רע בטוב ואם
המר ימיר בהמה בבהמה
והיה הוא ותמורתו יהיה
קדש : יא ואם כל בהמה
טמאה אשר לא יקריבו
ממנה קרבן ליהוה והעמיד
את הבהמה לפני הכהן :
יב והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן

יהיה

מסרה

ג' נעכין · ו' לפמיך נעכיין וכו' פרש ת"ק ו"ם · ל' וא' וסן אחי' ומפתח' פנ' · ל' ומ"ל וא' יעריכנו · פ' קמצין · ז' סבירין ממנה · ל' · ג' קמץ י"י' · ד' ד' רפין · פ' קמצין וכו' נר' נסא דאקריב בצירא קמי תרעא · ב'

אונקלוס

סלעין דכסף : ז ואם
מבר שתין שנין ולעלא אם
דכורא ויהי פורסניה חמש
עסר סלעין ולנוקבתא עשר
סלעין : ח ואם מסכן
הוא מפורסניה ויקימיניה
קדם כהנא ויפרוס יתיה כהנא
על מימר דתדביק יד נדרא
יפרסיניה כהנא : ט ואם
בעירא דיקרבון מנה קורבנא
קדם יי כל דיתן מנה קדם
יי יהי קודשא : י לא
יחלפיניה ולא יעבר יתיה
טב בביש או ביש בטב ואם
חלפא יחליף בעירא בבעירא
ויהי הוא וחילופיה יהי
קודשא : י ואם כל
בעירא מסאבא דלא יקרבון
מנה קורבנא קדם יי ויקים
ית בעירא קדם כהנא :
יא ויפרוס כהנא יתיה
בין טב ובין ביש כפורסן
כהנא כן יהי : יב
ואם מפרק יפרקינה ויוסף
חומשיה על פורסניה :

וגבר

תולדות אהרן

ים מבן פס נ · ומעלה נתרא קכא בכורות מט · ואם מך תענית ז מגלה יא מכילא קיד ערכין יז · כל והעמידו ערכין ד · והעריך פס · תשיג יד פס ז יז · ואם בהמה תמורה לג · קרבן פס יא יג · כל אשר חולין פט ערכין ד תמורה יא · לא יחליפנו מכילא פו חולין כ בכורות יד תמורה כ ג ה ט יג · ואם המר זבחים ו מנחות נג ערכין כ תמורה ג ח · בהמה פס ט יא · והיה הוא זבחים ט בכורות יד לא תמורה ט יג יז · ואת כל מנחות קא בכורות לו תמורה יז לג · והעריך הכהן בכורות י תמורה לג · כערכך הכהן ערכין יא

רשב"ם

שני הכפין כפל הוא כמו שתאמר מאודם אדמומית
מן לבן לבנונית : (ט) כל אשר יתן ממנו לה' ·
אם הקדישו סתם · יהיה קודש קרבן ולא בדק
הבית : (יא) ואם כל בהמה טמאה · של קדש
שהוקדשה לקרבן ונעשה טמאה בעלת מום :
והעמיד את הבהמ' לפני הכהן ויביא בדמים קרבן.
אם מכר הגזבר לאיש אחר לא יוכל בעלה לפדותה עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל · לכהנים של
אותה משמר :

רש"י

בביתא : (ח) ואם מך הוא · שאין ידו משגת
ליתן הערך הזה : והעמידו לנערך לפני הכהן
ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך : על פי
אשר תשיג · לפי מה שיש לו יסדרנו וישאיר לו
כדי חייו מטה כר וכסת וכלי אומנות אם היה
חמר

תהיה

יזכור זכות אבו' אברה' נקרא עבדי כדכתי' זכור לעבדי' וסמיך ליה לאברה' וכן ביעקב כתיב יעקב עבדי · מה שאין כן ביצחק · לפי שאברהם ויעקב קיימו המצות בין בארץ בין בחוצה לארץ מה שאין כן ביצחק · אברהם ויעקב הוזכרו ראש לאבו' ויצחק לא הוזכר בשום מקום כראש לפי שרצה לומר לעשו הוי גביר לאחיך לעשותו ראש ליעקב · והארץ תעז' שנים זי"ן עקודה · שפ' שכי' נתקיים בארץ ישראל בברית ומלם מונחלת התוכחת' על געלה נפשם ש"ן תיבות ·

סלעין דכסף : ז ואין מבר שתין שנין ולעילא אין ביר דכר ויהי עלוייה חמיסר סלעין ולברתא נוקבא עשר סלעין : ח ואין מסכן הוא מפיסת עלוייה ויוקימיניה קדם כהנא ויעליניה כהנא במיסת דתדביק ית נודירא היכדין יעליניה כהנא : ט ואין בעירא דיקרבון מינה קורבנא קדם יי כל דיתן מיניה קדם יי יהי קודשא : י לא ישלחפיניה ולא יפרג יתיה שלים ברביה מומא ודביה מומא בשלים ואין מיפרוג יפרג בעירא בבעירא ויהי הוא ופירוגיה יהי קודשא : יא ואין כל בעירא מסאבא דלא יקרבון מינה קורבנא קדם יי ויקם ית בעירא קדם כהנא : יב ויעלי כהנא יתיה בין טב לבין ביש היכמא דיעלי כהנא היכרין

ירושלמי

ולא יפרג יתיה טב בביש או ביש בטב ואין מפרגא יפרג בעיר בבעיר ויהי דהוא ופירוגיה יהי קדיש : ואין כל בעיר מסאב דלא יקרבון מיניה קרבן לשמא דיי : ויסדר כהנא יתיה בין טב ובין ביש בעילויה דכהנא כן יהוי : ויוסף

רשי

תמר משאיר לו תמורו : (ט) כל אשר יתן ממנו · אמר רגלה של זו עולה דבריו קיימין ותמכר לצרכי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר : (י) טוב ברע · תם בבעל מום או רע בטוב וכל שכן טוב בטוב ורע ברע :(יא) כל בהמה טמאה · בבעלת מום הכתוב מדבר שהיא טמאה להקריבה ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון אלא א"כ הוממו : (יב) כערכך הכהן כן יהיה · לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש :

ואם

אבן עזרא

תחלת ספר וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד בספר ויקרא : (ב) יפליא · יפריש ויבאר : (ג) בערכך נפשות · הטעם שידור כדר לאמר אם השם יעשה לי כן אפדה נפשי כדי ערכי או ערך בני או ערך בהמה וכ"ף בערכך על דעת כל המדקדקים נוסף והטעם בערך ויש אומרי' כי הכ"ף לנכח הכהן ויפרש כערכך הכהן כערכך אתה והב"א יקרא לו ה"א הקריאה ואמר על הערכך שהיא מלה זרה כמו בתוך האהלי ולפי דעתי שהוא האהל שלי וכן הערכך · וטעם נפשות כלל לאדם ולבהמה : (ג) מבן עשרים שנה · החל משבוא ככנס בפקודים : בן ששים · זקן ודעת רבים כי זו גזרת מלך כי מבן אדם עד חמש שנים יתן חמשה שקלים אילו עבר יום אחד כוסף של אדם יתן חמשה שקלים ולפי דעת הגאון שיתן בכל שנה שקל עד חמש שנים שלמות כי אמרו רבים שהם ארבע כחלקי השנים ואחר כן תשע עשרה שלמות ואחר כן תשע ותמשים לשוב אל המקום שהחל ממנו וחמשה עשר לשלמת חמש ושבעים כנגד הד' שחלקים ולפי האמת שכל אלה שלמות או יום אחד בשנה חשוב שנה ולא נסמוך רק על דברי הקבלה כי מה צורך לחלוק מבן אדם עד חמש ומחמש עד עשרים אחר שיתן לכל שנה שקל ויש להשיב על דבר האדם והנה מי שהוא פחות מאדם ימים אין לו ערך ואחר ששים שב לאחור ועוד מה יעשה אחר ששים שנה אם יתן כך תמיד וכל אלה שבושי' והכלל כי הוא גזרת הכתוב כי אילו היה על דרך תוספת הזכר על הנקבה הנה אחר ששים יוסיף השלישית והנה מחמש עד עשרים יוסיף החצי ומאדם ועד חמש ומעשרים ועד ששים יוסיף על החצי עשיריתו : (ח) והעריך · שיושם הנערך במערכה אחת עם כן זקן וכמוהו אין ערוך אליך ומלת העריך מהבנין הכבד הנוסף וכן יעריכנו הכהן להפרים בינו ובין יעריכנו לפני יי' : והעמידו הכהן כאילו אמר והעמידו הכהן לפני הכהן כאשר פירשתי ויתן על דף הכהן

בשתלית

יִהְיֶה׃ יג וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה
וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃ יד
וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ
לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב
וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ
הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם׃ טו וְאִם־
הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ
וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ
עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃ טז וְאִם
מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ
לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ
זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים
שֶׁקֶל כָּסֶף׃ יז אִם־מִשְּׁנַת
הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ
יָקוּם׃ יח וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל
יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים
הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל
וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ׃ יט וְאִם־
גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה
הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית
כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ׃
ואם

ג' ותס'
ג'כ"כ חס' י"ד תניין
קדמ' הכהן כן יסי' תניינא הכהן כן יקום
ג' מ"ל
ששר
סימן
כמ"ל חס' כת' ב
ז' ר"פ בספר
ג' · ב'
כל עד דענין בטעמא ·
ג' חס'
קדמא עליו וסי' לג תניין עליו וקם לו

יג וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּשׁ יָת
בֵּיתֵיהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ
וִיפָרְסִנֵּיהּ כַּהֲנָא בֵּין טָב וּבֵין
בִּישׁ כְּמָא דִּיפָרֵס יָתֵיהּ
כַּהֲנָא כֵּן יְקוּם׃ יד וְאִם
דְּאַקְדֵּשׁ יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵיהּ
וְיוֹסֵף חוּמֵשׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ
עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵיהּ׃ טו
וְאִם מֵחֲקַל אַחְסַנְתֵּיהּ
יַקְדֵּישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ וִיהֵי
פּוּרְסָנֵיהּ לְפוּם זַרְעֵיהּ בַּר
זְרַע כּוֹר שְׂעוֹרִין בְּחַמְשִׁין
סִלְעִין דִּכְסַף׃ טז אִם
מִשַּׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵיהּ
כְּפוּרְסָנֵיהּ יְקוּם׃ יז וְאִם
בָּתַר יוֹבֵלָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵיהּ
וִיחַשֵּׁב לֵיהּ כַּהֲנָא יָת כַּסְפָּא
עַל פּוּם שְׁנַיָּא דְּאִשְׁתָּאֲרָא עַד
שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וְיִתְמְנַע
מִפּוּרְסָנֵיהּ׃ יח וְאִם
מִפְרַק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא
דְּאַקְדֵּשׁ יָתֵיהּ וְיוֹסֵף חוּמֵשׁ
כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ עֲלוֹהִי וִיקוּם
לֵיהּ׃ יט וְאִם לָא יִפְרוֹק
יָת חַקְלָא וְאִם זַבֵּין יָת חַקְלָא
לִגְבַר אוֹחֲרָן לָא יִתְפְּרֵיק עוֹד׃
ויהי

ואיש ב
קמא סח סט
האגלים סג
חולין קלט
ערכין כה
תמורה ט כט
ואם המקדי'
מציעא ב
תמורה ט
אם משדה
קדושין סא
ערכין יד כט
אם משנת
ערכין כל
זרע חומר
קדושין סא
בתרא קב
ערכין ה ו
יד כה
אם אחר סס
וחשב לו
ערכין יד כה
ונגרע
שנת עז
ערכין כה
ויס' חמשי'
ברכות מש
שנת קכח
ערכין לא
פסחים לה
קדושין ה
יה כל
מציעא כל
בכורות יא ב
ערכין לג

רש"י

(יג) ואם גאל יגאלנה. בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש וכן במקדיש בית וכן במקדיש את השדה וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל אדם: (יז) והיה ערכך לפי זרעו. לא כפי שוויה אחת שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שוה בית כור שעורים בחמשים שקלים כך גזרת הכתוב והוא שבא לגאלה בתחלת היובל ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה לפי שאינה הקדש שלא למנין שני היובל שאם נגאלה הרי טוב ואם לאו
הגואל

אבן עזרא

השמאלית ויהיה דרך נאות או יהיה והעמידו שיעמיד הנודר נפשו: (יד) כן יקום. כמו יעמוד. (טו) ואם משדה אחוזתו. שירש עם ישראל: חומר שעורים. וכתוב כי עשרת הבתים חומר ושם כתוב האיפה ושנת וכנה זרע איפת שעורים בחמשה שקלים וזו גזרת המלך בדמי שעבד: (טז) ואם משנת היובל. בעצם השנה: ונגרע מערכך. מה שהלך אחר היובל. וי"ו ואם גאול יגאל כפ"א רפה בלשון ישמעאל והוא דבק בטעם הפסוקי'
שהם

יונתן בן עוזיאל

היכדין יהי : יג ואם מיפרוק
יפרקינה ויוסף חומש דמיה על
עלוייה : יד וגבר ארום יקדש ית
ביתיה קודשא קדם יי ויעלינה כהנא
בין טב לבין ביש היכמא דמעלי כהנא
היכדין יקום : טו ואם דין דמקדיש
יפרוק ית ביתיה ויוסיף חומש כסף
עלוייה עלוי ויהי דיליה : טז ואין
מן חקיל אחסנתיה יקדש גבר קדם יי
ויהי עלוייה כמיסת זרעיה אתר
דמזדרע בית כור סעורין בחמשין
סלעין דכסף : יז אין משתא
דיובלא יקדיש חקלא יהי בעילוייה
יקום : יח ואין בתר יובלא יקדיש
חקליה וידייק ליה כהנא ית סכום
כספא כמיסת שניא דמשתיירן עד
שתא דיובלא ומנכי ליה מן עלוייה :
יט ואין מפרוק יפרוק ית חקלא
דין דאקדיש יתיה ויוסיף חומש כסף
עלוייה

ירושלמי

ויוסף חומשיה דמוי על
עילויה :
קודשא לשמא דיי ויסדר
כהנא :
היך מה די סדר יתיה :
ואין די דאקדיש : חומש
כסף עילויה עלוהי ויהי
דידיה :
ואין מחקל אחסנתיה יפריש
גבר לשמא דיי ויהוי עילוייה
לפום זרעיה זרע חומר
דשעורין :
ואין משתא דיובלא יפריש
חקליה כעילוייה יקום :
ואין מיפרק יפרוק ית חקלא
דין דמקדיש יתיה ויסף
חומש סלעין דכסף עילויה
עלוהי ויהוי ליה :

בעל הטורים

כנגד ש"ן שנים שחטאו עשרה שבטים ונגלם לא הוזכר בהם השם · לפי שאמרו אין להם חלק באלהי ישראל ולכן כתיב בדברי הימי' ושבועתו ליצחק ובתהלים כתיב ליש׳חק שנשבע הקב"ה כל זמן שלא חטאו בניו יותר מש"ן שנים שלא יגלם · נפרשת ערכים יש כ' שקלים ול' שקלים וכ' שקלים וי' שקלים וה' שקלים וג' שקלים וט"ו שקלים וי' שקלים נ"ן זכר לנקבה שהוא כך הכל קמ"ג שקלים לכפר על מ"ה קללו' שבת"כ וצ"ח שבמשנ' תורה שהם בין הכל קמ"ג ולכן סמך ערכין לקללות :

רש"י

הגואל מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדות ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורו' וכשהיא יוצאת מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם זהו המשפט האמור במקדיש שדה ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות: (יז) אם משנת היובל יקדיש וגו' · אם משעברה שנת היובל מיד הקדישו ובא זה לגאלה מיד : כערכך יקום · כערך הזה האמור יהיה · חמשים כסף יתן : (יח) ואם אחר היובל יקדיש · וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד גזבר ובא זה לגאלה אחר היובל : וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות · כפי חשבון כילד הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנים חמשים שקל הרי שקל לכל שנה ושקל יתר על כולן והשקל ארבעים ושמנה פונדיונין לשנה אין חסר פונדיון אחד לכולן ואמרו רבותינו שאותו פונדיון קלבון לפרוטרוט והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל: ונגרע מערכך · מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון : (יט) ואם גאל יגאל · המקדיש אותו יוסיף חומש על הקצבה הזאת ·
ואם

אבן עזרא

שהם למעלה כי הערך עיקר אם יגאל השדה ואם לא יגאל : (כ) ואם מכר · טעמו או מכר ולא יוכל בעל שדה אחוזה שיגאלנו בעבור שמכרו קודם ליי' : (כא) בצאתו ביובל · הזכיר הכתוב על דרך כל שדה כי ביובל יצא : כשדה החרם · שידור כדר להחרימו גם הוא לכהן והערך לכהן כי הוא מעריך ואין צורך להיותו כהן גדול : (כג) מכסת · כמו מכסת נפשות : (כד) לאשר קנהו מאתו · הוא המוכר והוא מפורש לאשר לו אחוזת הארץ : (כו) יבוכר ליי' : נודע שהוא לשם ואת המלה מהבנין שלא נקרא שם פועלו ופירושו האומר אתן הבכור לשם : (כז)
ואם

כ ואם־לא יגאל את־השדה
ואם־מכר את־השדה לאיש
אחר לא־יגאל עוד׃ כא
והיה השדה בצאתו ביבל
קדש ליהוה כשדה החרם
לכהן תהיה אחזתו׃ כב
ואם את־שדה מקנתו אשר
לא משדה אחזתו יקדיש
ליהוה׃ כג וחשב־לו הכהן
את מכסת הערכך עד
שנת היבל ונתן את־הערכך
ב יום ההוא קדש ליהוה׃ כד
בשנת היובל ישוב השדה
לאשר קנהו מאתו לאשר־לו
אחזת הארץ׃ כה וכל־ערכך
יהיה בשקל הקדש עשרים
גרה יהיה השקל׃ כו אך־
בכור אשר־יבכר ליהוה
בבהמה לא־יקדיש איש אתו
אם־שור אם־שה ליהוה הוא׃ כז ואם בבהמה הטמאה
ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם־לא יגאל ונמכר
בערכך

ב' ויראו סככנ · פיין · ב' ונפסיק · א פ"ג · ג' · ג' · ו ג' · ד' רפין · ג' דגש' · ג' · סס' דקס'

כב ויהי חקלא במפקיה
ביובלא קודשא קדם יי
כחקל חרמא לכהנא תהי
אחסנתיה׃ כב ואם ית
חקל זבינוהי דלא מחקל
אחסנתיה יקדש קדם יי׃
כג ויחשב ליה כהנא
ית נסיב פורסניה עד שתא
דיובלא ויתן ית פורסניה
ביומא ההוא קודשא קדם
יי׃ כד בשתא דיובלא
יתוב חקלא לדזבניה מניה
לדדיליה אחסנת ארעא׃
כה וכל פורסניה יהי
בסלעי קודשא עשרין מעין
יהי סלעא׃ כו ברם
בוכרא דיתבכר קדם יי
בבעירא לא יקדש גבר יתיה
אם תור אם אמר דיי הוא׃
כז ואם בבעירא מסאבא
ויפרוק בפורסניה ויוסף
חומשיה עלוהי ואם לא
יתפריק

אהרן
ואם לא
ערכין כה כו
ואם מכר
סס כו
לא יגאל
סס ג
והית השד'
סס יד כה כו
כט לג
ביובל
סס כה
כשד' חחרם
סנהדרין פח
ערכין כט לו
לכהן תהיה
נ"ק קט
ערכין כח כח
ואם את
גיטין מח
נתרא עג
ערכין יד כו
וחשב לו
סס יד
את מכסת
סס
ונתן את
חולין קלט
בשנ' היובל
ערכין כו
וכל ערכך
בכורות י
ערכין ז ז
אך בכור
בכורות טו
לא יקדיש

ערכין כט תמורה כה אם שור זבחים פח ואם בבהמה מכות קח ואם לא בכורות יג

רשב"ם

(כא) תהיה אחוזתו של מקדיש׃ (כד) לאשר קנהו מאתו׃ שהקונה אותו לא היה יכול להקדישו אלא הפירות שיש לו בו עד היובל׃ (כו) לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר כי הוא עצמו קדוש כבר לקרבן בכור׃ (כז) ואם בבהמה הטמאה ממש יקדיש אדם· באותה יש פדיון· ובבהמה טמאה ממש פירשו חכמים שלמים בבעלי מומים כמו שפירשתי דין אין לו פדיון׃

מעשר

רש"י

(כ) ואם לא יגאל את השדה· המקדיש ואם מכר· הגזבר׃ את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד· לשוב ביד המקדיש׃ (כא) והיה השדה בצאתו ביובל· מיד הלוקחו מן הגזבר כדרך שאר שדות היוצאות מיד לוקחיה ביובל׃ קדש לה'· לא שישוב להקדש בדק הבית ליד הגזבר אלא כשדה החרם הנתן לכהנים שנא' כל חרם בישראל לך יהיה אף זו תתחלק לכהנים של אותו המשמר שיום הכפורים של יובל פוגע׃ (כב) ואם את שדה מקנתו וגו'׃ חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה ששדה מקנה לא מתחלק לכהנים

עלוייה עלוי ויקום ליה : כ ואין
לא יפרוק ית חקלא ואין זבין ית חקלא
לגבר חורן לא יתפרק תוב : כא
ויהי חקלא במפקיה ביובלא קודשא
קדם יי היך כחקל אפרשא לכהנא תהי
אחסנתיה : כב ואין ית חקיל
זבינוי דלא מן חקיל אחסנתיה יקדיש
קדם יי : כג וידייק ליה כהנא ית
סכום דמי עלוייה עד שתא דיובלא
ויתן ית עילוייא ביומא ההוא קודשא
קדם יי : כד בשתא דיובלא יתוב
חקלא למן דזבניה מניה למאן דיליה
אחסנת ארעא : כה וכל עילוייה
יהי בסלעי קודשא עשרין מעין הויא
סלעא : כו ברם בוכרא דיתפרש
לשמא דיי בבעירא דלית אפשר
דיקדיש גבר יתיה אין תור אין אימר
לשמא דיי הוא : כז ואין בבעירא
מסאבא ויפרוק בעילוייה ויוסיף
חומש דמוי עלוי ואין לא מתפרק
ויזדבן בדמי עלוייה :

ברם

קודשא לשמא דיי כחקל
אפרשו :
ואין ית חקל זביניה יקדיש
לשמא דיי :
ויחשיב ליה כהנא ית
אפרשות עלויה עד שתא
דיובלא ויתן ית אפרשות
עלויה ביומא ההדין קודש
לשמא דיי :
בשתא דיובלא יחזור חקלא
לדין דזבן יתיה מן גביה
לדין דאית ליה אחסנות
ארעא : וכל עלויה יהוי
בסלעי קודשא :
לחוד בוכרא דיפריש קדם יי
בבעירא אין תור אין אימר
לשמא דיי הוא :
ואין בבעירא מסאבא ויפרוק
בעילויה ויוסיף חמשין דמוי
עלוי ואין לא יתפריק ויזדבן
בעילויה :

לחוד

רשי

לכהנים ביובל לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה : ואם לא יגאל · ומכרה גזבר לאחר או אם לא יגאל הוא בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו אותו שהקדיש וכן תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאותו וזהו הגזבר לכך הוצרך לומ' לאשר לו אחוזת הארץ מירושת אבות וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש : (כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש · כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש : עשרים גרה · עשרים מעות כך היו מתחלה ולאחר מכאן הוסיפו שתות ואמרו רבותינו שם מעה כסף דינר עשרים וארבע מעות לסלע : (כו) לא יקדיש איש אותו · לשם קרבן אחר לפי שאינה שלו : (כז) ואם בבהמה הטמאה וגו' · אין המקרא הזה מוסב אל הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך ומכר אין זה שהרי אין פדיון

אבן עזרא

(כז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך · הבכור עם התוספת חמישית בעבור שהקדישו גם יתן שה כי כן כתוב אם לא יקדישנו ונמכר : ופטר חמור · בערך גם השה יתן ורבים אומרים לא כן : (כח) מכל אשר לו · שהוא ברשותו : מאדם · כמו והחרמתי את עריהם יומת ומלת יחרם מהבנין שלא נקרא שם פועלו כמו יעמד חי : (לב) תחת השבט · שבט הרועה והנה הנבחר הוא הא' והעשירי שוה כמו זה רק העשירי יגאלנו ואין כן הבכור והנה יתן הבכור והעשירי בבהמה ובזרע הארץ

בערכך: כח אך כל חרם
ג' חס' אשר יחרם איש ליהוה מכל
אשר לו מאדם ובהמה
ומשדה אחזתו לא ימכר ולא
ו' יגאל כל חרם קדש קדשים
י"פ ר"פ הוא ליהוה: כט כל חרם אשר
בפיסקא ג' פ' קמ' וח' יחרם מן האדם לא יפדה
פתח ג' נ' מות יומת: ל וכל מעשר
הארץ מזרע הארץ מפרי
העץ ליהוה הוא קדש
ג' חס' ד' ליהוה: לא ואם גאל יגאל
ב' כ"ב איש ממעשרו חמשיתו יסף
עליו: לב וכל מעשר בקר
ד' וצאן כל אשר יעבר תחת
השבט העשירי יהיה קדש
ג' לפעל ליהוה: לג לא יבקר בין
ז' ב' קמצ' וח' טוב לרע ולא ימירנו ואם
פתחין
ב' ונפסק המר ימירנו והיה הוא
וס"ג ותמורתו

ית פריק ויזדבן בפורסניה: כח ברם כל חרמא די יחרים גבר קדם יי מכל דדיליה מאנשא ובעירא ומחקל אחסנתיה לא יזדבן ולא יתפריק כל חרמא קודש קודשין הוא קדם יי: כט כל חרמא דיתחרם מן אנשא לא יתפריק אתקטלא יתקטיל: ל וכל מעשר ארעא מזרעא דארעא מפירי אילנא דיי הוא קודשא קדם יי: לא ואם מפרק יפרוק גבר ממעשריה חומשיה יוסף עלוהי: לב וכל מעשר תורין ועאן כל דיעבר תחות חוטרא עשיראה יהי קודשא קדם יי: לג לא יבקר בין טב לביש ולא יחלפיניה ואם חלפא יחלפיניה ויהי הוא וחילופיה יהי

אהרן
כל אך ערכין כח
מכל אשר סס
ובהמה סס
לא ימכר
זבחים ע
בכורות כג
תמורה ה
ולא יגאל
יומא סו
בכורות לא לג
תמורה ה
כל חרם
סנהדרין פח
בכורות לג
ערכין כה כט
תמורה ה לג
כל חרם
כתובו' לג לח
ערכין ז
לה' הוא
קדושין כג
וכל מעשר סס
מזרע הארץ
קמא סט
ואם גאל
קדושין כ
קמא סט
זבחים ו ערכין ג איש קדושין כד קמא סט מציעא נג וכל מעשר בכורות נג נד ס כל אשר זבחים ש לז מנחות ובכורות נא כז ו נט תמורה כט מעילה יג תחת בכורות יב נד נז . העשירי מציעא זבחים ש חולין קלו בכורות נד נט נט יהיה קדש בכורות נג לא יבקר סס יד לו נג תמורה יג והיה הוא בכורות לג

רשב"ם

(ל) מעשר הארץ. מעשר שני:

חסלת אם בחקותי מיסוד רבינו שמואל: חסלת תורת כהנים:

רש"י

פטר חמור אלא שה והוא מתנה לכהן ואינו להקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש שהכתוב של מעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית: ופדה בערכך: כפי מה שיעריכנה הכהן: ואם לא יגאל. על ידו בעלים: ונמכר בערכך. לאחרים: (כח) אך כל חרם וגו'. נחלקו רבותינו בדבר יש אומרים סתם חרמים להקדש ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהנים שפירש ואמר הרי זה לכהן ויש שאמרו סתם חרמים לכהן: לא ימכר ולא יגאל. אלא ינתן לכהן לדברי האומר סתם חרמים לכהני' מפרש מקרא זה בסתם חרמים והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהנים שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן וחרמי גבוה נפדים: (כט) כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן והאומר סתם חרמים לכהני' מפרש כל חרם קדש קדשים הוא ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן

יונתן בן עוזיאל

כח בְּרַם כָּל אַפְרָשָׁא דִּי יַפְרִישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ מִן כָּל דְּאִית לֵיהּ מֵאֱנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקִיל אַחְסַנְתֵּיהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרִק כָּל אַפְרָשָׁא קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ : כט כָּל אַפְרָשָׁא דִּי יִתְפְּרַשׁ מִן אֱינָשָׁא לָא יִתְפְּרַק בְּכַסְפָּא אֱלָהֵן בַּעֲלָוָון וּבְנִיכְסַת קוּדְשִׁין וּבְמִבְעֵי רַחֲמִין קֳדָם יְיָ מְטוּל דְּדִין קְטוֹל מִתְחַיַּיב : ל וְכָל מַעַשְׂרָא דְּאַרְעָא מִזַּרְעָא דְּאַרְעָא וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דַּיְיָ הוּא קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ : לא וְאִין מִפְרוֹק יִפְרוֹק גְּבַר מִמַּעַשְׂרֵיהּ חוּמְשׁ דְּמוֹי יוֹסֵף עֲלוֹי : לב וְכָל מַעַשְׂרָא דְּתוֹרֵי וְעָנֵי כָּל דְּחַלְפִין תְּחוֹת שַׁרְבִיטָא עֲשִׂירָאָה יְהֵי קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ : לג לָא יְפַשְׁפֵּשׁ בֵּין טַב לְבִישׁ וְלָא יְפָרְגִינֵיהּ וְאִין מַפְרִיג יְפָרְגִינֵּיהּ וִיהֵי הוּא וּפִירוּגֵיהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא

יתפריק

ירושלמי

דְּחוֹר כָּל אַפְרָשׁוּ דִּי יַפְרִישׁ גְּבַר לִשְׁמָא דַּיְיָ מִן כָּל דְּאִית לֵיהּ מִן בְּנֵי אֱנָשָׁא וּבְעִירָא : כָּל אַפְרָשׁוּת קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לִשְׁמָא דַּיְיָ :

כָּל אַפְרָשׁוּ דְּאַפְרֵשׁ מִן בְּנֵי אֱנָשָׁא לָא תִתְפְּרֵק מִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל :

לִשְׁמָא דַּיְיָ הוּא קוּדְשׁ לִשְׁמָא דַּיְיָ :

וְאִין מִפְרַק יִפְרוֹק גְּבַר מִן מַעַשְׂרֵיהּ חוּמְשׁ דְּמוֹי יוֹסֵף עֲלוֹי :

וְכָל מַעַשְׂרָא דְּתוֹרָא וְדְעָנָא כָּל דְּיִעִיבַר תְּחוֹת שַׁרְבִיטָא עֲשִׂירָאָה יֶהֱוֵי קוּדְשָׁא לִשְׁמָא דַּיְיָ :

לָא יְפַשְׁפֵּשׁ בֵּין טַב לְבִישׁ וְלָא יַפְרֵג יָתֵיהּ וְאִם פָּרְגָא יַפְרֵג יָתֵיהּ וְיֶהֱוֵי הוּא וּפִירוּגֵיהּ יֶהֱוֵי קוּדְשָׁא וְלָא יִתְפְּרֵיק :

בעל הטורים

יחרם · ב' כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה · וזבח לאלהים יחרם יחרם כל רכושו · לומר מה חייבי מיתות לא נפקו ממונא ונפטרים · אף חייבי ממון אין לכי לפוטרו על פיהם · וזהו יחרם כל רכושו דאיירי בחייבי ממון איתקש וזובח לאלהים יחרם דהיינו חייבי מיתו' דנפשים' הכי

אומר לא יפדה · אלא המכות · מכות במילוי · יעם בדי וי"ו תי"ן עולה תרי"ג · והוא כנית' תלמידי חכמים על שם חכם לב יקח מצות

חסלת ספר ויקרא

רש"י

לכהן כמו ששנינו במסכת ערכין אם נדר נותן דמיהן ואם נדבה נותן את טובתה : מאדם · כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים :

(כט) כל חרם אשר יחרם וגו' · היוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום : מות יומת · הרי הולך למות לפיכך לא יפדה אין לו לא דמים ולא ערך : (ל) וכל מעשר הארץ · במעשר שני הכתוב מדבר : מזרע הארץ · דגן : מפרי העץ · תירוש ויצהר : לה' הוא · קנאו השם ומשולחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלים כמו שנאמ' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך וגו' : (לא) ממעשרו · ולא ממעשר חבירו הפוד' מעשר של חבירו אין מוסף חומש ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלים כמו שנאמר ונתת בכסף וגו' : (לב) תחת השבט · כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה ובעשירי מכה בשבט צבועה בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה : יהיה קדש · ליקרב למזבח דמו ואמוריו והבשר נאכל לבעלים שהרי לא נחשב עם שאר מתנות כהונה ולא מצינו שיהא בשרו נתן לכהנים : (לג) לא יבקר וגו' · לפי שנאמר כל מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה ולא שיקרב בעל מום אלא יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד :

אבן עזרא

אילין

הארץ שהיא התבואה הבכורים והמעשר : (לג) יבקר · כמו יבדיל וכבר פירשתי שהמלה

חסלת בחקותי · שבח לאלהי אבותי :

ונשלם ספר ויקרא · קולי אל אלהים אקרא

וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא
יִגָּאֵל׃ לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי׃ חזק

אונקלוס

יְהֵי־קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרִיק׃
לד אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דְּפַקֵּיד
יְיָ יָת־מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּטוּרָא דְסִינָי׃
חזק

תולדות אהרן

לא יגאל קמא יג
בכורות יב
אלה המצות
את קד
יומא פ
מגלה ג
תמורה יז
סליק

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה · נטף סימן׃ וחציו והנגע בבשר הזב · ופרשיותיו עשרה · בא גד סימן׃ וסדריו כ״ג ובתורתו יהגה יומם ולילה סימן׃ ופרקיו כ״ז · ואהיה עמך ואברכך סימן׃ מניין הפתוחות שתים וחמשים · והסתומות שש וארבעים הכל שמנה ותשעים פרשיות · דודי צח ואדום סימן׃

יונתן בן עוזיאל

יִתְפְּרִיק׃ לד אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דְּפַקֵּיד
יְיָ יַת מֹשֶׁה וְלֵית אֶפְשַׁר לְחַדְּתָא בְּהוֹן
מִדַּעַם וּפַקְּדִינוּן מְטוּל לְאַחֲוָואוּתְהוֹן לְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינַי׃

ירושלמי

אִלֵּין פִּיקּוּדַיָּא׃

אבן עזרא

שהמלה מגזרת בקר׃ (לד) בהר סיני · פירשתיו בפרשת [ה]זאת ומי שיש לו
לב להבין סוד העולם אז ידע סוד הבכור והעשירי והנה אברהם נתן
המעשר גם כן יעקב אבינו עליו השלום ועוד אגלה
קצת הסוד בזכרי מעשר שני
אם יעזרני אחד
ואין לו שני׃

חיים שאל · לכל איש ישראל׃ להתבונן
במלאכתו . מלאכת שמים׃
י בינו חכמים · בבנין קודש כמו רמים .
ויכירו מחשבתו . שהיא לשם שמים׃
י דע וחשב וכסף בעיניו לא נחשב . ופעל
פעולתו . פעולת יום ביומים׃
מ סדר פרשיותיה . כפי ערך פירושיה ·
איש איש על מתכונתו . כנראה לעינים׃
ב בר״י חכמי קדם . כתפארת אדם .
הראה איש חכמתו . בחמד׳ גנוזה אלפיי׳׃
כ תר״יאל . בתורת יקותיאל . אף
נקודתו . כנתנה מן השמים׃
ז כר צדיק לברכה . אשר בנו עשה ככה׃

מ שה גם הוא עלה . בזאת תורת העולה .
הראה ענותנותו . כאמר ראה בן עשה׃
ש מר פקודיו . לייסר עמודיו . ולא השית
דעתו לכוון . אל מול פירושה׃
ה גדיל תושיה . ולא עשה ברמיה . איש
מהיר במלאכתו . ועמד על פרשה׃
ב מוהר״ר ומתן · שמחה בלבו נתן .
כי הוציא מחשבתו . מכח אל המעשה׃
פ ינחס זה אליה . מבשר לבני עלייה׃
יחיש בעתו . כמאמר זכרו תורת משה׃
ה רחמן יגילנו . מהסתרות ינקנו . מזון
ומסגנה · כ״ע הזעצר מפראגא׃

הי״ה הזעצר נקרא שמו חיים בן
כהר״ר כתריא״ל זצ״ל מק״ק קראקא
ולע״ע בק״ק בערלין ·

נקרא שמו משה בן כמהור״ר
פנחס שוחט טויסק זצ״ל מק״ק
פראג הבירה ולע״ע בק״ק בערליין׃

הפטרת ויקרא

הפטרת ויק׳ א׳ ישעיה בסימן מ״ג

עַם־ זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־ יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃ לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃ לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֺנֹתֶיךָ׃ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃

הַזְכִּירֵנִי נִשָּׁפְטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃ אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃ וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים׃ וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־ תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־ יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר

כערבים

פירוש רד״ק

עם זו יצרתי לי · יצרתיו להיות לי לעם והם יספרו תהלתי על הנסים שעשה להם בהוציאי אותם מהגלות · ועתה התחיל להוכיח את ישראל שבאותו הדור אמר כי כל הטוב שאני עתיד להטיב לבניכם אחריכם שיהיו בגלו׳ לא במעשיכ׳ הטובי׳ ולא למענכם אעשה ואמר ולא אותי קראת : בפנותך אחרי ע״א : כי יגעת בי · לאת׳ אמר בעבודתי : לא הבא׳ לי כי אם לע״א : וזבחיך כמו ובזבחיך הם׳ בי״ת השימוש : לא העבדתיך ויגעת בעבורי אני הייתי המעבי׳ והמיגע וכיון שלא יגעת ולא עבד כי אם עבדתני איננו מעביד ומיגע : בלבונה · כי לבונה זכה היתה בקטורת והם לא הקטירו : לא קנית קנה · קנה הוא קנה בשם שהיה בקטורת · ואמר בקנה לא קנית לפי שלא היה הקנה בארץ ישראל כי אם על ידי קונין כי מארץ רחוקה היה בא להם כמו שכתוב וקנה הטוב מארץ מרחק · ורש״י פירש · לא העבדתיך · עבודה רבה במנחה קומץ מעט עולה לגבוה וגם היא לא אמרתי לך להקריב לך חובה אלא נדבה : לא קנית לי בכסף קנה · לקטורת לא הוצרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מצויה בארצם הרבה אמר רבי אבא קינמניתה היתה גדילה בא״י והיו אוכלין אותה עזים וצביים במדרש איכה : הרויתנו · ע״ד משל : אך העבדתני · אני לא העבדתיך ואתה העבדתני וכן אמר היו עלי לטורח נלאיתי נשוא כי החטאים והעונות היו עלי למשא כבד וזה ע״ד משל : אנכי אנכי · הכפל לחזק ר״ל אנכי הוא שסלחתי פשעם לדור המדבר ואנכי הוא הסולח ומוחה פשעיכם בכל דור ודור : למעני · שלא יחולל שמי בהם אם אכלה אתכם : הזכירני · כל הגמול שיש לך ולאבותיך עלי : נשפטה יחד : נבא למשפט : ספר אתה למען תצדק · ספר אתה תחילה טענותיך למען תצדק בדין כמו שאדם צדיק הראשון בריבו ר״ל שאפי׳ תספר אתה אם תספר הא׳ לא תצדק : אביך הראשון חטא · ואיך תאמר לא חטאת אתה והנה אביך הראשון חטא הוא אד׳ הראשון כי האדם מוטבע בחטא כי יצר לב

* ט א האדם

כערבים על יבלי מים: זה יאמר
ליהוה אני וזה יקרא בשם יעקב וזה
יכתב ידו ליהוה ובשם ישראל
יכנה: כה אמר יהוה מלך ישראל
וגאלו יהוה צבאות אני ראשון ואני
אחרון ומבלעדי אין אלהים: ומי
כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי
משומי עם עולם ואתיות ואשר
תבאנה יגידו למו: אל תפחדו
ואל תרהו הלא מאז השמעתיך

והגדתי ואתם עדי היש אלוה
מבלעדי ואין צור בל ידעתי: יצרי
פסל כלם תהו וחמודיהם בל
יועילו ועדיהם המה בל יראו
ובל ידעו למען יבשו: מי יצר אל
ופסל נסך לבלתי הועיל: הן כל
חבריו יבשו וחרשים המה מאדם
יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו
יחד: חרש ברזל מעצד ופעל
בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו

בזרוע

פירוש רד"ק

אדם רע מנעוריו: ומליציך פשעו בי · פי' שריך וגדוליך וכן במליצי שרי בבל וזכר השרים שהם היו
ראוי' להוכיח העם ולהשיב אותם לדרך הטובה והם פשעו בי: ואחלל · הוי"ו פתוחה כי אין הענין
עבר אלא פירושו בכל דור ודור אני מחלל שרי קדש ואני נותן לחרם יעקב וישרא' לגדופים בעונותיהם
וזכר שרי קדש לפי שאמר ומליציך פשעו בי אמר כי שרי קדש שיש בישראל הם מחוללים ביד האויב
ונספים בעון השרים הפושעים והעם כי הטובים הם נספים בעון הרעי' כשהם רבי' וכן אמר פן
תספה בעון העיר · ופי' לאחר' להרג כמו ואת כל הנשמ' החרי': לגדופי' · שהם לחרפה וגדופה בין
האומו': ועתה שמע · אף על פי שאני מחלל אתכ' ומכה אתכם בעונותיכם עוד אטיב לכם טובה גדול':
כה אמ' ה' · עושך כמו אשר עשה את משה ואת אהרן שפירושו אשר הגדילם ורממם · או יהיה פירוש
עושך כמו בוראך: יוצרך מבטן · טעם מבטן כי בעת צאת הבן מן הבטן יכניסהו בברית האל ויאול
אותו לשמורת ימים: יעזרך · שיעזרך והו' אומ' לך אל תירא: וישרון · ידוע שהוא ישראל ונקרא כן
לפי שהו' ישר בין העמי': כי אצק · כמו שאני יוצק מים על מקום צמא כן אצק רוחי על זרעך: וצמחו
בבין חציר · בי"ת בבין המשמש הוא לתוספ' ביאור כי מספי' היה אם אמר בין חציר וכמוהו בי"ת
בתוך אמ' יצמחו ישראל בטובה כאלו היו נזרעי' בין חציר והחציר הוא צומח במהר' ולזה המשיל'
לחציר לרוב מהירו' צמיחת' לא לעמיד' כי החציר לא יעמוד כמו שאמר פי כחציר מהרה ימלו לפיכך
אמר אחר כך כערבים על יבלי מים שעומדי' בלחות' כל הימי': זה יאמר · כי הנשארי' בישראל כולם
יהיו קדושים וכולם יקראו שהם לה' ושהם מזרע יעקב כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושל'
קדוש יאמר לו וגומר: יכתוב ידו לה' · יאמר בפיו ויכתוב בידו לה' רוצה לומר כי הוא לה' ובאמרו זה
וזה לפי שיבא מזה אחד ומזה אחד כמו שכתוב ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: יכנה · יכנה
עצמו שם ישראל כי לא יזכיר שם עצמו אלא יאמר ישראל אני: ומי כמוני · ומי שהוא אלהים כמוני
יקרא העוברות והעתידות ויגידה ויערכה לי מה שהיה משומי עם עולם כלומר מבריאת העולם והנה
יאמר משומי כלומר כי אני שמתי הנבראים בעת שבראתים כל אחד ואחד כגבולו העליונים למעלה
והתחתונים למטה וכן יאמר לי האותיו' אשר תבאנה ואינו כפל לשון אלא פירוש האותיות העתידות
לבא בזמן קרו' ואשר עתידו' לבא בזמן רחוק: ולמו תרגם יונתן כמו לכו: אל תפחדו · אמר לישראל
אל תפחדו מאלקים אחרים ואל תיראו מהם וכן אמר ירמיהו אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטב
אין אותם: ואל תרהו · פירושו לפי מקומו כמו אל תפחדו וי"ת לא תדחלון ולא תתברון כמו לא תירא

ולא

בזרוע כחו גם רעב ואין כח לא שתה מים וייעף: חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית: לכרת לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמץ לו בעצי יער נטע ארן וגשם יגדל: והיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם אף ישיק ואפה לחם אף יפעל אל וישתחו עשהו פסל ויסגד למו: חציו שרף במו אש על חציו בשר יאכל יצלה צלי וישבע אף יחם ויאמר האח חמותי ראיתי אור: ושאריתו לאל עשה לפסלו יסגוד לו וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה: לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם

פירוש רד"ק

ולא תחת: אלא מאז השמעתיך · מהר סיני והגדתי לכם שם שאין אלוה מבלעדי: ואתם עדי · שפתחתי לכם שבעה רקיעי' והראיתי אתכם שאין אחר: ואין צור בל ידעתי · כי אין למעלה ממני ידוע כי כל הידועים כולם אגלי · ת"י ולית דתקיף אילהן דמן קדמי מתיהיב ליה תקוף · בל ידעתי לשון ואדעך בשם אני ידעתיך במדבר ידע לכתך: יוצרי פסל · האומנים שעושים ויוצרים הפסל כולם תהו כי מעשיהם תהו והפסילים שהם חמודיהם שהם חומדים ואוהבים אותם והם לא יועילו להם למה חומדים אות': ועדיהם המה ואל תאמרו אין אנו יודעי' שלא יועילו עדיה' המה הפסילים הם עדים בפניהם שלא יועילו כי לא יראו ולא ידעו וכיון שאינם רואים ואינם שומעים ויודעים היאך יועילו לאחרים: למען יבושו · יזכרו זה למען יבושו מעבודתם אותם: מי יצר אל · מי יעשה מעשה תהו כזה שיטרח לתהו וישים כספו להבל היש שגעון כזה: נסך · כשהו או לשון יציקה: הן כל חבריו · המתחברים אליו לעשותו או לעבדו: וחרשים המה מאדם · אינם מלכים ושרפים העושים זה האל אלא אומנים מבני אדם שעושים שאר מלאכות ועושי' אותו אל · זה דבר תימה: יתקבצו כולם · פירוש כל עובדי הפסל יתקבצו וישאו ויתנו במעשיהם ויסתכלו בו אם יעשו וזה יש להם שיפחדו מהאל על מה שעשו ויבושו מעצמם ממעשיה' שהוא תהו שיתבוננו בו: חרש · סמוך לברזל כי הרי"ש פתוחה ספר עתה במעשה הפסל איך טורחים להבל · מי שהוא אומן ברזל יעשה מעצד ויעשה המקבות כי כל אומן צריך לכלי ברזל יעשו הפסל מעץ או מארץ או מברזל או בדיל או כסף או שאר מתכות בכלי ברזל יעשו אותם: מעצד · כלי ברזל שחותך בו חרש עצים: ופעל בפחם ובמקבות · אותו החרש פעל בפחם שנופח בו לחמם הברזל שיעשה ממנו הכלי ופעל במקבות שיעשה אותם שיגור בהם הפסל וזהו שאמר יצרהו ופעל במקבות שיצרהו בהם · ורש"י פירש בפחם · קר"בון בלע"ז · ובמקבות · מרטי"ל בלע"ז: ויפעלהו בזרוע כחו · בכל כחו הוא פועל בו כי יקוה בפעולתו שכר טוב ועניינו בזרוע בכחו · וי"ת בזרוע משמשת במקום שנים · או פי' כמו הפוך בכך זרועו וכן מקום שם קבר: גם רעב ואין כח · עד שהרעב חסקו במלאכה כשיגיע עת האכילה לא ירצה לקום מהמלאכה והוא רעב ופועל עד שלא ישאר בו כח וכן צמא ולא יקום אפילו לשתות: חרש עצים · ואם בא לעשותו של עץ וחרש עצים הוא כך דרכו: נטה קו · המדה: יתארהו · יגבלהו כלומר ישים גבול בעץ בשרד והוא חוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכרות מן העץ וכן ותאר הגבול · והצבע ההוא יקרא שרד וקו שאמר הוא החוט שצובע אותו בשרד: יעשהו במקצעות · ואחר שסמן אותו יתקנהו במקצעות ומקצעות הם שני כלים דומין במלאכתם לאחד קורין לו פלאנ"ה ולאחר פים"כט שמקלף בהם הנגר פני העץ ומחליקו ותרגם ואת הבית יקציע יקלף: ובמחוגה יתארהו · מחוגה קונפ"אס בלע"ז ובו יעשו העגולות ·

עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם׃ וְלֹא־
יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה
לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף
אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אֶצְלֶה בָשָׂר
וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל
עֵץ אֶסְגּוֹד׃ רֹעֶה אֵפֶר לֵב הוּתַל
הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא
יֹאמַר הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי׃ זְכָר־
אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה
יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא
תִנָּשֵׁנִי׃ מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן
חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃
רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ
תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר
וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב
וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃

הפטרת צו את אהרן בירמיה בסימן ז׳ :

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־
זבחיכם

פירוש רד״ק

צורות ותאר הדברים המצויירים : כתפארת אדם · כי צורתו נאה ומפוארת משאר בעלי חיים ורמ״ו פירש כתפארת אדם · היא האשה שהיא תפארת בעלה : לכרות לו ארזים · עד הנה ספר מעשה הפסל מעץ הטוב עתה אומר כי עוד יותר עושה הפסל שהולך אל היער לכרות ארזים לעשות מהם פסל · ועוד טורח יותר שנוטע נטיעה ויגדל אותה עד שתהיה ראויה לכרות ממנה עצים לעשות פסל : תרזה · אילן מאילני סרק ופירשו בו שהוא שקורין לו בערבי סנאב״ר : אלון · הוא ערמון : ויאמץ לו בעצי יער · לבקש מהם הטוב : נטע ארן · שם אילן גם כן טוב למלאכה · ובדברי רבותינו ז״ל עצי ארזים ארני וברושים : וגשם יגדל · יש מפרשי׳ גשם גוף רוצה לומר גוף עץ וכן בארמית גשמי יצטבע והנכון לפרשו כמשמעו וכן תרגם יונתן ומטרא ירבי והוצרך לומר וגשם יגדל · כי ידוע הוא כי כל צומח יגדל אותו הגשם אלא אמר שאף על פי שהוא נוטע העץ לשם עבודת אליל׳ הגשם יגדל אותו והרי הגשם בשליחות האל יתברך בא ואף על פי כן עולם כמנהגו נוהג כמו שאמרו רבותינו ז״ל בזה הענין הרי שגזל סאה של חטין וזרעה · דין הוא שלא תצמח אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידי׳ ליתן את הדין : והיה לאדם לבער · והיה אותו עץ מקצתו לצורכי אדם לבער : ויקח · מן העצים ויחם גופו לנגדם : ישיק · כמו יבעיר כלו׳ ישיק בהם את התנו׳ : ואפה לחם כמו ושחני קמח · למו כמו לו חציו · רוצה לומ׳ מקצתו אמר כי בחציו שמבער יהנה בשני פני׳ מיצלה בו צלי ויאכל עד שישבע וגו׳ : שיחם בשרו באש : ויאמר האח · שמחה וכן האח האח ראתה עיננו : חמותי · מלרע : ושאריתו לאל · פי׳ לפסלו וזהו האל שלו : ויתרו · הנותר ממנו : לבול עץ · לענף עץ וכן כי בול הרים ישאו לו : רועה אפר · אמר זה שעושה הפסל לעבדו רועה אפר הוא כלומר מתעסק בדבר שלא יועיל לו והוא על דרך אפרים רועה רוח : לב הותל הטהו · אמר יצר הרע שהתל בו הטהו לדרך רעה והו׳ לא יבין ולא יציל את נפשו טרם אבדה ולא יאמר הלא שלא שקר בימיני מה שפעלתי ועשיתי בימיני שקר הוא : זכור אלה יעקב · אם העמים עובדי פסילים לא יבינו אתה זכור הדברים האלה ולא תפותה לעובדי הפסילים : כי עבדי אתה · מאז עבדי אתה ולא עבד הפסילים : לא תנשני · לא תנשה ממני : מחיתי כעב פשעיך · כמו העב שנמחה במי׳ כן מחיתי פשעיך : רנו שמי׳ · על דרך משל כאלו כל העולם ישמח בצאת ישראל מהגלות : כי עשה ה׳ · טובה עם עמו וגאלם : תחתיו׳ ארץ · היא הנקודה האמצעי׳ אשר בארץ : פצחו · לשון פתחון פה : יתפאר · כי תפארת האל יהיה בהוציא עמו מהגלות והעמים יפארוהו בזה :

(השלמת הפטרת ויקרא :)

(הפטרת צו)

כה אמר ה׳ צבאות · זכר העולות שהן כליל וזכר הזבחים שהם השלמים · שמהם

זבחיכם ואכלו בשר: כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום (הוציאי קרי) הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח: כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם: ולא שמעו ולא הטו את אזנם וילכו במעצות בשררות לבם הרע ויהיו לאחור ולא לפנים: למן היום אשר יצאו אבותיכם מארץ מצרים עד היום הזה ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלח: ולוא שמעו אלי ולא הטו את אזנם ויקשו את ערפם הרעו מאבותם: ודברת אליהם את כל הדברים האלה ולא ישמעו אליך וקראת אליהם ולא יענוכה: ואמרת אליהם זה הגוי אשר לא שמעו בקול יהוה אלהיו ולא לקחו מוסר אבדה האמונה ונכרתה מפיהם: גזי נזרך והשליכי ושאי על שפים קינה כי מאס יהוה ויטש את דור עברתו: כי עשו בני יהודה הרע בעיני נאם יהוה שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו: ובנו במות התפת אשר בגיא בן הנם לשרף את בניהם ואת בנתיהם באש אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי:

לכן

פירוש רד״ק

שהם יאכלו הבעלים בשר ולא זכר חטאת ואשם כי לא היו מתודים מחטאתם ולא שבים ועוד כי במזיד היו חוטאים ואין על המזיד קרבן אלא היו מביאים עולות להראות עצמם שהם עובדים את ה׳ בנדבה והשלמים היו מביאין לאכול בשר עם הראות במעשיהם עבודת האל ואמר מה לכם להביא זבחיכם ולהוסיף עוד עליהם עולות ותחשבו כי יהיו לרצון לי כמו שכתוב בהם ונרצה לו לכפר עליו וזה לא יהיה כי אם אין מעשיכ׳ רצוין לפני גם עולו׳ וזבחים לא יהיו רצוין: ספו· ענין תוספת והצווי הזה אינו למצוה רצונית אלא כאומר לחברו עשה מה שתעשה כי לא יועילך: ביום הוציאי אותם· תחלת תנאו לא היתה אלא אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה: במועצות· פירש בעצה שלהם לא בעצתי: בשרירות לבם· במראה לבם לשון אשורנו: ויהיו לאחור· ומה היה עכשו שהיו לאחור ולא לפנים כלומר שהיו מארה במעשה ידיהם ולא ברכה: השכם ושלוח· בכל בקר ובקר כי רוב ההזהרה תהיה בבקר קודם שילך אדם למלאכתו: הרעו מאבותם· בכל דור ודור רובם הרעו מאבות׳ כמו מנשה ואמון שהיו אחרוני׳ הרעו אשמה מן הראשונים: ודברת· ולא ישמעו ידעתי כי לא ישמעו אליך ואפילו לא יענוכה כשתקרא להם אעפ״כ הזהירם· יענוכה פה״א וכן ינדכוכה: ואמרת· מפיה׳· אפילו מפיהם: אבדה ונכרתה· שלא יאמרו אמת בפיהם· כל שכן בלבבם: גזי נזרך· גדול השער נקרא נזר לפי שהנזיר היה מגדל שערו וענין גזי נזרך כענין קרחי וגזי על בני תענוגיך: ויטוש· ויעזוב: את דור עברתו· הדור הזה ששפך עליהם עברתו וחמתו· במות התופת· הוא המולך שהיה של נחשת ומסיקים אותו מתחתיו וידיו פשוטות וחמות ונותנין את הילד על ידיו והוא נכוה וגועה והכומרים מקישין בתופים שלא ישמע האב קול הבן ויכמרו

רחמיו

לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא
יאמר עוד התפת וגיא בן הנם כי
אם גיא ההרגה וקברו בתפת מאין
מקום: והיתה נבלת העם הזה
למאכל לעוף השמים ולבהמת
הארץ ואין מחריד: והשבתי
מערי יהודה ומחצות ירושלם קול
ששון וקול שמחה קול חתן וקול
כלה כי לחרבה תהיה הארץ:
בעת ההיא נאם יהוה (יוציאו קרי)
ויוציאו את עצמות מלכי יהודה
ואת עצמות שריו ואת עצמות
הכהנים ואת עצמות הנביאים
ואת עצמות יושבי ירושלם
מקבריהם: ושטחום לשמש
ולירח ולכל צבא השמים אשר
אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו
אחריהם ואשר דרשום ואשר
השתחוו להם לא יאספו ולא
יקברו לדמן על פני האדמה יהיו:
ונבחר מות מחיים לכל השארית
הנשארים מן המשפחה הרעה
הזאת בכל המקמות הנשארים
אשר הדחתים שם נאם יהוה
צבאות: כה אמר יהוה אל יתהלל
חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור
בגבורתו אל יתהלל עשיר
בעשרו: כי אם בזאת יתהלל
המתהלל השכל וידע אותי כי אני
יהוה עשה חסד משפט וצדקה
בארץ כי באלה חפצתי נאם יהוה:

הפטרת שמיני בשמואל ב׳ בסימן ו׳:

ויוסף

פירוש רד״ק

רחמיו. תופת על שם התוף. הנם. על שם נהמת הבן: לא צויתי. במצוה שיקריבו בניהם לקרבן. ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכשדברתי לאברהם לשחוט את בנו לא עלתה על לבי שישחטנו אלא להודיע צדקו ורז״ל פירשו אשר לא צויתי זה יפתח. ולא עלתה על לבי. זה מישע מלך מואב שנאמר ויקח את בנו הבכור ויעלהו לעולה: לכן. וקברו בתופת מאין מקום כי לא היה לפני זה מקום לקבורה: והיתה. אותם שלא יוכלו לקבור מאין מקום או שילאו הקוברים מרוב הרוגים: ואין מחריד. את העופות מעל הפגרים: לדומן. לזבל יהיו כלו׳ כי לעולם יהיו. על פני האדמה כי לא יקברו ולרוב עמידתם על פני האדמה ירקבו וישובו עפר וזבל: ונבחר מות מחיים. אע״פ שהם רואי׳ את המתים כתוכים בבזון גרע החיים גדולה מימנה ויבחרו את המות: בכל המקומות הנשארים. בכל מקום שיהיו הנשארים כמו הפוך הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם כמו ותשם בפוך עיניה. וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף: כה אמר ה׳. אם יש בכם חכמים אל יתהללו בחכמתם כי לא תועילם וכן אם יש בכם גבורים אל יתהללו בגבורתם כי לא תועילם להצילם מן המות או מן השבי וכן אם יש בכם עשיר אל יתהלל בעושרו כי לא יפדהו מן החרב וזכר אלו התכונות השלש כי החכם ינצל פעמים רבות בתחבולותיו ובערמתו וכן הגבור ינצל בגבורתו ובכחו וכן העשיר יפדה נפשו מיד האויב בעשרו כן מנהג העול׳ בדור ואמר להם הנביא כי לא ינצלו באלה השלש אלא במה ינצלו אות׳ שיכללו השכל וידוע אותי פירוש בהשכל אותי ובידוע אותי והשכל האל הוא שישכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף והוא בורא הכל ומשגיח על הכל ומנהיג כל העולם בחכמתו עליונים ותחתונים וידיעת האל היא ללכת בדרכיו לעשו׳ חסד משפט וצדקה כי כן עושה אותם הוא: בארץ: כלומר עם בני העולם: באלה חפצתי. שיעשה אותם

ויסף עוד דוד את כל בחור
בישראל שלשים אלף ׃
ויקם וילך דוד וכל העם אשר
אתו מבעלי יהודה להעלות משם
את ארון האלהים אשר נקרא
שם שם יהוה צבאות ישב
הכרבים עליו ׃ וירכבו את ארון
האלהים אל עגלה חדשה וישאהו
מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא
ואחיו בני אבינדב נהגים את
העגלה חדשה ׃ וישאהו מבית
אבינדב אשר בגבעה עם ארון
האלהים ואחיו הלך לפני הארון ׃
ודוד וכל בית ישראל משחקים
לפני יהוה בכל עצי ברושים
ובכנרות ובנבלים ובתפים
ובמנענעים ובצלצלים ׃ ויבאו
עד גרן נכון וישלח עזה אל ארון
האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר ׃
ויחר אף יהוה בעזה ויכהו שם
האלהים על השל וימת שם עם
ארון האלהים ׃ ויחר לדוד על
אשר פרץ יהוה פרץ בעזה ויקרא
למקום ההוא פרץ עזה עד היום
הזה ׃ ויירא דוד את יהוה ביום

ההוא ויאמר איך יבוא אלי ארון
יהוה ׃ ולא אבה דוד להסיר אליו
את ארון יהוה על עיר דוד ויטהו
דוד בית עבד אדם הגתי ׃ וישב
ארון יהוה בית עבד אדם הגתי
שלשה חדשים ויברך יהוה את
עבד אדם ואת כל ביתו ׃ ויגד
למלך דוד לאמר ברך יהוה את
בית עבד אדם ואת כל אשר לו
בעבור ארון האלהים וילך דוד
ויעל את ארון האלהים מבית עבד
אדם עיר דוד בשמחה ׃ ויהי כי
צעדו נשאי ארון יהוה ששה
צעדים ויזבח שור ומריא ׃ ודוד
מכרכר בכל עז לפני יהוה ודוד
חגור אפוד בד ׃ ודוד וכל בית
ישראל מעלים את ארון יהוה
בתרועה ובקול שופר ׃ והיה
ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל בת
שאול נשקפה בעד החלון ותרא
את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני
יהוה ותבז לו בלבה ׃ ויבאו את
ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך
האהל אשר נטה לו דוד ויעל דוד
עלות לפני יהוה ושלמים ׃ ויכל

דוד

פירוש רד"ק

מעשה האדם וקוי בשם ׃ ומה שאמ׳ בארץ וחסדו וצדקתו גם כן בשמים כמו שאמר ה׳ בהשמים חסדך
אמר בארץ לפי שחסדו וצדקתו בארץ גלויה לבני אדם כלם ומה שבשמי׳ אינו גלוי כי אם לחכמי׳ ׃

(חסלת הפטרת נו) (הפטרת שמיני)

ויוסף עוד ׳ לפי שנאספו עליו כשהמליכוהו בחברון וזו היתה אסיפה שנייה ׃ ויקם וילך דוד
מבעלי יהודה ׳ שנאספו שם להעלו׳ משם את הארון ׃ אשר נקרא שם ׳ ואחר כך פירש שם
ה׳ צבאות יושב הכרובים עליו ומה שנזכר שם הארון כזה בשם במקום זה מה שלא נזכר כן במקום אחר

לפי

דוד מהעלות העולה והשלמים
ויברך את העם בשם יהוה צבאות׃
ויחלק לכל העם לכל המון ישראל
למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם
אחת ואשפר אחד ואשישה אחת
וילך כל העם איש לביתו׃ וישב
דוד לברך את ביתו ס ותצא מיכל
בת שאול לקראת דוד ותאמר מה
נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה
היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות
נגלות אחד הרקים׃ ויאמר דוד אל
מיכל לפני יהוה אשר בחר בי
מאביך ומכל ביתו לצות אתי נגיד
על עם יהוה על ישראל ושחקתי
לפני יהוה׃ ונקלתי עוד מזאת
והייתי שפל בעיני ועם האמהות
אשר אמרת עמם אכבדה׃ ולמיכל
בת שאול לא היה לה ולד קרי ילד עד
יום מותה׃ ויהי כי ישב המלך
בביתו ויהוה הניח לו מסביב מכל
איביו׃ ויאמר המלך אל נתן
הנביא ראה נא אנכי יושב בבית
ארזים וארון האלהים ישב בתוך
היריעה׃ ויאמר נתן אל המלך
כל אשר בלבבך לך עשה כי יהוה
עמך׃ ויהי בלילה ההוא ס ויהי
דבר יהוה אל נתן לאמר׃ לך
ואמרת אל עבדי אל דוד כה אמר
יהוה האתה תבנה לי בית לשבתי׃
כי לא ישבתי בבית למיום העלתי
את בני ישראל ממצרים ועד היום
הזה ואהיה מתהלך באהל
ובמשכן׃ בכל אשר התהלכתי
בכל בני ישראל הדבר דברתי
את אחד שבטי ישראל אשר צויתי
לרעות את עמי את ישראל לאמר
למה

פירוש רד"ק

לפי שהתקדש שמו של הק"בה עליו בהיותו בשדה פלשתים: אל עגלה חדשה׃ כמו על: נוהגים את העגלה חדשה: פירוש היו נוהגים את הבקר שהיו מושכים את העגלה: עם ארון האלהים׳ דבק הוא עם עגלה חדשה כאילו אמר נוהגים את העגלה חדשה עם ארון האלהי׳ ובאמרו פעם אחרת וישאהו לפני שאמ׳ ועזא ואחיו נוהגים פירש היאך היו נוהגי׳ אותו כשנשאוהו מבית אבינדב כי אחיו היה הולך לפני הארון ועוזא עם הארון: בכל עצי ברושים׳ שמתקנין מהם כלי זמר: ובמנענעים׳ הוא כלי ניגון יניע אדם גופו בנגנו בו או הוא אשר בו יתדות ינועו בעת הנגון: ובצלצלים: כמו בצלצלי שמע והם שני כלי נחשת שמקישין אותן זה בזה ומשמיעים קול: גרן נכון׳ ובדברי הימים גרן כידון ושני שמות היו לו ואפשר כי שמו גורן נכון וקראוהו גרן כידון על שמת שם עוזא מן יראו עיניו כידו׳ ורז"ל אמרו בתחל׳ כידון ולבסוף נכון כלומ׳ עתה כשנשאו הארון בעגלה ופרץ ה׳ בעוזה נקרא כידון ולבסוף כשהעלוהו דוד מבית עובד אדום נקרא נכון: וישלח עוזה׳ פירוש וישלח ידו: כי שמטו הבקר שמטו כוע׳ עומד כשו׳ שמטו הבקר כלו׳ נתפרקו איבריהם מקדושת הארון שלא היה ראוי שיהיה נשא בעגלה שימשכוהו הבקר אלא בכתפי הלוים היה ראוי להיות נשא: על השל׳ על השגגה׳ ורז"ל דרשו כי חטא עוזא באחוז בו לפי שחשב שיפול הארון לארץ כי שמטו הבקר והכה מיע׳ לפי מחשבתו קדושת הארון שלא היה יכול לעמוד בעצמו בלא נושא ואמר הק"בה נושאיו נושא עצמו לא כל שכן: אל עיר דוד׳ כמו אל עיר ועיר דוד היא ציון: ששה צעדים׳ נראה כי כשיעור הזה הלך עוזא כשאחז
בארון

לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים׃
וְעַתָּה כֹּה־תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ
מִן־הַנָּוֶה מֵאַחַר הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד
עַל־עַמִּי עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶהְיֶה עִמְּךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרִתָה אֶת־
כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם
גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃
וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל
וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד
וְלֹא־יֹסִיפוּ בְנֵי־עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר
בָּרִאשׁוֹנָה׃ וּלְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וַהֲנִיחֹתִי לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ וְהִגִּיד לְךָ
יְהוָה כִּי־בַיִת יַעֲשֶׂה־לְּךָ יְהוָה׃ כִּי
יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ
וַהֲקִימֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר
יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת־מַמְלַכְתּוֹ׃
הוּא יִבְנֶה־בַּיִת לִשְׁמִי וְכֹנַנְתִּי אֶת־
כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד־עוֹלָם׃ אֲנִי
אהיה

פירוש רד״ק

בארון והכהו ה׳ וכיון שראו אלה נושאי הארון כי הלכו ששה צעדים ולא היה להם פגע רע שמיחו והורידו הארון וזבחו זבחים: מכרכר בכל עוז. מרקד בכל כחו. אפוד בד. נראה כי זה המלבוש לכבוד היו לובשים אותו ולפיכך היה מותר כל אדם ללובשו ואף על פי שאינו כהן: מפזז ומכרכר. מפזז גם כן כמו מרקד והכפל לרוב הרקוד: ותבז לו בלבה. בזתה אותו בלבה כי חשבה כי אין כבוד המלך להתנהג כנוהג הדיוט: ואשפר אחד. חלק אחד מבשר כמו שמנהג לחלוק הבקר או הצאן לחלקים ידועים ונתן לכל אחד חלת לחם וחלק בשר ואשישה אחת מלאה יין וכן פי׳ רז״ל אשיש׳ גרבא דחמרא אבל אשפר פירשו מלה מורכבת משמות שלשה ואמרו אחד מששה כלומר כי ששה חלקים היו עושים בפר ולכל אחד היה נותן הששית: מה נכבד היום. נפעל עבר כי הוא פתוח ודרך לעג אמרה לו מה נכבד כלומר כי לא נכבד היום הזה שאתה נגלית בו משחק כאחד הרקים וההדיוטים: לעיני אמהות עבדיו. אין צריך לומר לפני נשי עבדיך אלא אפי׳ לעיני אמהות עבדיך נתבזית היום: כהגלות נגלות. הכפל לרוב התגלותו בשחוק: לפני ה׳. מה שרקדתי וכרכרתי לפני ה׳ עשיתי לפי שכבדני ובחר בי מאביך: ושחקתי. מלרע לפי שהוא עתיד כלומר עוד יותר ממה שעשיתי אעשה ואשחק לפניו וזהו שאמר ונקלותי עוד מזאת: והייתי שפל בעיני. לפניו לכל דבר ואין זה קלון אלא כבוד: עמם אכבדה. בעיניהן אני נכבד במ׳ שעשיתי: לא היה לה ולד. פי׳ רז״ל מהיום ההוא ואילך לא היה לה אבל לפני היום הזה היה לה כמו שאמר יתרעם לעגלה אשת דוד ואמרו עגלה זו מיכל: עד יום מותה. כמו עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך. ובדרש אבל ביום המיתה היה לה ואמרו כי ג׳ נשים מתו חיות: רחל. וכלתו של עלי. ומיכל בת שאול: כי ישב המלך בביתו. שלא היה צריך לצאת למלחמה כמו שאמר וה׳ הניח לו אז חשב לבנות בית המקדש כי מצו׳ היה על ישראל לבנות בית המקדש אחר שינוחו מן המלחמות שנאמר והניח לכם מכל אויביכם וגו׳ והיה המקום אשר יבחר וגו׳ לשכנו תדרשו לפיכך ויאמר המלך אל נתן הנביא. כלו׳ שישאל את פי ה׳ על בנין הבית: בבית ארזי׳. בבית מקורה בעצי׳ ארזי׳: כל אשר בלבבך לך עשה. מדעתו אמר זה נתן כי ראה כי ה׳ עמו והיה מלך הגון וכשר חשב כי הוא יבנה הבית וזה כי הנביא אינו יודע על אדם אחד אלא מה שבא׳ לו ברוח הנבוא׳ כי גם שמואל הנביא שהיה גדול ממנו לא ידע בבני ישי מי יהי׳ המלך: ויהי בלילה ההוא. אולי נבואתו היתה בחלו׳ חזיון לילה ובדר׳ לא בלילה ההוא א״ר סימון אמ׳ הב״ה לנתן האיש הזה נדרן הוא כענין שכ׳ אשר נשבע לה׳ נדר לאביר יעקב וגו׳ שמא יאמר איני אוכל ואיני

אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן
אשר בהעותו והכחתיו בשבט
אנשים ובנגעי בני אדם : והסדי
לא יסור ממנו כאשר הסרתי מעם
שאול אשר הסרתי מלפניך :
ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם
לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם :
ככל הדברים האלה וככל החזיון
הזה כן דבר נתן אל דוד :

הפטרת כי תזריע נמלאים כ׳ נסימן ל׳ ז

ואיש בא מבעל שלשה ויבא
לאיש האלהים לחם
בכורים עשרים לחם שעורים
וכרמל בצקלנו ויאמר תן לעם
ויאכלו : ויאמר משרתו מה אתן
זה לפני מאה איש ויאמר תן לעם
ויאכלו כי כה אמר יהוה אכול
והותר : ויתן לפניהם ויאכלו ויותרו
כדבר יהוה : ונעמן שר צבא מלך
ארם היה איש גדול לפני אדניו
ונשא

פירוש רד״ק

מוטה על שלא יבנה בית ה׳ אחר אמור לו לא אתה תבנה הבית : את אחד שבטי ישראל · שופטי ישראל ומלכ׳ כמו לא יסור שבט מיהודה : מן הנוה · גדרות הצאן נקרא נוה כמו שנ׳ נוות כרות רועים : כשם הגדולים המלכי׳ גדולי׳ · כמו שנ׳ ויצא שם דוד בכל הארצות · ורז״ל דרשו זה שאומרים מגן דוד כמו שאומרי׳ מגן אברהם : ונטעתיו · כלומר מה שהגליתי אותם בארץ יהיו נטועין בה שלא יגלו ממנ׳ כמו שהנטע קיי׳ בארץ במקומו וכן פירש אחריו ושכן תחתיו כלו׳ במקומו כמו שבו איש תחתיו : ולא ירגז עוד · שלא יגלה ממקומו כי הרוגז הפך המנוחה כמו ולא נחתי ויבא רוגז : כאשר בראשונה · טרם שהקימותי להם שופטי׳ ואף מן היום אשר צויתי עליה׳ שופטי׳ היו מעני׳ אותם בני עולה אבל מעתה משבאת המלוכה לא יוסיפו בני עולה לענות׳ : והגיד לך ה׳ · היום ע״י כי בית יעשה לך להושיב בנך על כסאך : כי ימלאו · בשרו שימות זקן מלא ימים והם חיי האדם הארוכים ברוב שהם שבעי׳ שנה כמו שכתוב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ודוד חיה שבעים שנה כי בן שלשים שנה היה במלכו וארבעי׳ שנה מלך · ובדרש כי ימלאו ימיך ימי׳ שלמי׳ אני מונה לך ולא ימי׳ חסרים : בשבט אנשים ובנגעי בני אדם · כמו שמיסרין בני אדם בניה׳ בשבט וינגעו אותם בשבט מוסר לא להמיתם לפיכך אמר אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן והוכיחנו בעוותו כמו שמיסר האב את בנו ולא אאסור חסדי ממנו כמו שעשיתי לשאול שלקחתי ממנו המלכו׳ · ורז״ל דרשוהו על שלמה ואמרו בשבט אנשי׳ זה הדד ורזון בן אלידע שנא׳ ויקם ה׳ שטן לשלמה וגו׳ ובנגעי בני אדם אלו המזיקין שטרדוהו ממלכותו כמו שאמרו בא אשמדאי וטרדו ממלכותו ופירוש בני אדם כי אמרו כי השדי׳ נולדו מאדם הראשון באותן ק״ל שנה שפיר׳ מאשתו : ונאמן ביתך · נפעל עבר כמו ויתקיים מן ותקעתיו יתד במקו׳ נאמן : לפניך · כמו שהוא לפניך היום כסאך נכון כן יהיה על עולם :

(חסלת הפטר׳ שמיני :)

(הפטרת אשה כי תזריע ·)

ואיש מבעל שלשה שם מקום הנזכר בספר שמואל : לחם בכורים · מן השעורי׳ הראשוני׳ שקצרו כי זמן קציר שעורים היה : וכרמל בצקלונו · בקליפתו כתרגומו ופירושו בלבושיה : לעם · לתלמידים שהיה זן : מה אתן זה · כל לחם ולחם : כי בו כתרגומו ארי על ידיה עבד ה׳ נצחן לארם · ובדר׳ היה מושך את הקשת לתומו והרג את אחאב : נערה קטנה · אמר קטנ׳ כי יש נערה גדולה · ובדברי רז״ל קרי לה נער׳ וקרי לה קטנ׳ אלא קטנה היתה והיתה ממקום ששמו נערון : ותהי לפני · היתה משמשת לפני׳ : אחלי אדוני · תפלו אדוניו בקשותיו יהיו לפני הנביא אשר בשמרון :

יאסוף

ונשא פנים כי בו נתן יהוה תשועה
לארם והאיש היה גבור חיל מצרע:
וארם יצאו גדודים וישבו מארץ
ישראל נערה קטנה ותהי לפני
אשת נעמן: ותאמר אל גברתה
אחלי אדני לפני הנביא אשר
בשמרון אז יאסף אתו מצרעתו:
ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת
וכזאת דברה הנערה אשר מארץ
ישראל: ויאמר מלך ארם לך
בא ואשלחה ספר אל מלך ישר'
וילך ויקח בידו עשר ככרי כסף
וששת אלפים זהב ועשר חליפות
בגדים: ויבא הספר אל מלך
ישראל לאמר ועתה כבוא הספר
הזה אליך הנה שלחתי אליך את
נעמן עבדי ואספתו מצרעתו:
ויהי כקרא מלך ישר' את הספר
ויקרע בגדיו ויאמר האלהים אני
להמית ולהחיות כי זה שלח אלי
לאסף איש מצרעתו כי אך דעו
נא וראו כי מתאנה הוא לי: ויהי
כשמע אלישע איש האלהים כי
קרע מלך ישר' את בגדיו וישלח
אל המלך לאמר למה קרעת

בגדיך יבא נא אלי וידע כי יש נביא
בישראל: ויבא נעמן (בסוסיו קרי)
בסוסו וברכבו ויעמד פתח הבית
לאלישע: וישלח אליו אלישע
מלאך לאמר הלוך ורחצת שבע
פעמים בירדן וישב בשרך לך
וטהר: ויקצף נעמן וילך ויאמר
הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד
וקרא בשם יהוה אלהיו והניף ידו
אל המקום ואסף המצורע: הלא
טוב (אמנה קרי) אבנה ופרפר נהרות
דמשק מכל מימי ישראל הלא
ארחץ בהם וטהרתי ויפן וילך
בחמה: ויגשו עבדיו וידברו אליו
ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר
אליך הלוא תעשה ואף כי אמר
אליך רחץ וטהר: וירד ויטבל
בירדן שבע פעמים כדבר איש
האלהים וישב בשרו כבשר נער
קטן ויטהר: וישב אל איש
האלהים הוא וכל מחנהו ויבא
ויעמד לפניו ויאמר הנה נא ידעתי
כי אין אלהים בכל הארץ כי אם
בישר' ועתה קח נא ברכה מאת
עבדך: ויאמר חי יהוה אשר
עמדתי

פירוש רד"ק

יאסוף אותו מצרעתו כקרא רפוא' הצרעת אסיפ' מפני שהמצורע ישב בדד ובהרפאו יאס' בין בני אד"ם
ויב' ויגד. כנעמן הגיד למלך ארם אדוניו דברי הנערה: וששת אלפי זהב. זהובי': מתאנה הוא לי.
מתעולל עלי עלילות ומבקש מחבי דבר שלא אוכל לעשותו כדי שילחם עמי: בסוסו. כן כתי' וקרי בסוסיו
לשון רבים הכתוב אומר על עצמו והקרי הוא על הבאים עמו: והניף ידו אל המקום. פי' וירים ידיה על
אתר בית מחתא ותיתסי סגירותא ופירו' ואסף המצור' בשר המצורע כלומר יוקום הצרעת: הלא ארחץ
בהם וטהרתי. אם בטבילה אטהר ארחץ בהם ואטהר. וי"מ הלא בכל יום אני רוחץ וטהור בהם.

וטהרתי

עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ
לָקַחַת וַיְמָאֵן׃ וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא
יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים
אֲדָמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ
עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־
לַיהוָה׃ לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה
לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן
לְהִשְׁתַּחֲוֺת שָׁמָּה וְהוּא ׀ נִשְׁעָן עַל־
יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן
בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח נא כתיב
ולא קרי נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה׃
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ
כִּבְרַת אָרֶץ׃

הפטרת מצורע במלכים ב' סימן ז'

וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה
כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה כָּעֵת
מָחָר סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וּמָאתַיִם
שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃
וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ נִשְׁעָן עַל־
יָדוֹ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר הִנֵּה
יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה
הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּכָה רֹאֶה
בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃

כאן מתחילים האשכנזים והספרדים׃

וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים
פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים
פה

פירוש רד"ק

וטהרתי ת"י ואתסי כי רפואתו היא טהרתו : אני · כמו אנוכי וכן אני ראה גם ראה : דב' גדול הנביא דב' אליך · אם דבר גדול דב' אליך הנביא לעשות כדי שתרפ' הלא תעש' כל שכן שדבר קטן דבר אליך שים לך לעשותו : ואף כי : ק"ו שאמר לך דבר קל רחץ וטהר : ברכ' · מנח' וכן קח נא את ברכתי : אשר עמדתי לפניו · שאני רגיל לעמו' ולהתפלל לפניו · ויש מפרשי' אש' עמדתי לפניו על אליהו חי ה' וחי אליהו אשר עמדתי לפניו : ולא יתן · שאלה וכן ולא ילך אתנו אמכון אתי : אדמה · לעשות מזבח בארצו וכי לא היה יכול הוא לקחת בלא רשות אלא אמר שלא יעשה המזבח לשם בגולה אם לא מרצו' הנביא והמלך : בית רמון · שם עבודת אלילים : והשתחויתי · על כרחי כששוחה אנוכי והוא נשען על ידי : כברת ארץ · הוא שיעור מיל :

(השלמת הפטר' תזריע :) (הפטרת מצורע ·)

וארבעה אנשים · גחזי ובניו : פתח השער · כמו שדרך המצורעים להיות חוץ לעיר : על מתנו · על אשר כמות : השמיע את מחנה ארם נדמה להם כאילו שומעין : וינסו אל נפשם · להציל נפשם : לא כן · לא טוב כתרגומו לא כשר מה דאנחנא עבדין : מחשים · שותקים מלבשר : ומצאנו עון · מתחייבים אנו למלכות : אל שוער העיר ויגידו להם · קראו אל שוער אחד מן השוערים וקמו כולם והגידו להם זה הדבר : הסוס אסור והחמור אסור · דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ופירושו שהיו אסורים על אבוסיה' : כאשר המה · כמו שהיו מלאים מתחלתם לא הוציאו מה שבתוכם : הנם ככל המון ישראל · פירוש הסוסים כחושים ורעים ככל המון ישר' שנשארו בשמרון שהם כחושי' מהרעב ואם תאמר היאך לא נשארו כי אם חמשה סוסים בשמרון הנם ככל המון ישראל אשר תמו כמו שתמו האנשים כן תמו הסוסי' ורש"י פירש הנם ככל המון ישר' · אם יאמרו מסוכנים הם שלא יהרגום ארם הרי הנם בעיר הזאת בסכנת הרעב כשאר כל המון ישראל אשר נשאר בה ואם ימותו הנם ככל המון ישראל אשר תמו ברעב : ויקחו שני רכב סוסים · מן החמשה שאמרו בחרו השנים

בטובים

עַד־מָתְנוּ: אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא
הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־
יָשַׁבְנוּ פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה
אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֻּנוּ נִחְיֶה
וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ: וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף
לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־
קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם
אִישׁ: וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ | אֶת־מַחֲנֵה
אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חַיִל
גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה
שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי
הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא
עָלֵינוּ: וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ
אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־
חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הִיא וַיָּנֻסוּ
אֶל־נַפְשָׁם: וַיָּבֹאוּ הַמְצֹרָעִים
הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־
אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ
מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ
וַיַּטְמִנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר
וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ: וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן | אֲנַחְנוּ עֹשִׂים
הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ
מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר
וּמְצָאָנוּ עָווֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה
וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ
אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר
בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם
אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אָסוּר
וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר
הֵמָּה: וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית
הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה: וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם
אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־
רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה
לְהֵחָבֵה השדה קרי בְהַשָּׂדֶה לֵאמֹר
כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־
הָעִיר נָבֹא: וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו
וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים
הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם
כְּכָל־ המון קרי הֶהָמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה: וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי
מַחֲנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ:
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־
הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־
הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בחפזם קרי בְּהֵחָפְזָם
וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ:
וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת מַחֲנֵה אֲרָם
וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם
שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה: וְהַמֶּלֶךְ
הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר־נִשְׁעָן
עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם
בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ
אֵלָיו

פירוש רד"ק

הטובים שבהם: בחפזם. במהר לנוס: השליש אשר נשען על ידו. פירוש השליט אשר המלך נשען על ידו: ויהי כדבר. לפי שאמר כאשר דבר איש האלהים ספר הענין הדברי' אף על פי שכבר כתב למעלה

אֵלָיו׃ וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים
בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה
כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃ וַיַּעַן
הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר
וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם
הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה
בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃ וַיְהִי־לוֹ
כֵן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת׃

והאיטליאני מלגנין ואומרים׃

וַיָּחׇן יְהוָה אֹתָם וַיְרַחֲמֵם וַיִּפֶן אֲלֵיהֶם
לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם וְלֹא־
הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עָתָּה׃

הפטרת אחרי מות ביחזקאל בסימן כ"ב׃

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט
הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים
וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כׇּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ׃
וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עִיר
שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ
וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטׇמְאָה׃
בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ
וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת
וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ
עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה
לְכׇל־הָאֲרָצוֹת׃ הַקְּרֹבוֹת
וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ
טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃ הִנֵּה
נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ
לְמַעַן שְׁפׇךְ־דָּם׃ אָב וָאֵם הֵקַלּוּ

בך

פירוש רד"ק

למעלה השיב עוד הדברים הנה על המעשה׃

(תשלום הפטרת מצורע׃) (הפטרת אחרי מות׃)

ויהי ואתה בן אדם התשפוט התשפוט · הכפל לחזק הענין׃ עיר הדמי' ירושלם׃ והודעתה מפיק ה"א והודעת אותה׃ עיר שופכת דם · עיר שאנשיה שופכים דם וכן דרך הלשון לזכור העיר במקום אנשיה כמו שעיר היוצאת אלף׃ בתוכה · אמר בתוכה לשני טעמים האחד כי שפיכות דמים שלעיני כל היא רעה גדולה יותר השפיכות דמים בדרכים ובמסתרים · והשני אמר בתוכה כלומר כי תוכה מלא דם מרוב שפיכות דמים · לבא עתה · שפיכות דמים גרם לה לבא עת חרבנה׃ ועשת' גלולים עליה · אמר עליה לפי שהגלולים היו על ההרים ועל הגבעו'׃ ותקריבי ימיך · הקריבי ימי גלותך וחרבנך׃ ותבא עד שנותיך · שנות הגלות והחרבן והוא כפל הענין במלות שונות׃ קלסה · לעג וכן הוא במלכים יתקלס׃ טמאת השם · שיש לך שם טומאה בגוים כי מלבד שאת טמאה בגופך את טמא' בשמך׃ רבת המהומ' · שמהומותי' רבו' רעב' וחרב' ודב'׃ הנה נשיאי ישראל המלכי' והשרי'׃ איש לזרועו היו בך כלו' כל איש ואיש לפי חזקו היו להרע ולשפוך דם והו' שאמ' לזרועו לפי זרועו והתגברותו מפני עשרו או קרוביו וכן איש זרוע לו הארץ׃ אב ואם הקלו בך · ספר להם מן העבירו' החמורו' שהיו בהם ושראוי לכל אדם להרחיקם ואפילו לא הזהירה עליהם התור'׃ לגר עשו בעשק בתוכך · כל מה שהיו עושים ומתעסקים עם הגר היה בעשק לפי שאין לו קרובים ועוזרים׃ קדשי בזית · כמו שאמר והבאתם גזול את הפסח' ואת החולה׃ ואל ההרים אכלו בך · ת"י ובטוריא פלחו ביך לטעוותא׃ זמה עצות של רשעה׃ טמאת הנד' · זכר בבעילתה הענוי שאמר ענו בך כי יש לה ענוי אם יבעלוה בנדתה

במו

בך לגר עשו בעשק בתוכך יתום
ואלמנה הונו בך: קדשי בזית
ואת שבתתי חללת: אנשי רכיל
היו בך למען שפך דם ואל ההרים
אכלו בך זמה עשו בתוכך:
ערות אב גלה בך טמאת הנדה
ענו בך: ואיש את אשת רעהו
עשה תועבה ואיש את כלתו טמא
בזמה ואיש את אחתו בת אביו
ענה בך: שחד לקחו בך למען
שפך דם נשך ותרבית לקחת
ותבצעי רעיך בעשק ואתי שכחת
נאם אדני יהוה: והנה הכיתי כפי
אל בצעך אשר עשית ועל דמך
אשר היו בתוכך: היעמד לבך
אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני
עשה אותך אני יהוה דברתי
ועשיתי: והפיצותי אותך בגוים
וזריתיך בארצות והתמתי
טמאתך ממך: ונחלת בך לעיני
גוים וידעת כי אני יהוה:

הפטרת קדושים בעמוס בסימן ט' כמנהג האשכנזים:

הלא כבני כשיים אתם לי בני
ישראל נאם יהוה הלוא
את ישראל העליתי מארץ מצרים
ופלשתיים מכפתור וארם מקיר:
הנה עיני אדני יהוה בממלכה
החטאה והשמדתי אתה מעל פני
האדמה אפס כי לא השמיד
אשמיד את בית יעקב נאם יהוה:
כי הנה אנכי מצוה והנעותי בכל
הגוים את בית ישראל כאשר ינוע
בכברה ולא יפול צרור ארץ:
בחרב ימותו כל חטאי עמי
האמרים לא תגיש ותקדים בעדינו
הרעה: ביום ההוא אקים את
סכת דויד הנפלת וגדרתי את
פרציהן והרסתיו אקים ובניתיה
כימי עולם: למען יירשו את

שארית

פירוש רד"ק

כמו שיש לבתולה: ואיש את אחותו. אמר ענה בך כי ברוב אם ישכב עם אחותו ישכב עמה בבית אביו והיא עודנה בתולה: ותבצעי רעיך בעושק. כלומר הכית רעיך ונתת להם בצע כסף מן העושק שעשקת בני עמך החלושים: והנה הכיתי כפי. דרך משל כאדם המצטער כמו שאמר וגם אני אכה כפי אל כפי: אל בצעך. כמו על: היעמוד לבך. היוכל לעמוד לבך לרוב הצרו' שאני מביא עליך זהו לימים אשר אני עושה אותך רוצה לומ' ימי הצרות: דברתי ועשיתי. כמו שדברתי כן אקיים: והתמותי. וכליתי: ונחלת בך. תהי כנחלת בעצמך כי עד עתה היית נחלתי ועתה אין את נחלתי ויש מפרשים ונחלת ענין חלול: לעיני גוים. שהם יראו כי אין את נחשבת נחלתי בהיותך בגלות ביניהם: וידעת כי אני ה'. אז תדעי ותכירי כי אני ה' אומר ועושה גוזר ומקיים:

(השלמת הפטרת אחרי מות:) (הפטרת קדושים כמנהג האשכנזים:)

הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל. כבני כושיים שהם עבדים והם השחורים מבני כוש בן חם שהם נמכרים לעבדים כן היה ראוי שתהיו אתם עבדי' לי כי מבית עבדים קניתי אתכם והעליתי אתכם מארץ מצרים: ופלשתיים מכפתור וארם מקיר. זה נפרש בענין תימה וכי העליתי פלשתים

שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה
זֹאת׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים
בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס
וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃ וְשַׁבְתִּי
אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים
נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ
אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־
פְּרִיהֶם׃ וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם
וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת קדושים ביחזקאל סימן כ׳ כמנהג הספרדים וכמנהג האיטליאני׃

וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִׁי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ
אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת־
יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה
אמר

פירוש רד״ק

פלשתים מגלותם כמו שהעליתי אתכם מארץ מצרים · והחכם ראב״ע פירש כי נשי הכושיים הם הפקר ואין איש מהם יודע מי אביו ואתם בני אב אחד הייתם ואינכם כמו פלשתים מכפתור וארם מקיר שנתערבו זה בזה · ויתכן כי טעם הלא את ישראל העליתי הנה דבר ידוע כי אני אביכם וכן אמר משה הלא הוא אביך קנך: הנה עיני ה׳ בממלכה החטאה · הוא מלכות אפרים כי כל המלכים היו רעים וחטאים מירבעם בן נבט עד הושע בן אלה: והשמדתי אותה · פירוש המלכות אשמיד שלא יהיה עוד מהם מלך אבל בית יעקב לא אשמיד: כי הנה אנכי מצוה · זה אני גוזר עליהם שאניע אותם בכל הגוי׳ כאשר ינוע בכברה כמו שינוע גרגיר החטה בכבר׳ כשכוברים אותה ויפול לארץ העפר והגרגרי׳ הטובים שהם גסים ישארו למעלה וכן הצרורו׳ שגם שהם גסים והם מתנועעים בכברה אילך ואילך כן ישראל יתנועעו ויטלטלו בכל הגוים ולא יפלו ויפלו לארץ אלא חטאים שבהם: לא תגיש ותקדי׳ בעדינו הרע׳ · שהיו מתיאשים מן הפורענו׳ והיו אומרי׳ לא תקרב ותמהר בעדינו הרע׳ וכעשה בתאות לבנו ואם תבא הרעה לא תבא בעבור מעשינו אלא מקרה הוא בעולם כמו שאמר בתורה והלכתם עמי בקרי: ביום ההוא · ביום הגאולה: אקים את סוכת דוד הנופלת · לפי שאמר מלכות אפרים תבטל אמר כי מלכות דוד תקום והיא הסוכה על דרך משל כי היא סוככת על העם: וגדרתי את פרציהן · פרצי ישר׳: למען ירשו · הפסוק כמו הפוך · למען ירשו אשר נקרא שמי עליהם את שארי׳ אדום ר״ל אותם שנקרא שמי עליה׳ את אדו׳: עוש׳ זאת · זאת הגזר׳: הנה ימים באי׳ · חורש בקוצר כל כך תהי׳ התבואה רבה עד שיתעסקו בקצירת התבוא׳ עד עת החרים ויפגשו זה בזה החורש בקוצר על דרך שאמר בתורה והשיג לכם דיש את בציר אבל זה הוא יותר · ודורך ענבים במושך הזרע · כמו שאמ׳ בתורה ובציר ישיג את זרע כמו מושך הזרע נושא הזרע אל השדה לזורעו ומה שאמ׳ מושך הוא בלשון שאמר נושא משך הזרע והוא ענין יקר כמו משך חכמ׳ והזרע יקר לזורעו: והטיפו ההרים עסיס · על דרך משל מרוב היין והפירות · ועסיס הוא שם כלל לכל משקה שיוצא מן ענבי׳ ומשאר פירות ונקרא עסיס לפי שיוצ׳ המשקה מהם על ידי סחיטה וכתישה מן ועסותם רשעי׳: תתמוגגנה על דרך משל כאילו הגבעות נמוגות ומתמוססו׳ מרוב החלב שזב עליהן מן הצאן · וכן אמר בנבואת יואל יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב: ושבתי · מבואר הוא: ומה שאמר ושתו את יינם ואכלו את פרים׳ · רוצה לומר שלא יהיה יגיע׳ לריק שיעבדו אדמת׳ ויאכלו אויביה׳ השכני׳ להם: ונטעתי׳ · כעץ הנטוע שלא יזוז ממקומו: (חסלת הפטר׳ קדושי׳) הפטר׳ קדושי׳ כמנה׳ הספרדי׳ ויהי׳ את זקני ישראל · כמו עם או אל: התשפוט · ה״א התימה יתכן כלומר תרגם

אמר אדני יהוה הלדרש אתי אתם
באים חי אני אם אדרש לכם נאם
אדני יהוה: התשפט אתם
התשפוט בן אדם את תועבות
אבותם הודיעם: ואמרת אליהם
כה אמר אדני יהוה ביום בחרי
בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב
ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי
להם לאמר אני יהוה אלהיכם:
ביום ההוא נשאתי ידי להם
להוציאם מארץ מצרים אל ארץ
אשר תרתי להם זבת חלב ודבש
צבי היא לכל הארצות: ואמר
אלהם איש שקוצי עיניו השליכו
ובגלולי מצרים אל תטמאו אני
יהוה אלהיכם: וימרו בי ולא אבו
לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם
לא השליכו ואת גלולי מצרים לא
עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם
לכלות אפי בהם בתוך ארץ
מצרים: ואעש למען שמי לבלתי
החל לעיני הגוים אשר המה
בתוכם אשר נודעתי אליהם
לעיניהם להוציאם מארץ מצרים:
ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל
המדבר: ואתן להם את חקותי
ואת משפטי הודעתי אותם אשר
יעשה אותם האדם וחי בהם: וגם
את שבתותי נתתי להם להיות
לאות ביני וביניהם לדעת כי אני
יהוה מקדשם: וימרו בי בית
ישראל במדבר בחקותי לא הלכו
ואת משפטי מאסו אשר יעשה
אתם האדם וחי בהם ואת שבתתי
חללו מאד ואמר לשפך חמתי
עליהם במדבר לכלותם: ואעשה
למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים
אשר הוצאתים לעיניהם: וגם
אני נשאתי ידי להם במדבר
לבלתי הביא אותם אל הארץ
אשר נתתי זבת חלב ודבש צבי
היא לכל הארצות: יען במשפטי
מאסו

פירוש רד"ק

התרצה לשפוט אותם בדעתך הוכח אותם על מעשיהם הרעים והודיעם ג"כ את תועבות אבותם כי מקדם הכעיסוני במעשי ידיהם: ביום בחרי בישראל. התחיל התוכחה מעת שהיו העם בגלות מצרי' ויום שבחר בהם הוא יום ששלח להם תחלה נביאיו משה אהרן ומרים וזה הענין והתוכחה שהוכיחם במצרי' לא ראינו אלא מדברי יחזקאל במדרש הרי שאלה זו היתה כתובה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרי' עד יחזקאל והיתה אהבתו מכסה עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבי' לפשוע נתעוררה השנאה ועל זה נאמר שנאה תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה: ואשא ידי. כמו שנאמר אחר נשאתי את ידי לתת אותה וגומר: ואודע להם. נודעתי להם על ידי נביאים ששלחתי להם. ואשא ידי להם: כמו שאמר אני ה'. אני ה' שבועה: צבי היא לכל הארצו'. תפארת וחמדה לכל הארצות היא: איש שקוצי עיניו השליכו. כי העינים מביאין האדם לחטא כמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגומר ואמרו רבותינו ז"ל עינא וליבא סרסורי דחטאי נינהו: לבלתי החל. ענין חלול: אשר נודעתי. על ידי הנביאי': לעיניהם. כי המצריי' היו שומעי' דבר אליהם

מאסו ואת־חקותי לא־הלכו בהם ואת־שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם לבם הלך: ותחס עיני עליהם משחתם ולא־עשיתי אותם כלה במדבר: ואמר אל־בניהם במדבר בחוקי אבותיכם אל־תלכו ואת־משפטיהם אל־תשמרו ובגלוליהם אל־תטמאו: אני יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת־משפטי שמרו ועשו אותם: ואת־שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם:

הפטרת אמור ביחזקאל בסימן מ"ד:

והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את־משמרת מקדשי בתעות בני־ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם אדני יהוה: המה יבאו אל־מקדשי והמה יקרבו אל־שלחני לשרתני ושמרו את־משמרתי: והיה בבואם אל־שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא־יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה: פארי פשתים יהיו על־ראשם ומכנסי פשתים יהיו על־מתניהם לא יחגרו ביזע: ובצאתם אל־החצר החיצונה אל־

החצר

פירוש רד"ק

השביעי': להיות לאות · אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה: חללו מאד · כי שבת ראשונה חללו שיצאו ללקוט המן לפיכך אמר מאד: וגם אני נשאתי ידי להם · בדבר מרגלי' שאמר ואולם חי אני: ואומר · כל הענין הוא מבואר:

(השלמת הפטרת קדושי':) (הפטרת אמור:)

והכהנים הלוים · אשר משבט לוי: בני צדוק · לפי שהיה כהן גדול שנימשח ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: אל שלחני לשרתני · כמו שת"י לפתורי לחים אפיא: אל שערי החצר הפנימית · לפני ולפני' ביום הכפורי': ולא יעלה עליהם צמר · תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשנו ביום הכפורי' בעבודת פנים: וביתה · ולפני': פארי פשתי' · נקראו כן המגבעות לפי שהיו על הראש לפאר וכן אמר ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת: לא יחגרו ביזע · פירשו רבותינו ז"ל לא יחגרו במקום שמזיעין כדתניא כשהם חוגרי' אינם חוגרי' לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם אלא כנגד אצילי ידים: אל החצר החיצונה · לפי שהיה מדבר בהיכל לפני ולפנים וקרא החצר הפנימית ואמנם יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החיצונה לכל הוצרך לכפול שתי פעמי' לומר שעל עזרת נשים הוא אומר מקום שכל ישראל נכנסין: והניחו אותם בלשכות הקדש · כמו שאמר ופשט את בגדי הבד אשר לבש והניחם שם: ולא יקדשו את העם · ת"י ולא יתערבון עם עמא בלבושיהון · כלומר לא יגעו את העם בבגדיה' הקדושי' שאין בגדי חול טהורי' אצל בגדי הקדש: וראשם לא יגלחו · לא יגלחו כל שער הראש: ופרע לא ישלחו · לא יגדלו השער משלשים יום ואילך: כסום יכסמו את ראשיהם · ישוו את הגלוח לא יגלחו מכל וכל ולא ישלחו פרע אלא כענין השוה אחד לשלשי' יום · ור"ז"ל פירשו כסום יכסמו כתספורת של בן אלעשה ראשו של זה בצד עקבו של זה: ויין לא ישתו · כמו שכתוב בתורה וזה שאמר לו משפטי הכהני' אף על פי שכתוב בתורה לפי שחידש דברי' שאינם מפורשי' בתורה שנכתב גם אפשר שחידש דברי' שהם לעתיד לתוספת קדושה: כי אם בתולות · הכהני' הגדולי'

אבל

הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם יִפְשְׁטוּ
אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם
בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ
וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ
אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם: וְרֹאשָׁם לֹא
יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ
אֶת־רָאשֵׁיהֶם: וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־
כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית:
וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם
לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־תִּהְיֶה
אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ: וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ
בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר
יוֹדִעֻם: וְעַל־רִיב הֵמָּה יַעַמְדוּ
למשפט ק׳ לִשְׁפֹּט בְּמִשְׁפָּטַי ישפטהו קרי
וּשְׁפָטֻהוּ וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי
בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי
יְקַדֵּשׁוּ: וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא
לְטָמְאָה כִּי אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן
וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־
הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: וְאַחֲרֵי
טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ:

וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר
הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב
חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: וְהָיְתָה
לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה
לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי
אֲחֻזָּתָם: הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת
וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל־חֵרֶם
בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה: וְרֵאשִׁית
כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל
מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה
וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן
לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: כָּל־
נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־
הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

הפטר׳ בהר סיני כמנהג האשכנזים והספרדים בירמיה בסי׳ ל״ב

וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם
דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־
שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט
הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל
בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר
הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־
שָׂדִי

פירוש רד״ק

אבל יש מן הכהני׳ אשר יקחו את האלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו יש מן הכהני׳ שמותרין באלמנה · והנה הנביא זוכה ואלה כיון שכתוב בתורה לא זכר הכל: במשפטי ישפטהו · ישפטו הריב כמו שכתובי׳ משפטי הריב בתורה: ואת חקתי בכל מועדי · בדברי הקרבנו׳ וכל את שבתותי יקדשו: ואל מת אדם · וזהו בכהן הדיוט: ואחרי טהרתו · אפשר שיהיה זה לעתיד לתוספ׳ קדושה שאמר שיטהר לסוף שבע עו׳ יספרו לו ז׳ ימי׳ אחרי׳ לא שר״ל פירשוהו אחרי טהרתו אחרי פרישתו מן המת: וביו׳ באו׳ תחלה אל הקדש להתחנך לעבוד׳ יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שלו כך שנוייה במועד קטן: והיתה להם לנחלה · הכהונה תהיה להם לנחלה שלא תהיה להם אחוזה בישראל: וראשית כל בכורי כל · בכורי כל פרי: מכל תרומותיכם · ראשית מכל תרומותיכ׳ והיא תרומה גדולה: כל נבלה וטרפה · כמו שאמר בתורה נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אף על פי שישראל גם כן מוזהרין עליה הכהני׳ מוזהרין יותר מפני הטומאה לפי שהם תמיד במקדש ורז״ל אמרו לפי שהותרה להם מליקת חטאת העוף שהיא כנבלה וטרפ׳ הוצרך להזהירם על שאר נבלות וטרפות :(השלמת הפטרת אמור (הפטרת בהר ·) ויאמר

שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּאֶרֶץ
בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ
הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־
יְהוָה הוּא׃ וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה
שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף׃ וָאֶכְתֹּב
בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל
הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃ וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר
הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה
וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃ וָאֶתֵּן אֶת־
הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי
הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה
לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ
לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה
הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי
הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן
יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים׃ כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ
בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃
וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־
סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
לֵאמֹר׃ אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה ׀
אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ
הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר׃
עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֺן
אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־
עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי
אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי
מַעֲלָלָיו׃ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת
וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ
שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֹתוֹת
וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ
נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל׃ וַתִּתֵּן לָהֶם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ׃ וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־

שמעו

פירוש רדק

ויאמר ירמיהו · חנמאל בן שלם דודך: שלם היה דוד ירמיהו אחי אביו: משפט הגאולה: אם
מכרתיו לאחר לך משפט הגאולה שתגאלהו מידו אף כי אתה ראוי לקנותו מידי: כדבר
ה': כמו שאמר ה' שיבא אלי כן עשה: כי דבר ה' הוא: ידעתי כי מהשם הוא שאקנהו כי אם לא היה
מאתו למה אמר אלי שיבא חנמאל אלי למכור שדהו: את הכסף: הכסף שהתנתי עמו: השקלי' הם
מנים והכסף הוא סלעים: ואכתו' בספר ואחתום · כתבתי דברי המקנה בספר ואחר כך חתמתי
הספר בחותם: ואעד עדי': במקנה שקניתי העדתי עדי': ואקח: את החתום: רוצה לומר ספר
המקנה החתו': המצוה והחקי': רוצה לומר ספר המצוה והחקים וספר שזכר עומד במקו' שנים וספר
זה הוא תנאי המכירה כמו מספר שני תבואות שהיא מצוה בתורה: והחקי': מנהגי' שהיו נוהגין בזמן

ההוא

שמעו בקולך ובתרותך (ובתורתך קרי) לא הלכו את כל אשר צויתה
להם לעשות לא עשו ותקרא אתם
את כל הרעה הזאת: הנה
הסללות באו העיר ללכדה והעיר
נתנה ביד הכשדים הנלחמים
עליה מפני החרב והרעב והדבר
ואשר דברת היה והנך ראה:
ואתה אמרת אלי אדני יהוה קנה
לך השדה בכסף והעד עדים
והעיר נתנה ביד הכשדים: ויהי
דבר יהוה אל ירמיהו לאמר:
הנה אני יהוה אלהי כל בשר
הממני יפלא כל דבר:

הפטרת בהר כמנהג ק"ק איטליאני והוא הפטרת אם בחקתי
כמנהג האשכנזים והספרדים בירמיה בסימן י"ו:

יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה
אליך גוים יבאו מאפסי
ארץ ויאמרו אך שקר נחלו
אבותינו הבל ואין בם מועיל:
היעשה לו אדם אלהים והמה לא
אלהים: לכן הנני מודיעם בפעם
הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי
וידעו כי שמי יהוה: חטאת יהודה
כתובה בעט ברזל בצפרן שמיר
חרושה על לוח לבם ולקרנות
מזבחותיכם: כזכר בניהם
מזבחותם ואשריהם על עץ רענן
על גבעות הגבהות: הררי בשדה
חילך כל אוצרותיך לבז אתן
במתיך בחטאת בכל גבוליך:
ושמטתה ובך מנחלתך אשר
נתתי לך והעבדתיך את איביך
בארץ אשר לא ידעת כי אש
קדחתם באפי עד עולם תוקד:
כה אמר יהוה ארור הגבר אשר
יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן
יהוה יסור לבו: והיה כערער

בערבה

פירוש רד"ק

הוא בענין המכירה: ואת הגלוי רוצה לומר ספר הגלוי כי שני ספרי' כתב במקנה: האחד שהיה חותם ואחד שהיה גלוי כשירצו לראותו ולקרותו כדי שלא יפתחו החתום: לעיני חנמאל דודי: רוצה לומר בן דודי וכן ואת לוט אחיו: הכתובים בספר המקנה: רוצה לומ' שחתמו בשמם לעדות: לקוח: מקור במקום צווי וכן זכור את יום השבת: ואת החתום ספר המצוה והחקי' וגם הו' היה חתום למען יעמדו ימי' רבי': עד שוב הגולה שאז תתקיי' נבואת עוד יקנו בתי' ולהיו' לאות לשיבת הגלו' צוה האל לקנו' השדה לנחמה ליסר' שלא יחשבו שאבד' תקות' אם יגלו: לא יפלא: לא יפקד ויודע אתה שסופכו לגלות ולמה אמרת לי לקנות שדה: אל חיק בניה' אחריה': כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיה' כמו שכתיב בתורה לשונאי: הגדול הגבור: אמרו רז"ל למה לא אמר ירמיה והנורא אמר כשדי' מרקדין בהיכלו ואיה נוראותיו: גדול העצה: שעצותיו גדולו' ומעשיו רבי' מהשיגם: העליליה: המעשה: עד היום הזה: פירוש עד היום הזה הם ידועי' בבני אדם: ובישר' ובאדם: ובישראל עשית אותות ומופתי' ובשאר בני אדם בעבור ישראל: ותעשה לך שם: אתה נודע באותות ובמופתי' ובהם ידעוך בני אדם על כרחם: ובאזרוע: באל"ף נוספת: ותקרא: הקרית אותם לשון מקרה: הסוללו': הם העצי' שמשליכי' בהם האבני' בחומו' העיר להכותן: הממני יפלא: באמת לא יפלא וידעת' שהעיר תנתן ביד הכשדי' ואף על פי כן אמרתי לך לקנות השדה להיות להם נחמה שישובו מהגלות:

תפלת

בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב: ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא (ירא ק׳) יראה כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו: אני יהוה חקר לב בחן כליות ולתת לאיש (כדרכיו קרי) כדרכו כפרי מעלליו: קרא דגר ולא ילד

עשה עשר ולא במשפט בחצי (ימיו קרי) ימו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל: כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו: מקוה ישראל יהוה כל עזביך יבשו (וסורי קרי) יסורי בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים חיים את יהוה: רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה:

הפטרת אם בחקותי כמנהג ק״ק איטליאני ביחזקאל בסימן ל״ד:

ויהי דבר יהוה אלי לאמר: בן אדם הנבא על רועי ישראל

פירוש רד״ק

(השלמת הפטרת בהר:) (הפטרת בחקותי)

יהוה עזי ומעזי ומנוסי: אמר הנביא דרך קריאה אתה ה׳ שאתה עזי מאלו הנלחמי׳ עמי ואנוס אליך ביום צרתי זה שאני מוכיחם על ע״א אינם רוצי׳ לשוב מדרכ׳ הרעה וידעתי כי יבא זמן שאפי׳ הגוים עע״א הרחוקי׳ ישובו ויבאו אליך מאפסי ארץ יבאו אליך במקו׳ הזה ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו והבל וזה יהיה בימות המשיח ובאמרו נחלו שעבדו ע״א דור אחר דור נחלה לבני׳ מאבות: ואין בם מועיל׳ פי׳ באלהי׳ אחרי׳: והמה לא אלהי׳: לא יעשו משפט אלהי׳ שיענום בקראם אליהם זה יאמרו הגוי׳ כשיבאו אליך ויתודו על עונם ויתמהו איך היתה עולה על דעתם זאת האמונה: לכן הנני מודיעם: לאלה שאינם רוצי׳ לשוב: וידעו כי שמי ה׳ כמו כי אני ה׳ כי הוא שמו ושמו הוא: חטאת יהודה: ידמה כי חטאתם היא כתובה וחרותה על לוח לבם שלא תוכל להמחק מלבם כאילו היא כתובה וחרותה בעט ברזל: כי הדבר שיכתו׳ אדם בו וחוקק באבן הוא דבר קיי׳ לעולם ופירוש צפורן כמו בעט וכן הוא אומר במדר׳ כעל צפורן של ברזל וחקק בו: שמיר: פירושו הברזל החזק כמו שקרא האבן החזק שמיר באמרו כשמיר חזק מצור: ותרג׳ ירושלמי מגור החלמיש שמיר טינרא: ופי׳ חרושה כמו חרותה מן חרו׳ על הלחו׳: על לוח לבם: שאינם מוכחין ע״א שלהם: ולקרנות מזבחותיכם: אמר וכן חטאתיכם חרותה בקרנות מזבחותיכם כי הם החטאת ולמ״ד ולקרנות במקו׳ בי״ת כלמ״ד לפניכם לחרב: הרגתי לפנעי: ישבת לכסא: כזכור: אמר זכירת מזבחותם ואשריהם והספור עליה׳ הוא ערב עליהם כזכור בניהם שהם מרידי׳ עליה׳ וזוכרי׳ אותם תמיד לאהבתם אותם: על עץ רענן שעשו דבק עם מזבחות לא עם אשריהם כי עץ רענן היא האשרה ופירוש על סמוך כמו ועליו מטה מנשה כי היו בונין מזבחותם סמוך לאותו אילן וכן היו בונין מזבחות על ההרים הרמים ועל הגבעות הגבוהות: על גבעות: חסר וי״ו השמוש כמו שמש ירח: הררי בשדה: לפי שהיו עובדי׳ על ההרים קרא ישראל הררי אמר דרך קריאה אתה הררי ומלת בשדה היא דבוקה עם חילך אמר אתה הררי בשדה חילך וכל אוצרותיך: לבז אתן: כלומר שיוציאו השוללי׳ הבוזזים בשדה לחלוק שם השלל: חילך: ממונך: כל אוצרותיך: חסר וי״ו השמוש: במותיך בחטאת: כמו הפוך כאילו אמר בחטאת במותיך שהם בכל גבולך כלומר בעבור חטאת במותיך: ושמטתה ובך: פירו׳

ושמטתה

ישראל הנבא ואמרת אליהם
לרעים כה־אמר אדני יהוה הוי
רעי־ישראל אשר היו רעים אותם
הלוא הצאן ירעו הרעים : את־
החלב תאכלו ואת־הצמר תלבשו
הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו :
את־הנחלות לא חזקתם ואת־
החולה לא־רפאתם ולנשברת לא
חבשתם ואת־הנדחת לא השבתם
ואת־האבדת לא בקשתם ובחזקה
רדיתם אתם ובפרך : ותפוצינה
מבלי רעה ותהיינה לאכלה לכל־
חית השדה ותפוצינה : ישגו צאני
בכל־ההרים ועל כל־גבעה רמה
ועל כל־פני הארץ נפצו צאני ואין
דורש ואין מבקש : לכן רעים
שמעו את־דבר־יהוה : חי־אני נאם
אדני יהוה אם־לא יען היות־צאני ׀
לבז ותהיינה צאני לאכלה לכל־
חית השדה מאין רעה ולא־דרשו
רעי את־צאני וירעו הרעים אותם
ואת־צאני לא רעו : לכן הרעים
שמעו דבר־יהוה : כה־אמר אדני
יהוה הנני אל־הרעים ודרשתי את־
צאני מידם והשבתים מרעות צאן
ולא־ירעו עוד הרעים אותם

והצלתי

פירוש רד"ק

ושמטתה והשמטה תהיה בך שתשמט מנחלתך לפי שלא שמט' אותה בהיותך בה : קדחתם : הבערתם : כה אמר ה': לפי שהיו ישראל בוטחי' במצרי' ובאשור אמר זה : זרועו : כמו עזרו : ומן ה' יסור לבו : כי אם לא יסור לבו מה' איכו יודע אם יבטח באדם שיעזרהו ותהיה כונתו כי בעזרת האל יוכל האדם לעזרו לא זולתו : והיה כערער : ת"י כעכובית' במשרא ופירש רב האיי ז"ל עכבית הוא קוץ מכחוץ ומכפכים פרי כאכל ונקר' ערער : ור"שי פירש כערער כעץ יחידי לשון ערירי : בערב': לשון מישור : ולא יראה . על דרך השאלה : כי יבא חום הוא המטר : ושכן חררים במדבר : שהעץ הוא ישכון במקו" שהוא חררים וזהו במדבר במקום שלא יפול שם מטר מרוב החום : וחררים ענין שרפה ולקח מרוב חמימו' מן ועצמי חרה מני חרב : ארץ מלחה ולא תשב . מלחה תואר לארץ שלא תצמיח וכגזרה מן היסוד וכן ברית מלח ברית כגזר וכן ארץ פרי למלחה : והיה ה' מבטחו . ואם יבטח בו הוא יהיה מבטחו : על מים . שלא יצמא לעולם : ועל יובל . ועל פלגי מים ישלח שרשיו : ולא יראה . כלומר אפילו כשיהיה חום בעולם לא יאום ממנו כי על מים הוא שתול : רענן . שלא יפול כאשר העלים שכובלין בימות הגשמים ואפילו יהיה שנת בצורת שימנעו גשמים לא ידאג כי הוא על מים . ואמר ידאג על דרך השאלה : עקוב הלב : לפי שדבר על הבטחון באדם שהוא רע וזה תלוי בכונת הלב לפיכך אמר כי הלב עקוב יותר מכל דבר כלומר מרמה ומי ידע זה בלתי האל לפיכך אמר מי ידענו : ואנוש הוא . ענין כאב ושבר כמו אנוש כאבי אנושה מכתי : בוחן כליות . זכר כליו' כי הכליות יועצו' והלב גומר : קורא דגר . לפי שאמר לתת לאיש כדרכיו אמר אל תתמה על הרשע שהוא מצליח כי תדע כי הרשע שאין עשרו במשפט לא יעמוד לו ושמשילו לקורא והו' עוף שקורין בלע"ז פר"ניז והוא רבון ע' ביצי עוף אחר ומחמם אותם והביצים ההם לכשיבקיעו ויצאו האפרוחי' לא יהיו כמו בניו שילכו אחריו אלא יעזבוהו וילכו אחרי מי שהוא לאם אם כן גם הרשע שעשה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו וכן ת"י הפסוק הא כקורא די מכנש ביעין דלא דיליה : יהיה כנבל . מתקרי רשיעא : כסא כבוד . פירש הגאון רב סעדיה דבק עם סוף הפסוק שלמעלה ממנו כאילו אמר יהיה כנבל מכסא הכבוד

כלומר

והצלתי צאני מפיהם ולא תהיין
להם לאכלה: כי כה אמר אדני
יהוה הנני אני ודרשתי את צאני
ובקרתים: כבקרת רעה עדרו
ביום היותו בתוך צאנו נפרשות כן
אבקר את צאני והצלתי אתהם
מכל המקומת אשר נפצו שם
ביום ענן וערפל: והוצאתים מן
העמים וקבצתים מן הארצות
והביאותים אל אדמתם ורעיתים
אל הרי ישראל באפיקים ובכל
מושבי הארץ: במרעה טוב
ארעה אותם ובהרי מרום ישראל
יהיה נוהם שם תרבצנה בנוה טוב

ומרעה שמן תרעינה אל הרי
ישראל: אני ארעה צאני ואני
ארביצם נאם אדני יהוה:

כשחל ראש חודש באחד בשבת אומר הפטרה זו בשמואל א' בסימן כ':

ויאמר לו יהונתן מחר חדש
ונפקדת כי יפקד מושבך:
ושלשת תרד מאד ובאת אל
המקום אשר נסתרת שם ביום
המעשה וישבת אצל האבן האזל:
ואני שלשת החצים צדה אורה
לשלח לי למטרה: והנה אשלח
את הנער לך מצא את החצים
אם אמר אמר לנער הנה החצים

ממך

פירוש רד"ק

כלומר מושלך. ורבותינו פירשוהו על בית המקדש שאמרו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם
ואחד מהם מקום ב"ה שנאמ' כסא כבוד מרום מראשון. מראשון עד שלא נברא העולם: מקוה
ישראל. ענינו לשון קריאה אתה שאתה מקוה ישראל כל עוזביך שאין להם בטחון בך יבושו ממבטחם
בבשר ודם: וסורי בארץ יכתבו. והסורים ממך כמו שאמר ומן ה' יסור לבו בארץ יכתבו
לא יהיה להם חלק בך. כיון שעזבוך אלא יכתבו בארץ כמו הבהמות שלא ישאר
מהם דבר שיהיה להם חלק בך: כי עזבו מקור מים חיים את ה'. וזהו מדה כנגד מדה.
שהם עזבוך שאתה מקור מים חיים שלא יפסקו כן הדבקים בך לא תפסק טובתם לא בזה ולא בבא והם
שעזבוך ושמו בטחונם בבשר ודם שהוא חלק הארץ כן יכתבו הם בארץ ולא בשמים: מקוה. ענין
תקוה וכן ת"י סבור ישראל. ויש מפרשים כמו מקוה מים כלומר שאתה מקוה טהרה לישראל: וסורי.
הכנוי לנביא כלומר סורי ממני שהם סרים מה' כי אני דבק בה' והם סרים ממני ועוזבים את ה'. ועל
הדרך הזה אמר כלב אשר נוך משה עבדי אל תסור ממנו שב אל משה: רפאני ה'. הוא בקש רפואה
מן המכה והכאב כמו שאמר למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה והכאב והמכה כמו שפירשנו הוא הבזוי
והקללה: כי תהלתי אתה. מתהלל בך שתצילני מידם: (חסל' הפטר' בחוקותי:) (הפטר' מחר חדש:)
ויאמר מחר חדש. ודרך כל אוכלי שולחן המלך לבא ביום מועד אל השולחן: ונפקדת. ונזכרת
כי יזכרך אבי כשיחסר מושבך יושב: יפקד. ענין חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש:
ושלשת. שלש ימים ואז תרד מאד כלומר לכשתגיע ביום השלישי תרד במקום סתר ותתחבא הרבה כי
יחשוב אבי שברחת אם לא תהיה בשלחנו שלש' ימים סמוכים: ובאת אל המקום. הסתר הזה אשר
אתה נסתר בו ביום שהוא יום מעשה מלאכה וכן תרג' יונתן ביומא דחולא שאותו היום נסתר כמו
שכתו' ויסתר דוד בשדה מיד ויהי החדש מחר. ונראה שהיה מנהגם שלא לעשות מלאכה בראש חדש
כמו שהוא מנהג הנשים היום: האבן האזל. אבן שהיא אות להולכי דרכים: צדה אורה. הה"א רפה

ומשפטה

ממך והנה קחנו ובאה כי־שלום לך
ואין דבר חי־יהוה ׃ ואם־כה אמר
לעלם הנה החצים ממך והלאה
לך כי שלחך יהוה ׃ והדבר אשר
דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני
ובינך עד־עולם ׃ ויסתר דוד
בשדה ויהי החדש וישב המלך על ק׳
על־הלחם לאכול ׃ וישב המלך
על־מושבו כפעם ׀ בפעם אל־
מושב הקיר ויקם יהונתן וישב
אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד ׃
ולא־דבר שאול מאומה ביום ההוא
כי אמר מקרה הוא בלתי טהור
הוא כי־לא טהור ׃ ויהי ממחרת
החדש השני ויפקד מקום דוד
ויאמר שאול אל־יהונתן בנו מדוע
לא־בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־
הלחם ׃ ויען יהונתן את־שאול
נשאל נשאל דוד מעמדי עד־בית
לחם ׃ ויאמר שלחני נא כי זבח
משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי
אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך
אמלטה נא ואראה את־אחי על־כן
לא־בא אל־שלחן המלך ׃ ויחר־
אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן
נעות המרדות הלוא ידעתי כי־
בחר אתה לבן־ישי לבשתך
ולבשת ערות אמך ׃ כי כל־הימים
אשר בן־ישי חי על־האדמה לא
תכון אתה ומלכותך ועתה שלח
וקח אתו אלי כי בן־מות הוא ׃ ויען
יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו
למה יומת מה עשה ׃ ויטל שאול
את־החנית עליו להכתו וידע
יהונתן כי־כלה היא מעם אביו
להמית את־דוד ׃ ויקם יהונתן
מעם השלחן בחרי־אף ולא־אכל
ביום־החדש השני לחם כי נעצב אל־
דוד כי הכלמו אביו ׃ ויהי בבקר
ויצא יהונתן השדה למועד דוד
ונער קטן עמו ׃ ויאמר לנערו רץ
מצא־נא את־החצים אשר אנכי
מורה הנער רץ והוא־ירה החצי
להעברו ׃ ויבא הנער עד־מקום
החצי

פירוש רד״ק

ומשפטה במפיק ה״א ופירושו לצד האבן אורה החיצים להיות לי האבן למטרה לשלוח שם לי הנער ללקט החיצים והדבר שאומר לנער יהיה לך סימן אם הנה אם הלאה : קחנו ׳ קח זה הסימן ובוא ורש״י פירש בא אתה בעצמך ממקום מחבואך וקחנו קח את החץ ובוא אלי : ואין דבר חי ה׳ ואין דבר רע ׳ ונשבע לו חי יי׳ להבטיחו שלא יגיע לו לבא אם לא ידע באמת כי אין בדעת אביו לעשות עמו רעה: כי שלחך יי׳ הקדוש ברוך הוא אומר לך לברוח ולהמלט : והדבר אשר דברנו ׳ ברית שכרתנו יחד הנה יי׳ ביני ובינך עד על אותו דבר : עד עולם ׳ לקיים הברית עד עולם : על הלחם ׳ כתיב על וקרי אל ושניה׳ נכונים בענין : אל מושב הקיר ׳ בראש השלחן אצל הקיר שדרכו היה לאכול מסובין על המטות : ויקם יהונתן ׳ פירוש אחר שישב אצל אביו קם והושיב אבנר אצל אביו כי לא רצה להיות סמוך לאביו שאם יקצוף עליו על דבר דוד לא יהיה סמוך לו להכותו : והנה נפקד מקום דוד ׳ שלא היה בו יושב : מקרה הוא ׳ קרי ראה בלתי טהור הוא ועדיין לא טבל לקריו : כי לא טהור ׳ זו היא

הפטרת מחר חדש ושבת ראש חדש

החצי אשר ירה יהונתן ויקרא
יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא
החצי ממך והלאה׃ ויקרא יהונתן
אחרי הנער מהרה חושה אל־
תעמד וילקט נער יהונתן את־
החצים קרי החצי ויבא אל־אדניו׃
והנער לא־ידע מאומה אך יהונתן
ודוד ידעו את־הדבר׃ ויתן
יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־
לו ויאמר לו לך הביא העיר׃
הנער בא ודוד קם מאצל הנגב
ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש
פעמים וישקו איש את־רעהו ויבכו
איש את־רעהו עד־דוד הגדיל׃
ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום
אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם
יהוה לאמר יהוה יהיה ביני ובינך
ובין זרעי ובין זרעך עד־עולם׃

הפטרת שבת ור"ח ישעיה סי' ס"ו

כה אמר יהוה השמים כסאי
והארץ הדם רגלי אי־זה
בית אשר תבנו־לי ואי־זה מקום
מנוחתי׃ ואת־כל־אלה ידי עשתה
ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה
אביט אל־עני ונכה־רוח וחרד על־
דברי׃ שוחט השור מכה־איש
זובח השה ערף כלב מעלה מנחה
דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און
גם־המה בחרו בדרכיהם
ובשקוציהם נפשם חפצה׃ גם־
אני אבחר בתעלוליהם ומגורתם
אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני
ובאשר לא־חפצתי בחרו׃ שמעו
דבר־יהוה החרדים אל־דברו אמרו
אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי
יכבד

פירוש רד"ק

בתיבת טעם לדבר ולפי שאינו טהור לפיכך לא בא כי אין מדרך מוסר לבא טמא לשלחן המלך׃
ממחרת החדש השני׃ רוצה לומר ממחרת ר"ח חדש שהוא שני לחדש׃ נשאול נשאל דוד מעמדי׃
כלומר ממני לקח רשות בלכתו לבית לחם ולא הלך בלא רשות׃ זבח משפחה׃ בני המשפחה היו
מכונסים לעשות זבחי שלמים יום בשנה׃ והוא צוה לי אחי׃ גדול הבית צוה לי שאהיה שם והוא אחי
אליאב׃ אמלטה נא׃ אמלטה מעבודת המלך מעט ואלך לראות את אחי׃ בן נעות המרדות׃ בן
סמוך לנעות ונעות אמר על אמו שהיא עוה כלומר מאמך היה לך זה שהיא מורדת ברצוני וכמו כן
אתה מורד במה שאני רוצה ואוהב מה שאני שונא׃ ויונתן תרגם בר סרבנותא דמרדותא׃ לבשתך
ולבשת ערות אמך׃ עתה יאמרו השומעים שאתה אוהב אדם שאני שונ' כי איכן בני ויהיה זה בשתך
ובושת ערות אמך שיאמרו שזנתה׃ כי כלה׃ כלו' נגמר הדבר בלב אביו להמית את דוד׃ אל דוד׃
בשביל דוד׃ כי נעצ' כי הכלימו׃ כלומר על שני דברים לא אכל לחם כי נעצב בעבור דוד וכי הכלימו
אביו בדבור ובמעשה׃ למועד דוד׃ למועד אשר קבע עם דוד והוא יום ג' להסתרו בשדה׃ להעבירו׃
ירה החצי בכח להעבירו ממטרה והיה האבן האזל ועשה זה כדי שיוכל לומר החצי ממך והלאה כי שמא
יבא אדם בין כך ולא יוכל להתחבר עם דוד וישמע דוד הסי' וכאשר ראה כי לא בא אדם אחר לנער
שימהר ויבא העיר כדי שיוכל להתחב' עם דוד ולדבר עמו פני' בפני׃ את כליו׃ קשתו וחציו׃ מאצל
הנגב׃ משטר אבן האזל דלקביל דרומא׃ עד דוד הגדיל׃ הרבה לבכות יותר מיהונתן׃ לך לשלום׃
והשבועה אשר נשבענו וי' יהיה עד עליה עד עולם יוכל נשבענו שנינו אנחנו לחוק הענין׃

יִכְבַּד יְהֹוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם
יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל
קוֹל יְהֹוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃
בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא
חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע
כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ
בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת
כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃
הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר
יְהֹוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר
אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ
בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ
כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ לְמַעַן
תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ
לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז
כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהֹוָה הִנְנִי
נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל
שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד
תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃
כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי
אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃
וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם
כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהֹוָה
אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ כִּי־
הִנֵּה יְהֹוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה
מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ
וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהֹוָה
נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ
חַלְלֵי יְהֹוָה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁים
וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַד
בתוך

פירוש רד"ק

(הפטרת שבת וראש חודש·)

כה אמר ה'· הוכיחם על דברי הזבחי' עם מעשי' רעים כמו שהוכיחם בתחלת הספ'ג"כ למה לי רוב זבחיכם וגו': השמים כסאי· איני צריך לבית המקדש שלכם :איזה בית אשר הוא כדי לשכינתי : ואת כל אלה·ולא תחשבו לפי שאמרתי השמים כסאי והארץ הדום רגלי כי הם קדומי' כמוני לא כן אלא אני הקדמון לבדי וחדשתי ועשיתי את כל אלה השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה : ויהיו כל אלה· אני עשיתי' והיו כמו שצויתי ועם כל זה שאני רם על רמים אני מביט אל השפלי' והענוי' והחרדי' אל דברי לקיים מצותי אע"פי שאין מקריבין קרבן כי מי שאינו חוט'אין צריך לקרבן אבל המקריבין קרבן ומעשיהם רעים אין קרבנם לרצון אבל הם לעון ועל זה אומר: שוחט השור· אמר מי שישחוט השור להקריבו לפני והוא ברשעו הרי אני חושב אותו כשחטו השו'כאלו מכה איש ומתי·וכן זובח השה להקריבו כאלו ערף כלב להקריבו לפני·וכן מעלה מנחה לפני כאלו מעלה דם חזיר·וכן מזכי'לבונה כאלו מברך און ודבר שוא לפני כלו'גזל שהוא און ושוא:מזכיר·מקטיר כמו אזכרת' לה':מברך מביא מנחה כמו קח נא את ברכתי·וזכר כלב וחזי'לפי שהכלב מפריס פרסה אע"פ שאינו שוסע שסע והחזיר מפרי' פרס' ושוסע שסע· והנה שניהם יש בהם צד סימני טהרה והם טמאי'· כך הם מראי' בעצמם צד מעש'טוב בהקריב הקרבן והם טמאי' במעשיה' הרעי'· ואמר גם המה· פי' הם ששוחטי' השור וזובחי' השה גם המה הם כמו עורף כלב ומעלה דם חזיר למה לפי שבחרו בדרכיה' הרעים· ורש"י פי' גם המה· הם חפיצים בדרכים הללו הרעים וגם אני אבחר ואחפוץ בתעלוליהם וכן דרך לשון עברית לומר ב' ענין זה אצל זה כמו גם בחור גם בתולה גם לי גם לך: בתעלוליהם· בהשחתת מעשיהם וכן ועלילותם הנשחתות וה דומים להם עניכם מעשה הרס והשחתה: ומגורתם· מה שהם יראים ממנו והוא חרב: יען קראתי· שמעו שמוע ושובו אלי: החרדים אל דברו אמרו אחיכם· פושעי ישראל הנזכרים למעלה: מנדיכם פרחיקי'

בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם יהוה: ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את כל הגוים והלשנות ובאו וראו את כבודי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל הגוים תרשיש פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר לא שמעו את שמעי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי בגוים: והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יהוה: וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם יהוה כן יעמד

זרעכם

פירוש רד"ק

מרחיקי' אתכם בעבור שאתם חרדים לדבר ה' והם אומרי' למען שמי יכבד ה'. כלומ' כבד הוא עלינו במצותיו אשר צונו כמו ולא כבדת עלי. הם אמרו זה בעבור ה' אבל הוא האל יהיה נראה ונגלה בשמחתכם שתשמחו בישועתו והם יבשו. ומתי יהיה זה כאשר יהיה: קול שאון מעיר. או לימו' המשיח יצא קול שאון מעיר ירושלם על גוג ומגוג: בטרם ר"ל כי פתאום תבוא הישועה לישראל. והמשיל ירושלם לאם וישראל לבנים כלומר יתקבצו בניה לתוכה אשר היתה שוממ' מהם והרי הוא כאלו ילדתן עכשיו. ואמ' זכר כי הוא טוב וחזק מן הנקב' וכן ישמחו יולדיו יותר מן הנקבה. והנה אמר בטרם תחיל ילדה ואמ' אחר כן היוחל. ואמ' כי חלה. הטעם כי הישוע' תבא להם פתאום כמו אם תלד הנקבה בטרם יבא חבל לה אבל קודם שתשלם הישועה תהיה להם מעט זמן כמו חבלי יולדה כמ"ש חבי כמעט רגע עד יעבור זעם: והמליטה. הלידה נאמרה בזה הלשון וכן שמה קננה קפו' ותגמון ותמלט: האני אשביר. אחר שהמשיל ציון לאם' יולדת אמר האני אשבי' ולא אוליד כלו' אם אני הבאתי על המשבר ולא אוליד' אותה זה לא יתכן. כן אם הביא ציון על המשבר במלחמת גוג ומגוג באמת אוליד' אותה והליד' הוא הישוע': אם אני המוליד ועצרתי. אני הוא המוליד ארצות הגוי' עד הזמן ההוא ואז אעצור אותם מלדת כי הגדולה והכבוד יהיו לישראל לבדם: שמחו. כל אוהביה. בגלות על דרך כי רצו עבדיך את אבניה ואז בקבוץ גליות תשמחו בה ותשישו בתוכה: למען. התאבלתם עליה למען שתראו בשמחתה ותינקו ושבעתם משוד תנחומי' כי ידעתם כי זה יהיה גמולכם: משוד. כמו ושוד מלכים תינקי והוא כמו שד בפתח והוא על דרך משל רוצה לומר תענוג: תמצו. ענין מציצה: מזיז. ענינו לפי מקומו כמו זיו ויונתן תרגם מחמד יקריה: כנהר שלום. שלום הגוים שיבאו מכל פאה לשאול שלומם ומביאים להם מנחה. ומה שאמר כנחל שוטף לא שיזיק כמו הנחל שוטף אלא כמו שהנחל השוטף יבא במרוצה כן יבא להם כבודם במרוצה: וינקתם. על דרך משל כמו שיונק התינוק שאלו מאין עמל כן תאכלו כבוד הגוים שלא יגעתם בו. ואחר שהמשיל אותם לתינוק ביניקה המשיל אותם ג"כ ליונק כמו שנושאת אותו האומנת על זרועיה והיא משעשעת אותו על ברכיה כן תהיו אתם מנושאים בגוים ומכובדים בכל מיני כבוד וגדולה: תשעשעו. תהיו משועשעים כדרך שמשעשעין את התינוק: כאיש אשר אמו תנחמנו. זה שזכר האם ולא האב לפי שהאשה מסתכלת בדברים יותר מן האיש: כדשא תפרחנה. הפך ורוח נכאה תיבש גרם כי כמו שבדאגה ויגון יבשו עצמותיכם בגלות כן השמחה והששון יפריחו עצמותיכם: ונודעה יד ה'. בשפטו נקמותיו נוראות ידעו עבדיו

את

זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר יי׃

רני

פירוש רד״ק

את כח גבורת ידו: את עבדיו· עם עבדיו: מרכבותיו· גזרותיו היורדות מן השמים· להשיב בחמה אפו· שלא היה עדין גדול על כל גוים עתה ישיבנו בחימה· וחימה גדולה מאף כי חימה לשון חום כי כשיתחמם בעל הכעס יהיה כעסו גדול ויש מפרשים להשיב· להבעיר מן שביב אש: כי באש ה׳ נשפט· לשון ויכוח הוא: המתקדשים· מראים עצמם כקדושים: וכן המטהרים והם היו מעשים שהם מטהרים גופותם ורוחצים עצמם תמיד והם טמאים במעשיהם הרעים: אל הגנות· בברכות המים אשר בגנות: אחר אחד בתוך· אחר אחת האשרות בתוך הגן: ואנכי מעשיהם· אנכי אהיה עם מעשיה׳ ומחשבותיהם של אלה הגוים המתקדשי׳ כלומר אני אסבב שיבאו כל הגוים עם גוג ומגוג כדי שיראו את כבודי שאכבד בהם כמו שאמר ביחזקאל ונתתי חחים בלחייך וגומר: ושמתי בהם אות· זהו שאמר בזכריה ועיניו תמקנה בחוריהן· ואלה שילכו בגוים יהיו עדות על המעשה הגדול שעשה ה׳ במחנה גוג ומגוג: ושלחתי מהם פליטים· כי האל יותירם להגיד כבודו בגוים שלא באו לירושלם: והביאו· ישראל שהיו נשארים באיים הרחוקים שלא עלו עם אחיהם אותם הגוים אשר הם בתוכם כשישמעו זה הפלא הגדול שעשה ה׳ במחנה גוג ומגוג יביאו ישראל בסוסים וברכב מנחה לה׳ ויביאו אותם מלובשים בגדי תפארת ורוכבים בסוסים כמו שמביאים ישראל את המנחה בכלי טהור כן יביאו את ישראל בבגדים טהורים ונאים· ופירוש בצבים· כמו שש עגלות צב שתרגומו כל מחפיין: ובכרכרו׳· הם הגמלים או שאר בהמה שהם קלים בהליכתם עד שמרוב מרוצתם ידמה שהם מרקדים לפיכך נקראו כרכרות כמו ודוד מכרכר: על הר קדשי· כמו אל: וגם מהם· אפילו מאותם שהיו משוקעים בגוים באיים הרחוקים ולא עלו עם אחיהם מן הגולה ואפשר ששנו קצת מן הדת אף על פי כן מהם אקח לכהנים ללוים אותם שהיו כבר ממשפחות כהונה ולויה: כי כאשר השמים החדשים: קראם חדשים כי הם עומדים בחדושם ולא יבלו וכן הארץ עומדת בחדושה לא תבלה· ופירוש לפני כי אני שבת קיומם ועמידתם· ופירוש אשר אני עושה שאני מעמידם בחדושם: והיה מדי חדש בחדשו· כמו מחדש לחדש· ומלת די מורה על התמדת הדבר בלא הפסק· וזכר שני זמנים הקרובים לקרובים והרחוקים לרחוקים לפי רחוק הארצות וקרבתם לירושלם: כל בשר· רוצה לומר כל בני אדם ואפילו שאר העמים: ויצאו וראו· אותם הגוים שיבאו להשתחות מחדש לחדש או משבת לשבת יצאו חוץ מירושלם לעמק יהושפט לראות בפגרי מחנה גוג ומגוג: והיו דראון לכל בשר לאותם שבאים להשתחוות לה׳ כמו שאמר יבא כל בשר להשתחוות לפני· וכשיצאו וראו בהם משפט הנגזר להם ויראו פגריהם מלאים תולעים אוכלים אותם והאש הבוער בהם יעלה באשם באפם ויהיה מאוס להם· ומלת דראון ענין מאיס וכן לדראון עולם והרי הוא כמו די ראון שכל הרואה דבר נמאס קץ לראותו ואומר די· ועיקר מלת דראון היא תולעת מלשון רבותינו ז״ל הדרא והבנה שבתבואה כברן ומפני שאין להם לחה:

(השלמת הפטרת שבת וראש חדש):

ויכרות

הפטרת שבת של חנוכה בתרי עשר בזכריה סימן ב':

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ וְנִלְווּ
גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ
לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃ וְנָחַל
יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת
הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָםִ׃ הַס
כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן
קָדְשׁוֹ׃ וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה
וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה
בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר
בִּירוּשָׁלָםִ הֲלֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃
וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים
וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר
אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ
הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ
וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃ וָאֹמַר
יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ
הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ
בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד
מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ
וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־
אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר
אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין
הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ
הכהן

פירוש רד"ק

רני ושמחי · יתכן לפרש נבואה זו עד ממעון קדשו עתידה לימות המשיח בעבור שאמר ונלוו גוים רבים: הס כל בשר · ולא ראינו זה בבית שני אלא שאמר כל הפרש' ענינה בבית שני שדבר על יהושע ועל זרובבל: ונלוו · ונתחברו: ונחל יי' את יהוד' · לנחלתו ולחלקו · וזכר יהודה לפי שהוא ראש ממלכות ישראל: הס · שתוק: כי נעור ממעון קדשו · הוא השמים ואמ' נעור ע"ד משל כאיש אשר יעור משנתו: והשטן · ת"י וחטאה קאי' על ימיני' לאסטנא' ליה: ויאמר ה' · הוא המלאך ונקרא בשם רבו · וכן בדבר גדעון ובמקומות אחרים: יגער יי' בך השטן · וחוזר וגוער בך הוא הבוחר בירושלם שלא תכנס לפניו לקטרג הצדיק הזה הלא ראוי הוא וזכה לכך שהוצל מאש השריפה: הלא זה אוד מוצל מאש · מפורש באגדת חלק שהושלך עם אחאב בן קוליה וחבירו לאור: לבוש בגדי' צואים · כתרגומו הוו ליה בנין דנסבין להון נשין דלא כשרן לכהונתא והיה נענש הו' על שלא מיחה בידם: ויען · המלאך אמר אל המלאכים האחרים העומדים לפניו · ות"י לדמשמשין קדמוהי: הסירו · רמז שיבדילו מן הנשי' הנכריות: עונך · פי' כי הבגדים הצואים הם משל לעון: מחלצו' · הם חליפות בגדי' נקיים וזה משל על הזכיות כלומר כיון שיוסר העון יראו בך הזכיות: ואומר · אני זכריה אמרתי אל המלאך ישימו צניף טהו' על ראשו אחר שצוית להסיר הבגדים הצואי' מעליו והלבש אותו מחלצות צוה' גם כן שישימו צניף טהור על ראשו לתקנו להיותו כ"ג שהיתה מצנפת על ראשו: וילבישהו בגדים · וכבר הלבישוהו בגדי' וכן וירא תולעי' ויבאש · וכבר באש: ומלאך ה' עומד · כן ראה במרא' הנבוא' כי עד שישימו הצניף הטהור על ראשו עמד מלאך ה' שלא הלך מעליו: ויעד · לשון התראה כמו העד העיד בנו האיש: אתה תדין את ביתי · תשפוט ותהי' פקיד על בית מקדשי: ונתתי אתן לך · מהלכי' בין העומדי' האלה הם המלאכים שהם עומדי' וקיימי' לעולם רוצה לו' תלך ביניהם וזה רמז לנשמתו בהפרדה מהגוף: ורעיך · שער הכהנים: כי אנשי מופת המה · ראוים הם להעשות
להם

הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים
לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי
מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃ כִּי הִנֵּה
הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־
אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ
פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי
אֶת־עֲוֺן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃
בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת
תִּקְרְאוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת
גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ וַיָּשָׁב
הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ
אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
מָה אַתָּה רֹאֶה ויאמר קרי וָאֹמַר רָאִיתִי
וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־
רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ
שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת
אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃ וּשְׁנַיִם זֵיתִים
עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־
שְׂמֹאלָהּ׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃
וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי
הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר
לֹא אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר
זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר
לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־
הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר
וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה

תשאות

פירוש רד"ק

להם מופת על ידם· ור"זל דרשו מאן נינהו אנשי מופת אנשי שנעשה להם מופת וזהו חנניה מישאל
ועזריה: הנני מביא את עבדי צמח· זה זרובבל· וטע' מבי' וכבר בא רוצה לומר להגדיל עוד מעלתו
ותצמח גדולתו כצמח האדמ' שהולך וגדל וי"ת ית עבדי משיחא ודרשו בו כי המשיח מנחם שמו ומנח'
בגימט' צמח: כי הנה האבן· הוא אבן הבדיל שמיישרי' בו הבנין· או פי' האבן שישימו תחלה ישימ'
זרובבל יהושע כמו שאמר למטה והוצי' האבן הראש': על אבן אחת שבע' עיני'· על כל אבן ואבן יהיו
שבעה עינים רוצה לו' שמירות רבו' מאת הא' יתב' מפני הצרים החושבי' להשבית מלאכתם· ושבעה הוא
כך חשבון על הרוב איננו שבע' דוקא וכן שבע כחטאתיכ'· שבע יפול צדיק וקם והדומי' להם: הנני
מפתח פתוחה· מתיר קישורים מפיר עצת האויבי' אשר כתבו שטנ' לבטל המלאכ': ומשתי· והסירותי:
ביו' ההוא תקראו· מרוב שלום שיהיה לכם: וישב ויעירני· בשאר המראות אחר ואשא עיני כי ראם
מעצמו אבל זאת המרא' המלאך העירו לראותה: וגולה על ראשה· כמו גולו' עליות לשון מעיין
כמין ספל גדול עגול: ושבע' נרותיה· כמין בזיכין שנותנים השמן והפתילה לתוכן: שבעה ושבעה
מוצקות· לכל נר ונר באין שבעה צנורות קטנים שהשמן זב מן הגולה דרך אותן מוצקו' לכל נר ונר:
ושנים זתי' עליה· ועוד ראיתי אצלה שני אילנות שהזתי' גדלי' בהם: על שמאלה· כמו משמאלה: מה אלה אדוני·
מה זה שהזתים נמסקי' מאליה' והשמן בא אל הנרות מאליו וכן כל מעשה המנורה נעשה מאליו: ויען· לא
בחיל ולא בכח· כמו שראית שהזתים והשמן הזה נגמר מאליו לכל דבריו וכל מעשה המנור' נעש' מאליו
בלא אד' עורך את הנרות ומציק בהם את השמן כן יעשה בנין הבי' בלא כח אדם אלא ברוח האל ית'
וברצונו: מי את הר הגדול· אמר כנגד סנבלט וחבריו השוטני' אם תהיה כהר הגדול תהי' לפני
זרובבל למישור ולא תוכל לעמו' לפניו להשבי' המלאכה: והוצי' את האבן הראש'. כמו שהוציא את
האבן הראשה כשהחל הבנין ביום כ"ד לחדש התשיעי כן ישלים המלאכה: תשואות חן חן לה· כאש'
שם זרובבל האבן הראש' בבנין שם אותה בתשואות והמון רב ואמרו כל העם' חן חן לה לאבן הזאת מאת

הפטרת לפרשת שקלים

תשאות חן חן לה׃

הפטורה שניי' של שבת חנוכה ויעש חירום תמצא בפ' ויקהל

הפטרת לפרשת שקלים במלכים ב' סימן י"א כמנהג ספרדים׃

ויכרות יהוידע את־הברית בין יהוה ובין המלך ובין העם להיות לעם ליהוה ובין המלך ובין העם׃ ויבאו כל־עם הארץ בית־הבעל ויתצהו את־מזבחתו (מזבחתיו קרי) ואת־צלמיו שברו היטב ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדת על־בית יהוה׃ ויקח את־שרי המאות ואת־הכרי ואת־הרצים ואת ׀ כל־עם הארץ וירידו את־המלך מבית יהוה ויבואו דרך־שער הרצים בית המלך וישב על־כסא המלכים׃ וישמח כל־עם־הארץ והעיר שקטה ואת־עתליהו המיתו בחרב בית (המלך קרי) מלך׃

כאן מתחילין האשכנזים והאיטליאני׃

בן־שבע שנים יהואש במלכו׃ בשנת־שבע ליהוא מלך יהואש וארבעים שנה מלך בירושלם ושם אמו צביה מבאר שבע׃ ויעש יהואש הישר בעיני יהוה כל־ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן׃ רק הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות׃ ויאמר יהואש אל־הכהנים כל כסף הקדשים אשר־יובא בית־יהוה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל־כסף אשר יעלה על לב־איש להביא בית יהוה׃ יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו והם יחזקו את־בדק הבית לכל אשר־ימצא שם בדק׃ ויהי בשנת עשרים ושלש שנה למלך יהואש לא־חזקו הכהנים את־בדק הבית׃ ויקרא המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים

פירוש רד"ק

אל ית'. והכפל לחזק הענין כמו שלום שלום לרחוק׃

(השלמת הפטרת בהעלותך ושבת חנוכה) (הפטרת לפרשת שקלי')

ויכרות בין יי' ובין המלך. מתחלה כרת ברית בין יי' והמלך והעם שיהיו כלם לעבודת יי' ולהסיר הבעלי' ואח"כ כרת ברי' בין המלך והעם׃ ואת מתן. כהן הבעל היה שמו מתן׃ פקדות. ממונים לשמור במקום משמרתם כהלכתן כי עתליה בטלה את סדר משמרות הבית׃ הכרי. כמו הכרים וכמוהו הרודל עמו תחתי עמוים ות"י ואת הכרי וית גבריא׃ בית המלך. כמו אל בית המלך כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן. כלומר כל זמן שיהוידע היה חי לא כל ימיו כי אחרי מות יהוידע עשה הרע בעיני יי' כמו שכתו' בד"ה׃ כסף עובר איש כסף נפשו ערכו. שני כספים יש כאן כסף עובר הוא כסף השקלי' שבכל שנה שנאמ' בו כל העובר על הפקודי'. איש כסף נפשות ערכו הוא כאומ' ערכו עלי׃ כל כסף אשר יעלה וגו' הוא המתנדב לבדק הבית׃ יקחו להם הכהני' מעט מעט כמו שבא לידם ויהי' עליהם לחזק את בדק הבית׃ מאת מכרו. מכיר הרגיל אצלו׃ יחזקו את בדק הבית. עתליהו המרשעת ובניה פרצו את בית האלהים לפיכך היה צריך חזוק. ופירש בדק הבית מקום השבר והבריסה

ונקרא

ולכהנים ויאמר אלהם מדוע
אינכם מחזקים את בדק הבית
ועתה אל תקחו כסף מאת
מכריכם כי לבדק הבית תתנהו:
ויאתו הכהנים לבלתי קחת כסף
מאת העם ולבלתי חזק את בדק
הבית: ויקח יהוידע הכהן ארון
אחד ויקב חר בדלתו ויתן אתו
אצל המזבח מימין קרי בימין בבוא
איש בית יהוה ונתנו שמה הכהנים
שמרי הסף את כל הכסף המובא
בית יהוה: ויהי כראותם כי רב
הכסף בארון ויעל ספר המלך
והכהן הגדול ויצרו וימנו את
הכסף הנמצא בית יהוה: ונתנו
את הכסף המתכן על ידי קרי יד
עשי המלאכה המפקדים קרי הפקדים
בית יהוה ויוציאהו לחרשי העץ
ולבנים העשים בית יהוה:
ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות
עצים ואבני מחצב לחזק את בדק
בית יהוה ולכל אשר יצא על
הבית לחזקה: אך לא יעשה בית
יהוה ספות כסף מזמרות מזרקות
חצצרות כל כלי זהב וכלי כסף
מן הכסף המובא בית יהוה: כי
לעשי המלאכה יתנהו וחזקו בו
את בית יהוה: ולא יחשבו את
האנשים אשר יתנו את הכסף
על ידם לתת לעשי המלאכה כי
באמנה הם עשים: כסף אשם
וכסף חטאות לא יובא בית יהוה
לכהנים יהיו:

הפטרת פרשת זכור בשמואל א' בסימן ט"ו:

ויאמר

פירוש רד"ק

ונקרא בדק לפי שצריך לבדקו ולעמוד עליו מה יצטרך: מדוע אינכם · נראה שהיו הכהנים שומרי' עד שיהיה הכסף רב בידם ואחר יחזקו את בדק הבית והמלך חשד אותם שהיו לוקחים הכסף לעצמ' לפיכך אמר להם שלא יקחו הכסף לעצמם אלא מיד שיבא לידם יתנוהו לבדק הבית: ויאתו הכהנים · בזה ויושר בעיניהם שלא יקחוהו כלל כדי שלא יהיו כחשודים וכיון שלא יקחו הם לא יהיה מוטל עליהם לחזק את הבית וזהו שאמר לבלתי חזק את בדק הבית לפיכך לקח יהוידע הארון ונתנו במבוא הבית שישימו אותו הכהנים שם תכף שיבא לידם: ארון אחד · ארון איש אחד · בימין כתיב · מימין קרי והוא את'בענין ימימין בבוא איש · מימין ביאת הנכנסים: שומרי הסף · שומרי כלי הבית וסף הוא שם כלל לכלי השרת: ויהי כראותם · מיום אל יום בראותם כי רב הכסף: ויצרו וימנו · היו מונין תחילה ואח"כ היו משימין אותו בצרורו' הכסף שהיה מטבע צרור לבדו ואשר לא היה מטבע צרור לבדו והיו נותני' הכסף המתוכן והוא שהיה עשוי מטבע היו נותנים אותו ע"י עושי המלאכה והיו מוציאין אותו לחרשים ואשר לא היה מטבע היו עושין אותו מטבע ופי' המתוכן מתוקן בצורה שהיה נשלם בצורתו ותכניתו ויש לפרש ויצרו מענין צור כי הכסף שלא היה מטבע עשו אותו מטב': הפקדי' · כן כתיב וקרי המופקדי' פי' הממוני': לחרשי העץ · הם כורתי עצים בלבנון: ולבוני' · שבונים העצים בבית: ולגודרי' · הבוני' קירות האבני': ולחוצבי האבן · מן ההר: ולקנות עצי' ואבני מחצב · היו להם פוסלי' בלבנון ובהר והיו קונין ג"כ מאחרים שהיו להם עצים כרותי' ואבני מחצב כלומר אבנים חצובות: ספות כסף · מזמרות והם כלי שיר: ולא יחשבו את האנשים · מכאן אמרו רז"ל שאין מחשבין עם

ויאמר שמואל אל־שאול אתי שלח יהוה למשחך למלך על־עמו על־ישראל ועתה שמע לקול דברי יהוה׃

כאן מתחילין האשכנזים׃

כה אמר יהוה צבאות פקדתי את אשר־עשה עמלק לישראל אשר־שם לו בדרך בעלתו ממצרים׃ עתה לך והכיתה את־עמלק והחרמתם את כל־אשר־לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד־אשה מעלל ועד־יונק משור ועד־שה מגמל ועד־חמור׃ וישמע שאול את־העם ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את־איש יהודה׃ ויבא שאול עד־עיר עמלק וירב בנחל׃ ויאמר שאול אל־הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן־אספך עמו ואתה עשיתה חסד עם־כל־בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק׃ ויך שאול את־עמלק מחוילה בואך שור אשר על־פני מצרים׃ ויתפש את־אגג מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־חרב׃ ויחמל שאול והעם על־אגג ועל־מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל־הכרים ועל־כל־הטוב ולא אבו החרימם וכל־המלאכה נמבזה ונמס אתה החרימו׃ ויהי דבר־יהוה אל־שמואל

פירוש רד״ק

גבאי צדקה כי באמונ׳ אנשים על הצדקה אנשים נאמנין ממנין ואין מחשבין עמהם שאין חושדין בכשרים: כי באמונה הם עושים. ידועים היו כי אנשים נאמני׳ היו: כסף אשם. פירשו רז״ל המפרים מעות לחטאתו או לאשמו ולקח הבהמה לחטאת או לאש׳ והותי׳ מן המעות המותר לא יובא בית יי׳ לבדק הבית אלא לכהני׳ יהיה והם לוקחי׳ מהם עולת קיץ למזבח הבשר לעולה והעורות שלהם:

(השלמת הפטרת פרשת שקלים:) (הפטרת פרשת זכור.)

ויאמר ועתה שמע. כלומר כיון שבמשחת למלך על ישראל צריך שתעשה מה שמצוה עליך לעשו׳ והוא מלחמת עמלק: פקדתי. עתה אני רוצה לפקוד ולגמול על עמלק את אשר עשה ישראל שם לו מארבים וחיילות בדרך וי״ת דכמן ליה באורחא: ועד חמור. כי אם יחיו נוכם שור או חמור יאמרו זה היה משלל עמלק והרי לא נמחה זכר עמלק: וי״א שהיו בעלי כשפים ומשנין עצמם ודומין לבהמ׳: וישמע. אספם על ידי כרוז: ויפקדם בטלאים. אמר לכל אחד שיקח טלה מצאנו של מלך ואחר כך מנה את הטלאים לפי שאסור למנות את ישראל שנאמר כם אשר לא ימד ולא יספר: וירב בנחל. וילחם בנחל ורבותינו אמרו על עסקי נחל רב ודן את עצמו ומה בשביל נפש אחת אמרה תור׳ ערוף עגלה בנחל בשביל כל הנפשו׳ האלו לא כל שכן יצאת בת קול ואמרה לו שאול אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך: פן אוסיפך. ענינו לשון כליון: ואתה עשית חסד. בעצה שנתן יתרו למש׳ ונחשב לזרעו אחריו כאלו הם עשו החסד: והמשני׳. תרגום יונתן כמו הפוך והשמנים מתרגם שמיניא ותרג׳ הכרים פטימיא ורוצה לומר השמנים מאליהם על ידי מרעיתם והמפוטמים על ידי אדם: וכל המלאכה. פירוש המקנה וכן לרגל המלאכה אשר לפני: נמבזה ונמס. כמו נבזה: מציב לו יד. מכין לו שם מקום לתנו׳ הגיל ולחלוק

שמואל לאמר: נחמתי כי
המלכתי את שאול למלך כי שב
מאחרי ואת דברי לא הקים ויחר
לשמואל ויזעק אל יהוה כל
הלילה: וישכם שמואל לקראת
שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא
שאול הכרמלה והנה מציב לו יד
ויסב ויעבר וירד הגלגל: ויבא שמואל
אל שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה
ליהוה הקימתי את דבר יהוה:
ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה
באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע:
ויאמר שאול מעמלקי הביאום
אשר חמל העם על מיטב הצאן
והבקר למען זבח ליהוה אלהיך
ואת היותר החרמנו: ויאמר
שמואל אל שאול הרף ואגידה
לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה
ויאמר קרי ויאמרו לו דבר: ויאמר
שמואל הלוא אם קטן אתה בעיניך

ראש שבטי ישראל אתה וימשחך
יהוה למלך על ישראל: וישלחך
יהוה בדרך ויאמר לך והחרמתה
את החטאים את עמלק ונלחמת
בו עד כלותם אותם: ולמה לא
שמעת בקול יהוה ותעט אל
השלל ותעש הרע בעיני יהוה:
ויאמר שאול אל שמואל אשר
שמעתי בקול יהוה ואלך בדרך
אשר שלחני יהוה ואביא את אגג
מלך עמלק ואת עמלק החרמתי:
ויקח העם מהשלל צאן ובקר
ראשית החרם לזבח ליהוה אלהיך
בגלגל: ויאמר שמואל החפץ
ליהוה בעלות וזבחים כשמע בקול
יהוה הנה שמע מזבח טוב
להקשיב מחלב אילים: כי חטאת
קסם מרי ואון ותרפים הפצר יען
מאסת את דבר יהוה וימאסך
ממלך: ויאמר שאול אל שמואל
חטאתי

פירוש רד"ק

שבזה וכן תרגם יונתן מתקין ליה תמן אתר לפלגא ביה בזתא: למען זבוח. לא חמלו עליהם להניחם אלא למען זבוח ליי' ואמר אלהיך לכבוד שמואל: הרף. כתרגומו אוריך המתן: הלא קטן את' לפי שאמ' לו שאול אשר חמל העם כלומר העם חמל ולא הוא ולא רצה למנעם אמר לו שמואל אף על פי שאתה קטן בעיניך ולא רצית להתגדל על העם ולמונעם הלא ראש שבטי ישראל אתה ולפיכך משחך יי' למלך עליהם להנהיגם בדרך הישרה ואיך הנחת אותם לעבור על דברי יי' לא עשו הם אלא אתה שהיה בידך למחות ולא מחית נראה כי רצונך וחפצך היה כדבר וחמדת השלל ותעט אליו: עד כלותם אותם. עד כלות ישראל אותם: ותעט. כמו ותעף לשון עיט: ואביא את אגג. כלומר אם לא המיתיו עם האחרים לא שלחתיו לנפשו ויומת: ראשית החרם. פירוש מיטב החרם כמו ראשית שמנים ימשחו: הנה שמוע. בקולו מזבח טוב: כי חטאת קסם מרי. חסר כ"ף הדמיון ופירושו כמו שחטא קסם הוא חטא' גדולה כן הוא חטאת מרי והוא מי שמורה פי האל ועובר על מצותו והרי הוא כעובד עבודת אלילים ותרפים גם כן שהוא חטאה גדולה כן הוא חטאה גדולה הפצר והוא מי שעובר על רצון המצוה אותו: וימאסך ממלך. מהיות מלך: ואת דבריך. שאמרת לי במצות יי': ויחזק בכנף מעילו

חטאתי כי עברתי את פי יהוה
ואת דבריך כי יראתי את העם
ואשמע בקולם : ועתה שא נא
את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה
ליהוה : ויאמר שמואל אל שאול
לא אשוב עמך כי מאסתה את
דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות
מלך על ישראל : ויסב שמואל
ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע :
ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את
ממלכות ישראל מעליך היום
ונתנה לרעך הטוב ממך : וגם
נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי
לא אדם הוא להנחם : ויאמר
חטאתי עתה כבדני נא נגד זקני
עמי ונגד ישראל ושוב עמי
והשתחויתי ליהוה אלהיך : וישב
שמואל אחרי שאול וישתחו שאול
ליהוה : ויאמר שמואל הגישו
אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו
אגג מעדנת ויאמר אגג אכן סר
מר המות : ויאמר שמואל כאשר
שכלה נשים חרבך כן תשכל
מנשים אמך וישסף שמואל את
אגג לפני יהוה בגלגל : וילך
שמואל הרמתה ושאול עלה אל
ביתו גבעת שאול :

הפטרת פרשת פרה ביחזקאל בסימן ל"ו :

ויהי דבר יהוה אלי לאמר : בן
אדם בית ישראל ישבים על
אדמתם ויטמאו אותה בדרכם
ובעלילותם כטמאת הנדה היתה
דרכם לפני : ואשפך חמתי
עליהם על הדם אשר שפכו על
הארץ ובגלוליהם טמאוה : ואפיץ
אתם

פירוש רד"ק

מעילו · שאול החזיק בכנף מעיל שמואל כדי שישוב עמו ובמדרש חולקין בו י"א כי שמואל קרע במעיל שאול ורמז לו בזה כי מי שיכרות כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו וי"א כי שמואל קרע מעילו של עצמו שכן הדרך של צדיקי' להיות קורעין בשעה שאין בקשתן מקובלת : וגם נצח ישראל לא ישקר · אע"פי שממלכתך לא תקום נצח ישראל לא יסור ממקומו ולא ישקר אותו הק"בה אבל יעמידהו : ולא ינחם · על הטוב שדבר עליה': אגג מעדנות · כתרגומו מפנקא כלומר הלך אליו כמהלך המלכי' בתענוג כלומ' אע"פי שהיה קרוב למיתה הלך אליו בגאוה או פירושו הלך אליו בתענוג ובשמח' כי בהר נואו מחיין וי"מ מעדנות קשורים מן התקשר מעדנות כימה כלומר בקשורים ובשלשלאות של ברזל שהי' בהן הלך אליו: אכן סר מר המות · באמת ידעתי כי סר וקרב עלי מרירו' המות : כאשר שכלה נשי' חרבך · לאשיהם אלמנות מבעליהם שהייתה מזנבות בחורי ישראל : וישסף · כמו ויבקע כתרגומו פשח ויפשחי' וכן בדברי רז"ל הוה מפשח ויה"ב לן אלותא כלומר בוקע :

(השלמת הפטרת פרשת זכור :)

(הפטרת שבת פרשת פרה ·)

ויהי כטמאת הנדה · המשילה הכתוב לנדה שבעלה מצפה מתי תטהר ותשב לשוב אליה : ויבא · לשון יחיד דרך כלל על בית ישראל : ובדרש ע"ד בכל נרתם לו נר : ויחללו את שם קדשי · מהו החילול שאמור אויביהם עליה' עם יי' אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו : וזרקתי · דרך משל כמו שהטמא שטהר במים שטובל בהם ובהזאת מי חטאת כן הטמא מעונות

כטהר

אתם בגוים ויזרו בארצות כדרכם
וכעלילותם שפטתים: ויבוא אל-
הגוים אשר באו שם ויחללו את-
שם קדשי באמר להם עם-יהוה
אלה ומארצו יצאו: ואחמל על-
שם קדשי אשר חללהו בית ישראל
בגוים אשר באו שמה: לכן אמר
לבית ישראל כה אמר אדני יהוה
לא למענכם אני עשה בית ישראל
כי אם לשם-קדשי אשר חללתם
בגוים אשר באתם שם: וקדשתי
את-שמי הגדול המחלל בגוים
אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים
כי-אני יהוה נאם אדני יהוה
בהקדשי בכם לעיניכם: ולקחתי
אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם
מכל-הארצות והבאתי אתכם אל-
אדמתכם: וזרקתי עליכם מים
טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם
ומכל-גלוליכם אטהר אתכם:
ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה
אתן בקרבכם והסרתי את-לב
האבן מבשרכם ונתתי לכם לב
בשר: ואת-רוחי אתן בקרבכם
ועשיתי את אשר-בחקי תלכו
ומשפטי תשמרו ועשיתם: וישבתם
בארץ אשר נתתי לאבתיכם
והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם
לאלהים: והושעתי אתכם מכל
טמאותיכם וקראתי אל-הדגן
והרביתי אתו ולא-אתן עליכם
רעב: והרביתי את-פרי העץ
ותנובת השדה למען אשר לא-
תקחו עוד חרפת רעב בגוים:
וזכרתם את-דרכיכם הרעים
ומעלליכם אשר לא-טובים
ונקטתם בפניכם על עונתיכם ועל
תועבתיכם: לא למענכם אני-
עשה נאם אדני יהוה יודע לכם
בושו והכלמו מדרכיכם בית
ישראל: כה אמר אדני יהוה ביום
טהרי אתכם מכל עונותיכם
והושבתי את-הערים ונבנו
החרבות: והארץ הנשמה תעבד
תחת אשר היתה שממה לעיני כל-
עובר: ואמרו הארץ הלזו הנשמה
היתה כגן עדן והערים החרבות
והנשמות והנהרסות בצורות ישבו:
וידעו הגוים אשר ישארו
סביבותיכם כי אני יהוה בניתי

הנהרסות

פירוש רד"ק

נטהרנכפרה: לב חדש ורוח חדשה. החדוש הוא שיהיה להם לב שומע ורוח נכונה לקבל דברי האל ית' באהבה: לב בשר. לב רך ונכון לקבל הטוב: ואת רוחי. ויש רוחי קדשי: וקראתי. כאלו אני קורא אליו שירבו בהמטירי עליו ושמרי אותו מן השדפון והירקון ושאר הפגעים: תקחו עוד חרפת רעב בגוי': כשאדם יוצא מארצו לארץ אחרת בעבור הרעב הוא חרפה. ונקטתם בפניכם. תהיו נכרתים בעיני עצמכם כשתזכרו עונותיכם תאמרו כי דין הכריתנו האל ית' והגלנו מארצינו: והארץ הנשמה תעבד: הארץ אשר היתה שממה עד הנה תהיה נעבדת ונזרעת: היתה כגן עדן. עכשיו

נהפכ'

הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם: כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה:

הפטרת פרשת החדש ביחזקאל בסימן מ"ה

כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: וְעַל הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית יִשְׂרָאֵל:

וקצת קהלות מתחילים כאן:

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ: וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבָּיִת: בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת

יאכל

פירוש רד"ק

כהפס' להיות כגן עדן: והערי' החרבות: זה ימים רבי' עכשיו בצורות ישבו אשר ישארו סביבותיכ' ורואים במורבנה ויראו הישובה במעט זמן ידעו כי לא היה יכול להיות דבר זה אלא מהאל ית': אני יי' דברתי ועשיתי: דברתי זה ע"י הנביא וכן עשיתי כמו שדברתי: עוד זאת אדר' עוד אהיה נדרש להם בזאת הברכ' שארבה אותם: כצאן אדם: אדם הם ישראל שהם נקראי' אדם יהיו רבים כצאן: כצאן קדשים: ופירש אחר כן כצאן ירושלם במועדיה וזהו הקדשים שהיו מביאין ישראל לירושלם שלש פעמים בשנה שהיו רבי':

(חסלת הפטרת פרשת פרה:)

(הפטרת שבת פרשת החדש:)

כל העם הארץ: בחסרון הסמיכות כמו הארון הברית האל בית אל והדומים להם: יהיו אל התרומה הזאת לנשיא בישראל: בעבור הנשיא שבישראל יעשו כל ישראל זאת הרומה והנשיא לא יצטרך לעשו' בעד עצמו כל ישראל יעשו בעד עצמ' ובעבורו וכן הנשי' יעשה בעבור ישראל בחגים ובמועדים כמו שאמר: תקח פר בן בקר תמים: הוא פר המלואי' שאמו' בר אם הענין ולימד כאן שיהיו המלואים באח' בניסן: וחטאת: וטהרת: וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שוגה ומפתי וכפרתם את הבית: זה יהיה חדוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש וזה שמרוב שמחה על חנוכ' המזבח שמא נכנס אדם בשוגג במקו' שאין לו רשו' להכנס או אדם שהיה פתי ולא ידע שאסו' להכנס ובעבו' זה יעשו כפר' ג"כ בז' לחדש: והיה לכם הפסח: שחיטת פסח: שבועות ימי': על שם שמתחילין ממנו לספור ז' שבועות: ועשה הנשיא וגו': רז"ל אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין ד"ת ברם זכור לטוב חנני' בן חזקיה בן גורון שישב בעליה ודרשו ובעוונינו נעלם ממנו מה שדר' בקרבנו' האלה פר בי"ד בניסן למ': בשביעי: זהו תשרי שהא'

יאכל: ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל־עם הארץ פר חטאת: ושבעת ימי־החג יעשה עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים תמימים ליום שבעת הימים וחטאת שעיר עזים ליום: ומנחה איפה לפר ואיפה לאיל יעשה ושמן הין לאיפה: בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה שבעת הימים כחטאת כעלה וכמנחה וכשמן: כה־אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח: ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמד על־מזוזת השער ועשו הכהנים את־עולתו ואת־שלמיו והשתחוה על־מפתן השער ויצא והשער לא־יסגר עד־הערב: והשתחוו עם־הארץ

פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: והעלה אשר־יקריב הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימים ואיל תמים: ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ושמן הין לאיפה: וביום החדש פר בן־בקר תמימים וששת כבשים ואיל תמימם יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה: ובבוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא: ובבוא עם־הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך־שער צפון להשתחות יצא דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו יצאו (קרי יצא): והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו:

ובחגים

פירוש רד״ק

שביעי לחדשים ואמר שיעשו קרבן שבעת ימי סכות כמו שבעת ימי המלו׳ · גם זה יהי׳ חלוק לעתי׳ כי חג הסכו׳ חלוק בקרבנותיו ולא זכר קרבן יום שמיני עצרת אולי הוא יהיה כמו שכתוב בתורה: שער החצר הפנימית · זהו עזרת הכהנים ואמר כי שער עזר׳ זאת המזרחי שהוא פתוח לעזר׳ ישראל יהיה סגור ששת ימי המעשה שאין באי׳ העם לבית המקד׳ ולא הכנסי׳ אלא בשבתו׳ ובחדשי׳ ואז יהיה פתוח וגם זה יהי׳ חדוש לעתיד ואמר בשבתות ובחדשים וכ״ש במועדי׳: והשתחוה על מפתן השער ויצא · על מפתן שער ההיכל: והשער לא יסגר עד הערב · שער החצר הפנימית שזכר שיפתח בשבתות ובחדשי׳ אע״פ שיצא הנשיא ממנו אחר שהשתחוה לא יסגר עד הערב כי עם הארץ לא יבאו כלם כא׳ וכשיבאו כל אחד ואחד או חבורות חבורות ישתחוו פתח השע׳ ההוא שהוא מכוון כנג׳ שער ההיכל: מתת ידו · לכבשי׳ יעשה מנח׳ כפי השגת ידו ונרא׳ כי מנחת האיל תהיה איפ׳ עכ״פ אבל לכבשים כפי מתת ידו: דרך אולם השע׳ יובא ובדרכו יצא · באותו שער עצמו יצא ואינו מצוה לעשו׳ העזרה קפנדריא אבל במועדי׳ שכ׳ בהם יראה כל זכורך זקוק הוא לעשות קפנדריא כשאר העם: כי נכחו יצאו · מצוה עליהם שיצאו בתוך העזרה ישר יפה: והנשיא בתוכם · לפי שכל ישראל שם

שיבאו

וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃ וַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃

וי"א מוסיפין

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃ וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

הפטרת שבת הגדול בת"ע במלאכי בסימן ג' :

וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת׃ וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי שְׂכַר־שָׂכִיר אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא יְרֵאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי

פירוש רד"ק

שעלו לרגל וכבודו והדרו הוא לבא עמהם משום שנ' ברב עם הדרת מלך :ובצאתם יצאו · לשון רבים יצאו
יחד הוא והעם : ויצא ושב' ויצא הנשי' וסג' השוגר את השער אחר צאת הנשיא : וכבש בן שנתו תמי' וגו'
וקרבן הערב לא זכר נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבקר : לרוס את הסלת · לבלול את הסל'
בשמן ולשון לרוס ענין זלוף כמו רסיסי לילה : כי יתן הנשיא · אם יתן בחייו מתנה לאיש מבניו
ואתה מתנה קיימת לעולם : וכי יתן · אבל אם יתן הנשיא מתנה לאחד מעבדיו היא לא תהיה קיים
אלא עד שנת הדרור והיא שנת היוב': ושבת לנשיא · כמו ושב' והת"יו במקו' ה"א כמו כי אזלת יד
והדומי' להם :· אך נחלתו בניו להם תהיה · כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא
תנתן לצמיתות לאחר : להונותם · כתרגומו לאינסהון והוא ענין אונס :
(השלמת הפטרת פרשת החדש :) (הפטרת שבת הגדול :)
וערבה זכר יהודה וירושלם כי שם בית המקדש : וקרבתי · באותו היו' שזכר : אליכם · הדור
שיהיה ביום ההוא · והדורות שעברו אם לא קבלו דינם בעולם הזה יקבלו בעולם הבא :
עד · כי אני יודע הנסתרות ואעיד בהם במה שעשו : ממהר · לשלם גמולם · ומטי גר · משפט הגר :

שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם׃ לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה נָשׁוּב׃ הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה׃ בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ׃ הָבִיאוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד־בְּלִי־דָי׃ וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל וְלֹא־יַשְׁחִת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־תְשַׁכֵּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם מַה־נִּדְבַּרְנוּ עָלֶיךָ׃ אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים וּמַה־בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־נִבְנוּ עֹשֵׂי רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים

פירוש רד"ק

כי אני ה' לא שניתי · מה שאמרתי אפילו לזמן ארוך כן יהיה כי אני לא שניתי ודברי לא ישנו וכל ההעידות לכם על ידי נביאי כן יהיו : ואתם בני יעקב לא כליתם · כמו שכלו שאר האומ' שלא נשאר להם זכר בשמם וכלו מהיות גוי אבל אתם לא כליתם ולא תכלו כי לעולם תהיו מיוחדים בין הגוים להיות גוי אחד בארץ : למימי אבותיכם · אחר זמן רב עבר שלא שמרתם חקי אתם ואבותיכם לפיכך הרעותי להם ולכם · אבל מעתה שובו אלי ואשובה אליכ' : ואמרתם במה נשוב · ואם תאמרו במה נשוב · התשובה · היקבע · אמר היקבע אדם אלהים · כי אתם קובעי' אותי : ואמרתם · ואם תאמרו במה קבענוך · התשובה המעשר והתרומה · היקבע קובעים קבענוך ענין גזלה ולקיחת הדבר בחזקה · וכן וקבע את קובעיהם נפש : במארה אתם נארים · מפני שאר העבירות שזכר למעלה ועוד אתם מוסיפים עון על עון ואתם קובעים אותו שלא תתנו תרומות ומעשרות ממה שתאספו : הגוי כלו · יראה כי שאר העבירות הנזכרות לא היו שוים בהם כלם אבל בדבר המעשר והתרומה היו שוים כלם לפיכך אמר הגוי כלו : ויהי טרף בביתי · יהי מזון מצוי ללוים ולכהנים העובדי' לפני : והריקותי · אעורר עליכם ואריק לכם ברכה : עד בלי די · שלא יספיקו לכם כלים ואוצרות · ויונתן תרגם עד בלי די עד דתימרון מסת : באוכל · בארבה שאוכל לכם את התבואה : ולא תשכל לכם הגפן · הגפן לא תשכל פריה : ואשרו · יאמרו אשריכם תמורה שאתם חרפה בגוים מפני הרעב : ארץ חפץ · ארץ שחפצי בה : חזקו · שב להוכיחם על מה שהיו אומרים כי לית דין ולית דיין : קדורנית · בשפל רוח : ועתה אנחנו מאשרים זדים · שאנו רואים הרשעים מצליחים עד כי אנחנו מאשרים אות' על מעשה רשעם : גם בחנו אלהים · לומר נראה מה יוכל לעשות לנו וימלטו מן הרעה ולא נכשלו : אז נדברו יראי ה' · כי המאמ' ההוא מאמר אנשים שלא יבינו דרכי ה' ומשפטיו וכששמעו יראי ה' הדברים שהאנשים האלה הכופרי' בהשגחת האל בתחתונים נדברו גם איש אל רעהו ומרבים בדברים האלה ונושאים ונותני' בהם עד שימצאו בשכלם כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול : ויקשב ה' : האל יתברך הקשיב דבריהם ויתן לשם שכרם בזה : ויכתב ספר זכרון לפניו · דרך משל כלשון בני אדם

אֱלֹהִים וַיִּמָּלֵטוּ׃ אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי
יְהוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְהוָה
וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו
לְיִרְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃ וְהָיוּ לִי
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה סְגֻלָּה וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר
יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד אֹתוֹ׃
וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין
עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ׃ כִּי
הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל־
זֵדִים וְכָל־עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט
אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף׃
וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה
וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם
כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק׃ וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים
כִּי־יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם
בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃ זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה
עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְחֹרֵב עַל־
כָּל־יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃
הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה
הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא׃ וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־
בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־
אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֵרֶם׃
הנה אנכי שלח לכם את אליה
הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול
והנורא׃ ויאמר

פירוש רד"ק

שכותבים המלכים ספר הזכרונות כי אין שכחה לפניו יתברך. ופירש חושבי שמו שחושבים תמיד בדרכי ה' ובידיעת אלהותו: ליום אשר אני עושה. ליום המשפט שאני עושה דין ברשעים הם יהיו לי סגלה וחמלתי עליהם שלא תשיגם הרעה המכלה הרשעים: העובד אותו. האב חומל על כל בניו כמו שאמר כרחם אב על בנים אבל יותר חומל על העובד אותו: ושבתם. אז יבחן בין צדיק לרשע שלא יאמרו עוד שוא עבוד אלהים: כי הנה. יום המשפט המשיל אותו לאש בוערת. ור"ש פירש יום זה לשון שמש הוא שכך אמרו חכמים אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ורשעים נדונים בה וצדיקים מתרפאין בה וזהו שנאמר וזרחה לכם יראי וגומר: קש כמו קש יבש יהיו שיכלו מהרה: ולהט. כמו ותלהט מוסדי הרים: שרש וענף. כתרגומו בר ובר בר כי הבן הראשון כמו שרש והבן הנולד ממנו כמו ענף. בכנפיה. כי השמש יפרוש אורו על הארץ וכמו כנפים פרושות זריחתו: ויצאתם ופשתם. בכל אשר תצאו תפרו ותרבו כעגלי מרבק שגדלים בשומן ובשר. ופשתם ענין רבוי: מרבק. הוא מקום שמכניסין שם העגלים לפטמם: ועסותם. ענין הדריסה והכתיש'. ומזה נקרא עסיס המשקה היוצא על ידי כתישה וסחיטה: אמר בזמן הזה הרשעים מושלים בכם אבל בזמן ההוא תרמסו אותם תחת כפות רגליכם: ביום אשר אני עושה: ביום המשפט שאני שופט לכליון: ואמר אפר דרך משל לפי שהיום הבא ישרוף אותם: זכרו תורת משה עבדי. אמר עד שלא יבא יום המשפט זכרו בכל דור ודור תורת משה עבדי לעשות ככל הכתוב בה: לפני בוא יום יי': לפני יום המשפט והוא יזהיר האבות והבני' יחדיו לשוב בכל לב אל השם והשבי' ינצלו מיום המשפט וזהו שאמר והשיב לב אבות על בנים כמו עם בנים: וכן לב בנים על אבותם כמו עם אבותם כלומר האבות והבנים יחדיו: פן אבא והכתי. לפיכך יזהירם הוא כדי שיהיו בעלי תשובה ליום הבא כדי שלא יבא הארץ כלה ותהיה חרם אשר לא יזהרו בהזהרתו יכלו ויסופו. והמזהירים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקים הרבי' ככוכבים לעולם ועד:

(השלם הפטרת שבת הגדול:)

(הפטרה ליום ראשון של פסח)

ויאמר

הפטרת ליום ראשון של פסח ביהושע בסימן ג׳ וה׳ :

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:

ובקצת קהלות מתחילין כאן :

בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית: וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ

פירוש רד"ק

ויאמר יהושע: שתקדשו תהיו מזומנים לעבור: מחר בעברכם את הירדן: כי כאשר הייתי עם משה. כי כמו שבקעתי הים לפני משה כן אבקע הירדן לפניך ובזה ידעו כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך:

בעת ההיא: בעוד שהיה בגלגל: חרבות צורי׳. תרגומו אזמלין חריפין איזמלים חדים. ושוב מול. חזור פעם אחר פעם במצוה למול ולצוותם למול. שנית. ובאמרו ושוב מול איננו אומ׳ פעם ושתים לבד אלא כמה פעמי׳ עד שיגמר הדבר וכן כסיל שונה באולתו איננו פעם ושתי׳ לבד אלא כמה פעמים: ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי אמר שנית על הפריעה כי לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו ונדחה דברים אלו ואמרו כי שנית רוצה לומר על ציצין המעכבין את המילה שיחזור עליהם שנית: אל גבעת הערלות. כמו בגבעת. ונקראת גבעת הערלות על שם שהאורע שכנסו כמין גבעה: וזה הדבר אשר מל יהושע. וזה הדבר שבעבורו מל יהושע כי כל העם הילודי׳ במדבר לא מלו אותם לפיכך נצטוה יהושע למולם: ורש"י פי׳ וזה הדבר: על ידי דיבור מל אותם אמר להם סבורי׳ אתם לירש את הארץ ערלי׳ לא כך נאמר לאברהם ואתה את בריתי תשמר וגו׳ ונתתי לך ולזרע׳ אחריך את ארץ מגוריך: כל אנשי המלחמ׳. ר"ל מבן עשרים שנה ומעלה ואותם שמתו היו מולים והוא שאמר כי מולים היו והטעם להודיע כי זה שלא מלו לא בעבור שנשתכחה מהם מצות מילה במצרים או התרשלו עליה כי מולים היו כל העם היוצאים. והנה אותם שהיו מבן עשרים שנה ומעלה מתו במדבר ומבן עשרים שנה ומטה נשארו מולי׳ ולא הוצרך יהושע למול אלא הילודים במדבר שלא היו יכולין למול בדרך: ופי׳ לא מלו. לא מלו אותם כי הוא פעל יוצא: הקים. אשר הקים וכן לעם עליה׳ בענו זה עם ה׳ לי: תחתם. במקום כמו שבו איש תחתיו: חיותם. הרפאם כמו וימרחו על השחין ויחי: גלותי. הסירותי כמו גל מעלי חרפה. ויגל את האבן: חרפת מצרים:

לפי

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם
לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃
וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם
מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־
מָלוּ אוֹתָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם
בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת
מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם
הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיַּחֲנוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃ וַיֹּאכְלוּ
מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח
מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃
וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם
מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ
כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא׃ וַיְהִי בִּהְיוֹת
יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ
שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו
וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ׃
וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה
עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו
אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי
מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא
יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעַלְךָ מֵעַל
רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד
עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן׃
וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא׃

וַיְהִי

פירוש רד"ק

לפי שיצאו האבות ממצרים והיו הבנים ערלים כמו המצריים והערלה חרפה כמו שנ' חרפה היא לנו ; ויאכלו מעבור הארץ · מהישן אכלו כי החדש היה אסור להם עד אחר הקרבת העומר בששה עשר בניסן ואפי' למצות מצה אסור מן החדש שאין מצות עשה דוחה את לא תעשה אלא א"כ היתה כתובה בצדה · ומלת מעבור מוכיח שהוא מן הישן כי נקרא עבור הדגן שהוא משנה שעברה ושנה הבאה נקרא תבואה : ממחרת הפסח · הוא ליל ט"ו בניסן וזהו כי הפסח קרב בי"ד וממחרתו הוא יום ט"ו : וישבת המן ממחרת · אותו מחרת שזכר אותו היום פסק המן כי לא היו צריכים שהרי אכלו מעבור הארץ בט"ו בניסן ולמחרת שהוא י"ו בניסן אחר שהקריבו בו העומר והותרו בחדש מצאו הרבה מן החדש לאכל וזהו שאמר ויאכלו מתבואת וגו': ולא היה עוד לבני ישראל מן · לפיכך ויאכלו מעבור הארץ אם היה להם מן לא היו אוכלין מן התבואה שהמן היה נוח להם · משל אומר לתינוק מפני מה אתה אוכל פת שעורין לפי שאין לי פת חטין לכך נאמר לא היה עוד וגו': בהיות יהושע ביריחו · בגבול יריחו ומכאן סמכו רבותינו ז"ל שעבורה של עיר דינו כעיר שהרי יהושע לא היה בתוך העיר ואמר בהיות יהושע ביריחו : וחרבו שלופה בידו · כדמו' גבור מלאך והוא שאמר ליהושע ראה נתתי בידך את יריחו וגו': ויאמר לא · כלומר איני כמו שאתה סבור איש בא להלחם אבל אני מלאך ה': עתה באתי · בעת שראיתני מה שאין כן בבש'ודם וזה להחזיק בלבו כי מלאך הוא · ויש בו דרש כי בא להפקיד על בטול תורה ועל שבטלו היום שעבר תמיד של בין הערבים אמר לו יהושע על איזה מהם באת אמ' לו עתה באתי כלומ' על בטול תורה שאתם בטלים עתה מיד וילן יהושע בתוך העמק שלן בעומקה של הלכה : אל פניו · כמו על וכן אל הברי' לא אכל : סוגרת ומסוגרת · סגרת אנשיה

בתוכה

יש קהלות שאומרים גם פסוק זה :

ויהי יהוה את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ :

הפטרה ליום שני של פסח במלכים ב׳ בסימן כ״ג :

וישלח המלך ויאספו אליו כל זקני יהודה וירושלם : ויעל המלך בית יהוה וכל איש יהודה וכל ישבי ירושלם אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה : ויעמד המלך על העמוד ויכרת את הברית לפני יהוה ללכת אחר יהוה ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים על הספר הזה ויעמד כל העם בברית :

כאן מתחילין קצת קהלות

ויצו המלך את חלקיהו הכהן הגדול ואת כהני המשנה ואת שמרי הסף להוציא מהיכל יהוה את כל הכלים העשוים לבעל ולאשרה ולכל צבא השמים וישרפם מחוץ לירושלם בשדמות קדרון ונשא את עפרם בית אל : והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר בבמות בערי יהודה ומסבי ירושלם ואת המקטרים לבעל לשמש ולירח

ולמזלות

פירוש רד״ק

פתוחה שלא יצא אדם מן העי׳ ומסוגרת שלא יכנס אדם בתוכה ופירושו בסופו אין יוצא ואין בא או שכל סוגרת ומסוגרת לרב הסגיר וכן תרגו׳ יונתן אחידא בדשין דפרולא ומתקפ׳ בעברין דנחש :

(הפטרה ליום שני של פסח :)

וישלח המלך · ויעמוד המלך על העמוד · ידמה שבנו שם עמוד והיה בו המלך בעת קראו את התור׳ כמו שכתוב בפרש׳ הקהל : עדותיו · בהכנעת הו״יו : ויעמד כל העם בברית · עמדו והתחזקו בפיהם ובלבם בברית וכן היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך · ות״י וקבילו כל עמא עליהון קיימא : ואת כהני המשנה · שהיו שניים לכהן גדול וכ״ת יוית סגן כהניא : שומרי הסף : אמר כלי׳ הממונים על כל נרכי הבית ומפתחות העזרה בידם : בשדמות קדרון · במישר קדרון : ונשא את עפרם בית אל · כי שם היה עיקר הע״א שהיה שם העגל וטמא אותו המקום ונשא עפר שריפת הבעל והאשירה שם : הכמרים · האנשי׳ העובדים לפני הבעל והם היו לובשים שחורים לפיכ׳ נקראו כמרים שענין עורבו כתנור נכמרו ואומ׳ כי הכמרי׳ האלה נתנו אותם מלכי יהודה לזו העבודה ויאשיהו בטל הע״א : ויקט׳ בבמו׳ · ואותן שקטרו בבמות בערי יהודה : ויקטר כל א׳ וא׳ מהם : ומסבי · כמו ובמסיבי : על קבר בני העם · העם שהיו עובדים להם בחייהם השליך עפר השריפ׳ על קבריהם לבזיונם כלומר ראו מה שהייתם עובדי׳ בחייכם כדי שיוסרו החיי׳ : את בתי הקדשי׳ . ת״י ית בתי הקדים טעוותא : בתי׳ לאשרה · ידיעות היו אורגו׳ שם והיריעות היו בתים לאשרה כמו בתי׳ לבדי׳ : ויבא את כל הכהני׳ · אלה הכהנים היו מזרע אהרן והביא אותם לירושלם והחזירם בתשובה : ויטמא : שם אותם מקום טומאה להשליך שם נבלות וכל טומאה להרחיק הע״א מלב העם : אם על שמאל איש בשער העיר :

כלומר

ולמזלות ולכל צבא השמים: ויצא
את האשרה מבית יהוה מחוץ
לירושלם אל נחל קדרון וישרף
אתה בנחל קדרון וידק לעפר
וישלך את עפרה על קבר בני
העם: ויתץ את בתי הקדשים
אשר בבית יהוה אשר הנשים
ארגות שם בתים לאשרה: ויבא
את כל הכהנים מערי יהודה
ויטמא את הבמות אשר קטרו
שמה הכהנים מגבע עד באר שבע
ונתץ את במות השערים אשר
פתח שער יהושע שר העיר אשר
על שמאול איש בשער העיר:
אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח
יהוה בירושלם כי אם אכלו מצות
בתוך אחיהם:

כאן מתחילים האיטלאני:

ויצו המלך את כל העם לאמר
עשו פסח ליהוה אלהיכם ככתוב
על ספר הברית הזה: כי לא נעשה
כפסח הזה מימי השפטים אשר
שפטו את ישראל וכל ימי מלכי
ישראל ומלכי יהודה: כי אם
בשמנה עשרה שנה למלך
יאשיהו נעשה הפסח הזה ליהוה
בירושלם: וגם את האבות ואת
הידענים ואת התרפים ואת
הגללים ואת כל השקצים אשר
נראו בארץ יהודה ובירושלם בער
יאשיהו למען הקים את דברי
התורה הכתבים על הספר אשר
מצא חלקיהו הכהן בית יהוה:
וכמהו לא היה לפניו מלך אשר
שב אל יהוה בכל לבבו ובכל
נפשו ובכל מאדו ככל תורת
משה ואחריו לא קם כמהו:

והאיטלאני מוסיפין:

אך לא שב יהוה מחרון אפו
הגדול אשר חרה אפו ביהודה על
כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה:
ויאמר יהוה גם את יהודה אסיר
מעל פני כאשר הסרתי את ישראל
ומאסתי את העיר הזאת אשר
בחרתי את ירושלם ואת הבית
אשר אמרתי יהיה שמי שם: ויתר
דברי יאשיהו וכל אשר עשה
הלא הם כתובים על ספר דברי
הימים למלכי יהודה: בימיו עלה
פרעה נכה מלך מצרים על מלך
אשור על נהר פרת וילך המלך
יאשיהו לקראתו וימיתהו במגדו

כראתו

פירוש רד״ק

כלומר איש הבא בשער העיר היתה זאת הבמה לשמאלו: לא יעלו הכהני': הכהני' שקטרו בבמות לע"א לא יעלו עוד לשרת אל מזבח ה': כי אם אכלו מצות. כלומר כי אם בדבר זה לא ינאו מכהונתם המותרין לאכול בקדשי' הרי הם כבעלי מומין חולקין ואוכלי' אבל לא מקריבי': אכלו מצות. מנחות

שהיו

כראתו אתו: וירכבהו עבדיו מת ממגדו ויבאהו ירושלם ויקברהו בקברתו ויקח עם הארץ את יהואחז בן יאשיהו וימשחו אתו וימליכו אתו תחת אביו:

הפטרת לשבת חול המועד של פסח ביחזקאל בסימן ל"ו:

כה אמר אדני יהוה עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות להם ארבה אתם כצאן אדם: כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם וידעו כי אני יהוה:

ורבת קהלות מתחילים כאן:

היתה עלי יד יהוה ויוציאני ברוח יהוה ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות: והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד: ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה ואמר אדני יהוה אתה ידעת: ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת אליהם העצמות היבשות שמעו דבר יהוה: כה אמר אדני יהוה לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח וחייתם: ונתתי עליכם גידים והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם וידעתם כי אני יהוה: ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבאי

והנה

פירוש רד"ק

שהיו נאפות מצות והוא הדין לכל הקדשים: תרפי' צלמים שמדברי' ע"י כשפים: אשר שב אל ה' שחיד לדברי תורה ועשה ככל הכתוב בה ויש מחלוקת בדברי רז"ל מהם אמרו כי יאשיהו חטא אלא שעשה תשוב' ומהם אמרו שלא חטא אלא מה אני מקיים אשר שב אל ה' שכל דין שדן מבן שמנה ועד י"ח החזירו להם שלא תאמ' כשל מזה ונתן לזה ת"ל ובכל מאודו שהחזיר להם משלו:

(הפטרת יום שני של פסח:) (הפטרת לשבת וחול המועד של פסח:)

כה עוד זאת אדרש: עוד אהיה נדרש להם כזאת הברכה שארבה אותם: כצאן אדם: אדם הם ישראל שהם נקראי' אדם יהיו רבי' כצאן: כצאן קדשים: ופי' אחר כן כצאן ירושלם במועדי' ואלה הם הקדשים שהיו מביאים ישראל לירושלם שלש פעמים בשנה שהיו רבי': היתה עלי יד ה' כל יד יי' שבנבוא' לשון כפיה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמתנגע אל מקו' שהרוח חפץ: ויניחני כתרגומו ואשריני בגו בקעתא: והיא מלאה עצמות: ת"י גרמי אנשא ופשכין בזה הרא' לו הקב"ה למשל כי בני ישראל יצאו מהגלו' שהם בו והם בו כעצמו' היבשו' על דרך משל או הראה לו לזה להראות לו שמתי' להחיו' מתי ישרא' בעת ישוע' כדי שיראו גם הם בישוע': והעבירני: כל זה במרא' הנבואה: עליהם סביב סביב: כדי שאראה אותם כלם. ורש"י פי' כי לא הכניסו לתוך הבקע לפי שהיה כהן: התחיינה הנראה בעיניך שיוכלו להחיות: מביא בכם רוח. אחר הבשר והעור והגידים כמו שאמר בפסוק שאחר על הסדר: ונתתי עליכם גידים. ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלב' שנית תחלה ואח"כ ובעצמו' וגידים תסוככני אלא למה היו אלו דומים לאדם שפושט וחוזר ולובש שמה שפשט אחרון לובש ראשו' אבל בתחלת בריית הוולד עור ובשר תחלה ואחר כך עצמות וגידים: וקרמתי: לשון קרום: ויהי קול: והנה רעש העצמות שהיו נוקפין זה לזה: ותקרבו העצמות שכבר נפרדו איש משל אחיו לא רק

כוזן

והנה רעש ותקרבו עצמות עצם
אל עצמו : וראיתי והנה עליהם
גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור
מלמעלה ורוח אין בהם : ויאמר
אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם
ואמרת אל הרוח כה אמר אדני
יהוה מארבע רוחות באי הרוח
ופחי בהרוגים האלה ויחיו :
והנבאתי כאשר צוני ותבוא בהם
הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם
חיל גדול מאד מאד : ויאמר אלי
בן אדם העצמות האלה כל בית
ישראל המה הנה אמרים יבשו
עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו
לנו : לכן הנבא ואמרת אליהם כה
אמר אדני יהוה הנה אני פתח
את קברותיכם והעליתי אתכם
מקברותיכם עמי והבאתי אתכם
אל אדמת ישראל : וידעתם כי
אני יהוה בפתחי את קברותיכם
ובהעלותי אתכם מקברותיכם
עמי : ונתתי רוחי בכם וחייתם
והנחתי אתכם על אדמתכם
וידעתם כי אני יהוה דברתי ועשיתי
נאם יהוה :

ויש מוסיפין

ויהי דבר יהוה אלי לאמר : ואתה
בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב
עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו קרי
חברו ולקח עץ אחד וכתוב עליו
ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל
חבריו קרי חברו : וקרב אתם אחד
אל

פירוש רד"ק

בזמן היו קופצין ומתקרבין כל אחד ואחד למקום חבורו ואמר ותקרבו לשון נקבה בסימן אחד לבד כי על הרוב יאמ' בשני סימנין ותקרבנה וכמוהו ואלמנותיך עלי תבטחו : עצם אל עצמו · רוצה לומר עצם אל עצם הראוי לדבק בו כפי היצירה : ובשר עלה · פירוש עלה על הגידים הם בתוך הבשר : מארבע רוחות · כל מקו' שהלכו נשמותיהם לשוט לארבע רוחות העולם משם יתקבצו ויבאו : ופחי · פרשו פפח מענין ויפח באפיו נשמת חיי' : בהרוגים האלה · איננו אומר הרוגי חרב אלא רוצה לומר במתים: העצמות האלה בני ישראל המה · אמר זה שהראתי בעצמות האלה כן יחיו כל בית ישראל שמתו בזמן הגלו' שארך זה כמה ועדיין הם כאלו הם אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותינו נגזרנו לנו ולא נראה בישועת ישראל אשר תהיה בזמן הישועה ואיך נחיה אלף שנים או יותר נגזרנו לנו לעצמינו : לכן הנבא: מחלוקת יש בדברי רז"ל מהם אמרו כי בח"ל יעלו היו' מקברותיהם ומהם אמרו מקברותיהם יעלו לא"י בגלגול ודרך מחילו' והפסוק הזה מוכיח כי בח"ל יחיו כמו מתי א"י שהרי אמר פותח את קברותיכם והעליתי אתכ' מקברותיכם ואחר כך והבאתי אתכם אל אדמת ישרא' :ונתתי רוחי בכם · זהו רוח השכל כי כיון שאמר ובהעלותי אתכ' הרי רוח חיים כי לא יתנועע האדם בלא רוח חיים א"כ מה שאמר אח"כ ונתתי רוחי בכם על רוח השכל אמר והבטיחם שיתן בהם דעה ובינה והשכל : וחייתם · הבטיחם של חיו ימים רבים : והנחתי אתכם על אדמתכם · הבטיחם שלא יגלו ממנה עוד : ולבני ישראל חברו · שבט בנימין שהיה עם שבט יהודה לעולם גם לאחר שנחלקה המלכות : ליוסף עץ אפרים · לפי שבעת שנחלקה המלכו' היה מלך ירבעם שהיה משבט אפרים נקראו עשרת השבטים על שם אפרים : והיו לאחדים · אני אחברם לעיני העמי' שיהא עץ אחד בידך סימן למלכות ישרא' שנחלק' שתהיה אחת :

וידבר

אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃

הפטרת יום שביעי של פסח וידבר דוד לי' בשמואל ב' בסי' כ"ב:

וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה
אֶת־דִּבְרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה
אֹתוֹ מִכַּף כָּל־ אֹיְבָיו וּמִכַּף
שָׁאוּל׃ וַיֹּאמַר יְהוָה
סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי׃
אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי
וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי
מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי׃
מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי
אִוָּשֵׁעַ׃ כִּי אֲפָפֻנִי
מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל
יְבַעֲתֻנִי׃ חֶבְלֵי שְׁאוֹל
סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת׃
בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי
אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי
וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃ ויתגעש ק' וַתִּגְעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם
יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃
עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו
תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃
וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת
רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב
וַיָּעֹף וַיֵּרָא עַל־ כַּנְפֵי־רוּחַ׃
וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת
חַשְׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃
מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ׃
יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן
יִתֵּן קוֹלוֹ׃ וַיִּשְׁלַח חִצִּים
וַיְפִיצֵם בָּרָק ויהם קרי וַיָּהֹמם׃
וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת
תֵּבֵל בְּגַעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת
רוּחַ אַפּוֹ׃ יִשְׁלַח מִמָּרוֹם
יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃
יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ
מִמֶּנִּי׃ יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי
יְהוָה

פירוש רד"ק

(הפטרת שביעי של פסח:)

וידבר דוד׳ שירה זאת חברה דוד בסוף ימיו כשהניח ה'לו מכל אויביו׳ ואמר ומכף שאול כי הוא היה שקול כנגד כל אויביו: סלעי ומצודתי׳ שהייתי נשגב בו מאויבי: ומפלטי לי׳ מה שאמר לי אחר יו"ד הכנוי הוא תוספת ביאור כי די באחד מהם או תהיה י"וד של ומפלטי נוספת ואיננה לכינוי כי"וד המגביהי לשבת היושבי בשמים: צורי׳ לשון סלע שהסלע מחסה לעוברי דרך מן המטר והרוחות: וקרן ישעי׳ דרך המקרא לכנות החוזק בקרן כמו וקרני ראם קרניו: ומנוסי׳ שהייתי נס אליו לעזרה: מחמס. מאנשי חמס: מהלל אקרא ה'׳ כשאני מתפלל ואקרא ה' מהולל שאהללנו בתפלותי אז מן אויבי אושע: אפפוני יהקיפוני: משברי מות׳ הם הצרות החזקו' שהי'בהם קרוב למות ופירש משברי כי הצרו' שוברו'לב האדם באנחותיו ודאגותיו׳ או פירוש משברי ע"ד כאלו אמ'גלי מות כי הגלים החזקים נקראי' משברי'כמ"ש כל משבריך וגליך עלי עברו ונקר' הגל כן לפי שהוא נשבר בתנועתו החזק' ויוכתן פי' שהיה בצרה כאשה יושבת על משבר והיא קרובה למות: נחלי בליעל יבעתוני: על דרך משל כמו הנחל השוטף כן הצר'הגדול'ובליעל אמר על כל רשע

יְהוָה מִשְׁעָן לִי: וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי
יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: יִגְמְלֵנִי יְהוָה
כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי:
כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה
וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כִּי
כָל־ (משפטיו קרי) מִשְׁפָּטָו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו
לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: וָאֶהְיֶה
תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה
מֵעֲוֹנִי: וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי
כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: עִם
חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים
תִּתַּמָּם: עִם־נָבָר תִּתָּבָר

וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל:
וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ
עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל:
כִּי־אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה
יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: כִּי בְכָה אָרוּץ
גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר:
הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ:
כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה
וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ:
הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים
(דרכו ק') דַּרְכִּי: מְשַׁוֶּה (רגליו ק') רַגְלַי
כָּאַיָּלוֹת

פירוש רד״ק

ורש״ע מאויביו. וי״ת סיעת אויבין: חבלי שאול. ענין כאב מן חבלי יולדה. וי״ת משריית רשיעי כמו חבל נביאים: מהיכלו. מן השמים: ושועתי באזניו. באה באזניו: ותגעש ותרעש. לא על ניסים שאירעוהו כאמור אלא על ניסים שנעשו לישראל וראש המקרא מחובר על סופו: כי חרה לו. כי משמש כאן לשון כאשר וכן פתרונו וכשחרה לו מפני מכעיסיו נתגעש הארץ ומוסדות השמים רגזו ונרעשו: עלה עשן באפו. כן דרך הכועס יוצא עשן מנחיריו: ואש מפיו תאכל. מגזרת דבר פיו תאכל אש ברשעים: ויט שמים. להנקם מאויביו ממצרים ומפרעה: וירא. ובתהלים וידא בד״לת מן כאשר ידאה הנשר והענין קרוב: וישת חשך. כענין שנאמר ויהי הענן והחשך וגו': חשרת מים עבי שחקים. מאין היה החשך עבי שחקים היו שהן אוספין מים על הארץ: חשרת לשון כנר' הוא שהוא נופל על הארץ דק דק. ויש לפתור חשרת לשון קשר שמתקשרין המים בעבים ע״י הרוח כמו וחשוריהם האמור באופני המכונ': מנוגה נגדו. מנוגה שהוא נגדו אל אוהביו בערו גחלי אש לאויביו כלו' אשו מאיר לאוהביו ובוער בשונאיו: אפיקי ים. המי' הנגרי' בכח נקראי' אפיקי': יגלו מוסדות תבל. שנבקע התהום כשנבקע ים סוף נבקעו כל מימות שבעולם: מנשמ'. מכח נשיב' רוח אפו: ימשני. ד״א שהצילהו מצרות רבות והוא מגזרת כי מן המי' משיתיהו ענין המשכה והוצאה: כי אמצו. כאשר אמצו: יקדמוני ביום אידי. תרגם יונתן יקדמוני ביום טלטולי כלומ' ביו' שהייתי נע ונד היו אויבי מקדימי' אותי ברעותיהם כמו שעשו הזיפים: ולא רשעתי מאלהי. שלא יצאתי מדרכי אלה ודרכי שנכר עומד במקו' שכים: לא אסור ממנה. מכל מצוה וחוקה: עם חסיד. בדרכיו אתה נראה לו גם כן שאתה חסיד בהטיבך עמו: עם גבור. כמו איש שתרגומו גבר וכן הוא בתהלים גבר: תתפל. לשון נפתל ועקש: ועיניך על רמים תשפיל. עיניך תתן על רמים עד שתשפילם: כי את' נרי ה'. הנר היא החשכה והתשועה ממנה היא האורה והנוגה וזהו שאמר יגיה חשכי: כי בכה. בעזרתך אעבר גדוד אויבי וארוץ מגזר' רצץ. או פירוש ארוץ לקראת גדוד אויבי ולא אירא מהם. וכן אדלג שור. אדלג חומות ערי אויבי לכבשם: האל תמי' דרכו. שמשלם לכל איש כמעשהו והשיב לי כצדקתי ולאויבי כרשעתם: ואמרתו צרופה. שאין בכל משפטיו סיג אלא הכל ברור ונקי: האל מעוזי חיל. בחיל כלומר בכח או פירושו כשהייתי בחיל ובצבא היה הוא מעוזי. ופי' ויתר שבת יד

ופתת

כְּאַיָּלוֹת וְעַל־ בָּמֹתַי יַעֲמִדֵנִי׃
מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת
קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃
וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ
תַּרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי
תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא
אָשׁוּב עַד־ כַּלּוֹתָם׃
וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן
וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃
וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה
תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי׃
וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי
וָאַצְמִיתֵם׃ יִשְׁעוּ וְאֵין
מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם׃
וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־ אֶרֶץ כְּטִיט־
חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֲרָקָעֵם׃
וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי
לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־
יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי׃ בְּנֵי נֵכָר
יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן
יִשָּׁמְעוּ לִי׃ בְּנֵי נֵכָר
יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם׃
חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם
אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנֹּתֵן
נְקָמֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים
תַּחְתֵּנִי׃ וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי
וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים
תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן אוֹדְךָ
יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר׃
(מגדול ק׳) מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ
וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד
וּלְזַרְעוֹ

פירוש רד״ק

ופתח דרכו במלחמה ושמהו תמים ושלום: משוה רגלי׃ משים כמו שויתי ה׳ לנגדי תמי׳ אמר אם הוצרכתי לברוח להמלט שם רגלי כאילות ולא השיגוני אויבי: ועל במותי יעמידני · ואח״כ במקו׳ שהייתי נמלט שם והם במותי יעמידני שם בטוח: ונחת קשת נחוש׳ זרועתי · וכדרכה קשת נחושה על זרועותי שים בי כח לדרכה: וענותך תרבני · הגדלת לי מדת ענותנותך: תרחיב צעדי · כשאדם מדבק רגליו זו לזו הוא נוח ליפול וכן הוא אומר בלכתך לא יצר צעדיך: קרסולי · כרעי · ותרגו׳ אסר לו כרעי׳ דיליה קרסולין · ורש״י פירש קרסולי · עקבי: ותזרני · משפטו ותאזרני · ופי׳ חיל כח כתרגומו חילא: תתה · כמו נתת חסר פ״א הפעל: ישעו · רוצה לומ׳ יביטו כמו ולא ישעו אל קדוש ישראל ופירוש יביטו אל ה׳ ולא יושיעם: אדיקם · כמו ויודק לעפר: ארקעם · מענין וירקעו את פחי הזהב · ורש״י פיר׳ ארמסם כמו ורקע ברגלך: מריבי עמי · מדואג ואחיתופל ושאול והזיפים: תשמרני לראש גוי׳ · שמרתני ונתת עיניך בי לטובה עד שהייתי לראש גוי׳: יתכחשו לי · מיראת׳ אותי יכזבו לי ויאמרו לא חטאנו לך: לשמע אזן ישמעו לי · אפי׳ שלא בפני יגורו מפני לשמוע אזניה׳ לסור אל משמעתי: בני נכר יבולו · לשון עלה נבל: ויחגרו · לשון פסחים: ממסגרותם · מקומי׳ יסורי מסגר שאני מיסרן בהם: חי ה׳ · הפסוק הזה דרך הודאה ותהלה הוא כלו׳ ה׳ צורי ואלהי ישעי הוא חי וברוך ורם: מגדול · מגדיל כתי׳ ביו״ד וקרי בוי״ו והענין אחד: מלכו ומשיחו · על עצמו הוא אומר כמו שהגדיל ישועתי ועשה לי חסדי׳ כן יעשה לי ולזרעי עד עולם:

(הפטרת יום שמיני של פסח:)

וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

הפטרה ביום שמיני של פסח בישעיה בסימן י״א:

עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנֹפֵף יָדוֹ הַר (בת קרי) בֵּית־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלָ͏ִם: הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֻּארָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֻעִים וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: וְיָצָא חֹטֶר מִגֵּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם: וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן: וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה: לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא

יוסיף

פירוש רד"ק

עוד היום בנוב לעמוד דרך הדרש כי ביום אחד הלך כל המסעות הנזכרי' ודחק עצמו שיהי' באותו היום' בנוב כי משם יראה ירושלם וכיון שראה אותה משם ינופף ידו על ירושלם כאדם המבזה הדבר אמר אין זו נחשבת בעיני כי כמה עיירות בצורות ממנה כבשתי : הר בת ציון · להר בת ציון : מסעף · פי' כורת את הפארות : במערצה · פירו' ביד חזקה יערצם וישברם : ורמי הקומה · כלו' הענפים רמי הקומה יהיו גדועים והוא משל על השרים הגדולי' שהיו עמו : ונקף · הוא ענין כריתה : סבכי · משל על השרים הגדולי' שבאו בעצה אחת עם סנחרי' והסתבכו זה עם זה בעצה אחת כמו ענפי העצי' המסתבכים זה עם זה : והלבנון · עובי יערו הן מרבית חיילותיו : באדיר יפול · על ידי מלאך יפלו : ויצא חטר · סמך פרשה זו שהיא עתידה לימות המשיח להבטחה שהיתה בימי חזקיהו אמר אל תתמהו על פלא גדול כזה שיעשה בימי חזקיהו במפלת מחנ' אשור ברגע אחד כי עוד יעשה לישראל פלא גדול מזה בימות המשיח : חוטר · שבט מלוכה : ונצר · לשון יונק אילן : מגזע · אמר הנביא כי משרשי ישי ומגזעו יצא עוד חטר ונצר ויהיה עוד מלך על ישראל כבתחילה ויותר ממה שהיה : ונחה עליו רוח ה' · כי מה יהי' כל זה · אמ' בתחלה רוח ואחר כך פיר' רוח חכמ' וגו' : והריחו ביראת ה' · לפי שהריח היא הרגש' קלה אמ' והריחו וגו' כלומר במעט ההבנה ירגיש בני אדם הטובים והרעי' : לא למראה עיניו ישפוט · כי בחכמת הב"ה בקרבו ידע ויבין מי זכאי ומי חייב : ושפט בצדק דלים · אחר דלי' וענוי ארץ אע"פי שהוא ישפוט כל אדם בצדק דלי' ועשירי' לפי שדרך העול להדר פני הגדולי' והעשירי' אומר כי הוא לא יעשה כן אלא בצדק יקח משפט הדלי' מן העשירי' ויוכיח החזקי' במישור בעבור ענוי ארץ שלא יגזלום ולא יעשקו' בעבור שהם רפים וחלשים : והכה ארץ בשבט פיו ·

ר"ל

יוסיף אדני שנית ידו לקנות את־
שאר עמו אשר ישאר מאשור
וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם
ומשנער ומחמת ומאיי הים: ונשא
נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות
יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ:
וסרה קנאת אפרים וצררי יהודה
יכרתו אפרים לא־יקנא את־יהודה
ויהודה לא־יצר את־אפרים: ועפו
בכתף פלשתים ימה יחדו יבזו את־
בני־קדם אדום ומואב משלוח ידם
ובני עמון משמעתם: והחרים יהוה
את לשון ים־מצרים והניף ידו על־
הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה
נחלים והדריך בנעלים: והיתה
מסלה לשאר עמו אשר ישאר
מאשור כאשר היתה לישראל
ביום עלתו מארץ מצרים: ואמרת
ביום ההוא אודך יהוה כי אנפת בי
ישב אפך ותנחמני: הנה אל
ישועתי

פירוש רד״ק

ר״ל רשעי ארץ · ופירו׳ בשבט פיו וברוח שפתיו כי יקללם וימותו כמו שכתו׳ בצדיקי׳ ותגזר אומר ויקם לך : והיה צדק · הצדק והאמונה שיחזיק בהם יהיו לו חוזק שלא ימעדו מתניו · והפסוק כפול במלות שונו׳: וגר זאב · הבטיח את ישראל כי החיות הרעו׳ לא יזיקו בכל א״י וזהו שאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי והטע׳ כי מלא׳ הארץ דעה את ה׳ וכיון שהם טובי׳ ושמרו דרך ה׳ לא תשלוט בהם חיה רעה ולא בבהמתם כמו שהבטיח על ידי מרע״ה והשבתי חיה רעה מן הארץ ואפי׳ אם יעברו באר׳ לא יזיקו : ומריא · שור פטם : ואריה כבקר יאכל תבן · כאלו יאכל תבן כמו הבקר שלא יטריף בשר הבהמ׳ בא״י אם לא ימצאהו נבלה : ושעשע · ושיחק : על חר פתן · על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו · פתן נחש : מאור׳ · כמו חור ונקר׳ כן לפי שממנו נכנס האורה למקו׳ שהנחש בו והפסו׳ כפול במלות שונו׳: גמול · תינוק הגמול משדי אמו : הדה כמו ידה · ר״ל שלח ידו וזכר פתן וצפעוני לפי שהם הרעי׳ שבמיני נחש ואע״פ כן לא יזיקו כ״ש שאר הנחשי׳: דעה את יי׳ · לדעת את יי׳: כמי׳ לים מכסים · מקו׳ המי׳ נקרא ים המי׳ ממלאי׳ אותו המקו׳ עד שמכסי׳ אותו שלא יראה קרקע הים : והיה שרש ישי · פי׳ היוצא משרש ישי וכן ת״י בר בריה דישי : אשר עומד · פי׳ אשר יהיה עומד ביו׳ ההוא שהוא יום קבוץ גליות ויהיה הוא לכל העמי׳ כמו הנס בחיל שילכו אחר נושא הנס כל החיל · כן ידרשו כל הגוי׳ אל המשיח וילכו אחריו לעשות מה שיצוה לפי׳ יהיה במנוח׳ ובכבוד כי כל הגוי׳ יכבדוהו ויעבדוהו : שנית · כמו שקנאם ממצרי׳ שהיתה גאולתם ברור׳ מאין שעבוד אבל גאולת בית שני איננה מן המנין שהרי היו עבדי׳ היו לכורש : שאר עמו אשר ישא׳ · לפי שרבי׳ מהם כלו בגלו׳ לפי׳ אמר שאר עמו וגו׳: ונשא נס לגוים כאלו הקב״ה ירים נס לגוי׳ שיחרדו לבוא אל מקום הנס כן ישלחו ביו׳ ההו׳ כל הגוי׳ את ישראל אשר בארצ׳ שילכו להם נכנו׳: וסרה · כשיקבצו בני ישראל בארצם תסור הקנאה שהיתה ביניהם בגלות׳ מארצם שהיתה בהם אלו׳ מלכיו׳ מקנאתם במלכות בית דוד : וצוררי יהודה יכרתו · כי מקדם היו ביהוד׳ צוררים לאפרי׳ ומ״מ יכרתו ר״ל שלא יהיו : ואפרי׳ · ר״ל כל ישראל לבד מיהוד׳ · והפסוק כפול במלות שונות : ועפו · ענין עופפות · ואמר בלשון עופפו׳ למהירות תנועתם אל מקו׳ פלשתי׳ להכותם ולבזוז אותם : משלוח ידם · שישלחו בהם ישראל ידיהם לכל אשר ירצו : משמעתם · שיהיו נשמעי׳ לכל אשר יצוו אותם : והחרי׳ · ענין כריתה וגזרה : את לשון ים מצרי׳ · נהר מצרי׳ הנקרא שיחור · ויבא ברצון האל שיעור דרך שיעברו בו גאולי׳ : על הנהר הוא נהר פרת וכן ת״י : בעים רוחו בחוזק רוחו שיוליך על הנהר וייבשהו · ומלת עים תתפרש לפי הענין ואין לה אחר במקר׳ : והכהו ברוח עזה לשבעה נחלי׳ ויהיה דרך בין נחל לנחל לעבור בו שבטי

ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי
וזמרת יה יהוה ויהי לי לישועה:
ושאבתם מים בששון ממעיני
הישועה: ואמרתם ביום ההוא
הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו

בעמים עלילתיו הזכירו כי נשגב
שמו: זמרו יהוה כי גאות עשה
מודעת זאת מידעת זאת בכל הארץ:
צהלי ורני יושבת ציון כי גדול
בקרבך קדוש ישראל:

פירוש רד"ק

גליו האמורים למעלה מאשור וממצרים וגו': ומאיי הים. אינו מאותו לד: והדריך: הא ידריך העוברי' באותם הדרכים בנעלים שתהיה הדרך חרבה כאלו לא היה שם מים ויעברו בהם בנעליהם ברגליהם: והיתה מסילה בתוך המים לשאר עמו ומ"ם לשאר פירשנוהו: ומ"ם מאשור לפי שהיא דרך ישרה לעבור בנהר פרת אל א"י: כי אנפת כי פי' לפי שאנפת בי והגליתני ועתה שב אפך ונחמתני לפיכ' צריך אני להודות לך ששב אפך ממני ולא הנחתני בגלות כמו שהייתי חייב לפי עונותי: ושאבתם מים בששון. דרך משל כמו השואב מים מן המעיין שלא יפסקו מימיו כי הוא מקור תמידי כן לא תפסיק מהשגחה והישוע' ויהיו בששון כל ימיהם: ואמרתם זה אל זה דרך זרוז: קראו בשמו. כשתתפללו לו. וכן ואני אקר' בשם אלהי. ובת"י צלו בשמיה: עלילותיו. מעלליו: גאו' עשה. כמ"ש על ים סוף כי גאה גאה. וזאת הגאו' תהיה מודעת בכל הארץ שיוציא עם דל מבין עמים הרבים והעצומים: ומגפת גוג ומגוג ג"כ תהיה מודע' בכל הארץ: צהלי ורני קולך בשירה ובשבח הא' כי קדו' ישראל גדול בקרבך כלומר גדול שמו בקרבך בנפלאות שעשה:

הקדמות לשיר השירים

הקדמות לפירושי אבן עזרא

זה הספר נכבד וכולו מחמדים ואין בכל שירי שלמה המלך חמשה ואלף כמוהו על כן כתוב שיר השירים אשר לשלמה כי זה השיר מעולה מכל השירים אשר לשלמה ובו סוד סתום וחתום כי החל מימי אברהם אבינו עד ימות המשיח וכן כתב בשירת האזינו בהנחל עליון גוים החל מן דור הפלגה עד שוב ישראל מהגלות אחר מלחמת גוג ומגוג ואל תתמה בעבור שהמשיל כנסת ישראל לכלה והמקום דודה כי כן דרך הנביאים ישעיה אמר שירת דודי לכרמו ועוד כמשוש חתן על כלה יחזקאל אמר שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה ועוד ואכסה ערותך ואעדך עדי וכל הפרשה כולה הושע אמר וארשתיך לי לעולם לך אהבה אשה ובספר תהלות משכיל שיר ידידות וכתוב בו שמעי בת וראי והטי אזנך וחלילה חלילה להיות שיר השירים בדברי חשק כי אם על דרך משל ולולי גודל מעלתו לא נכתב בסוף כתבי הקדש ואין עליו מחלוקת כי הוא מטמא את הידים · ולהיותו בדרכיו תמים · פירשתיו שלשה פעמים · בפעם הראשונה · אגלה כל מלה נפונה · ובפעם השנית יהיה משפטו · על דרך פשוטו · ובפעם השלישית יהיה מפורש · על נתיבות המדרש :

הפעם הראשונה

נאם אברהם ב"ר מאיר הספרדי המחבר אנשי המחקר הואילו לבאר זה הספר על סוד העולם ודרך התחברות הנשמה העליונה עם הגוף שהוא במדרגה התחתונה · ואחרים פירשוהו על המתכונות ואת כולם ישא רוח כי הבל המה ואין האמת כי אם מה שהעתיקו קדמונינו ז"ל שזה הספר על כנסת ישראל וכן אפרשנו בפעם השלישית ופירוש כל שלמה הוא שלמה המלך בעצמו חוץ מהאלף לך שלמה לכן אפרשנו בפעם השנית על דרך המשל שהוא בדברי חשק גם כל שלמה שיש בו הוא שלמה המלך בעצמו ובעבור שיש בספר הזה מלות קשות הואלתי לבאר אותם בתחילה ואחר כן אבאר ענין המשל והנמשל בו :

הקדמה לפירוש רש"י

אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואף על פי שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה ראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות ואמרתי בלבי לתפוש משמע המקרא ליישב ביאורם על סדרם והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיע כי לא מלבו ענה ולא שלוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה :

הפעם השנית

לא יתכנו דברי חשק במדינה לעיני כל הרואי' על כן הוא המשל כנער' אחת קטנה מאד שאין לה עדיין שדי' היתה נוטרת כרם וראתה רועה עובר ונפל החשק בלב כל אחד מהם :

הפעם השלישית

אין למעלה ממדרש שיר השירים שדרשו רבותינו ז"ל לכן כאשר ראיתי גדולים ועמודי עולם עשו גם הם דרש והוסיפו וגרעו גם אני יצאתי בעקבותיהם וכל שלמה הוא שלמה המלך חוץ מהאלף לך שלמה שהוא המשיח ונקרא שלמה בעבור שהוא בנו כאשר נקרא דוד ודוד עבדי נשיא להם וכן נקראו בני ישראל עבדי יעקב ויתכן היות כמוהו תפלה למשה איש האלהים על דרך רב סעדיה גאון ז"ל שאמר שהתפלה היא לדוד והיו מנגני' בה בני משה והנכון שהיא למשה · ודע כי בנות ירושלם השתבשו בו אנשים רבים אחר שכנסת ישראל היא המדברת מה ענין בנות ירושלם יש אומרים כי שתים הנה אחת בשמי' ואחר' בארץ תחתיה כנגדה ועניין בנות ירושלם המלאכים של מעלה ואחרים אמרו שהם אומות העולם כטעם ונתתי אותם לך לבנות והנכון בעיני שהמשל הוא על אשה המדבר' עם נפשה ותשיב אמריה לה כאילו תאמר עם מחשבותיה והן בנות ירושלם ואחר שהעיד הפסוק שנראה המקום לשלמה פעמים מה תמה יש בו שיתנבא על דבר עתיד כי ברוח הקדש דיבר זה הספר וכן תמצ' באסף המשורר והימן שחברו שירו' ברוח הקדש שנקראו נביאים ועוד' וזאת היא הדרך הנכונה לא יוכל לכחש כי אם פתלתל ועקש · ועתה אחל לפרש על פי אשר תשיג ידי · ואתחנן לאל בכל מאדי · היודע סודי · להחכים כסילי והוא · יהיה עזרי :

שִׁיר

שירין

ג' ומ"ג הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה׃ ישקני

השירים סנהדרין קא ידים פ"ג

שיר שירין ותושבחן די אמר שלמה נביא מלכא דישראל ברוח נבואה קדם רבון כל עלמא יי׃ עסרתי שירתא אתאמרו בעלמא הדין שירא הדין משבח מן כולהון שירתא קמיתא אדם בזמן דאשתבק ליה חובתיה ואתא יומא דשבתא ואגן עלוי פתח פומיה ואמר מזמור שיר ליומא דשבתא שירתא תנייתא אמר משה עם בנוי דישראל בזמן די בזע להון מרי עלמא ית ימא דסוף פתחו כולהון ואמרו כחדא שירתא דהכדין כתיב בכן שבח משה ובני ישראל שירתא תליתאה אמרו בנוי דישראל בזמן דאתיהיבת להון בארא דמיא דהכדין כתיב בכן שבח ישראל שירתא רביעאה אמר משה נביא כד אתא זמניה למפטר מן עלמא ואוכח בה ית עמא בית ישראל דהכדין כתיב אציתו שמיא ואמליל שירתא חמישאה אמר יהושע בר נון כד אגח קרבא בגבעון וקמו ליה שמשא וסיהרא תלתין ושית שעין ופסקו מלמימר שירתא פתח פומיה איהו ואמר שירתא דהכדין כתיב בכן ישבח יהושע קדם יי׃ שירתא שתיתאה אמרו ברק ודבורה

רש"י

שיר השירים אשר לשלמה · שנו רבותי' כל שלמה האמורי' בשיר השירים קדש מלך שהשלום שלו שיר שהוא על כל השירי' אשר נאמר להקב"ה מאת עדתו ועמו כנסת ישרא' אמר רבי עקיבה לא היה העולם כדי כיום שניתן בו שיר השירים לישרא' שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים אמר רבי אלעזר בן עזריה למה הדבר דומ' למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום אמר לו הוצא לי כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסין ושלית לי מתוכה גלוסקיא אחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים שכולו יראת שמי' וקבול עול מלכותו׃

אבן עזרא

כל נשיקה שהיא בלא למ"ד היא בפה כמו וישקהו ועם הלמ"ד ביד או בכתף או בלחי על פי מנהג המדינות כמו ושקה לי וישק לו וכן וישק יעקב לרחל: דודיך · אהוביך יותר ישמחו מהיין והגאון אמר כי הוא הדיד שהוא תחת הלשון והביא · ראיה מפסוק לכה נרוה דודים עד הבקר:

(הפעם השנית)

ישקני · דברי הנערה כאילו תדב' עם נפשה וכל תאותה שישק אותה פעמים רבות כי לא תשבע מאחת וכאילו הרגיש הרועה וחושה מדברת לו: כי טובים דודיך יותר מיין ירוו וישמחו אהביך או על פירוש הגאון רבינו סעדיה:

(הפעם השלישית) ישקני האל מאברהם שהיה העיקר ונשיקות הפה הם התורה והמצות כאשר

אהרן

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דדיך מיין : לריח שמניך טובים שמן תורק שמך

ני ני כ'נ
וס' נליס'
י'ו

ודבורה ביומא דמסר יי ית
סיסרא וית משריתיה ביד
בנוי דישראל דהכדין כתיב
ושבחת דבורה וברק בר
אבינועם : שירתא שביעאה
אמרה חנה בזמן דאתיהיבת לה בר מן קדם יי דהכדין כתיב וצליאת
חנה בנבואה ואמרת · שירתא תמיניתא אמר דוד מלכא דישראל
על כל נסיא דעבד ליה יי פתח פומיה ואמר שירתא דהכדין כתיב
ושבח דוד בנבואה קדם יי · שירתא תשיעאה אמר שלמה מלכא
דישראל ברוח קודשא קדם רבון כל עלמא יי · ושירתא עשיריתא
עתידין למימר בני גלותא בעדן דיפקון מגלותא דהכדין כתיב ומפרש
על ידוי דישעיה נביא דהכדין כתיב שירא הדין יהא לכון לחדוה בליל
אתקדשות חגא דפסחא וחדות לבא כעמא דאזלין לאתחזאה קדם יי
תלת זמנין בשתא במיני זמר וקל טבלא למיעל לטורא דיי ולמפלח קדם
יי תקיפא דישראל : ישקני אמר שלמה נביא בריך שמיה דיי דיהב
לן אוריתא על ידוהי דמשה ספרא רבא כתיבא על תרין לוחי אבניא
ושתא סדרי משנה ותלמודא בגרסא והוה מתמלל עמן אפין באפין
כגבר

ישקני
המלוים לס
כי טובים
סס כע ול"ה
לריח
שמניך סס
ססס

אבן עזרא

כתוב עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור
משמרתי מצותי חקותי ותורותי ולא תתמה בעבור
שאמר ישקני לדבר שבר כי כן דרך המקרא אז
ישיר משה יעשו עגל בחורב והפך הדבר אלהים
באו גוים ורבי' כאוהם : כי טובים דודיך מיין ·
אהבים כמו שהעיד הכתו' על אהבתו זרע אברה'
אוהבי כי הפרש יש בין אוהבי לאהובי : לריח
שמניך טובים · יש מפרשים כי הוא הפך והקרוב
אלי כי זה המפרש לא סך שמן מימיו וחשב שהוא
שמן זית : תורק · יש אומרי' כי הוא שם מקום
שבכון שהוא שמן בשמן שיורק שריחו נודף
ועודף ואל תתמה בעבור היות השם לשון נקבה
כי כן תמצא כל עגל ובית ומקום במקרא במקו'
אחד לשון זכר ובמקו' אחר לשון נקבה : עלמות·
הם נערות קטנות : נזכירה · יש אומרים שהוא
מן אזכרתה וזכרו כיין לבנון : מישרים · תאר
היין כמו יתהלך במישרים הולך לדודי למישרים·
וט"ם מיין ישר' עלמו ואחר עמו וכן עניינו
המישרי' אהבוך העלמות הנזכרו' וכמוהו וארא אל
אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יי'
עניינו

רש"י

מלכותו : ישקני מנשיקות פיהו · זה השיר
אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני
המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש
מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך
אני מתאוה ומשוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג
הראשון כחתן אל כלה פה אל פה : כי טובים ·
לי דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה
ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה
נקראת על שם היין כענין שנאמר אל בית משתה
היין דאסתר בשיר לא ישתו יין והיה כנור ונבל
וחליל ותוף ויין משתיהם זהו ביאור משמעו ·
ונאמר דוגמ' שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר
עמהם פנים אל פני' ואותם דודים עודם ערבים
עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע
עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר
צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו
ישקני מנשיקות פיהו : לריח שמניך
טובים · שם טוב נקרא על שם שמן טוב ·
לריח שמניך טובים שבריחו בהם אפסי ארץ
אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראו' במצרי'
שמן

ל׳ ג׳ שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ׃
ל׳ מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי
ל׳ הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים
אהבוך

אהרן
משכנו
פנינה טז

כגבר דנשק לחבריה מן
פגיאות חבתא דחבב לן יתיר
משבעין עממיא ׃ לריח
לקל נסך וגבורתך דעבדת
לעמא בית ישראל זעו כל
עממיא די שמעו ית שמע
גבורתך ואתותך טביא ושמך קדישא אשתמע בכל ארעא דהוה בחיר
ממשח רבותא דהוה מתרבי על רישי מלכין וכהנין ובגין כן רחימו
צדיקיא למהך בתר אורח טובך בדיל דיחסנון עלמא הדין ועלמא דאתי׃
משכני כד נפקו עמא דבית ישראל ממצרים הות מדברא שכינת מרי
עלמא קדמיהון בעמודא דעננא בימאמא ובעמודא דאשתא בליליא
אמרו צדיקי דרא ההוא רבון כל עלמא נגדנא בתרך ונהי דהטין בתר
אורח טובך וקריב יתן בשפולא דטורא דסיני ויהב לן ית אוריתך מן בית
גנזך דרקיעא ונחדי ונבדח בעסרין ותרתין אתון דמכתבא בהון ונהי
דכירין יתהון ונרחם ית אלהותך ונהי מתרחקין מבתר טעות עממיא וכל

צדיקא

רש״י

שמן תורק׳ כקר׳ שמך להיו׳ כאמ׳ עליך אתה שמן אשר תורק תמיד להיו׳ ריח ערב שלך יוצ׳ למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בכלי׳ חתומה אין ריחו נודף פותחה ומריק שמ׳ לכלי אחר ריחו נודף: על כן עלמות אהבוך. בא יתרו לקול השמועה ונתגייר אף רחב הזונ׳ אמרה כי שמענו את אשר הוביש וגו׳ ועל ידי כן כי יי׳ אלהיכם הוא האלהים בשמים וגו׳: עלמות. בתולות לפי שהדבור דימהו לבחור שאהובתו מחבבתו ולפי הדוגמא העלמות הן האומות: משכני אחריך נרוצה. אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרת למשכני ואני אמרתי אחריך נרוצה להיות לך לאשה: הביאני המלך חדריו. וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך: נזכירה דודיך. גם היום באלמנו׳ חיות תמיד אזכיר דודיך הראשוני׳ מכל משתה עונג ושמחה: מישרים אהבוך. אהבה עזה אהבת מישור בלי עקיבה ורכסים אשר אהבוך אני ואבותי באותן הימים זהו פשוטו לפי ענייננו. ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבות כלולות לכתם אחריו במדבר ארץ ציה וצלמות וגם צדה לא עשו להם והאמינו בו ובשלוחו ולא אמרו היאך נצא למדבר לא מקום זרע ומזונות והלכו

אחריו

אבן עזרא

ענייננו ובשמי יי׳ ורבי׳ כמוהו. ואחר שאמרו כי במישרים אהבוך כמו ומגיד מישרי׳ והראשון קרוב אלי: שחורה. יש מפרשים שהיא יפה כמו האשה הכושית כי מרוב יופיה תפחד האם שתשלוט בה עין רעה על כן תקרא כושית ושחור׳ אין לנו צורך בפירוש הזה באשה הכושית ולא במלת שחורה כי הנה היא העידה בנפשה ואחרה אל תראוני שאני שחרחורת: ונאוה. כמו נחמדת מן אוה למושב לו והנ״ון לבנין נפעל כמו וכל נעשה במרחשת אין אבן נרא׳: שחרחורת זה הכפל למעט וכן ירקרק או אדמדם: ששזפתני. ראתני והביטה בי וגלתני וכמוהו ולא תשזפנו עין איה: נחרו בי. נלחמו בי והנ״ון לבניין נפעל מן ויחר אפו: נוטרה. שם התואר וענינו שומרת: שאהבה נפשי. יחסר מקום הקריאה כמו אתה: איכה תרעה. הצאן: איכה תרביץ. אותם ויש אומרים שענייננו שאלת המקום כמו איכה הם: שלמה. השי״ן מקום אשר: כעטיה. מתעטפת והיא פועלת מן ויעט העם אל השלל. ויש אומרי׳ מוטפת והוא רחוק. ויש אומרים נגערת מן ויעט בהם:

(הפעם השנית)

לריח שמניך. כי שמניך יש להם ריח טוב מרחוק

והזוכר

אֹהֲבוּךָ׃ שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה׃ אַל־תִּרְאֻנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃ הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ׃ אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ

היפה

מסרה: נ׳ · ל׳ ומ״ל׳ · ל׳ ולא מפיק · ח׳ · נ׳ · נ׳ ומ״ל׳ ו׳ וח׳ · נ׳ · נ׳ · נ׳ · ל׳ וחס׳ · ר״ו · ר״נ · נ׳ · נ׳ · ח׳ ר״פ

צדיקיא דעברין דתקין קדמך יהון דחלין מנך ורחמין ית פקודך׃ שחורה כד עבדו בית ישראל ית עגלא אתקדרו אפיהון כבנוי דכוש דשרין במשכני קדר וכד תבו בתיובתא ואשתבק להון סגא זיו יקר אפיהון כמלאכיא על דעבדו יריעתא למשכנא ושרת ביניהון שכנתא דיי ומשה רבהון סליק לרקיעא ויהב שלם ביניהון ובין מלכהון׃ אל אמרת כנשתא דישראל כל קבל עממיא לא תבזון יתי על די אנא קדריתא מנכון על דעבדית כעובדיכון וסגידת לשמשא וסהרא הנביאי שקרא אנון גרמו לאסתקפא תקוף רוגזא דיי עלי ואלפוני למפלח טעותכון ולהלכא בנימוסיכון ולמרי עלמא די הוא אלהי לא פלחית ולא אזלית בנימוסיה ולא נטרית ית פקודוי וית אוריתה׃ הגידה כד מטא זמניה דמשה נביא למפטר מן עלמא אמר קדם יי גלי קדמי דעמא הדין עתידין למחב ולמהלכא בגלותא בען חוי קדמי איכדין יתפרנסון וישרון ביני עממיא דקשין גזירתהון כחומתא וכשרבי שמשא דטיהרא בתקופת תמוז ולמה דין יהון מטלטלין ביני עדרי בנוי דעשו וישמעאל די משתפין לך טעותהון לחבריא׃ אם אמר קודשא בריך הוא למשה נביא אבעיא להון למימחי גלותא כנשתא דמתילא לריבא שפרתא ודנפשי תהא רחם לה תהא מהלכא באורחיהון דצדיקיא ותהא מסדרא צלותא על פום ברזילהא ומדברי דרהא ותהי מאלפא לבנהא

דמתילין

אם לא — שבת לג · כתובות סז

אבן עזרא

והזוכרת שמך כאילו שמן מור יורק לפניה על כן עלמות אהבוך ואם כן שמפיך מרחוק אף כי נשיקות פיך׃ משכני · וכל אחת מהעלמות מתאוה ואומרת משכני אחריך נרוצ׳׃ הביאני המלך חדריו · יותר נשמח בך ממה שהביאני המלך חדריו׃ שחורה · ובעבור שלא העלמות היו אומרות משכני שזרה הנערה לכן ואמרה אינני פחותה מכם אף על פי שיש בי שחרות מעט כאהלי קדר שהם מגולים לשמש תמיד יפה אני כיריעות שלמה · ואל תראוני פירושו אל

תבזוני

רשי

אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענניו בזו עודם היום גלים ושמחים בו אף לפי עוניים וצרתם ומשתעשעי׳ בתור׳ ושם מזכירי׳ דודי ומיין ומישור אהבתם אותו׃ שחורה אני ונאוה וגו׳ אתם רעיותי אל אקל בעיניכם אף אם עזבני אישי מפני שחרות שבי כי שחור׳ אני על ידי שזיפת השמש ונאוה אני בתיקון איברים כאם · אם אני שחור׳ כאהלי קדר המשחירים מפני הגשמים שהם פרושים תמיד במדברות קלה אני להתכבס להיות כיריעו׳ שלמה · דוגמא היא

נ׳ וחסר | נ׳ וחסר | נ׳ נ׳ | נ׳ | נ׳ נ׳ מ״ג בליש׳ נ׳ | נ׳ נ׳ נ׳

הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים׃ לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי׃ נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים׃ תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף׃ עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ

דמתילין לגדיי עזין למהך לבית כנשתא ולבית מדרשא ובההיא זכותא יהוון מתפרנסין בגלותא עד זמן דאשלח מלכא משיחא וידבר יתהון בניח על משכניהון הוא בית מקדשא די בני להון דוד ושלמה רעיא דישראל: לססתי כד נפקו ישראל ממצרים רדפו פרעה ומשריתיה בתריהון ברתיכין ובפרשין והות אורח סגירא להון מארבע סטריהון מן ימינא ושמאלא הוו מדבריא דמליין חיוין קלן ומן בתריהון הוה פרעה רשיעא ומשריתיה ומן קדמיהון הוה ימא דסוף מה עבד קודשא בריך הוא אתגלי בכח גבורתיה על ימא ונגב ית ימא וית טינא לא נגב אמרו רשיעיא וערבלאין ונוכראין די ביניהון ית סוף דימא יכיל לנגבא וית טינא לא יכיל לנגבא בהיא שעתא תקף רוגזיה דיי עליהון ובעא לשנקותהון במוי דימא היכמה דאשתנקו פרעה וחילוותיה רתיכוהי ופרשוהי וסוסותוי אלולי משה נביא דפרש ידוי בצלו קדם יי ואתיב רוגזא דיי מנהון ופתח איהו וצדיקי דרא ית פומהון ואמרו שירתא ועברו בגו ימא דסוף ביבשתא בגין זכותא דאברהם יצחק ויעקב רחימיא דיי: נאוו כד נפקו למדברא אמר יי למשה כמה יאי עמא הדין לאתיהיבא להון פתגמי אוריתא ויהון כזממין בליסתרהון דלא יעדון מן אורחא טבא היכמה דלא עדי סוסיא דזממא בליסתיה וכמה יאי קדלהון לסוברא ניר פקודי ויהי עליהון כנירא על קדל תורא דהוא חריש בחקלא ומפרנס יתיה וית מריה: תורי בכן אתאמר למשה סק לרקיעא ואתן לך ית תרין לוחי אבנין חציבין מספיר כורסי יקרי בהיקן כדהב טב מסדרן בשיטין כתיבין באצבעי גליף בהון עסרתי דבריא זקיקין יתיר מן כספא דמזוקק שבע זמנין שבעא דסכום עניינין דמתפרשין בהון ארבעין ותשע אפין ואתנגנון על ידך לעמא בית ישראל: עד ועוד

אהרן | פרשתסלך | סנת פח | נשין לו

דהוה

רשי

זו אומרת כנסת ישראל לאומות שחור׳ אני במעשי ונאה אני במעשה אבותי ואף במעשי יש מהם נאים אם יש בי עון העגל יש בי כנגדו זכות קבלת התור׳ וקורא לאומות בנות ירושלם על שם שהיא עתידה ליעשות מטרפולין לכולן כמו שנא׳ ביחזקאל ונתתי אותם לך לבנות כמו עקרון ובנותיה

אבן עזרא

תבזוני או אל תראוני בעין קלון וחסרון כי זה השחרות לא נולדתי בו רק הוא מקרה ויכו׳ וסבת זה המקרה כי כעסו אחי עלי ושמוני נוטרה את הכרמים ובתחילה קודם זה אפילו כרמי שלי לא נטרתי · וחוזרה לרועה ואמר׳ לו הגידה לי איזה מקו׳ תרעה ותרבץ כי אני רוצה לשוב

אהרן

צרור המור
פנת פס
מכאות נס
אשכל
פנת פס

רֵיחוֹ : צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין : אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי

ז' חס' נג"ס'
ס' חסר

דַּהֲוָה מֹשֶׁה רַבְּהוֹן בִּרְקִיעָא לְקַבָּלָא יַת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָא וְאוֹרַיְתָא וְתַפְקֵדְתָּא קָמוּ רַשִׁיעֵי דָרָא חַהוּא וַעֲבַדוּ עֵגֶל דִּדְהַב וְעִירַבְרוּבִין דִּי בֵינֵיהוֹן וְאַסְרִיאוּ עוֹבָדֵיהוֹן וּנְפַק לְרַהוֹן שׁוּם בִּישׁ בְּעַלְמָא דְמִקַּדְמַת דְּנָא הֲוָה נְפַק רֵיחֵיהוֹן נָדִיף בְּעַלְמָא וּבָתַר כֵּן סְרִיאוּ כְּנִירְדָּא רֵיחֵיהּ בִּישׁ לַחֲרָא וּנְחַת מַכְתַּשׁ סְגִירוּ עַל בִּסְרְהוֹן : צרור בְּהִיא זִמְנָא אֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱזֵל חוּת אֲרוּם חַבִּילוּ עַמָּךְ פְּסַק מִנִּי וְאֱשֵׁיצִנּוּן בְּכֵן תָּב מֹשֶׁה וּבְעָא רַחֲמִין מִן קֳדָם יְיָ וּדְכַר יְיָ לְהוֹן עֲקֵדַת יִצְחָק דְּכַפְּתֵיהּ אֲבוּי בְּטוּר מוֹרִיָּה עַל מַדְבְּחָא וְתָב יְיָ מִן רוּגְזֵיהּ וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בֵּינֵיהוֹן כְּמִלְּקַדְמִין : אשכול הָא בְּכֵן נְחַת מֹשֶׁה וּתְרֵין לוּחֵי אַבְנִין בִּידוֹי וּבְגִין חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל אִתְיַקַּרוּ יְדוֹי וּנְפַלוּ וְאִתַּבָּרוּ בְּכֵן אֲזַל מֹשֶׁה וְשַׁף יַת עֶגְלָא וּבַדַּר יַת עַפְרֵיהּ לְנַחְלָא וְאַשְׁקִי יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַטִּיל יַת כָּל מַן דְּאִתְחַיַּב קְטוֹל וּסְלִיק זִמְנָא תִּנְיָתָא לִרְקִיעָא וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵן אִתְפְּקִיד לְמֶעְבַּד מַשְׁכְּנָא וַאֲרוֹנָא בְּהַהִיא זִמְנָא אוּחִי מֹשֶׁה וַעֲבַד יַת מַשְׁכְּנָא וְיַת כָּל מָנוֹי וְיַת אֲרוֹנָא וְשַׁוִּי בַּאֲרוֹנָא יַת תְּרֵין לוּחִין אוּחֲרָנִין ומני

אבן עזרא

לשוב רועה וארדוף אחריך :
(הפעם השלישית)

לריח · היה נולד מעשיו של המקום ומורש אנשי דורו ובכל מקום שהולך ויקרא שם אברם בשם יי' וזהו שמן תורק שמך : על כן עלמות אהבוך · על כן עלמות שאין להם בעל כך אנשים שלא היה להם אלוה הכניסם תחת הייחוד כענין ואת הנפש אשר עשו בחרן : משכני · שנמשך אחר המקום ויצא מארץ מולדתו : הביאני המלך חדריו · שהביאו אל ארץ כנען ויתכן שהחכימו ועמד על סודות נפלאים · ועניין נזכירה דודיך הוא בנין מזבח בכל מקום ונטיעת אשל : שחורה החל בשעבוד מצרים אף על פי שאני שחורה בקצת מעשים רעים נאוה אני בשמירת הברית וייחוד השם : אל תראוני · השמש הוא גלות מצרים ומי סבב לי שתכני השמש אנשים מבני אמי שמוני נוטרה שאטור דתים נכרים ועזבתי שלי וכן תמצא בספר יחזקאל שהזהירם הנביא שישובו כי היו שם עובדים עבודה זרה ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלו' אפי כם בתוך ארץ מצרים : הגידה לי · שחזרו בתשובה ושאלו

איך

רש"י

ונאותיה : אל תראוני · אל תסתכלו בי לבזיון שאני שחרחור' לפי שאין שחרותי וכיעורי ממעי אמי אלא על ידי שזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד בצל : בני אמי נחרו בי · הם בני מצרים שנגדלתי בהם ועלו עמי בערב רב הם נחרו בי בהסתם ופתויים עד ששמוני נוטרה את הכרמים · ושם שזפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני עובדת אלהים אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי מלינו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנאמר ונתתי לה את כרמיה משם ומתרגמינן ואמני לה ית פרנסהא וכן לא יפנה דרך כרמי' : הגידה לי שאהבה נפשי · עכשיו רוח הקדש חוזר ומלמדה אותה לצאן שחביב על הרועה אומרת כנסת ישר' לפניו כאשה לבעלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרע' צאנך בין הזאבי' הללו אשר הם בתוכם ואיכה תרביצם בצהרי' בגלות הזה שהיא עת צרה להם כצהרים שהיא עת צרה לצאן : שלמה אהיה כעוטיה · ואם תאמ' מה איכפת לך אין זה כבודך שאהיה כאבילה עוטה על שפה בוכיה על צאני : על עדרי חבריך · אצל עדרי שאר הרועי' שהם רועים צאן כמותך

כלומר

דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי׃ הִנָּךְ
י״א יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ
ס׳ יוֹנִים׃ הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף
ג׳ · כ״א׳ נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה׃
מלעי׳ : קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רחיטנו
רהיטנו קרי ברותים

אהרן ומני ית בנוי דאהרן כהניא למקרב קורבנא על מדבחא ולנסכא ית חמרא על קורבנא ומנן הוה להון חמרא לנסכא הלא אנון במדברא לא אתר
קרת בתינו יומא נח
כשר לבית דרע ואפלא תינין וגופנין ורמונין אלא הוו אזלין לכרמי עין גדי ונסבין מתמן אתכלין דענבין ועצרין מנהון חמרא ומנסכין יתיה על מדבחא רבעות הינא לאמרא חדא : הנך בד עבדו בני ישראל רעותא דמלכהון דהוא במימריה משבח יתהון בפמליא במלאכיא קדישיא ואמר כמה יאון עובדך ברתי חביבתי כנשתא דישראל בזמן די אנת עבדא רעותי ועסיקא בפתגמי אורייתי וכמא תקנין עובדיך ועיניך כגוזלין בני יונתא דמתכשרין לאתקרבא על מדבחא : הנך אתיבת כנשתא דישראל קדם רבון עלמא וכן אמרת כמה יאי שכינת קודשך בעדן די את שרי בינגא ומקבל ברעוא צלותנא ובעדן די את משרי בפורינא חביבתא ובננא סגין עלוי ארעא ואנחנא פישין וסגין כאילן דנציב על עינא דמיא די עפיה שפיר ואנביה סגי : קורות אמר שלמה נביא כמה יאי בית מוקדשא דיי דאתבני על ידי מן קיסי גולמש אבל יתיר יהי יאי בית מוקדשא דעתיד לאתבנאה
מיומי

רש״י

כלומר בין גדולי האומות הסמוכים על אלהים אחרים ויש להם מלכים ושרים מנהיגי׳ אותם : אם לא תדעי לך ׳זו היא תשוב׳ הרוע׳אם לאתדעי לך להיכן תלך לרעו׳נאך את היפה בנשי׳ שחדל לו הרועה מלהנהיג אות׳ : צאי לך בעקבי הצאן · הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הצאן והעקבים ניכרים טרא״צ יט בלע״ז וכן הרבה במקרא ועקבותיך לא נודעו כאמשו עקביך והוא יגול עקב ישוב על עקביו ואותו הדר׳לכי : ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים · בין משכנות שאר הרועים שאת אכלם וזה הדוגמא אם לא תדעי לך בנס ייתי ועלתי היפה בנשים בשאר אומות איכה תרעי ותנצלי מיד המניקי׳ לך לחיות ביניהם ולא יאכלו בניך התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתי ושמרו משמרתי ומצותי ולכי בדרכיהם ואף בשכר זאת תרעי גדיותיך אצל שרי האומות וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים
שיתי

אבן עזרא

איך היו רועים האבות ונאחזו דרכם ולא נתערב עם אלהים אחרים שיאמרו שהם כיוון וזה ענין על עדרי חביריך : בעקבי הצאן · כמו ועקבותיך לא נודעו האותות העוקב הדורך אחריו : גדיותיך· כל קטן יקרא גדי ומשמיכתו לעזי׳היא הראיה : לסוסתי · הי״וד נוסף כי״וד מלאתי משפט אהבתי לדום : בתורים · נורות מנוירות כמו תורי׳ : חרוזים · הם הקשורי׳ מהאבני׳ היקרות ואין לו חבר ויש אומר כי וחרוזי׳ במרכולת׳ כמוהו ויתחלף הא״לף בחי״ת וזה איננו נכון כי לא יתחלפו בלשון הקדש חוץ מאותיות יה״וא לבדם : נקודות הכסף · שיהיו בנורות התורי׳ נקודות הכסף שהוא לבן : במסבו · כמו מקום מעולה ונכבד כמו ובאסבי ירושלם והקרוב אלי שהוא המקום שיש בו מסיבה לשתות כמנהג שותי היין : נרדי · בושם כמין נרבוס : צרור המור · פירוש דבר צרור כמו וצרת הכסף בידך ויש אומר חתיכה והוא רחוק · ופירו׳מור
יש

אהרן מִיּוֹמֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא
דְּכַשְׁרוּהִי יְהֶוְיָן מִן אַרְזַיָּא
דְגִנְתָא דְעֵדֶן וְשֵׁירָתוֹהִי יְהֶוְיָן
ספפוח מִן בְּרָתֵי וְשָׁנֵי וְשׁוּרְבָנַיָּא :
שנת ספ ב אני אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל כְּעִדָּן דְּמַשְׁרֵי מָרֵי
עָלְמָא שְׁכִנְתֵּיהּ בֵּינִי אֲנָא
מְתִילָא לְנַרְקוֹם רַטִיב מִגִּנְתָּא
ורגלו עלי דְעֵדֶן וְעוֹבָדַי יָאִין כְּוַרְדָּא
פס סג דִבְמֵישַׁר גִּנּוּנִיתָא דְעֵדֶן :
כשושנה וּבְעִדָּן דִי אֲנָא

בְּרוּתִים: אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן ב נ׳ וס״נ:
שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים : כְּשׁוֹשַׁנָּה נ׳ : נ׳
בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין
הַבָּנוֹת : כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי
הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ
חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק נ׳ ׳ ב׳ פרק
לְחִכִּי : הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית נ׳ ד׳ ל׳ וקף
הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה : קמן :
סמכוני

סַטְיָא מִן אוֹרְחָא דְתַקְנָא קֳדָמוֹי וְאִי הוּא מְסַלֵּק שְׁכִינַת קוּדְשֵׁיהּ מִנִּי אֲנָא
מְתִילָא לְוַרְדָּא דִמְלַבְלְבָא בֵּינֵי סִלְוַיָּא דְנָעִיצָן עַפְיָתָא וּבְזִיעָן הֵיכְדֵין
אֲנָא נְעִיצָא וּבְזִיעָא מִגְּזֵירָן בִּישָׁן בְּגָלוּתָא בֵּינֵי פָּלְחֵי עַמְמַיָּא : כתפוח
הֵיכְמָה דְיָאֵי וּמְשַׁבַּח אֶתְרוֹגָא בֵּינֵי אִילָנֵי סְרַק וְכוּלֵּי עָלְמָא מוֹדְעִין יָתֵיהּ
כֵּן רִבּוֹן עָלְמָא הֲוָה מְשַׁבַּח בֵּינֵי מַלְאֲכַיָּא בְּעִדָּן דְאִתְגְּלֵי עַל טוּרָא דְסִינַי
בִּזְמַן דִיהַב אוֹרַיְתָא לְעַמֵּיהּ בְּהַהִיא שַׁעְתָּא בְּטַלַּל שְׁכִנְתֵּיהּ רְגוֹגַת לְמֵיתַב
וּפִתְגָּמֵי דְאוֹרַיְתֵיהּ בְּסִימָן עַל מוֹרִינִי וּשְׂכַר פִּקּוּדוֹי נַטְרִין לִי לְעָלְמָא
דְאָתֵי : הביאני אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אָעֵלְיָתִי יְיָ לְבֵית מְתִיבַת
מִדְרָשָׁא דְיִשְׂרָאֵל דְּסִינַי לְמֵילַף אוֹרַיְתָא מִפּוּם מֹשֶׁה סַפְרָא רַבָּא וְטֶקֶס
פִּקּוּדוֹי קַבֵּלִית עֲלַי בְּחַבִּבְתָּא וַאֲמַרִית כֹּל דִי פַקִּיד יְיָ אַעֲבֵיד וְאֶשְׁמַע :

אבן עזרא

יש אומרים כי מר דרור הוא המוס״ך וזה רחוק בעבו׳ שאמר אריתי מורי והנה הוא בושם ממיני במיני שילוקט ועוד וידי נטפו מור והנה הוא נוטף והמוס״ך איננו נוטף ויש אומ׳ כי מר יתפרש לשני ענינים :

(הפעם השנית)

השיב׳ צאי לך בעקבו׳ הצאן ורעי גדיות קטנו׳ כמו שאת ק טנ׳ למעלה ממשכנות הרועים כי שם הוא מקומי : לסוסתי · נקבת הסוס : ברכבי · יש רכב עץ ורכ׳ ברזל אמ׳ לה דמיתיך רעיתי בין אותם העולמות שאהבוני כמו הסוסיא בין הרכב ודימה הנציף שיש על לחיה מצוייר כמו המתג במצוייר בדמות תורים שהוא על לחיי הסוסיא ואלה הכתם הם הקשורי׳ כדמות שקורי׳ שישימו על צואר הסוסיא ולא היה ראוי לך שיהיו התורי׳ שלך כי אם זהב עם נקודות הכסף · עננה היא ואמרה

סמכוני

רש״י

שיתי לבך למסילה וגו׳ : לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי · לש״ד זו כמו לנו״ד לקול תתו המון מים וכמו לש״ד לבית שמכין לקבל׳ סוסי׳ הרבה שאספתי מחנותי לצאת לקראתך ברכבי פרע׳ לפוסיעך כמו שנאמר דרכת בים סוסיך סוסים הרבה שם דמיתי׳ רעיתי שתקתי׳ מלעקת׳ שנאת׳ ואתם תחרישון וזאת ראיתי בספרי אגדה דבר אחר דמיתיך רעיתי שם דמיתיך רעיתי שם הראיתי לכל שרעיתי את · לסוסתי קבוצת סוסי ובלשון לע״ז קבליי״ש אי דמיתיך אר״ יסמאי בלע״ז כמו אותי דימו להרוג כי שם קשטתי בקשוטים נאים : נאוו לחייך בתורים · שורות כזמי אזן ומנחת זהב : צוארך בחרוזי׳ · ענקי זהב ומרגליו׳ חרוזות בפתילי זהב של בית היס : תורי זהב נעשה לך כמלכנו אני ובית דיני לפני בא פרעה שאשיאנו ואחזק את לבו לרדוף אחריך עם כל שנת

מסרה			תולדת אהרן
נ׳ נ׳ומ״ג	סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי	סמכוני ובעדן די שמעית	אהרן
... נ׳ וח׳ נתפוחים :	בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה	ית קליה די מתמלל מגו	סמכוני נינה כא
נ׳ ד׳	אָנִי׃ שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי	שלהובית אשתא זעית	
	וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי	ורתעית בתראי מן רתיתא	השבעתי
	אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת	בכן קריבית לות משה ואהרן	כתוכות קיא
ג	אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־	ואמרית להון קבילו אתון קל	
	תעירו	פתגמי דיי מגו אשתא ואעילו יתי לבית מדרשא	

ואסגידו יתי בפתגמי אוריתא די עלויהון אתבסס עלמא והכוי רדירין על צוארי מפשר מליא קדישין דמתיקן על מוריני כתפוחי גנתא דעדן ואחי עסיקא בהון מאים אתסא כהון ארום מרעת חבתא אנא : שמאלו כד הוו עמא בית ישראל אזלין במדברא הוו ענני יקרא מסחרן להון ארבעה מארבע רוחי עלמא בגין דלא ישלוט בהון עינא בישא וחד מן עלויהון בגין דלא ישלוט בהון שרבא ושמשא ואוף לא מטרא וברדא וחד מלרע להון די הוה מסובר יתהון היכמה דמסובר תורבינא ית ינקא בעטפיה וחד הוה רהט קדמיהון מהלך תלתא יומין למכבא טוריא ולמרמי מישריא וקטיל כל חיון קלן ועקרבין די במדברא וחזה מאלל להון אתר כשר למבת בגין דהוו עסיקין באולפן דאוריתא דאתיהיבת להון ביד ימינא דיי : השבעתי בתר כן אתאמר למשה בנבואתה ומן קדם יי למשלח אונדין לאללא ית ארעא וכדו תבו מלאללא אפיקו שום ביש על ארעא דישראל ואתעכבו ארבעין שנין במדברא פתח משה בפומיה וכן אמר אשבעית יתכון כנשתא דישראל ביי צבאות בתקפי ארעא דישראל דלא תזידון למסק לארעא דכנען עד דיהא

רעוא

רש״י

שהם גנזי אוצרותיו כדי שכעסה לך תורי קמוטי הזהב : עם נקודות הכסף · שהיה בידך כבר שהוצאת ממצרים שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים · נקודות כלי כסף מנוקדים ומנויירים בחברבורות וגוונים : על שהמלך במסבו : יושבת כנסת ישראל ואומרת כל זה אמת טובה גמלתני ואני גמלתיך רעה כי בעוד המל׳ על השלחן מסבת חופתו נרדי נתן ריחו חילוף להאי׳ בעוד שהשכינ׳ בסיני קלקלתי בעגל ולשון חבה כתב הכתוב נתן ריחו ולא כתב הבאיש או הסריח לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה : צרור המור דודי לי : דודי כעסה לי כמי שיש לו צרור המור בחיקו ואמר לו הרי לך צרור זה שיתן ריח

טוב

אבן עזרא

ואמרה אע״פ שריחי כודף ואפילו המלך כשהוא במסיבו יתאו׳ להריח נרדי יותר טוב ריח כודף יש לדודי שהוא צרור המור והייתי מתאוה שילין בין שדי והייתי חושבת שאני מחבק׳ אשכול הכופר :

(הפעם השלישית)

אם לא תדעי · הפינס הנביא שהתנבא להם במצרים ויש אומרים שהיה אהרן וכן ענין שלח נא ביד תשלח שלח נא ביד אותו שתשלח אותו בכל עת : את גדיותי׳ · הם קטני אמנה שאין להם דעה נכונה : לסוסתי · החל הנביא ואמר לישראל מפי הגבור׳ לסוסתי וכאו לחיי בתורים והענין כי תנאי ממצרי׳ בכלי כסף וזהב ושמלות ועכתה כנסת ישראל עד שהמלך במסיבו והענין

הסיבאני

קול דודי ר"ה יא

תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ: קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות: דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלינו

י"א נסע"ג
דסיפ':
נ'
נ'
ו"א"ג

רעוא מן קדם יי ויסופון כל דרי אנשי קרבא לממת מגו משריתא היכמה דהוו אחוכון בני אפרים די נפקו תלתין שנין ממצרים עד לא מטא קצא ונפלו ביד פלשתאי דיתבין בגת וקטלו יתהון אלהין אוריכו עד זמן ארבעין שנין ובתר כן יעלון בניכון ויחסנון יתה: קול אמר שלמה מלכא בעדן דהוו יתבין עמא בית ישראל במצרים סליקת קבילתהון לשמי מרומא הא בכן אתגלי יקרא דיי למשה על טורא דחורב ושדר יתיה במצרים למפרק יתהון ולאפקא יתהון מגו רחוק מרות מצרים וטפו על קצא בגין זכותא דאבהתהון דמתילין לטוריא ושור על זמן שעבודא מאה ותשעין שנין על צדקתא דאמהתן דמתילן לגלמתא:

דומה אמרת כנשתא דישראל בזמן דאתגלי יקרא דיי במצרים בליליא דפסחא וקטל כל בוכרא רבא על חיותא קלילא ורהט כטביא ובאורזלא דאילא ואגן על בתיא די אנן תמן ואתעתד בתר אשורתנא ואשגח מן כותא ואסתכל מן חרכיא וחזא דמא דנכסא דפסחא ודמא דגזרת מהולתא דחקיק על תרענא וחש מן שמי מרומא וחמא לעמיה דאכלין ית נכסת חגא טויא נורא על תמכה ועולשין ופטירין וחס עלן ולא

אבן עזרא

בשיבואני אל הר האלהים אז יתן נרדי ריחו והוא ריח הקטורת: בין שדי ילין· בין הכרובים או באמצע מחנה ישראל: אשכל הכופר· יש אומרי' שהוא הכותבת והקרוב שהוא כמו בלשון ישמעאל וכן בלשון לע"ז כי הוא אשכולות: עין גדי· מקום בארץ ישראל שימצא שם אשכל הכופר: עיניך יונים· כעיני יונים כי מנהג בני יונה שלא להתחבר אלא עם הזוג שלה: רעננה· דומ' כעץ רענן: רהיטנו· מלברי רבותינו ז"ל: ברותים. אין לו חבר ויש אומרים שהוא ברושי' ויש אומר כי רהיטנו הוא כמו ברהטים בשקתות המים אם כן יהיו ברותי' כמו אבני שיש. חבצלת· יש אומרים שהיא ורד ויש אומרים שהוא צמח אחד בכבד יש לו ריח טוב ועינו כעין שחרות: שושנת· יש אומרי' שהוא צמח לבן ויש לו ריח טוב והוא חס מאד

רש"י

טוב מן הראשון שאכלת כך הק"בה נתרצ' לישרא' על מעשה העגל ואמר להם כפר' על עונם ואמר התנדבו למשכן ויבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל: בין שדי ילין· אף לפי שאמרתי בו אמר לשכון שם בין שדי בין שני בדי הארון: אשכול הכופר· יש בושם ששמו כופר כמו כפרים עם נרדי' ועשוי כעין אשכלות: בכרמי עין גדי· שם מקום ושם הוא מצוי וראיתי באגדה שאותן כרמי' עושי' פירות ארבעה או חמשה פעמי' בשנ' ודוגמא היא לכמה כפרות ומחילות שמחל להן הק"בה על כמה נסיונו' שנסוהו במדבר: הנך יפה רעיתי· אני הייתי בושה בקלקולי והוא חזקני בדברי רצויים לומר סלחתי כדבריך והדי את יפה ויפה כי עיניך יונים כלומר כלה שעיניה כשורים כל גופה צריך בדיקה ושעיניה כאי' אין גופה צריך בדיקה והדוגמא זו היא מחלתי לך על עונך והרי את יפה בנעשה והנך יפה בנשמע יפה במעשיך אבות יפה במעשיך: כי עיניך יונ'· צדיקים יש ביך שדבקו

כי

נ׳ י׳ נ׳ כְּתָלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת
פס׳ ויקלמא ל מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים׃ עָנָה דוֹדִי
נ׳ מס אלכר וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי
נ׳ וּלְכִי־לָךְ׃ כִּי־הִנֵּה סתיו קרי
הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ
לוֹ׃ הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת
הזמיר

אחרן ולא יהב רשותא למלאך מחבל לְמחבלא בן׃ ענה ובעדן צפרא אתיב רחימי ואמר לי קומי לך כנשתא דישראל רחימתי די מלקדמין ושפירת עובדין אזילי נפקי מן שעבוד מצראי׃ כי הנצנים תענית פ״ה אֲרום הא זמן שעבודא דדמי לסתוא פסק ושניא דאמרית לאברהם ביני פלגיא אתקטעו ומרות מצראי דמתילא למטרא טרידא חלף ואזל ולא תוספון למחזיהון עוד עד עלמא׃ הנצנים ומשה ואהרן דמתילו ללולבי דתמר אתחזו למעבר נסין בארעא דמצרים ועדן קטוף בוכריא מטא וקל רוחא דקודשא דפורקנא דאמרית לאברהם אבוכון כבר שמעתון מה דאמרית ליה ואף ית עמא די ישתעבדון בהון דאן אנא ובתר כן יפקון בקנינא

רש״י

בי יונה זו שמשמרת את בן זוגה איננה מניחתו שיזדווג לאחר כך ויאספו אליו כל בני לוי ולא טעו בעגל ועוד הנך יפה במלאכת המשכן שנא׳ והנה עשו אותה וגו׳ ויברך אותם משה הרי שקלסם על כך׃ הנך יפה דודי אף נעים׳ לא היופי שלי אלא שלך אתה הוא היפה׃ אף נעים׳ שעברת על פשעי והשרית שכינתך בתוכי וזהו קילוס של ירידת האש וירא כל העם וירונו׃ אף ערשינו רעננה׳ ע״י נעימותיך הנה רעננה ערשינו בבנינו ובבנותינו שהיו כולם נקבצים אליך פה שנ׳ ותקהל העדה וגו׳ המשכן קרוי מטה שנ׳ הנה מטתו שלשלמה וכן המקד׳ קרוי מטה שנאמר ביואש בחדר המטות אשר בבית ה׳ על שהם פריין ורביין של ישרא׳׃ קורו׳ בתינו ארזים׳ שבח המשכן הוא זה׃ רהיטנו לא ידעתי אם לשון קרשים או לשון בריחי׳ אך ידעתי שאף בלשון משנה שכינו רהיטי ביתו של אדם הן מעידים בו׳ חבצלת׳ היא שושנה׃ שושנת העמקים׳ נאה משושנ׳ ההרים לפי שמרטב׳ תמיד שאין כח החמ׳ שולט שם׃ כשושנה בין החוחים׳ שמנקבין אות׳ ותמיד היא עומדת בנויה ואדמימות׳ כן רעיתי בין הבנות מפתות אות׳ לרדוף אחריה׳ לזנות כמות׳ אחרי אלהים אחרים והיא עומדת באמונת׳׃ כתפוח׳ אילן של תפוחים משבו׳ בין אילני

אבן עזרא

אחד עד שריחו יכאיב הראש ויתכן להיותו כן ויהיה פירושו מן שם כי לעולם היא ש שה עלים לנכים גם בתוכו כדמות בד סעיפים ארוכים גם הם ששה ויהיה פירו׳ שפתותיו שושנים בריח לא בעין׃ כתפוח׳ כאילן התפוח׃ ודגלו׳ מן דגל מחנה יהודה׃ אשישות׳ כלי זכוכית מליאות יין׃ רפדוני׳ בלשון ישמעאל כמו חזקוני ויש אומ׳ שימו היציע תפוחים מן רפידתו זהב ירפד חרוץ עלי טיט שענינו ענין הצעה והוא רחוק בעיני׃

(הפעם השנית)

הנך׳ אמר הוא הנך יפה׃ אמרה היא הנך יפה דודי ויש לי במדינה ערש רעננה ובית נכבד וזה ענין קורות בתינו ארזים׃ אני׳ לכן אני עתה בחוץ כמו חבצלת השרון ואין מריח׃ כשושנה׳ אמר הוא׃

(הפעם השלישית)

אשכול הכופר׳ משל על השכינה׳ ענתה שכינה אחר שכל זה חשבת יפה את ענתה כנסת ישראל עוד אעשה ערש והוא הבית כשתכניסני לארץ ישראל׳ לכן אני עתה כמו חבצלת שהיא בשרון שהוא מקום מישור כל אדם ישיגנה ו כשושנה בעמק רגל תרמסנ׳ ואני מתפחד׳ אמרה שכינה אני אשמור אותך שלא יגע בך רע כשושנה

בין

אהרן

התאנה כדס מז

בקינינא שגיא וכען צביתי
למעבר מה דקיימית ליה
במימרי: התאינה כנשתא
דישראל דמתילא לבכורי
תאנים פתחת פומה ואמרת
שירתא על ימא דסוף ואף
עולימיא ויניקיא שבחו למרי
עלמא בלישנהון מן יד אמר

הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נ
נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ : הַתְּאֵנָה
חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נ׳
נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי ין קרי לָכִי רַעְיָתִי
יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ : יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי נ׳ ונכי׳
הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה
הַרְאִינִי

להון מרי עלמא קומי לך כנשתא דישראל רחמתי ושפרתי אזילי מכא
לארעא דקיימית לאבהתך : יונתי וכד רדף פרעה רשיעא בתר עמא
דישראל הות מתילא כנשתא דישראל ליונתא דסגירא בחגווי טנרא
וחיויא שעיק לה מגיו ונצא מעיק לה מברא הכדין הות כנשתא דישראל
סגירא מארבע סטרוי דעלם דמן קדמיהון ימא ומן בתריהון רדיף סנאה
ומן תרין סטריהון מדברין דמליין חיוין קלן דנכתין וקטלין בארסיהון ית
בני נשא ומן יד פתחת פומה בצלו קדם יי ונפקת ברת קלא מן שמי
מרומא וכן אמרת אנת כנשתא דישראל דמתילא ליונתא דכיתא
ומטמרא בסנור חגוי טנרא ובחביוני דרגתא אחזיני ית חזויך וית
עובדיך דתקנן אשמעני ית קליך ארום קליך ערב בצלותא בבית

מיקדש

אבן עזרא

בין החוחי׳ .ענתה כנסת ישר׳ אם תשמרני לעול׳
אשב בצלך · ועכין פריו שאשמע כל מצותי׳ :
בית היין · הוא בית ה׳ מקו׳ נסוך היין ועני׳
אשישו׳

רש״י

אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם
ובריח : כן דודי בין הבני׳. בין הבחורי׳ והדוגמה
כך הקב״ה מכל האלהי׳ יבחר לפיכ׳ בצלו חמדתי
וישבתי ומדרש אגדה התפוח הזה הכל בורחים
הימנו לפי שאין לו צל כך ברחו כל האומות מעל הקב״ה במתן תור׳ אבל אני בצלו חמדתי וישבתי : אל בית
היין · אהל מוע׳ ששם ניתנו פרטי׳ וביאוריה של תורה · ודגלו עלי אהבה · וקבוצתי שדגלני שיו אהבה
היא עלי עודני זוכרת אהבתו ודגלו אשר ייט בלע״ז · סמכוני · עתה כמדת החולי׳ באשישי ענבים או
באשישו׳ סלת נקי׳ : רפדוני · רפדו רפידתי סביבותי בתפוחי׳ לריח טוב כדר׳ החולי׳ כי חולה אני
לאהבתו כי נמאתי לו פה בגלותי רפיד׳ לשון מצע היא כמו ירפד חרוץ עלי טיט : שמאלו תחת לראשי
במדבר : וימינו תחבקני דרך ג׳ ימים נוסע לתור להם מנוח׳ ובמקו׳ המנוח׳ מוריד להם מן ושלו כל זה
אני זוכרת עתה בגלותי וחולה לאהבתו : השבעתי אתכם · אתם האומות : בצבאות או באילות ·
שתהיו הפקר ומאכל כצביי׳ ואיילי׳ : אם תעירו ואם תעוררו את האהבה · שביני לדודי לשנותה
ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם : עד שתחפץ · בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא חפץ בי ·
עד שתחפץ כמו עד שהמלך במסיבו בעוד שהמלך במסיבו · אם תעירו אם תשניאו כמו ויהי ערך
ופשרה לערך · ואם תעוררו כמו מעורר על השד׳ קלניי״ר בלע״ז יש מדרשי אגדה רבים ואינ׳ מתיישבים
על סדר הדברי׳ כי רואה אני שנתנבא שלמה ודבר על יציאת מצרים ועל מתן תור׳ והמשכן וביא׳ הארץ
ובית הבחירה וגלות בבל וביאת בית שני וחורבנו : קול דודי · שוזר המשורר על הראשונו׳ כאדם שקצר
דבריו וחוזר ואומר לא אמרתי לפניכ׳ ראשית הדברים הוא התחיל ואמר הביאני המלך חדריו ולא סיפ׳
איך פקדם במצרי׳ בלשון חבה ועכשיו חוזר ואומר · משיבה זו שאמרתי להם שמשכני דודי ורצתי
אחריו ·

נ׳ הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי
אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב
וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ אֶחֱזוּ־לָנוּ יתירין ו״ל
שְׁעָלִים שְׁעָלִים קְטַנִּים כולהון חסר
מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ במ״ב וילך
סְמָדַר׃ דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ שמשון
הָרֹעֶה שעלים הלכו

מוּקְדָשׁ זְעֵיר וְחֶזְוֵיךְ שַׁפִּיר אהרן
בְּעוֹבָדִין טָבִין׃ אחוו בָּתַר כי קולך
דְּעֲבַרוּ יַת יַמָּא אִתְרַעֲמוּ עַל ברכות כח
מַיָּא וַאֲתָא עֲלֵיהוֹן עֲמָלֵק נדה לא
רַשִׁיעָא דִּי נְטַר לְהוֹן דְּבָבוּ עַל אחזו לנו
עֵסֶק בְּכֵירוּתָא וּבִרְכְּתָא דִּי סוטה יב
שְׁקַל יַעֲקֹב אֲבוּנָא מִן עֵשָׂו
וַאֲתָא לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל
עַל דְּבַטִּילוּ פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא וַהֲוָה עֲמָלֵק רַשִׁיעָא גָּנֵב מִתְּחוֹת גַּדְפֵי עֲנָנֵי
יְקָרָא נַפְשָׁתָא מִשִּׁבְטוֹי דְּדָן וּמְקַטֵּל יָתְהוֹן עַל דַּהֲוָה בִידֵיהוֹן פִּסְלֵיהּ
דְּמִיכָה בְּהַהִיא שַׁעְתָּא אִתְחַיָּבוּ בֵית יִשְׂרָאֵל דְּמַתִּילִין לְכַרְמָא לְאִתְחַבָּלָא
אִלּוּלֵי צַדִּיקֵי דָּרָא הַהוּא דְּמַתִּילִין לְכוּסֵם טָב׃ דודי בְּהַהִיא שַׁעְתָּא
הֲדַרוּ בְּתִיוּבְתָּא בְּכֵן אִתְעֲתַר משֶׁה נְבִיָּא וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וִיהוֹשֻׁעַ
מְשׁוּמְשָׁנֵיהּ אַזְרֵז וּנְפַק מִתְּחוֹת גַּדְפֵי עֲנָנֵי יְקָרָא דַּייָ וְעִמֵּיהּ גּוּבְרִין
צַדִּיקַיָּא דְּדָמִין בְּעוֹבָדֵיהוֹן לְוַרְדָּא וְאַגִּיחוּ קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וְתַבָּרוּ יַת
עמלק

רש״י

אחריו כן היתה כואם הייתי אוורת לגאולה עד תם ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרי׳ · וקול דודי הנה זה בא · לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ כגבעות : דומה דודי לצבי · בקלות מרוצתו שמיהר לבא כצבי וכעופר האיילים עופר איל בחור : הנה זה עומד וגו׳ סבורה הייתי לישב עגונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנא׳ ראה ראיתי את עני עמי וגו׳ : ענה . לשון עניה ולשון נעת קול רם וזה בניין אב לכלם ועני הלוים : ואמר לי · ע״י משה : קומי לך · אעלה אתכם מעוני מצרי׳ : הנה הסתיו עבר אין עכשיו טורח בדרך סתיו חורף תרגום סיתוא : הנצנים נראו בארץ · קרבו ימי החמה שהאילנות מוציאין פרחי׳ והולכי דרכים מתענגי׳ לראות׳ : עת הזמיר הגיע שהעופו׳ כותכין זמר וקול ערב להולכי דרכי׳ : וקול התור · כמשמעו תורים ובני יונה דרך העופות להיות מסוררים ומצפצפים בימי ניסן : התאנה חנטה פגיה · כמשמעו : והגפנים סמדר · כשנופל הפרח והענבים מובדלים זה מזה ונכרים כל ענבה לעצמה קרויה סמדר · כל הענין הזה לפי פשוטו לשון חבת פתוי שבחור מרצה את ארוסתו לילך אחריו כן עשה לי דודי : ענה דודי · על ידי משה : ואמר לי · על ידי אהרן : קומי לך · זרזי עצמך וישאלו איש מאת רעהו : כי הנה הסתיו עבר · אלו ארבע מאות שנה דלגתים למנותם משנולד יצחק · הגשם שהוא טרחותו של סתיו חלף והלך לו כלו׳ שמנים ושש שנה של קושי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משנולדה מרים הקשו המצריים שיעבוד על ישראל ולכך נקראת מרים על שמררו׳ . הנצני׳ נראו בארץ · הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל צרכיכ׳ : עת הזמיר הגיע שאתם עתידי׳ לומ׳ שירה על הים : וקול התור קול התייר הגדול . דבר אחר קול התור קול שהגיע זמן יציאתכם ממצרים : התאנה חנטה פגיה · הגיע זמן של בכורי׳ לקרב שתכנסו לארץ : והגפנים סמדר · קרב זמן נסכי היין · דבר אחר כשרים שבכם חנטו והנצו לפני מעשים טובי׳ והריח ריח טוב : קומי לכי · כתיב יו״ד יתירה קומי לך לקבל עשר׳ הדברות : דבר אחר התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל שכלו בשלשת ימי אפלה : והגפנים סמדר נתנו ריח · אלו הנשארים מהם עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש בפסיקתא : יונתי בחגוי הסלע . זה נאמ׳ על אותם

אבן עזרא

אשישו׳ ותפוחים הם המעוררים הלא תראה ימשל דברי הנבואה ליין וחלב וכן חכמות נשים בנתה בית׳ משל ייכה ועוד תפוחי זהב : שמאלי תחת
לראשי

הרעה בשושנים: עד שיפוח ג
היום ונסו הצללים סב דמה ד' ו' חס' י'ג
לך דודי לצבי או לעפר
האילים על הרי בתר: ג ז'
על משכבי בלילות בקשתי ד'
את שאהבה נפשי בקשתיו
ולא מצאתיו: אקומה נא ג
ואסובבה בעיר בשוקים ב' את תמוננתך
וברחבות דשיר השירי' ת'ל:

עמלק וית עמיה בשמתא דיי וקטלה ותבירא ובפתגם דחרב: עד וכזערות יומיא עברו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עליהון ואשתארו מפרסמן ואתרוקנו ית תקון זיניהון דחקיק ביה שמא רבא מפרש בשבעין שמהן ובעא יי לחובדא יתהון מן עלמא אלולי דאדכר קדמוי קים דקיים במימריה לאברהם ליצחק וליעקב דהוו קלילין בפולחניה כטביא וכאורזילא דאילא ותקרובתא די קרב אברהם ית יצחק בריה בטור מוריה ומן קדמת דנא קרב תמן ית קורבניה ופלג יתהון בשוה: על וכד חזו עמא בית ישראל דאסתלקו ענני יקרא מעליהון וכלילא דקודשא דאתיהב להון בסיני אתנטילת מנהון ואשתארו חשיכין כליליא ובעו ית כלילא דקודשא דאסתלק מנהון ולא אשכחוהי: אקומה אמרין בני ישראל אלין לאלין נקום וניזיל ונסחר למשכן זמנא דפרסיה משה מברא למשריתא ונתבע אולפן מן קדם יי ושכינת

אבן עזרא

לראשי עופ' הערב והבקר: לשון זכרים צבי צבאים וכנצאים על ההרים ולנקבות צבאות: מקפץ: תרגום לנתר בהן לקפצא בהון: עפר האילים

רשי

שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם חונים על הים ואין מקום לנוס לפניה' מפני הים ולא להפנות מפני חיות רעות למה היו דומין באותה שעה ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיקי הסלעי' והיה הנחש נושף בה תכנס לפני' הרי הנחש תצא לחוץ הרי הנץ אמר לה הק"בה הראיני את מראיך את כשרון פעלתך למי את פונה בעת צרה: השמיעני את קולך · ויצעקו בני ישרא' אל ה': בחגוי · בנקיק והוא לשון שבר ודוחה לו יחוגו וינועו והית' אדמ' יהודה למצרים לחגא וכשבן רבי' קורא להן חגוי וכן קנ' קלוי וכן ויכרות את מדויהם: מדרגה · איסקלו"ש בלע"ז כשעושין חריץ סביבו' המגדלי' ושופכי' העפר למעלה להגביה התל סביב עושין אותו מדרגות מדרגו'ז' למעלה מזו: בסתר המדרגה · פעמי' שיש בהן חורים ונכנסי' שם שרצים ועופות: אחזו לנו שועלים · שמע הק"בה את קולם צוה את הים ושטפם זהו אחזו לנו השועלים הללו הקטנים עם הגדולי' שאף הקטנים היו מחבלי' את הכרמי' בעוד כרמינו סמדר שהענבים דקים כשהיתה בת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו והיו המצרים נכנסים לבתיהם ומחפשין את הזכרים והתינוק טמון והוא בן שנה או בן שנתים והן מביאין תנוקו' מבית מצרי ותינוק מצרי מדבר ותינוק ישראל עונה ממקום שטמון שם והיו תופשין ומשליכין אותו ליאור ולמה קרא אותם שועלי' מה השועל הזה מביט לפנות לאחוריו לברוח אף מצרים מביטים לאחוריהם שנאמר אנוסה מפני בני ישראל: שועלים קטנים · כתיב חסר וי"ו על שם שהיה נפרע מהם במים שנמדדו בשעלו של מקום: דודי לי ואני לו · הוא כל צרכיו תבע ממני ולא צוה אלא לי עשו פסח קדשו בכורות עשו משכן הקריבו עולות ולא תבע מאומה אחרת: ואני לו · כל צרכי תבעתי ממנו ולא מאלהי' אחרי':

הרועה

וברחבות אבקשה את
שאהבה נפשי בקשתיו ולא
מצאתיו: מצאוני השמרים
כ׳ וחס׳ ו״ו נכ״פ׳: הסבבים בעיר את שאהבה
נפשי ראיתם: כמעט
נ׳ שעברתי מהם עד שמצאתי
נ׳ את שאהבה נפשי אחזתיו
נ׳ י״ג מ״ל כל״פ׳: ולא ארפנו עד שהביאתיו
נ׳ ומ״ל אל בית אמי ואל חדר הורתי:
השבעתי אתכם בנות
ירושלם בצבאות או באילות
נ׳ השדה אם תעירו ואם
תעוררו

ושכינת קודשא דאסתלקת מננא וחזרו בקרוין ובפלטיא ובפתין ולא אשכחו: מצאוני
מצאוני אמרת כנשתא דישראל. אשכחו יתי משה ואהרן וליואי נטרי מטרת מימרא דמשכן ומנא די מסחרן יתיה חזור חזור ושאילית להון על עסק שכינת יקרא דיי דאסתלקת מני. אתיב משה ספרא רבא דישראל וכן אמר אסק לשמי מרומא ואצלי קדם יי מאים יכפר על חוביכון וישרי ית שכנתיה ביניכון כמלקדמין:

כמעט כזעיר צבחר הוה ותב יי מתקוף רוגזיה ופקיד למשה נביא למעבד משכן זמנא וארונא ואשרי שכנתיה בגויה ועמא בית ישראל הוו מקרבין קורבניהון ועסיקין בפתגמי אוריתא בארון בית מדרשא דמשה רבהון ובקטונא דיהושע בר נון משומשניה: השבעתי כד שמעו שבעא אומיא דבני ישראל עתידין למחסן ית ארעהון קמו כחדא וקציצו ית אילניא וסתימו ית מבועי מיא וצדיאו ית קרויהון ועריקו אמר קודשא בריך הוא למשה נביא אנא קיימית לאבהתהון דאלין לאעלא ית בניהון לאחסנא ארעא עבדא חלב ודבש וחכדין אנא מעלית בניהון לארעא צדיא וריקניא כען אנא מעכב יתהון ארבעין שנין במדברא ותהי אוריתי מתערבא בגופיהון ומבתר כן אנון עממין רשיעין יבנון מה דאצדיאו בכן אמר משה לבני ישראל אשבעית לכון כנשתא דישראל ביי צבאות ובתקיפי ארעא דישראל דלא תזירון למסק לארעא דכנענאי

עד

רש״י

ברועה את צאנו בשושנים במרעה טוב ונוח ויפה: עד שיפוח היום. מוסב למקרא שלמעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן שגבר העון ושזפתני השמש כחום היום וגבר השרב: ונסו הצללים חטאנו בעגל חטאנו במרגלים. ונסו הצללים זכיות המגינות עלינו פרקתי עולו: סוב דמה לך דודי גרמתי לו להסתלק מעלי על הרים המופלגים ממני: בתר לשון חלוקה והפלגה: על משכבי בלילות בצר לי שישבתי אפילה כל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל נזופים: בקשתיו ולא מצאתיו כי אינני בקרבכם כי לא אעלה בקרבך: אקומה נא ואבקשה ויחל משה ואעלה אל ה׳: מצאוני השומרים משה ואהרן. את שאהבה נפשי ראיתם מה מצאתם בפיו: כמעט שעברתי מהם קרוב לפרישתם ממני

לסוף

אבן עזרא

האילים הוא הקטן. כתלנו ידוע בלשון תרגום ולא מצאנו בכתלייא וכן חרכים תרגו׳ בעד החלון מן חרכא וכן הסתיו כתרגום וקיץ וחרף סתוא:

חלף

תולדת אהרן

הנה מטתו
יבמות קט
גטין סח
סנהדרין ז כ
שבועות לה
כלם אחוזי
סנהדרין ז

עד משלם ארבעין שנין
ויהא רעוא מן קדם יי למימסר
יתבי ארעא בידיכון ותעברון
ית ירדנא ותהי ארעא כבישא
קדמיכון : מי בד סליקו
ישראל מן מדברא ועברו ית
ירדנא עם יהושע בר נון
אמרו עמי ארעא מה היא דא
אומא בחרתא דסלקא מן
מדברא מתגמרא מן קטורת
בוסמין וסעידא בזכותיה

תעוררו את האהבה עד
שתחפץ : מי זאת עלה מן
המדבר כתימרות עשן
מקטרת מר ולבונה מכל
אבקת רוכל : הנה מטתו
שלשלמה ששים גברים סביב
לה מגברי ישראל : כלם
אחזי חרב מלמדי מלחמה
איש

מסרה

י"א נטע'
מארי' ג'
ג' ומ"ל נג'
מ"ל כל יש' :
ג' ו"ח' נלי'
ג'
ג' י' ז' חא
ה' חסר
ג' וחס' י"ג'

דאברהם דיפלח וצלי קדם יי בטור מוריה ומתמרקא משח רבותא
בצדקתיה דיצחק די אתעקד באתר בית מוקדשא דמתקרי טור
דלבונתא ומתעברין לה נסין בחסידותיה דיעקב דאשתדל עמיה עד
מסק קרצתא ואתגבר מניה ואשתזיב הוא ותרי עסר שבטוי : הנה
כד בנא שלמה מלכא דישראל ית בית מקדשא דיי בירושלם אמר
יי במימריה כמה יאי בית מוקדשא הדין דאתבני לי על ידוי דמלכא
שלמה בר דוד וכמה יאין כהניא בעדן דפרסין ידיהון וקימין על דוכניהון
ומברכין לעמא בית ישראל בשתין אתין דמסירין למשה רבהון ובההיא
ברכתא מסחרא להון כשור רם ותקיף ובה מתגברין ומצלחין כל גברי
ישראל : כלם וכהניא וליואי וכל שבטיא דישראל כולהון אחדין
בפתגמי אוריתא דמתילין לחרבא ושקלן וטרין בהון כגברין מאלפי
קרבא וכל חד וחד מנהון חתימת מילה על בסרהון היכמא אתחתימת
בבסריה

אבן עזרא

חלף · כברת כמו והאלילים כליל יחלוף : הנצנים · כמו עלתה נצה והנ"ון השני נוסף : הזמיר · כמו וזמיר עריצים יענה ועניינו וזמירות העופות ויש אומר

רש"י

לסוף ארבעים שנה : עד שמצאתי שהיה עמי בימי יהושע לכבוש שלשים ואחד מלכים : אחזתיו ולא ארפנו · לא נתתי לו רפיון עד שהביאותיו אל משכן שילה בשביל כל זאת שעשה לי : השבעתי אתכם · האומות בהיותי גולה ביניכם : אם תעירו ואם תעוררו · אהבת דודי ממני על ידי פתוי והסתה לעוזבו לשוב מאחריו : עד שתחפץ · בעוד שאהבתו חפץ עלי : מי זאת עולה מן המדבר · כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים ושורפין הקוצים והברקנים לעשות הדרך מישור והיה הענן והעשן עולין ורואין אותן האומות ומתמיהות על גדולתי ואומרו' מי זאת כלומר כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר וגו' כתמרות עשן גבוה וזקוף כתמר : מקטרת מור · על שם ענן הקטורת שהיה מתמר מעל מזבח הפנימי : רוכל · בשם המוכר כל מיני בשמי' : אבקת · על שם שכותשין אותו ושוחקין הדק כאבק : הנה מטתו שלשלמה · אהל מועד והארון שהיו נושאין במדבר : לה · ששים רבוא סביב לה : מגבורי ישראל · מיוצאי הצבא לבד פחותי' מבן עשרי' והיתרים על בני ששים : מלמדי מלחמה · מלחמתה של תורה וכן הכהני' הסובבים
אותה

איש חרבו על ירכו מפחד
ד׳ ב׳ נ״מ מ״ג בלילות : אפריון עשה לו
המלך שלמה מעצי הלבנון :
ד׳ מ״ג ב׳ עמודיו עשה כסף רפידתו
וחן מלין דמשמשין תוי ב׳ זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף
אהבה מבנות ירושלם :
ג׳ צאינה וראינה בנות ציון
במלך שלמה בעטרה
ג׳ ג׳ שעטרה לו אמו ביום חתנתו

וביום

אהרן בכסריה דאברהם ומתגברין
אפריון נת׳ א׳ יב בה כגבר דחרבא חגירא על
ירכיה ובגין כן לא דחלין
רפידתו מגילה ו׳ מן מזיקיא וטלני דאזלין
בליליא : אפריון היכל
קודשא בנא ליה שלמה
מלכא מן אילני ונגבילא
צאינה תענית ... ושאגי ושורבני דאיתי מן
לבנון וחפא יתיה דהב דכי :
עמודיו ובתר די שלם
יתיה שוי בגויה ית ארונא
דסהדותא דהוא עמודא
דעלמא ובגויה תרין לוחי אבניא די אצנע תמן משה בחורב דיקירין
מן כסף מזוקק ושפירין מן דהב טב ופריש ותלל מן עלויה ית פרוכתא
דתכלא וארגונא וביני כרוביא די עלוי כפורתא הות שריא שכנתא דיי׳
דשכן שמיה בירושלם מן כל כרכי ארעא דישראל : צאנה כד אתא
שלמה מלכא למעבד ית חנכת בית מוקדשא כרוזא נפק בחיל וכן אמר
פוקו וחזו יתבי פלכיא דארעא דישראל ועמא דציון בתגא ובכלילא
דכלילו עמא בית ישראל ית מלכא שלמה ביום חנוכת בית מוקדשא
וחדי בחדות חגא דמטללתא דעבד שלמה מלכא בעדנא ההיא ית
חגא :

רש״י

אותה החונים סביבות המשכן מלומדי סדר עבודתם : איש חרבו : כלי זיינו הן מסורת וסיוכים שמעמידים על ידם את הגירסא והמסר׳ שלא תשכח : מפחד בלילות : פן
יסכוה ויבואו עליהם צרות וכן הוא אומר השקו בר פן יאנף ותאבדו דרך : אפריון עשה לו : זה
אהל מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון חופת פתר לכבוד : רפידתו : משכבו ומשכבו על
הכפרת שהוא זהב : מרכבו ארגמן : זה הפרכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד :
תוכו רצוף : סדור ברצפת אהבה ארון וכפרת וכרובים ולוחות : מבנות ירושלם : אלו ישראל יראים
ושלמים להקב״ה : בנות ציון : בנים שמצויינין לו במילה ובתפילין ובציצית : בעטרה שעטרה לו
אמו : אהל מועד שהוא מעוטר בגוונין תכלת וארגמן ותולעת שני אמר רבי נחוניא שאל ר׳ שמעון
בן יוחאי את ר׳ אלעזר ברבי יוסי אי איפשר ששמעת מאביך מהו שעטרה לו אמו אמר לו משל
למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר לא זז מחבבה עד שקראה בתי שנאמר שמעי בת וראי
לא זז מחבבה עד שקראה אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעייתי לא זז מחבבה עד שקראה אמי שנ׳
שמעו אלי עמי ולאומי אלי האזינו ולאמי כתיב עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשו וכו׳ :
ביום חתונתו : יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו : וביום שמחת לבו : זה שמיני
למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר : הנך יפה רעיתי : קילסן ורצן וערבו עליו קרבנותיהם :
עד סיפוא הוא : שהטאו לפני ימי חפני ופנחס : עיניך יונים : בווייך ומראיתך ודוגמתך כיונה

אבן עזרא

אומר כי הוא מן וכרמך לא תזמור ואיננו עמו :
כתור : כמשמעו מן התורים : קנטה : המתיקה
ויש אומ׳ כי עשתה כדמות אנך מן ויחנטו
הרופאים :

וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ ד הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ י"א
יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ
כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר ג' וחד חסר הגלעד :
גִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר
הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה ג'
שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין ג' ג' ונסיב'
בָּהֶם׃ כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ
וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן ג
רקתך

חַגָּא דְמַטַּלְּתָא אַרְבְּעָה עֲסַר יוֹמִין : הנך וּבְהַהוּא יוֹמָא קָרִיב מַלְכָּא שְׁלֹמֹה אֲלַף עֲלָוָן עַל מַדְבְּחָא וְאִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ נְפַקַת בַּת קָלָא מִן שְׁמַיָּא וְכֵן אֲמַרַת כְּמָה יָאָה אַנְתְּ כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל וּכְמָה יָאָן אִנּוּן רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא וְחַכִּימַיָּא יָתְבֵי סַנְהֶדְרִין דְאִנּוּן מְנַהֲרִין לְעָלְמָא לְעַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדָמְיָין לִגְוָזְלִין בְּנֵי יוֹנְתָא וַאֲפִילוּ שְׁאָר בְּנֵי כְנִשְׁתָּךְ וְעַמָּא דְאַרְעָא אִנּוּן צַדִּיקִין כִּבְנוֹי דְיַעֲקֹב דִּי לְקַטוּ אַבְנִין וַעֲבַדוּ גַלְשׁוּשִׁיתָא בְּטוּרָא דְגִלְעָד : שניך כְּמָה יָאָן כַּהֲנַיָּא וְלֵוָאֵי דִּמְקָרְבִין יַת קוּרְבָּנָךְ וְאָכְלִין בְּסַר קוּדְשָׁא וּמַעְשְׂרָא וְאַפְרָשׁוּתָא וְדַכְיָן מִכָּל אוּנְסָא וּגְזֵלָא הֵיכְמָה דַהֲווֹ דַכְיָן עֶדְרֵי עָנָא דְיַעֲקֹב בְּעִדָּן דַּהֲווֹ גְזִיזִין וְסָלְקָן מִן נַחְלָא דְיוּבְקָא דְלָא הֲוָת בְּהוֹן אֲנִיסוּתָא וּגְזֵלָא וְכוּלְּהוֹן דַמְיָן דָּא לְדָא וְיָלְדָן תְּיוּמִין בְּכָל עִדָּן וְעַקְרָא וּמְתַכְּלָא לָא הֲוָת בְּהוֹן : כחוט וְסִפְוָתֵי דְכַהֲנָא רַבָּא הֲווֹ בָּעְיָן
בצלותא

כפלח
ברכות נז
ערובין יט
חגיגה כז
סנהדרין לז

ואבן עזרא

ברופאים : פגיה · הוא הפרי טרם שיתבשל וכן הוא בלשון ישמעאל : סמדר · כשיצא מן הגפן :
הפנים

רש"י

הזאת הדבקה בבן זוגה וכששוחטין אותה אינה מפרכסת אלא פושטת צוארה כך את נתתה שכם לסבול עולי ומוראי : מבעד לצמתך שערך כעדר העזים : הקילוס הזה דוגמת קילוס אשה הנאהבת לחתן משבחים לקישוריה שערך נאה ומבהיק כצוהר ולבנונית כשער עזים לבנות היורדו' מן ההרים ושערן מבהיק מרחוק והדוגמא שדימה כנסת ישראל לכך זו היא משבחים למחנותיך ומשכנותיך אף הריקים שביך חביבין עלי כיעקב ובניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהשיגם לבן שם · דבר אחר כאותן שנגאו על מדין בעבר הירדן שהיא ארץ גלעד ולשון זה במדרש שיר השירים · מבעד הוא לשון משבחים שרוב בעד שבמקרא דבר המסיך ומגין כנגד דבר אחר כמו ובעד כוכבים יחתום הארץ בריחיה בעדי הבעד ערפל ומבעד הוא הדבר שהוא משבחים לאותו בעד לכך הוא אומר מבעד · צמתך לשון דבר המצמצם השיער שלא יפריח לצאת וזו היא הסבכה והקישורים ולא יתכן לפרש צמתך לשון צומת שהרי התי"ו משורשת בתיבה שאם כן היה לה להיות דגושה כשהיא נסמכת לה"א לפעול בה פעולת נקבה או לוי"ו לפעול בו פעולת זכר כמו תי"ו של שבת כשהוא נותנה לנקבה היא מודגשת כמו חגה חדשה ושבתה וכן לזכר עולת שבת בשבתו ותי"ו של צמתך שהיא רפה על כרחינו באה במקום ה"א ויבא שם הקיצור צמה וכשהוא סמוך לתתו לזכר או לנקבה תהפך הה"א לתי"ו כגון שפחה תהפך לומר שפחתו שפחתה וכן אמה אמתו אמתי ערוה ערותו ערות' וכן זה צמה צמתו צמתה צמתי צמתך: שגלשו · שנקרחו גבח מתורג' גלוש כשההמון יורדות מן ההר נמצא ההר נקרח ומורט מהם : שניך כעדר הקצובות וגו' · אף קילוס זה בלשון כוי אשה : שניך · דקות ולבנות וסדורות על סדורן כצמר וסדר עדר הרחלים הברורות משאר הצאן

בקלב

ה'מ"נ כמגדל דוד נרכות לא

רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃
ה'מ"ל כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי
נ'. נ' לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי
עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים׃
שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים
לית' תלתי תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים
בשושנים

בצלותא ביומא דכפורי קדם יי ומלוי הוו מהפכין חוביהון דישראל דדמין לחוט זהריתא ומחורן יתהון כעמר נקי ומלכא די הוא רישהון מלי פקודיא כרימונא בר מן אמרכליא וארכונין דאינון קריבין למלכא די אנון צדיקיא ולית בהון מדעם ביש: כמגדל וריש מתיבתא די הוא רב די ליך חסין בזכותא ורב בעובדין טבין כדוד מלכא דישראל ועל מימר פומיה היה מתבני עלמא ובאולפן דאוריתא הוה עסק דרחיצין עמא בית ישראל ומנצחין בקרבא כאלו אחדין בידהון כל מיני זיינין דגברין: שני תרין פריקיך דעתידין למפרקיך משיח בר דוד ומשיח בר אפרים דמין למשה ואהרן בני יוכבר דאמתילו לתרין אורזילין תיומי טביא והוו רען לעמא בית ישראל בזכותהון ארבעין שנין במדברא במנא ובעופין פטימין

רש"י

בקנב ומכיין כמשרות לרועה חכם והגון ליזהר בנמרן שעושין אותן לבלי מילת ומשמרין אותן מעת לידתן שלא יתלכלך בצמר ורוחצין אותם מיום אל יום: שכולם מתאימות. לשון מתום אין מתום בבשרי כלומר תמימות אינטרי"ש בלע"ז: ושכולה. שום שכול ומום אין בהן ונאמר הדוגמא הזו על שם גבורי ישראל הכורתים ואוכלי' אויביהם בשיניהם שבינותם והרי הם מתרחקים מן הגזל של ישראל ומן העריות שלא יתלכלכו בעבירה ונאמר קילוס זה על שנים עשר אלף איש שנבאו על מדין בקנב ומכיין שלא נחשד אחד מהן על העריות שנ' לא נפקד ממנו איש ואף על הרהור הלב הביאו כפרתן ואף על הגזל לא נחשדו שהעיד עליהם הכתוב ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה ואל אלעזר וגו' ולא הבריח אחד מהן פרה אחת או חמור אחד: כחוט השני שפתותיך. נאות להבטיח ולשמור הבטחתם כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שאמרו לה את תקות חוט השני וגו' ושמרו הבטחתם: ומדברך. דיבורך והרי הוא מגזרת הכדברים בך אבל הקירות אז נדברו יראי יי' פרלר"ין בלע"ז: רקתך. היא גובה הפנים שקורין פומי"לש בלע"ז אצל העינים ובלשון תלמוד קורין אותו רומני דאפי ודומין לפלח חצי רמון מבחוץ שהוא אדום וסגלגל הרי קילוס בנוי אשה והדוגמא פירשו רבותינו ריקנים שביך מלאים מצות כרמון: מבעד לצמתך. מבפנים לקישוריך: כמגדל דוד צוארך. קומה זקופה נוי באשה והדוגמ' כמגדל דוד הוא מצודת ציון שהוא מקום חוזק ועופל ומבצר כך הוא צוארך זו לשכת הגזית שהיתה חוזק ומבצרן של ישראל ואותו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו ללמוד צורותיו ונוי מלאכת תבניתו והוא מגזרת מלפנו מבהמות ארץ והתי"ו בתלפיות כמו תי"ו שבתרבות ובתכנית: אלף המגן תלוי עליו. כך מנהג השרים לתלות מגיניהם ושלטיהם בכותלי המגדלים: שלטי. אשפות שמותפין בהן חצים כמו הברו החצים מלאו השלטים ודומה לו לשכת הגזית שמשם הוראה יוצאה שהתורה מגן לישראל ויש לומר אלף המגן כמו מגן האלף על שם דבר צוה לאלף דור: כל שלטי הגבורים. אפילו שהתלמידים נקראים על שם חצים ושלטים כענין שנאמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מילא אשפתו מהם: שני שדיך. המניקים אותך זה משה ואהרן: כשני עפרים תאומי צביה. דרך צביה

אבן עזרא

(הפעם השנית) אין את כמשלת לשושנת העמק שהיא קרובה לקחתה

בשושנים: עד שיפוח היום ו'
ונסו הצללים אלך לי אל הר ד׳ י״ן
המור ואל גבעת הלבונה: ד׳ מ׳ל נלים׳
כלך יפה רעיתי ומום אין בך: ג׳ י׳ נ׳
אתי מלבנון כלה אתי מלבנון
תבואי תשורי מראש אמנה ג׳ומ׳ י׳ נ׳
מראש שניר וחרמון ממענות י״ד נ׳ נ׳
אריות מהררי נמרים: נ׳
לבבתני אחתי כלה לבבתני נ׳ וחס׳
באחד מעיניך באחד ענק נאחת קרי
מצורניך

אהרן פטימין ומי בארא דמרים:
עד וכל זמן דהוו בית
ישראל אחדין בידיהון אומנות
כלך יפה אבהתהון צדיקיא הוו ערקין
יבמות קא מזיקי וטלני וצפרירי וטהרי
קדושין עו
סנהדרין נו מבינייהון על דהוה שכינת
יקרא דיי שריא בבית
מוקדשא דהוה מתבני בטור
מוריה וכל מזיקיא ומחבליא
הוו ערקין מריח קטורת
לבבתיני
שבת כג פח בוסמין: כלך וכזמן דעמך
בית ישראל עבדין רעותיה
דמרי עלמא הוא מקלס
יתהון בשמי מרומא וכן אמר כולך שפרתא כנשתא דישראל
ומחתא לית ביך: אתי אמר יי במימריה עמי תהי יתבא כנשתא
דישראל דדמיא לנפי דהיא צניעא ועמי תעלון לבית מוקדשא וירהון
מקרבין לך דורון ראשי עמא דיתבין על נהר דאמנה ודיירי דיתבין
בריש טור תלגא ואומיא די בחרמון ויהון מסקין לך מסין יתבי כרכין
תקיפין די אנון גברין כאריון תקרובתא מן קרוי טוריא דחסינין מן
נמרין: לבבתני קביע על לוח לבי רחמתיך אחתי כנשתא דישראל
דמתילא לנפי די היא צניעא קביע על לוח לבי חבת זוטר די בינך די
הוא צדיקא כחד מן רבני סנהדרין וכחד מן מלכיא דבית יהודה דהעדת
יהיבא

אבן עזרא

לקחתה כי אם כשושנה בין החוחים. אמרה
בתפות אלו הפסוקים דבקים עם מלת חמדתי
שהייתי חומדת שאשב בצלו ויביאני אל בית היין
וישים

רש"י

שכלה להיו יולדת תאומי' כך שניהם שוים שקולים
זה כזה. דבר אחר שני הדיך על שם הלוחו' תאומי
שכיה שהם מכוונות במדה אחת וחמשה דברות
על זו וחמשה על זו מכוונין דבור כנגד דבור
אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות של הקב"ה: לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר
עבוד' זרה דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים. לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו
לישבע לשקר. זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת
בראשית. כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו:
ברועי'. את נאכם בשושני' ומדריכי' אותם בדרך נוחה וישרה: עד שיפוח היום. עד שתתפשט החמה:
ונסו הצללים. הוא עת שרב וחום היום אני אלך ואת עריבה עלי: היום. הוא השמש וכן לרוח היום
וכן כי הנה היום בא בוער כתנור ומשיפוח היום אלך לי בהר המוריה בבית עולמים בב"ר. כלומר
משחטאו או לפני לחלל את קדשי ולכאן מכחתי בימי חפני ופנחס אסתלק מעליכם ואטוש משכן הזה
ואבחר לי בהר המוריה בבית עולמים. ושם כולך יפה ומום אין בך והרצה שם כל קרבנותיך: אתי
מלבנון כלה. כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם: אתי מלבנון תבואי. וכשתשובו מן
הגולה אני אשיב עמכם ואף כל ימי הגול' בצרתך לי צר ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי כשתגלו מלבנון

ג מצורניך: מה יפו דדיך

ב׳ ג׳ ונעסו׳ אחתי כלה מה טבו דדיך

ה׳ מיין וריח שמניך מכל

וני בשמים: נפת תטפנה

ג׳ ומ״ג שפתותיך כלה דבש וחלב

ה׳. ג׳ תחת לשונך וריח שלמתיך

ג כריח לבנון: גן נעול אחתי

ה׳ כלה גל נעול מעין חתום:

ג׳ שלחיך פרדס רמונים עם

ג׳ פרי מגדים כפרים עם נרדים:

נרד

יהיבא כלילא דמלכותא על אהרן צוריה: מה כמה שפירן עלי חבתיך אחתי כנשתא דישראל דמתילא לנפיה דהיא צניעא כמרה טבן עלי חבתיך יתיר משבעין אומיא ושום טב דצדיקיך נדיף מכל בוסמנין: נפת ובעדן דמצלין כהניא בעזרתא דקודשא זלחן ספותהון יערת דובשא ולישנך נגפי צניעא בממללותיך שירין ותושבחן מתיקין כחלב ודבש וריח לבושי כהנין כריח אולבנין: גן ונשיך דמתנסבן לגוברין צניען כנגפי צניעא וכגנתא דעדן דלית רשו לגבר למעל לגוה אלהין צדיקיא דנפשהון משתלחין לגוה על יד מלאכיא ובתולתיך טמירן וגניזן באנפלין וחתימן בכן כמבועי דמין חיין דנפיק מתחות אילנא ומתפרש לארבעת רישי נהרין ואלמלי די הוא חתים בשמא רבא וקדישא הוה נפק ומבע ושטף כל עלמא: שלחיך ועולמיך מלין פקודיא הכרמונין ורחימין לנשיהון וילדן בנין כן צדיקין כותהון וריחיהון מטול דהכי כבוסמנין

דבש וחלב חגיגה יג

גן נעול יומא עה

שלחיך נזיר נ נתרא פג נדה יט

רש״י

אחתי תבואי ולא כת׳ אתי ללבנו׳ תבואי לומ׳ משע׳ יציאתכ׳ מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תגלו ותגלו: תשורי מראש אמנה. בקבלי את כלחיך תסתכלי ותתבונני מה שכר פעולתך מראשית האמונה שהאמנת בי לכתך אחרי במדבר ומסעותיך וחניותיך על פי וביאתך לראש שניר וחרמון שהיו מפוגות אריות סיחון ועוג. דבר אחר מראש אמנה הר הוא בגבול צפונה של ארץ ישראל ושמו אמנה ובלשון משנה טורי אמנון והר ההר שנאמר בו מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר וכשהגליות נקבצות ומגיעו שם הם צופים משם ורואין גבול ארץ ישראל ואוירה של ארץ ישרא׳ ושמחים ואומרים הודייה לכך נאמר תשורי מראש אמנה: לבבתני. משכת את לבי אליך: באחת מעיניך. הרבה דוגמות טובות שביך לולא היתה ביך אלא אחת מהן הייתי מתחבב ביותר וכל שכן בכולן וכן באחת ענק מצורוניך באחת מרבידי ענקי קישוטיך הם תכשיטי מצוה שישראל מצויינין בהם. דב׳ אחר באחד ענק באחד מאבותיך הוא אחד היה מיוחד וזה אברהם הנקרא ענק האדם הגדול בענקי׳: מה יפו דודיך. כל מקום שהראית לי שם חבה יפה הוא בעיני גלגל שילה נוב וגבעון ובית עולמים בוא שיסד הבבלי׳ מנוחה ושאר ויעודים מנוחה זו ירושלם ושאר ויעודי׳ מקום שנתוועדה שם שכינ׳ לישרא׳: וריח שמניך. שם טוב: נפת. מתוק: תטיפנה שפתותיך. טעמי תורה: וריח שלמותיך. מצות הגוכות הכרוכות בשלמותיך ציצית תכלת בגדי כהונה איסור שעטנז: גן נעול. על שם צניעות בנות ישראל שאין פורצות בעריות: גל נעול. יש לפרשו לשון מעיין כמו גולות עליות ויש לפרשו לשון שער וכוא

אבן עזרא

ויהיה לגלו עלי והענין בפרהסיא ויראה אהבתו ויהיה שמאלו תחת לראשי ואשביע בנות ירושלם שלא יעירוני עד שיגיע עת חפץ האהבה וזו השבועה

לשון

נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים: מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון: עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

ה באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי

שתיתי

ג׳ · ג׳
קניעות ג׳
ד׳
ג׳ מן ט״ו יתירין · ד׳ וג׳ מלא:
ג׳
ג׳ · ג׳ ומ״ג ד׳ ומ״ל בלי׳ ג׳

אהרן בבוסמנין טבין דגנתא דעדן כפורין עם רשקין: נרד דשק ומוריקא וקנה בוסמא וקנמון עם כל קיסי לבונתא מירא דכיא ואקסיל אלואן עם כל מני בוסמנין: מעיין ומיא דשילוח מרברין בניח עם מותר מיין דנגדין מן לבנון לאשקאה ית ארעא דישראל בגין דאנון עסיקין בפתגמי אוריתא דמתילין לבירא דמיין היין ובזכותא דנסוך מיא דנסכין על מדבחא בבית מקדשא דמתבני בירושלם דמתקרי לבנון: עורי ועל סטר צפונא הוה פתורא ועלוהי תרי עסר לחמין דאפין ועל סטר דרומא הות בוצינא לאנהרא ועל מדבחא הוו מקרבין כהניא קורבנא ומסקין עלוי קטורת בוסמין כנשתא דישראל אמרת יעול אלהיא רחימי לבית מקדשא ויקבל ברעוא קורבנהון דעמיה: באתי אמר קודשא בריך הוא לעמיה בית ישראל עלית לבית מקדשי דבנית לי אחותי כנשתא דישראל דמתילא לגנפי צניעא ואשריתי שכינתי בינך קבלית ית קטורת בוסמיך דעבדת לשמי שלחית אשתא מן שמיא ואכלת ית עלון וית נכסת קודשיא אתקבל ברעוה קדמי נסוך חמר סומק וחמר חור

עורי צפון ונחים קיו

דנסיכו

אבן עזרא

השבועה בעבור שידע תשוקתו לנביה וכן איילת אהבים ויעלת חן בעבור יפיה ונקיותה ושחרות עיניה כאילו אמר השבעתי אתכם בדומות לכם ביופי

רש״י

לשון ארמי בתלמוד טרוקו גלי: שלחייך. ארץ יבשה קרויה בית השלחין וצריך להשקותה תמיד ושדה בית הבעל יפה הימנה. וכאן קילס יבשה שלחיך הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה על שם קטנים שבישראל מרטיבים מעשי׳ טובים כפרדס רמוני׳: כפרים עם נרדים. מיני בשמים הם: מעיין גנים. כל זה מוסב על שלחייך ומקלסן כמעיין המשק׳ אותן והדוגמא על שם טבילות טוהר שבנות ישראל טובלות: ונוזלים מן הלבנון. ממקום נקיות שאין עכירת טיט: עורי צפון ובואי תימן. אחר שערב עלי רוחך וכו׳ משכנותיך אני מצוה את הרוח׳ צפון ותימן להפיח בגנך לצאת ריחך הטוב למרחוק והדוגמא על שם שהגליו׳ מתקבצו׳ ומכל הגוים מביאים אותם מנחה לירושלם ובימי הבנין שהיו ישר׳ נקבצים שם למועדים ולרגלים ויש׳ מפיבין יבא דודי לגנו אם אתה שם הכל שם: באתי לגני. בימי חנוכת הבית: אריתי. לקטתי והוא לשון משנה כמלא אורה וסלו ואף לשון מקרא וארוה כל עוברי דרך ונאמר על שם הקטרת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החיצון ונתקבל׳ והוא דבר שאינו נוהג לדורות ועל כן נאמר אכלתי יערי עם דבשי יש דבש שהוא גדל בקנים כענין שנאמר ביערת הדבש ויערת היא לשון קנה כמו ותסס בסוף ושויתיה ביערא ומוצצין הדבש ומשליכין הען ואני מרוב חיבה אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטר׳ כדבה

וכן

ג׳ שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ
ס׳ ׳ ל׳ חל רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃ אֲנִי
מ״ג ג׳ ואפתח יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי
ג׳ ומ״ג דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי
ג׳ ׳ ג׳ ודגש יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־
ג׳ זקף קמץ טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה׃
ג׳ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה
ג׳ אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי
איככה

דנסיכו כהניא על מדבחי
כען ארו כהניא רחמי פקודי
אכלו מה דמשתאר מן
קורבניא ואתפנקו מן טובא
דאתעתד לכון : אני בתר
כל פתגמיא האלין חבו עמא
בית ישראל ומסר יתהון ביד
נבוכדנצר מלכא דבבל
ואובילו יתהון בגלותא והוו
דמין בגלותא כגבר דמכא
דלא יכיל לאתערא משנתיה
וקל רוחא דקודשא מזהרא להון על יד נביאיא והות עירא יתהון מדמוך
לבהון ענה רבון כל עלמא וכן אמר הדרי בתיובתא פתחי פומיך ובועי
ושבחי לי אחתי רחמתי כנשתא דישראל דמתילא ליונתא בשלימות
עובדיך ארום שער רישי אתמלי מן דמערתיך כגבר דסער רישיה
מצטבע מטלא דשמיא וציצית נזרי אתמלי מן טפי עיניך כגבר
דציצית נזרוהי מלין מטפי מטרא דנחתין בליליא : פשטתי ענת
כנשתא דישראל קדם נביאיא הא כבר אעדיתי מני ניר פקודוי
ופלחית לטעות עממיא והכדין יהוון לי אפין למהדר לותיה אתיב להון
מרי עלמא על יד נביאיא ואף אנא הא כבר סלקית שכנתי מביניך
והכדין אהדור ואת עבדת עובדין בישין ואנא קדשית ית רגלי מסובתך
והיכדין

רש״י

וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ואין חטאת קריבת כדבה ואני קבלתים בו ביום : שתיתי ייני · הם הנסכים · עם חלבי · מתקו ונחו מחלב. אכלו רעים · באהל מועד אהרן ובניו ובית עולמים הכהנים כולם : שתו ושכרו דודים · אלו ישראל אוכלו בשר זבח השלמים שהקריבו לחנוכת המזבח : אני ישנה · כשהייתי שלוה ושקטה בבית ראשון נואשתי מעבוד הקדוש ברוך הוא כישנה ונרדמת : ולבי ער · זה הק״בה כך נדרש בפסיקתא׳ · ולבי ער · הק״בה שהוא צור לבבי וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי : קול דודי דופק · משרה שכינתו על הנביאים ומזהיר על ידיהם השכם ושלוח : פתחי לי · אל תגרמי לי שאסתלק מעליך : שראשי נמלא טל · לשון אדם שבא בלילה דופק על פתח אהובתו אומר כן בשביל חיבתך באתי בלילה בעת הטל או הגשם והדוגמ׳ שראשי נמלא טל שאני מלא רצון ונחת רוח אברהם אביך שערבו עלי מעשיו כטל והנני בא אליך טעון ברכות ושילום שכר מעשים טובים אם תשובי אלי : קווצותי רסיסי לילה · אף בידי הרבה קבוצות מיני פורענות ליפרע מעוזבי וממנאצי · טל הוא לשון נחת : רסיסי לילה · גשמי לילה שהן טורח ועייפות · רסיסי תרגום של רביבים וכרביבים עלי עשב וכרסיסי מלקושא · קווצות הן דבוקי שערות הראש המודבקים יחד שקורין פלונייל״ש ולפי שאחז המקרא בלשון טל ומטר אחז בלשון ראש וקווצות שדרך טל ומטר לאחז בשער ובקווצות ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שכר מצות קלות הנקות ליעשות כטל ושכר מצות
חמורות

אבן עזרא

ביופי : כשלמה זאת הפרשה והיא הלכה אל ביתה כמו שאמרה לו קורות בתינו והנה הוא בא אחריה בעת נאת בני אל׳ להתענג לחוץ לראות הגננים :
קול

אחרן וְהַכְהֵין אִטַּנְפְנוּן בֵּינָךְ
בְּעוֹבָדַיִךְ בִּישַׁיָּא : דודי
כַּד אִתְגְּלֵי מִן קֳדָם יְיָ דְּעַמָּא
בֵּית יִשְׂרָאֵל לָא צָבָן לְמֶחְרַט
וּלְמֵתַב לְוָתֵיהּ אוֹשֵׁיט מְחַת
גְּבוּרְתֵיהּ עַל שִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן
וְגָד וּפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה
נפשי יצאה לְמֶעְבְּרָא לְיַרְדְּנָא וּמְסַר יַתְהוֹן
סגת פח בְּיַד סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר
וְאַגְלֵי יַתְהוֹן בְּלַחְלַח וּבְחָבוּר
נַהֲרֵי גוֹזָן וְקִרְוֵי מָדַי וּדְבַר
מִיַּדְהוֹן עֶגְלָא מַתְכָא דְשַׁוִּי יָרָבְעָם חַיָּבָא בְּלֶשֶׁם דָּן דְּמִתְקַרְיָא פָּמְיָאס
בְּיוֹמֵי פֶּקַח בַּר רְמַלְיָהוּ וְכַד שְׁמַעַת אֲנָא רַחֲמֵי אִתְגַּלְגַּלוּ עֲלֵיהוֹן :
קמתי וּכְדוּ תַקִּפַת עֲלֵי מְחַת גְּבוּרְתָא דַיְיָ תְּרֵית עַל עוֹבָדַי וְכַהֲנַיָּא
קָרִיבוּ קָרְבָּנָא וְאַסִּיקוּ קְטוֹרֶת בּוּסְמִין וְלָא אִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא אֲרוּם מָרֵי
עָלְמָא אֲחַד דָּשֵׁי תְיוּבְתָא בְּאַנְפָּי : פתחתי אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל

אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם : דּוֹדִי שָׁלַח
יָדוֹ מִן־הַחוֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו : ג׳
קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי ג׳
נָטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר ד׳מ״ל כו׳
עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל : ג׳
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק ג׳ וא׳ חמק
עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ
בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ ג׳
קראתיו

וצביתי

אבן עזרא

קול דודי · אמרה כי דודה מרוב דלוגו ומרוצתו שמעה קול רגליו : דומה דודי לצבי · במהירות : ענה דודי · כל הפרשה : (הפעם השלישית) השבעתי אתכם זה שאמרו רז״ל כי בני אפרים יצאו ממצרים קודם שהגיע הקץ וזה ענין שתתפן ונהרגו ועליהם כתוב ויתאבל אפרים אביהם וענין בצבאות כמו שדמיה מותרים לשפוך כך יהיו דמיכם אם תתעוררו קודם הקץ : קול דודי · זהו שנראה במקום נסנה : מדלג על ההרים · על הר סיני : מן החלונות · כמו ממכון שבתו השגיח מחלוני הרקיע כמו ראה ראיתי את עני עמי : ענה דודי · שאמר לישראל ואומר אעלה אתכם : כי הנה הסתיו עבר · משל לגלות וענין הגשם כמו יום המעונן והיא הצרה שהיו בה והעיכוב כמו יום ענן וערפל : הנצנים · הם הצדיקים של ישראל : עת הזמיר · שתאמר שירה : קול

קתוב

רש״י

חמורות הקשות כטורח רסיסי לילה : פשטתי את כתנתי · כלומר כבר לימדתי לעצמי דרכי אחרים לא אוכל לשוב אליך עוד בענין שנאמר ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמים וגו׳ שהיו הדרכים האלה ישרים בעיניהם : ולשון פשטתי את כתנתי רחצתי את רגלי לשון תשובת האשה המנאפת שאינה רוצה לפתוח לבעלה הדלת לפי ששפת הכתוב בלשון אני ישנה קול דודי דופק סיים בלשון תשובה הנופלת על לשון דופק על הדלת בעת משכב השינה בלילות : דודי שלח ידו מן החור · שאצל הדלת וראיתי ידו ונהפכו עלי המון מעי לשוב לאהבתו ולפתוח לו : קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור · כלומר בלב שלם ונפש חפיצה כמקשטת עצמה להתאהב על אישה בריח טוב : מור עובר · רוח עובר ומתפשט לכל צד : ודודי חמק עבר · נסתר ונכסה ממני כמו חמוקי ירכיך סתרי ירכיך על שם שהירך בסתר וכן עד מתי תתחמקין תסתרי ותתכסי מחמת בושה שמעלת בי : נפשי יצאה בדברו · שאמר לא אבא אל ביתך כי מתחילה לא אבית לפתוח : בקשתיו וגו׳ מצאוני השומרים הסובבים בעיר · ותופסי גנבים המהלכים בלילות : הכוני פצעוני · חבלו בי חבורה כל פצע לשון מכת כלי זיין הוא כברדע״א בלע״ז. רדידי · עדיי המרודד והמרוקע עלי וכן כל הענין לשון אשת נעורים המתאוננת על בעל

נעוריה

נ׳ חסר
נ׳ וחסר ו׳
ונסיפ׳ :
נ׳. נ׳ ׳׳ י׳
נ׳ ׳

קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי ׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת ׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם אִם־תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי

צְבִיתִי לְמִתְבַּע אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ וְאִיהוּ סַלֵּק שְׁכִנְתֵּיהּ מִבֵּינֵי וְנַפְשִׁי תְּאֵבַת לְקָל מִלּוֹי תְּבָעִית שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית צַלֵּיתִי קֳדָמוֹהִי וְאִיהוּ טַלֵּל שְׁמַיָּא בַּעֲנָנֵי וְלָא קַבִּיל צְלוֹתִי ׃ מצאוני אַרְבִּיקוּ לִי כַּשְׂדָאֵי דְנָטְרִין אוֹרְחָתָא וּמְעִיקִין חֲזוֹר חֲזוֹר עַל קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם מִנִּי קְטָלוּ בְּחַרְבָּא וּמִנִּי אוֹבִילוּ בְּשִׁבְיָתָא נְטַלוּ תָּגָא דְמַלְכוּתָא מֵעַל צַוְרֵיהּ דְּצִדְקִיָּהוּ מַלְכָּא דִיהוּדָה וְאוֹבִילְיָתֵיהּ בְּרִבְלָא וְסַמִּיוּ יַת עֵינוֹהִי עַמָּא דְּבָבֶל דִּמְעִיקִין עַל קַרְתָּא וְנָטְרִין יַת שׁוּרַיָּא ׃ השבעתי אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אַשְׁבְּעִית לְכוֹן נְבִיאַיָּא בִּגְזֵירַת מֵימְרָא דַּיְיָ מָאִים אִתְגְּלֵית עֲלֵיכוֹן דַּחֲמַתְכוֹן חַוִּיאוּ קדמוהי

רש״י

נעוריה ומבקשתו וזו היא הדוגמא דודי שלח ידו מן החור כשאמרתי רחצתי את רגלי ולא אפתח לך ולא אשוב מן עבודה זרה שבחרתי בה ׃ שלח ידו׳ והראה נקמתו בימי אחז והביא עליו חיל מלך ארם ויכו בו וישב ממנו שביה גדולה וגומר ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד ׃ מעי המו עלי ׳ בא חזקיהו בנו ושב בכל לבבו לדרוש להקדוש ברוך הוא וכל דורו שלמים לא קם דור בישראל כמותם כמו שמפורש בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטוכיא ולא מצאו איש ואשה שאין בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וזהו וידי נטפו מור וגומר אף יאשיהו נאמר בו וכמוהו לא היה לפניו מלך כי ראה פורענו׳ שבאה על מנשה ועל אמון לקיי׳ שלח ידו מן החור ומעי המו ׃ פתחתי לדודי ודודי חמק עבר ׳ לא ביטל גזירתו שנאמר בחזקיהו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו׳ ומבניך אשר תוליד אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ואף ביאשיהו על ידי חולדה הנביאה הנני מביא רעה אל מקום הזה ואל יושבי וגו׳ ואומר וכמהו לא היה לפניו מלך אך לא שב יי׳ מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה ויאמר יי׳ גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת ׃ נפשי יצאה בדברו ׳ יצאה ממני בדברו דבר זה ׃ בקשתיו ולא מצאתיו ׃ ואם תאמר והלא ירמיה עומד ומתנבא בימי יהויקים וצדקיהו שובו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את הגזירה אלא להקל הפורענות ולהכין מלכותם בשובם מן הגולה לנוטעם מאין נתישה ולבנותם מאין הרס ׃ מצאוני השומרים ׳ נבוכד נצר וחיילותיו ׃ הסובבים בעיר ׳ לנקום נקמתו של מקום ׃ נשאו

אבן עזרא

התור ׳ שהגיע תור ישראל ׃ התאנה חנטה פגיה ׳ בארץ ישראל ועת להביא ממנה בכורי׳ והגפנים ליין הנסכים או ידמה אותה לתאנה שתנטה פגיה ולגפן כשהיא סמדר כמו שכתוב כענבי׳ במדב׳ מצאתי ישראל כבכורה בראשיתה ׃ בחגוי הסלע ׳ מן חוג הארץ שפירושו גלגל הסובב על הארץ והוא הפוך או הם שני שרשים והענין אחד ׃ המדרגה ׳ כמו מעלות וכמו והו ונפלו המדרגות וכן תרגם אנקלום לא תעלה במעלות לא תיסק בדרגין וכן בלשון ישמעאל ׃ ערב ׳ כמו וערבה ליי׳ שפירושו טוב ונחמד ׃ נאוה ׳ תאוה לעינים ׃ אחזו ׳ לשון צווי כמו אהבו את יי׳ שחרו בעדי ׃ מחבלי׳ משחיתי׳ כמו וחבל את מעשה ידיך ׃ על שיפוח ׳ רוח היום ׃ הרי בתר ׳ הרי כדוד מן ויבתר אותם בתוך כלומר שיתפרד ממנו ׃ בשוקים ׳ תרגום שוקות ׃

(הפעם השנית)

ועוד

תולדות אהרן	תרגום	מקרא	מסרה
	קדמוהי דמרעיתא טן חבבת רחמוהי אנא : מה ענו נביאיא ואמרו לבירת ישראל אידין אלהא אנת בעיא למפלח כנשתא דישראל שפירת מכל עממיא לאידין אנת צביא למרחל דהכרין קימת עלנא : דודי בכן	דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני : מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שככה השבעתנו : דודי צח ואדום דגול מרבבה : ראשו כתם פז קוצותיו תלתלים	ג׳ / ג׳ ונפסק / ג׳ ג׳ / ג׳ ג׳ / ג׳
דגול חגיג׳ יד / קווצותיו ערובין כא / מגילה יא / חולין סג			

שחורות

שריאת כנשתא דישראל למשתעי בשבחא למרי עלמא וכן אמרת לההוא אלהא רעותי למפלח דעטיף בימָמא באצטלא חור כתלגא וזיו יקרא דיי׳ דאנפוהי זהרין בנורא מסגיאות חוכמתא וסברא דהוא מחדת שמועין חדתין בכל יומא ועתיד לפרסמנון לעמיה ביומא רבא וטקסיה

על

אבן עזרא

ועוד יונתי בחגוי הסלע אמר לה את נסתרת בביתך ולא אוכל לראותך כמו יונה שהיא בחגוי הסלע : הראיני את מראיך · מאחד הארכים או השמיעיני את קולך ואמרי לי מה אעשה · ענתה היא ואמרה לנעריה אחזו לנו שועלים והענין לכו שמרו את הכרם מן השועלים כי אני רוצה ללון שם עם דודי שהוא הרועה בשושני׳ בעבור היות הטוב שיש לשושנים · ואתה דודי עד שיפוח רוח היום וינגלו הימים וזה ענין ונסו הצללים לך אל הרי בתר והענין כי לא אוכל עתה לצאת חוצ׳ והנה הלך לדרכו כאשר דבר לה : נשלמה הפרשה ·

(הפעם השלישית)

וקרא אותה יונתי בעבור שילאה ממצרי׳ וענין בסתר המדרגה שהיו ישראל מסותרים בעננים : הראיני את מראיך · זה שו׳ ויאמינו ביי׳ : השמיעיני את קולך · אז ישיר משה ובני ישראל או יהיה פירושו שאמרו נעשה ונשמע והוא יותר נכון : אחזו לנו שועלים · הם עובדי העגל שהשחיתו כרם יי׳ שהם ישראל ועוד הכרם היה סמדר : דודי לי ואני לו · שנהרגו עובדי העגל ומבקשים דברי השכינה : בשושנים · הם הצדיקים · ושעם עד שיפוח היום סב דמה לך על הרי בתר הוא שאמרה השכינה כי לא אעלה בקרבך ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה · אמרה כנסת ישראל על משכבי בלילות · אז חליתי כאשה שוכבת והיא בחשך בלא נר וזה ענין בלילו׳ ובקשתי השכינ׳ שתלך בקרבי · וענין בשווקים וברחובות הוא שעשו שעברו ושבו משער לשער : כתמרות · כמו עמודים כמו ותמרות כרובים ויש אומרים שהם דומות לאילן התמר : אבקת · מן אבק עפר רגליו : רוכל שוח׳ כמו המה רוכליך · מלומדי׳ רגילים כמו כעגל לא למד : אפריון · אין לו דומה ופירושו לפי ענינו בניין ככבד :

(הפעם השנית)

רש״י

את דלידי · בית המקדש : שומרי החומות · אף מלאכי השרת שהיו שומרים חומותיה כענין שנ׳ על חומותיך ירושלם וגו׳ הם הכיתו בו את האור כענין שנאמר ממרום שלח אש וגו׳ : השבעתי אתכם · האומות אנשי נבוכד נצר שראיתם בחנניה מישאל ועזריה מוסרים עצמם לכבשן האש ואת דניאל לגוב אריות על עסקי התפילה ואת דורו של מרדכי בימי המן : אם תמצאו את דודי · לעתיד לבא ליום הדין שיבוקש מכם להעיד עלי כענין שנאמר יתנו עידיהן ויצדקו : מה תגידו לו שתעידו עלי שבשביל אהבתו חליתי ביסורים קשים ביניכם יבא נבוכד נצר ויעיד יבא אליפז וצופר וכל נביאי האומות ויעידו עלי שקיימתי את התור׳ : מה דודך מדודך היו שואלין האומות את ישראל מה שביח׳ מכל השאר׳ שכך אתם נשרפים ונצלבים עליו : שככה השבעתנו · להעיד לו על אהבתך : דודי צח · לבן כמו צחו מחלב :

ואדום

יפ"ל כ'יט' שחורות כעורב: עיניו כיונים
ג'. ג'וא' על־אפיקי מים רחצות בחלב
כקלנ ד ג' ישבות על־מלאת: לחיו
ג כערוגת הבשם מגדלות
ג מרקחים שפתותיו שושנים
נטפות

על רבוא רבון מלאכין אהרן
דמשמשין קדמוי: ראשו לחיו
אוריתיה די חיא רגיגה מדהב סכת פח
טב ופירוש מליא דבדהון ערונין כח
דגורין דגורין טעמין ופקודין שפתותיו
למן דנטרין להון חורין סכת ל ופח
בתלגא ודלא נטרין יתהון פסק'ס קיז

אוכמין כאגפי עורבא: עיניו עינוהי מסתכלין תדירא על ירושלם לאוטבא לה ולברכא לה מרישא דשתא ועד סופא דשתא כיונין דקימין ומסתכלין על מפקנות מיא בגין זכותא דיתבי סנהדרין דעסקין באוריתא ומנהרין ית דינא למהוי שעיע בחלב ויתבין בבית מדרשא ומתינין בדינא עד דגמרין לזכאה ולחיבא: לחיו תרין לוחי אבנין דיהב לעמיה כתיבן בעשר שטין דמין לשטי גנת בוסמא מרבין דקדוקין וטעמין

רש"י

ואדום: קילוס כוי בחור כשהוא לבן ופניו אדמוניות: דגול מרבבה. כדגל בחיילות הרבה רבים חיילותיו רבבו הרבה קרויין רבב שכ' רבבה כצמח השדה נתתיך: ראשו. מבהיק ככתם פז. כתם הוא לשון סגולת מלכים שאוצרין בבית גנזיהם וכן יועבה הכתם הטוב וכן ולכתם אמרתי מבטחי וכן ופלי כתם: קווצותיו תלתלי'. לשון תלויים פבדלוי"ש בלע"ז: שחורו' כעור'. כל שם כויל בחור: עיניו כיונים על אפיקי מים עיניו על אפיקי מי' כמו כעיני יוני' אפיקי מים עריבי' למראה והבחורי' יונאים שם לשוט וכן מקלם המשורר עיני דודי כשהוא מביט על אפיקי מים דומות לכוי עיני יונים: רוחצות. עיני דודי בחלב: ויושבות על מלאת. כל זה לשון כוי לא בולטות יותר מדאי ולא שוקעו' אלא יושבו' על מלאת גומא שלפס הענין לפי הדוגמא והוא לשון כל דבר שעשוי למלאת גומא העשויה לו למושב כמו אבני מלואי' ומלאת בומלואת אבן: לחייו כערוגת הבשם. אשר שם כאותם ערוגו' גידולי מרקחים: מגדלות מרקחים. מגדלות של מרקחים גידולי בשמים שמפטמי'

אבן עזרא

היתה רואה בחלום וזה ענין על משכבי בלילות שהיתה מבקשת דודה עד שמצאה אותו והביאתו אל בית אמה והיתה משבעת בנו' ציון שלא יעירוה וכאשר היה בבקר רדפה הנערה אחר דודה וכאשר ראה אותה תמה אמר מי זאת עולה מן המדבר וטעם הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים כי הי' שלמה המלך הוצרך לגבורים רבים שישמרו מטתו: מפחד בלילות. שמא יחטפוה לשטים בעבור יפיה ואיך עלתה זאת מן המדבר לבדה ועוד ששלמה המלך כאשר לקח את חשוקתו הוצרך לבנות אפריון והוא היה בתוך האפריון.

(הפירוש השלישית)

עד שמצאוני השומרי' והם משה ואהרן. ומעט זמן היה שעברתי ונתפרדתי מהם והענין שעלה משה והתפלל בעד ישראל: עד שהבאתיו. אל האהרן: השבעתי אתכם. אף על פי שנכנסה השכינה עמכם לא תוכלו להכנס לארץ עד שיגיע הקץ והם אמרו הננו ועלינו וכתו' ויכום ויכתום: מי זאת עולה מן המדבר. כנסת ישראל שעלתה מן המדבר ושמעה הולכת בכל המדינות וזה ענין מקוטרת מור: וענין הנה מטתו שלשלמה היא ארץ ישר' שהיא היום מטתו של שלמה: וענין ששים גבורים ששים רבבות שם הבאים אל הארץ כאשר פקד אותם משה ואלעזר הכהן: מפחד בלילות היו מלמדי מלחמה והרגו כל נשמה כי היו מפחדים שיביאום לידי גלות: אפריון ואחר כן עשה שלמה המלך אפריון והוא בית יי': רפידתו. ביציע שלו: מרכבו. הוא המרכב המסתיר הקורות מבפנים כי כן דרך ארמוני המלכי': רצוף. ר"א מן רצפת בהט

נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן

ג׳ ד׳מ״ג נלו׳ :
ל׳א׳ מלעי׳ל
ג׳ · נ׳
ב׳ מ״ג נ׳
ומ״ל :

וְטַעֲמִין חֵיכְמְּרה דִגְנוּנִיתָא מְרַבֵּי בּוּסְמִין וְסִפְוָתֵי דְחַכִּימוֹי דְעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא זָלְחִין טַעֲמִין בְּכָל סְטַר וּמַאֲמַר פוּמְהוֹן כְּמֵירָא בְחִירָא׃ ידיו תְּרֵי עֲסַר שִׁבְטִין דְיַעֲקֹב עַבְדֵיהּ גְּלִילָן עַל צִיץ כְּלִילָא דְדַהֲבָא דְקוּדְשָׁא גְּלִיפָן עַל תְּרֵי עֲסַר מַרְגָּלִיָתָא עִם תְּלָתָא אֲבָהָן דְעָלְמָא אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב רְאוּבֵן גְּלִיף עַל אַחְמַר שִׁמְעוֹן גְּלִיף עַל עָקִיק לֵוִי גְּלִיף עַל בַּרְקָן וְעַפְרָן יְהוּדָה גְּלִיף עַל כַּהֲלֵי יִשָּׂשכָר גְּלִיף עַל אִזְמוֹרַד זְבוּלֻן גְּלִיף עַל גִּיהַר דָן גְּלִיף עַל בִּרְלָא נַפְתָּלִי גְּלִיף עַל אֶסְפּוֹר גָּד גְּלִיף עַל טַבְאָג אָשֵׁר גְּלִיף עַל פְּרוֹזָג יוֹסֵף גְּלִיף עַל מְרִיבָג בִּנְיָמִין גְּלִיף עַל אַפַּנְטוֹר דָמְיָן לִתְרֵי עֲסַר מַזָּלַיָא נְהִירִין בַּעֲשָׁשִׁית צְחִיחִין בְּעוֹבָדֵיהוֹן כְּשֵׁן דְפִיל וּבְהִיקִין כְּשַׁבְזִיזִין׃ שוקיו וְצַדִּיקַיָּא אִנּוּן עַמּוּדֵי עָלְמָא בְּסִיסָן עַל סַמְכִין דִדְהַב טָב אִנּוּן פִּתְגָּמַיָא דְאוֹרַיְתָא דְעָסְקִין בְּהוֹן וּמוֹכְחִין עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד רְעוּתֵיהּ וְאִיהוּ מִתְמְלֵי רַחֲמִין עֲלֵיהוֹן כְּסָבָא וּמְחַוֵּר חוֹבֵיהוֹן

אהרן
מראהו
כנהרין ק

אבן עזרא

ושם שענייכו עניין הכנסת אבנים בקרקע ו״א שהוא כמו סרוף מן ובידו רגפה שפירושו גחלת והוא היפר בעיני כאשר אפרשנו במקומו: מבעד לצמתך · מבפני׳ כמו בעד החלון פי׳ שיעד הרב: שגלשו · שנשקפו וכראו או יתדלגו מן העין ויש אומרים שנקרחו תרגום קרח הוא גליש והוא רחוק בעניין: כעדר הקצובו׳ · יחסר מקום רחלים כמו ומאכלו בריאה שעניכו שה בריאה ועניין הקצובו׳שוה לכן מדה אחת כאילו נחצבת כל אחת כמו חברתה וכמוהו · וקצב אחד וממנו ויקצב עץ: מתאימות · כמו תואמות ויש אומרים שים לפני כל אחת תאומים: ומדברך · כמו דיבורך: כפלח הרמון · יש אומרי׳ כחצי והקרוב שהוא בין הרמון האדום ויש מפרשים אותו מלשון פלא דבלה שהו׳לשון ביקוע כן זה ביקוע הרמון: רקתך · בין המצח והעין: צמתך · הוא השיער הרב וכמוהו גלי צמתך:

(הפעם השנית)

רצוף אהבה כלומר שרוף אהבה על אחת מבנות ירושלם ושם עטרה בראשו וכל זה עשה שלמה המלך או ראש תאותו: הנך · ואת יותר יפה מתשוקתו של שלמה ויכולתי לראותך בלי שאצטרך לעשות אפריון: שערך כעדר העזים · העניין כי מנהג העזים שיתלו בהרים הגבוהים ועומדות ברגליהן ללקט עלים לכאן ולכאן כן דימה שער ראשה שזה על זה כופל שכיך · ועניין מן הרחצה הלובן: ושכלה כמו נשברת:

(הפעם השלישית)

עמודיו רפידתו עניכו רוב הזהב והכסף וכתוב שציפהו בזהב ובכסף: מרכבו ארגמן · כעין ארגמן או הרכיב מבחוץ · וטעם נאוכה והאוכה הוא ויקהלו אל המלך שלמה: הנך יפה רעיתי עיניך יונים׳

רש״י

שמפטמין אותם מעשה רוקח: גלילי זהב כאופני זהב: ממולאים בתרשים · כל לשון מושב אבן יקרה בזהב קרוי מלאת: עשת · לשון שמכו עשתו קבון עב קרוי עשת משם״יאה בלע״ז: שן · מעצמות פיל: מעולפת ספירים · מקושטת ומתותכת בספירי׳לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת: שוקיו כעמודי שש המיוסדים על אדני פז · עמודי שש עמודי שיש וחבירו במגילת אסתר על גלילי כסף ועמודי שש: ומראהו נגוה כארזי הלבנון: בחור כארזים · כנסר בין הננים כארו

ל' : כלבנון בחור כארזים : חכו
ג' ג' אפס קנהו : ממתקים וכלו מחמדים זה
דודי וזה רעי בנות ירושלם : ו
אנא הלך דודך היפה בנשים
אנה פנה דודך ונבקשנו
ג' כתיב כן עמך : דודי ירד לגנו לערוגות
הבשם

חוביהון דבית ישראל כתלג ומתעתד למעבד נצחן וקרבא בעממיא דעברין על מימריה כעולם גבר וחסין כגלמשין : חכו מלי מריגוי מתיקן כדובשא וכל פקודוי רגינן על חכימוי מדהבא וכספא דין הוא תושבחתיה דאלהא דחימיה ודין הוא תקוף חוסניה דמרי חביבי נביאיא ומתנבאין בירושלם אנא אתיבו נביאיא כד שמעו וכן אמרו תושבחתא דיי מפום כנשתא דישראל על אידין חובא אסתלק מבינך שכינתא דיי את דשפירא עובדך מכל אומיא ולאן אתר אתפני רחימך באסתלקותיה ממוקדשך אמרת כנשתא דישראל על חובין ומרודין ואשתדור די השתכחו בי אמרין

רש"י

כארז בין שאר עצי: חכו ממתקים · דבריו ערבים: זה דודי וזה · דמות דודי וזה דמות רעי ועל כל אלה חליתי לאהבתו והדוגמא כלפי הקב"ה כך היא דודי צח ולבן להלבין עונותי צח ולבן כשנראה בסיני נראה כזקן מורה הוראות וכן בשבתו למשפט לבושיה כתלג חיור ושער רישיה כעמר נקי · ואדום ליפרע מאויביו כענין שנאמר מדוע אדום ללבושיך : דגול מרבבה · הרבה חיילות מקיפין אותו : ראשו כתם פז · תחלת דבריו הבהיקו ככתם פז וכן הוא אומר פתח דבריך יאיר פתח אנכי יי' אלהיך הראה תחלה שמשפט מלוכה יש לו עליהם ואחר כך גזר עליהם גזירותיו :
קווצותיו תלתלים · על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות : שחורות כעורב · על שם שהיתה כתובה לפניו אש שחורה על גבי אש לבנה · דבר אחר קווצותיו תלתלים כשנראה על הים נראה כבחור נלחם בגבורה : עיניו כיונים על אפיקי מים · כיונים שעיניהן צופות אל ארובותיהם כך עיניו על בתי כנסיות ובתי מדרשות ששם מוצאי התורה המשולים למים : רוחצות בחלב · כשהן צופות במשפט מבררות דין לאמתו להצדיק צדיק לתת לו כצדקתו ולהרשיע רשע לתת דרכו בראשו : יושבות על מלאת · על מלאת של עולם משוטטו' בכל הארץ צופות טובים ורעים : תוספת ד"א תלמידי חכמים שהקב"ה נותנם עינים להאיר לעולם

אבן עזרא

שהיו עובדי השם כאשר פירשתי בפעם הראשונה ועניין עיניך נביאים כי כן יקראו רואים וחוזים · ועניין שערך הם הנזירים : שניך הם הגבורים : שפתותיך · הם המשוררים : רקתך · הם הכהנים : לתלפיות · יש אומרים לתלות פיות שהם חרבות ויש אומרים כי התי"ו נוסף ויחסר אל"ף והוא מן אלפנו מבהמות ארץ ומדקדקים אמרו אין לו דומה : שלט · מיני הנשק וכן והשלטים עניינו כמו מגינים : תשורי · כמו אשורנו ולא עתה : לבבתני · לקחת לבי : ענק · מיני חלי קשורים על הצואר וכמוהו וענקים לגרגרותיך :

(הפעם השנית)

כמגדל · דימה הצוארי' שהם הקשורים שיש על צוארה כמו המגינים שהם תלויים על מגדל דוד : שני שדיך · חוזר למשל : כשני עפרים · שיש להם ריח טוב שהם רועים בשושנים אמר לה את אומרת לי שאלך אל הרי בתר עד שיפוח היום ואני לא הלכתי כי אם אל הר המור : כולך יפה · הטעם כל מה שאמרת יפה הוא בעיני ומום אין בך לכן אתי מלבנון כלה בואי · עמי תראי מראש אמנה הוא הר מקום באחרונ' והנמרי' והענין ברחימה מדבר ומאות המקומות כי הם בסכנ' ובואי עמי כי לא אוכל להפרד מעמך כי לבבתיני ולא נשאר לי לב :

(הפעם השלישית)

צוארך · המלך : אלף המגן · הם סרו : שני שדיך

הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט נ׳
שׁוֹשַׁנִּים: אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי
הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: יָפָה אַתְּ נ״ל נ״ל׳
רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה ני׳ ד׳
כִּירוּשָׁלָ͏ִם

אמרין נביאיא כען הדרי
בתיובתא ונקום אנת ואנן
ונצלי קדמוהי ונבעי רחמין
עמך: דודי ומרי עלמא
קבל צלותהון ברעוא ונחת
לבבל לסנהדרין דחכימיא
ויהב רוחא לעמיה ואסקנון מגלותהון על יד כורש ועזרא ונחמיה
וזרובבל בר שאלתיאל וסבי יהודאי ובנו ית בית מוקדשא ומניאו כהניא
על קורבניא וליואי על מטרת מימרא דקודשא ושלח אשתא מן שמיא
וקבל ברעוא ית קורבנא וית קטורת בוסמין וכגבר דמפרנס ית בריה
רחימא בתפנוקין כן פנקנון וכגבר דמגבב ורדין מן מישריא כן כנשנון
מן בבל: אני ובההיא יומא אנא פלחא למרי עלמא רחימי ורחימי
אשרי שכינת קודשיא ביני וזן יתי בתפנוקין: יפה אמר יי במימריה
כמה יאה את חביבתי בזמן דצבותיך למעבד רעותי שפיר בית מוקדשא
דבנית לי במקדש קדמי די בנא לי שלמה מלכא בירושלם ואימתך על
כל

אבן עזרא

שדיך · הם שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה כי השדים מוציאין את החלב כענין לכו שברו ואכילו · אמרה השכינה אני אך לי יש הר המוריה שהוא בית יי׳ כי שם נבנה הבית וזה הענין מפורש בספר דברי הימים ויבן שלמה את הבית בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו והענין אני אשב בהר המורי׳: עד שיפו׳ היו׳ עד שתשתכ׳ הרוח והטעם כל זמן שישרא׳ שומרי׳ מצותי אשב בקרב׳ על כן אמר כולך יפה שהיו כל ישראל כולם בימי שלמה צדיקים: אתי מלבנון · שבאים לרגלים מכל מקום גם מעבר לירדן ששם שניר · ועוד מי שהיה בארץ ערלים הנמשלי׳ לאריות ולנמרים היו הכל באים: לבבתיני · אחר שאמר כולך יפה אמר עתה לבבתיני באחת ענק מצורוניך זהו שבט יהודה שהלך אחרי השכינה כי רובי מלכי יהודה היו חסידי׳ וענין באחת מעיניך הוא אליהו הנביא שהחזיר ישרא׳ בתשובה ודבקו בשם וזה ענין מה יפו דודיך וספתותיך משלמי נדרים ונדבות ושלמותיך פחות: גל נעול · כהר יונה והוא קטן וכמוהו גלות עליות וגלות תחתיות: שלחיך · כמו סעיפיך קרוב מן תשלח קציריה עד ים וכן שלוחותיה נטשו: פרדס · בלשון ישמעאל כדמות גן יש בו מין אחד: כפרי · לשון רבים מן

רש״י

לעולם כשם שהתינוקות מחזירים לאדם כיונים הכודדים משוכך לשובך לבקש אוכלם כך הם הולכים ממדרשו של פלו׳ חכם לבית המדרש של פלו׳ חכם לבקש טעמי תורה · על אפיקי מים על בתי מדרשו׳ שהם מוצאי מים של תורה · רוחצות בחלב לפי שקראן עינים והעין לשון נקבה היא רוחצות לשון נקבה הם מנהנהין עצמן בחלב של תורה ומלבנים סתריה וסתומותיה · יושבות על מלאת מישבם דברים על אופניהם ע״כ · דבר אחר עיניו ענייניו פרשיות של תורה והלכות ומשניות היונים שהם נאים בהליכתן על אפיקי מים בבתי מדרשות רוחצות בחלב מנוחצות בחלב כמו שפירשתי: לחייו · דברות הר סיני שהראה להם פנים מסבירות ושוחקות: שפתותיו שושנים · דבורים שנדבר באהל מועד שהם לריצוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים: ידיו · הלוחות שנתן מימינו ומעשה ידיו המה: גלילי זהב · אלו הדברות שנאן הנחמדים מזהב ומפז רב אמר רבי יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנפירינון היו והיו נגללין ד״א על שם שמגלגלות טובה לעולם: ממולאים בתרשיש · שכלל בעשרת הדברות שש מאות

נ׳ ג׳ ב׳ כִּירוּשָׁלָ͏ִם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃
ס׳ נטע׳ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם
נ׳ ופתי׳ כן הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר
ג׳ ג׳ הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד׃
ג׳ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ
ג׳ ב׳ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
ג׳ וחסר וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח
נ׳ קמ״צ׳׃ הָרִמּוֹן

אהרן כָּל עַמְמַיָּא בְּיוֹמָא דְּהַלְכוּ אַרְבַּע טִקְסִיךְ בְּמַדְבְּרָא׃
הסבי אַסְחַרִי רַבָּנַיִךְ חַכִּימֵי
שערך כְּנִשְׁתָּא רַבְּתָא חֲזוֹר חֲזוֹר
נרכות כט לְקִבְלִי דִּי אִנּוּן אַמְלְכוּנִי
בְּגָלוּתָא וְקָבְעֵי מִדְרְשָׁא לְאוּלְפַן אוֹרַיְתִי וּשְׁאָר זְעֵטוּטַיִךְ וְעַמָּא דְאַרְעָא אַצְדִּיקוּ יָתִי בְּמֵימַר פּוּמְהוֹן כִּבְנוֹי דְיַעֲקֹב דְּלַקְטוּ אַבְנַיָּא וַעֲבַדוּ גְלִישׁוּשִׁיתָא בְּטוּרָא דְגִלְעָד׃ שניך וְכַהֲנַיָּא וְלֵוָאֵי אָכְלֵי קוּרְבָּנַיִךְ וּמַעֲשַׂר קוּדְשָׁא וְאַפְרָשׁוּתָא דַּכְיָין מִכָּל אֲנִיסוּת וְגֵזֵילוּת דַּהֲווֹ הֵיכְמָה דַּכְיָין עֶדְרֵי דְעָנָא דְיַעֲקֹב בִּזְמַן דְּסַלְקָן מִן נַחַל יוּבְקָא דְּלָא הֲוָת בְּהוֹן אֲנִיסָא וּגְזֵלָה וְכוּלְּהוֹן דָּמְיָן דָּא לְדָא וְיָלְדָן תְּיוֹמִין בְּכָל עִדָּן וּמַתְכְּלָא וְעַקְרָא לָא הֲוָת בְּהוֹן׃ כפלח וּמַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי כוּלְּהוֹן מַלְיָן פקוריא

רש״י

מאות ושלש עשרה מצות: מעיו עשת שן. זה תורת כהנים הניתן באמצע חמשה חומשים כמעיים הללו שהם נתונים באמצע הגוף: עשת שן מעולפת ספירים. כראית חלקה כעשת שן והיא סלורה דקדוקים רבים גזירות שוות ובניין אב וקלים וחמורים: מיוסדים על אדני פז. אמר רבי אלעזר הקפר העמוד הזה יש לו כותרת למעלן ובסים למטן אמר רבי שמואל בר גדא פרשיות שבתורה יש להם כותרת למעלן ובסים למטן וסמוכות לפניהם ולאחריהם כגון פרשיות של שביעית ויובל וכי תמכרו ממכר להודיעך כמה קשה אבקה של שביעית כדאיתא במסכת ערכין וסוכה וכגון יפקוד יי׳ איש על העדה בו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדני על בני פקוד אותם עלי וכן כמה לכך נאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים וגו׳: מראהו כלבנון. המסתכל ומתבונן בדבריו מוצא בהם פרחים ולולבים כיער זה שמלבלב כך דברי תורה ההוגה בהם תמיד מחדש בהם טעמים: בחור. כבחר כארזים הנבחרים לבניין ולחוזק ולגובה: חכו ממתקים דבריו ערבים וערט לנפש לא תתנו בנשרכם אני יי׳ הנאמן לשלם שכר יש חיך מתוק מזה אל תחבלו במעשיכם ותקבלו שכר ובשוב רשע מרשעו ועשה משפט וצדקה עליהם חיה יחיה עונות נחשבו לו לזכיות יש חיך מתוק מזה: אנה הלך דודך. מאכי׳ ומקנטרי׳ האומות את ישרא׳ אנה הלך דודך למה הניח אותך עזובה אלמנה: אנה פנה דודך. כשחזר והשרה רוחו על כורש ונתן רשות לבנות הבית והתחילו לבנות באו ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אליך נבקשנו עמך כעניין שנאמר וישמעו צרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים היכל וגו׳ ויגשו אל זרובבל וגו׳ נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם וגו׳ ונוכחתם לרעה כדי להשבית מן המלאכה ושם מפורש׳ דודי ירד לגנו צוה לנו לבנות היכלו והיה שם עמנו: לערוגת הבשם. מקום מקטר הקטר׳: לרעות בגני׳ ועוד ירד לרעות אתנו בגנים אשר נפוצו שם אות׳ שלא עלו מן הגולה משר׳ שכינתו עליה׳ בבתי כנסיו׳ ובבתי מדרשו׳ וללקוט שושני׳ מומא ומקשיא

אבן עזרא

מן אשכל הכופר: ואהלות. מין בושם וכמוהו כאהלים נטע יי׳: אריתי מורי. לקטתי וכמוהו וארוה כל עוברי דרך: יערי מן יערת הדבש: חלבי. יש אומרים שהוא הלובן העולה על היין ויפרש כמוהו ביין חלבון והוא רחוק כי חלבון הוא

נדברים

פקודיא כרמונא בר מן מתתיה כהנא רבא וכנוהי ראנון צדיקין מכולהון ומקימין פקודיא ופתגמי אוריתא בצהותא : ששים באדין קמו יונאי וכנשו שתין מלכין מבנוי דעשו מלבשי שריונין רכבין על סוסון ופרשין ותמנין דוכסין מבנוי דישמעאל רכבין על פילייא בר מן שאר עממיא ולישניא דלית בהון מנין ומניאו אלכסנדרוס

הרמון רקתך מבעד לצמתך : ששים המה מלכות ושמנים פילגשים ועלמות אין מספר : אחת

נ' ספר
נכתונים ;
נ'

אבן עזרא

הוא שם מקום ואיננו תאר לכן אלצי הוא במשמעו : דופק מניק כמו מתדפקים : תמתי כתמים שלי : קוצותי קצות השער והוא הפוך : רסיסי לילה מגז׳ לרוס את הסלת :

(הפעם השנית)

גן נעול : ואת דומה לגן נעול שיש לו ריח טוב מחוץ ולא יוכל אדם להכנס לשם : ואחר שדימה אותה למעיין חתום אמר את כמו מעיין גנים שהם באר מים חיים : עתה היא ואמרה על שיתעורר רוח צפון ויבא רוח תימן ויפיחו שיהיה בגני ויזלו בשמיו ילך דודי אל הגן שלו ואחר כן יבא : אמר באתי לגני ואריתי מורי והענין שבע אני מכל טוב ולא יחסר לי כי אם למוצך ועוד אל תפחדי כי ריעי שהם הרועי׳ כאשר כתוב בתחילה אל עדרי חביריך האכלתים והשכרתי׳ אמרה אני ישנה אע״פ שאני ישנה לבי כמו ער וזאת אמרה פעם שנית רק בראשונ׳ בקשה אותו בחלום ועתה בא אליה לגן שלה כאשר אמרה לו עורי צפון : קול דודי דופק : עתה היא פושעת וכל הפרשה כולה מבוארת :

(הפעם השלישית)

גן נעול : בתולותיהם צנועות : ופרדס רימונים שם על׳ בשמים הם שנים עשר כנגד השבטים וענין מעיין גנים על נשי הטבילה : עורי צפון ובואי תימן : באה רוח צפונית וזה על שיפוח ביום ושפיחה בגן שהם ישראל ותפילה בשמיו לארץ : ברח דודי אל גנוי השכינה שעלתה לשמים כענין אלכה ואשובה אל מקומי וענין ויאכל פרי מגדיו לא אקריב עולות עוד כענין אשר חלב זבחימו יאכלו : אמרה השכינה באתי לגני ואין לי צורך כענין כי לי כל חיתו יער ואילו הוצרכתי

רש״י

לדברים בתורתו ללקוט זכיותיהן ולכתבם בספר זכרון לפניו כענין שנאמר אז נדברו יראי יי׳ וגו׳ ומה שאתם אומרים לבקשו עמנו ולבנות עמנו אני לדודי ולא את׳לו ולא תבנו עמנו כענין שנאמ׳ לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו ואומר ולכם אין חלק וצדק׳ וזכרון בירושלם : הרועה בשושנים : הרועה את צאנו במרעה נאה וטוב : יפה את רעיתי כתרצ׳ : והקב״ה מקלס כנסת ישראל זאת יפה את רעיתי כשאת רצויה לי כן הוא כדרש בספרי : נאוה את עתה כאשר בראשונה בירושלם : איומה כנדגלות אילי מלאכי אימתך מטיל עליהם שלא להלחם ולהשביתכם מן המלאכה כמו שנאמר בעזרא : הסיבי עיניך מנגדי : כבחור שארוסתו חביבה וערינ׳ עליו ועיני כאו׳ ואומר לה הסיבי עיניך מנגדי כי בראותי אות׳ לבי מתחזק ומתגאה עלי ורוחי גסה בי איני יכול להתאפק : הרהיבוני : הגיסו לבי כמו ורהבם עמל ואון רה׳ פס שבת אישמ״זו׳ בלע״ז והדוגמ׳ כך הוא אמר הקב״ה במקד׳ זה אי אפשר להשיב לכם ארון וכפורת וכרובי׳ שהם הרהיבוני בבית ראשון להראותכם חבה יתיר׳ עד שעמלת בי : שערך כעדר העזים : בקטנים ורכים ודקי׳ שבכם יש שבח הרבה : שיניך : קציניך וגבורי׳ שביך כולם לטובה׳ כעדר הרחלים הרחל הואת כולה קדושה נמרה לתכלת גשרה לקרבן קרניה לשופרת שוקיה לחלילין מעיה לכינורות עורה לתוף אבל הרשעי׳ נמשלו לכלבים שאין מהם לקדושה כלום : ששים המה מלכות : אברה׳ ויוצאי ירכיו : בני קטורה שש עשרה : ישמעאל ובניו שלש עשרה : יצחק ובניו

ג' ב' אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת
ס' בתי' פ' הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא
לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת
ב' וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים
ל' וחד וַיְהַלְלוּהָ׃ מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה
והללוה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה
בטעמים׃ ל' ית' מלינ' כַּחַמָּה

מַלְכָּא עֲלֵיהוֹן לְרֵישָׁא וְאוֹרַח לְאַנְחָא קָרְבָא לִירוּשְׁלֶם׃
אחת וּבְעִדָּנָא הַהִיא חֲזַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דִּמְתִילָא לְיוֹנְתָא שְׁלֵמְתָא פָּלְחָא בְּלֵב חַד לְמָרְהָא וְאַחִידָא לְאוֹרַיְתָא וְעָסְקָא בְּפִתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא בְּלֵב שְׁלִים וּבְרִירָן זַכְוָתְהָא כְּיוֹמָא
ס' בתי' פ' דִּנְפַקַת מִמִּצְרַיִם הָא כְּכֵן נְפַקוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאֵי וּמַתִּתְיָה וְכָל עַמָּא דְיִשְׂרָאֵל וְאַגִּיחוּ כְהוֹן קְרָבָא וּמְסַר יְיָ יַתְהוֹן בִּידֵיהוֹן וְכַד חֲזוֹ יָתְבֵי פִלְכַיָא אַשְּׁרוּ יַתְהוֹן וּמַלְכְוָת אַרְעָא וְשִׁלְטוֹנַיָא וְקַלְּסוּ לְהוֹן׃ מי אֲמַרוּ אוּמַיָא כַּמָּה זִוְתָנִין עוֹבָדֵי עַמָּא הָדָא בְּקַרְצְתָא שַׁפִּירִין עוּלֵימְתָא כְּסִיהֲרָא וּבְרִירָן זַכְוָתְהָא כְּשִׁמְשָׁא וְאֵימְתְהָא עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא בִּזְמַן דְּהַלִּיכוּ אַרְבַּעַת טִקְסָהָא

רש"י

שלשה׃ בני יעקב שני עשר בני עשו שש עשרה בדברי הימי' הרי ששים ואם תאמר לא מהם תמנע שהיא אשה אברהם מן המנין׃ ושמוני' פלגשי'. נח ובניו עד אברה' כל תולדות יוצאי התיבה שמוני' תמצאם וכשם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפלגשי' כך היו אברה' ויוצאי ירכו חשובי' גדולי' ויתירי' בחשיבות על הכל כאשר תרא' הגר בת מלכי' היתה תמנע בת שלטוני' היתה ונעשית פלגש לעשו ואומר אל עמק שוה וגו' הושוו כלם בעצה אחת והמליכו את אברה' עליה'׃ ועלמות אין מספר׃ למשפחות ברבה נחלקו כל אלה׃ אחת היא יונתי׃ ומכולם אחת היא הנבחר' לי ליונה תמה שהיא תמימ' לב עם בן זוגה׃ אחת היא לאמה׃ לכנסייתה הרבה מחלוקות בבתי מדרשות כולם לבם להבין תורה על מכונה ועל אמתתה׃ ברה היא ליולדתה׃ יעקב ראה אותה מטה שלימה בלא פסול והודה וקילס למקו' שבא' וישתחו ישרא' על ראש המטה׃ ראוה בנות את ישר' בגדולת' ויאשרו׃ ומה הוא קילוסן מי זאת הנשקפה עלינו ממקום הגבו' לגיון קרוי' השקפה כך בית המקדש גבוה מכל ארצות׃ כמו שחר׃ הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל בבית שני בתחלה זרובבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדי' לפרס וליון ואח"כ נצחום בית חשמונאי ונעשו מלכי'׃ איומה כנדגלות׃

איומה

אבן עזרא

יש לי הכל׃ יערי עם דבשי והייתי מאן פיל לרעי שהם המלאכים והענין איך תאמרי ויאכל פרי מגדיו׃ אחר שעלתה השכינה גלו ישראל לבבל אמרה כנסת ישרא' אני ישינה בגלו' בבל כאדם שהוא במחשך׃ וענין ולבי ער שהייתי מתאוה לחזור עם השכינה כשהייתי׃ קול דודי׃ וזהו העיר יי' את רוח כורש מלך פרס׃ שראשי נמלא טל׃ דרך משל כענין כי לא ישבתי בבית העת אתם לכם לשבת בבתיכם ספונים או טל למעוט של ישראל שעלו׃ אטנפם׃ בלשון רבנן ז"ל לשון גיאול׃ מן החור׃ הנקב שיש בין שתי הדלתות׃ חמק׃ כמו הלך מן חמוקי ירכיך ויש אומרים כמוהו עד מתי תתחמקי' כענין רחוק׃ רדידי׃ בלשון ישמעאל כמו צעיף׃ דגול׃ מן דגל׃
(הפעם השנית) ענין דגול מרבבה כמו הדגל הוא בין חבירו׃ (הפעם השלישית) פשטתי׃ שנתעצלו ישראל לעלות ולבנות הבית׃ דודי שלח ידו מן החור׃ מחלון הרקיע וזהו דאתנביא חגי וזכריה בר עדו׃ קמתי אני לפתוח לדודי׃ זהו בנין הבית וחשבו שהשכינה תדור עמהם וכן הבטיחום הנביאי' ושכנתי בתוכך אילו היו על דרך ישרה והנה השכינה לא נכנסה עמהם וזה ענין בקשתיהו ולא מצאתיהו׃ ומטעם נפשי יצאה בדברו נפשי תאוה בשאזכור לדברו בפסיק מדבר עמי בימים הקדמונים׃ מצאוני

אהרן

אל גנת חגיגה יא

כחמה אימה כנדגלות: אל־ גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים: לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי

ג׳ · נ׳

נ

נ

כ׳ חסר

ל׳ א׳ חס׳ י׳ נ׳ ותרתין כתי׳

נדיב

טקסהא כמרכרא: יאל אמר מרי עלמא לבית מקדש תנין דאתבני על ידוהי דכורש אשריתי שכנתי למחמי עובדין טבין דעמי ולמחמי אלולי פשן וסגן חכימיא דמתילין לגופנא ולבלוביהון מלין עובדין טבין הכרמונין: לא וכדו אתגלי קדם יי די אנון צדיקין ועסקין באוריתא אמר יי במימריה לא אוסיף למכבנון ואף לא אעביד עמהון גמירא אלהין אמליך בנפשי לאוטבותהון ולשואה יתהון גיותנין ברתיכי מלכין בגין זכותא דצדיקי

דרא

אבן עזרא

השומרים מלכי יון: הכוני פצעוני נשאו את רדידי · והענין עזבוני ערומה מהמצות ואני בין כך ובין כך דבקה בשם וחולת אהבה ולא עבדתי עבוד׳ זרה: דודי צח · שמעשיו זכים ונחים לזכים ואדום למכעיסיו כענין מדוע אדום ללבושיך וענין דגול מרבבה אלף אלפין ישמשוניה: כתם׳ דבר עגול ממיני חלי׳ ופז אבנים יקרות: קווצותיו · קצת שערו: תלתלים · מן של כמו על הר גבוה ותלול: על מלאת. על מתכונת כמו ומלאת בו מלואת אבן: ערוגת · חתיכת מקום בגן · מגדלות · יש אומרים מן גדול והנכון שהוא לשון רבים ממגדל: גלילי · כמו גלגלי וכן על גלילי כסף: ממולאים · כמו ומלאת בו: בתרשיש · אבן יקרה כמו תרשיש שהם וישפ׳ ויש אומרים שהיא כעין השמים: מעיו · בטנו: עשת · כלי עשוי משן הפיל שהוא לבן ונקרא עשת בעבור שהוא צח כמו שמנו עשתו: מעולפת · כמו ויתעלף: ספירים · אבן יקרה אדומה ויורה עליו אדמו עצם מפנינים ספיר גזרתם בו כבר משל הלובן כחלב ושלג וטעה המפרש כמעש׳ לבנת הספיר מן לבן כי אין פירושו אלא מן קח לך לבנה ויורה עליו כמעשה כי מה ענין כמעשה עם הלובן כי היה לו לומר כמראה לבנת: שש · אבני שיש ומשקלו עש ועיש:

(הפעם השנית)

לחייו · זקנו: מגדלות · הם כמו מגדלות סביבותו לחייו: ממולאים בתרשיש · רמז לשער שעל ידיו:

מעיו

רש״י

איומה בגבוריה כנדגלות של מלכים כל זה הקב״ה מקלס את כנסת ישראל יפה את רעיתי כתרצה וכל הענין ע״כ: אל גינת אגוז ירדתי: עוד זה מדברי שכינה הנה באתי אל מקדש שני זה אליך: לראות באבי הנחל · מה לחלוחית ומעשי׳ טובים אראה בך: הפרחה הגפן · אם תפריחו לפני ת״ח וסופרים ושונים: הנצו הרמונים · מקיימי מצות מליאי זכיות למה נמשלו ישראל לאגוז מה אגוז זה אתה רואה אותו כולו עץ ואין ניכר בתוכו פולעו ומצאו מלא מגורות של אוכלים כך ישראל צנועין וענוותנין מעשיה׳ ואין תלמידי׳ שבהן נכרים ואין מתפארי׳ להכריז על שבהן בדקתו אתה מוצא אותו מלא חכמה ועוד כמה מדרשות לדבר מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שבתוכו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין: לא ידעתי · כנסת ישראל מתאוננת לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בכבודי בגדולתי ונכשלתי בשנאת חנם ומחלוקת שגבר במלכי בית חשמונאי הורקנוס ואריסתובלוס עד שהיה מביא אחד מהם את מלכות רומי וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד · ומאז נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות: עמי נדיבי כמו עם נדיב יו״ד יתיר׳ כיו״ד של שכני סנה גנובתי יום גנובתי לילה: נפשי שמתני אני בעצמי הביאותים עלי כענין שכ׳ ואת למדת אותם עליך אלופים לראש:

שובי

נדיב ז׃ שובי שובי השולמית
שובי שובי ונחזה בך מה
ני׳ וחסר תחזו בשולמית כמחלת
המחנים׃ מה יפו פעמיך
ג׳ ג׳ בנעלים בת נדיב חמוקי
ירכיך כמו חלאים מעשה ידי
ג׳ ג׳ ג׳ ג׳ אמן׃ שררך אגן הסהר אל
ג יחסר המזג בטנך ערמת
חטים

דרא דרמין בעובדיהון
לאברהם אבוהון׃ שובי
תובי לותי כנשתא דישראל
תובי לירושלם תובי לבית
אולפן אוריתא תובי לקבלא
נבואה מן נביאי די מתנבאין
בשום מימרא דיי ומה
טיבכון נביאי שקרא למטעי
עמא דירושלם בנבואתכון
די אתון מללין סטיא על
מימרא דיי ולאחלא משרית
ישראל ויהודה׃ מה אמר שלמה ברוח נבואה מן קדם יי כמה שפירן
רגליהון דישראל כד סלקן לאתחזאה קדם יי תלת זמנין בשתא
בסנדלין דססגונא ומקרבין ית נדריהון וית נדבתהון ובניהון נפקי
ירכיהון יאין כיוהרין דקביען על כלילא דקודשא דעבד בצלאל אומנא
לאהרן כהנא׃ שררך וריש מתיבתך די בזכותיה מתפרנסין כל
עלמא היכמה דעוברא מתפרנס מן פרתיה במעינא דאמיה בהיק
באוריתא כאוננא דסיהרא במיתיה לרבאה ולסאבא לזכאה ולחיבא
ולא חסרין פתגמי אוריתא תרירא מפומיה היכמה דלא חסרין מוי
דנהרא רבא די נפק מעדן ושבעין חכימין מסחרין יתיה כאדר סגלגל
ואוצריהון

תולדת אהרן
שובי שובי כתרא ען
מה יפו סנה׳ מט חגיגה ג׳
חמוקי סכה מט מ׳ק ין
שררך אגן סוטה מה סנהדרין יו נ

רש״י

שובי שובי השולמית. אומרים לי שובי שובי מאחר המקום׃ השולמית, השלימה באמונתך עמו שובי שובי אלינו ונחזה בך נגיד ממך נגידים ושלטונים כמו ואתה תחזה מכל העם כך דרש רבי תנחומא, ד״א ונחזה בך נתבונן אליך מה גדולה ניתן לך והיא אומרת מה תחזו בשולמי׳ מה גדולה אתם יכולין לפסוק לי שתהא שוה לגדולתי אפי׳ לגדולת דגלי מחולות מחנות המדבר׃ מה יפו פעמיך בנעלים הם אומרים לה חפיצים אנו שתדבקי בנו בשביל נוי ותשיבות שראינו בך בעודך ביפייך׃ מה יפו פעמיך, בעליית הרגלים בת נדיבים׃ חמוקי ירכיך כמו חלאים, קבוצת עדיי זהב קרוי׳ חלי כתם אל חלי בלשון ערבי ורבותינו דרשוהו על נקבי השיתין של נסכי׳ שנעשו מששת ימי בראשית עגולים כמו ירך כמו חלאים לשון חפירה כמו חוליות הבור׃ מעשה ידי אמן, ידי הקב״ה במסכת סוכה אמן כמו אמון, קילוסו של הקב״ה ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה מתחילין מראשו כתם פז ויורדין ובאין עד שוקיו עמודי שש לפי שהן באין לרצותו להורי׳ שכינתו מן העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסה מלמטה למעלה מה יפו פעמיך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא למושבה אליו׃ שררך אגן הסהר, טיבורך כאגן של מים כלולי׳ שרוחצין בהן והוא עשוי מאבני שיש ובלשון ערבי קרוי סהר על שם שהטיבו׳ כמו נקב עגול מושלו כאגן עגול והקילוס הזה אינו מיגנין נוראה כקילוס העליון לפי שהעליון דודה מקלסה, וזה ריעותיה מקלסו׳ אותה על שם מעשיה׳

לומר

ואבן עזרא

מעיו עשת ספיר. חגור מתניו אבל מעיו אנוריס כי איננו ערום׃ אדני פז, רגליו ואצבעותיו׃ מראהו כלבנון, שהוא נחמד למראה׃

(הפינס השלישית)

ראשו כתם פז, הוא כשא הכנו׳׃ שחורות כעורב,

כענין

מסרה

וְאוּצְרֵיהוֹן מַלְיָן מִן מַעֲשַׂר קֻדְשָׁא וְנִדְרָא וְנִדְבְתָא דְּסֵיגוּ לְהוֹן עֶזְרָא כַּהֲנָא וְזְרוּבָבֶל וְיֵשׁוּעַ וּנְחֶמְיָה וּמָרְדְּכַי בִּלְשַׁן אַנְשֵׁי כְנִשְׁתָּא רַבְּתָא דִּמְתִילִין לְוַרְדִּין בְּגִין דִּיהֵי לְהוֹן חֵילָא לְמֶעְסַק בְּאוֹרַיְתָא יְמָם וְלֵילְיָא : שְׁנֵי תְרֵין פָּרִיקַיִךְ דַּעֲתִידִין לְמִפְרְקִיךְ מָשִׁיחַ בַּר דָּוִד וּמָשִׁיחַ בַּר אֶפְרַיִם דָּמְיָן לְמשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּנֵי יוֹכֶבֶד דִּמְתִילָן לִתְרֵין אוֹרְזִילִין תְּיוֹמֵי טַבְיָא : צַוָּארֵךְ וְאַב בֵּית דִּינָא דְּרָאוֹן דִּינַיִךְ חָסִין עַל עַמָּא לְכַסְפָּא יִתְהוֹן וּלְמִנְגַּר מִן דִּי יִתְחַיַּב בְּדִינָא לְנַגְדָּא כִּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא דַּעֲבַד מַגְדְּלָא דְּשֵׁן דְּפִיל וּכְבַשׁ יַת עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאַהֲדַר יַתְהוֹן לְמָרֵי עָלְמָא סָפְרַיִךְ מַלְיָן חוּכְמְתָא בְּפַרְקְטִינִין דְּסַיָּא וְיָדְעִין לְמִמְנֵי חוּשְׁבַּן עִבּוּרִין וּמְעַבְּרִין שְׁנִין וְקָבְעִין רֵישֵׁי יַרְחִין וְרֵישֵׁי שְׁנִין בִּתְרַע בֵּית סַנְהֶדְרִין רַבָּא וְרַב בֵּית אַבָּא לְבֵית יְהוּדָה דָּמֵי לְדָוִד מַלְכָּא דִּבְנָא מְצַדְתָּא רְצִיּוֹן דִּי מִתְקְרֵי מִגְדְּלָא דְּלִבְנָן דְּכָל

חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים : שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה : צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק :

ג' / ג' וחד תאומי אן זוגין : / י"א ב' י ב' / א"ב מן ב"ב ע ג / ב' מ"ג

ראשך

אבן עזרא

הענין ישות אשר סתרו סביבותיו סכתו : עיניו , הענין בכל מקום עיני ה' : רוחצות בחלב , הענין טהור עינים מראות ברע : לחייו , הם שרי הפני' : שפתותיו , הם המלאכים השלוחים לבני אדם כמו גבריאל : ידיו גלילי זהב הם האופנים , והענין כתרשיש הענין מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש : מעיו , היא האפודה האמצעית שיש בה תמונות מכוכבים נקבים : שוקיו הוא הגוף שממנו נברא העולם , והענין שם שיש לו שש קצוות : אדני פז , הם הארץ הענין על מה אדניה הטבעו : ומראהו כלבנון , הענין שיש בלבנון

רש"י

לומר הגונה את להתחבר עמנו והלוגמא על שם לשכת הגזית היושבת בטיבור הארץ : אל יחסר המזג , לא יכלה מהם משקה ר"ל לא יפלא ולא יפסוק מהם שום דברי הוראה : בטנך ערימת חטים , שהכל צריכין לה : סוגה בשושנים , גדורה ומסויגת בגדר שושנים די לה בגדר קל ואין אחד מכם פורץ בו ליכנס הרי חתן נכנס לחופה לבו מתאוה לחופה ולחיבת חתונתו בא ליזקק לה אמרה לו טיפת דם כחרדל ראיתי הרי הופך פניו לצד אחר ולא נשכו נחש ולא עקרב עוקצו הרי שהוא עובר בדרך ראה בכורות בראשי התאנים פשט ידו ליטול אומרים לו של ישראל הם הוא מושך בשביל הגזל הרי סוגה בשושנים : שני שדיך , שתי הלוחות , דבר אחר מלך וכהן גדול : צוארך , ההיכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולשכת הגזית גם היא שם עשויה לחוזק ולמגן כמגדול השן : עיניך כבריכות אשר בחשבון , המושכות מים כן עיניך על שער בת רבים חכמייך כשהם יושבים בשערי ירושלים העיר בת רב עם ועסוקי' בחשבון תקופות ומזלות חכמתם ובינת' לעיני העמי' מושכו' כבריכות מים ועוד יש לפרש בריכו' בחשבון כמו יוני' ולשון משנה הוא הלוקח יוני שובך אפרוח בריכה ראשונה קוני"רש בלע"ז : אפך כמגדל הלבנון , איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל ואומר אני אפך לשון פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפייך שעל המצח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים כענין שנא' הכרת פניהם ענתה בם ותדע שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה עיניך בריכות בחשבון ואחריהם המצח וכן באותות מקלסות מאחך חוץ לצוות' מנא כל הבאים לבראשך ולכתותך :

כמגדל

ג׳ ג׳ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת
ג׳ רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר
ג׳ ג׳ בָּרְהָטִים׃ מַה־יָּפִית וּמַה־
ג׳ ג׳ נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת
ג׳ קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ
לְאַשְׁכֹּלוֹת

דְּכָל מַן דִּיקוּם עֲלוֹהִי יָכִיל לְמִמְנֵי כָּל מִגְדְּלִין דִּי בְּדַמֶּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ מַלְכָּא דְּאִתְמַנֵּי עֲלָךְ רֵישָׁא צַדִּיקָא כְּאֵלִיָּהוּ נְבִיָּא דְּקַנִּי קִנְאֲתָא לְמָרֵי שְׁמַיָּא וְקַטֵּל יַת נְבִיאֵי שִׁקְרָא בְּטוּרָא דְּכַרְמֶל וְאָתֵיב יַת עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל לְדַחַלְתָּא דַּייָ אֱלָהָא וְדַלַּת עַמָּא דִּי אָזְלִין בְּרֵישָׁא מִכָּא עַל דִּי אִנּוּן מִסְכְּנִין עֲתִידִין לְמִלְבַּשׁ אַרְגְּוָנָא הֵיכְמָה דִּי לְבַשׁ דָּנִיֵּאל בְּקַרְתָּא דְּבָבֶל וּמָרְדְּכַי בְּשׁוּשָׁן בְּגִין זְכוּתָא דְּאַבְרָהָם דְּאַמְלִיךְ מִן קַדְמַת דְּנָא לְמָרֵי עָלְמָא וּבְצִדְקָתָא דְּיִצְחָק דִּכְפַתֵיהּ אֲבוּהִי לְמִקְרְבֵיהּ וּבְחַסִּידוּתָא דְּיַעֲקֹב דְּקַלֵּף עַל חוּטְרַיָּא בְּרַהֲטַיָּא׃ מַה אֲמַר מַלְכָּא שְׁלֹמֹה כְּמָה יָאֵה אַנְתְּ כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בִּזְמַן דִּי תִסְבּוֹלִי עֲלַיִךְ יַת נִיר מַלְכוּתִי בְּעִדָּן דִּי אֲנָא מוֹכַח יָתִיךְ בְּיִסּוּרִין עַל חוֹבַיִךְ וְאַנְתְּ מְקַבְּלָא יַתְהוֹן בְּרְחִים דַּמְיָין בְּאַנְפִּיךְ

רש״י

כמגדל הלבנון צופה פני דמשק · ראיתי במדרש זה בית יער הלבנון שעשה שלמה שהעומד עליו צופה ומונה כמה בתי׳ יש בדמשק דבר אחר אפיך צופה פני דמשק מצפות לבא שערי ירושלם עד דמשק שעתידה להרחיב עד דמשק: ראשך עליך ככרמל · אלו תפילין שבראש שנאמר בהן וראו כל עמי הארץ כי שם יי׳ נקרא עליך ויראו ממך הרי הוא חוזק ומורא כסלע הרי׳ וכרמל הוא ראש ההרים: ודלת ראשך · קליעת שערות נזירייך נאה במצותה כקליעת ארגמן · דלת ראשך · על שם שהקליעה תולה על גובה הראש: מלך אסור ברהטי׳ · שמו של מקום קשור בנזירים שנא׳ נזר אלהיו על ראשו · רהטים · קור״כן כן קורין לתלתלי האזורות שקושרין בהן האגודות · דבר אחר מלך אסור ברהטים הק״בה נקשר באהבה במצות ובריצות שאתם רצים לפניו: מה יפית ומה נעמת: אח׳ שפרט קילוס כל אבר ואבר כלל כל דבר מה יפית כולך ומה נעמ׳ לידבק בך אהבה הבונות להתענג בה: זאת קומתך דמתה לתמר · ראיתי נוי קומתך בימי נבוכד׳ נצר שכל האומות היו כורעו׳ ונופלת לפני הצל׳ ואתה עומד׳ בקומ׳ וזקופה כתמר הזה: ושדיך לאשכולות ·

דניאל

אבן עזרא

בלבנון · עצים אין מספר להם אבל בני אדם וכשיראה האחד מהם יחשוב שאין כמוהו ולא ילך כי אם נוטע בלבנון וימצא יותר מופלא וכבבל ממנו כן מעשה המקו׳: כאור כארזים · שהוא עומד וכן מעשיו ולא יכלו כי אם חדשים לבקרי׳ רבה אמונתו: כתרצה · שם מדינה תמצא׳ בדברי אחאב: איומה · שיש אימה ממנ׳ לכל רואיה כמו איום ונורא: כנדגלו׳ · כמחנו׳ בעלו׳ הדגלי׳: הרהיבוני · חזקו ממני או הסירו כחי וממשלת׳ כמו המחלב׳ רהב ורהב׳ עמל ואון:

(הפעם השנית)

דודי ירד לגנו · כאשר פירשתי שאמרה לו יבא דודי לגנו וכאשר הקיצה רדפה אחריו וכאשר ראה אות׳ אמר יפה את רעיתי ואמר שערך ושניך גם כפלח הרמון והטעם כי את היא חשוקתי הקדמונית ואל תתערבי לי באחרת כי הנה שערך ושניך ורקתך לעדי׳ נאמני׳ ולא יתכן שתתערבי באחר׳ כי אחת את היא בעולם ואין דומה לך גם הנה שלמה יש לו ששים מלכות ושמונים פלגשים ועלמו׳ אין מספר אין כמותך כי אחת את לאמך:

(הפעם השלישית)

דודי ירד לגנו · זה שעלה למרום: לרעות בגנים וללקוט

לְאַשְׁכֹּלוֹת: אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים: וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים:

אני

מסרה: ג׳ · ג׳ י״ב · ג׳ · כיין ג׳ וחד כתפוחים: · ו׳ גלי״ש ג׳ · מ״ל ג׳ · ג׳

בְּאַנְפִּיךְ כְּתַפּוּחִין: זאת וּבְעִדָּן דִּי פָּרְסִין כַּהֲנַיִךְ יְדֵיהוֹן בִּצְלוֹ וּמְבָרְכִין לַאֲחֵיהוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל דָּמְיָן אַרְבַּעַת יְדֵיהוֹן מִתְפָּרְשִׁין כְּלוּלְבֵי דְתָמָר וְקוֹמַתְהוֹן כְּדִקְלָא וְקַהֲלַיִךְ קָיְמִין אַפִּין בְּאַפִּין כָּל קֳבֵל כַּהֲנַיָּא וְאַפֵּיהוֹן כְּבִישָׁן לְאַרְעָא כְּאַתְכְּלָא דְעִנְבִין: אמרתי אֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ אֶסַּק וַאֲנַסֵּיהּ לְדָנִיֵּאל וְאֶחֱזֵי אִי כָהֵל לְמֵקָם בְּנִסְיוֹנָא הָדָא הֵיכְמָה דְּקָם אַבְרָהָם דְּדָמֵי לְלוּלְבָא בְּעַסְרָא נִסִּין וּכְחַן אַף אֲנָא לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אִי כָּהֲלִין דְּמֵיקָם בְּנִסְיוֹנֵיהוֹן אֶפְרוֹק בְּדִיל זְכוּתְהוֹן לְעַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּמִתִּילִין לְאַתְכְּלִין דְּעִנְבִין וְשׁוּמְהוֹן דְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אִשְׁתְּמַע בְּכָל אַרְעָא וְרֵיחֵיהוֹן יְהֵי נָדִיף כְּרֵיחָא דְתַפּוּחִין דְּגִנְּתָא דְעֵדֶן: וחכך אֲמַר דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי קַבָּלָא נְקַבֵּל עֲלָנָא גְּזֵירַת מֵימְרָא דַייָ הֵיכְמָה דִי קַבֵּיל עֲלֵיהּ אַבְרָהָם אֲבוּנָא דְּמָתִיל לַחֲמַר עַתִּיק וּנְהַךְ בְּאוֹרְחָן דְּתַקִּינָן קֳדָמוֹהִי הֵיכְמָה דַּאֲזַלוּ אֵלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע נְבִיאַיָּא דִּי בִּזְכוּתְהוֹן קָמוּ מֵתַיָּא דְּדָמְיָן לְגַבַר דְּדָמִיךְ וְכִיחֶזְקֵאל בַּר בּוּזִי כַהֲנָא דְּמִנְּבוּאַת פּוּמֵיהּ אִתְּעָרוּ דְּמָכֵי מֵיתַיָּא

די

תולדת אהרן: ואמרתי פס · וחכך כיין באות נז סנהדרין ל׳ כתובות לג

אבן עזרא

ונלקטו שושנים שהוא דר עם המלאכים שהם צדיקים: אני לדודי. אמר' כנסת ישראל אע"פ שירד דודי לגנו אני שלו והוא שלי. עתה שכינה יפה את. זה שחורו בבית שני ופי' הסבי עיניך מנגדי שנפסקה הנבואה בבית שני כאשר התנבא דניאל ולחתום חזון ונביא כאשר פירשתי בספר דניאל: שערך. שהיו בבית שני נזירים: שניך. גבורים: רקתך. כהנים: ששים המה. מפרשים הוציאו מספר ששים ושמונים בני נח ובני אברהם עם בני עשו כן בנו: ועלמות אין מספר. שאין להם יחוס: אחת היא. כמו גוי אחד בארץ: אגוז. ידוע בדברי קדמונינו ז"ל: באבי. כמו בפרי הנחל כמו ואנביה שגיא וכן עודנו באבו לא יקטף ויש אומרים שהוא המבוכר ומן אביב ומן אב יוציאנו: עמי נדיב. שתי מלות ויש אומ' כי יו"ד עמי נוסף כיו"ד בני אתונו ויתכן שלא תהיה היו"ד במלת בני נוסף: השולמית. שהיא מן שלם היא ירושלם ועניינו ירחו שלם: כמחולת מחנים. מן תוף וחליל ומחול: חמוקי

ירכיך

רש"י

דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו לך כשדים לינק מהם דמו לאשכולות שמשפיעו' משקה כך הם השפיעו להניק וללמד את הכל שאין יראה כיראתכם. עד כאן קלסוהו האומו' מכאן ואילך דברי שכינה לגלות ישראל שבין האומו': אמרתי אעלה בתמר. התפאר אני בין חיילות של מעלה בכם שאתעלה ואתקדש על ידיכם בתחתונים שתקדשו את שמי בין האומות: אחזה בסנסניו ואני אחוז ואדבק בכם: סנסנים ענפים: ויהיו נא שדיך. ועתה האמתי את דברי שלא תפתי אחרי האומו' והיו הטובי' והחכמי' שבך עומדי' באמונתם להשיב דברים למפתים אותך שילמדו מהם הקטנים שבהם: וחכך יהיה כיין הטוב. הזהרי בתשובותי' שיהיו כיין הטוב: הולך לדודי למישרים. זהירה אני להשיב לכם שאעמוד באמונתי שיהא חכי הולך לפני דודי לאהבת מישור שהוא מן הלב ולא ברמיה ועקיבה: כיין הטוב. שהוא דובב שפתי ישנים אף אבותי נקבר ישמחו בו ויודו על חלק'. דובב מרחיש. פרומ"י

בלע"ז

ה׳ ב׳ ומלין תשוקתו · אני לדודי ועלי תשוקתו : לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים : נשכימה לכרמים ט׳ נ׳ כייתדי נראה אם פרחה הגפן פתח ו׳ נ׳ לים׳ הסמדר הנצו הרמונים שם

אתן

די בבקעת ודורא : אני אמרת ירושלם כל זמני אנא מהלכא באורחא דמרי עלמא משרי שכנתיה ביני ועלי מתויה ובעדן די אנא סטיא מן אורחתיה מסלק שכנתיה מביני ומטלטליתי ביני עממיא ואנון שלטין בי כגבר דשליט באנתתיה : לכה כד חבו עמא בית ישראל אגלייי יתהון בארעא דשעיר חקלי ארום אמרת כנשתא דישראל בבעו מנך רבון כל עלמא קבל צלותי די אנא מצלא קדמך בקרוי גלותא ובפלכי עממיא : נשכימה אמרין בני ישראל אלין לאלין נקדים בצפרא ונהך לבית כנשתא ולבית מדרשא ונבקר בספרא דאוריתא ונחמי אימטא זמן פורקנא דעמא בית ישראל דמתילין לגופנא לאתפרקא מגלותהון ונשאל לחכימיא אתגלי קדם יי זכותא דצדיקיא דמלין פקודיא כרמנא אי מטא קצא למסק לירושלם למתן

תמן

לכה דודי · ערובין כ״א נשכימה שם

רש״י

נלע״ז ויסודו לשו׳ דיבו׳ וכך היא התשוב׳ אני לדודי וגם הוא משתוקק לי : לכה דודי נצא השדה · דרשו רבותינו בעירובין אמרה כנסת ישראל רבונו של עול׳ אל תדינני כיושבי כרכי׳ שיש בהן גזל ועריות אלא כיושבי פרזות שה׳ בעלי אומנות ועוסקין בתור׳ מתוך הדחק : נלינ׳ בכפרי׳ נלינה בכופרי׳ בא׳ ואראך בני עשו שהשפעת להם טובה וכופרים בך : נשכימה לכרמי׳ · אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות: נראה אם פרחה הגפן · אלו בעלי מקרא : פתח הסמדר · כשהפרח נופל והענבי׳ ניכרים הוא פתוח הסמדר ולהם דימה בעלי משנ׳ שהם קרובי׳ ליהנות מהם בהוראות התור׳ : הנצו הרמונים · כשהם גמורים והנץ שסביבותיהם נופל הנצו נופל נצו ולהם דימה בעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה וראויין להורות : שם אתן את דודי. שם אראך את כבודי וגודל׳ שבח בני ובנותי הדודאי׳ נתנו ריח · דודאי התאני׳ הטובו׳ והרעו׳ כענין שנא׳ הראני יי׳ והנה שני דודאי תאנים וגו׳

הדוד

אבן עזרא

ירכיך · יש אומרי׳ שהוא המקום שיסוב הירך וכן יפרש תתחמקין גם חמק עבר : חלאי׳ · לשון רבי׳ מן וחלי כתם כמו נבאים שהוא לשון רבים מן נבי : אמן · חרש וזה הלשון ידוע : שררך · טבורך כמו רפאות תהי לשרך : אגן · כלי עגול וכן ויש׳ באגנות : הסהר · תרגום ירח וכן השהרוני׳ כדמות ירח וכן יקראו בלשון ישמעאל : המזג · ידוע בלשון רבנן כמו משכ׳ ויינה ויש אומרים שפירושו לפי ענינו וכן אפרשנו במקומו ואין לו דומה : סוגה : כמו בדברי חכמינו סייג :

(הפעם השנית) אמרה היא כל מי שהי׳ רואה אותי היה תמיה ואומר מי זאת הנשקפה כמו שחר והשיבותי להם אל גנת אגוז ירדתי וטעם לא ידעתי אמרה תמיהה אני שלא הרגשתי ולא ידעתי שהייתי הולכת במרוצה אליך כמו מרכבות עמי נדיב הגדול שיש בעמי והיה כל רואי צועק אחרי שובי שובי השולמי׳ והייתי אומרת להם מה תחזו בשולמי׳ שיצאת׳ כולכם לראותה כאשר תצאנה שתי מערכו׳ במחולות לקראת המלך והוא עובר באמצע בין שתי המערכות וזה ענין המחנים והיו אומרי׳ מה יפו פעמיך · וענין חמוקי ירכיך שהיו מכוסי׳ בבגד מצוייר במיני חלאים

שררך · והענין בשררך אזור בשרירים חגור במתניה יש בו דמות הסהרונים ואחר שדימהו לאגנה בשעת היותה מליאה אמרה כי זה הסהר שלך לא יחסר אורו כאשר

יחסר

הדודאי׳ ב׳

אתן את־דודי לך׃ הדודאים נתנו־ריח ועל־פתחינו כל־מגדים חדשים גם־ישנים דודי צפנתי לך׃ ח מי יתנך כאח לי

ג׳ בטע

יונק

תמן שבח לאלהא דשמיא ולמקרב עלון ונכסת קודשין׃ הדודאים וכד יהא רעוא מן קדם יי למפרק ית עמיה מן גלותא יתאמר למלכא משיחא כבר שלים קץ גלותא וזכות צדיקיא אתבסם קדמי כריח בלסמון וחכימי דריא קביען על תרעי מדרשא עסקין בפתגמי ספריא ופתגמי אוריתא כען קום קבל מלכותא די גניזת לך׃ מי בההיא זמנא אתגלי מלכא משיחא לכנשתא דישראל ויימרון ליה בני ישראל אתא תהא עמנא לאח ונסק לירושלם ונהי ינקין עמך טעמי אוריתא היכמה דיניק ינקא בתדיא דאמיה דכל זמן דהויתי מטלטלא לברא מן ארעי כד הויתי דכירא ית

שום

אבן עזרא

יאסר אור הסהר אחר היותו שלם׃ בטנך ערימת חטים. שהית׳ נראית בחוץ כמו ערימת חטים שהיא מלמט׳ ודקה מלמעלה. ועניין סוגה בשושני׳ אם כי העירים לא היית׳ נראי׳ כי שושני׳ היו סביב׳׃

(הפעם השלישית)

מי זאת הנשקפה. כמו מי זאת עולה מן המדבר והעניין על חשמונאי שאותו הזמן היתה המלוכה בבית שני. אמרה שכינה של גנת אגוז ירדתי משל לכנסת ישראל שלא יראה הפרי אלא אחר השברו הפך וישמן ישורון ויבעט. כשקפתי לראו׳ הפרחה הגפן אם יש בישראל צדיקים גמורים וישרי׳. אמרה כנסת ישראל לא ידעתי והעניין לא הרגשתי עד ששמתני נפשי והעניין שאני הרעותי לנפשי עד שחזרתי להיו׳ מרכבות לאחרים הפך ואתה על במותימו תדרוך והרכבתיך על במתי ארץ׳ והטעם שנאת חנם שהיתה בבית שני עד שהולידה הגלות על ישראל׃ שובי שובי. זה לעתיד בשוב ה׳ שבות ציון. ועניין מה תחזו בשולמית כמו ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה׃ מה יפו פעמיך. שיעלו ישראל מכל מקום כעניין מי אלה כעב תעופינה׃ שררך. סנהדרי גדולה כחצי גורן עגולה׃ בטנך. סנהדרי קטנה׃ ככרמל. יש אומרים הר הכרמל ואיננו כי אם עין וכן בדברי הימי׳ כתוב וכרמל עם ארגמן׃ ברהטים. כמו ברהטים בשקתות המים והם מקומות עשויות להתחבר שם המים׃ ודלת. בלשון ישמעאל קנה השיער׃ בסנסניו׃ אי׳ לו דומ׳ והוא למעלה שם הפרי׃ למישרי׳. תאר היין כמו יתהלך במישרי׳׃ דובב כעני׳ דבור ואולי כמוהו דבה׃ תשוקתו. כמו ואל אישך תשוקתך׃

(הפעם השנית)

אפך כמגדל הלבנון. אותו המגדל היה שו׳ לא היה בו עוות׃ ראשך עליך ככרמל, כעין כרמל ובארגמן כעין בו באף, וטעם מלך אסור ברהטים כי דימה השיער שהוא יורד זה תחת זה כדמות המי׳ ברהטים והמלך הוא הראש או יהיה פירושו כי המל׳ הוא היה מתאו׳ להיו׳ אסור וקשור בחבלי שערה וזה העניין הזכירוהו שרי קדר החושקים׃ מה יפית. אין בעול׳ תענוג לנפש ולא דבר יפה ונעים כמו החשק׃ זאת קומתך דמתה לתמר, ואשכלות הם אשכלותיה גפן שעלתה עם אילן התמר כל אחד היה מתאוה לאומר אעלה בתמ׳׃ אחז׳ בסנסניו. ויאחז בשדיה וריח אפה שהוא כתפוחים׃

וחכך

רש״י

הדוד האחד טובות וגומר והדוד השני תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה אלו פושעי ישראל עכשיו שהיהם נתנו ריח כולם מבקשים פניך׃ ועל פתחינו כל מגדים. יש בידינו שכר מצות הרבה׃ חדשים גם ישנים. שחדשו סופרים עם הישנים שכתבת עלי׃ צפנתי לך. לשמך ולעבודתך צפנתים בלבי ד״א צפנתי להראות לך שקיימתים׃ מי יתנך כאח לי. שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר

בו

יֹונֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ
נ׳: נ׳ו׳נ׳ח׳ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבֻזוּ לִי׃
נ׳ אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי
נ׳ נ׳ תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח
נ׳ נ׳ וט׳ ח׳ מֵעֲסִיס רִמֹּנִי׃ שְׂמֹאלוֹ תַּחַת
סלו׳: נ׳ מן עינן: רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִָם

שׁוּבְּחָא אֱלָהָא רַבָּא וּמְסִירָא נַפְשִׁי עַל אֱלָהוּתֵיהּ אַף עַמֵּי אַרְעָא לָא הֲווֹ מְבַזִּין לִי׃
אנהגך אַדְבְּרִינָךְ מַלְכָּא מְשִׁיחָא וְאָעֵלִנָּךְ לְבֵית מוּקְדְּשִׁי וּתְאַלֵּף יָתִי לְמִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ וְלִמְהָךְ בְּאוֹרְחָתֵיהּ וְתַמָּן נִסְעוֹר סְעוֹרְתָא דְלִוְיָתָן וְנִשְׁתֵּי חֲמַר עַתִּיק דְּאִצְטְנַע בְּעִנְבּוֹהִי מִן יוֹמָא דְאִתְבְּרִי עָלְמָא וּמֵרִמּוֹנֵי פֵּרֵי דְאִתְעַתְּדוּ לְצַדִּיקַיָּא בְּגִנְּתָא דְעֵדֶן׃ שמאלו אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אֲנָא בְּחִירְתָא מִכָּל עַמְמַיָּא דִי אֲנָא קָטְרָא תְפִלִּין בְּיַד שְׂמָאלִי וּבְרֵישִׁי וּקְבִיעָא מְזוּזְתָא בִּסְטַר יְמִינָא דְּדַשִּׁי תוּלְתָא לְקָבֵל תִּיקֵי דְלֵית רְשׁוּ לְמַזִּיקָא לְחַבָּלָא בִי׃
השבעתי יֵאמַר מַלְכָּא מְשִׁיחָא מַשְׁבַּע אֲנָא עֲלֵיכוֹן עַמִּי בֵית יִשְׂרָאֵל מַה דֵין אַתּוּן מִתְגָּרִין בְּעַמֵּי אַרְעָא לְמִפַּק מִן גָּלוּתָא וּמַה דֵין אַתּוּן מָרְדִין בְּחֵילוּתֵיהּ

אשקך מיין נר כות כס

רש״י

נו ויכנס אותם: אמצאך בחוץ אשקך. אמצא נביאיך מדברים בשמך ואחבקם ואנשקם גם ידעתי כי לא יבוזו לי כי כדי היא אהבתך שתהא אהובתך סובבת לחזור אחריה: אל בית אמי. בית המקדש: תלמדני. כאשר הורגלתה לעשות באהל מועד: אשקך מיין הרקח. נסכים: עסים. יין מתוק: שמאלו תחת לראשי. השבעתי אתכם. עכשיו כנסת ישראל מסבבת דיבורה כלפי האומות אף על פי שאני קובלת ומתאוננת דודי מחזיק בידי והוא לי למשען בגלותי לפיכך השבעתי אתכם:
מה

אבן עורא

ושכך. הוא הדיר שתחת הלשון שהוא דומה ליין המתהלך במישרים וירחים ישן כל כך ישמח הנפש ויעיר הלב. אמרתי להם הנערה אומרת אני לדודי לבדו לא לכם המתאוי: ועלי תשוקתו. לעשות חפצו:
(הפעם השלישית)
שני שדיך. שתי תורות: צוארך. המלך המשיח: עיניך. הם הנביאים שהיו בתחלה בחשבון עתה יהיו רבים כענין והיה אחרי כן אשפך את רוחי על כל בשר ונבאו וגו׳: אפך. הוא כהן גדול כענין ישימו קטורה באפך: ראשך עליך ככרמל. זהו נחמיה בן חושיאל שהוא מבני יוסף: ודלת ראשך. זהו אליהו: מלך אסור ברהטי׳. הוא המשיח שהוא אסו׳ כאשר העתיקו קדמונינו כי ביום שחרבה ירושלם נולד: מה יפית. שתחזור כנסת ישראל לגדולתה. וענין זאת קומתך דמתה לתמר זהו שאמר ועמך כולם צדיקי׳ וכתוב צדיק כתמר יפרח: וריח אפך. הוא הכהן הגדול המעלה העולה והמקטיר: וחכך. הם המשוררים: אני לדודי. כי חלק יי׳ עמו: את דודי. אוהבי או ריר הלשון: הדודאים. צמח כדמות צורת אדם: תי״ו תלמדני חוזר על האם: מתרפקת מתחבר׳ ואין לו דומה במקרא וכן ענינו בלשון ישמעאל: חבלתך: לשון הריון כמו הנה יחבל און ויתכן שהוא הלידה מענין חבלי יולדה:
(הפעם השנית)
ועתה לכה דודי נצא השדה נלינה. באחת הכפרים לא נלך אל המדינ׳ ובעלות השחר נשכים׳ ובמקו׳ הראוי שיש לו ריח טו׳ שם אתן את דודי כענין כתתי את ידידו׳ נפשי ואם הוא הפך. וטעם הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים התחברות פה אל פה ואמרה כך הייתי מתאוה לנשק פיך בפרהסיא ובגלוי ולא אהיה לבוז בעיני בני אדם ועל זאת

אתון בחילוותיה דגוג ומגוג
אתעכבו פון ועיר עד
דישיצון עממיא די עלו
לאגחא קרבא לירושלם
ובתר כן ידבר לכון מרי
עלמא רחמי צדיקיא ויהא
רעוא מן קדמוהי למפרקכון :
מי אמר שלמה נביא כד

(margin: תחת / מוס׳ י״א)

ירושלם מה תעירו ומה
תעררו את האהבה עד (margin: נ״סמ׳ י״א)
שתחפץ : מי זאת עלה מן (margin: כטעי׳ : ג׳)
המדבר מתרפקת על דודה (margin: ג׳ ג׳)
תחת התפוח עוררתיך שמה
חבלתך אמך שמה חבלה (margin: ג׳)
ילדתך

יחון מיתיא עתיד לאתבזעא טור משחא וכל מיתיא דישראל עתידין
למפק מתחותוהי ואפילו צדיקיא דמיתו בגלותא עתידין למיתי אורח
בוכיא מלרע לארעא ונפקין מן תחות טור משחא ורשיעיא דמיתו
ואתקברו בארעא דישראל עתידין למהויהון רמין היכמה דרמי גבר
אבנא באלא בכן יימרון כל דיירי ארעא מה הוה זכותא דעמא הדין
דסלקא מארעא רבא רבבן ביומא דסלקת מן מדברא לארעא דישראל
ומתפנקין על רחמי מרהא ביומא דאתחמת תחות טורא דסיני לקבל
ית אוריתא ובהיא שעתא עתידא ציון דהיא אמן דישראל למילד ית
בנהא

אבן עזרא

אמרה מי יתנך כאח לי הייתי נוהג אותך ומביא
אותך אל בית אמי לעיני הכל תלמדני והיא היתה
מלמדת אותי איך אשקך מיין הרקח ועניו׳ דבר
שירקח יות׳ מיין : רמוני · הו הריר שתחת הלשון
או יהיה כמשמעו · והנה הדוד והנערה יחד על כן
אמרה שמאלו תחת לראש׳ : מי זאת עולה · אמרה
לו והם שוכבי׳ יחד בכרם ויקרא גן : הראית
לעולם נערה שעלתה מן המדבר תבקש להתחבר
עם דודה כאשר עשיתי אני מרוב אהבתי בך ותדע
למה עוררתיך בעבור להזכירך דבר אילן התפוח
כי כמדומ׳ לי שלא הרת אמך ויתכן כי אם
תחת התפוח על כן ריחך כתפוח בעצי היער
כאשר אמרה לו בתחילה שהית׳ מתאוה ומתאמלת
לשבת בצלו ולהיות שמאלו תחת ראשה :

(הפעם השלישית)

לכה דודי · אמרה כנסת ישראל הואיל והסתכל בכרמים שהם ישראל תראה אם פרחה הגפן כמו
שהעתיקו חז״ל אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו מעמיד עליהם מלך שגזירותיו כגזירות
המן ונגאלין והנה תראה שהדודאים נתנו ריח והתחברו חסידים אלה שהם חדשים עם חסידי אבות
קדמונים וזה ענין חדשי׳ גם ישני׳ : מי יתנך כאח לי · בעבור שיש בגלות עובדי השם ושומרי המצות
בנגיעות הם מתאוו׳ לשמור את המצות בפרהסיא ושתשוב השכינה כאשר היתה בתחילה : מיין הרקח׳
זאת ניסוך היין : שמאלו : עולות הערב והבקר · אמר שלמה ברוח הקדש השבעתי אתכם שלא
תעוררו

רש״י

מה תעירו ומה תעוררו · כי לא יועיל לכם : מי
זאת · הקדוש ברוך הוא ובית דינו אומרים על
כנס׳ ישרא׳ מי זאת כמה היא חשוב׳ זאת שנתעלת׳
מן המדבר בכל מתנו׳ טובות שם נתעלתה במתן
תור׳ ובליבון שכינה ונראית חבתה לכל ועול׳
בגלותה מתרפקת על דודה מתחברת על דודה
מוד׳ שהיא חברתו ודבוקה בו : רפק · בלשון ערבי
רפקתא חבורה : תחת התפוח עוררתיך · כך
היא אומרת בבקשה חיבת דודה תחת התפוח
עוררתיך זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על
ראשי כמין תפוח שם עוררתיך והוא לשון חבת
אשת נעורים המעורר׳ את דודה בלילו׳ בתנומות
עלי משכב מחבקתו ומנשקתו : שמה חבלתך
אמך · הרי אמרנו שהק״בה קראה אמו שם נהיתה
לך

ג' י' ג' יְלָדַתְךָ׃ שִׂימֵנִי כַחוֹתָם
ג' עַל־לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ
ג כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה
ג' י' ג כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי
ג' חד רפי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה׃ מַיִם רַבִּים
סמה סתר : לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־
הָאַהֲבָה

בְּנַהָא וִירוּשְׁלֵם לְקַבָּלָא יַת בְּנֵי גָלוּתָא׃ שׁוּמְנִי אָמְרִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא הַהוּא לְרִבּוֹנֵיהוֹן בְּבָעוּ מִנָּךְ שַׁוְיָתָן בְּגְלוּף דְּעִזְקָא עַל לִבָּךְ כִּגְלוּף דְּעִזְקָא עַל אֶדְרָעָךְ דְּלָא נוֹסִיף עוֹד לְמֶהֱוֵי גָלָן אֲרוּם תַּקִּיפָא כְּמוֹתָא אַהֲבַת אֱלָהוּתָךְ וַחֲסִינָא כְּגֵהִנָּם קִנְאֲתָא דְעַמְמַיָּא מְקַנְאָן לָן וְדִבָבוּ דְנָטְרִין לָן דָּמְיָא לְגוּמְרִין דְּאֶשָּׁא דְגֵהִנָּם דִּבְרָא יָתֵיהּ יְיָ בְּיוֹמָא תִנְיָנָא לִבְרִיַּת עָלְמָא לְאוֹקָדָא בֵיהּ פָּלְחֵי פוּלְחָנָא נוּכְרָאָה׃ מַיִם אֲמַר מָרֵי עָלְמָא לְעַמֵּיהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אִלּוּלֵי מִתְכַּנְשִׁין כָּל עַמְמַיָּא דְּמָתִילִין לְמוֹי דְּיַמָּא דְאִנּוּן סַגִּיאִין לָא יָכְלִין לְמִטְפֵּי יַת רַחֲמִי מִנָּךְ וְאִי מִתְכַּנְּפִין כָּל מַלְכֵי אַרְעָא דְּמָתִילִין לְמוֹי דְנַהֲרָא דְנָגְרָא בִּתְקוֹף לָא יָכְלִין לְמִמְחֵי יָתִיךְ מִעָלְמָא
ואלולי

אהרן
שימני תענית ל
מים רבים כוסם ל

רש"י

לך לאם · חבלתך · לשון חבלי יולדה · חבלתך באו לך חבלי' ממך כמו בני יצאוני יצאו ממני : שימני כחותם · בשביל אותה אהבה תחתמני על לבך שלא תשכחני ותראה כי עזה כמות אהב' האהב' שאהבתי' עלי כנגד מיתתי שאני נהרגתי עלי' : קשה כשאול קנאה · הקנ' שנתקנאו ושנתגרו בי האומו' בשבילך · קנאה בכל מקו' אינפר"מנט בלע"ז לשון אחיזת הלב לנקום נקם : אש שלהבת יה : רשפים של אש חזקה הבאה מגיה שלהבת של גהינ' טעם הזקף הגדול הנקו' על רשפי מלמדנו על תיבת אש שהיה דבוקה לשלהבת יה לומר אש של שלהבת יה : מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה על שכינה בלשון רשפים נופל עליהם לשון לא יכבו : מים רבים · האומות :
ונהרות'

אבן עזרא

תתעוררו עד שיגיע הקץ : מי זאת עולה מן המדב' · וכן אמר שלמה כשהיו ישראל במדבר ונכנסו לארץ אמר בתחלה השבעתי אתכם ואחר כן מי זאת עולה וזה הענין כמו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות כשיעלו ישראל ממדברות העמים יאמרו למשיח שהוא דוד דע כי תחת התפוח עוררתיך והענין כי היית אסור וישן ולא הערתיך כי אם בתפילתי בענין תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו ודברי ותפילותי כאילו הם הולידוך : רשפיה · גחליה וכן ובני רשף יגביהו עוף : שלהבת יה · מחלוקת בין אנשי המסור' אם היא מלה אחת או שתים והקרוב שהיא שתים ושמיכת השם כמו כהררי אל ומי"ן שלהב' שורש ודמותו להבת שלהב' והנה היא מלה מרובע' מארבע אותיות : נגור עליה · מן ונגרת עליה : במוצאת · לשון נקבה על משקל מה היוצאת הזאת · והמלה מן מצא ובעל האלף כמנהגו : בעל המון · שם מקום שם כרמים רבים והעומד על זה החבור אולי יתמה למה אומר כאן בלשון ישמעאל בעבור קוצר דעתינו כי לא נדע מלשון הקדש כי אם הכתוב במקרא שהוצרכו הנביאים לדבר ומה שלא הוצרכו לא נדע שמו ובעבור היות לשו' ישמעאל קרוב מאד ללשון הקדש כי בנייניו ואותיו' יה"ו א' והמשרתי' ונפעל והתפעל והסמיכות דרך אחת לשתיהן וכן בחשבון ויותר מחצי הלשון ימצא כמיהו בלשון הקדש על כן כל מלה שלא נמצא לה חבר במקרא ויש לה דומה בלשון ישמעאל נאמר אולי פירושה כן אע"פ שהדבר בספק :

(נשלם פי' שיר השירים מהפעם הראשונה)

(הפעם השנית)

ועתה לודי שימני כחותם על לבך הדביקני אל לבך כהדבק
החות'

הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ ׃ אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ ׃ אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־

דלת

וְאִלּוּלֵי יְהַב גְּבַר כָּל מָמוֹן בֵּיתֵיהּ לְמִקְנֵי חוּכְמְתָא בְּגָלוּתָא אֲנָא מְהַדַּר לֵיהּ כְּפִיל לְעָלְמָא דְּאָתֵי וְכָל בִּזְּתָא דִּיבְזוּן מִן מַשִׁרְיָתֵיהּ דְּגוֹג יְהֵי דִילֵיהּ ׃ אחות בְּעִדָּנָא הַהִיא יֵימְרוּן מַלְאֲכֵי שְׁמַיָּא אִלֵּין לְאִלֵּין אוּמָּא חֲדָא אִית לָן בְּאַרְעָא וְקַלִּילָן זַכְוָתְהָא וּמַלְכִין וְשִׁלְטוֹנִין לֵית לָהּ לְמִפַּק לְאַגָּחָא קְרָבָא עִם מַשִׁרְיָתֵהּ דְּגוֹג מָה נַעֲבֵיד לַאֲחָתָנָא בְּיוֹמָא דִּמַלִּילוּ אוּמַּיָּא לְמִסַּק עֲלָהָא לִקְרָבָא ׃

אם יֵימַר מִיכָאֵל רַבְּהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל אִם הִיא מִתְעַתְּדָא כְּאוּשָׁא בֵּינֵי עַמְמַיָּא וִיהָבָא כַּסְפָּא לְמִקְנֵי יִחוּד שְׁמֵיהּ דְּמָרֵי עָלְמָא נְהֵי אֲנָא וְאַתּוּן עִם סַפְרֵיהוֹן סַחֲרִין לַהּ כְּנִדְבְּכִין דְּכַסְפָּא וְלֵית רְשׁוּ לְעַמְמַיָּא לְמִשְׁלַט בַּהּ הֵיכְמָה דְּלֵית רְשׁוּ לְזַחֲלָא לְמִשְׁלַט בְּכַסְפָּא וַאֲפִילוּ אִי מִסְכֵּינָא הִיא מִן פִּקּוּדַיָּא נִבְעֵי רַחֲמִין עֲלָהָא קֳדָם יְיָ וְיִדְכַּר לַהּ זְכוּת אוֹרַיְתָא דְּעָסְקָן בֵּית יַנְקַיָּא דִּכְתִיבָא עַל לוּחָא דְּלִבָּא וּמִתְעַתְּדָא לְקֳבֵל אוּמַּיָּא כְּאַרְזָא ׃

אני

תולדת אהרן: האהבה שופטים כא | אם יתן ספ | בוז יבוזו סס | אחות לנו פסחים פז | קלושין מט | אם חומה יומא ט | סנהדרין כד

מסרה: ג׳ | ג׳ | נ׳חד חסר | ג׳ | נ׳ בגו׳ | נסיפ׳ י ד׳ | ג׳ | י׳ ג׳

אבן עזרא

האהבה כאלהבת כן הדביקני ואני על זרועך ועניין בוז יבוזו לו היה דבני אל מלעיגי עליו ׃ אחות לנו קטנה • אמרה הנערה אחד מבני אמי חשד אותי ואמר לאחיו אחות לנו שמנוה נוטרה את הכרמים והיא היתה באותו הזמן קטנה ׃ מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה להנשא ׃ אם חומה היא • אם שמרה את עצמה והיא בתולה נבנה עליה טירת כסף והעניין כי נשים בנין סבוב על החומ׳ מכסף כדי שיהי׳ לה כבוד על כל החומו׳ וזה הטע׳ נקנה לה חלי כת׳ שהם הקשורי׳ הראויי׳ לכלה ׃ ואם דלת היא שכבר נפתח נצור עליה והעניין כדיאנ׳ במצור ונסגור עליה שלא תראה הפך טירת כסף שכל הרואה על החומה טירת כסף יבא לראותה ׃ אמרה הנער׳ אני חומה ושדי גדלו ונכונו והעניין אע״פי שהדי נכונו בתולה אני • אז הייתי בעיני החושד אותי כמוצאת שלו׳ כי בתחילה נחרו בי ועת׳ מצאתי שלו׳ עמה׳ • ויש אנשי׳ שיתמהו ויאמרו אם שדי׳ כמגדלו׳ הנה הם גדולי׳ ואינו כן אלא מאמר שהיא דומה לחומה יהיו שדים כמגדלות שהם

על

רש״י

ונהרות • שריהם ומלכיהם ׃ לא ישטפוה • על ידי חוזק ואימה ואף על ידי פתוי והסתה ׃ אם יתן איש את כל הון ביתו • כדי להמיר אהבתך ׃ בוז יבוזו לו • כל אלה הקדוש ברוך הוא ובית דינו מעידים שכך כנסת ישראל מתרפקת על דודה ׃ עתה אחות לנו בתחתונים שהיא מתאחה ומתחברת ומתאוה להיות עמנו והיא קטנה ומקטנת את עצמ׳ מכל האומות כעניין שנאמר לא מרובכם וגו׳ שהם מקטינים עצמם ׃ אחות • לשון איחוי אלו קרעים שאין מתאחין ׃ ושדים אין לה ׃ כעניין שנ׳ בגלות מצרים שדים נכונו בהגיע עת הגאולה אבל זו שדים אין לה עדיין לא הגיע עתה לעת דודי׳ ׃ מה נעשה לאחותינו ביו׳ שידובר בה׳ כשהאומות מתלחשים עליה להכחידה כעניין שנ׳ לכו ונכחידם מגוי ׃ אם חומה היא ׃ אם תחזק באמונתה וביראתה להיו׳ כנגדם כחומות כחשת שלא יכנסו לתוכה ר״ל שלא תתחתן בם והם לא יבואו בה ולא תתפתה להם ׃ נבנה עליה טירת כסף • נהיה לה לעיר מבצ׳ ולכתר ולנוי ונבנה לה את עיר

הקדש

ל'ומ' כנור נחולם :

דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ
אָרֶז : אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי
י' כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו
יא כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם : כֶּרֶם הָיָה
לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת־
הכרם

אני מְתִיבָא כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל וְאָמְרַת אֲנָא תַקִּיפָא
בְּפִתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא כְּשׁוּרָא
וּבְנוֹי חֲסִינִין כְּמִגְדְּלָא וּבְהַהִיא
זִמְנָא תֶּהֱוֵי כְנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
מַשְׁכְּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי מָרְהָא
וִיהוֹן שָׁאֲלִין בִּשְׁלָמָא כָל דַּיָּרֵי
אַרְעָא : כרם אוּמָּא חֲדָא סַלְקַת בְּעַדְבֵיהּ דְּמָרֵי עַלְמָא דִשְׁלָמָא עִמֵּיהּ
דְּהִיא מְתִילָא לְכַרְמָא אוֹתִיב יָתַהּ בִּירוּשְׁלֶם וּמְסַר יָתַהּ בְּיַד מַלְכַיָּא דְבֵית
דָּוִד דִּיהוֹן נָטְרִין יָתַהּ הֵיכְמָה דַאֲרִיסָא נָטַר לְכַרְמָא בָּתַר דְּמִית שְׁלֹמֹה
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל אִשְׁתְּאַרָא בִידוֹי רְחַבְעָם בְּרֵיהּ אַרְתָּא יָרָבְעָם בַּר נְבַט
וּפַלִּיג עִמֵּיהּ מַלְכוּתָא וּדְבַר מִן יְדוֹי עֲסַר שִׁבְטִין עַל מֵימַר פּוּמֵיהּ דַּאֲחִיָּה
דמן

אחרן
אני חומה פסקים פו
נתרא ז ח
אז הייתי פסקים פו
כתונות עא

רש"י

הקדש ובית הבחירה : ואם דלת היא · הסובבת על צירה והיקש עליה היא כפתחת אף היא אם תפתח להם להיות הם באים בה והיא בהם : נצור עליה לוח ארז · נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבי' והתולעת גוררת ואוכלתן · וכנסת ישראל אומרת אני חומה חזקה באהבת דודי : ושדי כמגדלות · אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה : אז · באמרי זאת : הייתי כמוצאת שלום כמוצאת שלום ככלה הנמצאת שלימה ומוצאת שלום בבית בעלה : כרם היה לשלמה · זו כנסת ישראל שנאמר כי כרם יי' צבאות בית ישראל : בבעל המון · בירושלם שהיא רבת עם והמון רבי בעל : לשון מישור כמו מבעל גד בבקעת הלבנון : נתן את הכרם לנוטרים · מסרה ליד אדונים קשים בבל מדי יון ואדום בגודר' שיר השירי' מצאתי מקצת סמך על נוטרים הללו

אבן עזרא

על החומה הם הקטנים : כרם היה לשלמה · חזרה להלל נפשה ורוב אהבתה ואמרה כרם היה לשלמה והענין כי הנה שלמה המלך השכיר הכרם שלו בעבור שיביאו לו בפריו הנוטרי' ששכרו אותו אלף כסף :

(הפעם השלישית)

שימני כחות' · אלו דברי כנסת ישראל לשכינה שאהיה דבוקה בך לעולם · וענין מים רבים הם האומות הנמשלות למים כענין ימשני ממים רבי' וכן את מי הנהר הגדולי' וכיווה רבי' : אם יתן איש כמו המן הרשע ללעג יהיה שלא יוכל לשנות דת ישראל כי המקום הוא שומר תורתו כענין אתה יי' תשמר' שהוא חוזר על הפסוק הראשון שהוא אמרות יי' אמרות טהורות : אחות לנו קטנה · תאמר כנסת ישראל אחר שתתחבר עוד כשהרה לנו אחות מעבר לנהר כוש או הם שני המטות וחצי המטה : ביום שידובר בה · ביום הנקמה שמו דברו על לב ירושל' : אם חומ' היא · אם שמרה עצמה ולא יצאה מהדת נכין לה מקום וטירות מליאות כסף ונלך בשבילה : ואם דלת היא · שלא שמרה המצות ופתחה לכל נצור עליה ונמנועה שלא תבוא אלינו · ענתה היא ואמרה אני חומה שומרת דתי הייתי תורה שבכתב ושבעל פה · היה לו או יהיו כל ישראל בשלום : כרם היה לשלמה · הם ישראל ששלמה היה מלך על כולם וזה הענין בבעל המון שבל ההמון היה שלו והוא סבב לתת הכרם לנוטרים והם מלכי ישראל · וענין אלף כסף עשרת השבטים שהיו לנוטרים וכל שבט מאה כסף :

(הפעם השנית)

ואני

כרמי שלי שנועות לה

היושבת שנת סנ יתרא ו ח

הכרם לנטרים איש יבא ל'דגש'פ'קס
בפריו אלף כסף : כרמי שלי נ'
לפני האלף לך שלמה נ'
ומאתים לנטרים את פריו : ל'רפי' וחד דגש :
היושבת בגנים חברים כ' כלים לא'
מקשיבים

דמן שילה די הוא גברא רבא : כרמי כד שמע שלמה מלכא דישראל נבואתיה דאחיה דמן שילה בעא למקטליה וערק אחיה מן קדם שלמה ואזל למצרים ובההיא שעתא אתאמר בנבואה למלכא שלמה למהוי איתוי שליט בעסר שבטין כל יומוהי ובתר סותיה יהי שליט בהון ירבעם בר נבט ותרין שבטין יהודה ובנימן יהי שליט בהון רחבעם בר שלמה : היושבת אמר שלמה בסוף נבואתיה עתיד מרי עלמא למימר לכנשתא דישראל בסוף יומיא את כנשתא דישראל דמתילא לגנתא קלילא ביני אומיא ויתבא בבית מדרשא עם חברי סנהדרין ושאר עמא דציתין לקל ריש מתיבתא ואלפין מן פומיה פתגמיה

אבן עזרא

אמנו לא עשיתי כן אלא כרמי שלי לפני ואחרים אלעגת ואומרת קח אתה שלמה האלף שלך וירויחו הנוטרים השוכרים מאתי': אני אינני רוצה ממון ולא קרן וריוח אלא להיות כרמי שלי לפני שהתחברתי בו עם דודי וזהו יותר תענוג לי מכל ממון · אמר דודה כשאת יושבת בגני' שים בתוך הכר'ש תרימי קולך כי חברי' יש לי והם מקשיבי' לקולך ועתה השמיעני ואמרי לי ברח דודי כאילו תחשבי שאני עמהם שלא יחשדוני שאני עמך בכאן כאשר אמרת לי בתחילה סב דמה לך דודי לצבי או לעופר האילים :

(נשלם פי' שיר השירו' מהפעם השנית ·)

(הפעם השלישית)

כרמי שלי : אמ' שלמה ברוח הקדש זה הכר' כולו שהיה לי עוד יחזור להיותו לפני : האלף לך שלמה · ואמר למשיח שהוא בנו ויקרא שלמה האלף לך שלמה יחזרו שהיו לנוטרי' את פריו גם המאתים שהם יהודה ובנימן · אמרה שכינה ביושבת בגנים את כנסת ישראל כמה יתאוו המלאכי' לשמוע את שיריך · ענתה כנסת ישראל אם טוב בעיני דודי ברח מהמלאכי' ורד
אל

רש"י

הללו שהם המלכיות : איש יביא בפריו · כל מה שיכלו לגבות מהן גולגליות וארנוניות ואנפרות הכל נבו מהם להביא לתוך ביתם : כרמי שלי לפני · ליו' הדין יביא' הקב"ה במשפט ויא' כרמי אע"פ שמסרתיו בידכ' שלי הוא ולפני בא כל מה שחטפת' לכם את פריו ולא נכחד ממני מה שגבית' מה' והם אומרים האלף לך שלמה אלף הכסף שגבינו מהם הכל נחזור לך : ומאתים לנוטרי' את פריו · ועוד נוסיף הרבה משלנו ונתן להם לראשיה' וחכמיהם בענין שנאמר תחת הנחשת אביא זהב · ואותם תשלומים לתלמידי חכמים כמו שנאמר כי ליושבי' לפני יי' יהי' סחרה ואתננה של צר · ויש לפרש ומאתים לנוטרי' את פריו כדי' שנהנה מן ההקדש משלם קרן וחומש אף אנו נשלם על קדש ישראל ליי' ראשי' תבואתו קרן וחומש חומשו של קרן ומאתי' הם חומשו של אלף : היושבת בגנים · הקב"ה ברוך הוא אומר לכנסת ישראל את הנפוצה בגולה רועה בגנים של אחרי' ויושב' בבתי כנסיו' ובבתי מדרשו' : חברי' מקשיבים לקולך · מלאכי השרת חביריך בני אלהים דומתך מקשיבים ובאים לשמוע קולך בבתי כנסיות : השמיעני · ואחר כך יקדישו ה' שנאמ' ברן יחד כוכבי בקר אלו ישראל ואחר כך ויריעו כל בני אלהים : ברח דודי · מן הגולה
הזאת

ג' ונסי'
ג' ופתח למה

מקשיבים לקולך השמיעני :
ברח דודי ודמה לך לצבי או
לעפר האילים על הרי
בשמים :

סכום פסוקי לשיר השירים מאה ושבעה עשר · וסימנו אשר לבר טוב על המזון · וחציו כרד וכרכום :

פתגמיה אשמיעיני אורייתא
קל מליך בעדן דאת יתבא
לזכאה ולחייבא ואהי מסכים
לכל מה דיאת עברת :
ברח בההיא שעתא יימרון
סבי כנישתא דישראל ערוק
לך רחמי מרי עלמא מארעא
הדא מסאבא ותשרי שכינתך
בשמי מרומא ובעדן עקתין די אנחנא מצלין קדמך תהי דמי לטביא
די בעדן דדמיך עינא חדא קמיץ ועינא חדא יהי פתיח או כאורזילא
דאילא דבעדן דעריק מסתכל בתריה כן אנת תהא משגח בן ומסתכל
בצערן ובסגופן משמי מרומא עד זמן די תתרעי בן ותפרוק יתן ותעל
יתן על טורא דירושלם ותמן יסקון כהניא קדמך קטרת בוסמנין :

אהרן
ברח דודי
סנת סג

רש"י

אותם ופלנו מביניהם : ולמה לך לצבי · למהר הגאולה והשרה שכינתך על הרי בשמים הוא הר המוריה ובית המקדש שיבנה במהרה בימינו : (אמן)

אבן עזרא

אל הרי בשמים הם הררי ציון כי שם צוה יי' את הברכה חיים עד העולם :

נשלם פירוש שיר השירים :
תהלה לעצר אורים :

א

ויהי | והוה

פ' נ' ויהי בימי אחשורוש הוא
פ' וחסר אחשורוש המלך מהדו
ועד כוש שבע ועשרים
ומאה

ביומי אחשורוש הוא אחשורוש דביומוהי בטילת עבידת בית אלהנא רבא והות בטילא עד שנת תרתין לדריוש בגין עטיתא דושתי חייבתא ברתיה דאויל מרודך בר נבוכדנצר ועל דלא שבקת למבני ית בית מוקדשא אתגזר עלה לאתקטלא ערטילתא ואוף אי הוא על דציית לעיטא אתקצרו יומוהי ואתפליג מלכותיה דמן קדמת דנא הוון כל עממיא אומיא ולישניא ואפרכיא כבישן תחות ידוי וכען לא אשתעבדו ליה מן בגלל הכי ובתר כדו אתגלי קדם יי דעתידא ושתי לאתקטלא ועתידה

ויהי בימי אחשורוש עד סוף פסוק מגלה י"א

אבן עזרא

לשם אל יאתה כל הגדולה .
אחד הוא נעלה על כל תהלה :
לאברהם בנו מאיר יגו עוז .
אשר הואיל לפרש המגילה :

רש"י

ויהי בימי אחשורוש . מלך פרס היה שמלך תחת כורש לסוף שבעים שנה של גלות בבל : הוא אחשורוש . הוא ברשעו מתחילתו עד

נאם אברהם הספרדי הנקרא בן עזרא אין עזרא כי אם מהשם המחוקק חוקת עולם על לב המשכיל בהקימו גם בחלום ידבר בו ובו יתמוך בהתחילו לעשות כל מעשה גם יזכרנו תמיד טרם מוצאי פיו והנה אין במגילה הזאת זכר השם והיא מספרי הקדש ורבים השיבו כי הוא ממקום אחר וזה איננו נכון כי לא נקרא השם מקום בכל ספרי הקדש רק נקרא מעון שהוא לעולם גבוה ונקדמונינו ז"ל קראוהו מקום בעבור שכל מקום מלא כבודו ועוד מה טעם למלת אחר והנכון בעיני שזאת המגילה חברה מרדכי וזה טעם וישלח ספרים וכולם משנה ספר אחד שהוא המגילה כטעם פתשגן והעתיקוה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עובדי עבודה זרה והיו כותבין תמת השם הנכבד והנורא שם תועבתם כאשר עשו הכותים שכתבו תחת בראשית ברא אלהים ברא אשימא והנה כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגיל' :

ויהי בימי . זה אחשורוש היה אחרי כורש וזרובבל עם הגולה בבית שני רק לא נבנה הבית ולפי דעתי שהוא ארתחשסתא וזה פירוש ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כאשר אפרש בספר עזרא . וטעם ויהי בימי על כל הדברים תחלה שספר במגלה הזאת . וטעם הוא אחשורוש איננו כאו אברם הוא אברהם ויתכן שהיה במלכי פרס הקדמונים מלך שמו אחשורוש ושניהם היו מלכים על פרס ומדי רק זה אחשורוש השני מלך על מדינות אחרות שהן בין הודו ובין כוש כי ארץ מדי ופרס צפונית לארץ ישראל והודו רק כוש דרומית . וטעם בימים ההם אחר שאמר בימי אחשורוש תחלת בדברים

(תרגום שני על מגלת אסתר) אשר יש בו נגלה ונסתר · עם פירוש חדש שכבר לא היה בעולם כמוהו עם הגהה מדוייקת בחסר ויתר וחלף · מפי ספרים וסופרים הנמצאים בכתב ישן נושן בקלף · את כל אלה הכינו גם חקרו גבר לגבר ומילף · הפכם הנעלה הוא האלוף : מהר"ף כר"ו אשר שמו נודע ונזכר בראש הספר הוא ביגיעת אפו · טרח ויגע ביגיעת כפו · אף זכות הרבים יקרא על שמו · ויהי ה' אלהיו עמו · ויזכהו להגדיל תורה ויאדיר בעדר עמו · כן יעשה האל אמן :

והוה

ביומי אחשורוש הוא אחשורוש חד מן עשר מלכין די מלכו ועתידין בעלמא ואילין אינון עשר מלכין מלכותא קדמיתא דמלך מלכיא יי צבאות דבעגלא תתגלי מלכותיה עלן · תנינא דנמרוד · תליתאה דפרעה מלכא דמצרים · רביעאה דישראל חמישתא דנבוכדנצר מלכא דבבל שתיתאה דאחשורוש · שביעאה דיון · תמינאה דרומי · תשיעאה דבן דוד משיחא · עשרייתא דמלך מלכיא יי צבאות דבעגלא תתגלי מלכותיה עלן ועל כל דיירי ארעא כד מטרת מלכות בבל למוברא מן ארעא ושולטניה ירעון מיניה לא הוו ידעין אנשי מדינתא מן ישוון עליהון למלכא וכד מית נבוכדנצר מלכא דבבל קם אויל מרודך בריה בתריה ולא הוו צבין אינשי מדינתיה למוקמיה עליהון ברם מתיבין ואמרין ליה נבוכדנצר אבוך לא הוה מדוריה עם אנשא ואיך מוקמין אנחנא יתך מלכא עלינן כבר מתפני אבוך נבוכדנצר ואתי עלנא וקטיל יתן · וכד שמע אויל מרודך ית פתגמי הדין דאנשי מדינתיה אמרין ליה · מתיב ואמר להון נבוכדנצר אבא מית וטריד מן עלמא ועד כען לית אתון מהימנין · מתיבין ואמרין ליה נבוכדנצר אבוך ארגיש ית ארעא כולה וית מלכיא כולהון דעלוי מפרש כתבא הזה האיש מרגיש הארץ ומרגיש ממלכות · מה עבד אויל מרודך בההיא שעתא על לבי גנזי מלכא ואפיק מתמן שלשוון דפרזל ורינחש ורמא בעקבוי דנבוכדנצר אבוהי ונגד ואפיק יתיה מקבריה דהכדין מפרש עלוהי כתבא ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב · וכד חזו אנשא מדינתא דעבד אויל מרודך דעורת אבוי דבשמיא קמו כולהון בחדוה רבא ואלבישו

ביאור

דבעגלא תתגלי מלכותי' עלן פי' שבמהרה יתגלי מלכותו עלינו : כד מטת מלכות וכו' עיין בדפוס ולא הוו צבין אנשי מדינתיה · פי' שלא היו רוצים בני מדינה להמליך עליהם מלך מפני היראה שלא האמינו וסברו שיחזור ויעשה כמו שעשה אחרי' שבע שנים שהמית ספרים שהמליכו ואמר אויל מרודך ועד עתה אינכם מאמינים שמת בתמיה וגם הוא מפני הדאגה או כשילא יכית אסורי' הוציא אגיו

אהרן

ביפי' ההם מגלה י"א

בשנת שם

וַעֲתִיד הוּא לְמִסַּב יַת אֶסְתֵּר
דְּהִיא מִבְּנַת שָׂרָה דַּחֲיַת מְאָה
וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין אִתְיְהֵבַת
לֵיהּ אַרְכָא וּמְלַךְ מִן הֻנְדְּיָא
רַבָּא וְעַד כּוּשׁ דְּמִן מַדִּנְחָא
דְּהִנְדְּיָא רַבָּא וְעַד מַעַרְבָא
דְּכוּשׁ מְאָה וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע
פִּלְכִין׃

וּמֵאָה מְדִינָה׃ בַּיָּמִים הָהֵם
כְּשֶׁבֶת ׀ הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל ג׳
כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה׃ בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ
לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל־
שריו

תוספתא חַמְשָׁה כְּתִיב בְּהוֹן וַיְהִי לִישָׁנָא דְוַי וְאִלּוּ אִנּוּן וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל דְּאִתְכְּנַשׁוּ מַלְכִין וְלָא הֲוָה רִיבָא וְחַרְבָּא בְּעָלְמָא עַד דַּאֲתָא אַמְרָפֶל וַיְהִי בִּימֵי שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים וְכָל וַי הֲוָה בְּיוֹמֵיהוֹן וּמַן וַי הֲוָה מְטוּל דַּהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְתִיב וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיְהִי בִּימֵי אָחָז וַי הֲוָה בְּיוֹמוֹי וּמַן וַי הֲוָה דִּכְתִיב עָלָה רְצִין מֶלֶךְ אֲרָם וּמָה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כּוּלְהוֹן דִּכְתִיב וַיְהִי בִּימֵי לִישָׁנָא דְוַי הֲוָה מִן יוֹמֵי עָלְמָא מִן שְׁנִין קַדְמָיָתָא כַּד הֲווֹ עָקָן אָתְיָן עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲוָן מְצַלָּן קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וַעֲנֵי יַתְהוֹן דִּכְתִיב וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עַד לָא יְמַלְּלוּן אֲנָא אֶשְׁמַע׃ בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן כַּד בְּעָא מַלְכָּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְמִתַּב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דִּשְׁלֹמֹה דְּאִשְׁתְּבָא מִן יְרוּשְׁלֶם עַל יְדוֹהִי דְּשִׁישַׁק מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּמִמִּצְרַיִם אִשְׁתְּבָא עַל יְדוֹי דְּסַנְחֵרִיב וּמִן יְדוֹי דְּסַנְחֵרִיב אִשְׁתְּבָא עַל יְדוֹי דְּחִזְקִיָּה וְתָב לִירוּשְׁלֶם וְתוּב מִן יְרוּשְׁלֶם אִשְׁתְּבָא עַל יְדוֹי דְּפַרְעֹה חֲגִירָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּמִמִּצְרַיִם אִשְׁתְּבָא עַל יְדוֹי דִּנְבוּכַדְנֶצַּר וּנְחַת לְבָבֶל וְכַד צְדָא כּוֹרֶשׁ יַת מָדָאָה דְּבָבֶל אַחֲתֵיהּ לְעֵילָם וּבָתַר כֵּן מְלַךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּבְעָא לְמִתַּב עֲלוֹהִי וְלָא הֲוָה יָכִיל וְשַׁדַּר וְאַיְיתֵי אַרְדִּיכְלִין מִן אַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא לְמֶעְבַּד כְּוָתֵיהּ וְלָא יְכִילוּ וַעֲבַדוּ אוֹחֲרָן אָרַע מִנֵּיהּ וְאִתְעַסְּקוּ בֵיהּ תְּרֵין שְׁנִין וּבְשַׁתָּא תְּלִיתָאָה לְמַלְכוּתֵיהּ יְתֵיב עֲלוֹי הַהוּא כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ דַּעֲבַדוּ לֵיהּ אַרְדִּיכְלִין בְּשׁוּשַׁן בִּירַנְתָּא׃ בְּשַׁתָּא דִּתְלָת לְמַלְכוּתֵיהּ דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עֲבַד מַשְׁקְיָא וּמְטוּל מָה עֲבַד מַשְׁקְיָא אִית דְּאָמְרִין דְּמָרְדִין עֲלוֹהִי אַפַּרְכַיָּא וַאֲזַל וְכַבְּשִׁנּוּן וּבָתַר דַּאֲכַבְּשִׁנּוּן אֲתָא וַעֲבַד מַשְׁקְיָא וְאִית דְּאָמַר יוֹמָא דְּאֵידָא הֲוָה לֵיהּ וְשַׁדַּר אִגַּרְתָּא לְכוּלְהֵן מְדִינָתָא לְמֵיתֵי לְמֶעְבַּד קֳדָמוֹי חֶדְוְתָא שְׁלַח וְזַמֵּן כָּל רַבְרְבָנֵי מְדִינָתָא דְּיֵיתוּן וְיֶחְדּוּן עִמֵּיהּ וַאֲתוֹ קֳדָמוֹי מְאָה וְעַסְרִין וּשְׁבַע
מלכין

אבן עזרא

הדברים כי הראשון כלל · וטעם כשבת המלך אחשורוש ששקט ממלחמות הודו וכוש כי גבור היה וככה כתו' במגלה על כן בשנת שלש למלכו : שושן הבירה · שם ארמון כמו כי לא לאדם הבירה וזה הארמון היה בתוך עילם המדינה כתוב בספר דניאל וכאשר תמצא במגלה הזאת
שושן

רש"י

על סופו : המולך · שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכ' : מהדו ועד כוש וגומר המול' על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו שמולך מהודו ועד כוש שעומדין זה אצל זה וכן כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהו' רודה מתפס' עד עזה :
כשבת

ואלבישוית אויל מרודך ארגוונא טבא דמלכותא ויהבו ליה יקר סגיאא
ורבו יתירא · מתיב דניאל גברא דתחמדתא ואמר ליה לאויל מרודך
הא כל יומוי דנבוכדנצר אבוך לא נפק אסירא מן בייתיה לעלם
דהיכדין כתבא מפרש עליה אסיריו לא פתח ביתא · וכד אתחייבו
סנאיהון דיהודאי אתגבר וסליק עליהון נבוכדנצר אבוך ואחריב ית
ארעא דישראל ובזן ית קרתא ירושלם ואוקיד ית בית מקדשא בנורא
ואגלי ית עמא דישראל ואייתי יתהון לבבל ואגלי עמהון ית יהויכין
מלכא דבית יהודה ואסר יתיה בבית אסירי תלתין ושבע שנין מן קדם
דלא שם עלוי רעות אבוי דבשמיא ואף נבוכדנצר איתגבר בלבביה
ואמר לית מלך ושליט אלא אנא דהכא מפרש כתבא עלוהי אעלה על
במתי עב אדמה לעליון : בהא שעתא עבר אויל מרודך רעות אבוי
דבשמיא ועל לבית אסירי ואפיק מתמן ית יהויכין בר יהויקים מלך
שבטא דבית יהודה ונפקו עמיה כל אסיריא מה עבד אויל מרודך
בההיא שעתא על לבי גנזי מלכא ואפיק מתמן כל משחנין טבין וכל
מיני בוסמין ואסחי יתיה ומשח יתיה ואלביש יתיה לבושא דמלכותא
ואכל לחם תדירא קדמוי כל יומי חיוהי ודריוש מדאה קבל מלכותא
הוא אחשורוש מלכא פרסאה בר דריוש מלכא מדאה הוא אחשורוש
דאמר למייתי חמרא מן מאה ועסרין ושבע מדינן ל מאה ועסרין ושבע
מלכין דגניין קדמוי דישתי כל גבר וגבר מן חמר מדינתיה דלא יתנזק ·
הוא אחשורוש מלכא מעוותא · הוא אחשורוש מלכא טפשא דאמר
תבטל מלכותי ולא תבטל גזירתי הוא אחשורוש דמתקלקלן עצתיה ולא
תקנן גזרתיה הוא אחשורוש דאמר לאעלא ית ושתי מלכתא ערטילתא
קדמוהי ולא עלתה הוא אחשורוש דביומוהי איזדבנו דבית ישראל מגן
בלא כסף כדכתיב חנם נמכרתם · הוא אחשורוש דאשתחרו בימורתי
אפוהי דבית ישראל כשולי קדירא · הוא אחשורוש דאמר למיתי ארזי
מן לבנון ודהב מאופיר ולא מייתי · הוא אחשורוש דביומוי איתקיים על
בית ישראל מה דכתיב בספר אורייתא דמשה בבקר תאמר מי יתן ערב
הוא

ביאור

מקברו והראה להם שמת וכדאיתא בסדר עולם וכדר"ל : וכד חזו אנשא מדינתא דעבד רעות אבוי
דבשמיא פי' כשראו שרי המדינה שאויל מרודך עשה רצון אביו שבשמים וגזירתו ע"י נבואת ישעיה
ואתה השלכת וכו' : גברא דתחמדתא פי' איש חמודות : דלא שם עלוי רעות אבוי כו' קאי על יהויכין
שלא עשה רצון הש"ית וק"ל · ובהא שעתא עבד אויל מרודך וכו' פי' בעת ההיא עשה א"מ רצון אביו
וה' גולא גרסינן שבר רעות וכדפי' מהר"ד מה שפי' ע"ש ותבאור [illegible] והישר בעיניך · ואסחי יתיה פי'
ורחץ אותו וגניין קדמוי י"מ היושבים לפניו ובעבור שישיבתן הי' [illegible] נקט לשון גניין כמו דגני
אפרקד ויותר נכון לפרש המשתעשעים בכבוד חופות המלכים ופאר תפארת' כי כן תרגום כחתן יכהן
פאר כחתנא דמגל בגינוניה וכן באלי' ללו תרגו' טלליא גנוני וק"ל · חמר דלא יתנזק הכי הוא בגמ'
פ"ק דמגיל' א"ר מלמד שהשקה לכל אחד ואחד מיין מדינתו פי' הרגיל בו שלא יזיקהו : תבטל
מלכותי

חיל פרס
ער עמודי
שש
מגילה יא

מלכין מן מאה ועסרין ושבע מדינן וכולהון קטירי תגי ברישיהון והוו סמיכין ליה על גנזי מלתא ואכלין וחדיין קדם מלכא והוון פרתונאי ורברבני מדינתא קדמוי ומן רברבני ישראל הוו תמן מטול דחזו דתמן מאני בית מקדשא הוו בכין ומספרותמן : ובתר דאכלו ושתו ואתפנקו אחזי להון ית

שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו נ׳
בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר נ׳ וחסר
תפארת גדולתו ימים רבים נ׳ ומ״ג
שמונים ומאת יום : ד׳ ט״ג
ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם מלה׳ ק׳ ה
הנמצאים

עתריה די ישתאר בידיה מן כורש מדאה ואוף כורש אשכח תהוא עתרא בצראותיה דבבל חפר בספר פרת ואשכח תמן שית מאה ותמנן אחמיתין דנחשא מלין דהב טב יוהרין וכורלין וסנדלכין ובההוא עתרא תקף יקריה יומין סגיאין ומשתיא לרברבנוי מאה ותמנן יומין :
ובאשלמות יומי משתיא האלין עבד מלכא לכל עמא בית ישראל דאשתכחו חייביא בשושן בירנתא דאתמניאו עם ערלאין דיירי ארעא למן רבא ועד זעירא משתיא שבעא יומין בדרת גנתא גואה דמלכא דהות נציבא אילנין עבדין פירין ובוסמנין בבישן עד פלגותהון דהב טב ושלימו באשלמות אבן טבא ומטללין עלויהון ברם מרדכי צדיקא

אבן עזרא

שושן הוא שם מדינה קרובה אל עילם ורוב המדינה ישראל כאשר אפרש : רבים אמרו כי עשה משתה בעבור שחשב כפי חשבונו וראה שלא יגאלו ישראל וי״א שסקט ממלחמות וי״א שנשא ושתי והוא הישר בעיני : הפרתמים ׳

רש״י וסיעתיה

בשבת המלך אחשורוש וגו׳ כשנתקיימה המלכות בידו ורבותינו פירשוהו בענין אחר במסכת מגילה : הפרתמים ׳ שלטונים בלשון פרס : ימים רבים ׳ עשה להם ושתה :

גינת

יודע המלוכה ולא נדע אם המלה עברית או פרסית כי לא מצאנוה רק בספר דניאל ובמגלה : הנמצאים ׳ מלה זרה בדקדוק כי היה הנד״י ראוי להיותו קמוץ בקמץ גדול כמשפט והעם הנמצאים בארמון הם משרתיו ומשרתי משרתיו : ביתן ׳ מגזרת בית והוא סמוך וגם מוכר׳ וטעמו כמו לפני׳ וכן פני׳ ומחוץ והוא דרך קצרה ביתן בית המלך : חור כרפס ׳ זה הפסוק דבק עם אשר למעלה בהראות וככה פסוק ובמלאת ביניהם כמו אמור לנער ויעבור לפנינו : חור ׳ עין והוא לבן מגזרת חור יהודה וככה בלשון ארמית : כרפס ׳ עין כדמותו בלשון קדר גם תכלת ידוע ואלה עניים כמשי והעד אחוז : בחבלי ׳ פתוח החי״ת בפתח גדול איננו כמו חבלי יולדה : בוץ ׳ הוא מבד ממיני פשתים במצרי׳ גם ארגמן בצמר : גלילי ׳ כמו גלגלי כאשר אפרש במשכן שלמה : ועמודי שש ׳ כמו שיש וככה עש ועיש והנה הגלגלי׳ היו בין עמוד לעמוד ומקצתם מכוסים בזוהרים : רצפת ׳ כמו מרצפת אבנים והם היציע מלמטה : בהט ׳ גם דר וסחרת אבנים יקרות : שונים ׳ מגזרת שנוי והוא שם התואר כדמות פעול וכן ועם שונים : כיד המלך ׳ ככה כי הכה ביד ירבה : והשתיה ׳ על משקל בכה האכילה כי דגשות היו״ד בעבור היו״ד המובלעת שהוא תחת ה״א השורש : כדת ׳ כחוק והיא לשון נקבה ותורה על הזכרים כמו נשים ופילגשים : אונס ׳ מכריח וקרוב מטעם וכל רז לא אנס

לך

הוא אחשורוש חמשא כתיב בהון הוא ואיתקריין רשיען : וחמשא כתיב בהון הוא ואתקריין צדיקיא אברם הוא אברהם · הוא אהרן ומשה · הוא משה ואהרן · הוא חזקיה · הוא עזרא · אלין חמשא צדיקין : וחמשא רשיען קדמוהי נמרד דכתיב ביה הוא היה גבור ציד · הוא עשו אבי אדום · הוא דתן ואבירם · הוא המלך אחז · הוא אחשורוש ועל דאמר ולא עבר אתקצרו יומוי ברם מלך מהודו ועד כוש מהודו דמערבא ועד כוש דמדינחא על מאה ועסרין ושבע מדינן הוא אחשורוש דקטל אתתיה מטול רחמוי הוא אחשורוש דקטל רחמוי המן מטול אתתיה הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש והלא הודו וכוש קריבין הויאן חדא לחדא אלא היך דהוה שליט בהודו וכוש דהוון קריבין ליה הכי הוה שליט על מאה ועסרין ושבע מדינן ואפרכיא די להון דכוותיה את משכח דשלמה מלכא שליט בכולי עבר נהרא מתפסח ועד עזה והלא תפסח ועזה קריבין הויין חדא לחדא אלא היך דהוה שליט על תפסח ועזה דיהוין קריבין הכי הוה שליט על כולי עבר נהרא עלמא · ארבע הנון דשליטו מסוף עלמא ועד סופיה · תרין מן אומי עלמא ותרין מן ישראל · שלמה ואחאב מן ישראל · בשלמה כתיב כדאמרית · באחאב כתיב אם יש גוי וממלכה ונבוכדנצר ואחשורוש · אלא אחשורוש אתקצרת מלכותיה ולא הוה שליט אלא על מאה ועסרין ושבע מדינן ולמה זכה דישליט על מאה ועסרין ושבע מדינן אלא אמר קודשא בריך הוא עתיד הוא למסבה לאסתר דהיא מן בנת בנתא דשרה דחיית מאה ועסרין ושבע שנין תיעול בת בנתא דשרה דחיירת מאה ועסרין ושבע שנין ותמלוך על מאה ועסרין ושבע מדינן :

בימים ביומיא האנון כד הוה יתיב מלכא אחשורוש על כורסיה דהוה מזומן ליה בשושן בירנתא הא כורסיה לא דידיה ולא דאבהתוי אלא כורסיה דמלכא שלמה דאתקן יתיה חירם בר אתתא ארמלתא דצור בחכמה רבא · הוא שלמה מלכא רבא דאמליך יתיה קודשא בריך הוא מסוף עלמא ועד סופיה בחר יי ביה עד דלא אתיליד ממעי אמיה רחם יתיה גלא ליה רזין טמירין ואחוי ליה סתרין עמיקין · דעתא וחוכמתא יהב ליה ובינות לבא מן בראשית · הוא הוה מסתכל בבעלי דינא כד הוו אתין למדן קדמוי ועד אנון לא יכלין למללא קדמוי מילין דשקרא

מן

ביאור

מלכותו וכו' וי"מ שקאי על המלך ושתי שאמר לבטלה כלום להרגה ולא יבטל גזירותו וי"מ שקאי על בית המקדש שבימיו כתבו שטנה שלא לבנותו ולא רצה לבטל גזירותו כלפי' רשי בפסוק עד חצי המלכות וע"ש ויותר נכון היה לפרש אחשורוש הגזיר' אחרונ' שהוא לבטל רבי' מעמי' מלכותו ולהשחית' מהיהודים ושלא יבטל גזירותו האחרונה שהוא להנק' מאויביה' וק"ל : דקטל אתת' מטול רחמוי פי' מדכתיב ויאמר ממוכן זה המן וא"כ הרג אשתו ושתי מפני אוהבו עצת המן · ואח"כ הרג את המן מחמת אשתו אסתר המלכה וכן הוא במדרש וק"ל · עד דלא אתילי' ממעי אמיה רחים יתיה פי' עד שלא נולד בבטן אמו בק"בה

תולדות אחרן

וסיעתיה לא הוו תמן : ומן
אילנא לאילנא הוו פריסן
יריען דבוץ גון חור בספירין
וכרתנין ותכלא אחירן
באשלי מטכסין צביען
בארגונא דלין עלוי אונקלין
דכסף ודשרין סגלגלין דכסף
כפיסן עלוי עמודי מרמרין
ספמקין ירקין וברקין ומרוקין
וחורין אותיב יתהון עלוי
ערסן דמילתין דמתחן על
דרגשין דנקלטיהון דדהב טב
וכרעיהון דכסף שרין על
סטיו כביש קרוסטלינין
ומרמרין ודורא דכרכי ימא
רבא ואטונין מציירין מקפין
להון חזור חזור : ופקיד
לאשקאה יתהון במני דהבא
דבית מקדשא דאיתי
נבוכדנצר רשיעא מן

והשקות עד שבעת מגלה יב

הנמצאים בשושן הבירה ג'
למגדול ועד קטן משתה ה' וכל אס"ף
שבעת ימים בחצר גנת ביתן נ'
המלך : חור ו כרפס ח' רנתי ג'
ותכלת אחוז בחבלי בוץ ד' ל'
וארגמן על גלילי כסף ועמודי כ' ול' נטע'
שש מטות זהב וכסף על ג'
רצפת בהט ושש ודר נ' ג' ג'
וסחרת : והשקות בכלי נ' נ'ה"ג
זהב וכלים מכלים שונים ויין כ' יי' נלי
מלכות רב כיד המלך : נ"ג חס'
והשתיה כדת אין אנס כי כן ו ב' נ' ה' ומד לא אנס
יסד המלך על כל רב ביתו ל'
לעשות כרצון איש ואיש : נ'
גם ושתי המלכה עשתה ד'
משתה נשים בית המלכות
אשר

ירושלם ומניא אוחרניתא דהוו ליה למלכא אחשורוש תמן הוו מחלפין דמותהון היך אבר ומן קדם מני בית מקדשא אשתנאו והוו שתן חמר עסים דיאי למשתי מלכא דסגי ריחיה ובסים טעמיה ולא בחסרנא אלהין במסת ידא דמלכא : ושקותא כהלכתא מנהג גופא ולית דאנים ארום כן שם טעם מלכא על כל דאתמנא אפיטרופוס על ביתיה למעבד כרעות גברא בר ישראל וכרעות גבר מן כל אומא ולישן :
אוף ושתי מלכתא רשיעתא עבדה משתיא נשיא בבית מלכותא אתר
קיטון

אבן עזרא

רש"י

לך : רב ביתו · גדול כמו ורבי המלך : בית גינת · מקום זרעוני ירקות : ביתן · נטוע
המלכות : חסר בי"ת כמו הנמצא בית יי' : כטוב באילנות : חור כרפס ותכלת · מיני בגדים
לב צבעונים פירש להם למצעות : אחוז בחבלי בוץ
וארגמן · מרוקמים בפתילי בוץ וארגמן אותן פרס להם על גלילי כסף ועל עמודי שש : מטות זהב
וכסף · ערך ליסב עליהם לסעודה : על רצפת · קרקעות של בהט ושש וגו' מיני אבנים טובות פירשו
רבותינו ולפי משמעות המקרא כך שמם : והשקו' כמו ולהשקות : שונים · משונים זה מזה וכן
[illegible] שונות ורבותינו דרשו מה שדרשו : ויין מלכות רב · הרבה ורבותינו אמרו שהשקה אותם כל
אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו : כדת · לפי שיש סעודות שכופין את המסובין לשתות כלי גדול ויש
שאינו יכול לשתותו כי אם בקושי אבל כאן אין אונס : יסד · לשון יסוד כלומר כן תקן וצוה : על כל
רב

מן קדם דהוה ידע בין זכאה ובין חייבא זיווא והדרא אשתפיך עילוהי וכתרא דמלכותא אתיהיב ברישיה חינא וחסדא אלביש יתיה כמא דאלביש לדוד אבוי · כל יומין עבר כבר תלת עסרי שנין ביומא קדמאה דקביל ית מלכותיה ידידיה הוו קרו ליה מטול דהוה רחים למלך עלמא יי צבאות דהכדין כתבא מפרש וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה · שלמה הוו קרון ליה מטול שלמה דהוה ביומוי דהכן כתבא מפרש ואמר וישב יהודה וישראל לבטח בין הוו קרין ליה משום דהוה בני ית מקדשא דיי צבאות דהכדין כתיב בנה בניתי בית זבול לך: איתיאל הוו קרון ליה משום דמימר אלהא הוה בסעדיה דכן כתיב ויחכם מכל האדם · יקא הוו קרין ליה דהוה רב ושליט על כל מלכי ארעא מדינחא ומערבא דכן כתיב ושלמה ישב על כסא דוד אביו כל מלכיא דחילו מניה כחדא אומיא ולשניא ליה ישתמעון שדין ופגעין וחיין ורוחין בישין אתמסרו בידיה מסין הוו מסקין ליה כל נוני ימא ועופי שמיא כחדא בעירא וחיות ברא סלקין ואתין לבי טבחא למתנכסא מנהון לשירות שלמה עתיר ותקיף וקנא נכסין כספא ודהבא סגין לחדא · כשר מתלין ומחוי טמירין ומהודע רזין דלית להון סוף · סנאוי ובעלי דבבוי הוין רחמוי וכל מלכוותא ישתמעון ליה · קמו כולהום למחמי אפוהי ומתחמדין למשמע ממלל דעתיה · רמא ומנטלא רומם יתיה בדיל עבדיה דוד אבוי · שמיה מהלך בגו מלכוותא וגבורתיה בגו חכימין תמים וקשוט · סטי מן ביש ורע ברזי שמיא וחכים אלהא תקפת מלכותיה מן כל מלכוותא וסוכלתנותיה מכל בני מחול · שמעו שמעיה וממלל דעתיה כחדא כולהון אתו למשאל בשלמיה רחימו יתיה כל מלכיא אתרעדן מניה כל שלטוניא קריבו ליה בניהון ובנתיהון למהוי עבדין ואמהין דהטין קדמוי צבין למתב קדמוי ומתחמדין למשמע מילי פומיה וחוכמתיה כד פתח פומיה למללא כרעין וסגדין קדמוי כל דעתידין אנון די עלון ס״א דיצלון קדמוי ופקדן יבסרון כל ברביהון וסנאין אנון אתריהון ומדינתהון ואתין למשמע מילי חוכמתא ונעימת

פומיה

ביאור

הק״בה הראה אהבתו כמ״ש מתנבא נתן הנביא והקימותי והכנותי ממלכתי וגו׳ וזו הנבואה על שלמה נאמרה ועליין לא היה והענין הוא משל למלך שמנא עטרה נאה וקלסה ושבחה ואמר זה לבני לראשו ועליין אין הבן בעולם וכו׳ כלאית׳ בספ׳ הבהיר והובא בספ׳ הפרד׳ שער מעוט הירח פ״ג ע״ש כי הן הן הדברים עתיקים ולו נאה המלוכ׳:ובינו׳ לבא מבראשית וכו׳ פירוש מבר״ד שנתן חכמה להבין במעשי בראשית כו׳ · גם אפשר לומר שהיה יודע כל התורה מן בראשית ועד לעיני כל ישראל אותיות לב וזהו בינות לבא וק״ל: כבר תלת עסרי שנין · כן הגיר׳ בספר ישן ומבואר מעצמו : רמא ומנטלא רומם יתיה · פי׳רם ונשא הוא השי״ת רוממהו כי תרגום של נשא מנטלא :סטי מן ביש ורע ברזי שמי׳ · פי׳ היה סור מרע ויודע בסתרי השמים : פירש כד אתתא ארמלת׳ כך היא הגיר׳ נכונה כי הוא היה האומן אכלו בבניני הבית ולא המלך חיר׳מן צור שלא מכינו בו יותר שפלא לו לבנין ב״ה הון רב: יקא נקרא

כאו

מסרה

אשר למלך אחשורוש: ביום השביעי כטוב לב ב׳ר״פ ד׳
המלך ביין אמר למהומן ג׳
בזתא חרבונא בגתא ג׳ יודגש׳ ג׳
ואבגתא זתר וכרכס שבעת חד כתיב ק׳ ג׳
הסריסים המשרתים את פני
המלך אחשורוש: להביא
את ושתי המלכה לפני
המלך בכתר מלכות
להראות העמים והשרים ג׳
את יפיה כי טובת מראה כ׳ תתמחוד
היא: ותמאן המלכה ושתי
לבוא בדבר המלך אשר ביד ג׳ ככתו׳
הסריסים ויקצף המלך מאד
וחמתו בערה בו: ויאמר
המלך

קיטון בירת דמוך די למלכא אחשורוש: ומרדכי צדיקא צלי קדם יי מן יומא קדמאה דמשתיא עד יומא שביעאה די הוא שבתא לחמא לא אכל ומוי לא שתה וביומא שביעאה דהוא שבתא עלת קבלתיה וקבלת סנהדרין קדם יי וכד שפר לבא דמלכא בחמרא גרי ביה יי מלאכא דשגישתא לערבלא משתהון בכן אמר למהומן בזתא חרבונא בגתא ואבגתא זתר וכרכס מהומן דמתמני על מהומתא בזתא בוז ביתא חרבונא אחר ביה בגתא ואבגתא עתיד מרי עלמא לעסאה יתהון כגבר דעצר ענבוי בעצרתא תרין זמנין ועתיד לצדאותהון ולשפאותהון לחני שבעא רבניא דשמשין באלין שבעא יומין קדם אפי מלכא אחשורוש: וגזר מלכא על אלין שבעא רבניא לאיתאה ית ושתי מלכתא ערטילתא על עסק דהוית מפלחת ית בנתא דישראל ערטילן ומנפסן עמר וכתן ביומא דשבתא ובגין כן אתגזר עלה לאיתי ערטלתא ברם כלילא דמלכותא על רישה בגין זכותא דאלביש נבוכדנצר אבוי דאבהת ית דניאל ארגונא ובגין כן גזר למהוי אתיא קדמוי בכלילא דמלכותא לאחזאה לעממיא ורברבניא ארום שפירת חזו היא: וסריבת מלכתא ושתי למיעל בגזירת מימר מלכא דאתפקדת ביד רברבניא ורגיז מלכא לחדא וחמתיה רתחת ביה: ואמר מלכא לחכימיא בנוי דיששכר דחכימין מנדעא בעדניא וזמניא

בספר

אבן עזרא

לב המלך - פועל עבר יחיד מגזרת מה טובו אהליך: חרבונא - רבים פי׳ שהיה חרבו של המן המהרה כי כא כמו עתה גם יש במדרש שהיה אליהו והטעם שדבר טובו ועשה כמעשה אליהו והאמת כי אלה השמות הנזכרים במגלה הם פרסיים כן ממוכן ואסתר מתורגם הדסה ואילו היו השמות עברי׳ לא נוכל לדעת טעמם כי

אין

רש״י

רב ביתו - על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות כרצון איש ואיש - לכל אחד רצונו: ביום השביעי - רבותינו אמרו שבת היה: ותמאן המלכה ושתי - רבותינו אמרו לפי שפרחה בה צרע׳ כדי שתמאן ותהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומו׳ ועושה בהם מלאכה בשבת נגזר עליה שתפשט

ערומה

פומיה איך מאחא דיהיב ס"א מורה ויהיב תושבחתא למרי מלכין
מפתח פומיה בחצוצרתא מרומם ומשבח למלכא · רמא ליה אתיהיב
מפתחא רבא דפתחין ביה כל תרעי חוכמתא ובינת לבא ידע ושמע
מילי עופא כחרא בעירא וחיות ברא טבין ואילין רהטין קדמוי אריון
ונמרין אחידו זינא חבים בלישניה מן כל אומיא כחרא סבר כל
מתיבתא ועין מניה כל מלכיא וכל מלכוותא דתיתא אחידו כל
שלטוניא ולית אתיהיב כליל ריש דנצחין ורמא שעבור על כל אנשא
הוא הות ריש כל מלכיא · ומלכוותא לקבל חברתה לא נשא זינא כל
מלכיא אתרעדו מניה וכל מדינן גלה ליה רזין וירע כל רזי בני אנשא
בגין דעבד ויהב צדקתא ועבד גמילות חסדא מן בראשית דהוא זכרת
בעלמא הדין ליהוי מלכא ואף הוא זכי לעלמא דאתי הוא שלמה מלכא
דעבד כורסיה רבא דמלכותא חפייתיה דדהבא טבא דאופיר מקובע
באבני בורלא ומשקע באבני ציצא ושיישא ומקובעין ביה זמרגדין
וכרכורגין ובורלין ומרגליין וכל מנין טבין לכל מלך לא אתעביר
כוותיה וכל מלכוותא לא יכלין למתקנא כורסיא דדמי ליה ודין דהוא
עובדא דכורסיא קיימין עלוי תרין עסר ארוון דדהבא ולקיבליהון תרין
עסר נשריא דדהבא אריא לקבל נשרא ונשרא לקבל אריא מכוונין אלין
לקביל אלין ידא דאריא דדהב' דימיניה לקבל גפיה נשרא דדהבא דשמליה
וגפי נשרא די דהבא דשמליה לקביל ידא אריא די דהב' דימינא וסכום
אריון שבעין ותרין ונשרא שבעין ותרין וריש סגלגל הוה לכורסיא
מלעיל אתר בית מותביה דמלכ' וליה שתא דרגין דהבין דכתי' ויעש
המלך כסא שן ושש מעלות לכסא וכן על דרגא קדמית רביע תורא די
דהבא ולקיבליה רביע אריא די דהבא ועל דרג' תנינא רביע דיבא
די דהבא ולקבליה רביע אמרא די דהבא ועל דרגא תליתאי רביע
נשרא די דהבא ולקיבליה אינקא די דהו' · ועל דרגא רביע' רביע
נשרא די דהבא ולקיבליה רביע טווסא די דהבא · ועל דרגא חמשיתאה
רביע שונרא די דהבא ולקוביליה רביע תרנגולא דדהבא · ועל דרגא
שתיתאה רביע בר נצא דדהבא ולקיבליה יונה די דהבא ועל ריש
כורסיא קיימא יונה די דהבא אחידא בר נצא בידיה ואף כדין עתידין כל
אומיא ולישניא יתמסרון ביד מלכא משיחא ובית ישראל ועיל מריש

כורסיא

ביאור

כמו ולו יקהת עמים אסיפ' וקיבוץ · דעתידי' וכו' ר"ל כל העשירים וי"מ כל המוכנים ועתידי' לבא
לפניו : ולגירסת דיללון קדמוי פי' העתידים לבקש ולחנן לפניו : יתמסרון בל כרכיהון פי' יבוזון
וימאסון כי כן תרגום של דבר ה' בזה בספר זק"ל : איך מאחה וכו' עיין במסר"ד שפי' מה ויותר נכון
גירסתינו מודה ויהיב וכו' : וכן מאחה יש לייסב ולפר' כנעימת פיו שמח ונותן שבחות להש"ית מל'
האח האח · וזהו שמסיי' כשהתחיל לדב' בדברי חכמ' ושמחה היה נעים בקול תגוגרות : וכל מאנין
טבין כמו מיני אבנים טובות : תרין עשר כנגד שנים עשר שבטי יה : סבר כל מאיבתא פי' שהבין

(H) ח והשכיל

אהרן

בספר אוריתא וחושבן עלמא ארום היכדין יאה למהוי מתמלל פתגם מלכא קדם כל חכים וידעי אוריתא ודינא: וסריכו בנוי דיששכר למרן ית דינא החוא כרם צלו קדם ייוכן אמרו רבון דעלמא ערבל ית משתרהון והוי דביר ית צדיקיא דקריבו קדמך בבית מקדשך אמרין בני שנא ותרין בני יונה שפנינין על מדבחא ארמותא על ידא דכהנא רבא דהוה לביש חושנא די ביה כרום ימא ורופי כהנא הוו מרסן ובחשן ית דמא ומסדרין קדמך לחם אפיא בכין אסתחר מלכא ותב ושאל עטיתא לרברבנוי דקריבין לותיה ואלין שמהתהון כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעא רברבני פרסאי ומדאי חזו אפי מלכא דיתבין בדרגא קדמאה דבכורסי מלכותא: באוריתא מה לאתעברא ממלכתא ושתי בגין דילא עברת ית מימר מלכא אחשורוש דגזר עלה ביד רברבניא: ואמר ממוכן הוא המן בר בריה דאגג רשיעא קדם מלכא ורברבניא לא על עלוי דמלכא בלחודוי סרחת ושתי מלכתא ארום עלוי כל רברבניא ועלוי כל עממיא דיכל פלכיא די שליט בהון מלכא אחשורוש: ארום יפוק פתגם גזירת מלכתא על כל נשיא לאתלגלגא מריהון קדמיהון במללותהון חדא עם

חברתא

שבעת שרי

וגלה כנ

סנהדרין

ויאמר

ממוכן

מגלה יג

המלך לחכמים ידעי העתים

כי־כן דבר המלך לפני כל־ ג'

ידעי דת ודין: והקרב אליו ג' כ"א פס' וא' ח"ל:

כרשנא שתר אדמתא

תרשיש מרס מרסנא ממוכן

שבעת שרי פרס ומדי ראי ב' גירי חל כתיב י'

פני המלך הישבים ראשנה וחד כתי' ה"ג'

במלכות: כדת מה־לעשות

במלכה ושתי על אשר לא־

עשתה את־מאמר המלך ג'

אחשורוש ביד הסריסים:

ויאמר מומכן לפני המלך ממוכן קרי

והשרים לא על־המלך לבדו ח' וכ' טוב דכו' נח"ג

עותה ושתי המלכה כי על־ ג'

כל־השרים ועל־כל־העמים

אשר בכל־מדינות המלך י'

אחשורוש: כי־יצא דבר־

המלכה על־כל־הנשים

להבזות בעליהן בעיניהן ג' ג' ג'

באמרם המלך אחשורוש

אמר

אבן עזרא

אין השמות נמצאים על מתכונת אחת כי הנה ברעה שהבי"ת איננו שורש אמרו בריעה וכה מן ינהגמו ושמואל מגזרת שאול כאשר אמר' ממקומו: והמלך צוה להראות יופי המלכה ג"כ מנהג ארץ אלוס ויתכן היות ושתי ממלכות שמנהג

רש"י

ערומה בשבת: ויקצוף. ששלחה לו דברי נבלה: כי כן דבר המלך. כי כן מנהג המלך בכל משפ' לשום את הדבר לפני כל יודעי דת ודין: והקרוב אליו. לערוך דבריו לפניהם אלו הם כרשנא שתר וגו': כדת מה לעשות: מוסב על ויאמ' המלך

כורסיא קיימא מנרתא די דהבא מתקנא כתיקונהא ובבוצינהא ובחזורהא ובצביתהא ובמחתיתהא וכלידהא ובשושנהא וקיימין לקביל סטרא דמנרתא שבעא קנין דמנרתא די דהבא דציירין עלה שבעת אבהת עלמא אלין שמהתהון אדם קדמאה ונח ושם רבה ואברהם יצחק ויעקב ואיוב ביניהם ולקביל סטרא תנינא דמנרתא קיימין קנין אוחרנין דציירין עליהון שבעא חסידי עלמא ואלין שמהתהום לוי קהת עמרם משה ואהרן ואלדד ומידד וחור ס"א וחגי נביא ביניהון ועל רישי מנרתא קביע כרנא דדהבא דמליא משחא דזיתא דכיא דמינה מדלקא דלקא לבית מקדשא ותחות מינרה קביעא אגנתא רבתא די דהבא דמליא משחא דזיתא דכיא דמקריבין

מניה משחר לבוצינא דמנרתא וצייר עלה עלי כהנא רבא ותרתין שבלין דדהבא נפקין מן אגנתא רבתא דציירין עלוי תרין בנוי דעלי חפני ופנחס ובגוו שבלין די דהבא נפקין תרין צנתרין דדהבא דציירין עליהון תרין בנוי דאהרן נדב ואביהוא ותרין מורתבנין דדהבא חד לכהנת רבא וחד לסגן כהניא ועיל מן רישי כורסיה קביעין שבעין כורסון די דהבא די עליהון יתבין שבעין סנהדרין דיינן דינא קדם מלכא שלמה ותרתין בנת ימא יתבין מן תרתין אודנוי מלכא שלמה דלא יזדעזע ועיל מרישי כורסיא קביעין ביה עשרין וארבעה גפנין די דהבא דעבדין טללא למלכא שלמה וכד בעי מלכא שלמה למיזל לכל אתר די הוא צבי כורסיא במוכנוי אזל תחותוי ומשוסית ריגליה על דרגא קדמיתא תורא די דהבא פשיט יתיה על דרגא תניינא ומן תניינא לתליתאה ומתליתיתא לרביעתא ומרביעתא לחמשתא ומחמשיתא לשתיתיתא ומשתיתת' עד דנחתין נשרין וחטפין ית מלכא שלמה ומסקין ומותבין יתיה על ריש כורסיא ותנינא דכספא חד במוכנוי וכד שמעו מלכיא ית שמעיה דכורסא דמלכותא שלמה אתכנשון כולהון ואתון כחדא ואשתחוו קדמוי ואמרין לכל מלכיא לא אתעביד היך

כורסא

ביאור

והשביל כל ישיבתו חכמות : וריש סגלגל לכורסי' פי' ראש עגול לכסא לשון גמר' לשבת ראשו סגלגלין אבני גילא פי' אבני המתנוצצים · אבני בורלא פי' שוהם : ומרגלין כופך · כדכודין מרגליות · דיבא פי' דוב · איבקא הוא גמל לשון גמרא פ' במה בהמה ובפתיחתא דאיכה אנקא חד וכו' · טווסא הוא מין עוף הידוע · וכל אלו חיות ועופו' דחשיב זה כנגד זה הם בטבע שונאים זא"ז ושלמה בחכמתו הרגי' השלימם כמו שיהיו לעתיד לימו' המשיח דכתי' וגר זאב עם כבש וכו' · בר נגא שהוא עוף הנקר' כן · ויונה די דהב' רמז לישראל וכן הוא עוף הדורס והכל רמוזים ולכן היו ע"ב נשרים כדלעיל · כי הכסא מרמז לדברים עליונים רוחניי' · בחזורי פי' כפתוריה · ובצביותיה מלקחיה · וכלידהא גביעיה · כדנא דדהבא כו' פי' כד נאה שמלאה שמן · ואין צריך להגיה כמה"רד · צנתרים כמו קנים של זהב · במוכנוי אזל פי' בגלגל ל"ג דיומא דל"ז אף הוא עושה מוכני לכיור ומפר' בגמ' מוכני' גילגלא וכן היה תקין שם בגלג'

אהרן

חברתא ברם בקושטא
מלכא אחשורוש אמר
לאיתאה ית ושתי מלכתא
קדמוי ולא עלת : ויומא
הדין תהוין אמרן רבנתא
דפרסאי ומדאי למעבד
לגובריהון היכמא דיקבילו
ית פתגם דעבדת ושתי
מלכתא ומרת מלכין למעבד
כדין לכל רברבני מלכא ומן
יכול לסוברא כמסת הוך דין
ורגיז: אין קדם מלכא שפיר
יפוק פתגם גזירת מלכותא מן
קדמוי ויתכתב בגזרין דפרסאי
ומדאי ולא יתבטל הדא
גזירתא די לא תעול ושתי
קדם מלכא ומן בתר דתיתי
קדם מלכא יגזור מלכא ויעדי
ית רישא ומלכותא יתן מלכא
לחברתה דשפירא מנה :
וישתמע פתגם גזירת מלכא
דיתעבד בכל מלכותיה ארום
גזרתיה רבא היא ומן בתר כן
כל נשיא יתנון רבו ויקר
למריהון למן רבא ועד זעירא:

ונשמע מ"ג לס יב

וכל ה נשי' סס

אמר להביא את ושתי
המלכה לפניו ולא באה : ג' נטעי כבים':
והיום הזה תאמרנה שרות ג' ר"ף
פרס ומדי אשר שמעו את
דבר המלכה לכל שרי המלך
וכדי בזיון וקצף : אם על ג' ג' ג'
המלך טוב יצא דבר מלכות
מלפניו ויכתב בדתי פרס ח'
ומדי ולא יעבור אשר לא ג' ח"ג
תבוא ושתי לפני המלך נפתו':
אחשורוש ומלכותה יתן ג'
המלך לרעותה הטובה ג'
ממנה : ונשמע פתגם המלך ג' ג'
אשר יעשה בכל מלכותו
כי רבה היא וכל הנשים יתנו ג'
יקר לבעליהן למגדול ועד ל' וחד בעליהן :
קטן : וייטב הדבר בעיני
המלך והשרים ויעש המלך
כדבר ממוכן : וישלח ספרים
אל כל מדינות המלך אל מדינה ל' בכתו'
מדינה

ושפר פתגמא קדם מלכא ורברבניא ועבד מלכא כפתגם ממוכן :
ושלח פטקין בתיבן וחתימן בעזקתיה לכל פלכי מלכא לפלך ופלך
כמכתב רושמיה ולות עמא ועמא במלל לישניה קרי וכן אמר אתון
עמיא אומיא ולישניא די דיירין בכל משלתי אזדהרו למהוי כל גבר
מסרבן על אתתיה וכפי לה למהוי ממללא כלישן גברא וכממלל עמיה:

בתר

אבן עזרא

שמכנס הנשים להסתתר או חשבה שהוא שכור לבא כדבר המלך: בעבור כן ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו הטעם שהוסיפה כעס : יודעי העתים : חכמי המזלות או העתים שעברו על המלכים הקדמונים : רואי פני המלך : יש מקומות שלא יראה המלך לכל אנשיו ובספ' מלכי

פרס

רש"י

המלך לחכמים : עותה: לשון עון : כי יצא דבר המלכה על כל הנשי': זה שביזתה את המלך על כל הנשים להבזות אף הן את בעליהן : תאמרנה שרות פרס ומדי : לכל שרי המלך את הדבר הזה והרי זה מקרא קצר: וכדי בזיון: ויש בדבר הזה הרבה בזיון וקצף : דבר מלכות:

גזירת

כורסא הדא וכל אומה ואומא לא יכלין למתקנא כוותיה וכד חזו מלכיא שבחיה דכורסיא נחתו ושבחו למן די ברא עלמא כוליה וכד הוה סליק מלכא שלמה ויתיב על כורסיה דמלכותא הוה חזר נשרא רבא ונסיב כיתרא דמלכותא ויתיהיב ית כיתרא ברישיה ומן בתר כן הוה תנינא רבא מפקע במנגנון והוון אריון ונישרין סלקין במנגנון ומטלין על רישיה מלכא שלמה ויונה די דהבא הוה נחתא מן עמודא ופתחת ארונא ונסבה סיפרא דאורייתא ויהבא ליה בידוי דמלכא שלמה למוקמה מה דאמר משה והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ותהי עימיה ויהי קרי ביה כל יומי חיוהי בדיל דיסגון יומוי על מלכותיה הוא ובנוי בגו ישראל · וכד אתא כהנא רבא למשאל בשלמא דמלכא שלמה וכל סביא הוו יתבין מן ימינא דכורסיה ומן שמליה ודיינין דינא דעמא וכד הוו עיילין סהדיא די סהדון שקריא קדם מלכא שלמה הוו מנגנין פקעין גלגליא חזרין תורין געיין אריותא נחמין דובין חטפין אמרין פעיין נמרין בעיין אנקין בכיין שוגרין טייסין טווסין מיללין תרנגלין מקרקרין בני נצן מחטפין · צפורין מיללין למחטוף לבהון דסהדיא דלא יסהדון סהדותא דשקרא והוון סהדיא אמרין בלבהון נסהיד סהדותא דקושטא ואילא ס"א ואי לא כ"צל שני תיבות בגינן עלמא מתעקר הוון אריותא זחלין בוסמנן במסקיה דמלכא שלמה למיתב על כורסיה דמלכותא והיך כורסיא דמלכא שלמה לא הוה לכל מלכיא וכד איתחייבו סנאיהון דישראל איתגבר וסליק עליהון נבוכדנצר רשיעא מלכא דבבל אחריב ית ארעא דישראל בזיהיב ית קרתא דירושלם ואקלי ית בית מקדשא בנורא ואגלי ית בית ישראל ואייתי יתהון לרבלה די בארע חמת ואגלי עמהון ית כורסיא דמלכא שלמה וכד בעי מלכא נבוכדנצר רשיעא דיסק ויתב עלוי לא הוה ידע די במנגנון הוו סלקין ליה אפרים ית ריגליה על דרגא קדמא ואריא דדהבא פשיט ית איטמיה דימינא ומחא ית איטמיה דשמליה והוה מחגיר מיניה עד יום מותיה ומבתר נבוכדנצר מלכא דבבל אתא אלכסנדרוס מוקדון ושבא ית כורסיא דשלמה מלכא ואוביל יתיה למצרים וכד חזא יתיה שישק מלכא דמצרים ית שבחיה דכורסיה דהוה משובח מן כל כורסי דמלכיא הוה מתחמיר דיסק ויתיב עלוהי ולא הוה ידע די במנגנין סלקין ליה

ביאור

בגלג' ומפר' ואזיל למה היה שם · מפקע במנגנון פי' מתגלגל בחכמה וכן הו' בערוך מלגינון בדרך ערמה וי"מ במשקולות היה התכין מה כב ועולה ויורד כענין המורה שעו' העשוי על פי משקולות בחכמה גדולה וזהו מנגנין פקעין הגלגלים שנעשו בחכמה מתגלגלים : תורין געיין כצ"ל ופי' געיין ידוע וכן אצל כל אחד ואחד לפי ענייניו הרמת קול וצעקה הוא וק"ל : ואי לא כבר הגהנו להיות שני מילות ואי לא ככון הוא כרא' פירושו כמו אצל שבמקרא וק"ל שהוא אמת וקשוט : אוטמיה כצ"ל והוא לשון אטמא דסף מלוכתי וכן חלא דלא אטמ' דהבא בתרא ופירושו ירכא וק"ל : בפוטילתא דדהבא כמו בפתילות

אהרן

בתר פתגמיא האלין כד פח
ואשתדך מרוית חמריה וכד
נח תקוף רוגזיה דמלכא
אחשורוש שרי למדכר ית
ושתי מתיבן רברבנוי וכן
אמרין הלא את הוא דחייבת
עלה דין דקטול על מה
דעבדת אמר להון מלכא
אנא לא גזרית למקטלה
אלהין די תיעול קדמי ולא
עלת ופקרית למעדי מנה
מלכותא אמרו ליה לא הכי
אלהין דין דקטול גזרת עלה
בעטת שבע רברבניא מן יד
תקוף רוגזיה וגזרי למהוי
צליבן שבעא רברבניא על
צליבא : ואמרו עולמי
דמלכא משומשנוי יבעון
לצרוך מלכא עולמן בתולתן
שפירן דחזו : וימני מלכא
אפיטרופין בכל פלכי
מלכותיה ויכנשון ית כל
עולמתא בתולתא שפירת
חיזו לשושן בירנתא לבית
נשיא די תמן דימוסן ובנאון
די תמן מתמני הגא רב סריס דמלכא נטר נשיא ויתגזר למהוי יהב
סמתר משחהון : ועולמתא די תשפר קדם מלכא תעול למחסן
מלכותא חלף ושתי ושפר פתגמא קדם מלכא ועבד הכי :

וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעָם ו׳ ג׳
כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר
בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ׃ ג׳ כת׳ י״ן

ב אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ ג׳ כ״ף
זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־ ג׳
עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃
וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו ב׳ י׳
יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלֹת ג׳ נסי׳
טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ
פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ כ׳ מ״ל ומ״ל
וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה־ ד׳ ג׳ מ״ל וכ׳
בְתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל־ חסר ג׳
שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים
אֶל־יַד הֵגֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר
הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃ ג׳
וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי ו׳ ג׳ וכתי׳ כן
הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי ג׳
וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
ויעש

אחר הדברים מגה״ג

ויפקד סס יב וסס יח וסס יט

גבר

אבן עזרא

פרס כתוב כי ארבע מעלות הם השרי׳ המערכת הראשונה יושבת בתחילה לפני המלך וזה הטעם היושבים ראשונה במלכות במערכת המלכות : עותה׳ ישרת עצמו ואחר עמו וכן הוא כי על כל השרי׳ עותה ומה הוא העוות שיצא ויטמ׳ זה הדבר : וכיום הזה . יהיה אמור והוא פעול : וכדי בזיון ודי זה הבזיון והקצף שיהיה בין איש לאשתו : ולא יעבר . שלא יסור זה החוק :

לרעותה

רש״י

גזירת מלכות של נקמה שצוה להורגה : ויכתב בדתי פרס ומדי׳ בספרי חוק ומנהג המלכות : ולא יעבור . חוק זה מבינים שיהא זה חוק ודת לכל הבוזה את בעלה : אשר לא תבא ושתי . ולכך נהרגה : ומדבר כלשון עמו . כופה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר : ויפקד המלך פקידים . לפי שכל פקיד ופקיד ידועות לו נשים היפות שבמדינתו : זכר את

ושתי

ליה אפרים ית ריגליה על דרגא קדמאה ואריא די דהבא פשט איטמיה
דימינא ומחא יתיה על איטמיה דשמלא והוה מתקריפרעה חגירא עד
יום מותיה · וכד אתא אגיפוגים בר אנטיוכס מלכא וסליק על ארעא
דמצרים ואחריב יתה ושבא ית כורסיה מלכא שלמה ואייתי יתה
בתפינן ואישתמטת ברעיה דכורסיה בשושילתא די דהבא ואייתין כל
אומני דעלמא וכל קניגייא למתקניא ית ברעיה דכורסיה ולא יכילו
למיתקנא יתיה עד יומא הדין · וכד בטילת מלכותיה וקם כורש פרסאה
בתרוהי ובזכות די איתעסק בבי מקדשא זכה דיסוק ויתיב על ההוא
כורסיא דמלכא שלמה דכוותיה לא הות לכולן מלכיא : בשנת
בשנת תלת למלכותיה דנבוכדנצר הוון בית ישראל בכיין ומתאנחין
ומתמהין ואמרין ווי לן אתגבר עלן שנאה בן ית ארעא אחריב ית
מדינתן בגלותא אגלי יתן ודלא כשר עבר בן סבינא בשושילתא
אסר ורברבינן בגלותא אגלי עולמתן בחרבא קטיל וטפלינן אוביל
בשביא בליל דתושבחן אתנסיב מינן וכד קמו מלכיא דבית דוד דאינון
מלכו עלמא כוליה ומן בתר דוד קם שלמה בריה ואמליך יתיה קודשא
בריך הוא על חיות ברא ועל עופי שמיא ועל ריחשא דארעא ועל
שידין ועל רוחין ועל לילין והוה ידע ממלל כולהון ואנון ידעין בממלליה
דהכדין כתיב וידבר אל העצים · וכד שפר לביה דמלכא שלמה
בחמרא שדר וזמן לכל מלכיא מדינחא ומערבא דהוו סמיכין ליה
לארעא דישראל ואגני יתהון בגו טרכונא בבית מלכותיה · ותוב כד
שפיר לביה דמלכא שלמה בחמריה אמר למעלא נבלין וצילצלין
ותופין וכינרין דהוה מזמר בהון דוד אבוי ותוב כד שפר לביה דמלכא
שלמה בחמריה אמר לאיתיא חיות ברא ועוף שמיא וריחשא דארעא
ושידין ורוחין ולילין למרקדא קדמוי למחזי רבותיה לכל מלכיא דגנין
קדמוי וסיפרין דמלכא קריין יתהון בשמהתהון וכולהון מתכנשין ואתין
לוותיה בדלא אסירין ובדלא זקיקין ובדלא אנש דדבר יתהון · בהשעתא
אתבעי תרנגלא ברא ביני עופיא ולא אשתכח ופקיד עלוי מלכא
דאייתי יתיה ברונזא ובעא למחבלא יתיה מתיב תרנגול ברא קדמוי
דמלכא שלמה ואמר ליה שמע מרי מלכא דארעא אצית באודנך ושמע
פתגמי הלא תלת ירחין די הבית עיטא בלבי ומלכין קשיטין עם מילתי
מווני

ביאור

בשלשלאות של זהב וכן לקמן פסוק בשנת : אומני קניגיא פי' צורפי' וכן נמצא בתרגום ראשון גבי המן פסוק ותאמר לו זרש וע"ש : גלגליא חוזרי' פי' שהיו המעלות סובבי' היו הגלגלי' חוזרי' : אתגבר עלן כך מצאתי בכתב ישן : ודלא כשר עבד כן סבינא בשושילתא כצ"ל פי' לא כהוגן עשה במה שהזקנים הוריד בשלשלאות : וכל קמו פי' ובזמן שהתחיל מלכות בית דוד · ואגני יתהון בגו טרכונא פי' והושיבם בהיכל המלך וכן ת"א חבל ארגב ע"ש : בדלא זקיקין פי' בלא אזקים ותפיסות וזהו בדלא אסירין ולא מי שהביאם רק מעצמם : למחבלא יתיה פי' שרצ' להוכיח לייסרו להעניש : מלכין קשיטי'

ויעש כן : איש יהודי
היה בשושן הבירה ושמו
מרדכי בן יאיר בן שמעי בן ז' נסע'
קיש איש ימיני : אשר הגלה מאריך נלא מקמצפתחי'
מירושלים עם הגלה אשר ה' מ' נלים ד כ' מ' נלים
הגלתה עם יכניה מלך יהודה
אשר הגלה נבוכדנצר מלך
בבל : ויהי אמן את הדסה נ' נ'
היא אסתר בת דדו כי אין לה
אב ואם והנערה יפת תאר נ'
וטובת מראה ובמות אביה נ' נ'
ואמה לקחה מרדכי לו לבת :
ויהי

אהרן
גבר חסידא ומודה ומצלי קדם
אלהא על עמיה הוה בשושן
בירנתא ושמיה מרדכי
אתקרי על דהוה מתיל למירא
דכיא בר יאיר בר שמעי בר
גרא בר קיש גברא דמן
שבטא בנימן הוא שמעי
דאקיל ית דוד ובעא יואב
למקטליה ולא שבקיה על
דאסתכל ביה ברוח נבואה
וחמא דאטמוסי מרדכי
ואסתר למפק מניה
וכדו פסק שמעי מלמילד
פקיד דוד לשלמה בריה
למקטל יתיה : די אגלי
בגלותא מן ירושלם עם גלותא די אגליאת עם יכניה מלכא דיהודה די
אגלי נבוכדנצר מלכא דבבל וכד צדא כורש ודריוש ית בבל נפק מרדכי
מן בבל עם דניאל וכל כנישתא דישראל די הוו תמן בבבל נפקו מן
תמן ועלו עם כורש מלכא למדר בשושן בירנתא : והוה מרבי ית
הדסה היא אסתר ברת אחבוי ואמאי הוו קרין לה הדסה על די הוות
צדקתא וצדיקיא דמתילו לאסא אסתר הוו קרין לה על די הוות צניעא
בביתא דמרדכי שבעין וחמש שנין ולא חזת אפי גבר אלהן אפי מרדכי
דאתעבידת לה לתורבינא ארום לית לה אבא ואמא עולמתא שפירת
ריוו ושפירת חזו ובעדן דמית אבוהא אשתארת במעין דאמה וכד
ילידת יתה מיתה אמה ונסבה מרדכי ליה בביתיה והוה קרי לה ברת :
והוה

איש יהודי מגלה יב
ים יט
אשר הגלה פס יג
ויהי אומן פסי יג
כי אין לה פגלה יג
ובמות פס

אבן עזרא

לגעותה · הוי"ו תחת יו"ד רעיתי שהוא תחת
כ"א הפורס : פתגם · כמו דבר וכן בקבלת
ובארמית : כי רבה · אע"פ שהיא רבה כמו כי
עם קשה עורף הוא : יתנו יקר · שב אל מלת
כל איש : שורר בביתו מושל באשתו · ולא ישנה
מדבר אנשי לשונו אפילו לדבר בלשון אחרת ·
ויש אומרים כי ערב דבר אחר עם זה המעשה
שלא יהיה קלון למלך : כשוך · שם הפועל מפעלי

רש"י

ושתי · את יפיה ונענש : תמרוקיהן הן דברים
המחליקין כמו ומורק ושוטף שמן ערב ומיני
סמנים ובשמים המטהרין ומעדנין את הבשר :
איש יהודי · על שגלה עם גלות יהודה כל אותן
שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין
בגוים ואפי' משבט אחר הם : איש ימיני ·
מבנימין היה כך פשוטו ורבותינו דרשו מה
שדרשו

בכפל : זכרה את ושתי · כפה ויתכן שזכר את יופיה על כן וי"ו ואת אשר עשתה : כנזר · מגזרת בין
בגזרים: יבקשו · בנוח הע"ין וראוי להדגש ורבים כמוהו ותחסר מלת מבקשים כמו אשר ילדה
אותה נלוי : תמרוקיהן · כמו תמרוק נרע : איש יהודי · בעבור היותו ממלכות יהודה נקרא כן :
בשושן

מזוני לא אכלית ומוי לא שתיתי ומן קדם דחזיית וטייסית בעלמא כוליה ואמרית אידא היא מדינתא או שליטתא דלא משתמע ליה למרי מלכא אסתכלית אנא וחזאית מדינתא חדא כרכא דקיטור שמרהא בארעא מדינחא עפרא יקיר מן דהבא וכספא כזביל בשוקין ואילנין מן בראשית תמן נציבין ומגינתא דעדן אנון שתיין מיא אית תמן אוכלוסין סגיאין כלילן ברישיהון מן תמן נציבין מן גינתא דעדן למיקום בקרבא לית הינון ידעין לממחי בקושטא לא יכלין ברם בקושטא חמיתי אתתא חדא שליטיא בכולון ושמה מלכת שבא כען אין שפר עלך מרי מלכא איסר חרצי היך גיברא ואיקום ואזיל לכרכא דקיטור למדינת שבא מלכיהון בשולשילתא איסר ושולטניהון בכבלין דפרזל ואייתי יתהון לות מרי מלכא ושפר פתגמא קדם מלכא ואתקריין ספרוי דמלכא וכתבו אגרתא וקטרו ית אגרתא בגפיה דתרנגול ברא וקם וסליק לשמי מרומא וצניף צניפא והוה נצח ופרח ביני עופיא ופרחו בתריה ואזלו לכרכא דקיטור למדינת שבא והוה לעידן צפרא נפקת מלכת שבא למסגיד לימא ואחשיכו עופיא ית שימשא ורמת ידה על לבושה ובזעת יתהון והות תמיהא ומתמהא וכד תמהת נחת לותה תרנגול ברא וחזת והא אגרתא קטירת בגפיה שרת וקרת יתיה ומה הוה כתיב בגוה מיני מלכא שלמה שלם ליכי שלם לרברבניכי די את ידעת דאמליך יתי קודשא בריך הוא על חיות ברא ועל עוף שמיא ועל שידין ועל רוחין ועל לילין וכל מלכיא דמדינחא ומערבא ודרומא וציפונא אתין ושאלין בשלומי כען אין תצביין ותיתין ותשאלין בשלמי יקר סגיא אנא עביד לך מן כל מלכיא דגנין קדמי ואין לא תצביין ולא תיתין ולא תשאלין בשלומי אשדר עלייכי מלכין וליגיונין ופרשין ואין תימרין מה מלכין ולגיונין ופרשין אית ליה למלכא שלמה חיות ברא אנון מלכין ולגיונין ופרשין ואין תמרין מה פרשין עופי שמיא אינון פרשין חילי אינון רוחין ושידין ולילין אינון לגיונין דחנקין יתכון על ערסתיכון בגו בתיכון חיות ברא קטלין יתכון בחקלא

עופי

ביאור

קטיטי' פי' מלות יתרות עם דברי: וכספא כזביל בשוקי' פי' כסף בחוצות כזבל כמלא ומכיא ואפי' העפר יותר חשוב מן זהב טוב: לממחי בקושטא לא יכלין י"מ וגורסי' בקשטא ופי' שאינם יכולים להכות בקשת ומביאי' ראי' מהערוך והמקור משכה דכליס פכ"א בקשטניות ספיר כמין קשת זיות כדא' פירושו שקאי אלעיל למיקם בקרבא לית הינון ידעין לממחי פי' שאין ביכולתם לערוך מלחמ' וקרב להכות' בקושטא באמת שכן הוא וק"ל. ויש מפרשי' לממחי לשון מי שיש בידו למחות ואינו מוחה והכל חדא: צנף צניפא פי' פרח בין העופות ונכנס שיעופו עמו: למיסגד לימא ובס"י מצאתי לימא וכוון בעיכי שר"ל לשמש ואור היום: הלכה וראתה חושך ורמת ידא על לבוש' ובזעת יתהון פי' שהכרה ידיה כדרך המצער ועל כן קרעה בגדיה והיתה מתמהת על השינוי והחושך ובתוך התמיהא ירד אליה התרנגול וק"ל: שרת וקרת וכו' פי' התירה ופתחה הכתב והיתה קורהא אותו: אין תצביין ותיתין פי'

ג׳ וַיְהִי בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
פ׳ וכסיפ׳ וּבְהִקָּבֵץ נְעָרוֹת רַבּוֹת אֶל־
שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגָי
ג׳ ובפיפ׳ וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ
אֶל־יַד הֵגַי שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃
ג׳ וחד ותיטב : וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו וַתִּשָּׂא
ג׳ חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־
ג׳ וכתיב כן תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מָנוֹתֶהָ לָתֵת
ג׳ בטעמ׳ : לָהּ וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת
ג׳ וכתיב כן. הָרְאֻיוֹת לָתֶת־לָהּ מִבֵּית
ג׳ · ג׳ נת׳ ג הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ
לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים׃ לֹא־
ג׳ וא׳ ואת עמו ונסי׳ הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ
וְאֶת־מוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי צִוָּה
עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תַגִּיד׃

ובכל

אהרן

והוה כד אשתמע פתגם כרוז מלכא וגזרתיה ובאתכנשות עולמן סגיאן לשושן בירנתא ליד הגי ותלקח ר״ה ו ואדברת אסתר באונסא ואתעלת לבית מלכא לידא דהגי נטר נשיא : ושפרת עולמתא בעינוי ואטענת חסדא קדמוי ופקד לאתבהלא ית סמתר רבותא ואת שבע מגלה יג וית מתנתהא המניכין ודבושי מלכותא למחוי יהיבין לה וית שבע עולמתא ואת נערותיה פס לשמשותה שבע יומי דשבתא חולתא הות משמשא קדמאה בחד בשבתא רוקעיתא בתרין בשבתא גנוניתא בתלת בשבתא נהוריתא בארבע בשבתא רוחשיתא בחמש בשבתא חורפיתא בשתא בשבתא רגועיתא ביומא דשבתא כולהן צדיקתא וחוין למתן לה מיכלא ומשתיא על ידיהן מן ביתא דמלכותא ושניתה וית עולמתהא לאוטבא להון ולפנקותהון בבית נשיא : לא חויתא אסתר ית עמה ותלדותה מטול דמרדכי פקדה דלא תחוי ומטול מה פקדה דלא תחוי מטול דחשב בלביה מרדכי ושתי דעברת יקרא לנפשה ולא צבית דייתי למחזי שופרה למלכא ולשליטיא דן יתה דינין בישין וקטל יתה ולמה לא חויאת אסתר עמה דתלדותה דלמא רגיז עלה מלכא וקטל לה ומשיצי

עמא

אבן עזרא

בשושן הבירה · כי בשער המלך היה קודם דבר אסתר על כן הוא דר בארמון : בן קיש · היה גדול באבותיו ואילו היה אבי שאול היה מזכיר שאול כי הוא מלך ולא אביו על כן לא נודע אם מרדכי היה מבני שאול אם לא : ימיני · חסר בן דרך קצרה : יפת תואר · תואר כל אבר ומראה הכל טוב או על העין · ודרש ירקרוקת מטעם הדסה : לבת · לולי שהיתה בתולה לא היה מרדכי משכן בה כי לא יסמך על מעשה נס · אולי דרש לבית שהיה במחשבתו בעבור יופיה לקחתה לאשה : ותשא חסד · החסד תשא עמה לא יסור

ממנה

רש״י

שדרשו : לו לבת · רבותי׳ פירשו לבית לאשה : ויבהל את תמרוקיה · זריז ומהר בשלה משל כולן : הראויות לתת לה · לשרתה וכן עושין לכולן ורבותינו דרשו מה שדרשו : וישנה · שינה אותה : אשר לא תגיד · כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא

ממשפחת

עופי שמיא אכלין ית בסריכון מנכון וכד שמעת מלכא שבא ית פתגמי איגרתא תוב תנית רמת ידה על לבושא ובזעת יתון שלחת וקרת לסביא ולרברבניא ואמרת להון לא ידעתון מה שלח לי מלכא שלמה מתיבין ואמרין לית אנחנא ידעין למלכא שלמה ולא חשבין ית מלכותיה · והיא לא אתרחיצת ולא שמעת מליהון ושלחת וקרת לכל ספני ימא ואטעינת יתון אשכרין ומרגליין ואבני טביין ושדרת ליה שיתא אלפי טלין וטלייתא וכולהון בני שתא חדא וכולהון בני ירחא חד וכולון בני יומא חד וכולון בני שעא חד וכולון בני קומא חדא וכולהון בני קציצא חדא וכולהון לבושין לבושא ארגונא וכתבת איגרתא ושדרת ליה למלכא שלמה בידיהון מן כרכא דקיטור לארעא דישראל מהלך שבע שנין כען בצלותך ובבעותך דאבעי מן קדמך איתי לותך לסוף תלת שנין והוה לסוף תלת שנין אתת מלכת שבא לות מלכא שלמה וכד שמע מלכא שלמה דאתת מלכא שבא אפיק לותה ית בניהו בר יהוידע דדמי לשפרפרא דנפיק בעדן צפרא ודמי לכוכב נוגהא דמנהיר וקאים בני כוכביא ודמי לשושנה דקאים על פרצידי דמיא וכד חזת מלכא שבא ית בניהו בר יהוידע אתרכינת מן רכובתא · מתיב בניהו בר יהוידע ואמר לה למה אתרכינת מן רכובתיך · מתיברת ואמרה ליה לית את מלכא שלמה · מתיב ואמר לה לית אנא מלכא שלמה אלא חד מן משמשיא דקיימין קדמוי ומיד אהדרא אפאה לאחורה ומתלת מתלא לרברבניא אי לא חזי לכון אריא אתון חזון מרבעותיה ואין לא חזיתון מלכא שלמה אתון חזון שפר דגבר דקאים קדמוי ואייתי יתה בניהו בר יהוידע לקדם מלכא וכד שמע מלכא דאתת לותיה קם ואזל ויתיב בבית זוגיתא וכד חזת מלכא שבא דמלכא בבית זוגיתא יתיב מחשבא בלבה ואמרה דמלכא במיא יתיב וחליזת חילוזה דתעבר וחזא לה סערא בריגלה · מתיב מלכא ואמר לה שופריך שופרא דנשי וסעריך סער דגברא וסער לגברא שפר ולאתתא גנאי · מתיבה מלכת שבא ואמרה ליה מרי מלכא אמתיל לך תלתא מתלין דאין

הפשר

ביאור

אף תרצי ותבואי וכדלעיל בפסוק ראשון לא הוו נבון והוא ידוע : דגביין כבר פירשנו : תוב תבנית רמת ידא כנ"ל ופי' טוב תבנית הרים ידה כי גם כבר בראשונה עשתה כן : אשכרין מהר"ד פי' מיני ארז ויביא מלשון גמר' ליומא שני גורלות של אשכרוע ופי' של ברוש ולפ"ז הוה נ"ל כעין אשכרועין ויותר נכון לפרשו לשון מנחה כמו תשא ושבא אשכר יקריבו : ואבני טביין כ"מ בכ"י כושן וא"כ לדוחקי' כמ"ש מהר"ד מה שפי' : טלין וטליתא פי' נערים ונערות : בני קיצא חדא י"מ על שם שר אויי' למות בשעה אחת והוא מלשון קצותו אילנות וי"מ במזל אחד ויותר נכון לפי הענין לפרש מלשון קצה תודה כלומר זמן ושעה אחת קבוע' להון וק"ל : לא אתרחיצת פי' לא בטחה בדבריהם כי ידע' האמת : בצלותך ובבעותך דאבעי פי' לכך אמר בואי לג' שני' בשביל השאלה ובקשת חכמה שאשאל : אפיק לותה ית בניהו וכו' . דדמי לשפרפרא פי' שלא לנגדה את אחד הפרים דהיינו בניהו בר יהוידע הדומה

בזוך

ג' ובכל יום ויום מרדכי מתהלך
לפני חצר בית הנשים לדעת
ו' : ג'ו את שלום אסתר ומה יעשה
ב' ונסי' בה : ובהגיע תר נערה
ונערה לבוא אל המלך
אחשורוש מקץ היות לה
כדת הנשים שנים עשר חדש
ב' הפנויי' כי כן ימלאו ימי מרוקיהן
ג' ומ"ג : ששה חדשים בשמן המר
ו' : ב' חס' וששה חדשים בבשמים
ג' : ג' ובתמרוקי הנשים : ובזה
י"א נטע' הנערה באה אל המלך את
מלרע וכל כל אשר תאמר ינתן לה
מלכים ויחזקאל לבוא עמה מבית הנשים עד
ד' נ' נמ"כ : בית המלך : בערב היא
באה

עמא די היא מניה לכן פקיד
יתה דלא תחוי עמה
ותלדותה : ובכל יומא ויומא
מרדכי הוה מצלי ואזל קדם
דרתא די בבית נשיא למידע
ית שלמא דאסתר ומה
אתעבד בה : וכד מטא
סדור עולמתא ועולמתא
למיעל קדם מלכא אחשורוש
מסוף די יהוי לה כהלכת נשיא
דמתינן בתפנוקיהון תרי
עשר ירחי שתא ארום כדין
שלמין יומי סמתוריהון שתא
ירחין בטמסת ואנפקנין
דמנתר ית חערא ומפנק ית
בסרא ושתא ירחין בבוסמיא
ובסמתורי נשיא : ובהדין
זמן בתר דשלמין תרי עסר
ירחי שתא עולמתא עילא
לות מלכא ית כל רב וסרכן די צביא למימר מן יד יתיהב לה למיזל עמה
מבית נשיא עד בית מלכא : בעדן רמשא הות עילה לשמשיה ית
מלכא ובעדן צפרא הות תיבא לבית נשיא תנין לידא דשעשגז רבא
דמלכא נטר מטרוניתא ומבאן ואלך לא הות עול תוב לות מלכא ארום
אלהין ההיא דאתרעי בה מלכא וקרי לה בשמא מפרש וכתיב :

ששה חדשים שנת פ פסחים מג מגלה יג מ"ק ט מנחות פו

בערב היא מגלה יג

אבן עזרא

ממנה : ויבהל · כטעם מהירות : מנותיה · חלקים כמו מנה אחת כדברי האכילה להיותה שמינה : ושבע הנערות · משרתות אותה : הראויות · הלשון הזה ידוע בדברי רז"ל : וישנה · שינה המנות לעשות לה טובה · וטעם בית הנשים דבק עם וישנה כי שינה מנותיה ונערותיה והיא בבית הנשי' עם חברותיה · יש אומרים כי מרדכי לא עשה נכונה שצוה על אסתר שלא תגיד עמה כי פחד שלא יקחנה המלך. לאשה אם ידע שהיא מהגולה ואחרים אמרו כי בדרך נבואה או בחלום ידע שתבא תשועה על ידה לישראל והנכון בעיני כי עשה זה מרדכי בעבור שתשמור תורת השם בסתר שלא תאכל נבילות ותשמור השבתות ולא ירגישו המשרתים כי אם יודע הדבר שמא המלך יכריחנה או יהרגנה כי בעל כרחה נתפשה וידענו כי מרדכי היה מגדולי ישראל כי הנה הוא שלישי לשרים העולים

רש"י

מתספקת שאול המלך היו מחזיקים בה : ומה יעשה בה · זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי דוד שנא' גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך אמר לא בא לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי אמר לא אירע לצדקת זו שתלקח למשכב ערל אלא שעתידה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר

תפשר יתהון לי ידעית אנא דגבר חכים את ואי לא · את כשאר בני
אנשא · מתיבה ואמרה מהו גרגריין דעא ודוולין דפרזל דדלו אבנא
ומשקי מיא מתיב ואמר לה גובתא דכותלא · מתיבה ואמרה ליה מהו
עפר מן האדמה יצא ומאכלו עפר מן הארץ נשפך כמים ומביט לבירת
מתיב ואמר לה נפטא · מתיבה ואמרה ליה מהו ארקלין אזיל בריש
כולהון וצוות צווחא רבא ומרירא רישיה כאגמון · שבח לחורין גנאי
למסכינן שבח למתים גנאי לחיין חדיי לציפורין נסים לנונין מתיב
ואמר לה כיתנא · מתיבה ואמרה ליה לא האמנתי לדברים עד אשר
באתי ותראנה עיני והנה לא הוגד לי החצי הוספת חכמה וטוב על
השמועה אשר שמעתי אשריך ואשרי אנשיך ואשרי עבדיך אלה ואעיל
יתה בגו טרכונא בבית מלכותא · וכד חזת מלכת שבא רבותיה ויקריה
דמלכא שלמה יהבת שבחא למאן דברא יתיה ואמרת יהיי אלהיך ברוך
דאתרעי בך למתביתך על כורסיה דמלכותא למעבד
צדקתא ודינא ויהבת למלכא דהבא וכספא טבא סני לחרא ויהב
לה מלכא כל מה דצבת · ומלכי מערבא ומדינתא וציפונא ודרומא כד
שמעו שמעיה כולון בחדא מזדעזעין ואתון מן אתריהון ביקר רב
וברבו רבא ובדהב ובכסף ובאבניא טבין ומרגלין · וכד אתחייבו
סנאיהון דישראל הוה ירמיה נביא מתנבא נבואת סגיאן עליהון ולא
מקבלין מניה אלהן שבישת יתיה רוחא דקודשא ואובילת יתיה לארעא
שבט בנימין דהכין כתיב ויצא ירמיה מירושלם ללכת ארץ בנימין
ואיך דהוה ירמיה נביא בגו ירושלם הוה בעי רחמי מן קדם אלהי
דבשמיא ולא אתמסירת קרתא ירושלם בידיהון דכסדאי ולא אחריבון
יתה אלא איך ירמיה הוה בארע שבט בנימן אתגבר וסליק עליהון
נבוכד נאצר מלכא דבבל ואחריב ית ארעא דישראל בזירת קרתא
דירושלם וקליית בית מקדשא בנורא ועד נבוכד נצר רשיעא יתיב
באנטוכיא רבלתה שלח על ירושלם ביד נבוזראדן רב קטוליא ותרעית
שורי דקרתא ירושלם וכד אתא ירמיה נביא וחזא ית קרתא ירושלם
דאתחרב

ביאור

כהוד יופיו לעמוד השחר והוא לשון פסוק דכיאל ו׳ כשפרפירא יקום וק״ל : פרנילי דמיא כנ״ל ולפ״ז הוא מלשון פרנודי דתותי קלא ופי׳ פרי · ולפי הגרסא פנידי יותר נכון והוא כמו על אפיקי מיא כי תרגום של אפיקי פנודיה ועיין בערוך בערכו · אתרכיב פי׳ ירדה ונשמטה : מרבעותיה מבר״ל פי׳ מלשון רביעה ושכיבה ולפי הענין אם לא ראיתם האריה יכולים לידע ולהשיג ענייני ומהותו ממקום שסכב ר״ל ממהות אחד ממשרתיו הוא ניכר הליו׳ ארכו ורחבו של המלך בעצמו · ויותר נכון לפרש מרבעותיה על הבנים וילדיו שגידל : כבי׳ זוגיתא פי׳ שראתה את ש״ה יושב בבית העשוי מזוכי׳ לבנה והיה נראה לה כאלו המלך יושב במים · וחליזת אלוזה פי׳ שהגביה בגדיה לשו׳ חלוץ הנ׳ אבל מומין שפירושו מתעקש וכן התעקמה בגדיה · גרגריין דעא ל״נ ריש גרגותא כאד של עצי ודוולין דברזל פי׳ דלי של פרזל דדלו אבנ׳ ומשקי מיא ופתרונו גובתא דכותלא פי׳ שפופר׳ של קנה שנותנין

ג׳ · ב׳ מלרע בָּאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל־
בתרי ליש׳ : בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל־יַד
ב׳ פסו׳ טכי׳ :
ג׳ שַׁעַשְׁגַז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר
הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד
אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפֵץ בָּהּ
ט׳ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם׃
וּבְהַגִּיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר בַּת־
ל׳ · ב׳ וחסר אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
לָקַח־לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־
פתחלפין הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם
אס׳ : אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס־
הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי
ג׳ אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־
ג׳ · ב׳ ונכס׳ רֹאֶיהָ׃ וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּית
מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא־
ג׳ חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת־שֶׁבַע
לְמַלְכוּתוֹ׃ וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ
אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים
ה׳ וַתִּשָּׂא־חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־
הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר־מַלְכוּת
ג׳ בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת
ב׳ כיוצא בו׳ וַשְׁתִּי׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה
גָדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת

משתה

וְכַד מְטָא סְדוּר אֶסְתֵּר בְּרַת אהרן
אֲבִיחַיִל אַחְבוּי דְמָרְדְכַי דִי
נַסְבַהּ לֵיהּ לְבְרַת לְמֵיעַל לְוַת
מַלְכָּא לָא תְבָעַת צְרוֹךְ לְכָל
מִדַעַם אֱרוּם אֱלָהֵין יַת מַן
דְיֵימַר הֵגַי רַבָּא רִי לְמַלְכָּא
נָטֵר נְשַׁיָא וַהֲוָת אֶסְתֵּר
טָעִינַת טֵיבוּ וּמַשְׁכְּחָא רַחֲמִין
בְּעֵינֵי כָּל חָזָהָא׃ וְאִדְבַרַת
אֶסְתֵּר לְוַת מַלְכָּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
לְאִתְּתָא וְאָעֵל יָתַהּ לְבֵית
אִדְרוֹן בֵּית מַלְכוּתֵיהּ בְּיַרְחָא
עֲשִׂירָאָה הוּא יַרְחָא דְטֵבֵת
בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֲתָא לְמַלְכוּתֵיהּ׃ ותהי אסתר מגילה יג
וּרְחֵם מַלְכָּא יַת אֶסְתֵּר מִכָּל
נְשַׁיָא דַהֲווֹ מִתְנַסְבָן וְאִטְעֲנַת ותלקח
רַחֲמִין וְטֵיבוּ קֳדָמוֹי מִכָּל אסתר עד
בְּתוּלָתָא וְשַׁוֵי מְנִיכָא דְדַהֲבָא ותאסר
עַל רֵישַׁהּ וְטָרַד מִן קִיטוֹן בֵּית אסתר
דְמָכֵיהּ יַת אִיקוֹנִין דְוַשְׁתִּי מגילה ית
וְאוֹקִים תַּמָן יַת אִיקוֹנִין
דְאֶסְתֵּר וְאוֹתִיב יָתַהּ עַל
כּוּרְסֵי תִנְיָן וְאַמְלֵךְ יָתַהּ חֲלַף
וַשְׁתִּי׃ וַעֲבַד מַלְכָּא מִשְׁתְּיָא
רַבָּא לְכָל רַבְרְבָנוֹי וְעַבְדוֹי
וַהֲוָה קָרֵי לֵיהּ מִשְׁתְּיָא
דְאֶסְתֵּר וַהֲנָיַת שְׁבוּק כְּרַגָא
לְפִלְכַיָא עֲבַד וִיהַב לֵיהּ מַתְּנָן

וחולק

אבן עזרא

עם זה ובכל וכאשר ראה כי לא נבנה בבית נא ש
עילם והיה בשער המלך בארמון והיא מעלה
גדולה והנה דניאל הפקיד חביריו על מלכות בבל
והוא בשער המלך ולולי שהיה מרדכי קודם
מעם אסתר ממשרתי המלך לא עזבוהו המשרתים
להתהלך לפני חצר בית הנשי׳: את שלום אסתר ·
אם היא צריכה לרופאים: תור נערה · כמו עת ויש אומרים מגזרת תור כי הוא יבא לעת מזומנת
כטעם ויגיע התור: מקץ היות לה: סוף מקץ שבע שני׳ מחלה: שמן המור · בושם נחמד ועליו יש

מחלוקת

רש״י

לדעת מה יהא בסופה: תר · זמן: כל אשר
תאמר · כל שחוק ומיני זמר: ש בית הנשים שני
השני: בחדש העשירי · עת צנה שהגוף נהנה מן
הגוף זימן הקב״ה אותו עת צינה כדי לחבבה
עליו: מכל הנשים · הבעולות שאף נשי׳ בעולו

קבן

דאתחרב וחילוואתא דכסדאי מקפין להיה ירמיה נביא צווח בקלא
רמא ובכי בכיא רבא ומרירא מתיב וכן אמר פתיתני יי ואפת שבשתני
יי ואשתבשית תקיפתא יתי ויכילתא · וכד שמע נבוכדנצר רשיעא
מלכא דבבל דאתכבישת קרתא ירושלם כניש כל חלוותא דכסדאי
ואתא וקם על בית מקדשא ומגיר ברישיה ומובילו ומייתי בידיה מן קדם
די הוה ידע מה דהוה בסוף משירייתיה דסנחריב כד אשתלח עליהון
מלאכיא מן מרומא וקטל בהון תמני עסר רברבנוי וחמשא ואלפין
פרשין ולא אשתייר במשריתיה דסנחריב אלא הוא בלחודוי · ונפקת
תוב בת קלא ואמרת ליה נבוכד נצר מלכא דבבל קום איזיל ותוב לרבלה
בארע חמת קלקל בחיצים שאל בתרפים · שדא גירא למערבא והדר
ונפל לגו ירושלם שדא גירא למדינחא והדר ונפל לגו ירושלם שדא
גירא לקרתא חייבתא דתתעקר בעגלא מן עלמא והדר ונפל לגו ירושלם
וקם ושדר רברבנוי על ירושלם ומה שמהתהון נרגל שראצר שמגר
נבושר סכים רב סריס רב מג · וקם ואזל בתר רברבנוי ועל לבירת
מקדשא · מתיב וכן אמר אנת הוא אלהא רבא דארגישתין ואיתיתין
על קרתך ועל היכלך · וכד חזא פיתחא דבית מקדשא דעמא מסאבא
קיימין לקיבליה סתם נפשיה ולא צבא למפתחא ואתון כל חילוותא
דכשדאי ואייתין עמהון תלת מאה ושיתין גמלין טעינין נרגין די פרזל
ובלעת אינון פגרתא בתי"ק פרותא בריאתא דבית מקדשא · ועד
כען לא יהבין נפשתהון לאיתפתחא עד דאתא פרניטוס ונכס חזירא
וזרק מן דמיה על בית מקדשא וסאיב יתיה מן בתר דאיסתאיב פרתח
נפשיה ועל נבוכדנצר רשיעא לבירת מקדשא ואזל ויתיב על עזרתא
דזכריה בר יהוידע כהנא רבא וחמא נבוכדנצר לדמיה דמירתע בארעא
ושאל לסביא דישראל ואמר להון דמא הדין דמן גברא הוא · מתיבין
ואמרין ליה נביא חד הוה בינא והוה מוכח לן ולא קבילנא מיניה
וקיימנא וקטלנא יתיה בבירת מקדשא : וכד שמע נבוכדנצר רשיעא
ית פתגמא הדין אמר לון זילו ואייתו לי ארבעת אלפי כהני בחירי ונכס

יתון

ביאור

שנותנין בו הכחול שכוחלין בו עיני' ופי' שהכף שלוקחין הכחול הוא של ברזל והכחול הוא קשה
כאבן · ומשקי מיא פי' מוציא מהעין כמין מים כדאית' בגמ' ולשדייה בגומת' ופי' קנה חלול ·
ומא כלו עפר וכו' פי' שיגא מחפירת הקרקע ונשפך כמים שהוא כמין משקה הנשפך ככסף חי ומביא
לבית כדאיתא בגמרא פ' במה מדליקין נפט מפני שהוא עף ופי' רמ"י כדבק בכותלי הבית וק"ל ·
ארקלין כתב המתרג' שאינו יודע לפי שאינו חכם כשלמה ומצאתי פירושו רוח סערה · שנא לחורין
לשרי' נגאי למסכנין לעניי' ולפי העניין שמפשתן עושי' בגדי שש שהוא מלבוש שרים כלפי רמ"י פר
מקן · ונגאי לעניים שילבשו בגדי שש : שנא למתים שעושין תכריכין המוכין למתים ·
נגאי לחיין שמפשתן עושין חבלי' לאסור בני אדם חדיי לצפורין שהוא שמחה לעופות שאו כלי' זרע
פשתן : וכסים לכוכין פי' נער לדגים שמפשתן עושין רשתות ופתים לכודם · פרכונא כבר פירשנו

שהוא

ס' מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וַהֲנָחָה
לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאֵת
ג' ג' כְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ וּבְהִקָּבֵץ
ג' חס' בכתי' בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב
בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ׃ אֵין אֶסְתֵּר
ג' וא' את עמה: מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי
ג' וְאֶת־מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר
י' ג' עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה
ב' בסימן אִתּוֹ׃ בַּיָּמִים הָהֵם
וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ
ג קָצַף בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי־סָרִיסֵי
י"א הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ
ד' חסר לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ׃
וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֵּד
י' לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר

אסתר

וחולק כמסת ידא דמלכא: ובאתכנשות בתולתא זמנא תנינא ומרדכי מצלי ואזל ויתב בתרע מלכא: בזמנא חרא הוה שאיל לה מלכא מאידין אומא את ולא הוות אסתר מחויא ילדותה וית עמה כמא דפקיד עלה מרדכי וית מאמר מרדכי הות אסתר עבדת שביא ומועריא הוות נטרת ביומי דיחוקא הוות מזהרא תכשילין והמרא דעממין נוכראין לא הוות טעמא וכל פקודיא דאתחייבן בהון נשיא דבית ישראל הות נטרא על פום מרדכי היכמה דהוות נטרת כד הוות מתרביא עמיה: ביומיא האינון ומרדכי יתיב בסנהדרין דתקינת לה אסתר בתרע מלכא וכד חזו תרין רברבניא כדין כנסו וקצפו ואמרו דין לדין הלא מלכתא בפתגם מלכא בעיא לסלקא יתן ולאוקמא ית מרדכי לית רבותא לסלקא תרין קלוסנתרין ולאוקמא חד בכין אתיעטו בלישנהון בגתן ותרש טרסאי תרין רברבני מלכא מנטרי פלטירא ואמרו לאצנעא סמא דמותא דמטול לאסתר מלכתא ולאושטא ידא במלכא אחשורוש למקטליה בסיפא בבית דמוכיה: ואשתמודע פתגמא למרדכי על דהוה חכים למללא בשבעין לישנין וחוי לאסתר מלכתא ואמרת אסתר למלכא.

ותאמר מג' לה עו א' ות יג חאין קף

אבן עזרא

מלוכות: ונזה. בדבר זה כי יש לה רשות לבקש מה שתרצה וזה בעבור שלא תבא לידי מחשבת ותהיה כחושב: אל בית הנשים שני. הטעם פעם שני ובא הטעם לשון זכר כמו אך בפעם הזה. וטעם שומר הפילגשים כי אחר ששכב המלך עמה לא ישכב עמה אדם אחר כי הרפש היא למלך רק תהיה מהפילגשים רק אם לא תבא המלך טובה ממנה אז ימליכנה: לא בקש' דבר. גם זה לאות על שכלה: הוא חדש טבת. כן יקרא בלשון כשדים ונקראו החדשי' בלשון הקדש על המספר

רש"י

קבץ: והנחה למדינות עשה. לכבודה הניח להם מן המס שעליהם: ויתן משאת. שלח דורונו' להם והכל כדי לפתותה אולי תגיד מולדתה ואע"פ כן אין אסת' מגדת מולדתה לפי שמרדכי יושב בשער המלך הפורזה והמרמזה על כך: לשלוח יד. להשקותו סם המות: ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרי' דבריהם לפניו בלשון טרסי

יתון עלוי דהוא דמא עד כען לא איתבלע בארעא עד דנזיף ביה
נבוכדנצר ואמר ליה כולא אומתך תחרוב עלך ובתר כן אתבלע . וכד
חזא כהנא רבא ית כהניא דאתקטילו לבשירת מעידיה ואתתקין
באיפודיה ונסיב ית מפתחי מקדשא בידיה וסליק וקם על איגרא
דהיכלא . עני וכן אמר יהיב ביתא ומשלם למרוי ונטריא לא הוינא
ביה . ורמא נפשיה לגו נורא ויקר וכד חזו שאר כהניא כהנא רבא
דליק בנורא אף אינון נסיבו ית נבליהון וית כינוריהון וכל מאני זמריהון
ונפלו לגו נורא ויקידו . וכד בעא נבוכדנצר למיעל לבית קודש קודשיא
איסתתימו תרעי היכלא ולא פתחין נפשיהון עד די נפקת בת קלא
משמי מרומא ואמרת ליה פתח לבנון דלתיך ובתר כן פתח נפשיה ועל
נבוכדנצר רשיעא מסאבא לבית קודש קודשיא וחזא שבחי דמלך
כל עלמיא יי צבאות . וחזא ית מאני קודשיא דאשתמשו בהון כהניא
ומלכיא דבית דוד דאתבלעו מן קדמוי רגז רוגזא רבא ונפק מן תמן
כד מבהל וקטל קטלא רבא ושבא שביא רבא ואפיק ית עמא ישראל כד
אסירין בשילשלוון דפרזל ואוביל יתהון ערטילאין כד טעינין על
צווריהון חלא . וירמיה נביא אזל עמהון עד דמטא קברי אבהתא
וצווח ובכא ועני וכן אמר אבהתנא מרחמני אברהם יצחק ויעקב קומו
מגו קבריכון וחזו ית בניכון עמא דבית ישראל דאזלין בשביא ומהלכין
בגלותא . מתיבא רוח קודשא ואמרת ליה כבר אמרית לך ירמיה נביא
כי אספתי את שלומי קם מקברי אבהתא ואזל ונפל על קיברי אימהתא .
עני וכן אמר אימהתא מהימנייא בתי"ק מרחמניא שרה ורבקה
ורחל ולאה קומו מגו קבריכון וחזון ית בניכון ובנתיכון עמא דישראל
דרביתון יתון בקושטא דאזלין בשביא ומהלכין בגלותא דלא מסאננא
מתיבא רוח דקודשא וכן אמרת קול ברמה נשמע קם מקברי אמהתא
ואזל ונפל על קברי נבייא עני וכן אמר נבייא נבייא מרחמוני משה
ושמואל קומו מקבריכון וחזון ית עמא בני ישראל דרבתון יתהון
בקושטא דאזלין בשביא ומהלכין בגלותא דלא מסאננא מתיבה רוחא
דקודשא

ביאור

היכל ופלטין . שבישת פתח והסיר אותו הרוח וכו' . באנטוכיא דבלתה כדאית' בחלק דבלת' זו
אנטוכיא . ותרעי פי' ושבר החומות . תקיפתא יתי ויכילתא כלומר שירמיה אמר כלפי מעלה במה
שפיתתני ויכלת כמו ועם האנשים ותוכל . ומכיר שהיה מכשכש בראשו . ומוביל ומייתי מוליך ומביא
מקודם שהיה יודע מה יהי באחריתו . קלקל בחיצים וכו' לשון פסוק הוא ביחזקאל ועניינו קסמים
ותרפים : פברתא ברייתא פי' שער החיצון של ב"ה כדאית' בפ' חלק ויותר נכון הגירס' פרותא כי תרגו'
של דלתי פרתי וק"ל ועיין במתורגמן : וככם חזירא כבר פירש שהוא שחיטה . פרכיטום שם שר אחד
דזרעא וכו' פי' שהדם היה מתבעבע ולא נח וכן פירש"י בזילא פסוק ויאמר וזכרתא לאחו' וכן הרב : יהיב
ביתא ומשלם למרוי כך מצאתי בכתב ישן בקלף ואין צורך להכום בדוחקים כמ"ש מהר"ד ע"ש שפירש
מה שפירש ולגירסתינו כפשוטו מרוי הוא מרי עלמא הק"בה שא"ל הכהן גדול הרי מפתחות היכל

אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי׃
ג׳ פ׳ ינק׳ וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ
ג׳ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃
ג׳ ד׳ פ ג אַחַר הַדְּבָרִים
ב׳ הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
ג׳ וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ
מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃
י״ פסו׳ וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־
לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע
ג׳ ב׳ נסי׳ וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
מ׳ פ״ג לְמָרְדֳּכַי מַדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר
אֵת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי
באמ׳ס : ג׳ קרי בְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא
שָׁמַע

אהרן דלמלכא ואתכתיב על שום
ויבוקש שנלפית מרדכי׃ ואתבע פתגמא
ואשתכח קשוט ואצטליבו
תרויהון על קיסא ואתכתיב
אחר הדברים בספרא דכרניא דמתקרי
פסוק תדירא קדם מלכא׃ ג בתר
פתגמיא האלין עלת מרת
דינא קדם רבון כל עלמא
וכן אמרת הלא המן רשיעא
נחת מן שושן לירושלם
לבטלא בנין בית מוקדשך
והא כען רבי מלכא
אחשורוש ית המן בר
המדתא די מזרעית אגג בר
ומרדכי לא עמלק רשיעא ומנייה רב על
פסוק כולא ותקין ית כורסיה
מעלוי כל רברבניא די עמיה
עני מרי עלמא ער כרולא
אשתמודע בעלמא פסיקו
מני עד די יתרברב
וישתמודע לכל עממיא ומן
בתר כן אתפרע מניה על כל
עקתין די יעביד איהו
ואבהתוי לעמא בית ישראל׃ וכל עבדי מלכא די בתרע בית מלכא
גחנין לאנדרטא די הקים בחדייה וסגדין ליה להמן ארום כן פקיד עלוהי
מלכא ומרדכי לא הוה גחן לאנדרטא ולא הוה סגיד להמן על די הוה
ליה עבד פלח ואזדבן ליה בטולמא דלחם׃ ואמרו עבדי מלכא די
בתרע פלטרין דמלכא למרדכי מה דין את עבר ית תפקרתא דמלכא׃
והוה במללותהון לותיה יומא ויומא ולא קביל מנהון וחויאו להמן
למחוי

אבן עזרא

במספר בעבור האביב׃ והנחה · שם כמו מנוחה בעבור שמתתו באסתר׃ משאת · מנחה כמו משאת בנימן׃ ובהקבץ בתולות שנית · הטעם היה זאת הפעם השנית כבר היה יושב מרדכי בשער המלך כי זה בשכת שבע למלכותו והמשתה על עליהם׃ כורעים ומשתחוים · שעשה עצמו אלוה לפיכך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה׃

רש״י

טרשי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית׃ ויכתב בספר דברי הימים · הטובה שעשה מרדכי למלך׃ אחר הדברים האלה · שנבראת רפואה זו להיות לתשועה לישראל׃ גדל המלך את המן · שהקב״ה בורא רפואה למכתו של ישראל קוד׳ שיביא המכה

ביעתבו

דקודשא וכן אמרת כבר אמרית לך ירמיה נבייא אם יעמוד משה ושמואל לפני · קם מקברי נבייא ואזל ונפל על קברי מרזחייא עני וכן אמר אוכלין יתי לחם אבילין ואשקיאן יתי כסא דתנחומין די אנא מתאבל על עמא דישראל דאזלין בשביא ומהלכין בגלותא · מתיבא רוחא דקודשא ואמרת אל תבא בית מרזח · והוה ירמיה ספיד ובכי ומיליל על בית ישראל דאזלין בשביא ומהלכין בגלותא ערטילאין וטעינין חלא על צואריהון אינון ומלכהון ורברבניהון ושלטוניהון עד דמטון לאתרא דשמיה בית כודו ואפיקו לבושין ואלבישו יתון · עני ירמיה נביא ואמר לנבוכדנצר רשיעא ולכל חילותון דכסדאי דארתון עימיה דלמא תיזלון לבתר טעותכון ותשבחון יתון בקושטא תדעון עמא קטילא קטלתון ועמא שביא שביתון · והוו מדברין ואזלין עד די מטו להווא מדינתא והות ירמיה נביא בכי ומתנח ונתרו מן עינוי תרתין דמען והוון תמן תרין מבועין דמיא עד יומא הדין · וכד אתון ומטון לנהרותא דבבל עני מלכא נבוכדנצר רשיעא ואמר לון לבית ישראל אילין אינון זמריא דחייתון זמרין קדם מריכון דבא די בירושלם יירתון ויזמרון קדמי · וכד שמעו ליואי נטלו ית כינוריהון בערבתא דקיימין על נהרותא דבבל דהכין כתיב על נהרות בבל וגומר על ערבים בתוכה וגומר ועניאון ליואי ואמרין ליה לנבוכדנצר רשיעא אין אנן עבדינן רעות אבונא די בשמיא והוינן משבחין קדם אבונן דבשמיא בירושלם בידא דידך לא איתמסרינן · השתא איך נשבח קדמך שבחא די מרנן · דהכדין כתבא מפרש ואמר איך נשיר שיר יי כד שמע נבוכדנצר רשיעא ית פתגמא הדין עני וכן אמר קטולו יתהון על דעברו על גזירת מלכא עני פלטיא בר יהוידע חד מן ישראל ואמר ענא די מסרה מרה ביד רעיא ואתא דיבא ונסב מן ענא מן מאן מתבעיא עני ואמר ליה מן רעייא הוא מתבעיא עני ואמר ליה ישמעון אודנך מה דאמר פומך ופקיד מלכא ואיתי לצדקיה מלכא ואעבירו מיניה ית שלשלוון דברזל ונחש ושני ית לבושיה יסודיה : בשנת בשתא תליתא למלכותיה

ביאור

ומשלם לאחרוי שהוא יהיה הנזכר ונפל לתוך האש : וזהו שכתיב דמלך כו' כך מצאתי בת"י ולפ"ז א"צ לכל הדוחק שהקודם קדשים היא שבח המלך על דרך מי כמוך באלים וכו' וע"ש שפירש מה שפירש ולגירסותינו פשוט שהלל שבח של השם יתברך : טעינין על צואריהון חלא פי' נושאים על צוארם משא חול ואבנים לצורך בנין : דרביתון בקושטא פירש שהייתם מגדלים אותם באמת : קברי מרזחיא כך מצאתי בנסחא ישנה ומדוייקת ופי' כדמתרגם ואזיל אל תבא למזרק וגומר ופירש בית האבל וכן פירש לעיל · מרחמיא דלגבי אבות וכן גבי האמהות לגירסתינו פי' אוהבים : עד למטו להווא מדינתא כצ"ל וכ"מ ופי' עד שהגיעו : בקושטא תדעו עמא קטילו קטלתון פי' לא תתפארו לומר שכחכם וידיכם הרמה עשתה החיל הזה כי לא בצדקתכם אך מגזרה הגזירה מהשמים וכמ"ש בישעי' קמי רחים וטחני קמח כלומר שכבר נטחן וכן כאן : ונתרו מעינוי [illegible] דמעות מעיני

שמע אליהם ויגידו להמן
נ׳ לראות היעמדו דברי מרדכי
כי הגיד להם אשר הוא
יהודי : וירא המן כי אין
ל׳ גחס׳ מרדכי כרע ומשתחוה לו
ר״י כ׳ עשו וימלא המן חמה : ויבז בעיניו
לשלח יד במרדכי לבדו כי
הגידו לו את עם מרדכי
ויבקש המן להשמיד את כל
היהודים אשר בכל מלכות
אחשורוש עם מרדכי :
ו׳ ר׳ פס׳ ג׳ · בחדש הראשון הוא חדש
כ׳ ניסן בשנת שתים עשרה
ג למלך אחשורוש הפיל פור
הוא הגורל לפני המן מיום
נ׳ ליום ומחדש לחדש שנים
עשר הוא חדש אדר :
ויאמר המן למלך
ד׳ אחשורוש ישנו עם אחד
נ׳ · נ׳ פס׳ מפזר ומפרד בין העמים בכל
מדינות

למחזי היתקימון פתגמי
מרדכי כל קבל פתגמי דהמן
ארום חוי להון די להמן לא
הוה סגיד על דהוה עבדיה
דאורבן ליה בטולמת לחם
ולאנדרטא די הקים בחדיה
לא הוה גחין על דהוה יהודי
ויהודאי לא פלחין ולא גחנין
ליה : וחזא המן ארום לית
מרדכי גחן לאנדרטא ולא
הוה סגיד ליה ואתמלי המן
עלוי דמרדכי רתחא : והוה
חוך קדמוי לאושטא ידוי
למקטול ית מרדכי בלחודוהי
ארום חויאו ליה דמרדכי
אתי מן יעקב דשקל מן עשו
אבא דאבוי דהמן ית בכורתא
וית ברכתא ויהודאי אנון
עמא דמרדכי ובעא המן
לשיצאה ית כל יהודאי די
בכל מלכות אחשורוש עמא
דמרדכי : בירחא קדמאה
דהוא ירח ניסן בשתא
תרתא עשרי למלכא
אחשורוש אפל פורא דהוא
עדבא קדם המן מן יומא ליומא ומן ירחא לירחא תרי עסר דהוא ירח
אדר : ואמר המן למלכא אחשורוש איתי עמא חדא מבדר ומתפרש
ביני עממיא ואומיא ולישניא ומקצת מנהון דירין בכל פלכי מלכותא
וגזירת אוריתהון שנין מכל עמא לחמנא ורהבשילנא ליתרהון טעמין
חמרנא

ויבז בעיניו מגלה יש
בחודש ר״ה ז
הפיל פור ר״ה פס מגלה יג
ישנו עם מגלה פס

אבן עזרא | רשי

על דבר ושתי בשנת שלש ואמרו חכמי׳ כי נתחייבו ישראל מיתה בעבור שאכלו בשלחן המלך ושתו מיין משתיו : אין אסתר מגדת מולדתה · למלך ולא לסריסי׳ שהעמיד לפניה : בחמה · מגזרת כאשר ישא האומן והוא שם כמו חכמה עצמה · משוקלי הכסף · בחצר הפנימית והכתוב לא הזכיר למה קנאו ואיך ידע הדבר מרדכי ויש אומרים כי הוא היה מסנהדרין והיה יודע שבעים לשון וזה טעם מרדכי בלשן ואין טעם בלשן כי אם אדם אחד : ויתלו · כל אחד משניהם כמו ויקבר בערי גלעד : אחר · אחר חמש שנים יש אומרים כי זה המן הוא ממוכן : מעל כל השרים · בטעם מעל כל כסאות השרים

היעמדו דברי מרדכי · האומר שלא ישתחוה עולמית

למלכותיה עבד משתיא לכל רברבנוי ועברוי אוכלוסי פרס ומדי איסתרתיגין ורבנין די ממנן על פילכיא עטיפן באיצטלון דמילת לבישין ארגוונין אכלין ושתן וחדיין קדמוי : בהראותו לא כתיב די אחזי ית עתריה אלא כתיב בהראותו את עושר כבוד מלכותו והדוא

עותריה די אחזי דבית מקדשא הוה ולכישרא ודמא לית עתרא כוליה עתרא דקודשא בריך הוא דהכרין כתיב דידי כספא ודידי דהבא אמר יי מרי חלוותא שיתא ביגנזי הוה מחזי לחון בכל יומא מארח ותמנין יומין דכתיב עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדלתו הא שיתא וכד חמון תמן ישראל מאני דבית מקדשא לא הוו צביין למגני קדמוי ואמרו ליה למלכא לא צביין יהודאין למגני מטול דחזיין מאני דבית מקדשא ואמר מלכא עיבידו להון סמכא חורנא לגרמיהון :

ובמלאת וכמשלם יומיא האילין אמר מלכא השתא אעביר משקיא לבני אתרוי לכל עמא דאשתכחון בשושן למזעירא ועד רבא משקיא שבעא יומיא ואעילינון לדרת גנתא דנציבא אילני דפירי ודבוסמני מה עבד כף אילנא לאילנא ועבר כיפין ותבר אילני דבוסמני ואותיבינון ואשדו קדמיהון אבנין טבתא ומרגליתא ואילני מטללין כאן חסר פסוק : והשקות ושתיאן במאני דדהבא ובכסי דדהבא ודהוה שתי בכסא לא הוה תני ושרתי ביה תוב אלא מעלין ליה דלא הוא כסא ומפקין חורנא חדתא והוו תמן קומקמין וכסילא הוו דמיין להדדי מטול כן כתיב ומאני מן מאני משניין אלא כד הוון מפקין למאני דבית מקדשא ומזיגו בהון הינון אומי עלמא הוה משתני זיוהון ומטול כן כתיב וכלים מכלים שונים וחמרא דמלכא רב הוה מן מאן דשרתוי ומטול כן דהוה שתוהי הוה משאיל ליה לגברא כד כמה שנין אנת והוא אמר ליה בר ארבעין שנין והוה משקי ליה חמרא בר ארבעין שנין ורכוותיה לכל גברא וגברא ומטול כן כתיב ויין מלכות רב כיד המלך :

והשתיה ושתיאן בנימוסא ולית דמתנזיק ולמא לא הוו מתנזיקין מטול מן כסא דאינשי פרסאה כד הוו אתיו לון כסא רבא דהוא למור

ארבעא

ביאור

וכד שמעו ליואי כטלו כיכוריהון עיין במהר"ד ספירש תלו כמורותיהם וע"ש ויותר נכון לפרש זרקו וק"ל · בידא דידך לא אתמסרינן כצ"ל ופי' אלו היינו משבחים להק"בה כדקא יאות בידך לא היינו נמסרים · ענא די מסרא מרה ביד רעיה ואתא דיבא כו' פי' כאן שמסר הק"בה ביד הרועה ובא זאב וטרף · ואייתי לנדקיה כו' כך מצאתי בתרגום ישן כתוב בקלף ולפ"ז הוא כפשוטו שהביאו לפניו לדקיהו המלך והעבירו מאכו השלשלאות של ברזל ושימהו בבגדי' (וכ' גילה בדרך שתפוסי' ואסירי ברזל וזהו יסוריה פי' אסוריה ועיין במלכים כ"ד) · לית עתרא כצ"ל וא"צ לפירוש מהר"ד ולוחקיו · מרי חלוותא פי' ה' צבאות · שיתא וכו' דכתיב מייתי ראיה דהא כתיב ששה תיבות וק"ל · סמכא חורנא פי' צוה המלך לעשות מקום מיוחד וכל סעודה אבל המלך מסתמא בהיסבה היא ולכן אמר סמכא · חורנא אבתא מטול כן כתיב פי' דדרש מלת שוכים כיין ששתה ככים פ"א היו גונזין ומוציאים אחרי' :

מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם
ג׳ כת׳ קמ׳ שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי
ג׳ הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ
ג׳ חס׳ אֵין־שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם׃ אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף
ו׳ מ״ג י׳ אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
ג׳ וא׳ על גנזי וגם פ׳ לְהָבִיא אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּסַר
הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ
וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
ג׳ ב׳ מ״ג לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם
ה׳ דגש׳ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃
ח׳ פסו׳ אית בהון מ׳ מלין וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם
בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה
הָמָן אֶל אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ
ג׳ וא׳ על אדינ׳ ובכי׳ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר ׀ עַל־
מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם
וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ
ועם

חֲמַרְנָא לִיתְהוֹן שָׁתָן יוֹמֵי
גְנוּסְיָא דִּי לָנָא לֵיתֵיהוֹן נָטְרִין
וְנִימוּסָנָא לָא מְקַיְמִין וְיַת
גְּזֵירַת דִּינֵי מַלְכָּא לֵיתֵיהוֹן (אס׳ על תגלם יג)
עָבְרִין וּלְמַלְכָּא לֵית לֵיהּ טִימֵי
מִנְּהוֹן וּמָה הֲנָאָה אִית לֵיהּ
בְּהוֹן אִין יִשְׁבְּקִנּוּן עַל אַפֵּי
אַרְעָא׃ אִין עַל מַלְכָּא שַׁפִּיר
יִכְתַּב כְּתָבָא לְאוֹבָדָא יָתְהוֹן (יוסף הכהן פס ד)
וַעֲשֶׂרֶת אַלְפִין כַּכְּרִין דִּכְסַף
אֶתְקוֹל עַל יְדוֹי עָבְדֵי
עֲבִידְתָּא לְמֵיתֵי לְבֵית גִּנְזֵי
דְּמַלְכָּא וּמִן יָכֵיל מָאנֵי שִׁתִּין
רִבְבָן דִּסְלָקוּ אֲבָהָתְהוֹן מִן
שִׁעְבּוּדְהוֹן דְּמִצְרָאֵי׃ וְאַעְדִּי
מַלְכָּא יַת גּוּשְׁפַּנְקֵיהּ מֵעַל
יְדֵיהּ וִיהָבָהּ לְהָמָן בַּר הַמְדָתָא
דְּמִזַּרְעִית אֲגַג מְעִיקָא
דִּיהוּדָאֵי׃ וַאֲמַר מַלְכָּא
לְהָמָן כַּסְפָּא יְהֵא מִתְיְהֵב לָךְ
וְעַמָּא יְהוֹן מְסִירִין בִּידָךְ
לְמֶעְבַּד מָה דְּיוֹטִיב קֳדָמָךְ׃
וְאִתְקְרִיאוּ לַבְלָרִין דְּמַלְכָּא
בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בִּתְלַת עֲסַר
יוֹמִין בֵּיהּ וְאִתְכְּתִיב בְּכָל דִּי

פַּקֵּיד הָמָן לְוָת אִסְטְרַטִילוֹסֵי מַלְכָּא וּלְוָת הִפַּרְכִין דְּמִתְמַנַּן אַרְכוֹנִין עַל כָּל
פִּלְכָּא וּפִלְכָּא וּלְוָת רַבְרְבָנֵי עַמָּא וְעַמָּא פִּלְכָּא וּפִלְכָּא כְּרוּשֵׁם כְּתָבְהוֹן
ועמא

אבן עזרא

המריס כי לכל שר יש לו כסא בבית המלכות · יכרע וישתחוה ידועים ונכון מה שדרשו רז"ל כי צורת צלם וע"ז היו בבגדיו או על מגבעתו : כי הגיד להם אשר הוא יהודי · כי הוא אסור לו והנה יש לשאול למה הכנים מרדכי עצמו בסכנה גם הכנים כל ישראל היה ראוי שידבר לאסתר תסירנו מעשר המלך ולא יכעיס את המן אחר שראה שהשעה משחקת לו והתשובה כי לא יוכל לסור מעבר המלך כי אם יסור בלא מצות המלך
דמו

רש"י

עולמית כי הוא יהודי והוזהר על ע"ז : ואת דתי המלך · לתת מס לעבודת המלך : אין שוה · אין חשש כלומר אין הנאה : הפיל פור · הפיל מי שהפיל ולא פירש מי ומקרא קצר הוא: הוא הגורל · הכתוב מפרש וזהו הפור הוא גורל הפיל הגורל באיזה חדש יצליח: מיום ליום · באיזה יום בחדש שיצליח : יכתב לאבדם · יכתבו ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם : ויסר המלך את טבעתו · הוא מתן כל דבר גדול שישאלו מאת
המלך

ארבעא חמשא המינון והוה מתקריה שמיה פיתקא והוון משקין ביה לכל גברא חד ולא הוו שבקין ליה עד דשתיא ביה חד ומזוגא דהוה מזיג להון לפרסאי עתרא רבא הוה עתיר איך הוה עתיר הוה מזיג ליה לגברא ועל דלא הוה משבח גברא דשתי רמיו ליה למזוגא עבירותי מינאי ולך זיפלן וזוין מטול דלא הוה משבח דשתי אלא אמר אחשורוש לא יעלון הני כסי לשיתויי אלא איך דצבי כל גברא וגברא ישתי מטול בן כתיב והשתיה כדת : גם לחוד ושתי מלכתא עברת משקיא לנשי והוה מזוגא להון חמרא אוכמא ואותיבת יתהון בפלטין מטול דתחוי להון עתרא דמלכא והויין משאלין לה היך דמיך מלכא והוות מתוורי להין למה נשי בען דידען כל מידי והוות אמרה להון מגניא דמלכא לכא אביל ולכא שתי ולכא דמיך מטול בן כתיב בית המלכות :

ביום ביומא שביעאה כד שפיר ליביה דמלכא בחמרא ולבהון דמאה ועסרין ושבע מלכין דהוו עמיה דהוו קטרין כלילא דמלכותא דהורה תיגרא ומצי בינייהון בטעם חמריהון הוו מתעסקין בזנותא מלכי מערבא הוו אמרין נשי דילן שפירן וכולן הוו אמרין דילן שפירין ואוף מלכא אחשורוש בטעם חמריה מתיב ואמר להון לית נשי בעלמא דשפירן אלא נשי בבליתא ואין לית אתון מהימנין לי הא בבליתא חרא מותבית בגו טרכונא דמלכותא דילי אשלח ואקרי יתה לקדמי ולקדמיכון ותחוון יתה דהיא שפירא מן כל נשיא דילכון בההיא שעתא שלח עלה מלכא אחשורוש שבעא סריסיא ומשמשיא דקדם מלכא : להביא מתיב ואמר לון זילו ואמרו לה לושתי מלכתא קומי מן כורסי מלכותיך ושלוחי ערטליא ורמי תגא ברישך וכסא די דהבא ביד ימינך וכסא די דהבא ביד שמאליך ועולי לקדמי ולקדמי דמאה ועסרין ושבע מלכין קטרי תגי דיחזון יתיך דאנת שפירא מכל נשיא :

ותמאן מתיבא ושתי מלכתא ואמרת לון לשבעא סריסיא נגאי זילו ואמרו ליה למריכון שטיא דאוף אתון שטיתון כותיה אנא היא ושתי מלכתא בת מלכיא דמלכי בבל מן שריותא בלשצר אבא לקביל אלפא חמרא שתי ולא אטעי יתיה חמרא למימר מילין דלא כשרין כותך בההיא שעתא אזלו ואמרו ליה למלכא פתגמא דושתי מלכתא וכד שמע מלכא ית פתגמיא האילין רגז רוגזא רבא ורוגזיה דליק ביה

ותוב

ביאור

רב מאן דשתוי פי' שהיין היה יותר זקן בשנים יותר משהיה השותה ולרש מלא ויין המלך רב כמו ורב יעבוד צעיר. דהוה למודל או כ' המיכון פי' שהיה נמדד ומשוער ד' ה' מלות כי כן פי' של למוד ולא לכוד כאשר היה בדפוס ראשון וכן היאכון פי' מדות ואם כן א"צ לדוחקים ופי' מהר"ר: שמיה פיתקא פי' שם הכוס היה כך על שם שמשליך ולוחץ ומשכל אחר השותה והוא לשון גמרא כמו מי שלחוו פתקיה ל' אמות פרסא ופי' ר"שי שם לשון הכ"ל : זיפלן וזוין פי' שם מטבע הוא ולא כדברי מהר"ר שפירש מפילין וזורקים דאי כדבריו ה"ל ולפון : דלא משבח דשתי וכו' פירש משום שלא היה נמצא מי שיכול לשתות

ועם ועם כלשונו בשם המלך
ד׳ חס׳ י׳ נ׳ י׳ אחשורש נכתב ונחתם
בטבעת המלך : ונשלוח
ד׳ נסיפא ספרים ביד הרצים אל כל
מדינות המלך להשמיד
להרג ולאבד את כל
היהודים מנער ועד זקן טף
ונשים ביום אחד בשלושה
עשר לחדש שנים עשר הוא
ג׳ חדש אדר ושללם לבוז :
ג׳ ר״פ פתשגן הכתב להנתן דת
בכל מדינה ומדינה גלוי
ג׳ לכל העמים להיות עתדים
כ״ן ליום הזה : הרצים יצאו
ג׳ וא׳ מחופי׳ ג׳ · ג׳ דחופים בדבר המלך והדת
נתנה בשושן הבירה והמלך
ג׳ והמן ישבו לשתות והעיר
שושן

ועמא ועמא כממלל לישניה
בשום מלכא אחשורוש
ומפרש ומתחתם בגושפנקא
דמלכא : ולשדרא פטקין
בירא דריהטונין לכל פלכי
מלכא לשיצאה ולקטלא
ולהובדא ית כל יהודאי מן
עולימא ועד סבא טפליא
ונשיא ביומא חדא בתלת
עסר יומין לירח תרי עסר
הוא ירחא דאדר ושלליהון
לעדאה : דיטנמת דכתבא
למהוי מתיהבא בכל גזרתיה
בכל פלכא ופלכא מפרסם
לכל עממיא למהויהון זמינין
ליומא הדין : דירהטנין
נפקו זריזין בפתגמא דמלכא
וגזרתא אתיהיבת בשושן
בירנתא ומלכא והמן הוו
יתבין למשתי חמרא וקרתא
דשושן מתערבלא בחדות
עממין

אבן עזרא

למו כראשו : הפיל פור · זאת המלה פרסית ופירושה גורל והנה זה הפך הוא חדש ניסן ויש אומרים כי בחר להשמיד את ישראל בחדש אדר כי בו נאסף אל עמיו משה אדונינו ולא ידע כי בו נולד ואחרים אמרו בעבור חבור העליונים במזל גדי שהוא שנים עשר למזל דלי שהוא מזל ישראל והנכון שכן יצא בגורלו כי מהשם משפטו ובשם האריך הזמן עד שיעשו ישראל תשובה וימלטו · כ״ן ישכו כוסף ויש אומרים גם הוי״ו : מפוזר ומפורד בין העמים · שיפרד איש מעל אחיו כל כך הוא רע כולו ולא די שדתיהם שונות אלא שלא ישמרו הדתים והחקים שיצוה המלך והנה כל עם ועם ישמרו חוץ מהן : אין שוה · אינכו דבר נכון או אינכו תועלת : ועשרת אלפים ככר כסף · הוא חסר וכן הוא ועשרת אלפי ככר כסף כמו והנבואה עודד הנביא : גנזי המלך · אוצרות וכמוהו אתר גנזי המלך והכ״ן מובלע וכן ובגנזי ברומים : הכסף נתון לך · והעם לעשות בו חפצך והנה הספרים נכתבו בי״ג לניסן והנה המן נתלה בניסן וחכמינו אמרו שהתענה מרדכי בימי הפסח ויתכן שלא .

רש״י

המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך : ונשלוח ספרים · ויהיו נשלחים ספרים איסטר״א טר״מיש בלע״ז והוא מגזרת אם נלחוש נלחש נגלה נגליתי נדמה נדמתי : בשלשה עשר לחדש שנים עשר · ביום י״ג לאותו חדש שהו י״ב לחדשי השנה : פתשגן · לשון ארמי ספור הכתב בלע״ז דרי״שמחנט : להנתן דת · ציווי הכתב שהיה אומ׳ להנתן חק גזירת המלך : גלוי לכל העמים · דבר זה : והדת נתנה בשושן · וזקוס שהיה המלך שם ניתן החק בו ביום להיות עתידי׳ ליום י״ג לחדש אדר לכך : והעיר שושן נבוכה ·
היהודים

ותוב שלח לה ביד שבעתי סריסיא דמלכותא דיתבין קדמוי במלכותא
בען איזילו ואמרו לה לושתי מלכתא אין לא תשמעי מילי ולא תעלין
לקדמי ולקדמי מלכיא האילין : קטילנא יתיך ומובדינא ית שופריך
מניך · וכד אזלו רברבני דמלכא ואמרו לה ולא ספנרת יתחון אלא
מתיבא ואמרת לון אזילו ואמרו למלכא טפשא דמקלקלין עצתיה ולא
תקינן גזירתיה הלא אנא היא ושתי מלכתא ברת אויל מרודך ברתיה
דבריה דנבוכדנצר מלכא דבבל מן יומא דאתבריתי עד כען לא חזא
אינש גופי אלא אנת מלכא בלחודך ואין כען עיילא אנא לקדמך
ולקדמיהון דמאה ועסרין ושבע מלכין קטרי תגי קטלין יתך ונסבין יתי
לאינתא · מתיבא רבתא דפרסיאתא ואמרה לה לושתי מלכתא אין
קטיל יתיך מלכא ומוביד ית שופריך מיניך לא תפרסמי ית שמא
דיליך וית שמא דאבהתיך ולא תחוין גופיך וגויתיך לכל בר נש אלא
למלכא בלחודוהי · בהשעתא כד אמרו רברבני למלכא דסריבת ושתי
מלכתא למיעל היכמא די אמר מלכא די שלח ביד סריסיא ורגיז מלכא
לחדא וחמתיה תקיפת עלוהי : ויאמר ואמר מלכא לחכימיא ידעי
זימנא ארום כן פתגמי דמלכא קדם כל ידעי גזירין ודינין : והקרוב
ודקריבין ליה בעיצתא דרחיקין ודקריבין כרשנא מן אפריקי · שיתר
מן הנדקי · אדמתא מן אדום · תרשיש מן מצרים · מרס מרסנא · מן
מרס מארעא רחיקא ממוכן מן ירושלם · שבעתי רברבניא דפרסאי
ומדאי דחזין אפוי דמלכא אינון דיתבין קדמאה במלכותא · פקדניה
דמלכא אחשורוש די שלח ביד סריסיא : ויאמר ואמר ממוכן הוא
דניאל ולמה אתקרי שמיה ממוכן מטול דכד גלון שבטא דבית יהודה
לבבל גלון עמהון חנניה מישאל ועזריה והוה דניאל בגלותא ואתעביד
על ידוי ניסין וגבורן ותוב על ידוי דדניאל אתגזר מן מרומא דתתקטיל
ושתי מלכתא בכן אתקרי שמיה ממוכן מתקנן ואמר ממוכן קדם מלכא
ושלטוניא דהכין הוה גזירת מלכא בזימנא דהוו יהבין עייצין עיטא הוו
שליטין ועירי עייצין קדמוי ואין שפירת עיטתא עברין יתה ואין לא
שפירת

ביאור

לשתות הכוס ולכך נותנים לשר המשקים הזוזים כדי שלא ישקנו · מחווה להון למה נשי בטן וכו' פיר'
שהגידה להם מה שהנשים היו מבקשים שיודיעם כל מידי ואמרה להם מגניא דמלכא וכו' ר"ל שהורו
להם שעשועי ותענוגי המלך : לכא אכיל וכו' פי' כאן הוא אכל וכאן שותה וכאן הוא ישן וק"לוסיי' מטול
בן כתיב בית המלכות רוצה לומר בבא הידועה שמורה על חדרים והיכלי מלך פנימו' · תיגרא
ומצי פירש שכפלה מריבה וקיטטור ביניהם לשון לית כתוב דלית בה תיגרא : בגו טרקונא כבר פירש
לשון פלטין ועיין ברש"י פ' דברים : ושלוחי ערטליא פי' ופשטי עלמך ערומה · וערטלא לשון
ידוע ומורגל הוא : דאוף אתון שטיתון כצ"ל וכך מצאתי בכ"י ופשוט הוא : דליק בליביה ותוב שלח
לה כצ"ל ומבואר · ואמרו לה ולא שפנת פירש ולא היו חשובים בעיניה להיות חשה לדבריהם ועיין
ברש"י פ' וישב ספוגים חשובים ; רבתא דפרסיאת פי' השרות דפרס שהיו מסובים אצלה אמרו

ג'ומ"ג · ג' ר"פ ונסי': שושן נבוכה: ד ומרדכי
ידע את כל אשר נעשה
ויקרע מרדכי את בגדיו
וילבש שק ואפר ויצא בתוך
ג' העיר ויזעק זעקה גדולה
כל סיפ' מ"ג ומ"ב חסר: ומרה: ויבוא עד לפני
שער המלך כי אין לבוא אל־
שער המלך בלבוש שק:
ובכל מדינה ומדינה מקום
אשר דבר המלך ודתו מגיע
ג' אבל גדול ליהודים וצום ובכי
ני' ג' רפה ומספד שק ואפר יצע לרבים:
ס' דין יתיר יו"ד: ותבואינה נערות אסתר
וסריסיה ויגידו לה
ג ותתחלחל המלכה מאד
ותשלח בגדים להלביש את־
ג' מרדכי ולהסיר שקו מעליו
ולא קבל: ותקרא אסתר
להתך מסריסי המלך אשר
ס' וישלח המן העמיד לפניה ותצוהו על־
מרדכי

עממין נוכראין ובקל בכיתא דעמא בית ישראל: ומרדכי ידע על ידא דאליהו כהנא רבא ית כל מה דאתעבר בשמי מרומא ומה דאתחייבו עמא בית ישראל לשתיצאה מגוי עלמא והיכמה דאתכתיב ואתחתים להובדותהון מן עלוי ארעא הכדין אתכתיב ואתחתים בשמי מרומא על עסק דאתהניאו מן סעודתיה דאחשורוש רשיעא ברם חותמא הוה חתים מן טינא ושדר מרי עלמא ית אליהו כהנא רבא לחואה למרדכי דיקום ויצלי קדם מרי עלמא על עמיה וכד ידע מרדכי בזע ית לבושוי ואלבש לבושא דשק על בסריה ושוי קטמא על רישיה וקבל קבלתא רבתא ובכא במרירות נפשא בקל עצב: ואתא עד קדם תרע פלטירא דמלכא ארום לית רשו לגבר למעל לתרע פלטירא דמלכא כד לביש לבושא דשק: פלכא ופלכא ובכל קריא וקריא אתר דפתגם מלכא וגזירת דיניה מטי אבלא רבא ליהודאי וצומא ובכותא ומספדא ולבוש שק וקטמא הוה מתשם עלוי צדיקיא סגיאין: ועלן עולימן דאסתר ורבנתא וחויאו לה ואזדעזעת מלכתא לחדא ושדרת לבושי מלכותא למלבש ית מרדכי ולמעדי ית שקיה מעלויה ולא קבל: וקראת אסתר לדניאל דמתקרי התך די על

ומרדכי ידע מגילה יג
כי אין ברכות פט
ותתחלחל מגילה טו סוטה כ כו"ה ע"א
ותקרא מגלה טו בתרא ד

סימר

אבן עזרא

אלא נשמע הדבר ביום שנכתבו הספרים בו: אחשדרפנים. מלה פרסית ותשע אותיו' ואין שם תואר במספרו במקרא ולא ישרו בעיני דברי האומרים שהם שתי מלות: הפחות.
השר

רש"י

שהיהודים שנה: ומרדכי ידע. בעל החלו' אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכד נצר ושנהנו מסעודת אחשורוש: כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבא אל שער המלך בלבוש שק: דבר המלך ודתו
כשהשלוחים

שפירת עטתא· די רברבין מנהון הוו עייצין וממוכן הוה זעירא דכולהון והוא יהב עיטתא קדמיא קדם מלכא והוה ממוכן שקיל אתתא פרסיאתא והות עתירא מיניה ולא הות צביא מתמליל עמיה אלא כלישנה ואמר ממוכן בגרמיה כד אשתכח עלעיתא למכבש על נשיא דאינהון מוקירן לגובריהון בכן אמר ממוכן קדם מלכא ושלטוניא לא על מלכא בלחודוי אסטת ושתי מלכתא אלא על כל עממיא ושליטיא דאית בכל מדינתא דמלכא אחשורוש : כי ארום יפוק פתגמוי דמלכתא על כל נשיא כולהון למהוי שייטין בעליהון בעיניהון ותהוי כל אתתא אסרה לבעלה דילמא את יקיר מן מלכא דאחשורוש די אמר דתיתי ושתי מלכתא קדמוי ולא צביית למיתי : והיום ויומא הדין יאמרין שלטונתא דפרס ומדי דשמעין ית מיליא דמלכתא לכל שלטוניא דמלכא במיסת די תהוי בסירא למרגז עלוהי : אם ובזמן דגזר ממוכן גזירתא הדא דחיל מן נפשיה ואמר דילמא לא יעביד מלכא גזירתא דא וכד תיעול ושתי ותשמע גזירת' די גזרי' עלה ותירוזיתי דינין בישין ותקטול יתי לא אנא אחויה דמלכא אחשורוש לא תיעול ושתי קדמוי ואומי יתה במומתא דפרסאי ומדאי דהינון דחלין מנהון לכן אמר ממכן אין על מלכא שפר יפוק דין פתגמא מן קדמוי ויכתיב מוסי בגזרתיה דמדאי ופרסאי ולא יבטיל דלא תיעול ושתי קדמוי דמלכא אחשורוש ומלכותה יתן מלכא לרעותה דטבת מינה : ונשמע וישתמע פתגמא דמלכא די יעבר בכל מלכותיה ארום סגיאה היא וכל נשיא יתנון יקרא לבעליהון למן רברבניא ועד זעיריא : ויטב ושפר פתגמא בעיני מלכא ושילטוניא ועבר מלכא כפתגמי מלוי ממוכן : וישלח ושדר מלכא א׳גראתא על כולהון מדינתא דמלכא על מדינתא ומדינתא היך כתבה ועל עמא ועמא היך לישניה למהוי כל גברא מתיקר בביתיה ומתמלל היך לישן עמיה : אחר בתר פתגמיא האילין כד נח רוגזא דמלכא אחשורוש שדר וקרא לכל רברבנוי ואמר לון לא על ושתי אנא רגיז אלא עליכון אנא רגיז ומטול דאין אנא אמרית מילתא בחמרא אתון למה :

רגזתון עלי למקטול ית ושתי מלכתא ואעביר שמה מן מלכותא אוף לכון אנא קטיל מעבר שמכון מן מלכותא ובתר דאתקטלו רברבנוהי דמלכא ארבדית ושתי וית מה דאתגזרת עלה דלא הות שויא לגזירתא דדינא

ביאור

וכו' ומבואר הכל: פינדקי עיין בת"י בליבוס הנדקי וע"ש פרשת כה: לרחיקי' ולקריבי' פי' על אנשי שהיו ממדינות רחוקים ודייק מדאמר והקרוב אליו לשון יחיד וחשיב שבעה : שכון עמהא פי' טולו עמה : ממוכן מתקב' ר"ל שהיה מוכן לטובו' הרבה לנבואה ולהעשות על ידו נסים הרבה כי הוא סבר שממוכן זה דניאל כדמתרגם ממוכן מן ירושלי' : ממוכן זעיר' דכולהון דייק מדכתו' לבסוף כולם בפסו' והקדי' לדבר אלא הענין היה להתחיל מן הקטן מן הטעם שכתב וכן הוא במשנה פ' אחד דיני ממונות גבי דיני נפשות מתחילין מן הצד מטעם זה וכן נמי נגדון לידן היה בענה נדין מיתת נפש במלכה ושפי

ולכן

מרדכי לדעת מה זה ועל
מה זה: ויצא התך אל
מרדכי אל רחוב העיר אשר
לפני שער המלך: ויגד לו
מרדכי את כל אשר קרהו
ואת פרשת הכסף אשר
אמר המן לשקול על גנזי
המלך ביהודיים לאבדם:
ואת פתשגן כתב הדת
אשר נתן בשושן להשמידם
נתן לו להראות את אסתר
ולהגיד לה ולצוות עליה
לבוא אל המלך להתחנן לו
ולבקש מלפניו על עמה:
ויבא התך ויגד לאסתר את
דברי מרדכי: ותאמר
אסתר להתך ותצוהו אל
מרדכי: כל עבדי המלך
ועם מדינות המלך ידעים
אשר כל איש ואשה אשר
יבוא

מימר פומיה מרתחתכן
פתגמי מלכותא ופקדת ליה
על מרדכי למדע מה דין קל
בכותא די היא בכי ועל מה
דין לא קביל לבושי מלכותא
דשדרית ליה: ונפק התך
למללא לות מרדכי לפתאה
דקרתא די לקדם תרע
פלטרין דמלכא: וחוי ליה
מרדכי ית כל די ערעיה על
עסק דלא סגיד להמן ולא גחן
לאנדרטיה וית דררא דממון
כסף עסר אלפין ככרין די
אמר המן למתקל על ידיהון
דגבאין דממנן על בית גנזי
מלכא בגין יהודאי
להובדותהון: וית דיטגמא
כתב גזירתא דאתיהיב
בשושן לשציותהון יהב ליה
לאחזאה ית אסתר ולחואה
לה מה דחשב המן רשיעא
על עמא דיהודאי ולפקדא
עלה דמיעל לות מלכא לפייסא
ליה ולמבעי רחמין על עמה:
ועל התך וחוי לאסתר ית
פתגמי מרדכי: ואמרת אסתר להתך למיזל ולמללא למרדכי ופקידת
ליה על עסק מרדכי דלא יגרי עם המן מצותא ארום דבבו דביני יעקב
ועשו

אבן עזרא

חסר תי"ו השורש והנכון שהאחד פחה כה"א
פחת יהודה סמוך ומלת פחת כמו להיות פחם
בארץ יהוד' כמו עובר בשוק אבל פחה והמ"ם
סימן רבים: ובשלש ספרים יש התואר מבניין נפעל כמו כמאל נשאל דוד: פתשגן' כמו נוסחה'
גלוי שלא יהי בסתר. עתידים ככוכים לעתיד מגזרת ועתדה בשדה לך' לחופים כדמות לחופים
במהירות' והעיר שושן שם היהודים נבוכה כי מה תחום הבירה כי כולה היא משרתי המלך ואין שם
יהודי רק מרדכי לבדו' נבוכה פועל עבר על כן הוא מלעיל מגזרת נבוכים הם בארץ כאשר שבשתנם
ולא ידע מה יעשה: ומרדכי כאשר ידע זה הדבר מיד קרע בגדיו' ויצא בתוך העיר היא עילם
המדינה: כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק כי הוא דרך בזיון במלכות: ומספד קינות: יוצע
מבניין

רש"י

כשהשלוחים נושאים הספרים עוברים שם נתנה
הדת בעיר: פרשת הכסף' פירוש הכסף:
אל

דדינא דקטלא אלא מן מרומא הוה ריסוף זרעיה דנבוכדנצר מלכא דבבל: ויאמרו ואמרין עולימוי דמלכא שלטנוי ומשמשנוי יבעון למלכא עולימן בתולתן ואין שפירן בחיזוא: ויפקד וימני מלכא שליטין ומהימנין על כל מדינת מלכותיה ויכנשון ית כולהין עולימא בתולתן דשפירן בחיזוא לשושן בירנתא לבית נשיא על ידוי הגא סריסית דמלכא נטיר נשיא ואתייהבו תקוניהין: והנערה ועולימתא דתישפר באפוי דמלכא תמליך חלפוי ושתי ושפר פתגמא באנפוי דמלכא ועבד כן: איש גברא יהודאה הוה בשושן בירנתא ושמיה מרדכי ולמה אתקרי שמיה דגברא יהודאה אלא דהוה דחיל מן חטאה דעלויה איתנבי דוד ואמר יומא הדין ימות גברא מישראל ומן ההיא גברא דין הוא גברא מרדכי בר יאיר בר שמעי בר שמידע בר בענה בר אילה בר מיכה בר מפיבשת בר יהונתן בר שאול בר קיש בר אביאל בר צרור בר בכורת בר אפיה בר שחרים בר עוזה בר ששק בר מיכאל בר אליאל בר עמיהוד בר שפטיה בר פתואל בר פיתון בר מליך בר ירבעל בר ירוחם בר חנניה בר זבדי בר אלפעל בר שמרי בר זבדיה בר מרימות בר חושים בר שחורה בר גזה בר עוזה בר גרא בר בלע בר בנימין בר בריה דיעקב בוכרא די אתקרי שמיה ישראל ומה חמא מרדכי די אתקרי בר שמעי אלא אקיל שמעי לדוד מלכא דישראל ואמר שמעי לדוד פוק לך גברא רשיעא וגברא דחייב קטלא איתעני אבישי בר צרויה ואמר לדוד איזיל אסב רישיה דשמעי מיניה אסתכל דוד מלכא בנביאותיה וחמא דמרדכי קאים מיניה וכד חמא דוד מלכא פקיד לשלמה בריה ואמר ליה בשעתא דיפסוק שמעי מלמילד בר קטול יתיה די יזכי לעלמא דאתי ומטול דקאים מיניה ברא צדיקא די על ידוי אתעבידו ניסין וגבורן לישראל בארבע גלותהון והוא מרדכי מרא דביא בר יאיר בר שמעי בר קיש מן שיבטא דבנימין ושמעי הוה חייב דיתקטיל בדינא כמא דכתיב באוריתא דמשה דדיינא דקושטא לא תצער ורבא בעמך לא תלוט והוא אקיל לדוד מלכא דישראל וחס עלוהי דוד דלא למקטול יתיה דחמא דקיימי:

ביאור

ולכן התחילו ג"כ מן הגדל מן הקטן שבהם : שקיל איתתא פרסיתא פי' שהיה ממוכן נושא אשה מחשובי שרי פרסיים והיתה חשוב' ממנו בעיוס' ולכן יעץ עצה זו וכ"ה בתו' דמגילה פ"ק ע"ש : עלעית' פי' לשון עלילה וסיבה לדבר כמאמר כך : שייטין פי' להבזות בעליהן וכן ת"א ויבז עשו ושט וכן בסירת לשון ביזוי אחזי' למלכה לא תיעול ושתי קדמוי כו' ר"ל שירא לנפשו ממוכן שמא תבוא המלכה ויסמע עצתו ויהרג הוא לכן ראה עצה בלבבו שישבע המלך בשם שתרצה לבוא לא יביאוהו לפניו וזהו ואומי יתה במומתא פי' שהשביעו בשבועה גדולה ובורא' וק"ל : אלכרית ושתי פי' שעלתה זכרונה והגזיר' : דלא הוות שויא פי' שלא היתה ראויה לזה ולכך נהרגו היועצים את אלה ומה שלא נהרג דכיאל הוא ממוכן שהיה ראש המלכדים בעצה זו לפי שלא אמר להרגה רק שיתן מלכותה לרעותה הטובה ממנה וק"ל : ואתייהבו תיקוניהון פי' נתנו תמרוקי הנשים שמסיר השער ומיפה וכן ת"א ולא

יתקן

יָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הֶחָצֵר
ל"ט הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־יִקָּרֵא
אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית לְבַד
מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־
שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה וַאֲנִי לֹא
ב'ס' כתיו נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה
בימ"ל · ג' שְׁלוֹשִׁים יוֹם׃ וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי
וקף קמו : אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃ וַיֹּאמֶר
מָרְדֳּכַי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־
ג' תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־
הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים׃ כִּי
ג' אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת
ב' וחד ורוח הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד
ג'מ"ל לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְאַתְּ
ג'מ"ל וּבֵית־אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ
ג' אִם־לְעֵת כָּזֹאת הִגַּעַתְּ
למלכות

ועשו הוה נטר ליה : ושויאת אסתר מלין בפום התך ואמרת ליה כדנא תימר למרדכי הלא המן רשיעא גזר על מימר אחשורוש דלא למיעל לות מלכא לדרתא גואה בלא רשו וכען כל עבדי מלכא ועמין דדירין בפלכי מלכא ידעין דיכל גבר ואנתתא די יעול לות מלכא לדרתא גואה די לא מתקרי על פומיה דהמן חדא היא גזירת דיניה לממת לבר ממן די יושיט ליה מלכא ית תגרא דדהבא ויחי ואנא לא אתקריתי למיעל לות מלכא דין זמן תלתין יומין : וכד חזא המן רשיעא ית התך דשמיה דניאל אעל ונפק לות אסתר ותקף רוגזיה ביה וקטליה ואורמנו תמן מיכאל וגבריאל מלאכיא וחויאו למרדכי ית פתגמי אסתר : ואמר מרדכי למיכאל ולגבריאל לאתבא לות אסתר כדנא תמרון לה לא תחשבי בנפשיכי למהך לאשתיזבא בבית מלכא מן כל יהודאי : ארום אם משתק שתוקי בעדנא הדא ולא תפגיעי על יהודאי רוחא ושיזבותא יקום ליהודאי מן אתר אוחרן בגין זכות אבהת עלמא וישזיב יתהון מרי עלמא מן יד בעלי דבביהון ואנת וגניסת בית

אהרן
ויגידו מגילה

אבהתך

אבן עזרא

מבנין הכבד הדגוש הנוסף והאות חסר הוא יו"ד כיו"ד אצוק מים והנכון בעיני כי היו"ד שרש כיו"ד אשר יולד לו והוא מבנין הכבד הדגוש שלא נקרא שם פועלו · יש בדברי יחיד שהתך הוא דניאל והקרוב אלי כי לא נמשכו ימיו עד מלוך אחשורוש כי זקן היה ומעלת בחכמה לא תסור · ותתחלחל מגזרת חיל אחז יושבי פלשת מהפעלים השניים כפולים ·

פרשת מגזרת לפרוש להם שביאר לשרים דבר הכסף . ביהודים בעבור היהודים · לאבדם והטעם למחות שמם · אשר נתן שבין כפעל והנ"ון מובלע כתי"ו : בשושן להשמיד הטעם כתב דת אשר נתן להשמיד

רש"י

אל תדמי בנפשך · אל תחשבי כמו והיה כאשר דמיתי אל תדמי בנפשך אל תהי סבורה להמלט ביום ההריגה בבית המלך שאין את רוצה לסכן עצמך עכשיו על הספק לבא אל המלך שלא ברשו' : ומי יודע אם לעת כזאת הגעת · ומי יודע אם יחפוץ בך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה : לעת כזאת · שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריגה

באדר

דקיימין מיניה הני תרי צדיקיא ומתפרקין על ידיהון בית ישראל :
אשר מרדכי ואסתר הוון מירושלם בגלותא דגלת עם יכניה
מלכא שבטא דבית יהודה ותוב וסליק מרדכי עם עמא דיתנדבון ויסקון
ויבנון לבית מקדשא תנינות ותוב אגלי יתיה נבוכדנצר מלכא דבבל
זמנין תרתין ותוב בארע בני גלותא לא נחת נפשיה מן ניסין וגבורן :
ויהי והוה מרדכי מרבי ית הדסה היא אסתר והדסה הוה שמה בשמת
דאסא היך מטול דבסים ריחיה דהדס בגו עלמא אף היא אסתר כדין
הות עברא עובדין טבין בגו עלמא היא אסתר דהיך שמה כדין הוויין
עובדהא ואתקרי שמה הדסה בלישנא עבראה ולמה אתקרי שמה
הדסה מטול דצדיקיא מתילין בהדסה דיעלה איתנבי ישעיא נביא
ואמר תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס מהו נעצוץ
היינתא היא חלוף היגיתא יסק ברותא וחלוף מרדכי צדיקא יסק המן
רשיעא לזקיפא וסרפד היא אורבינא וחילוף אורבינא יסק אסא וחלוף
ושתי תמלוך אסתר ובגין אסתר גלה מרדכי דאמר מוטב דאיזל בגלותא
ואירבי לאסתר דמן דאתי בארעא דישראל איתקרי שמה אסתר בשם
כוכב נוגהא יוונית איסתירא והדסה אתקריית בשם צדיקיא וכן אמר על
חנניה מישאל ועזריה וחוא דקאים בין הדסיא די בגלותא וצולה היא
בבבל דכן כתיב האומר לצולה חרבי ואסתר איתקרי שמה הדסה בשם
אסא היך דלא אסא יבש קייטא וסיתוא אוף צדיקיא אית להון חולקא
בעלמא הדין ולעלמא דאתי והיא אסתר הות בת אחוי דאבוי דמרדכי
היא אסתר בטליותה והיא בסיבותה ולא פסקת מן עובדין טבין ולא הות
לה אבא ואמא וטליתה הוה יאיא בריווא ושפירא וחסודא בחזווא וכד מית
אבוהא ואמה נסבה מרדכי ליה לברתא : ויהי והוה כד אשתמעו
פתגמוי דמלכא וגזרתיה וכד איתכנשו עולימתא סגיאתא לשושן
בירנתא על ידוי דהגי סריסיה דמלכא נטיר נשיא וכד שמע מרדכי
דבתולתא מתבעיין שקל וכנשא לאסתר מן רברבנוהי שלוחיא דמלכא
אחשורוש דנפקי למבעי בתולתא דלא ייתון וידברנה וטימרה בגו
קיטון דלא יחסון יתה שלוחיא דמלכא ובנת עממיא כד הוון שלוחיא
עוברין תמן הוון מרקדין ומחויין שופריהון מן כוותא ונפקו שלוחיא
דמלכא ואייתיאו בתולתא סגיאתא מן מדינתא ושלוחיא דמלכא הוון
ידעין

ביאור

יתקן גבר בתקוני אתתא שלא יסיר שער בית השחי ועיין ברש"י שם : ימות הדין יאות
גברא מישראל ועיין בשמואל ב' י"ט : בריה בוכר' דיעקב כצ"ל וכן מצאתי : אזיל אסב כצ"ל ופי'
שאמר אלך ואקח ואסי' ראשו ממנו וק"ל : בארבע גלותהון כתב מהר"ר שהכוון להגי' בארע ופיר' בארץ
גלותם ויפה דיבר אך יש לייסב ולפרש בא' מארבע גליות : הכי תרי צדיקיא לפי ענין השם מרדכי
ואסתר : דהיך שמה כדין הוויין פי' דייק בשמה נאה לה וכשמה כך מעשיה הטובים : ותוב אגלי יתה
כצ"ל ופי' ושוב הגלה אותה שהגלם פעם שנית ודייק מדכתיב שני פעמים הגלה בפסוק וק"ל : לא נחת
נפשיה

לַמַּלְכוּת׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר
לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃ לֵךְ
ל׳ וח׳ נ׳ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים
ג׳ ונכחים ל׳ הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ עָלַי
ג׳ וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ
ג שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם גַּם־
ג׳ חס׳ ג׳ אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן
אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־
ג׳ י׳ ג׳ כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃
וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃
ה וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת
וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ
הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ
וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
מַלְכוּתוֹ

אהרן אֲבָהָתָךְ תּוֹבְרוּן עַל הָהִיא
לך כנוס ימות קכ״א חוֹבְתָא וּמַן הוּא חַכִּימָא דִי
יַגְרַע אִין לְשַׁתָּא דְאַתְיָא
בְעִדָּנָא הָדָא אַתְּ מְטֵיָא
לְמַחְסַן מַלְכוּתָא׃ וַאֲמַרַת
אֶסְתֵּר לְמִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל
לְאַתְבָא לְוָת מָרְדְּכַי׃ אֱזֵל
כְּנוֹשׁ יַת כָּל יְהוּדָאֵי דִי
אִשְׁתְּכָחוּן בְּשׁוּשַׁן וְצוּמוּ עֲלַי
וְלָא תֵיכְלוּן וְלָא תִשְׁתּוּן
וכאשר מגלה ט׳ ויעבור סס תְּלָתָא יוֹמִין וְצַלּוֹ קֳדָם מָרֵי
עָלְמָא בְּלֵילְיָא וּבִימָמָא וְאוּף
אֲנָא וְעוּלֵימָתַי נְצוּם הָכְדֵין
ויהי ביום סס״ע וּבָתַר כֵּן אֵיעוּל לְוָת מַלְכָּא
דְלָא כְדִינָא וְהֵיכְמָה דְהוּבְדֵית
מִן בֵּית נָשַׁי וְאַרְבַּעַת מִנָּךְ
ותעמוד בחצר עד בלילה ההוא סס״ט בְּאוֹנְסָא כְּדֵין אוֹבִיד מִן חַיֵּי
עָלְמָא הָדֵין בְּגִין פּוּרְקַן עַמָּא
בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ וּנְגַס וּכְנַשׁ
מָרְדְּכַי וַעֲבַר עַל חֶדְוַת חַגָּא
דְפִסְחָא וְצוֹמָא גְּזַר וִיתֵב עַל קִטְמָא וַעֲבַד כְּכֹל דִי פַקֵּדַת עֲלוֹי אֶסְתֵּר׃
וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דְפִסְחָא וּלְבֵשַׁת אֶסְתֵּר לְבוּשֵׁי מַלְכוּתָא וּשְׁרַת עֲלָהּ
רוּחַ קוּדְשָׁא וְקָמַת וְצַלִּיאַת בְּדָרַת דְבֵית מַלְכָּא גַוָּאָה דְמִתְבְּנֵי לָקֳבֵל בֵּית
מַלְכָּא דִי בִירוּשְׁלֵם וּמַלְכָּא הֲוָה יָתִיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ בְּבֵית מַלְכוּתָא
וּמִסְתַּכֵּל כָּל קֳבֵל תְּרַע בֵּיתָא עֲנַת אֶסְתֵּר וְכֵן אֲמַרַת רִבּוֹן דְעָלְמָא לָא
תִמְסְרִנַנִי בְּיַד עֲרֵלָא הָדֵין וְלָא תַעֲבֵד רְעוּת הָמָן רַשִׁיעָא מִנַּי הֵיכְמָה דִי
עבד

אבן עזרא

להשמיד את כל אשר בשושן כי הוא עיר היהודים: ועם מדינות המלך · אפילו העם יודעים זה: אחת היא דת המלך לכל להמית · למול׳ לבד יבא עם מ״ם או מאחריו או מלפניו לבד מאחד והוא לבד בן מכיר שמך: יושיט · לשון תרגום כמו ישלח ואין לו ריע במקרא · שרביט מלה רביעית והטעם בשבט ויש אומרי׳ שהרי״ם נוסף כרי״ש שרשרת ואיננו אמת כי ברי״ש איננה מאותיות המשרתו רק ככפל בכפל פ״א ובהכופים גם רי״ש סגריר · אל תדמי

רש״י

באלה לשבה הבאה : הגעת למלכות · אם תגיעי לגדולה שאת בה עכשיו : אשר לא כדת · שאין דת ליכנס אשר לא יקרא ומדרש חכמים אשר לא כדת שעד עתה באונס ועכשיו ברצון : וכאשר אבדתי אבדתי · וכאשר התחלתי לילך לאבוד אלך ואמות ומדרש אגדה כאשר אבדתי מבית אבא אובד ממך שמעכשיו שאני ברצון נבעלת לגוי אני אסורה לך : ויעבור מרדכי : על דת להתענות ביום טוב ראשון של פסח שהתענה י״ד בניסן וט״ו וי״ו שהרי ביו׳ י״ג נכתבו הספרים : מלכות · בגדי מלכות ורבותינו אמרו

ידעין לה לאסתר וכד חמו דלירת אסתר עם הנון בתולתא אמרין חד
לחד מגן לעינן במדינתא אית הכא לנא במדינתן טלותא חדא יאיא
בריוא ושפירא בחיזוא וחסודא יתיר מן כולהון בתולתא דאייתינן · כד
אתבעית אסתר ולא אשכחרת אוריעי למלכא וכי שמע מלכא כרתב
ברגיטסים דכל בתולתא דתטשו מקדם שלוחי מלכא חדא היא גזירתא
דתתקטל וכד שמע מרדכי פוקדנא דמלכא דחיל ואפקרה ואייתא
לאסתר בת אחוי דאבוי לשוקא ואדברת אסתר לבית מלכא על ידוהי
דהגי נטיר נשיא : ותיטב ושפירת טלייתא בעינוי ואתגמלת חסדא
קדמוי ואוחיית צביאתהא וית מנוותהא למיתן לה וירת שבעתי
עולימתהא די חזיין למיתן להמן ביתיה דמלכא ומנוותה דהוון יהבין
לאסתר הות יהבא להון לפום עולימתא עממאירתא מטול דלא הוות
טעמא אסתר מיין ביתיה דמלכא ושני יתה וית עולימתהא לטב מכל
נשיא : לא לא חויאת אסתר ית עמהא וית תלדותהא ארום מרדכי
פקיד עלהא די לא תחוי : ובכל ובכל יומא ויומא מרדכי מהלך
קדם דרתא דבית נשיא למידע ית שלמא דאסתר ומה ניסין אתעברון
על ידהא : ובהגיע וכד מטא זימנא דרביתא ורביתא למיעול לות
מלכא אחשורוש מטול דהות לה בגזירת נשיא תרי עסר ירחין ארום
בדין ישלמין יומהא דציבתהון מטול דאיבסמת שיתא ירחין במשחא
דמירא ושיתא ירחין בבוסמניא ובתיקוני נשיא : ובזה ובהדנא
דביתא עלא קדם מלכא וית כל מה דהות אמרה הוה מתיהיב לה
למיעל עמה מבית נשיא עד בית מלכא : בערב ברמשא הוות
עיילא ובצפרא הות תייבא לבית נשיא תנינות על ידוהי דשעשגז
סריסיה דמלכא נטר נשיא ושמה מכתכתב ולא הות עלא תוב לותיה
דמלכא אלא אין איתרעי בה מלכא ומתקריא בשמא : ובהגיע וכד
מטא

ביאור

נפשיה מכיסין וגבורין כך יש גרסאות ולפ"ז פי' לשון מנוחה ר"ל לא פסק ממנו ניסים ונפלאות ולפי
גירסינו מבואר וק"ל : הינתא פי' מין קוליס והוא לשון גמרא פ"ק דתענית היומי והיגי וכן הרבה :
וחילוף מרדכי כדיקא יסק המן רשיעא לזקיפא כנ"ל וכ"מ בס"י ופי' תחת ומקום מרדכי הצדיק עלה
המן לתליית עץ וזקיפא מלשון מאן דאית ליה זקיפא בדיוטא וכו' ולא כמו שפירשו רבים זקיפ' מלשון
גדולה וטעותם מפורסם ועיין במהר"ד שפי' מ"ש · אורבינא י"מ לשון רז"ל האי שולאי ביני אורבני
מאי בעי ופירש אילן ערבה ואח"כ מתהלכים וי"מ עץ קטן ולא חשוב וק"ל : ובגין אסתר גילה מרדכי
וכו' פירש דק"ל מאחר שמרדכי היה עולה עם זרובבל כשעה עזרא וא"כ למה היה עכשיו בשושן לכן
אמר שעשה בשביל אסתר וזהו דאמר מוטב דאיזל בגלות ואירבי לאסתר פי' ואגדל את אסתר שאהבי
בא"י וק"ל · וחסודא בחיזוא פירש שבושאת חן בעיני כל רואיה תרגום חן חסודא : ושימרה בגנ
קייסון פירש החביאה בחדר · ומחזיין מן כוותא פירש ראו יופיי' מהחלונות · היכון בתולתא פי'
אלו הבתולות וק"ל · מגן לעיכן פירש לחנם טרחנו ויגענו · דתטשו מן קדם שלוחי כו' פי' שתסתר
מפני שלוחי המלך וזהו לשון גמרא דנמה תלייקין טשו בי מדרשא : ואתגמלת חסדא פירש שהיתה

נ"ו מלכותו בבית המלכות נכח
פתח הבית : ויהי כראות
י"ל המלך את אסתר המלכה
נ"ו עמדת בחצר נשאה חן בעיניו
ויושט המלך לאסתר את
שרביט הזהב אשר בידו
ותקרב אסתר ותגע בראש
נ"פ השרביט : ויאמר לה המלך
י"ל מה לך אסתר המלכה ומה
בקשתך

עבר מן ושתי דשם טעם על
מלכא ופקד למקטלה בגין
דהוה צבי למסב ית ברתיה
וכד אתכנשו עולימתא לידוי
דהגי הות תמן ברתיה דהמן
והות צביא מן שמיא דבכל
יומא ויומא הורת מקלקלא
בריעא עצוצא ובמוי דרגלן
ופומה הוה סרי לחדא ואפיקו
יתה בבהילו ומינה אסתקף
עלי הדא לאתנסבא, ליה
וכען שוי יתי לרחמין בעינוי
דלא יקטלינני די עבר צבותי ובעותי די אנא בעיא מניה ואוף אנת
ברחמך סגיאין חוס על עמך ולא תמסר בנוי דיעקב בידוי דהמן בר
המדתא בר עדא בר בזנאי בר אפליטוס בר דיוסוס בר פרוס בר המדן
בר תליון בר אתניסומוס בר חרום בר חרסום בר שגר בר נגר בר
פרמשתא בר ויזתא בר אגג בר סומקר בר עמלק בר אליפז בר עשו
רשיעא : והוה כד חזא מלכא ית אסתר מלכתא קימא בר נסיסא
בדרתא ותרתין עינהא זלגן דמעין ומסתכלא כלפי שמיא מן יד
אטעינת רחמין בעינוי ואושיט מלכא לאסתר ית תגרא דדהבא דהוה
נקט בידיה וקריבת אסתר ומטת לידא ואחידת ברישא דתגרא : ואמר
לה מלכא מה צרוך אית ליך אסתר מלכתא ומה בעותיך אפילו אם אנת
בעיא לפלגות מלכותי אתננה ליך לחוד למבני בית מוקדשא דאיהו
קאים בתחום פלגות מלכותי לא אתן לך דהכדין קיימית בשבועה לגשם
ערבאה וסנבלט חורונאה וטוביה עבדא עמונאה דלא למשבק למבני
יתיה דדחיל אנא מן יהודאי דלמא ימרדון בי הדא בעותא לא אעבד ליך
פלגותא אחריתי די אנת בעיא מני אנזור ותתעבד בבהילו ורעותיך
אתיהב

אבן עזרא

תלמי · תחשבי מגזרת כאשר דמיתי ושניהם
מגזרת דמיון במחשבת הנפש · דגשות נד"י
והצלה לחסרון נו"ן השורש והטעם שיעמד ריוח
והצלה ליהודים ממקום אחר ולא על ידך ואם תחשבי שתמלטי תאבדי וכל בית אביך עמך : ומי
יודע אם לעת כזאת הטעם מי יודע שמא לא הגעת למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את
ישראל : לך כנוס · אסוף וכמוהו לכנוס את הגרים : הנמצאים בשושן · העיר : וצומו עלי ·
בעדי : שלשת ימים · עד יום השלישי והנה לא אכלו בערב והתענו שני ימים ושני לילות כי הכתוב
הוא לילה ויום והנה אסתר בטחה באלהיה על כן התענתה ולא בטחה ביופיה כי פני המתענה
משתנה אף כי יום השלישי : וכאשר אבדתי · שאיככה יושבת עם עמי אובד לנכרי ובא פועל עבר
תחת עתיד והטעם על מחשבתה וכמוהו וכאשר שכלתי שכלתי : ותלבש אסתר מלכות · הטעם לבוש
מלכות

רש"י

אמרו שלבשתה רוח הקדש כמו לאת אמר ורוח
לבשה את עמשי :

על

מטא ומנא דאסתר בת אביחיל אחוי דאבוי דמרדכי די דבר יתה ליה והוה מרבי לה מן קושטא היך ברתיה למיעל לות מלכא ולא בעת כל מידעם אלא מידוי דהגי בעי סריסי דמלכא נטיר נשיא והות אסתר גמילת חינא וחסדא קדם כל חזייאה : ותלקח ואדברת אסתר לות מלכא אחשורוש לבית מלכותיה לפלטין בירחא עשיראה דהוא ירח טבת בשתא שבע למלכותיה : ויאהב ורחים מלכא ית אסתר מכולהון נשיא ואתגמלת חינא וחיסדא קדמוי מכולהון בתולתא ויהב תגא דמלכותא ברישה ואמליך יתה חלף ושתי : ויעש ועבד מלכא שירותא רבתא לכל שלטנוי ועבדוי ית משתיתא דאסתר ומתנן למדינתא יהב ואמר לה חוי לי הידין עמיך והידין תולדותיך ואמרת לית אנא חכימא לא עמי ולא תולדותי דמטול דכד אנא טליתא מית אבא ואמא ושבקין יתי וכד שמע מלכא אחשורוש מילהא חזר ושבק שביקין לכולי עלמא ומתנן למדינתא יהב מטול דחשיב מלכא בליביה ואמר בגרמיה הא אנא מוטיב לכולהון אומיא ומלכוותא מטול די עמא דאסתר בניהון איתיו : ובהקבץ וכד אתכנשון בתולן תניינות ולא אתכנשון בתולן תניינות אלא מטול אסתר דיתבא בפלטין דמלכא ומלכא רחים יתה מכל נשיא ושוי תגא דמלכותא ברישה ובתולתא האילין למה איתכנשו תנינות מטול דאמרו שליטין למלכא דאין בעית דתיגליא לך אסתר עמהא ותולדותה קנאתה בנשי אוחרנייתא והיא גליא לך עמהא ותולדתה מטול הכין כתיב ובהתכנשות בתולן תנינות ומרדכי יתיב בתרע מלכא : אין ולית אסתר מחויא ית עמה ותולדותה היך מה דפקיד עלה מרדכי ואוף כד אתכנשו בתולתא לא גליית אלא היך דפקידה מרדכי וית מימריה דמרדכי אסתר עבדת היא אסתר בטליותא מכ כתא הוות וכד עלת למלכות במכיכותא עלת מטול הכן אמר כתבאוית מימריה דמרדכי אסתר עבדת היך במה דהוות מתרביא עמיה : בימים ביומיא האנון ומרדכי יתיב בתרע בית מלכא רגז

בגתנא

ביאור

נושאת חן לפניו: כביאתה י"מ רצונה שהיו ממלאים רצונה ושינו' הוא וכ"ל שהיו ממהרים לה' מזונותיה ומתנותיה לשון כביתו לי זוולא או לשון חברות' כמו אורחא רחיקא וכבת' בסית' והמתורגמן כתב לשון יופי והדר מלשון עטרת נבי וע"ש דליבתהון הוא תרגום של תמרוקיהון ומהטעם שכתבנו ג"כ מן גזיר' ניבאתהא מלשון לעטרת נבי שפירש ענייני קישוט ויופי והידור וק"ל : מידוי דהגי כבל ופירש מן ידיו של הגי ויש רצו לפרש כמו מדי ורצה לומר כל מה שהגי רצה ובקש בשבילה יתן לה : ויש הגיהו אמירן ואת כולם יפה רוח כי הנוסחא שלפנינו מידוי תבקשנו וכן האמת : שירותא רבתא פיר' סעודה גדולה לשון גמרא דשבת בנע אכולא שירותא וכן ליכול כלבא לכולא שירותא וכן ת"א יאכל בבקרים בשירותא וק"ל : ובתולתא האילין למה איתכנשו תנינות רצה לומר דקשה מלאשה את אסתר לא היה צורך שוב שנית לקבץ הבתולות אלא שאין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה ואם כן כולי האי ואולי תגלה משפחתה וק"ל: במכיכותא לשון כי ימוך ר"ל שתמיד היתה שפלת רוח בעיניה אף במלכות'

חיות

בקשתך עד חצי המלכות
וינתן לך : ותאמר אסתר
אם על המלך טוב יבוא
המלך והמן היום אל המשתה
אשר עשיתי לו : ויאמר
ה׳ המלך מהרו את המן לעשות
ג׳ חס׳ בכי׳ את דבר אסתר ויבא המלך
והמן אל המשתה אשר
עשתה אסתר : ויאמר המלך
לאסתר במשתה היין מה
שאלתך וינתן לך ומה
בקשתך עד חצי המלכות
פ׳ ותעש : ותען אסתר ותאמר
חצי הספר בפסוקים שאלתי ובקשתי : אם
מצאתי חן בעיני המלך ואם
על המלך טוב לתת את
ט״ו שאלתי ולעשות את בקשתי
יבוא המלך והמן אל המשתה
ו אשר אעשה להם ומחר
ג׳ ונסיב׳ אעשה כדבר המלך : ויצא
י״ו המן ביום ההוא שמח וטוב
ב׳ מלו׳ את דוד לב וכראות המן את מרדכי
בשער

אתיהב לך : ואמרת אסתר אין על מלכא שפיר ייתי מלכא והמן יומא דין לשירותא דעבדית לכון : ואמר מלכא אוחיאו ית המן למעבד ית פתגם גזירת אסתר ועל מלכא והמן למשתיא דיעבדת אסתר : ואמר מלכא לאסתר במשתיא דחמרא מה שאלתיך אסתר מלכתא ומה בעותיך אפילו אין אנת בעיא עד פלגות מלכותי תתעבד בעותיך לחוד למבני בית מוקדשא דאיהו קאים בתחום פלגות מלכותי לא אתן לך דהכדין קיימית בשבועה לגשם ערבאה וסנבלט חורנאה וטוביה עבדא עמונאה דלא למשבק למבני יתיה דלמא ימרדון ביהודאי : ואתיבת אסתר ואמרת לית אנא בעיא פלגות מלכותא בשאלתי ולא בנין בית מוקדשא בבעותי : אין אשכחית רחמין בעיני מלכא ואין על מלכא ישפר למתן ית שאלתי ולמעבד ית בעותי יעול מלכא והמן למשתיא · אעבד להון כרמשא ולמחר אנא עברא כפתגם גזירת מלכא : ונפק המן מלות מלכא ביומא ההוא חדי ובדח לבא וכד חזא

המן

אבן עזרא

מלכות כי מלאת ואלבש׳ לעזה נכנסה אל המלך הפנימי ושומרי השער לא יכלו לדבר לה מאומה כי היא המלכה : וינתן לך · מפנך או דברך :
מהרו
מקרא אף אם תשאלי מחצי חצי המלכות אתן לך : דבר מה דאתה אסתר שזימנה את המן כדי לקינו במלך ובשרים ועוד טעמים רבים : אל המשתה

רש״י

עד חצי המלכות · דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו וצוה לבטל המלאכה ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה ופשוטו של יבא המלך והמן · רבותינו אמרו טעמים הרבה

כל

בגתנא ותרש תרין סריסוי דמלכא מנטרי מניא ובעו לאושטא ידיהון דיקטלון למלכא אחשורוש ויהבון עצה בינידהון דשויאו חיויא חורמנא בכוזא די דהבא דהוה שתי בה אחשורוש די כד יבעי מלכא משתי ביה יתנון ליה ומחוי חיויא ויקטליה : ויודע בכן אתחוי פתגמא ברוח קידשא למרדכי ואזל מרדכי ותני לאסתר מלכתא ואמרת אסתר למלכא בשמיה דמרדכי : ויבקש ואתבעי פתגמא ואשתכח מהימן ואתלון תריהון על קיסא ואתכתיב בספר דכרן יומתא קדם מלכא :

אחר בתר פתגמיא האלין רבי מלכא אחשורוש ית המן בר המדתא אגגיא בר סרח בר כוזה בר אפלוטס בר דיוסף בר דיוסים בר פרוכם בר מעדי בר בלעקן בר אנתימרוס בר הרידום בר שגר בר נגר בר פרמשתא בר ויזתא בר אגג בר סומקי בר עמלק בר לחינתה דאליפז בוכריה דעשו ורבי יתיה ונטיל יתיה ושוי ית כורסיה לעיל מן כל רברבנוי ועבדוי : וכל עבדי וכל עבדוי דמלכא די יתבין בתרע בית מלכא ברעין וסגידין להמן מטול דהכין פקיד עלוי מלכא ומרדכי לא הוה כרע קדמוי ולא הוה שאיל בשלמיה : ויאמרו ואמרו עבדוי דמלכא די בתרע בית מלכא למרדכי מה רבותא אית לך יתיר עלנן דאנן כרעין וסגדין קדם המן ואת לא כרעת קדמוי מטול מה את מעבר על פיקודא דמלכא ענא מרדכי ואמר להון טפשיא חסירי לבא שמעון מיני מילתא חדא ואמרו לי פחימא מאן איתוי בר נשא די חוא מתגאה ומתרברב והוא יליד מן אתתא ויומין זעירין ובתילדותיה בכיא ואלייא וריבותי עקתא ואנחתא וכל יומוי מלי חימתא וסופיה הדר לעפרא ואסגוד אנא קדמוי לא · אלא סגיד אנא לאלהא רבא חיא וקיימא די הוא חד בשמיא די הוא אשא אכלא אשא מלאכוי נורא תלה ארעא בארעיה ומתח רקיעא בגבורתיה בצביוניה מחשיך שמשא ברעותיה מנהיר חשוכא ובחכמתיה עבד ימא סניתיה בחלא · במזופתיה שוי מעיכם מויי במירחאורחא לגלוי בחומרא אסר יתיה היך זיקין סכריה פתוריה באוצרי תהומא בגין דלא יסק לארעא יתה דעיש ולא עבר תחומיה ·

במימריה

ביאור

חיויא חורמנא פי' הוא תרגום לצפיפון ור"ל ארס נחש רע שאין לו רפואה כמו חויא טרקי' דלית אסותא · דכרן יומת' פי' דברי הימים וספר זכרונות · ומחי חויא כצ"ל ופירש ייכהו וישכהו הנחש וימיתהו . וס"א בארסיה והוא מבואר לגירסא זו · מה רבותא מה גדולה ויקר . אמרו לי פחימא כתב מהר"ר שלא מצא לו דמיון וסיים בלבדי' אפשר שהוא לשון רז"ל פחמי כלאיתא ברבה פרשת וישב וכן ברש"י ע"ס דף ופי' עושה נחלים ולפי הענין ר"ל היאך אשתחוה לשפל ועושה פחמי' ושחורי וכך היה כ"ל במושכל הראשון אמנם מצאתי כתב שהוא תיבה לפי הענין מה ואיזה שיש לברכם די שתגאה וכן תרגום של מפליך לא ישוו בה לא פמ ימה מ"כ בחותם של הגאון מהר"ז כר"ו מאק"ק : בכיא ואיליא פי' בוכה ומיליל לשון אלי כבתולה והוא יללה · וריבותי עקתא ואינחתא פי' יגון ואנחה גידולו : ובכיא בהולדו . לא פי' לא אעשה כן ת"ו · תלה ארעא בגדלשים פי' נושא עולם כזרועו :

מפסיק

נ׳ בשער המלך ולא קם ולא זע
ממנו וימלא המן על מרדכי
חמה: ויתאפק המן ויבוא ג׳ ויאמר סימן לחם ג״א
אל ביתו וישלח ויבא את
אהביו ואת זרש אשתו:
ויספר להם המן את כבוד
ג עשרו ורב בניו ואת כל
ג׳ אשר גדלו המלך ואת אשר
ג׳ • וג׳ ופקדתי: נשאו על השרים ועבדי
המלך: ויאמר המן אף לא
ג׳ • י״ל הביאה אסתר המלכה עם
המלך אל המשתה אשר
ח׳ • ג׳מ״ג כביפ׳ • עשתה כי אם אותי וגם
ב׳ • ג׳ למחר אני קרוא לה עם
ג׳ • ג׳ ונסי׳ המלך: וכל זה איננו שוה
לי בכל עת אשר אני ראה
את מרדכי היהודי יושב
בשער המלך: ותאמר לו

זרש

המן ית מרדכי וית טפליא דעסיקין בפתגמי אוריתא בסנהדרין דעבדת להון אסתר בתרע מלכא ומרדכי לא קם סן קדם אנדרטיה ולא רתת מניה אלהן פשט ית רגליה ימיניה ואחוי ליה שטר זבנתא דאזדבן ליה בטולמא דלחם דמכתבא באסטרקליליה כל קבל ארכובתיה מן יד תקיף רוגזיה ואתמלי המן עלוי מרדכי רותחא: ואזדריז המן ועל לביתיה ושדר וקרא ית רחימוי וית זרש רשיעתא אנתתיה ברת תתני פחת עבר נהרא: ואשתעי להון המן ית יקר עתריה והיך אתמני עם דוכסי מלכא והיך דהטין קדמוי סגיאות בנוי דסכומהון מאתן ותמניא בר מן עסרתי אוחרנין דאנון פולמרכין על פלכיא ובר מן שמשי דהוא ספרנא דמלכא וית מה דירבי יתיה מלכא וית דזקפיה עלוי כל רברבנוי ועברוי דמלכא: ואמר המן ברם לא הנעלת אסתר מלכתא עם מלכא למשתיא די עבדת אלהן יתי ואוף עדן מחר אנא מזומן לותה למסעור עם מלכא: וכל דא ליתיה טימי לותי בכל עדן די אנא חזי ית מרדכי יהודאה דיתב בסנהדרין עם עולמיא בתרע פלטרין דמלכא: ואמרת ליה זרש אנתתיה וכל רחימוי אין שפיר בעינך נימר קדמך מלתא חדא מה דנעבד ליה למרדכי יהודאה אם הוא חד מן צדיקיא דאתבריאו בעלמא אין בחרבא נקטול

יתיה

אבן עזרא

מברו את המן • הנה הוא פועל יוצא ויתכן להיו׳ בן מבר המלט שמה והטעם מהר נפשו. ומחר אעשה • שאומר שאלתי ולפי דעתי שאיחרה אסתר לדבר ביום הראשון במשתה היין בעבור שלא ראתה סוס אות שחידם השם בעבור תענית ישראל וכאשר עשה ביו׳ השני דבר גדולת מרדכי

אוז

רשי

כל סעודה נקראת על שם היין שהוא עיקר • ומחר אעשה כדבר המלך • מה שבקשת ממני כל היום לגלות לך את עמי ואת מולדתי: ויתאפק • נתחזק לעמוד על כעסו כי היה ירא להנקם בלא רשות: ויתאפק • איסטנכי״ר בלע״ז: איננו שוה לי • איני חש לכל הכבוד אשר לי בכל עת וגו׳:

אמרו

במימריה ברא רקיעא ומתח יתיה איך עננא באוירא פריס איך ערפילא
על עלמא מגין היך משכנא על אפי ארעא טעין כחיליה דעיל ורלרע־
רהטין קדמוי שמשא וסיהרא וכימה וכוכביא ומזליא לא בטלין שעא
חדא לא נייחין אלא כולהון רהטין קדמוי כאזגדין אזלין לימינא ולשמלא
למעבד רעותיה · לסן דברא יתון ליה יאי לשבחא ולמסגוד קדמוי
ענין ואמרין ליה למרדכי והא אשכחינן דאבהתך סגדו קדם אבהתיה
דהמן עני מרדכי ואמר להון מן איתוי דסגיד קדם אבהתיה דהמן אמרין
ליה לא כרע אבוך יעקב קדם עשו אחוי די הוא אבוי דהמן · אמר לון
אנא מזרעית דבנימן וכד סגיד יעקב קדם עשו בנימן לא ילוד הוה ולא
סגיד קדם אנש מן יומוי מטול כדין נטר יתיה קיים עלמא במעי אמיה
עד עידן דיסקון לארעא דישראל וית בני בית מקדשא בארעיה ותשרי
שכנתיה בתחומיה וכל בית ישראל יחרון תמן ועממין כרעין וסגידין
בארעיה ואנא לית אנא כרע וסגיד קדם המן רשיעא בעיל דבבא הדין:

ויהי והוה כד הוון אמרין ליה יומא ויומא ולא שמע לון ותניאו להמן
דניחזון אין קיימין מילוי דמרדכי מטול דאמר לון דהוא יהודאי:

וירא וחזא המן ארי לא צבי מרדכי למכרע ולמסגוד קדמוי ואתמלי
המן על מרדכי חימתא: ויבז והוה קליל בעינוי למושטא ידא
במרדכי בלחודוהי מטול דחויאו ליה ית עמא דמרדכי ובעא המן
לשיצאה ית כל יהודאי די בכל מלכות דאחשורוש עמיה דמרדכי:

בחרש בירחא קדמאה הוא ירחא דניסן בשתא תריסר למלכות
אחשורוש צבע פייסא לשיצאה עמא קדישא נפלת ברת קלא מן שמיא
וכן אמרת לא תדחלון כנשתא דישראל דאין תהדרין בתיובתא אידהי
יהא ערב חילופך בכן שרי שמשי ספרא לצבעא פייסא דעדבין קדם המן
מן יומא ליומא שרי מן חד בשבא ולא אסתייע מן בגלל די ביה אתבריאו
שמיא וארעא · בתרין בשבא לא על מן בגלל די ביה אתבריאו רקיעא ·
בתלת בשבא לא על מן בגלל די ביה אתברי גינתא דעדן בארבע בשבא
לא על מן בגלל די ביה אתבריאו שמשא וסיהרא ושבעא כוכביא
ותריסר

ביאור

מחשיך שמשא ברצונו מחשיך השמש: עבד ימא סניתיה פי' מכר"ל עשה לים סייג וגדר שלו והוא
החול וע"ש ואיכו כ"ל והוא חול בעיני והאמת שעשה הים הגדול וזהו ימא סניתא לשון סגי וכמוהו
הרבה · במזופתיה פיל' בנערותו יעמדו לשון כזיפה · ט"ס מויי במלחא וריחא פי' קנתם מלוחים
וקנתם מתוקים כמו שמן אפרסמון שקולטין אותו מע"ג מים · וי"מ וריחא דגלוי · ר"ל רוח הגלים
בחומרא על ידו חומר כנשו · ובחומרא פי' בקשר או בטיט ואני מצאתי בחומרא אסר ופי' כמו של
הקב"ה קשר אותם · סכריה פי' סותמו · דאבהתך סגדו קדם אבהתיה דהמן ר"ל כמו דמתרגם ואזיל
שיעקב מפני עשו היה כורע · נטר יתיה קיים עלמא ה"ג · ופי' ששומרו הבורא עולם יתברך במעי
אמו שאחר שלא השתחוה לאדם מעולם לכן יבנה המקדש בחלקו כדכתיב ובין כתפיו שכן וכל העמי'
הר יקראו שמה ויכרעו וישתחוו בארצו: קליל בעינוי למושטא ידא פי' שהיה מעט ושפל בעיניו
לשלוח

ג׳ זרש אשתו וכל אהביו יעשו
י׳ עץ גבה חמשים אמה ובבקר
ל׳ וג׳ ניתו״ג ואמר למלך ויתלו את
ב׳ וחסר מרדכי עליו ובא עם המלך
אל המשתה שמח ויטב
הדבר

יתיה כבר אתהפך חרבא ותתרמי עלנא נהב יתיה לרגומא כבר רגם דוד גלית פלשתאה ואם בתרא דנחשא נרמי יתיה כבר בזעיה מנשה ונפק מניה נזרוק יתיה לימא רבא כבר בזעוניה בני ישראל ועברו בגוה נטמון יתיה לגו אתון נורא יקידתא כבר דעכוהי חנניה מישאל ועזריה ונפקו מן גויה נתרמי יתיה לגוב אריותא כבר לא חבילו אריותא בדניאל כדתי נתרמי יתיה קדם כלבין כבר אסתתם פום כלבין בארעא דמצרים על בני ישראל למדברא נגלי יתיה כבר במדברא נפישו וסגיאו מה עוד קטלא נקטול יתיה וחדא מיתא תתעבר ליה נרמי יתיה לבית אסירי כבר מן בית אסירי אמליכו ליוסף סכינא תתרמי על צואריה כבר הורה אתהפכת סכינא מעלוי דיצחק עיניה נעור ונשבוק יתיה יקטל בנא כמה דקטל שמשון פירענותיה דגברא הדין לא ידעינן מה נעבד אלא צליבא רבא אתעבר ליה ועל בבא דביתיה דמיה ישתפך קומתיה תתרמי על צליבא ויחזון יתיה כל יהודאי וכל חברוי ודחימוי שמיא וארעא כחדא ציתין על צליבא דאתקין המן למרדכי תוה לצפרא ועל קדם מלכא ושאל מניה על צליבא הדין בשעתא חדא לא שלח מנוי ולא שכב המן בר המדתא עד דאזל ואתי ית נגריא ית קינאי נגריא דעבדין צליבא וקיצאי דמתקנין סכין דפרזל ובנוי דהמן דיצין וחדין וזרש אתתיה מנגנא בכנרין עם המן רשיעא ואמר אגרא לנגרי אנא יהיב ולקיצאי אנא מתקן שירותא על צליבא הדין בשעתא קם המן רשיעא למנסיא צליבא בקומתיה נפקת בת קל משמי מרומא ואמרת ליה יאי המן רשיעא ולך שפר בר המדתא ושפר פתגמא קדם המן ועבד צליבא לגרמיה דהוה מן יומא דזמנת אסתר ית המן לשירותא אתעקו בני ישראל ואמרין דין לדין הדין מסגינן בכל יומא ויומא דתבעי אסתר מן מלכא דנקטליה והיא מזמנא ליה לשירותא בהא שעתא שפכו דבית יעקב כולון לבהון ואתרחיצו על אבוהון די בשמיא וכן
אמרין

אבן עזרא

חזק לבו: ולא זע · והוא חסר פ״א כמו והיום כד מאד מגזרת יתגרו בזוע והנכון בעיני שהוא מן הפעלים כמו ביום שיזועו בטעם פחד ותנועה: ויתאפק המן · שלא גילה סודו לאדם עד בואו אל ביתו והוא מגזרת להתאפק וקרוב מטעם לסבול: ורוב בניו · אמרו המדקדקים כי פירושו גדולת בניו כמו קרית מלך רב כי איך יגיד לאשתו שיש לו בנים רבים ולפי דעתי שכן הוא ספר לאוהביו עם אשתו מזלו הטוב ויש לו עושר רב ובנים רבים וכל זה לא ישוה בעיניו מאומה אע״פ שהמלך גדלו ומרוב גדולתו שתה עם המלכה וישתה עוד יותר
ופנים

רש״י

אמרו רבותינו שהיה מרדכי לו שטר שמכר עצמו לעבד על חוסר מזונות כשנתמנו ראשי גייסות
מרדכי

ותריסר מזליא · בחמשא בשבא לא על מן בגלל די ביה אתבריאו לויתן ותרנגול ברא דאתעתדו לכנשתא דישראל לסעודת יומא רבא · בשתא בשבא לא על מן בגלל די ביה אתבריאו אדם וחוה בשבא לא על מן בגלל דאיהוא קיים בין מימרא דיי ובין עמא דישראל · פסק מן יומיא · ושרי בירחיא · בניסן לא על מן בגלל זכותא דפסחא · באייר לא על מן בגלל די ביה נחת מנא · בסיון לא על מן בגלל די ביה אתיהב אוריתא בסיני · בתמוז לא על מן בגלל די ביה אתפקע שור ירושלים ולא חזי למקם עקתא תרין זמנין · באב לא על מן בגלל די ביה פסקו מיתי מדברא וביה הדרת שכינת מרי עלמא ומלילת עם משה · באלול לא על מן בגלל דביה סליק משה בטורא דסיני למיסב תרין לוחין אוחרנייתא · בתשרי לא על מן בגלל די ביה משתבקין חוביהון דישראל · במרחשון לא על מן בגלל די ביה נחת מבולא ואשתזיב נח ובנוי וכל דהוו עמיה · בכסלו לא על מן בגלל די ביה אתיסר בית מקדשא · בטבת לא על מן בגלל די ביה סליק נבוכדנצר רשיעא על ירושלם ומיסת חוו לעקתא דהיא · בשבט לא על מן בגלל די ביה הוא ריש ירחי שתא לאילניא די מנהון מקרבין ביכוריא · כד מטא לסוף תריסר ירחי שתא דאיהוא ירחא דאדר חדא ואמר בליען אינון בידי היכנוני דיכא ולא הוה ידע דבנוי דיוסף מתילן לנוני דימא דהכדין כתיב וכנוני ימא יסגון בנוי בני אנשא על ארעא · ויאמר ואמר המן למלכא אחשורוש אית עמא חד יהודאי מבדר ומטלטל ביני עממיא בכל מדינן מלכותא גיותנין ורוחין רמא מלקטין פישרי דטבת ויתיבין בחצבי תמוז ועובדיהון שניין מכל עם ונימוסיהון מכל מדינן ובנימוסנא לא מהלכין ובעיבדנא לא צביא נפשהון · ועיבידתיה דמלכא לית אנון עבדין וכד חזיין לנא רקיקין בארעא וחשבן לנא במרעם מסאבא ומה אנחנא נפקין

למימר

ביאור

לשלוח ידו במרדכי לבדו · הכא פייסא לשון המשנה אמר להם הצביעו ומפורש בגמרא באצבע על פי כפל הגורל וכן פייסא הוא לשון גורל כדיסדו הפייט' בטלו פייסות וכמוהו הרבה · בתיובתא פי' בתשובה ותכיאו פי' היו מספרים וס"א וחויאו לשון הגדה . חד בשבא וכו' אתבריאו שמיא וארעא ור"ל שלא נבראו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה שכ' אם לא בריתי יומם ולילה חוקו' שמים וארץ וגו' וכן גינתא דעדן דכתי' זה השער לצדיקי' ילכו בו וכתיב ועמך כולם צדיקים וכן המאורו' שמברכין על חידוש הירח וכן הלויתן ותרנגול ברא כבראו בשביל סעודת הצדיקים לעתיד וא"כ אם יכלו ישראל ח"ו כל אלה מה יהיה הבריאה לבטלה וק"ל · בגלל דאיהו קיים וכו' פי' השבת הוא אות ברית בין הקב"ה ובין ישראל' ואחר הרוצה לשבות ידוע עונשו כמשל דהביא מטרוניתא מלכא פסק מן יומיא פי' כשראה שאין יום מיומים מוכן לזה הפסיק מהם ויפלו בירחא פי' שהתחיל להפיל גורלו בחדשי' · בתמוז לא דאתפקעו שור ירושלי' פי' כיון שבחודש תמוז נבקעו חומות ירושלים וכתיב לא תקום צרה פעמים : ומיסת לעקתא פי' ודי לצרה זו לשון כמסת כדבת ילך · הי כנוני ימא פי' כמו דגי' שהים מלקטין פ שרי דטבת פי' מהר"ר מה שפי' ויגעתי ומצאתי במתורגמ' אפס קצהו שם וכו' כ"ל לפרש שאמר שהם גאותנים ומפונקים בעלי תענוגים שבימי טבת מרקיצי' בפושרי' או שהיינים ימי קרירית

הדבר לפני המן ויעש העץ :

ו בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא

אמרין קדמוי עני יתן עני כל מעיקיא היך דתלין עיני עבדוי למריהון והיך עיני אמתא לרבונתה כדין תלין עיננא עלך עד עדן דתתגלי ותתפוק יתנא דהא סנאה ובעל דבבא מגדף ואמר מן אנון יהודאי בכן שמע בקל צלותהון ועבד בעותהון ביה בליליא מטול די בכל זמנא דפרק יתהון מן בעלי דבביהון בליליא פריק יתהון מפרעה ומסנחריב מן כל דקמו עליהון : ביה בליליא ההוא נדת שנתא דמלכא ביה בליליא ההוא נפק פורקנא ליהודאי ביה בליליא ארבעת שרה לביתיה דאבימלך ביה בליליא אתקטלו כל בוכרי דמצראי ביה בליליא ההוא אתגלין נביאן לנביאן וחלמין לחלמי חזויא ביה בליליא ההוא אתגריש עלמא כוליה מרינן וכל דיריהון אבלא רבא בכל כרכיא מספרא ויללא בכל מדינתא עולמין אסירין בסקין סבין וסבן שקפין על לבהון וכולון צוחין במרר ובקל רב מיללין ואמרין וי דחוינן עקא על עקא ותבירא על תבירא ומתברנא קדמאה לא אתסינן ומחתנא לא ארתיהיברת אסו ומסדרנא אתנחמנא וביבי לבנא לא עברו מגנא דקרירת אבהתנא רטישא על ארעא ומקדשנא סגר סנאה ועזרתנא רשישו בעלי דבבנא ופרעה ומצראי לא עצו עלנא כהדא עצתא ומלכי עממיא לא חשיבו עלנא כמחשבתא הדא למהוי עתירין ליומי הדין לשיציותנא מעל אפי ארעא גלי רזין גלא ליה רזא רבא למרדכי די גזרת מותנא אתגזרת על דבית ישראל ואיף לעבדין ולאמהן לא זבינוי יתנא ביה בליליא ההוא נדת שנתיה דקודשא בריך הוא ממרומא ואין לא כתיב הדין קרא לא הוית אפשר למימריה דכתיב עורה למה תישן יי חס ושלום לית קדמוי שנה אלא כד חטין בית ישראל עבד גרמיה דכות דמיך ברם כד עבדין רעותיה לא נאם ולא דמיך גטר ישראל ביה בליליא ההוא נדת שנתיה דמרדכי צדיקא דהוה שהיר ולא שכיב והוה שכיב ולא דמיך דהון בית ישראל מתכנשין ויתבין קדמוי ואמרין ליה את גרמת לנא ית כל בישתא הדא ואין את קמתא מן קדם המן רשיעא וכרעתא וסגדתא ליה לא אתת עלנא כל עקתא הדא מתיב מרדכי ואמר לון לבושא די הוה לבש המן רשיעא צירין עלוי תרין צלמין חד מן קדמוי וחד מן בתרוי ואין

אבן עזרא

וטעם יושב בשער המלך בעבור שהיא מעלה גדולה והוא מבעים אותי : בלילה ההוא · בדרש שנת מלכו של עולם והטעם שהשם לא יישן רק שומר ישראל וסבב סיבתה זכירת מעשים שעברו בעבור שנדדה שנת המלך · יש אומרים כי טעם להביא ספר דברי הימים להתענג בשמיעת דבריו שעברו

רש"י

מרדכי והמן במלחמה אחת : נדדה שנת המלך׳ נס היה ויש אומרים שם את לבו על שזמנה אסת׳ את המן שמא נתנה עיניה בו ויהרגהו :

להביא

שעברו

ג'ר"פ י' כ'

ס' נפינה

אהרן

בלילה מגלה טו יא

ויאסר פס טו

למימי למשמש בעובדתי דמלכא מנהון סלקין כשורין ופרצין גדרין ולסקין
ועלין כתרדין ונפקין כפירצין וכד אנחנא רהמין מתפוס יתון ומהדרין
וקיימין מבריקין עיניהון וחרקין בשיניהון ומכטשן כריגליהון ומכהלין
יתנא ולית אנחנא יכלין למתפס יתון מן בנתיהון לית אנחנא נסבין
ומן בנתנא לא נסבין להון ומן דדבר מנהון למעבד עבידתיה דמלכא
מפיק ליומא ההוא בשיהי פיהי ויומא דאנון צביין למזבן מננא אמרין
לנא יומא שריא הוא ויומא די אנחנא צביין למזבן מנהון אסרין עלן
שוקין ואמרין מן יומא אסירא הוא ס"א אמרין יומא אסירא הוא עלן
ואסרין שוקין בשעתא קדמיתא אמרין שמע קרינן: בתנינתא
אמרין צלויי מצלינן בתליתיתא אמרין לחמא אכלינן ברביעתא
אמרין לאלהא די בשמיא מברכינן די הב לנא לחמא ומיא בחמישיתא
נפקין ובשתיתיתא תייבין ובשביעתא נפקין לאפיהון נשיהון
ואמרין איתא גרוסיא דעקת לכון בעובדתא דמלכא רשיעא חד
לשבעא יומין עבדין שבא עלין לבית כנישתהון קרין בספריהון
מתרגמין בנביאיהון ולייטין למלכנא ותברין לשולטננא ואמרין הדין
הוא יומא שביעא דנח ביה אלהא רבא ונידתהון לשבעא יומין
נפקין בפלגות ליליא נשיהון ומסאבן ית מיא ולתמניא יומין גזרין
ערלת בניהון ולא חייסין עליהון ואמרין דנהוי שניין מבני עממיא
ולתלתין יומין קרין ירחא ואמרין חד חסר וחד מלא בירח ניסן תמניא
יומין טבין עבדין ביה ועבדין הדליקה ומדיכותא וגרפין חמירא מן
קדם פטירא ואמרין דין היא יומא דאתפריקו ביה אבהתנא מן מצרים
וקרין יתיה יומא דפסחא ועלין לבית כנשתא קרין בספריהון ומתרגמין
בנביאיהון ולייטין למלכנא ותברין לשולטננא ואמרין כדהכדין
דמתגריף חמירא מן קדם פטירא הכדין תתגריף מלכותא דרשיעא מן
ביננא

ביאור

ויתיבין בחלבי תמוז ר"ל שאז ימי החום יושבים בכלים הקרים וכל מגמתו ליתן טעם לפנס שכולם
מעונגים ואין למלך הנאה מהם · ומסבן לנא במדעם כו' עיין במהר"ר שפי' מ"ש ולנוסחינו מבואר
מבריקין לשון להטין בעיניהם כמו ברק · מכטשין ברגליהון פי' בועטין ל"נ דשבת בטשא לפרגא כשיהי
פיהי שאומרים להשהות הימים באומרם יום טוב הוא שבת היום כדאיתא פ"ק דמגילה · אסרין עלן
שוקין ה"ג ועיין מ"ש מהר"ד חוץ מכבודו ול"נ כפשוט שהפי' הוא כשהם רוצים לקנו' ממנו אומרים
שהוא יומא דהתירא · וכשאנחנו רוצים לקנו' מהם אומרים שהוא יומא דאסורא ואוסרים עליהם
יומא דשוקא להסתחר בו וק"ל: איתא גרוסיא עיין במהר"ד שפיר' מ"ש ונראה לפרש שהביאו הנשים
לבעליהם מגרסים ומיני מאכל ביום המנוחה מכרותיהם של חול א"נ יש לומר שהוא לשון הגמ' יבמות
הכל כאמנים דאכלה לגורסניא דבי כנא ודו"ק · ועבדין הדליקה ומדכותא פי' שעושים שריפה לחמץ
ומטהרין הכלים בהגעלה · וגרפין חמרא מקדם פטירא פי' שמסלקים החמץ מלפני המצות · ושדיין
חזורי תפוחים כ"ה בג' קלף ופי' שזורקין תפוחים לשמחה · ביכיהון מבכנא עיין במהר"ד מה שפירש
וא"נ לפי נוסחאותינו שר"ל בכיהם מבכינו ודו"ק · על דוכרנא כו' עי' שעלה זכרון אבותינו ונכנס
לפניו יתברך · ככסין חיוון וכו' פי' שוחטים חיות ואווזים בתשעה בו שמעלה הכתוב כאלו התענה
וק"ל

להביא את ספר הזכרנות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש:

ג' וכתי' כן
יפה י' ל' וחד בנקדים.
ו'
י"א פתחין

ואין קמירת וסגידית ליה אשתכחית דאפלח לטעותא ואתון ידעין מן דפלח לטעותא יאכר מן עלמא הדין ומטרד מן עלמא דאתי ושתקון מניה כולון ביה בליליא נדת שינתא דהמן רשיעא דהוה שהיר ולא שכיב והוה שכיב ולא דמיך מהימת דהוות מתקן ית צליבא למצלב ית מרדכי עלוי ולא הוה ידע די לנפשיה הוה מתקן יתיה ביה בליליא ההוא נדת שינתא דאסתר צורקתא דהוות עברת לחמא לאעלא ית המן בשירותא עם מלכא אחשורוש ביה בליליא ההוא נדת שינתיה דמלכא דאחשורוש טפשא דהוה שהיר ולא שכיב והוה שכיב ולא דמיך די נקט יתיה רוחא דנקטא למלכי וחבטרת יתיה כולי ליליא עני וכן אמר לכל רברבנוי מה דאכלית לא הנאה לי ומה דשתיתי לא אתקבל עלי שמיא רעמין עלי ושמי שמיא מרימין בקליהון הירא מתנן אמרית למשבק למדינתא ולא שבקית לון צאו אסתר והמן מכונין למקטל יתי דלא אעלת אסתר לשירותא עמי אלא המן בלחודוי ביה בליליא ההוא על דכרן אברהם יצחק ויעקב קדם אבוהון די בשמיא דאשתלח מן מרומא מלאכא הוא מיכאל רב חילא דישראל ויתב ברישיה דמלכא ונדד ית שנתא מניה כולי ליליא עד די אמר לאעלא קדמוי ית ספר דכרניא מלי דיומא והון קרין ביה קדם מלכא עבדי דיניהון דמלכי קדמאי דהון מן קדמוי ויתיב ליעיל מן עינוי דמלכא והוה מסתכל מלכא וחזי כדמות גבר עני ואמר ליה למלכא המן בעי דנקטלך ונמליך יתיה חלופך והא מקרם בצפרא ובעי למשאל מנך גברא דפריקך מן מותא ובעי למקטליה אלא אמר ליה להמן מה למעבד לגברא דמלכא צבי ביקריה ותחוי דלא שאל מנך אלא לבושין דמלכא וכתרא דמלכותא וסוסיא די רכיב עלוי מלכא: ואשתכח כתוב בספרא די חוי מרדכי על בגתנא ותרש תרין רבני מלכא די נטרי פלטרין די בעו לאושטא ידא לקטלא ית מלכא דאחשורוש בבית דמביה

אבן עזרא

שעברו ויש אומרי' בעבו' שכלד' שכתו שמח עבו הוא על דבר שכדר ואל שקימו וזה קרוב אלי: יקר · הוא שם ולעולם הוא קמוץ רק אם היה סמוך כמו ואת יקר תפארת גדולתו ואם היה שם התואר יהיה היו"ד קמוץ בקמץ גדול וכאשר יסמך יתערב עם השם הסמוך יקר רוח איש תבונה והטעם

רש"י

להביא את ספר הזכרונו' · דרך המלכי' כששכתן כודלת אומרי' לפניהם משלים ושיחות עד ששכתם חוזרת עליהם ורבותינו אמרו מתוך שכתן לבו על המן ואסתר אמר אי אפשר שלא ידע אדם עצת' שהוא אוהבי ויגלה לי וחזר ואמר שמא עשה לי אדם טוב ולא גמלתיו ואין חוששין עוד לי לפיכך ויאמר

בינגא וכן יתעבר לנא פורקנא מן מלכא טפשא הדין · בירח סיון
תרי יומין טבין עבדין ביה ועלין לבית כנישתהון קרין שמע ומצלין
וקרין באורייתהון ומתרגמין בנביאהון לייטין למלכננא ותברין
לשולטננא וקרין יתיה יומא דעצרתא וסלקין לאיגר בית אלההון ושדיין
חזורי תפוחים ומלקטין יתהון ואמרין היך מה דמלקטין חזורי הכדין
יתלקטו בניהון מן בינגא ואמרין דין הוא יומא דאתיהיבא אורייתא
לאבהתנא על טורא דסיני · לעידן בעידן ריש שתא קרין בחד
בתשרי עלין לבית כנשתהון קרין בספריהון ומתרגמין בנביאיהון
ולייטין למלכננא ותברין לשולטננא ותוקעין בחצוצרן ואמרין יומא
הדין על דכרן אבהתנא קדם אבונא די בשמיא דכרנא דילנא לטב יעול
ודבעלי דבבנא לביש יעול וכד מטא בתשעה ביה נכסין חיוון ואווזין
ואכלין ושתין ומתפנקין אנון נשיהון ובניהון ובנתיהון בעשרא ביה קרין
יתיה צומא רבא וציימין אנון נשיהון ובניהון ובנתיהון ומעיקין אוף
טפליהון ויניקיא ולא חייסין עליהון ואמרין יומא הדין מתכפרין חובנא
וחובי דילנא מתכנשין ומתוספין על חובי בעלי דבבנא ועלין לבי
כנישתהון וקרין בספריהון ומתרגמין בנביאיהון ולייטין למלכננא
ותברין לשולטננא ואמרין כדין תתכפר מלכותא הדין טפשיא מעלמא
ובעיין רחמין ומתחננין דימות מלכא ויתבר שלטוניה · בחמשא עשר
ביה מטללין מטלתא מאיגר ביתיהון ונפקין לבוסתננא ושמטין לולבננא
וקטפין אתרוגננא ומפשחין חילפוננא וחרבין בוסתננא · ועקרין
סייניהון ולא חייסין · ועבדין הושענא · ואמרין כמדעם דעבד מלכא
בגו סדרי אנחנא עבדין ועלין לבי כנישתהון וקרין בספריהון · ומצלין
וחדיין · והדרין בהושענא ושוורין ומרקדין היך גדיין ולא ידעינן אם
מילט לייטין לנא ואם מברכא מברכין לנא · וקרין יתיה חגא דמטללת'
ולא עבדין עיבידתא דמלכא אמרין לן יומא אסירא הוא ומפקין לשתא
בשהי פיהי · ולא יעברון בה עיבידתא דמלכא לחמשין שנין קרין יובל'
לשבעה שנין קרין שבועה · לתרין עסר ירחין קרין שתא לתלתין יומין

קרין

ביאור

וק"ל · מעיקין טפליא פי' שמצערים גם התינוקות להכנס בתענית קצת ואין מרחמים עליהם · בחמשה עשר מטללין מטלתא כ"ה גי' קלף ופי' בט"ו עושים חג הסוכות כי כן תרגום יונתן לסכות · תתכפר לשון קינוח וחילוף לפי הענין · לבוסתנגא פי' לגו פרדיסא לשון גמרא דבמה מדליקין הוה ליה ביסתנא וכן בפ' עושין פסין הוא בוסתא ופי' רש"י פרדס · מפשחין חילפנגא פי' מבקעין ערבים · ועקרין סייניהון פי' עוקרי ענפיהם · כמידעם דעבד מלכא בגו סדרי פי' כענין שמלך עושה במלחמה כן אנחנו עושים · והדרין בהושענא פי' שמקיפים · ושוורין ומרקדין לשון משרוותא דפוריא שקופצים בעת הקפה וק"ל · בשהי פיהי כבר פי' שהוא נוטריקון שבת היום פסח היום · יומא טבא דניחא מרי מלכא ביה פי' שעושין השבת ליום מיוחד וטוב בשביל שבו שבת השם יתברך מרי עלמא מכל מלאכתו וק"ל : כשימין י"מ לשון מדידה ולפי הענין על שם שמודדין בחבל וכו' ועיין במהר"ר שפי'

ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר : ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו : ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא : ויבא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני : ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו : יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו : ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים והלבישו

את

ג' נסיפ'

ג' • ג' ומ"ג לתלות עליו בל כלי :

ג'

ג' רפי וג' ויאמר בלבו'

ז' מ"ג

ט'

ג' • ב'

י"ד • ז'

ג' כס'

ג' • ו' חסר ג' לים' •

דמכיה : ואמר מלכא מה אתעביד יקרא ורבותא למרדכי על דין ואמרו עולמי מלכא משומשנוי לא אתעביד עד כדון עמיה שום מידעם : ואמר מלכא מן גברא דקאם בדרתא והמן על לדרתא די בבירת מלכא בריתא למימר למלכא למצלב ית מרדכי על קיסא דזמין ליה : ואמרו עולמי מלכא לותיה הא המן קאם בדרתא ואמר מלכא ייעול : ועל המן ואמר ליה מלכא מה חזי לאתעבדא לגבר די מלכא צבי ביקריה וחשיב המן בלביה ואמר מן יצבי מלכא למעבד יקרא יתיר מני : ואמר המן לות מלכא גבר די מלכא צבי ביקריה : ישים מלכא טעם וייתון לבוש ארגוונא די לבישו ביה ית מלכא ביומא די על למלכותא וסוסא די רכב עלוי מלכא ביומא דעל למלכותא ודי אתיהב כלילא דמלכותא ברישיה : ויהא מתיהב לבוש ארגונא וסוסא על ידא

דגברא

אהרן

לא נעשה מגלה טו

הכין לו פס

ויאמר המן פס דף ו

אבן עורא

והטעם יפריש ביניהם : חפץ ביקרו • המלך חפץ לעשות יקר לו : ויאמר המן בלבו • יש בדברי יחיד כי מוש הכתוב ללמוד כי בנבואה נכתב' זאת המגלה כי מי יודע תעלומות לב כי אם השם שיגלה סודו אל עבדיו הנביאים ואחרים אמרו כי היה דרך סברא או המן גילה סודו אחר כן או ביום עצמו וכמוהו ויאמר עשו בלבו והאמת כי זאת המגלה ברוח הקדש נכתבה • מלאכו למי יחפוץ וגם ודרכו יחפץ שני משקלים : יביאו • המשרתים : ואשר נתן כתר מלכות בראשו . יש אומרים

שהרגים

רש"י

ויאמר להביא את ספר הזכרונות : ונתון הלבוש והסוס על יד איש ואת הכתר לא הזכיר פראה עיניו של מלך רעה על שאמר שיתנו הכתר בראש אדם

קרין ירחא · ועבדין יומא טבא · לשבעא יומין קרין שבתא ועבדין ליה יומא טבא דניחא מרי מלכא ביה כד הות מלכותהון קיימא עליהון קם מנהון מלכא חד דוד הוה שמיה חשיב עלנן מחשבין בישין ובעא לשיציא יתנא ולאובדנא מן עלמא קטל יתנא תרתין פטומן וחד שבק ודי שבק לעבדין יתהון שבק דהכדין כתב וימדרם בחבל השכב אותם ארצה · ובתרוהי קם מלכא חד מן מלכיא די הוו קדמך נבוכד נצר הוה שמיה סליק עליהון ואחריב ית מקדשהון ובזא ית קרתהון ואייתי יתהון בגלותא ועדיין רוחיהון רמא ועד כען לא שבקין גסותיהון ואמרין בני אבהתנא אנחנא דמן עלמא למלכא לית אנחנא פלחין וסגידין ולשולטנא לית אנחנא משתמעין ולכל אתר ואתר איגרתהון אזלין ומטין למבעי רחמין קדם אלהא דימות מלכא ויתברי שולטנא ולית אנחנא ידעין כד נחיתו אבהתהון למצרים לא נחיתו תמן אלא בשבעים נפשן וכד סליקו מתמן סליקו בשיתין רבבן והשתא דאיתנון בגלותא לית להון מידעם ואמרין בני חסידין וטבין אנחנא דמן עלמא ולית מסכינין וחסירין בעלמא כוותהון · ועמא הרין מבדר ביני קרייתא מנהון מזבני קיר׳ ומנהון תליין בוצין ומנהון רברבין כל דמזבנין מזבנין בעושק׳ ולא זבנין בשויאו וכנימוס מלכא לא מהלכין וית גזרתיה דמלכא לית הינון עבדין ומלכא לא שוה למקיימא ולמשכח יתהון כחיי : אם אם קדם מלכא ישפר יתכתיב להובדיהון ועל כל חד וחד מנהון אנא יהיב לך מאה זוזי דסכום אבהתהון כד נפקו ממצרים הא שית מאה אלפי גברי וסכום שית מאה אלפי זוזי הוין עשרת אלפין ככרין דכסף והשתא אין צבי מלכא איתינון מבית גינזי דילי לבית גינזי דילך · לחור קולמוסא איתיהב לי ובספא אתקול יהי מתיהיב על ידוי דעבדי סטבעא לאעלא לבית גנזי דמלכא עני מרי עלמא וכן אמר הא כבר יהבו סלעא לגולגלתא כד נפקו ישר׳ ממצרי׳ דסכו׳ סלע׳ הוי מאה ככרין ואלפ׳ ושבע מאה ושבעין ושבע סלעין ולית לך רשו למזבנהום ולית רשו לאחשורוש לזבונהון : ויסר ואעבר מלכא ית עזקתיה מעילוי ידיה ויהב יתה להמן

ביאור

זה שפירש · ונראה משם שכולו פיטומי מולתא וכן י״מ לשון חתיכות ונלקים ויש מפרשים שהוא מלשון כרים מלאן תרגומם פטימין מענא ור״ל שהרגם והמעשה ידוע שהא׳ שבק והוא לעבדות : לא שבקין גסתהון פי׳ אינם מניחי׳ גסות רוחם להגאוה אפי׳ בשפלותם · ומנהון רברבניא פירש שרים ויש גורסים רבנים : מזבני קירא פירש מוכרים שעוה ומהם עושין נרו׳ וזהו תליין בוצין לשון בוצינא דנהורא · ולא זבנין בשויאו פיר׳ שאינם מוכרים במקח השוה וכל הפקרים האלו ידועים והמפורסם א״צ ראייה · ועיין ברכו׳ בפסוק זה · עני מרי עלמא וכו׳ יהבו סלעא לגולגלתא פי׳ שבת קול ענהו שכבר קדמוהו ישראל באחד באדר משמיעים על השקלים ומגיע סלע לגלגולת והשקל הזה מבטל שקלי המן וק״ל · ואת מלכא לא היך זבונא ולא היך מזבנא עבידתא פי׳ שהמלך לא עשה לא כלוקח ולא כמוכר שדרך הלוקח כשקונה חפץ או דבר מה זוכה בחפץ שהוא אבל המלך אחשורוש הפקיר את ישראל

אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
ג' ונתי' ב ו בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס
בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו
ד' ג'ו' · נ"ב כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת־
הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדֳּכַי
הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
ג' וא' ותפלו ארגס : אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ׃ וַיִּקַּח הָמָן אֶת־
הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ
אֶת־מָרְדֳּכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ בִּרְחוֹב
ד' ג'ו' · נ"ב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה
לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ׃ וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־
ב' וגם הוא שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל־
בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ וַיְסַפֵּר
הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־
ג' וכסיפ' אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ
ויאמרו

דְגַבְרָא רַבָּא מֵרַבְרְבֵי דְמַלְכָּא אִסְטְרַטִיגִין וְיִלְבְּשׁוּן תּוּרְבִּינֵי מַלְכָּא יַת גַּבְרָא דְמַלְכָּא צָבֵי בִּיקָרֵיהּ וְיַרְכִּיבוּנוּהִי עֲלַוֵי סוּסְיָא בִּפְתָאוֹת דְקַרְתָּא וִיקַלְסוּן קֳדָמוֹי כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְגַבְרָא דְמַלְכָּא צָבֵי בִיקָרֵיהּ׃ וַאֲמַר מַלְכָּא לְהָמָן אוֹחִי סַב יַת לְבוּשׁ אַרְגְוָנָא וְיַת סוּסְיָא כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא וַעֲבֵד כֵּן לְמָרְדְּכַי יְהוּדָאָה אֲמַר לֵיהּ הָמָן לְאֵידֵין מָרְדְּכַי אֲתֵיב לֵיהּ מַלְכָּא לְמָרְדְּכַי יְהוּדָאָה אֲמַר לֵיהּ הָמָן סַגִּיאִין מָרְדְּכַי יְהוּדָאֵי אִית בְּשׁוּשַׁן אֲתֵיב לֵיהּ מַלְכָּא לְהַהוּא דְסָדַרַת אֶסְתֵּר לֵיהּ סַנְהֶדְרִין בִּתְרַע פַּלְטֵרִין דְמַלְכָּא אֲמַר לֵיהּ הָמָן בְּבָעוּ מִנָּךְ קְטוֹל יָתִי וְלָא תִגְזוֹר עֲלַי כְּפִתְגָמָא הָדֵין אֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא אוֹחִי וְלָא תִמְנַע מִדַּעַם מִן כָּל מַה דְמַלֵּילְתָּא׃ וּדְבַר הָמָן יַת לְבוּשׁ אַרְגְוָנָא וְיַת סוּסְיָא וְאַלְבֵּישׁ יַת מָרְדְּכַי וְאַרְכְּבֵיהּ בִּפְתָאָה דְקַרְתָּא וְקַלֵּס קֳדָמוֹי כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְגַבְרָא דִי מַלְכָּא צָבֵי בִּיקָרֵיהּ׃ וְתָב מָרְדְּכַי לְסַנְהֶדְרִין דִּי בִתְרַע פַּלְטֵרִין דְמַלְכָּא וְאַשְׁלַח יַת לְבוּשׁ אַרְגְוָנָא מֵעֲלוֹהִי וּלְבַשׁ סַקָּא וִיתַב עַל קִטְמָא וַהֲוָה מוֹדֶה וּמְצַלֵּי עַד רַמְשָׁא וְהָמָן אִתְבְּהַל וְאָזַל לְבֵיתֵיהּ אֲבֵל עַל בְּרַתֵּיהּ וּמִתְעַטֵּף עַל רֵישֵׁיהּ כְּאַבְלָא עַל בְּרַתֵּיהּ וּכְסוּפֵיהּ׃ וְאִשְׁתָּעֵי הָמָן לְזֶרֶשׁ אִנְתְּתֵיהּ וּלְכָל רְחִימוֹי יַת כָּל דִּי אִרְעֵיהּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ חַכִּימוֹי וְזֶרֶשׁ אִנְתְּתֵיהּ אִין מִזַּרְעָא

דצדיקיא

ועשה כן למרדכי עד אחר ויאמ' לאסתר המלכה מגלה יו

אבן עזרא

שהרגיש שחרה המלך על כתר המלכות בעבור כבוד המלכות על כן אמר וכתון הלבוש והסוס ולא הזכיר הכתר והנכון בעיני שוי"ו בראשו שב אל הסוס כי יש סוס של מלך שישימו כתר מלכות בראשו כאשר ירכב עליו המלך ואין אחד מעבדי המלך רשאי לרכוב עליו וזה דבר ידוע : נדחף · מעצמו והוא אבל וחפוי ראש פעול והטעם שכסה ראשו :

רש"י

אדם : וישב מרדכי · לשקו ולתעניתו : אבל וחפוי ראש · רבותינו פירשו הדבר במסכ' מגיל' :

אשר

לחמן בר המדתא אגגיא מעיקהון דיהודאי : ויאמר ואמר מלכא
להמן כספך יהיב לך ועמא למעבר ביה מה דשפיר בעינך ואת מלכא
אחשורוש לא היך זבונא ולא היך מזבננא עבדתא זבונא יהיב דהבונא
ומזבננא שקיל דהבונא את לא זבונא ולא מזבננא ויהבת עיזקתך להמן
ואמרת ליה כספך יהיב לך ועמא למעבר ביה מה דשפיר בעינך עלך
אתקיים כתבא דכתיב קדשא דדהבא בנחיריה דחזירא כמא דלא
שפירא קדשי לחזירא כדין לא יאיא לך מלכותא ואת דמי לאיתתא
דשפירא וסרי טעמא : ויקראו ואתקריאו סופריי דמלכא בירחא
קדמאה בתלת עשר יומין ביה דהוא ירח ניסן ואתכתיב כל מה די פקיד
המן על יהודאי ועל יקירי דמלכא ועל רברבנוי דאית בכל מדינתא
ומדינתא ועל כל שלטוני עמא ועמא מדינתא ומדינתא היך כתבה
ועמא ועמא היך לישניה בשום דמלכא אחשורוש אכתיב ואתחתים
בעזקתיה דמלכא : ונשלוח ואשתדרין אגרתא בידוי רהטיא
לכולן מדינתא דמלכא למשיציא למקטול ולאובדא ית כל יהודאי מן
טלאי ועד סבי טפלא ונשיא ביומא חד בתלתא עשר יומין לירחא
דתרי עשר דהוא ירח אדר וצוף בתיהון לביזא : פתשגן ואתפרש כתבא
ואתפרסמת מילתא לכל מדינתא ומדינתא איתגלי לכל עממיא דיהוון
איטומוס עבידין ליומא הדין על כל דין למנדע יתך דמדה במדה לא
בטיל אתון חזון אחוי דיוסף על דזבנוי לארעא נוכריתא בני בניהון
איזדבנו לארעא נוכריתא ובנימין לא אשתותף עם אחוי קטולי
בן נפקו מן בני בנוי פריקין לישראל הוא מרדכי ואסתר : הרצים
רהטיא נפקו טרידין ודחיפין במלתיה דמלכא ודינא איתפרסמת
בשושן בירתא ומלכא והמן יתיבו למיכל ולמשתי וקרתא דשושן הוות
בכיא : ומרדכי ומרדכי צדיקא הוא ברוח קודשא ית כל מה
דאתעביד שדר מלכא להיבליה ביד עבדוהי צדיקיא לות חגי זכריה
ומלאכי דיתבון בלשכת הגזית וסתנבאו ותמן על שורא רבא דירושלם
ומן בתר דאתנבגיאו ביה שבעין ותרין מגדלין שדר אחשורוש
רשיעא

ביאור

ישראל . ונראה שלדברי המליצה הם ולכן הייס באומרו קדשא דדהבא בנחירא דחזירא פי' של נזם זהב באף חזיר וכן לאיתא שפירא וסרי טעמא ר"ל שאינו יודע להתנהג במלכותו . יקרוי דמלכא ר"ל השוגא ממונים לפקידי המלך : מן טלאי ועד סבאי כבר מבואר מנער ועד זקן : ובתיהון לביזו כן צריך להיו' ועיין בפנים ואתפרש כתבא ואתפרסם את מילתא כצ"ל וכך מ"כ בכ"י בקלף ומבואר שנתגלה ונתפרסם ענין הכתב ולא כמ"ש מהר"ד ג"ל כלומר נחתם האיגרת ומפרש כפי פשטו ואפשרות לשון פתיגם. ובספרם מחנו הנוסחא האמיתו' שלפנינו · איטימוס מוכן ומזומן בלשון יון וכן פי' בערוך ועיין בת"י בפתלותך דף ע"ו פסוק וישארו ועי"ש : למידע יתך מדה במדה כי' ר"ל שהקב"ה בא להודיע שמדה במדה לא בטל כדכתיב בפסח בשלחה והתרגום דרש להיו' עתידים על פני אופכים לשון הבכה שיהיו נובכים וזהו אטימו' בא לשון עתיד וסוף שיגלם מדה במדה : את כ שדר מלכא כצ"ל

וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ
אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי
ל׳ ל׳ אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־
פ׳ פ״נ תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל
לְפָנָיו׃ עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ
נ׳ וחסר וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ
לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה
צ׳ חסר אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ ז וַיָּבֹא
נסיב׳ הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־
י״ל אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ
י״ד י׳ נ׳ כ״א אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ
פ׳ נוסח׳ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי
הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ וַתַּעַן אֶסְתֵּר
פ׳ הַמַּלְכָּה וַתֹּאמַר אִם־מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן־לִי נַפְשִׁי
בשאלתי

אחרן דצדיקיא מרדכי דשריתא למפל קדמוהי חכמה די נפלו מלכיא קדם אברהם במישר חקליא אבימלך קדם יצחק יעקב נצח מלאכא ועל ידוי דמשה ואהרן טבעו פרעה וכל משריתיה בימא דסוף וכל מלכיא ושלטוניא דאבאישו להון מסר יתהון אלההין בידיהון ואף אנת לא תכול לאבאשא ליה ארום מפל תפול קדמוהי׃ עוד כען אנון ממללין עמיה ורבני מלכא מטו ואוחו לדהנעלא ית המן למשתיא דעבדת אסתר׃ ועל מלכא והמן למשתי עם אסתר מלכתא׃ ואמר מלכא לאסתר אוף ביומא תניינא במשתיא דחמרא מה שאלתיך אסתר מלכתא ויתיהב ליך ומה בעותיך אפילו עד פלגות מלכתא אתננה ליך לחוד למבני בית מוקדשא דקאים בפלגות תחום מלכותי לא אתן ליך דהכדין קיימית בשבועה לגושם ולטוביה ולסנבלט ברם אוריכי עד דירבי דריוש בריך ויחסן מלכותא ותתעבד׃ וזקפת אסתר ית עינהא כלפי שמיא ואתיבת אסתר מלכתא ואמרת אין אשכחית רחמין קדמך מלכא רמא ואין קדם מלכא דארעא שפיר תתיהב לי שזיב נפשי מן ידוי דסנאה

אשר החלות תגלג ו״ג

אבן עזרא

ראשו והטעם ופני המן חפו והוא מגזרת ויחפהו ואם הוא בבנין אחר׃ ויאמרו לו חכמיו יבוא איד הרע לא יתכבאו אוהביו עליו טוב׃ תנתן לי׃ נפשי הטעם אין שאלתי כי אם נפשי ומה נכבד טעם תנתן לי׃ כי נמכרנו מבנין נפעל יהטעם אחר מכרנו והכל והתמכרת שהם ימכרו עצמם ואינקוב׃ ואלו כמו ואלו חיה שפעמים והאל פסוק והטעם כי נמכרנו להשמיד ואילו נמכרנו להיותנו עבדים ושפחות הייתי מחרשת כי אין הדבר הוא הבא עלינו טוב בעיניכו מאום אע״פי שאין למעלה ממנו אשר פריגה כדי שלא יבא המלך לידי נזק במחשבתו והנה הדבר שם כמו נזר ומנוק

רש״י

אשר החילות לנפול וגו׳ אמרה אומה זו נמשלו לכוכבים ולעפר כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד הכוכבים׃ תנתן לי נפשי שלא אהרג בשלשה עשר באדר שגזרת גזרת

תנאוכי

רשיעא ואייתי מאה ועשרין ושבעא סופרין מן מאה ועשרין ושבעא מדינן גבר גבר מגילתיה ופינקסיה בידיה ויתיבו בתרעי שושן וכתבו ושלחו גזירתא קשייתא על יהודאי ועל נימוסיהון ואיגרתא קדמאה כתבו לה בשמיה דמלכא ותתמו לה בעזקתיה דמלכא ושדרין יתה ביד רהטיא והכדין הוה כתיב באיגרתא ובבונגני ניגמי נעימי כתי"ק אינון דמיני מלכא אחשורוש לכל עממיא ואומיא ולישנייא די דיירין בכל ארעא שלמיכון יסגי מהודעינא לכון דגברא חד אתא לוותנא דלא מן אתרנא ולא מן מדינתנא הוא ואתא לאתוספא עלנא ולא אתגברא על בעלי דבבנא ברקנן ביה והמן שמיה בר אגג מלכא בר עמלק רבא בר רעואל בר אליפז בוכריה דעשו בר שליטין ומרי נכסין ועתירי ארעאן • ושאל מיני שאילתא זעירא וקלילא וחוי לי על יהודאי ועל מיליהון ועל נימוסיהון ועל דלא כשרין ואמר לי בר נפקו ממצרים שיתין ריבבן גבריהון ואנא אתין לך שיתין ריבבן מני דכספא מנה ומנה לכל גבר וגבר ועמא הדין זבנית ליה לקטול כען אנא מלכא אחשורוש סני חדיתי ודעתי שפרית עלי וכספא נסיבית מיניה ועמא זבינית ליה לקטולא כען אכולו ושתו וחדו כמה דאנא אכיל ושתי וחדי דאחיד בקשתא ליחוד בקשתא דאחיד בסייפא ליחוד בסייפא ופוקו ושלוטו בהון לארבעת עשר ולחמש עשר לירח אדר דלישנא • ולא תחוסון לא על מלכיהון ולא על שליטיהון ולא על רברבניהון ולא על דרדקיהון אלהין יתחון קטולו וממוניהון בוזו גבר גבר לנפשיה דמיני מלכא אחשורוש לכל עממיא ואומיא ולשנייא ולכל אתר ואתר ולכל מדינה ומדינה ולכל שבטא ושבטא ולכל זרעי וזרעי ולכל קריא וקריא די משתכח תמן עברא יהודאי או אתתא יהודאיתא יתנכסין רברבניהון על תרעי דההיא קריא מטול דלא קבילו גזירתהא דמלכא די אנא אחשורוש צבי דלא

ישתכח

ביאור

ופירש שאלה לפיכלי' וכו' ולא במ"ש מהר"ד לשון שרוי התחלה וראשית ונכנס בדוחקים ודרשו רחוקי' מפשוטו: ומכתר דאתבניאו כצ"ל וכך מ"כ בכ"י ופי' אחר שבנאו בירושלם ע"ב מגדלי' כנגד ע' סנהדרין ומופלא שבכ"ד וכפי' כדאיתא בתו' סנהדרין וע"ש וכן ומתנבאין יש גורסים ומתנביאן והכל א' גם לנוסחתינו פירש שהתנבאו על פורא רבתא פי' על בנין חומת בית שני שבימי עזרא: ושדר אחשורוש רשיעא וכו' פי' שהוא שלא לבטל הבנין כדכתיב בעזרא פי' ד' במלכות אחשורש כתבו שטנה על יהודא וירושלים: ונפוגני כיגמי וכו' פי' מהר"ד פוגמי לשון הדיוט כגמי לשון מקולקל ור"ל הדיוטים ומקולקלים אף הם ישלטו ביהודים כרצונם • ויותר נראה לפרש כגן לשון צעקה כדאיתא ב"כ בערוך והמתורגמן ור"ל כאן שהיה מפרסם הדבר בהכרזה ובקול צעקה ושועה ובקול נעימי כמ"ש ככתב ישן וק"ל: דאחיד בקשתא וכו' פי' האוחז בקשת יתפוס בו וכן הרגיל לאחוז בחרב יאחוז בו וכן כולם כ"כ תרגום של אחיזה ועיין לעיל פ' נח בת"י דף י"ב פסוק העוף וע"ש: יתכנסון רברבניהון פו' פי' •וחטו גדוליהם טף ונשים על שער העיר ח"ו • נראה לנוסחה פי' בנע וקרע לבושו לשון פסוק ביהושע ונודות יין מבודרים פי' רש"י לשון ביקוע כמו בירי' זיקי • ואתפלפל בקיטמא כמו מתגלגל בעפר

וכענא

י"ס בשאלתי ועמי בבקשתי: כי
נמכרנו אני ועמי להשמיד
ד' מ"ל גליס' ב' קיס: להרוג ולאבד ואלו לעבדים
ולשפחות נמכרנו החרשתי
ג' כי אין הצר שוה בנזק המלך:
ויאמר המלך אחשורוש
י"ל ויאמר לאסתר המלכה מי
הוא זה ואי זה הוא אשר
מלאו לבו לעשות כן: ותאמר
ג' אסתר איש צר ואויב המן
י' הרע הזה והמן נבעת מלפני
י"ט פסוקי' צמיין: המלך והמלכה: והמלך
קם בחמתו ממשתה היין אל
גנת הביתן והמן עמד לבקש
י"ס על נפשו מאסתר המלכה
כי

אתרג דסנאה בשאלתי ופורקן עמי
מן ידוי דבעל דבביה
בבעותי: ארום איזדבננא
מגן אנא ועמי בית ישראל
לאשתיצאה לאתקטלא
ולהובדא ואלולי לעבדין
ולאמהן איזדבננא שתקית
ארום לית מעיקא טימין
ורווחא באנזיקא דמלכא:
ואמר מלכא אחשורוש ואמר
א"ש צר לאסתר מלכתא מן הוא דין
מגלה ינ ס' ובאידין אתר הוא גברא
חציפא וחייבא ומרודא די
והמלך קם אמלכיה ולביה למעבר
מגל ס יו כדין: ואמרת גברא מעיקא
ובעל דבבא דבעא
למקטלך ברמשא בבית
דמכך ויומא דין בעא
למלבש אסטלא דמלכותא
למרכב על סוסא דילך ולאחתא מניכא דדהבא על רישיה ולמרדא בך
ולמסב מנך מלכותא ואסתקפת מלתא מן שמיא ואתעביד הוא יקרא
למרדכי צדיקא אחוי דאבא בר יאיר בר שמעי בר שמידע בר בענה בר
אלה בר מיכא בר מפיבושת בר יהונתן בר שאול מלכא בר קיש בר
אביאל בר צרור בר בכורת בר אפיח בר שחרים בר עזיה בר ששון בר
מיכאל בר אליאל בר עמיהוד בר שפטיה בר פנואל בר פיתח בר מלוך
בר ירובעל בר ירוחם בר חנניה בר זבדי בר אלפעל בר שמרי בר זבדיה
בר רמות בר חשום בר שחורה בר עזא בר גווא בר גרא בר בנימן בר
יעקב בר יצחק בר אברהם גברא מעיקא ובעל דבבא המן בישא הדין בעא
למצלביה והמן אשתעמים מן קדם מלכא ומלכתא: ומלכא זקף ית
עינוי וחזא והא עסרתי מלאכין דמין לעסרתי בנוי דהמן קטעין אילניא

די

אבן עזרא

אמלטוני או פי' הצר שם התואר כי אין האויב שוה
שיבא נזק למלך ומלת נזק בלשון ארמית לא לבני
נזין

רש"י

גזרת הריגה על עמי ומולדתי: ועמי. ינתן לי
בבקשתי שלא יהרגו ואם תאמר מה איכפת לך כי
איככה אוכל וראיתי וגו': כי אין הצר שוה בנזק
המלך. אינגו חושש בנזק המלך שאילו רדף אחר הנאתך היה לו לומר מכור אותם לעבדים ולשפחות
וקבל הממון או החיה אותם להיות לך לעבדים הם וזרעם: ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר
המלכה: כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר ב' פעמים אינו אלא למדרש ומדרשו של זה בתחילה היה
מדבר

ישתפח יהודאי על אפי ארע מלכותי ׃ וכד חזא מרדכי צדיקיא ית
גזירתא די איתגזרת וית איגרתא דאיתחתימת צרא לבושיה מן קדמוי
ומן אחורוי ׃ ואיתכסי שקא ואתפלפל בקיטמא ואריס בקליה ואמר
ווי מה רבא היא גזירתא חדא דאיתגזר עלנא די גזר מלכא והמן ׃ לא
על פלגא גזר ופלגא שבק ׃ ולא על תלתא ולא על רובעא אלהן על כל
גופנא כולא גזר עלנא מלכא והמן למעקר ולשיצאה יתנא מן שרשוי
וכד חזו עמא דבית ישראל ית מרדכי צדיקא דרב וחשיב עליהון
כולהון אתכנשו ואתון לותיה עד דהוה קהל רב ועם סגיא לחדא דלית
להון מנין ׃ קם מרדכי על ריגליה בגו קהלא עני וכן אמר לון עמא בית
ישראל חביבא ויקירא קדם אבוי די בשמיא לא ידעיתון מה דהוה ולא
שמיעתון מה דגזר עלנא מלכא והמן לאובדא יתנא מעילוי אפי ארעא
ולשיצאה יתנא מתחות שמיא ׃ לית לן מלכא דנסתמיך עלוי ׃ אוף
לא נביא דבעי רחמין עלנא ׃ אתר לית לנא למערוק ׃ אוף לא
מדינתא דנשתיזב תמן ׃ בכל אתר ואתר אתכתיב עלנא ׃ ובכל
מדינה ומדינה אשתדר עלנא הוינא כענא דלית להרעי ׃ וכספינתא
בימא דלית לה מדברנא ׃ והוינא כיתמין דלית להון אבא ׃ וכד אינון
ינקין אמהון מיתת ׃ בהדא שעתא אפיקו ית ארונא לתרעי שושן ואפיקו
עלוי ספרא דאורייתא כד מברך בסקא ומפלפל בקיטמא ׃ והוו קרן
ביה בצר לך ומצאוך כי אל רחום יי אלהיך ׃ קם מרדכי על ריגליה בגו
קהלא עני וכן אמר עמא בית ישראל עמא חביבא ויקירא דחביב ויקיר
קדם אלהא ניקום ונחזי מן אנשי נינוה כד אשתלח עליהון יונה בר
אמיתי נביא למהפך ית קרתא דנינוה וסטא פתגמא לות מלכא דנינוה
וקם מכורסיה יקריה ואעדי תגא דמלכותא מניה ׃ ואתכסי סקא
ואתפלפל בקיטמא ואכריז בנינוה ואמר מן גזרתיה דמלכא ורברבנוי
למימר אנשא ובעירא תורי ועאנא לא תפקון למרעי ומיא לא ישתון ׃
ותבו מן אורחתהון בישתא ומן חטפא די בידיהון ורתב יי במימריה מן
בישתא דחשיב למעבד להון ולא עבד ׃ ואוף אנחנא נעביד כוותהון
ונגזור צומין ונקרא תעניתא דגלינן מירושלם וכד אתחייבו אבהתהון
דבית ישראל אתא בת קלא וקרת ליה לנבוכדנצר מלכא דבבל ואמרת
ליה מלכא נבוכדנצר כפרא קום וסק על ירושלם ואחריב ית היכליה ית

בית

ביאור

וכענא דלית לה רועי פי' כצאן אשר אין רועה וכספינתא דלית לה מדבר' פי' מנהיג הוא רב החובל ׃ ולספינה יתרנא כך מצאתי בנוסחאות' קלף ולא הבנה ויש רצו לגייל פירוש בקופא דמחפא ולפרש ע"ד והנה כשע' ימינך ולפשט זה אין בסים ולא כן הוא ׃ וכד אינון ינקין אמהון מיתת פי' כיתומים שאין להם אב ובעוד שהם יונקי שדים אמם מתה ור"ל כלומר שתמה זכו' אבו' ואמהו' חלילה וחס לזרע אבותינו . אפיקו ית ארונא וכו' ואפיקו ספר אורייתא כד מברך בסקא פי' שהוציאו בשעתא אש שארון הקודש לפעול בעיר שושן והוציאו על התיבה הס"ת מונחת כד מברך בסקא ר"ל שברכו בשק

אמפס

כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך : והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו : ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו : ויתלו את המן על

(מסרה: נ' נליו · י' · ח' · ג' א' סס' וח' מ"ל · כ' ונסיט' · נ' ונסי' חד פתי' ס' : · ו' נטע' · נ' · נ' · נ' ומ' י נ' · על הגרבה · וח' וית נ' · את · מרדכי :)

די גנתא גואה בכין קם ברתחיה ממשתיה דחמרא ואזל לגנתא גואה למחמי מן הוא דין והמן קם למתבע חיסא על נפשיה מאסתר מלכתא ארום חזא ארום אסתקפת עלוהי בישתא מלות מלכא : ומלכא תב ברתחיה מגנתא גוארה לבית משתיא דחמרא והא גבריאל מלאכא דחף ית המן רשיעא וחמא מלכא והמן גחין עלי דרגשא די אסתר עלה ותוה מלכא ואמר הא ברם בקושטא לא אתא המן אלהן למשכוב עם מלכתא כד אנא שרי בביתא כען כל עממיא ואומיא ולישניא יאנו מה אית למעבר ביה פתגמא נפק מפומיה דמלכא ואפוי דהמן אתחפיאו כהרתא : ואמר חרבונא חד מן רבניא קדם מלכא ברם הא קיסא די זמין המן למצלב ית מרדכי דמלל טבא בגין מלכא ועל ידוי אשתזיב מקטול והא קיסא קאים בבית המן כען אין על מלכא שפיר יתנסח אע מן ביתיה ותקיף יתמחי עלוהי רומיה חמשין אמין ואמר מלכא אוילו צליבו יתיה עלוהי : וצליבו ית המן על קיסא די זמין למרדכי ורתחא דמלכא אשתדיכת :

(גליון: והמלך שב פנהדרין קס מגילה י"ן · הגם לכבו' עקקים ק)

אבן עזרא

טיק · ויאמר המלך אחשורש ויאמר · פעמיים להורו שהמלך כעס מיד ומרוב כעסו אמ' במהירו' מי הוא זה פעמיי' כאות' בכעסו מי זה ואיזה אמור מי זה אמור מהרה : תי"ו כנעת שורש והטעם כמו ככבל מגז' והכה בעתה : כי כלתה · כמו כי כלה היא : והמן נופל · שהיה מתחנן ומשתחוה לרגלים וכראותו כי שב המלך נפל מרוב פחדו ודרך הדרש ידועה : לכבוש את המלכה · כינוי לשכיבה שתהיה תחת רשותו והנה יכריעכ' וכמוהו ובבשוה · וטעם עמי שאני ראיתי זה : חפו · המפרתים והטעם כסו פניו כי כן משפט מלכי פרס שיכסו עבדי המלך פני מי שכעס עליו המלך שלא יראנו

רש"י

ביומא

מלדבר עמה ע"י שליח עכשיו שיודע שהמשפחת מלכים היא דבר עמה הוא בעצמו : כי כלתה · נגמרה הרעה והשנאה והנקמה : והמן נופל · המלאך דחפו : על המטה אשר אסתר עליה · דרכן היה ליסב בסעודה על צדן על גבי המטות כמו שאמר בראש הספר מטות זהב וכסף לבני המשת' : הגם לכבוש · לשון תימה הוא לכבוש לאנוס בחזקה כמו ונכבשה הארץ : גם הנה העץ · גם רעה אחרת עשה שהכין עץ לתלות אוהבו של

מלך

בית מקדשא בנורא · ברהא שעתא נבוכד נצר רשיעא מגיד ברישיה ומוביל ומייתי בידיה מן קדם דהוה ידע מה דהוה בסוף משיריתיה דסנחריב · כד אשתלח עליהון מלאכא משמי מרומא וקטל מנהון תמנת עשר דיבבן וחמשא אלפין ולא אשתייר במשירייתיה דסנחריב אלא הוא בלחודוי בכן כד אידכר בזע מרדכי ית לבושוי ולבש סקא ואתיב בעפרא ואתפלפל בקיטמא ושרי למחתא דמעין וכן אמר בריש בכייתא חבל עליכון בית ישראל מן גזר דינא הדין די נפק עליכון · ונפק בגו קרתא וצוח צוחתא רבתא ומרירא עד לחדא : ויבא ואתא לקדם תרע פלטרין דמלכא מטול גזרתא דאתגזרת דלא ייתי אינש לתרעא בית מלכא בלבושא דסקא · הוה גברא מדבית ישראל אזיל דגבר עממיא ואמר ליה בעי אנא מינך נהוי אנא ובנוי ואתתי לך לעברין ובלחוד נשתזיב מן הדין קטלא · אמר ליה גברא עממיא לבר ישראל לא חזית מה כתיב בדיטגמא דפרס מלכא אחשורוש דכל גברא עממיא דמשתכח גבוי גברא יהודאי יתקטיל כוותיה · בכן הוה גברא ישראל אזל ליה לבייתיה בעקתא דבא · בהשעתא אתקיים על דבית ישראל מה דכתיב בספרא דמשה ותזדבנון תמן לבעלי דבביכון לעבדין ולאמהן ולית דקני · ובכל יומא ויומא הוה כל גברא וגברא אזיל וקרי בדיטגמא דפרס מלכא אחשורוש ומנה הוו ידעין כמא אית להון נייחא בגו עלמא בכן אתקיים על בית ישראל מה דכתיב באורייתא דמשה ויהון חייכון תלאין לך מלקבלא ותזדעזעון יממא ולילייא ולא תהימנון בחייכון בצפרא תימר איסת יהוי רמשא וברמשא תימר אמת יהוי צפרא מן זיעתא דלבכון די תזועון ומחיזו עיניכון די תחזון : ובכל ובכל מדינתא ומדינתא ובכל אתר ואתר די פתגמא דמלכא וגזירתיה מטי אבלא תקיף ליהודאי וצומא ובכיא ואילא וספדא וסקא וקטמא משכבא לסגיאין : ותבואינה ואתיין עולימתהא דאסתר וסריסהא ותניאו לה ואתזעת מלכתא לחדא ושדרת לבושין לאלבשא ית מרדכי ולמעבר סקיא מניה ולא קביל : ותקרא וקרת אסתר להתך חד מסריסי מלכא די הוה קאים קדמאה ופקידית יתיה על מרדכי למדע מה דין ועל מה דין : ויצא ונפק התך לות מרדכי לאשקקי לפותיא דקרתא די אית קדם תרע בית מלכא : ויגד ותני ליה מרדכי ית כל דערע יתיה וית

פירוש

ביאור

שמפה שאיכה כאה וגזרו תעני׳ כמו שראוי לעשו׳ על כל צרה שלא תבוא כדאי׳ בגמרא דתעני׳ ובובא בטור א״ח תק״עט: כחזי מאכשי כיכוס כך מצאתי הנוסחא : ומן חטפא די בידיהון פי׳ ומן הגזל שבידיהם כי אין תקנה בכל תשובה וכל אילי כביו׳ אם לא בהשבת הגזילה שגזל׳ · גברא מדבי׳ ישראל אזל לגבר עממי׳ כך מצאתי כתוב בכתב ישן ופי׳ ידוע שאיש ישראל הלך אל איש אחד מהאומו׳ ורצה להשתעבד אצלו הוא ובני ביתו אך את נפשו ישמור ושמו יקרא עליו ולא נתרצה מפני קושי הגזירה ולפי זה אין צריך לפרש כמ״ש מפר״ד בית עממיא וי״מ בתו׳ העמים כאשר מצאתי בכתב ידי איזו

פנפנים

עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי
וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃ ח
בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ
ל״ד אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
יתיר י׳ ל׳ אֶת־בֵּית הָמָן צֹרֵר הַיְּהוּדִים
וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־
הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָהּ׃
וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר
ג׳ הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי
וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי
ג׳ · ג׳ מ״ל · בת תתמא · זנתים · ידין׃ עַל־בֵּית הָמָן׃ וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר
וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל
לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ
לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת הָמָן הָאֲגָגִי
וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב
עַל־הַיְּהוּדִים׃ וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ
ג׳ פסו׳ לְאֶסְתֵּר אֵת שַׁרְבִט הַזָּהָב
וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ׃ וַתֹּאמֶר אִם־עַל־
ו׳ הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מָצָאתִי חֵן
לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי
פ׳ מ״ל הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו
יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים
מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא
הָאֲגָגִי

בְּיוֹמָא הַהוּא מְסַר מַלְכָּא
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר מַלְכְּתָא
יַת בֵּיתָא דְהָמָן מְעִיק יְהוּדָאֵי
וְיַת אֱנָשֵׁי בֵּיתֵיהּ וְיַת כָּל
טַסְבְּרוֹי וְיַת כָּל עֻתְרֵיהּ
וּמָרְדְּכַי עַל קֳדָם מַלְכָּא אֲרוּם
חַוִיאַת לֵיהּ אֶסְתֵּר מַן הוּא
לַהּ׃ וְאַעְדִּי מַלְכָּא יַת
סִטּוּמְתָּא דְעִזְקְתָא דִי אַעֲבִיר
מֵהָמָן וִיהָבַהּ לְמָרְדְּכַי וְשַׁוִּיאַת
אֶסְתֵּר יַת מָרְדְּכַי רַב וְסַרְכָן
עַל גְּנִיסֵיהּ דְהָמָן׃ וְאוֹסִיפַת
אֶסְתֵּר וּמַלֶּלַת קֳדָם מַלְכָּא
וּנְפַלַת קֳדָם רִגְלוֹי וּבְכִיאַת
וּפַיְּסַת לֵיהּ לְבַטָּלָא יַת בִּישַׁת
הָמָן דְמִן יְחוּס דַאֲגַג וְיַת
זִמְוּנֵיהּ דִי חֲשִׁיב עַל יְהוּדָאִין׃
וְאוֹשִׁיט מַלְכָּא לְאֶסְתֵּר יַת
תִּיגְרָא דְדַהֲבָא וְאִזְדַּקְפַת
אֶסְתֵּר וְקָמַת קֳדָם מַלְכָּא׃
וַאֲמַרַת אִין עַל מַלְכָּא שַׁפִּיר
וְאִין אַשְׁכְּחִית רַחֲמִין קֳדָמוֹהִי
וְתַקִּין פִּתְגָמָא קֳדָם מַלְכָּא
וְטָבְתָא אֲנָא קֳדָמוֹי בְּעֵינוֹי
יְפַקֵּיד מַלְכָּא וִישִׁים טְעֵם
לְמִכְתַּב לְמֶהֱוֵי תָּיְבִין פִּטְקַיָּא
זִמְוּנֵי דְהָמָן בַּר הַמְּדָתָא דְמִן
יְחוּס אֲגַג דִי כְתַב לְהוֹבָדָא יַת
כל

אתרן · וחמת המלך ר״ה י״ג מנלגין סכנדרין ונקים קש · ותשם אסתר את מגלה׃

אבן עזרא

ירא׳כו עוד המלך וזה דבר ידוע בספרי פרס : חרבונה · יש אומרים כי אליה ז״ל נדמה למלך בדמות פרסי · וטעם וחמת המלך שככה שלא נחה חמתו עד תלות המן שנזרנו והשכותי מעלי ואם הם שנים בנויים : מה הוא לה · שהוא דודה : העביר · מלה יונאה בעבור שהוסר מאחד · ונתן לאחר וכמוהו ואת העם העביר אותו · ומרדכי מושל על בית המן כי עושר רב היה לו גם עבדים ושפחות כי אין אחר המלך גדול ממנו : וטעם ותוסף אסתר בעבור כי כל שאלתה היתה להשמיד המן : וכשר · בטעם טוב וכמוהו איזה יכשר בכושרות ·

רש״י

מלך שהציל המלך ממסס המות : מה הוא לה · איך הוא קרוב לה : להעביר את רעת המן · שלא תתקיים

פירוש כספא די אמר המן למתקול לבית גנזי דמלכא מטול יהודאי
למובדא יתהון : ואת וית פירוש כתבא ודיטגמא דפרים בשושן
למשיציא יתהון יהב ליה לסחויא לאסתר ולמתניא לה ולמפקד עלהא
למיעל לות מלכא ולמתחננא מיניה ולמבעי מן קדמוי מטול עמה :

ויבא ואתא התך ותני לאסתר ית מלוי דמרדכי : ותאמר
ואמרת אסתר להתך ופקדתיה מטול מרדכי : כל כל עבדוי דמלכא
ועמא די במדינתיה דמלכא ידעין די כל גבר ואתתא די יעול לות
מלכא לפטרין גויתא בדלא מתקרי חדא היא גזירתיה למקטל אלהין
אוש טליה מלכא ית שרביטא דדהבא ויחי ואנא הא תלתין יומין
מצליא די לא יבעי יתי מלכא ויחשי יתי דכר חיית מתרביא דהוה התך
חייתא אמר לי דכלא אתתא דתשבבי מן בנת ישראל ותיזול לות עממיא
מן צבת נפשה לית לה חולק ואחסנתא ביני שבטיא דישראל ועל דהות
התך שליחא בין אסתר למרדכי תקיף רוגזיה דהמן עלוי וקטל יתיה :

ויגידו ותניאו למרדכי בכתבין ית פתגמי אסתר : ויאמר ואמר
מרדכי לאתבא טעמא לאסתר דלמא תרמין בנפשיך ותסברין די אנא
אזדמנית למלכות למהוי מלכתא ודילמא תחשבין בליביך ותימרין לית
אנא צריכה למיבעי רחמין על בית ישראל דאין רגליה דחד מן יהודאי
מתנקפא לא תחשבין בנפשיך דאנת משתיזבא מן כל יהודאי מחטאת
שאול אבוי דאבוך גרם להון לישראל ית בישתא חדא דאם קיים מידעם
דאמר ליה שמואל נביא לא נפיק עלנא המן רשיעא מזרעיה דבית
עמלק ואם קטל יתיה שאול לאגג מלכא לא נפיק עלנא בר המדתא הדין
ולא זבין יתנא בעשרא אלפין ככרי כספא מן ידוי דמלכא אחשורוש ולא
מסר קודשא בריך הוא ית ישראל בידא דתרין רשיעין דמן שירויא לא
אתא עליהון דבית ישראל אלא עמלק אבא דאבוי דהמן רשיעא ואגח

קרבא

ביאור

שנשנים מתפרשים מאליהם · וכן יש פירש מלשון כבידו ויש פרשו להגיה בידו לעשו' ממנו בידוי ור"ל
שימצא בידו יהודי שירצה לקנותו לעב' ויש רצו לייסד הנוסחא בידוי' מלשון ביד וקירוב כמ"ש בת"י
בפסוק ואם לבנו יעדנה שמו' כ"א ע"ש דף קכ"ז לביאורינו · בגיד בריה כו' וכן כאן ר"ל מי שנמצא
אצלו בר ישרא' וכל זה אין צריך לפי הנוסחא שמצאתי בספר ישן דמשתכח גבוי גברא יהודאי ופי' אשר
ימצא אצלו איש יהודי גם לא כמ"ש מהר"ד ע"ש · גברא וגברא אזל וקרי כו' כמא אית ליה לייחא ר"ל
שכל איש ואיש מזרע ישרא' הלכו לקרו' ולראו' כמה עול שכי חייהם וזמן שלהם בעו"ה או שקאי אשאר
אומו' שהיו רוצים ומקווים ומצפים מתי יבא יומם עד כי הקיץ השם ונתהפך פניהם כשולי קדירה
וכי"ר מעתה וע"ע אמן · לאשקאי דקרתא ומ"כ בכתב ישן לשותיא והכל תלא פי' לרוחב העיר ועיין
במתורגמן בערכו כן על פני חוץ אפי אשקקי · מטול עמה כנ"ל ולא כמ"ש בראשונים וק"ל · חדא היא
גזירתיה יש מגיהים הדא היא וכו' ואין צורך כי הוא תרגום של אחת היא דתו · מן צבת נפשה מרצון
נפשו ובלא אונס · חולק ואחסנתא פי' חלק לעולם הבא · ונחלתו בין שבטי יה · ובשבורה היתה שיש
לה ליהרג ולא תעבור : מתנקפא לשון נמרא אין אדם נוקף אצבעו למטה ופי' כאן שיאמר לה את

מטעי׳ בה׳ האגגי אשר כתב לאבד את־
היהודים אשר בכל־מדינות
ס׳ מלרע המלך: כי איככה אוכל
ונפסוק מ׳ ולינה וראיתי ברעה אשר־ימצא
ג׳ את־עמי ואיככה אוכל
י״ב · ל׳ וראיתי באבדן מולדתי:
ע׳חס׳ · ויאמר המלך אחשורש
י״ד · ג׳ לאסתר המלכה ולמרדכי
היהודי הנה בית־המן נתתי
י״ם פסו׳ על לאסתר ואתו תלו על־העץ
על ואלה ביניה׳ · על אשר־שלח ידו ביהודים:
יפיר ו״ד ואתם כתבו על־היהודים
כטוב בעיניכם בשם המלך
ד ג׳ וחתמו בטבעת המלך כי־
ב׳ והד ונסת׳ כתב אשר־נכתב בשם־
ד״מ׳ל גליג׳ המלך ונחתום בטבעת
המלך

כל יהודאין די בכל מלכי מלכא: ארום איכדין איכול למסבלא ולמיחמי בבישתא די תתרן ית עמי והיכדין איכול למתעתרא ולמחמי בעידן דיובדון גניסת ילדותי: ואמר מלכא אחשורוש לאסתר מלכתא ולמרדכי יהודאי הא בית המן יהבית לאסתר ויתיה צליבו על קיסא בגין די אושיט ידיה ביהודאי: ואתון סרהיבו כתובו בגין יהודאין כד שפיר בעיניכון בשום מימרא דמלכא ומטימו בעזקתא דסיטומתא דמלכא ארום פיטקא דמתכתיב בשום מימרא דמלכא ומסתתם בעזקתא דסיטומתא דמלכא לא יתוב ריקנו: ואתקריאו לבלרין דמלכא בעדנא ההיא בירחא תליתאי הוא ירח סיון בעשרין ותלתא יומין ביה ואתכתיב בכל די פקיד מרדכי לות יהודאין ולות אסטרטילוסין והפרכין ורברבנין דמתמנן ארכונין על מלכיא דמן הנדיא רבא ועד כוש למאה ועשרין ושבע פלכין פלכא ופלכא כרושם כתבהא ועמא ועמא כממלל לישניה ולות יהודאין כרושם כתבהון וכממלל לישנהון: ואתכתב בשום מימרא דמלכא אחשורוש ואסתתם בעזקת סיטומתא דמלכא ושדר פיטקין בידא דרהטגין רהטי סוסן ורכבי רכשא ערטולייני רמכין דאתנטילו
שתוליהון

אבן עזרא

כ״ף איככה אוכל כפול ויש אומרים שהם שתי מלות כמו איכה כי מצאנו איכה תרעה שטעמו כטעם איכה איככה אוכל לחיות · נו״ן באבדן במקום מ״ם או הוא לשון נקבות והטעם באבדן נפשות מולדתי ויותר טוב היות באבדן שם הפועל כמו מכת חרב והרג ואבדן והנו״ן נוסף כי משקלי שמות הפעלים משתנים: ונחתום · שם הפעל והטעם ונחתום נחתם במשקל כי נכסוף נכספת · יש לשאול למה כתב מרדכי להרוג שונאי היהודים ורב לו ולהם שימלטו דע כי חכם גדול היה והנה אחשורוש אמר לו עשה כל מה שתוכל
כדי

רש״י

תתקיים עצתו הרעה: הנה בית המן וגו׳ · ומעתה הכל רואין שאני חכן בכם וכל מה שתאמרו יאמינו והכל שמאתי הוא לפיכך אין צריכין אתם להשיבם את כתבו ספרים אחרי כטוב בעיניכם:
אין

קרבא עם יהושע בר נון ברפידים ובצלותא דצלי משה רבינו אתמחי
דכרנא דעמלק מן עלמא · ברם קומי ובעי רחמין מן קדם אבוך די
בשמיא על עמא דבית ישראל · דמאן דעביד דינא בקדמאי הוא
יעביד דינא בבתראי · מן מאן הוא תקיף המן רשיעא אלו מן מאן
אתקיימית גזרתיה · מן עמלק אבוי דאתא עליהון על דבית
ישראל וטרד יתיה קודשא בריך הוא מן עלמא · מן מאן הוא תקיף מן
תלתין ותד מלכיא הוא תקיף דאתין עליהון על דבית ישראל ונפק
עליהון יהושע בר נון דמילתא דשמיא וקטל יתהון · מן מאן הוא תקיף
מן סיסרא הוא תקיף דאתא עליהון עד דבית ישראל בתשע מאה
ארתיכין דפרזלא ואחד עליהון גובין דמיא במידעם דלא יטבלון ולא
יזלון נשיא לבעליהון ולא יפשון ולא יסגון בעלמא · ומסר יתיה קודשא
בריך הוא ביד אתתא וקטלת יתיה · מן מאן הוא תקיף המן רשיעא
מן גולית דאתא וחסיד ית סידרי קרביא דישראל ואתמסר ביד דוד וקטל
יתיה · מן מאן הוא תקיף מן בנהא דערפה הוא תקיף דאתו ואגחו
קרבא עם דבית ישראל ואתמסרו ביד דוד וביד עבדוי וקטלו יתהון ברם
לא תתמנעין פומיך מן צלו ושפותיך מן למבעי רחמין מן בירייך ומלצלי
דבזכות אבהתנא אישתיזבו ישראל מן קטלא ומאן דעבד לישראל ניסא
בכל עידן ועידן הוא ימסור ית שונאנא בידנא ונעביד בהום כרעות נפשנא
ברם לא תדמין בנפשיך אסתר דאנת משתיזבא בבית מלכא מן כל
יהודאי : כי אלא אם משלא תשלין בעידנא הדא קדישהון ופורקניהון
דיהודאי דבכל שעתא מצמח להון פורקנא מאתר אוחרן ואת ובית
אבוך תיבדון ומאן ידע דלמא דחשבין חובי בית אבוך קריבת למלכותא:
ותאמר ואמרת אסתר בכתבא לאתכא פתגמא למרדכי : לך
איזיל כנוש ית יהודאי דאשתכחו בשושן וצומו עלי ולא תיכלון ולא
תשתון

ביאור

ינקף פרסת רגל אחד מישראל אל תחשוב להמלט וק"ל : דאם קיים מידעם ר"ל דבר מה כמו מאומה
ונגזר ממלת מידי וכן לקמן גבי סיסרא גובין דמיא במידעם וכמוהו הרבה והוא מן המלות : ולפי
הענין א"ל אלמלא היה מקיים שאול הדבר שציוהו שמואל הנביא לא היה לנו כל זאת שכבר היה כמת
שם וזכר עמלק שממנו בא המן : דמאן דעבד דינ׳ בקדמאי יעביד דינא בבתראי ר"ל העושה דין
בראשו׳ היינו בעמלק הוא יעשה דין בזרעו האחרונים היינו המן וסייעתו וק"ל : במילתא דשמיא
פי׳ ה׳ ונגזרת השמים : ארתיכין דפרזלא תרגום של רכב ברזל ואחד עליהון גובין וכו׳ פי׳ שהאחיז
ובעל בורו ומי מקוואות · במדעם דלא יטבולון ר"ל בשביל איזה דבר מה עילה וסיבה כדי שלא יקיימו
הטבילות ולא ילכו הנשים לבעליהם ולא ירבו ויפרו : וחסיד ית סדרי קרביא ר"ל וחירף מערכת
ישראל כי לשון ארמי חרפה חסודא וכן כתיב כי חסד הוא : משלא תשלין פי׳ תעשה עצמך כשוגג
ושכחה לפניך לבקש על ישראל : קדישהון ופורקניהון ר"ל הקב"ה הוא קדוש ישראל וגואלם וכו׳ ומאן
ידע דלמא דחשבין חובי בית אביך וכו׳ כך מצאתי בכתב קלף ופי׳ ושמא על שהיו חושבין וזוכרין עון
בית אביך היינו שאול שהשאיר את עמלק ולכן קריבת למלכות להכרית זכרו · ואמנם לנוסחו׳ דחשבין

המלך אין להשיב׃ ויקראו
ספרי המלך בעת ההיא
בחדש השלישי הוא חדש
סיון בשלושה ועשרים בו
ויכתב ככל אשר צוה
מרדכי אל היהודים ואל
האחשדרפנים והפחות
ושרי המדינות אשר מהדו
ועד כוש שבע ועשרים ומאה
מדינה מדינה ומדינה
ככתבה ועם ועם כלשנו ואל
היהודים ככתבם וכלשונם׃
ויכתב בשם המלך אחשורש
ויחתם בטבעת המלך וישלח
ספרים ביד הרצים בסוסים
רכבי הרכש האחשתרנים
בני הרמכים׃ אשר נתן
המלך ליהודים אשר בכל
עיר ועיר להקהל ולעמד
על נפשם להשמיד להרג
ולאבד את כל חיל עם
ומדינה הצרים אתם טף
ונשים ושללם לבוז׃ ביום
אחד בכל מדינות המלך
אחשורוש בשלושה עשר
לחדש שנים עשר הוא חדש
אדר׃ פתשגן הכתב

טְחוּלֵיהוֹן וְאִתְקְרִיוּ פַּסַּת כַּף רַגְלֵיהוֹן׃ דִּיהַב מַלְכָּא לִיהוּדָאֵי לְסִיעָא דִּי בְּכָל קִרְוָא וְקִרְוָא לְאִתְכַּנָּשָׁא וּלְקַיָּמָא יָת נַפְשֵׁיהוֹן לְשֵׁיצָאָה וּלְקַטָּלָא וּלְהוֹבָדָא יָת כָּל חֵילְוָת עַמָּא וּפִלְכָּא דִּמְעִיקִין יָתְהוֹן טַפְלִין וּנְשִׁין וְשַׁלְלֵיהוֹן לְעַדָּאָה׃ בְּיוֹמָא חַד בְּכָל פִּלְכֵי דְּמַלְכָּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְלַת עֲסַר יוֹמִין לְיֶרַח תְּרֵי עֲסַר הוּא יַרְחָא דַּאֲדָר׃ דִּיטַגְמָא דִּכְתָבָא לְאִתְיְהָבָא גְּזֵרַת דִּינָא בְּכָל פִּלְכָא וּפִלְכָא בְּרִיר לְכָל עַמְמַיָּא דִּיהוֹן יְהוּדָאִין אַטִימוּסִין לְיוֹמָא הָדֵין לְאִתְפְּרָעָא מִבַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן׃ רְהַטָּנִין דִּרְכִיבִין עַל רִכְשָׁא עַרְטוֹלִינֵי נְפַקוּ זְרִיזִין וּסְחִיפִין בְּפִתְגָמָא דְּמַלְכָּא וּגְזֵירַת דִּינָא אִתְיְהִיבַת בְּשׁוּשַׁן בִּירַנְתָּא׃ וּמָרְדְּכַי נְפַק מִן קֳדָם מַלְכָּא בִּלְבוּשָׁא דְּמַלְכוּתָא כַּד חֲדֵי וְשַׁפִּיר לְבֵיהּ בִּיקָרָא סַגִּי וּכְרָבוּ יַתִּירָא לְבִישׁ לְבוּשָׁא דְּמַלְכוּתָא מִילָא כַּרְפַּסָא וְתִכְלְתָא שִׁיר בְּרַהַב טָב רָאוֹפִיר וּמְקַבְּעִין בֵּיהּ מַרְגָּלִין וְאַבְנִין טָבָן לְגוֹ מִן סַרְבָּלָא לְבִישׁ סִינְקָא דִּכְרוּם יַמָּא מַעַרְבָא לְטוֹ כְּבֵיהּ לְבוּשָׁא כתונא

אבן עזרא

כדי למלט עמך כי הספרים הראשונים שכתב המן כתבו בשמי ונחתמו בטבעתי לא אוכל להשיבם כי כן דת מדי ופרס והעד בדברי דניאל שלא היה יכול דריוש להצילו והנה הוצרך מרדכי להנתן

רש״י

אין להשיב • אין כאה להשיבו ולעשות כתב הפוך בזיוף׃ ככתבה׃ באותיות שלה׃ כלשונה׃ שוה הדיבור׃ ביד הרצים׃ רוכבי סוסים שטוב להם לרוץ׃ האחשתרנים׃ מין גמלים

תשתון תלתא זמין ותלתא לילותא ואוף אנא ועולימתי אצום כותהון ובכן איעול לות מלכא בלא פוקדנא ואין איברא מן עלמא הדין בגללכון אית לי חולקא לעלמא דאתי · דעד השתא אולית לות מלכא בדלא דעותי והשתא ברעותי ובת ישראל דאניסא מן בר עממין שריא לבעלה וינפוק חתנא מבית משכביה בדסקא אסיר וכלתא מבית גנינה בר רישה קפלפל בקטמא · ואנשי ובעירי ותורי ועאנא לא יטעמון מדעם ואפרישו ינקי מן תדי אמהתהון · בהשעתא כרירו ביה בקרהלא · ואשכחו ביה תרי עסר אלפי כהני בחירי ואנקיטו יתהון שופרי בימיניהון ואורייתא בסמאליהון · בכיין ועניין וכן אמרין כלפי לעילא · אלהא דישראל הא אורייתא די יהיבת לנא · הא עמא רחימא בטיל מן עלמא מאן קאים וקרי בה ומדכר על שמך · שמשא וסיהרא יחשוך נהוריהון ולא ינהור דהא לא איתבריאו אלא בדיל עמך ישראל ונפלו על אפיהון ואמרין עננו אבינו עננו · עננו מלכינו עננו · ושופרי תקעין עמהון ועמא ענאין בתריהון עד די בכון חילי שמיא ונדו אבהתנא מן קבריהון : ויעבר · ועבר מרדכי ועבד כל מה דפקדת עלוי אסתר :

ויהי · והוה ביומא תליתאה כד צמית אסתר תלתא צומין צומא בתר צומא · קמת מן עפרא ומן קטמא כד בפ פח קומתה · ולא פשטא ואיתקנה בתיקונהא במידעם דמתקנן מלכאתא לבשרה לבושא דמלכותא מטקס בדהבא טבא דאופיר היא שיראה ברגנן טבא דמטקס באבנין טבין ומרגלין די איתין יתיה מסרינת אפריקי ואחתת ברישא כלילא טבא דדהבא ושמת בריגלה מסנאה דאובריזין ובתר כן אסתר בצלותא מצליא וכן אמרת אנת הוא אלהא רבא דאברהם יצחק ויעקב ואלהיה דבנימין אבא לא מן דשפירא אנא קדמך אנא עלית קדם מלכא משא הדין · אלהין על עמך בית ישראל דלא יברון מן עלמא ·

דמטול

ביאור

בכך או חסרון פי' ג"כ ושמא בשביל זה נתקרבת למלכות שימכנו ויחסרו ויבוטל עון אביך וחסכין פות לשון מניעה כמו חשוכי בנים ובין כך ובין כך פי' של מהר"ר מגומגם ולפי דבריו יצטרך להגיה הרבה: תלתא יומין ותלתא לילותא כצ"ל והוא ג' ימי' וג' לילות רצופים ויכול להיות ולומר טוב טעם בתעניות זה לכפרת עון עלמה שנהנו מן הסעוד' ושתו יין נסכם וכנ' נודע ליודעי חן מתוך תקוני תשובה שהשותה יין נסך יתענה ע"ג צומות וגם זה נודע שמספיק מג' ימים רצופי' עולה לע"ג ימים ובזה יכופר ויתוקן מספר יין עם ג' אותיותיו שהוא ע"ג ויעלה תיקונו עד שם ס"ג ועשר אותיותיו שבתשובה וזוהי כוונת שתרגום א"ם שלשה ימי' שהיו רצופי' דווק' ולכן א"ם כאי שדייק' באומר' להיות כל היהודים הנמצאים בשושן בדעת א' כגמר' שדוקא אלו שבשושן חטאו בהנא' הסעודה ודי בזה למבין וחוזה ומגלי רזי' · מן תדי אמתהון פי' משדי אמם וכן יונקי שדי' תרגו' ינקי תדיא וכן רבים : כמידעם דמתקנן מלכותא פי' כדבר שמתקשטת המלכה : מטקס דהבא טבא פי' כמו מטכס והוא לשון קישוט וציור וכן ומדרו תכניות ומשחון טיקוסים וכן תוכן אחד טיקוס חד וכסף המתוכן כספא דמטקס : שיראה פרגנן מהר"ר גרס שיראה פרגלא לשון גמרא קשיראי סוטה ופי' מין משי ור"ת כמו פרגלא ופי' הערוך בערך

פרנקא

לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים
ג' עתי' ים ק' ג' וְלִהְיוֹת הַיְּהוּדִים עֲתוּדִים לַיּוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאֹיְבֵיהֶם׃
הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים יָצְאוּ מְבֹהָלִים
ג' וּדְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃
ג' ר"פ נסי' י"ס וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וָחוּר
וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן

צהלה

כתונא דארגונן דצירין עלה אחרן כל צפר גרפא ועופי שמיא והון רמיה דכתונא ארבע מאה ועסרין ככרין דדהבא והמינא מחית בחרציה די מקבעין בארכורתי אבני בורלא סוקי פרתאין דפי ברגליה סחרתין בסוקרונין דדהבא ומתחתמין בזמרגדין וספסרא מדאה תלי בחרציה ומרדכי יצא סחית בחולת חולית דדהבא וצייר עלה קרתא דירושלם בס ועל ידיה דספסרא צייר עלה והעי' שוש גרא דמחונא חידא מדארה בס יא מחית ברישיה דצייר בצבעונין ועביד לעילא סגיה כלילא רבא דדהבא סוקרונא ולעילא מן כלילא טוטפן דסקבעין בדהבא דידעין כל עממיא אומיא ולישניא די הוא מרדכי יהודי לסקימא קרא דכתיב ביה ויחזון כל עמא דארעא ארום שמא דייי אתקרי עלך ובספקית מרדכי מן תרעא דמלכא שוקיא באסיא סביבין ודרתא בארגונא גגיר טולא בחבלי בוצא עולמן מחתן ברישיהון כלילן וכחניא נקטין בידיהון חצוצרתא ומכריזין ואמרין כל דלא יתון לשלמא למרדכי ולשלמא ליהודאי הדמין יתעבד וביתיה נולי ישתוה ועסרא בני המן תבירין ידיהון ואזלין ואמרין קדם מרדכי צדיקא ואמרין מן דיהב אגרא ליהודאי ומשלם אגרהון דרשיעיא ברישיהון וחרין המן אכונא טפשא דאתרחיץ בעתריה ועל יקריה

מרדכי

ענותנא

אבן עזרא רש"י

לכתוב כן דעו שהמלך צוה להמן שהיה משנה למלך שיכתוב כתב בשם המלך ונתן לו המלך טבעתו לחתום בה שיהרגו היהודים את אויביהם בשלשה עשר לחדש אדר והנה המן הפך הדבר שיהרגו היהודים ביום הנזכר וכאשר ידע המלך מחשבתו הרעה תלהו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים הפך רצון המלך וזה פי' ובבואה לפני המלך כאשר אמרה והנה העד הנאמן שכתוב המן וגזה המלך להכתב ספרים אחרים ונחתמו בטבעתו כרצונו הראשון וזהו והספק הוא : מבוהלו · סוף שמאלית מלבותו : רכבי הרכש · מרכוש המלך שאין כמותם : האחשתרנים · י"א הפרדים : הרמכים · הן הסוסיות וכן בלשון ישמעאל סרוב מרכובתה כדרך לשון הקדש ובני הסוסיות תאקים מבני האתונות : ותכריך · זאת הלשון ידועה בדברי קדמונינו ז"ל והטעם כאדרת שיעולף בה : בוץ · הוא הבד והוא מין ממיני פשתים במצרים והוא דק ויקר : והעיר שושן · ששם היהודים :

גמלים הממהרים לרוץ : ותכריך בוץ · מעטה בוץ טלית העשוי להתעטף :

מתיהדים

ליהודים

דמטול ישראל כרייתא ית עלמא כוליה דאין ישראל ייברון מן עלמא מן יימר קדמך קדוש קדוש קדוש בכל יומא ויומא תלת זמנין · במדעם דשיזבתא חנניה מישאל ועזריה מן אתון נורא יקידתא · וית דניאל מן גובא דאריותא · כן את שיזיב יתי מן ידיה דמלכא טפשא הדין · וגמול עימי חינא וחיסדא בעינוי · כדמעין אמרת אסתר מילתא · ובתחנונין סדרת צלותא · בבעו מינך שמע צליין שמע צלותי בשידרנא הדין גלינן יתרדינן מן ארעתנא · ובדיל חובנא מסרתא יתנא דייתקיים בנא פתגמא דכתיב ותזדבנון תמן לבעלי דבביכון לעבדין ולאמהין ולית דקני · ודהא נפקא לקטלא זכולנא מתמסרין לחרבא לקטלא ולשציא גמרא כחדא · ורעיה דאברהם לבושיו סקין · וקיטמא רמי לרישיהון על רישיהון · אין חטו אבהתנא מה חטו בניא · אם נשתיצי מן מורי קדמך טפליא אם חטו וארגזו מה עברו ינקי תדיא מה חטו קדמך · יתבי ירושלם נעי מן קבריהון דמסרת בניהון למתנכסא כענני שמיא את סעבר יתנא מה קלילין אינון יומי חדוותנא להמן רשיעא מסרתא יתנא ולבעלי דבבנא לאתנכסא · מדכרא אנא קדמך עובדי רחימך מן אברהם אישרי למימר נסיתא יתיה בכל נסיונין ברקתא יתיה ואשתכח מהימן סעיר וסמיך לבני רחמוי דתעיל יתהון בחותם קיימא עולבננא תבע מן המן ופורענותא מן בר המדתא פרע סיניה על ידא דעמך ישראל די בעא לשציא יתנא כחדא אימר צר ותשניק לעמך הוה די עמא לדהון בבל אתריהון קיים עלמא קיימתא עימנא עקידת יצחק תזכור יתנא דמא המן כספא למלכא למזבן יתנא באשר אלפי כברין דכסף שמע בקלנא ועני יתנא ואפיק יתנא מן עקא לרוחא תבר תקיפין תבר ית המן ולא תהוי תקומה למפלתי ואדימת אסתר קלא וצוחת צוחא רבא ויללת יללא מרירא בבכיא וכדמעין אמרת מילתא ובתחנונין סדרת צלותה נדונה איתחר מן קדם צווחת פומה ועינהא אסתמין מן דמעהא דמיית אסתר בלבה ואמרת דלמא איעול קדם מלכא ולא יקבל מיני הא אנא

עלא

ביאור

פרנקא פסוא חתיכת בגד ואת הכלע״ד אכתוב לקמן בס״ד: אוברזין פי׳ שבגעילה ברגלה מסגלת כמו ערקתא דמסאנא ופי׳ מכעל סל זהב ופז יקר וכן תרגום מכתם אופיר מאוברזין דמן אופיר וכן בירקרק חרוץ באוברזין סגיין וכן מחרוץ ומפז מדהבא סגיא ומאוברזין: יונקי תדיא יונקי שדים וכמוהו הרבה: למתנכסא לשחיטה יתבי ירושלם בעי מן קבריהון כנ״ל ור״ל שקראתי לשוכני עפר בקבריהם יבוטו ולא כמ״ש מהר״ד ע״ש · קלילין אינון יומי חדוותא פי׳ מעטים המה ימי החדוש והשמח׳ וק״ל: מן אברהם אשרי למימר וכו׳ פי׳ מזכות אברהם אתחיל לומר ולהזכיר צדקתו וזהו סעיד וסמיך לבני רחימוי פי׳ הוי תומך לבני אוהביו אברהם ויצחק ויעקב · קיים עלמא קיימא שבוע דברי׳ עולם לזכור עקידת יצחק לשיציותנא כחדא אימר פי׳ לכלותינו כשה אחד לשון אימר וגדיא: ותשניק לעמך פי׳ תצור ותצוק כי תרגום צרה וצוקה עקתא וזהו לנוסחאתינו צר ותשניק וק״ל: ועקא להון בכל אתריהון פי׳ וצרה בכל מושבותיהם: רמא המן כספא פי׳ הטיל וזרק הכסף: תבר תקיפי הק״כה

הוא

צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה׃ לַיְּהוּדִים
הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשֹׂן
וִיקָר׃ וּבְכָל־מְדִינָה
וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וָעִיר מְקוֹם
אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ
שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים
מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי
הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי־נָפַל
פַּחַד־הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם׃
ט וּבִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא־
חֹדֶשׁ אֲדָר בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר
יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ
וְדָתוֹ לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר
שִׂבְּרוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים לִשְׁלוֹט
בָּהֶם וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר
יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הֵמָּה
בְּשֹׂנְאֵיהֶם

אחרן	עִנְוָתָנָא תַּכְרִיךְ בִּצְוָארֵיהּ
וּבִצְלוֹתֵיהּ וְאֶסְתֵּר צַדִּיקְתָּא
מְרִיקָא מִן חַרְבָּא דִּלֵּית
אֶפְשַׁר לְמַלְכְּתָא לְמַרְדְּכָא
עִם בְּנֵי נָשָׁא בְּשׁוּקַיָּא חַד
מָרְדְּכַי עִנְוְתָנֵי וְהָוָא יָתְהַ
וַאֲמַר לֵהּ בָּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנִי
טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם מְתִיבָא אֶסְתֵּר
וַאֲמַרַת לֵיהּ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ
עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ סַגִּיאִין
מִבְּנֵי נָשָׁא הֲווֹ תָּרְיָן עַל
מַפַּלְתֵּיהּ דְּהָמָן רַשִׁיעָא וּמוֹדִין
וּמְשַׁבְּחִין עַל פּוּרְקָנָא דַּהֲוָה
לְהוֹן לִיהוּדָאֵי וּמְשַׁבְּחִין עַל
פּוּרְקָנָא וִיקָרָא דִּיהֲוָת לֵיהּ
לְמָרְדְּכַי צַדִּיקָא בִּזְמַנָּא הַהִיא
דְּהָכֵן כְּתִיב וּמָרְדְּכַי צַדִּיקָא
נְפַק מִן קֳדָם מַלְכָּא בִּלְבוּשָׁא
דְּמַלְכוּתָא תַּכְלָא וּמִילָא
וּכְלִילָא דְּדַהֲבָא רַבָּא מַכְרִיךְ
בּוּצָא וְאַרְגְּוָנָא וְקַרְתָּא דְּשׁוּשַׁן צָהֲלַת וְחַדְיָא׃ לִיהוּדָאֵי הֲוַת רְשׁוּתָא
לְמֶעְסַק בְּאוֹרַיְתָא וּלְמִיטַר שַׁבַּיָּא וּמוֹעֲדַיָּא וּלְמִגְזַר עָרְלַת בְּנֵיהוֹן
וּלְאַתְחָזָא תְּפִלִּין עַל יְדֵיהוֹן וְעַל רֵישֵׁיהוֹן׃ וּבְכָל פִּלְכָא וּפִלְכָא וּבְכָל
קַרְתָּא וְקַרְתָּא אֲתַר דִּי פִּתְגַם מַלְכָּא וּגְזֵירַת דִּינֵיהּ מְטֵי חֶדְוַת וּבְדִיחַת לִבָּא
לִיהוּדָאִין וּמִשְׁתַּיָּא וְיוֹמָא טָבָא וְסַגִּיאִין מֵעַמְמֵי דְאַרְעָא מִתְגַּיְירִין אֲרוּם
נְפַל פַּחְדָּא דִּיהוּדָאֵי עֲלֵיהוֹן׃ וּבִתְרֵי עֲסַר יַרְחִין הוּא יֶרַח אֲדָר בִּתְלָתַת
עֲסַר יוֹמִין בֵּיהּ דִּמְטָא פִּתְגַם מַלְכָּא וּגְזֵירַת דִּינֵיהּ לְאִתְעַבְדָא בְּיוֹמָא
דְּחַשִּׁיבוּ בַּעֲלֵי דְבָבִין דִּיהוּדָאִין לְמִשְׁלוֹט בְּהוֹן וְאִתְהַפִּיךְ מִן שְׁמַיָּא בְּגִין
זכותא

אבן עזרא

רש״י

ליהודים היתה אורה • פירוש להלה כטעם מתיהדים • מתגיירים ׃
אורה כאדם שהוא יושב בחושך ויצא לאויר הגול׳
ועוטי
שהוא כפך בלא אמצעי כן היה דבר ישר׳ ׃ מגיע • מבנין נוסף רק הוא פועל עומד וכן הגעת
למלכות ׃ מתיהדים • מלה זרה ואמר רבי יונה המדקדק כי אות המלה כלמוד כי מלת תורמין
ככונה כי יו״ד יהודה איננה עיקר והנה שב במלת מתיהדים שורש גם הוסיף ואמר מדיח ומליח הנו
כמו את מובהק ואת מובהק כי היה ראוי להיותו מבואר רק כא על דרך חביריו ולא אמר כלום כי וי״ו
מבואר אם כסף איננו תמה כי אותיות אהו״י נמצאו נוספים בין בראש המלה ובין באמצע ובין בסוף
גם יעדרו ואין כן מם מלים ותשובה על מלת תורמין מה שאמרו רבותי׳ ז״ל לשון מקרא לחוד ולשון
תלמוד

עלא קדם מלכא למבעי רחמין על אחסנתי ומלאך דרחמין יקדים ירתי
ויעול קמי חננא וחסדא וזכותא דאברהם תיעול קדמי עקדת יצחק
תוקיף יתי וחסדא דיעקב תתחבב בפומי · והגינה דיוסף על לשני
טוביה לאנש דמתרחיץ עלוי ולא בהית כל דרחיץ ביה ימיניה
ושמאליה תפשוט לדבהון ברא עלמא כוליה כל ישראל בעיין עדי
רחמין דעל טובתכון אנא הא מסכנא על כן אנא בעיא רחמין קדם רעם
דמתחנן אניש קדם קודשא בריך הוא משתמעא צלותיה בשעת
עקתיה · נחיינא כדביר בזכרי אבהתנא ונעביד כותהון והוא יעביד
לנא ית בעותנא שמאליה דאברהם אחידה בצואריה דיצחק ימיניה
על סכינא · עבר ברעותא · רעותא מימרך ולא עכיב מן שליחותך ·
פתחת רקיעא כוין כוין למתן אתר למלאכי מרומא צווחין במרר וכן
אמרין חבל לעלמא אם כן יעביד · אנא קריא קדמך עניתי ראת עני
לכל מאן דרחיק ליה וכל מאן דעייקין ליה · ואת חזי לעקת דנפש
דחסנא וחננא איתקריתא מרחיק רגזו ומסגי למעבר טבו וקשוט שביק
לעוין ולחובין · ונטר קיימא וחסדא לרחמוי ולנטרי פיקודוי איריתא
לאלפי דרין ואף לאבהתא דילנא רחום אתקריתא · הדין הוא קיימא
דקיימתא עמהון · שמעת בקל יונה והיית בכיא ותיבת כאתא על
מחברא שמע בקלנא ועני יתנא ואפיק יתנא מן צרה לרווחא · תלתא
צומין צמית קדמך מכן ואלך מה אביל למעבר רבון כל עלמא משבחת
הויתא צום ארבעא וחמשא אלא צמית תלתא יומין לקביל תלתא יומין
דאזל אברהם למזקר בריה על גבי מדבחא קדמך וקיימתא ליה קיימא
ואמרת ליה די בכל אימת דנעלין בנך לאננקי אדכר להון עקידתיה
דיצחק אבוהון ופריק יתהון ותוב צמית תלתא יומין לקביל תלתא אומין
דקמו בהני ליואי ישראל בשיפולי דטורא סיני ואמרו כל די מליל יי
נעביד ונקביל ופרוק יתהון מן עקא הדין : וענת אסתר ואמרת אלהא
מרי חילותא בריך לבבין ובחלין ארכבר שעתא הדא וזכותיה דאברהם

דיצחק

ביאור

הוא שובר אנשים חזקים הוא ישבר המן ולא יהי' לו תקומה למפלתו : גרונה איתחר יוקדם כוותת פי
לשון הפסוק ניחר גרוני : ועינה אשתמ"ן פי' נתעורו לשון גחר סומא : עקידת יצחק תו זוף יתי פי'
זכות עקידת יצחק יתקיף ויקים בעדי : והגנה דיוסף על לישני פי' חן לשון יוסף לפני מלכי פרעה :
טוביה לאינש דמתרחיץ פי' טוב לאיש הבוטח על ה' ולא בהית ולא כו' מבוים ימיניה ושמאליה וכו' פי' ימין
ה' ושמאלו שבהן ברא את כל העולם כדכתיב ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים כך מפורשי' הדברים
לפי פשוטן והמ"ריס עתיקים ויש לפרש אחר שהזכירה התפלה אבות לכן כוללם בימין ושמאל של
מעלה שהם אברהם ויצחק ואמרה דבהון ברא עלמא והכל תלוים משם התפילה על חן וחסד · ודי בזה
לי"ח וזהו סוד אשר ירקרק' היתה כי הירוק כלול מלובן ואודם וחוט של חסד משוך עליה והמשכיל
ישכיל : פתחת רקיע כוין פי' פתחת חלוני הרקיע כמו כוין פתיחין ליה : למיתן אתר פי' ליתן מקו'
למלאכי מרום שנעקו בבכי' ואמרו א"כ יעשה אברהם חבל לעלמ' וע"כ אנא קריא קדמך פי' אני קראתי

בְּשֹׂנְאֵיהֶם׃ נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים
בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ ו׳
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לִשְׁלֹחַ יָד
בִּמְבַקְשֵׁי רָעָתָם וְאִישׁ לֹא־
עָמַד בִּפְנֵיהֶם כִּי־נָפַל פַּחְדָּם
עַל־כָּל־הָעַמִּים׃ וְכָל־שָׂרֵי ו׳
הַמְּדִינוֹת וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים ג׳מ׳ליוחן ל״א
וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה פתין · ג׳
אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים אֶת־ ג׳
הַיְּהוּדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־מָרְדֳּכַי
עֲלֵיהֶם׃ כִּי־גָדוֹל מָרְדֳּכַי
בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ הוֹלֵךְ ג׳ · ז׳ · כ׳
בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ פ״ז כסי׳ ונפסו׳
מָרְדֳּכַי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל׃ וַיַּכּוּ ג׳ : ח׳
הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־
חֶרֶב וְהֶרֶג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ נ׳
בְשֹׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם׃ נ׳
וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ
הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אִישׁ׃

זכותא דאבהתא דישלטון
יהודאין אנין בסנאיהון:
אתכנשו יהודאין בקרויהון
בכל פלכי דמלכא אחשורוש
לאושטא ידא בכל דתבעין
בישתהון וגבר לא קם
באפיהון ארום נפל פחדהון
על כל עממיא: וכל רבני
פלכיא ואסטרטילוסין
והפרכין ועבדי עבידתא די
למלכא ממנן עליהון ית
יהודאין ארום נפל פחדא
דמרדכי עליהון: ארום
אפטרופוס ורב וסרכן מרדכי
בבית מלכא ומטבעיה נפק
בכל פלכיא ארום גברא
מרדכי רב בית אבא למלכא
ואזל ומתרברב: ומחו
יהודאין בכל בעלי דבביהון
מחת קטילת ספא וקטל לית
גולמין גולפין והובד נפשתא
ועבדו בסנאיהון ברעותהון:
ובשושן בירנתא קטלו
יהודאין והובידו חמש מאה
גוברין כולהון רופילין מרבית עמלק:

וית

אבן עזרא

אלמוד לחוד ויתכן היות מתיהדים שיתיחסו על
שבט יהודה והנה יהיה בדקדוק יפה: אשר
שברו כמו עיני כל אליך ישברו: ונהפך הוא ·
שם התואר מבנין נפעל: נקהלו היהודים ·
לאות כי היה להם ערים בשושן: הולך וגדל ·
שם הפועל מבנין הקל והנה הוא כשם התואר:
ואבד חמש מאות איש · שם הפועל כמו
הנה לא ידעתי דבר היו חכמים בספרד ושמחו
על שנים אלידתא וכן פורתא ובם השמחים ללא
דבר כי אלה השמות הם פרסיים לא עבריים:
ובבזה לא שלחו · שם מפעלי הכפל על משקל

רבה

רש״י

ועושי המלאכה · אותם שהיו ממונים לעשו׳
צרכי המלך: עשרת בני המן · ראיתי
בסדר עולם אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה
וירושלם כמו שכתוב בספר עזרא ובמלכות
אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יהודה
וירושלם ומה הוא השטנה לבטל העולי׳ מן הגולה
בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו
עליהם הכותים והבדילום ובשמת כורש ומלך
אחשורוש והתנם׳ המן לאג שלא יעסקו אותן
שבירושלם בבניין ושלחו בשם אחשורוש לשרי
עבר הנהר לבטלן:

ובבזה

דיצחק ודיעקב ומן שאלתי לא אתהדר ומן בעותי לא אתעכב : ותלבש
ולבשת אסתר לבושא דמלכותא וקמת בתרע בית מלכא דרא גוויתא
לקביל בית מלכא ומלכא הוה יתיב על כורסיה דמלכותא בבית
מלכותא לקביל תרע בית מלכא : ויהי והוה כד חזא מלכא ית אסתר
מלכתא קיימא בדרתא ואיתגמלת חינא וחסדא קדמוי וקמו אספקלטורי
דמלכא למיתי למקטול ית אסתר ואושיט מלכא לאסתר ית שרביטא
דדהבא דיביה וקריבת אסתר ומטת ברישא דשרביטא : ויאמר
ואמר לה מלכא מה לך אסתר מלכתא ומה בעותיך דמן לפלגא
דמלכותא ואיתן לך : ותאמר וכד שמעת אסתר מיליא האילין
איתרתטא ואמרת אסתר לית אנא בעיא מינך מידעם אלהן אין על
מלכא ישפר יעול מלכא והמן יומא דין למשתיא דעבדית ליה :
ויאמר ואמר מלכא קרון ית המן וסרהיבו יתיה למעבד ית פתגמא
דאסתר ואתא מלכא והמן לשירותא די עבדת אסתר : ויאמר ואמר
מלכא לאסתר במשקיא דחמרא מה שאלתיך אסתר מלכתא ואתן לך
ומה בעותיך דמן לפלגא דמלכותא ואעביד : ותען ועניית אסתר
ואמרת שאלתי ובעותי: אם מצאתי ענת מלכתא ואמרת אנת מלכא
אין קדמך מלכא טב ואין אשכחית חינא וחסדא ורחמין קדמך ואין על
מלכא שפיר למיתן ית שאלתי ולמעבד ית בעותי ייתי מלכא והמן
לשירותא די אעביד לכון ולמחר אעביד איך מילוי דמלכא · ומטול
תלתן פתגמין זמינת אסתר ית המן לשירותא · פתגמא קדמאה דידעת
אסתר דחמת המן היך קטל ית התך דהוה חליף בשליחותא בין אסתר
למרדכי ואמרת אזמין ית המן לשירותא · פתגמא תניינא מטול
דאעקור סינאתא מליביה ותוב אידמי טנאנא בין אחשורוש להמן
ודיימר מלכא מה היא הדא מילתא דמכולהון שלטוניא דידי לא קרית
אסתר

ביאור

לפניך בתפלה עניכי כמו שאת'עונה לכל הלוקים וכל דעייקין כל שמזירין להם : רחמנא וחננא
אתקריאת פי' נקראת חנון ורחום · נוטר קיימא השומר הברית · הלין הוא קיימא וכו' פי' הוא הברית
שכרת עמהם: שמעת לקל יונה כנ"ל ופי' כמו ששמעת בקול יונה במיעי הדגה בן תשמע לקול ישרא'
המשולים ליונה וכו' דכעלין כנך לאכנקי שיעלו בניך כשיכנסו לצרה ובעקה ויצעקו : ותוב במית תלתא
ימים רמז הג' ימים ראשונים כנגד ג' ימים של אברהם ג' ימים עוד כנגד ג' ימים דם'כי במתן תור' לישרא':
מרי חילותא בדיק לבבין פי' ה' צבאות בוחן לבבות וכליות : דרא גוויתא חצר הפנימה · ואיתגמלת
חינא נושאת חן · וקמו אספקלוטרי כן ת"י על שר הטבחים לעיל ע"ש ופי' ממוני המלך על הריגת בני
אדם וכן פיר"שי בפרשת שמות ואספקלטורין הסורגים את חייבי מיתות וכו' : איתרתטא ענין רעדה
ורתת ופי' שנחרדה לשון ירט הדרך וכן תרגום של יחיל מדבר יחיל ה' מרטט מדברא יעיין במתורגמן
בערך זו ותמיהני שלא הביא מכאן ראיה · ענת מלכתא ואמרת אנת מלכא כנ"ל · ומטול תלתא
פתגמין פירש בשביל שלשה דברים · דידעת אסתר דחמא המן היך התך הלך בשליחותא כך מ"כ בכתב
ישן לפי"ז פירושו כפשוטו לפי שידעת אסתר שראה המן שהתך הולך בשליחות בין אסתר למרדכי
והיתה

ג' פס' איש :
ג' פרשנדתא
ג' דלפון
ג' אספתא :
ג' פורתא
ג' אדליא
ג' ארידתא :
ג' פ"ן זעיר פרמשתא
ג' אריסי
ג' ופס' ארידי
ג' ו' רבתי וזתא :

ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
ואת
עשרת

בני המן בן המדתא צרר
היהודים הרגו ובבזה לא
ד' שלחו את ידם : ביום
ההוא בא מספר ההרוגים
בשושן הבירה לפני המלך :
ז' ויאמר המלך לאסתר
המלכה בשושן הבירה הרגו
היהודים ואבד חמש מאות
ד' איש ואת עשרת בני המן
ה' בשאר מדינות המלך מה
ג' עשו ומה שאלתך וינתן לך
ומה בקשתך עוד ותעש :
ותאמר אסתר אם על
המלך טוב ינתן גם מחר
ליהודים אשר בשושן

לעשות

ויית פרשנדתא ויית דלפון ויית אספתא : ויית פורתא ויית ארליא ויית ארדתא : ויית פרמשתא ויית אריסי ויית ארידי ויית ויזתא עשרתי בנוי דהמן בר המדתא מעיקא דיהודאין קטלו ובעדאה לא אושיטו ית ידיהון : ביומא ההוא עאל מניין קטילין בשושן בירנתא קדם מלכא : ואמר מלכא לאסתר מלכתא בשושן בירנתא קטלו יהודאין והובדו חמש מאה גובריא ורופילין דמזרעית עמלק ויית עשרתי בנוי דהמן במשאר פילכי מלכא מה עבדו ומה שאלתך ותתיהב לך ומה בעותיך עוד ותתעבד : ת"א ואמר מלכא לאסתר מלכתא בשושן בירתא קטלו יהודאי וגמרו חמש מאה גוברין וית עשרתי בנוי דהמן בשאר מדינת דמלכא מה עבדו ומה שאילתיך ויתיהב לך ומה בעותיך תוב ותתעביד : ואמרת אסתר אין על מלכא שפיר יתיהב רשו אוף מחר ליהודאין דבשושן למעבד יומא טבא וחדוה כד חזי למעבד על יוכא ניסא וית עשרתי בנוי דהמן יזדקפון על קיסא : ת"א ואמרת אסתר אין על מלכא שפיר יתיהיב אוף

אהרן ואת פרשנדתא מנה יו

ויאמ' המלך פסוקים כח

אבן עזרא

רבה גם זאת עלה טובה שהיתה הבזה לאוצרות המלך לרצותו : בשושן הבירה הרגו היהודים • הם אנשי מרדכי הם היהודים אשר בשושן הרגו אויביהם

רש"י

ובבזה לא שלחו את ידם • שלא יתן המלך עין צרה בממון : ואת עשרת בני המן יתלו • אותן שנהרגו :

למחר

ותנתן

אסתר לשירותא אלא המן · פתגמא תליתאה אמרת אסתר כולהון
דבית ישראל עיניהון עלי תליין דאיבעי מן מלכא אחשורוש למקטליה
להמן · אלא אוסין יתיה לשירותא מטול דנתהפך לבהון דבית
ישראל ונתפנין לות אבוהון דבשמיא ויבעון רחמין מקדמוי : ויצא
ונפק המן ביומא ההוא חדי ושפיר לבא וכד חמא המן ית מרדכי יתיב
בתרע בית מלכא ולא קם ולא זע מניה ואתמלי המן על מרדכי חמתא :
ויתאפק ואתחסם המן ועל לגו ביתיה ושדר וקרא לרחימוי ולזרש
אתתיה : ויספר ותני להון המן ית יקריה דעתריה ורבותא דבנוי
וית כל מה דרומים יתיה מלכא וית כל מה דמנט ליתיה לעיל מן כל
רברבניא ועבדוי דמלכא : ויאמר המן ואמר המן אוף לא זמינת
אסתר מלכתא עם מלכא לשירותא די עבדת אלא יתי ואוף למחר אנא
אזדמנית לה עם מלכא : וכל זה וכל דין לא סליק חדוותא קדמי
ולא שפיר עלי בכל זמן דאנא חמי ית מרדכי יהודאי דיתיב בתרע
מלכא : ותאמר ואמרת ליה זרש אנתתיה וכל רחמוי בנורא לא
תיכול למרמי דאשתזיב מיניה אברהם אבוי · בסייפא לא תיכול
למקטליה דאשתזיב מיניה יצחק אבוי · במיא לא תיכול לשנקיה
דאשתזיבו מנהון משה ובני ישראל · בגוב אריותא לא תיכול למרמי
יתיה דאשתזיב מיניה דניאל נביא : ברם עבידו זקיף חמשין אמין
ובצפרא אמר למלכא ויצלבון ית מרדכי עלוהי דעד כדין לא אתנסי
חד מנהון בצליבת קיסא ואשתזיב ומן בתר כן עול עם מלכא לבית
משתיא בחדווא ושפר פתגמא קדם המן ועבד קיסא לגרמיה : בלילה
בליליא ההוא סליקת קבילת רביא דבית ישראל לרקיעא ואשתמעת
קדם מרי עלמא היך קל גדיין ועזין עד דאיתגדדו כל אנגלי מרומא
וקמו מתכהלין ואמרין אילין לאילין דלמא אתא זמנא למהוי עלם חרוב

הא

ביאור

והיתה מתיירא שמנו שידמה היא שונאת המן ואוהבת מרדכי ע"כ הזמינו את המן לסעוד לבל יחשוב
מחשבה זו דהא הזמינה אותו וזהו מטול דאעקר סנאתא מליביה וזהו כתרגום קדמאה ואח"כ פתגמ'
תניינא תוב אירמי טנאנא וגם לפי הכינוס שכננתי לפניך ג"כ המכוון אחד והוא דעת ר' מאיר במגיל'
דף ט"ו שהזמינהו שלא יתן עצה וימרוד בה מאחר שהרג שלוחה ולא השגיח בה : ופתגמא תניינא
שלפנינו מטול דאעקור סנאתיה מלביה הוא אליבא דרבי יודא התם אסבר לו פנים ואולי בשביל זה
יסיר ויסלק שנאתו מכל ישראל בעבור המלכ' מאחר שהיא מזרע ישראל כך יש לדחוק וליישב הגירסא
שלפנינו אמנם יותר נכון בעיני כמ"ש שפתגמא תניינא נמחק וכ"א אין זה מקומו כי מטול דאעקר
שנאתו סיום פתגמא קדמאה ופתגמא תניינא יהא נכתב על אירמי טנאנא ופי' טינא וקנאה שנאה
ביני ובין המלך : תליתאה ככתוב לפנינו ודוק : לשנוקיה פי' לא תוכל לכבוש במים וכן תרגום ויכבשו'
ושניק ע"ש דף קי"ג ע"ב בתו"א ובת"י פ"א : קבילת ריביא פי' צעקת נערי בית ישראל מלשון קובלנא
וכן לעיל ביונתן פרשת וירא דף כ"ז ע"א דאיתגדדו כל אנגלי מרום פירש כל המלאכים שבשמים וכן
יקרא אל השמים תהילים כ' תרגומו יקרא לאנגלי מרומא וכמוהו הרבה : גס"ס אפין פי' פניו זעפים

[illegible]

לעשות כדת היום ואת

ד׳ עשרת בני המן יתלו על

העץ : ויאמר המלך

ג׳ מ׳ ן ונסי׳ ן׳ להעשות כן ותנתן דת

ג׳ נפ׳ בשושן ואת עשרת בני המן

ב׳ כסע׳ • ׳ תלו : ויקהלו היהודים

תי״ר יו״ד אשר בשושן גם ביום

ארבעה עשר לחדש אדר

ויהרגו בשושן שלש מאות

איש ובבזה לא שלחו את

נ׳ וס׳ כמדינו׳ ידם : ושאר היהודים אשר

במדינות המלך נקהלו ו

ועמד על נפשם ונוח

מאיבהם

למחר ליהודאי דאית בשושן למעבד היך גזירת יומא דין וית עסרתי בנוי דהמן יזקפון על צליבא : ואמר מלכא לאתעבדא כדין ואתיהיבת גזירת דינא בשושן וית עשרתי בנוי דהמן צליבו : ודין סדור צליבתהון דאצטליבו עם המן אבוהון על קיסא רומין למרדכי ורומיה חמשין אמין תלת אמין הוה נעיץ בארעא וארבע אמין ופלגא הוה רחיק פרשנדתא מן ארעא ופרשנדתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן דלפון פלגות אמתא : דלפון הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן אספתא פלגות אמתא אספתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן פורתא פלגות אמתא פורתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן ארליא פלגות אמתא ארליא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן ארידתא פלגות אמתא : ארידתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן פרמשתא פלגות אמתא פרמשתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן אריסי פלגות אמתא : אריסי הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן ארידי פלגות אמתא : ארידי הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן ויזתא פלגות אמתא : ויזתא הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק מן המן פלגות אמתא : המן הוה צליב בתלת אמין והוה רחיק על רישיה תלת אמין בגין דלא ייכול מגיה עופא ווריש ערקת עם שבעין בנין דאשתארו להמן דהוו הדרין על תרעיא ומתפרנסין ושמשי ספרא אתקטיל בסיפא ומאה ותמניא מיתו עם חמש מאה גוברין דאתקטילו בשושן דהוו אתמנן על אשקקי מלכא : ואתכנשו יהודאין די בשושן אוף ביומא ארבע עסר לירח אדר וקטלו בשושן תלת מאה גוברין מדבית עמלק ובעדאה לא אושיטו ית ידיהון : ושאר יהודאין די בפלכי דמלכא אתכנשו וקימו ית נפשהון ואשכחו ניחא מבעלי דבביהון וקטלו בסנאיהון

אבן עזרא

היהודים בשושן על כן אמר הכתוב ליהודים אשר בשושן ותנתן גם בשושן ויקהלו היהודים אשר בשושן ולא הזכיר הבירה : וטעם ויקהלו שהיו מפוזרים במסלות : ועמד על נפשם • ונוח

רש״י

ותנתן דת • כנגזר חוק המלך :

הפרזים

וכרג

הא בכן אתכנשו ואזלו קדם מרי עלמא ענה רבון עלמא ואמר להון מה
דין קל גדיין די אנא שמע ענת מדת רחמין וכן אמרת לא קל גדיין אנת
שמע אלהין קל רביא דבית ישראל דאתרמנו למהוי קטילין על גזרת
המן רשיעא מן יד אתמלי מרי עלמא רחמין וטיבו על עמיה ואמר
לבזע ית סיטומתא דאתחתמא לביש על בית ישראל ופקיד למלאכא
די ממנא על שיגושתא ונחת ושגיש ית אחשורוש ונדד ית שינתיה
דמלכא ואתא אחשורוש ואקיים בצפרא סוסאפין ואמר לשמשי ספרא
לאיתאה ספרא דדכרניא פתגמיא ודהוא מה דארע לכל מלכיא די לפרס
ומדי ומן יומות עלם וכד חזא שמשי ספרא ית מה דחוי מרדכי על בגתן
ותרש היה מהפיך ית פצימי ספרא ולא הוה צבי למקרי והוה רעוא מן
קדם מרי עלמא ואיתגללו פצימיא מאליהם והוו מתקרין מיליא מן גו
פצימיא קדם מלכא : וימצא והוי מסתכל וחמי מה דכתיב בספר
דכרניא דחוי מרדכי על בגתנא ותרש תרין שלטוני דמלכא נטרי
רישיה דמלכא דבעון לאושטא ידהון למקטל למלכא אחשורוש :

ויאמר ואמר מלכא מה אתעביד יקרא ורבותא למרדכי מטול
הדין מילתא ואמרו עולימוי דמלכא משמשנוי לא אתעביד עמיה
מדעם : ויאמר ואמר מלכא מן בדרתא והמן על
לדרת בית מלכא בריתא למימר למלכא לצלבא ית מרדכי על זקיפא
דאתקין ליה : ויאמרו ואמרו עולימי מלכא לוותיה הא המן קאים
בדרא ואמר מלכא יעול : ויבא ועל המן ואמר ליה מלכא מה
ליעבד לגברא די מלכא צבי ביקריה וחשיב המן בליביה מאן בכל עבדוי
דמלכא יקיר כוותי ולמא יתרעי מלכא למעבד יקרא יתיר מיני :

ויאמר ענה ואמר המן למלכא גברא די מלכא צבי ביקריה :

יביאו ייתון לבושא דמלכותא די הוה לביש ביה מלכא וסוסיא די
הוה רכיב עלוי מלכא ואתיהב כתרא דמלכותא ברישיה : ונתון
ויתנון לבושא וסוסא על ידוי דגברא פרתונאי מן שליטי דמלכא
וילבשון ית גברא די מלכא צבי ביקריה וארכבינון ירתיה על סוסיא
באשקק דקרתא ויהון מכריזין קדמוי ואמרין כדין יתעביד לגברא די
מלכא צבי ביקריה בכן אסתכל מלכא וחזא ית המן וחשב בליביה ואמר
המן

ביאור

וכן לעיל כסיס למכין וכן ויתעכבו וכסיסו · פצימי ספרא וכן ואתגוללו פצימיא ופי׳ הדפים של הסופר
לרז״ל פרק פצימיו וקראו כן לשווים ומיושרים ומזה תרגום של בקרא יהודי ג׳ או ד׳ דלתות דירמיה
ל״ה ע״ש וק״ל : סיטומתא וכן בתרגום ראשון ויסר המלך טבעתו ואעדי מלכא סיטומתא והוא לשון
חותם : דממנא על שיגושתא פי׳ מלאך הממונה על מהומה ובלבול וטירדה וכן תרגם ויהם ה׳ ושגש
ה׳ וכן והמם מהומה גדולה ושגש שיגושא רבא לעיל · מאן בדרתא פי׳ בחצר וכן ורוחב החצר פותיא
דדרתא עיין בדף קל״ה ע״ב שילהי פ׳ תרומה וע״ש : פרתנאי כך מצאתי בכתב ישן דקלף ולפי נוסחא
זו הוא כפשוטו שר א׳ מן הפרתמים וכן בתרגום ראשון הפרתמי׳ פרתונאי ויכול להיות שזה שם הגרי׳
כיושבים

נ׳ וק׳ א׳ נ׳ גלי׳ מֵאֹיְבֵיהֶם וְהָרוֹג בְּשֹׂנְאֵיהֶם
חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבַבִּזָּה
לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ בְּיוֹם־
שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה
אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
יתיר יו״ד וְהַיְּהוּדִיִּים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן
נִקְהֲלוּ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ
וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ
יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ עַל־כֵּן
הפרוזים ק׳ הַיְּהוּדִים הַפְּרוּזִים הַיֹּשְׁבִים
ג׳ בליש׳ בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם
אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב
ב׳ חד מ״ג וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃
וכ׳ כין וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים
י״ח בכתו׳ הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
פ״א נ״י ו׳ פ״נ הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ לְקַיֵּם
עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם
אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ
בכל

אחרנן בְּסַנְאֵיהוֹן שִׁבְעִין וְחַמְשָׁא
אַלְפִין וּמִדְּבֵית עֲמָלֵק וּבְעַדְאָת
לָא אוֹשִׁיטוּ יַת יְדֵיהוֹן׃ בְּיוֹם
תְּלָת עַסְרֵי לְיַרְחָא אֲדָר הֲוָה
קְטוֹל בְּזַרְעִית דַּעֲמָלֵק וְנַיְיחָא
הֲוָה לְיִשְׂרָאֵל בְּאַרְבַּע עֲשַׂר
בֵּיהּ וּמֶעְבַּד יָתֵיהּ יוֹם
מִשְׁתְּיָא יְחֶדְוָה׃ וִיהוּדָאִין
דִּי בְשׁוּשָׁן אִתְכְּנִישׁוּ לְשֵׁיצָאָה
יַת בְּנוֹי דַעֲמָלֵק בִּתְלָת עֲשַׂר
בֵּיהּ וּבְאַרְבַּע עֲשַׂר בֵּיהּ וְנָחוּ
בְּחַמְשָׁא עֲשַׂר בֵּיהּ וּמֶעְבַּד
על כן / מגלה ב יט יְהֵי יוֹם מִשְׁתְּיָא וְחֶדְוָא׃
בְּגִין כֵּן יְהוּדָאִין פַּצִּיחָאָ
דְּיָתְבִין בְּקִרְוֵי פַּצִּיחָא עָבְדִין
יַת יוֹם אַרְבַּע עֲשַׂר לְיַרְחָא אֲדָר
שמחה / מגלה ה חֶדְוְתָא וּמִשְׁתְּיָא וְיוֹמָא טָבָא
וּמְשַׁדְּרִין דּוֹרוֹן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ
ומשלות / תענית ו וּכְתַב מָרְדְּכַי יַת פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין וְשַׁדַּר פִּטְקִין לְוַת כָּל
יְהוּדָאִין דִּי בְּכָל פִּילְכֵי
דְּמַלְכָּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דְּקָרִיבִין
וּדְרְחִיקִין׃ לְקַיָּימָא גְזֵירַת
דִּינָא עֲלֵיהוֹן לְמֶהֱוֵי עָבְדִין
יַת יוֹם אַרְבַּע עֲשַׂר לְיַרְחָא
להיות / מגלה נ אֲדָר וְיַת חַמְשָׁא עֲשַׂר בֵּיהּ
בְּכָל שַׁתָּא וְשַׁתָּא׃
בוזן

אבן עזרא

והרג שמות הפעלי׳ : הפרזים . כמו חדלו פרזון : ומשלוח . שם התואר מבנין הכבד הנוסף בעבור תוספת המ״ם ומלאכו הבני משלית בך : מכות . חלקים כמו מכה אחת אפים : ויכתוב מרדכי . לגדו לקיים בשנה הבאה וככה כל השני׳ שמחת ימי הפורים . וטעם כימים אשר נחו בהם היהודים בעבור שחשבון שנותינו יוחשב בסוף המחזור בשנת החמ׳ רק חדשינו הם אחר הלבנה והנה פירוש כימים שיהיו הימים קרובים בערך לימים הראשונים שהיו בהם הפורי׳ וזה יתכן לנו

רש״י

הפרזים . שאינם יושבים בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בחמשה עשר כשושן והיקף זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון כך דרשו ולמדו

המן למקטלי בעי ונמליך חלופי בעי כמה די חזית כחווא : ויאמר
ואמר מלכא להמן סרהיב ועול לבירת גנזי דמלכא וסב מתמן חד מן
כיסויא דארגוונא טבין וסב מתמן לבושא שיראה טבא פרנינן
דמטבס באבנין טבין ומרגלין ותליין בארבע קרנתיה דיריה וזגא
דדהבא ורימונא לכל רוחא ורוחא . וסב מתמן כלילא רבא דדהבא
מוקדוניא דאייתיאי יתיה לי מן קריין מדינתא ביומא קדמאה דקמית
במלכותא . וסב מתמן ספסירא ושריאנא דילי דאייתין לי יתיה מן
כוש מדינתא ותרין רדינין דדי לבושיהון לבושא דמלכותא דמרגליאתא
דאייתיאון יתהון לי ממדינת אפריקי ופיק לאוריא דסלכא ודבר מתמן
כוסיא דמלכא דקאים בריש ה׳ דאוריתא די שמיה שפרגודי עדוי
רכיבית ביומא קדמאה דקמית במלכותא . ואלין מאני יקרא ורכותא
דאמרית לך תיזיל ותעביד למרדכי . עני המן ואמר למלכא איזית
יהודאין סגיאין בשושן בירתא ושמהון מרדכי להידין מנהון איזיל אמר
ליה מלכא למרדכי יהודאי די אמר טבתא על מלכא דיתיב על תרעא
דילי . וכד שמע המן ית פתגמא הדין סגיא באיש עלוי וזיויה אישתני
ועינוי אתחשכא ופומיה אסתליף ורעיונוי אשתגישו וקטרי חרציה
אישתריין וארכובתיה דא לדא נקשן . עני המן ואמר למלכא מרי
מלכא נפישין אינון מרדכי דאית בעלמא ולית אנא ידע על הידין
מרדכי את אומר לי . עני מלכא ואמר להמן הלא אמרית על מרדכי
דיתיב בתרע דילי . עני המן ואמר למלכא מרי מלכא נפישין אינון
תרעי דמלכא ולית אנא ידע על הידין תרעא את אמר לי . עני מלכא
ואמר להמן הלא אמרית לך על תרעא דעלין מבית נשיא ועד בירת
מלכא . עני המן ואמר למלכא גברא ההוא סנאה דילי וסנאה
דאבהתי . עסרא אלפין ככרין כספא יתיהבון ליה והדין יקרא דלא
יתעבד ליה . עני מלכא ואמר להמן עסרא אלפין ככרי כספא ייל רב
ליה ועל כל ביתיך אנא משליט ליה והדין יקרא לא יתמנע מיניה :

עני

ביאור

היושבים על נהר פרת כ״כ המתורגמ׳ : סרהיב כבר פי׳ למעלה : שיראה טבא הוא מלבוש משי ומהר״ד
מגיה שיראה פרנדאה לשון רז״ל ואם ניתן רשות להגיה היה נלע״ד פרוזגן דמרכ׳ באגלא טבן ותבירו
בשיר השירים ה׳ פסוק גלילי זהב אשר גליף על פרוזג והוא ענין קישוט ותכשיט של אבנים טובו׳ וק״ל
ועיין במתור׳ : מן קריין ומדינתא כך מצאתי בכתב ישן וכנ״ל ואל ישיאך לבך להטות אזנך לשמוע
בדברי המתורגמן שהיטיבו הנוסח׳ דאפוכה קרק מדינתא וכתב מה שכתב דבר היוצא חוץ משיט השכל
ואינו כדאי להעתיק שיבושי דבריו וע״ש ולפי נוסחאתינו מן קריין ומדינתא פירושו מבואר ממקומו׳
ומדינות גם לא כמ״ש מהר״ד וע״ש שפי׳ מ״ש : ספסירא ושריאנא פי׳ חרבו ושריונו . ותרין רדיכין
וכו׳ עיין מ״ש מהר״ד שהי שלטונים מלשון רודה ענין שליטה וכו׳ ויותר היה נראה לע״ד רדיכן לשון
לבוש מרוקם ומרוקם וכן תרגום רקועי פחים רדודי טסין וכן בפסוק שמכוני באשישות והכו רדידין
של צוארי וכן לעיל בת״י ותקח הצעיף ונסיבת רדידה וע״ש בדף ל״ט בת״י ובדף ס״ה ויתב : יתוק

ל׳ דגשים בכל־שנה ושנה׃ כימים
נ׳ נטע׳ אשר־נחו בהם היהודים
מאיביהם והחדש אשר
נהפך להם מיגון לשמחה
נ׳ ומאבל ליום טוב לעשות
ל׳ מ״נ אותם ימי משתה ושמחה
ג׳ דין מ״נ ומשלוח מנות איש לרעהו
נ׳ נ׳ חס׳ מ״נ ומתנות לאביונים׃ וקבל
היהודים את אשר־החלו
לעשות ואת אשר־כתב
מרדכי אליהם׃ כי המן בן
המדתא האגגי צרר כל־
היהודים חשב על־היהודים
ג׳ חד מ״נ לאבדם והפל פור הוא הגורל
וחד חס׳ וו׳ להמם ולאבדם׃ ובבאה
חס׳ בליש׳ י״ה לפני המלך אמר עם־הספר
מקרב׳ : ישוב מחשבתו הרעה אשר־
ב׳ סנה בלה חשב על־היהודים על־ראשו
ותלו אתו ואת־בניו על־העץ׃
ב׳ ר״פ על־כן קראו לימים
בטע׳ י ס׳ האלה׃

אהרן

בזמן יומיא די נחו בהון יהודאין מבעלי דבביהון וביירחא די אתהפיך להון מדונא לחדוא ומאבלו ליומא טבא למעבד יתהון יום משתיא וחדוא ולשדרא דורון אנש לחבריה ומעהא דצדקתא מתנן דחשיכי׃ וקבילו עליהון כולהון יהודאין בחדוא ית די שריאו למעבד וית די גזר כתב מרדכי בגנהון׃ ארום המן בר המדתא דמן יחוס דאגג מעיק כל יהודאין חשיב על יהודאין להובדותהון צבע פסא איהו הוא עדבא לשגושיהון ולהובדיהון׃ וכד עלת אסתר קדם מלכא אמר לה מלכא יתוב זמיוניה בישא דחשיב למעבד למרדכי וליהודאין על רישיה ויצלבון יתיה וית בנוי על קיסא׃ בגין כן קרו ליומיא האלין פוריא על שום פיסא

בגין

כימים אשר מגלה ב
לעשות סס ס
ותלו אותו מגלה יט

אבן עזרא

לכו תוספת אדר שני על כן הוצרך הכתוב לומר והחדש אשר נהפך להם ולעולם יהיה בחדש הסמוך לניסן בשנה פשוטה או מעוברת ומפרשי׳ אמרו כי טעם והחדש על אדר שני ואחרי׳ אמרו כי כימים יום ארבעה עשר וחמשה עשר ואם כן היה ראוי שיאמר ובחדש ולא והחדש׃ וקבל כמו לשון ארמית ובא לשון יחיד שכל אחד ואחד קבל כמו בנות צעדה או שחסר מלת כל והראשון הוא הנכון ומדקדק אמר כי וקבל שב למרדכי והוא יוצא לשני פעולי׳ א״כ מה טעם את אשר החלו לעשו׳ רק הוא שקבלו אשר עשו בתחילה כי עשו בשנה הבאה פורים׃ ואת אשר כתב מרדכי לעשות כן בכל שנה ושנה׃ כי המן בן המדתא׃ הטעם דין הוא שיקבלו זה כי לולי זאת התשועה נמחה שמם ושם זרעם ויזכרו אותה בכל שנה להודו׳ לשם אשר לו נתכנו עלילות׃ דגשות מ״ם להמם לחסרון מ״ם הכפל׃ ובבאה לפני המלך׃ הטעם כי

רש״י

ולמדו רבותינו׃ ומשלוח׃ שם דבר כמו משמר לפי׳ השי״ן נקודה רפי׃ ויכתוב מרדכי׃ היא המגלה הזאת כמות שהוא׃ כי המן בן המדתא׃ חשב להומם ולאבדם׃ ובבאה׃ אסתר של המלך להתחנן לו׃ אמר עם הספר׃ אמר המלך בפיו וצוה לכתוב ספרים שתשוב מחשבתו הרעה בראשו׃ על כן על כל דברי האגרת הזאת׃ קבעו הימים האלה ולכך נכתבה לדעת דורות הבאים

המן

עני המן ואמר למלכא עסרא בנין דאית לי ירהטון קדם סוסיא כרתיק כורסיא דידך והדין יקרא לא יתעביר ליה · עני מלכא ואמר להמן את ובנך ואתתך עבדין יהון למרדכי והדין יקרא לא יתמנע מיניה · עני המן ואמר למלכא גבר הדיוט הוא מני יתיה על מרינתא חדא או על ריסתקא חדא והדין יקרא לא יתעבד ליה · עני מלכא ואמר להמן על מרינן ומחוזין אנא משליט יתיה וכל מלכות ימא ויבשתא ישתמעון ליה והדין יקרא לא יתמנע מיניה · עני המן ואמר למלכא טבעי וטבעך אזיל בכל מדינתא טבעך וטבעיה יזיל בכל מדינתיה בכל עלמא והדין יקרא לא יתעבד ליה · עני מלכא ואמר להמן גברא די אמר טבתא על מלכא ושזיב רישיה דמלכא מן קטלא טבעי וטבעיה יזיל בכל עלמא בכל מרינתא והדין יקרא לא יתמנע מיניה · עני המן ואמר למלכא פרורתקין ואינרתא אישתדרא לכל מרינת מלכא לאובדא ית עמיה דמרדכי ויתבטלון והדין יקרא היך יתעביר ליה · עני מלכא ואמר להמן איגרן ופרורתקינן די שדרית אנא מבטל יתון וכל הדין יקרא לא יתמנע מיניה תניינות גוף ביה מלכא ואמר ליה המן המן בעגלא בעגלא לא תבטיל פתגמא מן כל מה דאמרית : ויקח וכד חזא המן רשיעא דפתגמוי לא מתקבלין קדם מלכא וכל מילוי לא משתמעין על לבי גנזי דמלכא כד כפיפה קומתיה ולא פשיטא כד אכיל וחפי רישיה כד אורנוי מרטשן וכד עינוי מחשכן וכד פומיה מסתליף וכד לביה מטמטי וכד מעוהי מבזעין וכד קטרי חרציה משתריין וארכובתיה דא לדא נקשן · ונסיב מתמן לבושא דמלכא דאיית יאו יתיה ביומא קדמאה די קם במלכותא ונסיב מתמן כל מיני מלכותא כמירעם דאתפקיד · ונפק מתמן כד מבהל ועל לאוריא דמלכא ונסיב מתמן סוסיא דקאי בריש אוריא דמתליין ביה מחטפין דדהבא ואחד בריסניה דסוסיא וכל מני מלכותא טען על כתפוי ומתקטרין קטרוי ומחלזון חולזוי ואזל וקם על מרדכי צדיקא עני ואמר ליה קום לך מרדכי צדיקא

ביאור

ופוק לאוריא דמלכא פי׳ בית הסוסים לשון פסוק אורות סוסים : ופומיה אסתלף פי׳ כן ופליף נשפוותיה שנתעקם פיו שלא היה יכול לדבר ומחשבתו נתבלבל · וקטרי חרציה אשתריין הוא תרגום של וארכובתיה דא לדא נקשן וכו׳ : ריסתקא כך מצאתי בכתב ישן וכנ״ל והוא לשון גמרא דפרק השוכר את הפועלים ריסתקא דמחוזא שכיחי בהו אינשי ופי׳ הוא שוק · ולפי הענין הוא התנוכות על מחוז ושוקים והמכסה המגיע מהם : פרדותקיון י״מ שהוא מלשון פרוונקא ועניינו שליחות וביש נוסחאות מ״כ פרוזקיון ואז היה נראה לפרשו מלשון גמרא דערובין פרק בכל מערבין הא בפרהבנה ופירש״י ממונ׳ לענוש בניאדם או לגבות המס וכן בפ׳ השוכר הפועלי׳ בב״מ אשכחיה לההוא פרהגבנא דקא תפיס גנבי ושאן כמי לפי הענין אמר שכבר אנשים כאלו הרני׳ יצאו לחופי׳ וק״ל : דמתליין ביה מחטפין המתורגמן הביאו ולא פי׳ בו דבר ונראה שהוא מלר״זל נכלים מחוסר חטפא שפי׳ מחוס׳ גריד׳ וכן כאן הוא הכלי שגורלי׳ בו הסוסי׳ ועיין בערוך : אודניה מרטשין פירש מהר״ר שכעזבו מכהס כמו

הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר
ג' עַל־כֵּן עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת
ג' הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־כָּכָה וּמָה
וקבלו קרי' הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ קִיְּמוּ וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל־זַרְעָם
וְעַל כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא
יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת־שְׁנֵי
ה' הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם
וְכִזְמַנָּם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃
ס' ג' וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים
ס"מ ל' נכתו' בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה
ג' וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר
ועיר

בגין כן נטרין ליה וזמן שתא
בשתא בגין כן דיפרסמון יומי
נסיא ופתגמי מגלתא הדא
לאשתמעא לכל עמא בית
ישראל למהויהון ידעין מה
חזו למקבע יומי פוריא האלין
בגין כן דאתעביד בהון נסא
דמרדכי ואסתר וידעון
פורקנא דמטת להון׃ קיימו
וקבילו יהודאי קימא עליהון
ועלי בניהון ועלוי כל דיירי
דמתוספין עליהון ולא יעבר
קימא דיהון עבדין ית תרין
יומיא האלין למקרי ית
מגלתא במכתב רושם עבראי
בבית כנשתהון כחד עסר ותרי עסר ותלת עסר וארבע עסר ובחמשא
עסר בגו פציחיא ולחיתא דפלכיא בקרויא בפום זמניהון׃ ויומיא
האלין אתחיבו למהוי להון דכרנא ולאתעבדא בהון משתיא בכל דרא
ודרא

אהרן
ומה ראו מגלה יט
קימו וקבלו ס"ת פס
מגלה ו
תכות כג
סנופות לט
ולא יעבור מגלה כ ס
להיות סס יו
וכזמנם סס כ
בכל שנה סס ד ו
והימים מגלה יז יא
כ
משפחה סס כ ג

אבן עזרא

המן חשב לאבד היהודים וכאשר באה אסתר אל המלך ותבקש על עמה אמר המלך שיכתוב עם הספר ישוב מחשבתו הרעה על כן בטלו הספרים הראשונים פירוש על כן השני : על כל דברי האגרת הזאת . מגז' אגרה בקציר מאכלה והטעם מחברת המלים : ומה ראו בעבור שראו הפלאי' : ומה הגיע' באמונות האזנים : הנלוים . הם הגרים : ולא יעבור . אין רשאי יהודי לעוברו : ככתבם : הטעם שקריאת המגלה ובעבור שעזרא הסופר הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות גזו חכמינו ז"ל שלא יפסי' הקורא אם בסוף הפסוק : בכל שנה ושנה . פשוטה או מעוברת

רש"י

כנאים : ומה ראו . עושי המעשים האלו שעשאום : ומה הגיע אליהם . מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלי הקדש ומה הגיע אליהם שבא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי מה ראה המן שנתקנא במרדכי ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בניו מה ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחו' ומה ראתה אסתר שזימנה להמן : הנלוי' עליהם' גרים העתידים להתגייר . ככתבם . שתהא המגילה כתוב' כתב אשורית : נזכרים בקריאת מגילה : ונעשי' . משתה ושמחה ויום טוב לתת מנו' ומתנו' : משפחה ומשפחה . מתאספי'
יחד

והנה עתה הזכיר מה שקיימו היהודים כאשר כתב מרדכי לקיים עליהם : והטעם והימים האלה נזכרי' ונעשים לעשו' כן כל המשפחו' וכל המדינו' שלא יחשוב אדם כי אינו חייב מי שבא במקום שלא היה שם יהודי בימי הנסים או במדינה חדשה : יסוף . יכלה כמו יחדו יסופו וגם המספיים כי ימצא בתלמוד הלא"ד והנה זאת הפרשה הגדולה שמרו ישראל זאת המצוה ואחר כך כשטוה על כן הוצרך מרדכי שתכתוב אסתר בעבור היותה מלכה : את כל תוקף . כמו חוזק וכמוהו ואם יתקפו האחד והנה כתבה היא והוא . וטעם השנית בעבור אגרת מרדכי שכתב בראשונה . וטעם דברי שלום שלא יפחדו בעבור שעזבו מצות פורים : וטעם אמת שהם חייבים לשמור הפורים כאשר קבלו על
נפשם

צדיקא בר אברהם יצחק ויעקב קום לך סקך וקטמך לעסרא אלפי
ככרי כספא די אמרית לאעלא טבית גנזי דילי לבי גנזי דמלכא ולא
אתקבלון מן קדם דאיתיכון דחיטין מן קדם אבוכון דבשמיא דיבכל
עידן דאתון מצליין פרמוי ה"א מקבל צלותיכון ופריק יתכון מיד בעלי
דבביכון והשתא קום לך מרדכי צדיקא מן סקך ומן קטמך ולבוש לבושא
דמלכותא ורכיב על סוסיא דמלכותא ענה מרדכי צדיקא ואמר ליה
להמן המן רשיעא בר זרעא דבית עמלק · אוריך שעה חדא ואיכול
לחמא דגידין ואשתי מיא דמרירן · ובתר כן אפיק יתי וצלוב יתי על
צליבא · ענה המן ואמר למרדכי קום לך מרדכי צדיקא בר זרעא טבא
מן יומיכון גיסיו דברבין מתעברין לכון צליבא דאתקינית לבשרתי
אתקינית יתיה · השתא קום לך מרדכי לביש לבושא דמלכותא
ורכוב על סוסיא דמלכותא ופתגמוי דמלכא לא תבטל · ענה מרדכי
ואמר להמן מן דאיתא תלתא יומין ותלתא לילון בצומא הדין רכיב על
סוסיא דמלכא · כד שמע המן ית פתגמא חרין על לבי גנזי דמלכא
ואפיק מתמן כל מיני בוסמין ומשחנין טבין ומשח יתיה ואסחי יתיה
ואלביש יתיה לבושא דמלכותא ותקין יתיה שפיר בכל תקוני
מלכותא · ואוכיל יתיה מן סעודא דשדרת ליה אסתר מלכתא · ומן
קדם דרכיב על סוסיא דמלכותא אשתדרא ליה מן בירת מלכא עסרין
ושבעא אלפין עולימוי בחירי וכסין דדהבא בימיניהון וכוזא דדהבא
בסמליהון דמכריזין ומשבחין ואזלין קדם מרדכי צדיקא ואמרין כדין
יתעביד לגברא דמלכא צבי ביקריה · וכד חזון בית ישראל · אזלו מן
ימיניה ומן שמאליה ומענין ואמרין הכדין יתעביד לגברא דמלכא די
ברא שמיא וארעא צבי ביקריה ואריקת אסתר וחזית ית מרדכי בר אחוי
דאבוהא דלביש לבושא דמלכותא וכתרא דמלכותא יהיב ברישיה
ורכיב על סוסיא דמלכותא אודיאת ושבחית לאלהא דשמיא על
פורקנא הדין · בר יהיב מרדכי סקא על גושמא וקיטמא יהיב על
רישיה לעני מעיקין ובהא שעתא דחזתיה למרדכי בר אחוי דאבוהא

ענתה

ביאור

אם על בנים רוטשה ויותר נכון לפרש אוזניו כבקעו וזועין. ומטורפי' ועיין במתורגמן בערכו: מחלזון חלווי פי' הערל"ד שעיניו כהו וראייתו מן תרגום הכליל עליו ע"ש ול"נ פירושו שקאי אלעיל בו מתקטרין קטרוי פי' שהבגדי מלכות קשורים בקשרים' ומחלזין חלוזי פי' חגורים חגורתיו וכדלעיל בפסוק בי מים הבס גבי מלכת שבא וחלזת חילוזא וע"ש וכאן ר"ל שהיה הכל מוכן: אריך שעה חדא ופי' כמתין זמן מה: לחמא דגידין פי' לחם של לענה ורוש תרגום שלו גידין· ואסחי כבר בא ביאורו ועניינו רחיצה וק"ל· אריקת אסתר פי' הביטה וראתה: סקא על גושמיה פי' שק על בשרו לשון הפסו' דכיאל והוכד גושמיה וכן נורא בגושמיכון ורגיל לבוא זה הלשון בספרי הפילוסופי ועניינו גשמיות הפך רוחניות: ומן קיקלותא פי' ע"ד מאשפות ירים אביון ורגיל לבוא לשון זה כדרז"ל קיקלא דמתא וכמוהו טובא: למיכי רוחא הם נמוכי ושפלי רוח: וכורסיה יקרא מחסין יתון ע"ד המקרא וכסא

כבוד

ב' נגינס | ועיר ויומי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם ג' לא יסוף מזרעם : ג' ות' רבתי י"ד ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי ג' וחסר את כל תקף לקים את אגרת הפרים הזאת השנית : סימן ד' נסי' וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת : לקים את ימי הפרים האלה כ' נוסי' : ג' בזמניהם כאשר קים עליהם י"י מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי ג' וה"נ ג' הצומות וזעקתם : ומאמר ג' אסתר קים דברי הפרים האלה

ודרא יחוסא דכהני וליואי ויחוסא דכל בית ישראל דשריין בכל פלכא ופלכא ודיירין בכל קרתא וקרתא ויומי פוריא האלין לא יעברון מגו יהודאין ודכרנהון לא ישתיצי מבניהון : וכתבת אסתר מלכתא בת אביחיל ומרדכי יהודאי ית כל מגלתא הדא וית תקפא דנסא לקיימא ית אגרתא דפוריא הדא תנינותא : ושדר פטקין לות כל יהודאין למאה ועסרין ושבע פלכין מלכות אחשורוש פתגמי שלמא והימנותא : לקימא ית יומי פוריא האלין באדר בתראה בזמן עבורא היכמה דקיים עליהון מרדכי יהודאי ואסתר מלכתא והיכמה דקיימו יהודאי על נפשיהון ועל בניהון למהוי דכירין פתגמי צומיא וצלותהון :

ועל מימר אסתר איתקיימו פתגמי פוריא האלין ועל ידוי דמרדכי
אתכתבת

אהרן
ויומי הפורי' מגלה ה
ותכתב' שם יט
לקיים את מגלה ז
דברי שלום שם יז
לקים את שם כ
בזמניהם שם כ
ומאמר שם יז

אבן עזרא

נפשם והעד על זה כפי' שהו' אמת ומאמר אסתר קיים דברי הפורי' והנה לא נתקיים על יד מרדכי לבדו עד שכתבה אסתר וטעם קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומו' על דעת רבים על יום תענית אסתר והמכחישי' אמרו כי על שלשה ימי' שהתענו בניסן הכתוב מדבר וכל ישראל ראויין להתענו' כן תמיד ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו התעני' יום הספד וטעם דברי הצומו' על הנזכרי' בספר זכריה שהן בתמוז ואב ותשרי וטבת והטע' כי קיימו היהודי' על נפשם לשמוח בימי הפורי' כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להתענו' בימי אבלם כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית כי הנביא לא צוה שיתענו כאשר אפרש במקומו ואנחנו חייבים שלא נשיג גבול ראשונים : וטעם וזעקתם להתפלל ולזעוק אל השם בימי התעני' • ומלת האלה

רש"י

יחד ואוכלים ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו : וזכרם · קריאת מגילה : לא יסוף · תרגו' שלא יתום למתרג' עד תום עד דסף וא"א לו להיו' מגזר כן תספה מגזר עתה אספה יום אחד שא"כ היה לו לכתו' לא יספה מזרע' : את כל תוקף · תוקפו של נס של אחשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר : השני' לשנה השניי' חזר ושלחו ספרי' שיעשו פורים : ומאמר אסתר קיים וגו' · אסתר בקשה מאת חכמי הדור לקבעם ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים וזהו ונכתבו
בספר

ענתה ואמרת ליה עלך אתקיים כתבא דכתיב בכתבי קדישי מקים
מעפרא מסכינא ומן קיקלתא למככי רוחא למותבא יתון עם שליטינין
וכורסיה יקרא מחסין יתון · ואוף מרדכי שבח ואמר הפכתא ספידא
דידי לחדוותא עברת סקא מני ואלבישת יתי לבושא דמלכותא ·
אשבחינך יי אל פרוקי ולא חדית ית לבהון בעלי דבבי עלי : וישב
ובכן חזר מרדכי לתרע בית מלכא ביקר ובירבו סגיאה והמן ארתחסף
ואזל לביתיה אבל ורישיה מכסי ובההיא שעתא הוה בדוי דהמן ארבע
אומנוון ספרא דספריה למרדכי · ובאניא דאסחי יתיה · גוליר דהוית
נגיר לסוסיא · ברווא דהוה מכריז קדמוי ואמר כדין יתעביד לגברא
דמלכא צבי ביקריה : ויספר ותני המן לזרש אנתתיה ולכל רחימוי
ית כל מה די ארע יתיה · ואמרין ליה חכימוי וזרש אנתתיה לא שסיע
לך מן קדמיתא דהוון תלתא גוברין יהודאין במדינת בבל חנניה מישאל
ועזריה ועל דלא שמעו למלוי מלכא דנבוכדנצר שדא יתון לאתונא
דנורא ונפקו מן שלהוביתא דנורא · ומומא לא הוה בהון אלא נפת
לישנא דנורא מגו אתונא ואוקיד למאן דאכלו קורציהון ואתון חנניה
מישאל ועזריא פלטון מן אתון נורא יקידתא · והשתא אין איתוי
מרדכי מן בניהון דגובריא האינון עובדוי דמיין לחד מנהון היך דאת
שרית למיפל קדמוי לא תיכול ליה ארי מיפל תיפל ולא תקום : עודם
עוד הינון ממללין עימיה ושילטוני דמלכא קריבו וסרהיבו למיתיא ית
המן למשתיא די עבדת אסתר : ויבא ועל מלכא והמן למשתי עם
אסתר מלכתא : ויאמר ואמר מלכא לאסתר אוף ביומא תניינא
במשקי דחמרא מה שאלתיך אסתר מלכתא ויתיהיב לך ומה בעותיך
דמן פלגות דמלכותא ויתעביד : ותען ועגת אסתר מלכתא ואמרת
אין אשכחית חסדא ורחמין קדמך מלכא ואין על מלכא שפיר תתיהיב
לי נפשי בשאלתי ועמי בבעותי : כי ארום אזדבנית אנא ועמי
למישיציא ולמתקטלא ולסוברא ואילו לעבדין ולאמהן אזדבנא שתקא
הויתא ארום לית בעיל דבביה דמלכא שוי בטננא דמלכא :

ויאמר

ביאור

כבוד יכחילם : הוו בידוי דהמן ד' אומנון פי' שהיו בידו ועמדו ד' אומנים אחד שהיה מספר אותו : ובנייא פי' מלשון בי בניא והוא אומן המרחץ שרוחץ : וגולייר ברכות הוא משתנים חספא בעלמא : לאתונא דנורא כבשן האש : ואוקיד למאן דאכלו קורציהון פי' שו שהרכילו עליהם ומסרו אות' למלכות לשון גמר' ליכול קורצא כו' : פלטון מן נורא פי' הלכו וכשאדו לפליטה וכמלטו : היך דאת שרית כאשר התחלת : וסרהיבו כבר ביארנו שהוא לשון חיש מהר : דמן פלגות דמלכותא כב"ל וכמ"ש בכ"י ופי' הבקשה שתהיה מחצי המלכות והלאה וק"ל : בטננא דמלכא כבר פי' כמו בנזק המלך ובערוך מפרש לשון רוגז וקנאה והכל הולך למקום אח' : ואמר מלכא לתורגמניה ואמר תורגמניה וכו' דייק מכפל ויאמר והכין הוא במדרש ויאמר המלך ויאמר לאסתר ויאמר ויאמר ל"ל אמר ר' אבהו בתחלה ע"י מתורגמן כיון דאמרה ליה בת מלכים אנא ומשאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר : מן יודן וכו' כת

מן

הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ ט
אחשורוש ק' וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ מַס
ג' עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל־
נ' מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ
ז' וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
נ' ט'מ'ל בכתו' גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא־הֵם
נ' כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
נ' לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ כִּי
מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ
ח' אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים
נ' ג' וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב
ס' חסר לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ׃

סכום פסוקי למגלת אסתר. מאה וששים
וששה. וחציו ותען אסתר ותאמר :
וסימנו כבדיני כא כנגד זקני עמי ׳
וסדריו חמשה. וסימנו וזה גב המזבח :

אתכתבת מגלתא בפטקא: ושוי מלכא אחשורוש כרגא על ארעא והפרכי ימא: וכל עובדא דתוקפיה וגבורתיה ופירוש רבות מרדכי די רבייה מלכא הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי מדאי ופרסאי: מטול מרדכי יהודאה תפרתשגר דמלכא אחשורוש גוברא וסבא דיהודאי רב על כל עממיא ומסוף עלמא ועד סיפיה אשתמע ליה ושמעיה וכל מלכיא דחילו מקמיה וכד מדכרין ליה מזדעזעין ומניה הוא מרדכי דמי לכוכב נוגהא דמזדהר ביני כוכביא ודמי לשפרפרא די נפק בעדן צפרא והוא רבהון דיהודאי ורעי בסגיאות תרהון דאחוי ותבע טבתא לעמיה וממלל שלמא לכל זרעיתיה: חוק

אהרן
וישם המלך מגלה יט חגיגה
על ספר מגלה יב
כי מרדכי מגלה יג

אבן עזרא

האלה שב על דברי לא אל הפורים: ונכתב בספר׳ בפתחות הבי"ת הוא הידוע בימיהם ואבד הספר כאשר לא מצאנו מדרש עדו וספרי שלמה וספרי דברי הימים למלכי ישרא׳ וספר מלחמות ה׳ וספר הישר: וישם המלך אחשורש מס על הארץ. שאיננה תחת מלכותו רק פחדו ממנו וכן על איי הים הרחוקים ממנו והזכיר זה הכתוב להודיע כי הצליח בכל דרכיו ונראתה גבורתו אחר היות מרדכי לו למשנה: תקפו. כמו את כל תוקף: ופרשת: מגזרת כי לא פורש: המלך. כאחד בחשבון שאין לו דומה והמשנה כמספר שנים והשלישי תחתיו בשלשה: ורצוי לרב אחיו. כי אין יכולת באדם לרצות הכל בעבור קנאת שאחים: דורש טוב לעמו. די לו שיעשה טוב לאשר ידרשנו מעמו והנה הוא היה דורש לעשות טוב וזרעו. הם בניו ובני בניו ולעולם הבנים יפחדו מאביה׳ והוא היה דובר שלום בתחילה אפילו לבניו שהם כעבדיו ואף כי לעמו והנה הזכיר הכתוב גודל מעלתו וענותנותו כאשר הזכיר כן על משה אדונינו והאיש משה עניו מאד מכל האדם :

רשי

בספר: לרוב אחיו. ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו: לכל זרעו. מוסב על עמו לכל זרע עמו :

(נשלם פירוש מגלת אסתר)

ויאמר ואמר מלכא אחשורוש לתורגמניה ואמר תורגמניה לאסתר מלכתא מה יורן וכר מן יוה גברא דחשיב לביה למעבד כדי : ותאמר ואמרת אסתר גברא בישא ובעיל דבבא המן בישא הדין ולמה אתקרי שמיה המן הא מן בעא למפשט ידיה כאוסתהון דיהודאי דאקרון בנוי דמרי כולא והוא בעי למקטל יתהון והמן אתזיע מן קדם מלכא ומלכתא

והמלך ומלכא קם בחימתיה מן משתיא דחמרא ועל לגינת ביתן והוון מקצצין קדמוי אילנין טבין דתנוח חמתיה מיניה ולא נחת והמן קם למבעי על נפשיה מן אסתר מלכתא מטול דחזא ארום שלימת עלוי בישתא מן קדם מלכא : והמלך ומלכא תב מגינת ביתנא לבית משקיא דחמרא מסתכל וחמי ית דהמן רמי על ערסא דהוות אסתר יתיבא עלה ואמר ליה מלכא אוף למכבש ית מלכתא עמי בטרקלונא את בעית · פתגמא נפק מן פומא דמלכא ואפוי דהמן הוין חפיין :

ויאמר ואמר חרבונא חד מן סריסיא קדם מלכא והא חרבונא דכיר לבישתא אלא על הדא דכיר לטב מטול דעם המן הוה בעצתא די נסיב עצתא למעבד צליבא למרדכי · וכד חמא דשלמת בישתא על המן ועל ביתיה אזל אוף הוא לגרמיה ואמר ליה למלכא אוף לך מלכא בעי המן נקטול וניסב ית מלכותא מינך · ואם לא מהימנת לי שדר וחזי ית צליבא דעבד המן למרדכי דמליל טבתא על מלכא · והא קאים בביתיה רומיה חמשין אמין · עני מלכא ואמר למרדכי צלוב יתיה עלוי · ועל מרדכי אתקיים מה דכתיב בכתבי קודשי כד רעי מן קדם יי ארחתיה דגברא אף בעלי דבבוי יתמכון עמיה · עני מלכא ואמר למרדכי יהודאי די שזיב למלכא מקטול קום אזיל וסב ית דהמן בעיל דבבא בישא מעיקניהון דיהודאי וצלוב יתיה על צליבא דאתקין לנפשיה ודון יתיה דינין בישין ועביד ביה היך דשפיר באפיך · בהא שעתא נפק מרדכי מן מלכא ונסב ית דהמן מן תרע בירת מלכא עני מרדכי ואמר להמן איתא לך עמי המן סנאה ובעיל דבבא בישא דירי ומעיקניהון דיהודאי ונצלוב יתך על צליבא די אתקינתא לגרמך :

עני עני המן רשיעא ואמר למרדכי צדיקא קדם עד לא יסקון יתי על צליבא · בבעו מינך מרדכי צדיקא לא תצליבני כהדין דצליבין לגברין הדיוטין · גברי עלמא · לא ספנית יתהון ורברבני מדינתא

אשתעבידו

ביאור

מן הוא דין תרגום של מי הוא זה וק"ל : את זיע לשון רתת וזיע · והא חרבונא דכיר לבישתא עיין בתרגום ראשון שכל שבעה סריסים נזכרים לרעה וע"מש"כ בפסוק ביום השביעי : אוף הוא לגרמיה פי' אף בעצמו : כד רעי מן קדם ה' וגו' הוא תרגום של פסוק ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלימו אתו וקאי התרגום לפי הענין שכיה סוגיא וק"ל : אתקינת לגרמך פי' אשר הכינות לעצמך : גברי עלמא לא ספנית פי' אנשי שם אשר מעולם לא חשבית וכבר פי' מלת

אשתעבידו קדמוי ארגישית סרלכין במימר פומי ובמלל סיפותי
אבהילית מדינן · ואנא המן פתשגר דמלכא הויח שמי והוית סרתקרי
אבא למלכא · זיוע אנא מינך דלא תעביד לי היך מה דחשיבת למעבד
לך · חוס על יקרי ולא תקטלני ותחבלני כאגג אבא סב · את מרדכי
עביר היך טיבותך כקטול נפש לא רחקטליני כמא דלית בכון קטולי
נפש · לא תדכר לי סנאתא דאגג וקנאתא דעמלק ולא תקני לי
בבעיל דבבוי בלבך ולא תנטר לי כמא דנטר ונקם עשו אבא · ניסין
דרברבין אתעבידו לך כמא דאתעבידו לאבהתך כד עברו בימא :
עיני בהתן למחמי אפך ופומי לית אנא יכיל למפתח מן קדמך · על
דינסיבית עלך עיצתא מן רחימי ומן זרש אתתי · בבעו מינך חוס
על נפשי מרי מרדכי צדיקא לא תמחי שמי בפריע · כעמלק אבא
וסיבותי על צליבא לא תצלוב והיך די את בעי קטול יתי · רישי תעדי
בסייפיה דמלכא דיביה מתקטלין כל רברבני דמדינתא · שרי המן
צוח ובכי ולא ארכין מרדכי אודניה ליה · וכד חזא המן דלא משתמעין
מילוי נטל אילליא ובכיתא על נפשיה במציעות גינת ביתנא · מתיב
וכן אמר אציתו לי אילניא וכל שתילייא די שתלית מן יומי בראשית ·
דבר הסרתא בני סיסוק לאכסנדריא דבר פנדירא אתכנשו כולהון
ועצו עיצה מן דרומיה חמשין אמין יצטליב המן על רישיה · גופנא
אמר קוצרא אנא זלית אנא יכלא דיצטליב ברישי מחמרת דמיני נסכין
חמר דניסוכין · ארדא אמר יצטליב ברישי לא יכילנא דיצטליב ברישי
דמיני נסבין לבכוריא ומיני לבש אדם וחוה · זיתא אמר יצטליב ברישי
לא יכילנא דיצטליב ברישי דמיני נסבין משחא למנרתא · חכים רזיא
ברא ית למפרע שטרא דעובדיא נבייא · סב חרינא דיצטליב ברישיה ·
אמר דיקלא קדם נטוריה · ידעין כל בני אנשא דהוא המן רשיעא
בר

ביאור

ספנית זיוע אנא ממך פי' מתפחד אני ממך · כמא דנטר עשו וכו' כמו שהיה נוטר שנאה כדכתי'
וישטום עשו והיא השנאה דבין עשו ליעקב נטר ליה · בפריע · במהרה · סיבותי פי' שיבתי ·
שרי התקיל · ארכין מרדכי אודניה פי' שלא הטה אוזן מרדכי לו · אילנא ובכית' כבר ביארנו
לשון יללה · גופנא אמר קוצרא פירש מהר"ר לשון מיאוס קולא ידעתי למה מאס בפשוטו שהיה
אומר גידולו של גפן קצר לתלות בו · ארדא פי' תאנ' אמרה שיתלה בראשי אי אפשר לי וזהו לא
יכילנא שממני מביאים בכורי תאנה וממני לבש אדם וחוה כמ"ד ויתפרו עלה תאנה · חכם רזיא
וכו' למפרע פטריה דעובדיה נביאה פירוש הק"בה שהוא מגלי רזים ברא אותי בשביל הכם שנעשה
לאשת עובדיה הנביא כדכתיב במלכים ב' ד' ועיין מ"ש מהר"ר וטעותו ניכר לכל משכיל ואינו כדאי
להעתיק לשונו באריכות שהיר' על עבדיו הנביאים שהביאו על מפלת עמלק ודבריו דברי נבואה ·
ואין להם שורש בכלל ובבואה דנבואה : אמר דיקלא קדם נטוריה ידעין כל בני אנשא פי' אמר
התמר כי תרגום של תמר יפרה היך דקולא ואמר קדם נטוריה לפני שומרו הוא בוראו יתברך ולא
כמו שפירש מהר"ר ולא דקדק היטב וקרא עירוב פרישותו שאמר התמר נטורי ידעי הם שומרי מצות

בר בריה דאגג דעמלק כל מלכיא יורון קדמך דאת הוא אלהא ולית בר
מינך ולך יאה למפרק בניא כמא דפריקתא ית אבהתנא · מתיב קודשא
בריך הוא ישר חילך כל מה דאמרת נסב יהך בעיצרא דיצטליב ברישך
דאת זוגא לבגשתא דציון סבירא · אמרת אתרונגא דיצטליב ברישי
לא יכילנא די עלי אתו כל עמיא כולהון למיסב מן איבי לשבחא קדמך ·
פתח אסא פומיה ואמר די יצטליב ברישי לא יכילנא · די עלי אמרין
ששון ושמחה · ועוד די אנא שותף עם אתרונא · צוח כלוטא ואמר
די יצטליב ברישי לא יכילנא דדבורה מניקתא דרבקה קבורה תחותוי ·
קרא כוטמא ואמר די יצטליב ברישי לא יכילנא דאבשלום בריה
דדויד אצטליב ברישי · רומנא אמר די יצטליב ברישי לא יכילנא
דצדיקיא מתילין לקבלי · שמעו מיני אמר ארזא וקיפו יתיה להמן
רשיעא ולעשרא בנוי עלי על זקיפא די אתקין לנפשיה : ויתלו
וזקיפו ית המן על קיסא דאתקין למרדכי וחמתיה דמלכא דשרי במרומא
נחת ועל מרדכי אתקיים מה דכתיב בכתבי קודשין · צדיקא מן עקתא
אשתזיב ועל רשיעא חלפוי : ביום ביומא ההוא יהיב מלכא
אחשורוש לאסתר מלכתא ית ביתיה דהמן בעיל דבבי דיהודאי ומרדכי
על קדם מלכא מטול דחויאת אסתר מה דהוא לה : ויסר ואעביר
מלכא ית עזקתיה די אעביר מהמן ויהבה למרדכי ושויאת אסתר
ית מרדכי על ביתיה דהמן : ותוסף ואוסיפת אסתר ומלילת קדם
מלכא ונפלת קדם ריגלוי ובכת ואתחננת ליה למעברא ית בישתא
דהמן בר המדתא אגגיא וית מחשבתיה די חשב על יהודאי : ויושט
ואושיט מלכא לאסתר ית שרביטא דדהבא וקמת אסתר ועלת קדם
מלכא : ותאמר ואמרת אסתר אין על מלכא שפיר ואין אשכחית
חסדא ורחמין קדמוי וכשר פתגמא קדם מלכא ותקנא אנא בעינוי

יתכתיב

ביאור

הן הצדיקים וע"ש ומשם תבין האמת אשר אתי ובעטי : סב חריכא פי' קח ושול אמרת שיתלה
בראשו ולא כמו שיש מפרשים בפירושים שונים לפי נוסחא ראשונה והגהת קריאותם ואינו כדאי
כי כלאתי ואיכי אמי"ר ליטא בכתפי כתבי טעותיהם ודעתיהם · מתיב קודשא בריך הוא ישר חילך
פי' השיב הקב"ה ישר כוחך כל מה שאמרת ליקח אותך בעצה וכו' וא"א להתלות בך מפני שאת זוגא
לבת ציון הרצויה ומקובלת וזהו דציון סבירא ולכן נקרא ארץ ישראל ארץ צבי וק"ל · בלוטא
בוטמא הוא נמצא בפסוק א' כאלה וכאלון תרגום שם כבוטמא וכבלוטא · והם אילני סרק ותחת
אחת מהם נקברה דבורה ובאחת מהם אבשלום בר דוד וק"ל · רומנא הוא רימון : וזהו דמתרגם
ואז"ל דצדיקיא מתילין כמ"ש כפלח הרמון · אמר ארזא כו' יש מגיהים ומוחקים דליתא במדרש
שקוץ היה שאין בו שום זכות וראוי שיתלוהו בו לקיים מ"ש ובליעל כקוץ מונד · על זקיפא : על
עץ התלייה וכבר כתבנו שהוא לשון הגמרא · וחמתיה דמלכא דשרי במרומא נחת פי' חמת מלך
הדר במרום נח רוגזיה במה שצדיקא מעקתא אשתזיב ר"ל נתקיים הפסוק צדיק מצרה נחלץ וגו' ·
ועל רשיעא חלפוי פי' ועיי"ל ובא רשע תחתיו : די תערע תרגום על אשר ימצא מלשון מעין
המאורע

יתכתיב כתבא למקטל ית אגרתא מחשבתיה דהמן בר המדתא
אגגיא דכתב לחובדא ית יהודאי דאיתו בכל מדינתיה דמלכא : כי
מטול דהיך אנא יכילא למיחמי בבישתא די תערע ית עמי והיך איכל
למחזי באבדנא דתולדתי : ויאמר ואמר מלכא אחשורוש לאסתר
מלכתא ולמרדכי יהודאי הא אנת סרחת מן שירויא דשאלתיך ואמרת
ליך מן הידי אומא איתיך אנביר מיניך מלכין ושליטין ומן הידי זרעיתא
אעביר מנהון הגמונים ופולימרכין ואמרת לי לית חכימא אנא דידעא
אבא ואימא מיתן ושליתא ועירתא שבקון יתי והשתא הא ביתיה
דהמן יהבית לאסתר ויתיה צליבו על צליבא על דפשט אידיה ביהודאי :
ואתם ואתון כתבון על יהודאה כד שפיר בעיניכון בשמיה דמלכא
וחותמו בעזקתיה דמלכא מטול דכתבא דאתכתבא בשמיה דמלכא
ומתחתים בעזקתיה דמלכא לא בטיל : ויקראו ואתקריאו ספרוי
דמלכא בזמנא ההיא בירחא תליתאה די הוא ירח סיון בעשרין ותלתא
יומין ביה ואתכתיב בכל מה די פקיד מרדכי על יהודאי ועל יקירוי
דמלכא ועל רברבנוי ועל שלטונוי דמדינתא דאית מהנדקי ועד כוש
למאה ועשרין ושבע מדינא ומדינא היך כתבא ועמא ועמא היך לישנא
ועל יהודאי היך כתביהון והיך לישנהון : ויכתוב וכתב בשמיה
דמלכא אחשורוש וחתים בעזקתיה דמלכא ואשתדרין איגראתא ביד
רהטיא בסוסותא רוכבי רכשא ערטילי בני רמכיא : אשר די יהב
מלכא ליהודאי דאית בכל קריתא וקריתא למתכנשא ולמיקם על
נפשיהון לשיציא ולמקטל ולמובדא ית כל חלוותא עמא ומדינתא די
מעיקין יתהון טפליא ונשיא ואף בתיהון ועובריהון ניבזזון : ביום
ביומא חדא כולהון מדינתא דמלכא אחשורוש בתלתא עסר לירחא תרי
עסר דהוא ירחא דאדר : פתשגן פורוש כתבא ודיטגמא איתפרסמת
מלכא אחשורוש שדר אגרתא על יתביימא ויבשתא ועל ארכוני
מאחוזאי ועל רברבני ועל חילותא די דיירין בכל ארעא שלמכון

יסגא

ביאור

במאורע • סרחת מן שירויא פי' שחטאה בזה מתחילתה שאלו גילתה מיד מאיזה אומה היה עושה
מהם דוכסים ושרי' וזהו הגמוני' ופולמרכין מיני שררות הידועים : וסרחת לשון סירכא ורגיל
לבא כמי שמעוות ומוטה בענין • ואמרת לית חכימא אנא דידעא דאבא ואמא מייתן וכו' פי'
שאמרה איני יכולה לידע מאיזה אומה שאבי ואמי מתו בעודני קטנה וזה' וטליא ועירו שבקין יתי
שהניחוני קטנה ולכן לא ידעתי מאין באתי : ערטילי וכן כמלא בתרגום ראשון רוכבי רכשא
ערטילאי ופי' מין חיה שממהר לרוץ ובא בלשון רז"ל במלי פרחא ולפי משמעות המקרא רוכבי רכש
האחשתרנים ונראה שרכש הוא לשון וירכסו החושן וערטולינו הוא מלשון ערטוליא ור"ל לפי
שרכבים אלו היו מוכנים לשליחות הכרחי ע"צ מהירות שבאיך האפשר וע"כ היו הרוכבים דבוקים
ומחוברים על הרמכים ערומים מבלי לבושיהם וגם שרמכים בלי מלבוש עדייהם שהוא הרסן וכדומה
לזה וכל זה כדי שלא יכבד עליהם המשא למען עד מהרה ירוצו קל מים וק"ל : ארכו' מאחוזאי הם

שרים

ישנא · כתבא כתבית למחוייא לכון רבו מטול די בעממין סגיאין
שליטית ועל יתבי ימא וביבשתא אמליכית וביה במלכותא לא נתרברב
אלא ברוחא ניחתא ובמכיכותא נהלך כל יומין ובשלמא סגיאה
למשויא יתכון שלמא סגי · וכל דדיירין תחות מלכותי וכל דצבי
למתגרא בימא וביבשתא למתהפכא בין עמא לעמא ובין לישנא
ללישנא חד אנא מן סופא דארעא ועד סופא · בדין כתבית למחוייא
לכון על תמימותן וקשיטותן דהנון רחימין לכל עממיא ומוקרין לכל
מלכיא ועבדין טבעם כל שליטני ארעא · ואית גוברין דמתרברבין
למלכותא · ומלכותא אתמסרת בידיהון · ובנכליהון ובשקרותיהון
אטעיין ית מלכותא וכתבוית אגרתא דלא תקנין קדם שמיא · ואיף
בבני אנשא · בישין · ועל מלכותא הנון קשיין והוא שאילתא
דשאילו מן מלכא ניקטלון גוברין צדיקין ודמא זכיא סגיאה נשפכון ·
בר בישתא לא עברו ודינא דקטלא לא הוו חייבין ואתהון הינון גוברין
צדיקין · אסתר די משבחא בכל הדרא ומרדכי דחכים בכל חוכמתא
ומומא לא אשתבחית בהון ולא באומרתהון ואנא חשיבית בגרמי
דאומתא אחריתא שאיל מיני ואנא לא הויתי ידע דיהודאי שאיל מיני
דמקריין בנין למרי כולא די היא ברא שמיא וארעא ובמלכוון רברבין
ותקיפין מיני דבר יתון וית אבהתהון · מטול אוף דהמן בר המדתא
מהנדריא הוה ומן זרעיה דבית עמלק הוה ואתא לותן והוא מינן טבתא
רבתא ושבחא סגיאה ורבותא ורבינן יתיה · ויקרינון יתיה וקרינן יתיה
אבא דמלכא ומן ימיניה דמלכא הוא יתיב והוא לא ידע למסוברא ית
יקריה אוף לא לקבלא מלכותא · אלא הוה מהרהר בליביה למקטל
ית מלכא ולמיסב מיניה ית מלכותא מטול דהמן בר המדתא צליבינן
יתיה וכל דהוה שוי אסקינן בבישיה · ומן דברא שמיא וארעא אסיק
מחשבתיה בבישיה : הרצים דהטיא רוכבי ריכסא ושלטני נפקו
טרידין ודחיפין כגזירתיה דמלכא ודיטגמא איתפרסמת בשושן בירתא:

ומרדכי

ביאור

שרים חשובים ושלטוני מליכות וכן הוא תרגום של נגיד · וכיולא הרבה · לא נתרברב י"מ לפי
הענין לא נתגאה וכלשתרגם ואזל אלא ברוחא מכיכתא פי' בענוה ושפל רוח דברי חכמים בנחת
נשמעים אמכם לעד"ן מ"כ נוסחא כתב ישן לא נתחרב ואדלעיל קאי שאמר כל זמן ממשלת מלכותי
לא נתחרבה שום מדינה או מקום והיא תהלתו ותפארת המלך שבשביל טוב סדר השגחתו והנהגתו
הוא כך וע"כ לעומת זה נכון לשמוע בקולו וק"ל · וזהו דמסיים כתרגומו דצבי למתגרא פי' כל
הרוצה להתגרות ולערוך מלחמה בים או ביבשה מתיירא כשומעו שם המלך יחיד מסוף העולם ועד
סופו וק"ל · וי"מ דצבי למתגרא הרוצה לעשות סחורה בים או ביבשה הרשות בידו ברשיון המלך
המולך מסוף דארעא וכו' והראשון עיקר · ואנא חשיב' בגרמי פירש חשבתי בעצמי שבקשתו לאבד
אומה אחרת הראוי' לכך ולא אומה חשובה זו שאמר ומומא לא אשכחית פי' לא מצאתי כל און לא
בהם ולא באמונתהון של כל האומה וק"ל למסוברא ית יקריה פי' שרוב הטובה והגדולה לא יכול

לסבול

ומרדכי ומרדכי נפק מן קדם מלכא בלבושא דמלכותא תכלא וחורי והמניכא די דהבא רבתא וגלימא דבוץ וארגוון טב וקרתא דשושן בדתא וחדיא : ליהודים ליהודאי הוות נהורא וחדותא ודיצא ויקרא :

ובכל ובכל מדינתא ומדינתא ובכל קרייתא וקרייתא אתר די פתגמי דמלכא וגזירתיה מטין חדוותא ודיצא ליהודאי ומשתיא ויומתא טבי וסגיאין מן עממי דארעא מתגיירין מטול דנפל דחלתא דיהודאי עליהון : ובשנים ובתרי עסר ירחא הוא ירח אדר בתלת עסר יומין ביה דמטיין פתגמי דמלכא וגזרתיה למתעבדא ביומא די סברו בעלי דבביהון דיהודאי למשלט בהון ביה ביומא אתהפיכו יהודאי ושליטו בסנאיהון : נקהלו ואתכנשו יהודאין בקירויהון בכל מדינתיה דמלכא אחשורוש למפשוט ידיהון ולמקטול לאנשי דבעו בישתהון וגבר לא קם מן קדמיהון מטול די נפלת אימתהון על כל עממיא : וכל וכל שליטני מדינתא ומגסטרני ודברבניא ועברי עבידתא די למלכא משבחין ית יהודאי מטול דנפלת אימתיה דמרדכי עליהון : כי גדול מטול דתקיף מרדכי בבייתיה דמלכא ושמעיה אזיל בכולהון מדינתא מטול דגברא מרדכי אזיל ותקיף : ויכו וקטילו יהודאין בכל בעלי דבביהון מחתא דחרבא ודיקטלא ודשיציא ועבדו אוף בסנאיהון היך צביוני נפשיהון וכרעותיהון : ובשושן ובשושן בירתא קטילו יהודאין וגמרו חמש מאה גוברין : ואת וית עשרתי בנוי דהמן בר המדתא דהוה מעיק ליהודאין קטלו ובביזתא לא אושיטו ית אידיהון : ביום ביומא ההוא על מנייניא דקטיליא בשושן בירתא קדם מלכא :

(חסרים כאן שני פסוקים ומצאתים בתרגום ישן על קלף ואין נכם שיכוי מתרגום הראשון ואין תועלת ועיין שם)

ואמר מלכא למתעבדא כדין ורימנא איתפרשת בשושן והמן אצטליב על תלת אמין פרשנדתא רחיק מיניה אמתא חדא : פרשנדתא אצטליב על תלת אמין דלפון רחיק מיניה אמתא חדא : דלפון אצטליב

על

ביאור

למסבול ולהתכבד בטררתו : וכל דהוה שוי אסקינן בריסיה פי' כל מה שראוי לו ודין גמולא בראשו ססבנוהו · והמניכא דדהבא פי' בית הצוואר של זהב : בדיחא וחדיא תרגום של צהלה ושמחה מלשון רז"ל מילתא דבדיחותא די סברו וכו' בי תרגום של תקוה ור"ל מה שהיו מקוים ומצפים וכסבורים היו השונאים ומגסטרני כך מצאתי בכתב' ישן והוא לשון שלטונות ושררה וי"נ מלשון יועצי ובעלי סודות המלך ולפ"ז היה ראוי להיות בתי"ו מסתרני וק"ל · ואחרי כתבי זה מצאתי במתורגמן ערך מסטר לשון שלטון מגזרת מסטרו בארץ ומשמע כדבריו וע"ש : אכת בעית וכו' מן תחות כנפוי דאתבונן די בשמיא וכו' פי' שא"ל אנו דנים אתך מדה כנגד מדה אתה חשבת ליקח אותנו מאבונין מתחת בכפי אבינו שבשמים ואנחנו עתה נעשה עמך חסד וטובה לתת בניך תחת כנפיך : ושארא

יהודאי

על תלת אמתא אספתא רחיק מיניה אמתא חדא : אספתא אצטליב על תלת אמתא פורתא רחיק מיניה אמתא חדא : פורתא אצטליב על תלת אמא ארליא רחיק מניה אמתא חדא : ארליא אצטליב על תלת אמין ארידתא רחיק מיניה אמתא חדא : ארידתא אצטליב על תלת אמין פרמשתא רחיק מיניה אמתא חדא : פרמשתא אצטליב על תלת אמין אריסי רחיק מיניה אמתא חדא : אריסי אצטליב על תלת אמין ארידי רחיק מיניה אמתא חדא : ארידי אצטליב על תלת אמין ויזתא רחיק מיניה אמתא חדא : ויזתא אצטליב על תלת אמין די הוא עשיראה וית עשרתי בנוי דהמן אצטליבו על צליבא : והות צליבא משקעא בארעא תלת אמין ובריה הוה רחיק מן ארעא תלת אמין : והוה אורכיה די צליבא ארבעין וארבע אמין : והינון צליבין ברישיה הרי סכום דכולהון חמשין אמין : ואתא מרדכי וחזא לדהמן ולד' בנוי דצליבין על צליבא ענה מרדכי ואמר להמן את חשבת למעבר בישתא לעמא בית ישראל וידע סתימאתא וגליאתא אסיק מחשבתך ברישך את בעית למקטל יתן ולשיציא יתן מן תחות גנפי דאבונן די בשמיא והשתא עברינן עמך ולבנך טבתא וצליבנן יתך ובנייך תחות גנפך :

ויקהלו ואתכנשו יהודאי די הוו בשושן בירנתא תוב ביומא ארבעת עשר לירחא דאדר וקטלו בשושן תלת מאה גוברין ובביזתא לא אושיטו ית ידיהון : ושאר ושארא יהודאי די במדינתא דמלכא אתכנשו וקמו והוו מארי בנפשיהון ואתנאו מן בעלי דבביהון וקטלו בסנאיהון שבעין וחמשא אלפין ובביזתא לא אושיטו ית ידיהון ואילו הנין גוברין דקטלו יהודאי בשושן הנון סנאיהון דישראל די הוו אמרין לדבית ישראל סיבא ועד דקליל יומין כדון קטילנן לכון וטרפינון בניכון לארעא : ביום ביום תלת עסר יומין לירחא דאדר ואתניחו בארבע עסר ביה ועבדו יתיה יומא חדוותא ומשקיא : והיהודים ויהודאי די הוו בשושן איתכנשו בתלת עסר ביה ובארבע עסר ביה ואתנחו בחמשא עסר ביה ועבדו יתיה יומא דחדוותא ומשקיא : על כן מטול הכין יהודאי די הוו בכפרניא דיתבין בקירוי דקיקתא עבדו ית יומא דארבע עסר לירחא דאדר חדוותא ומשקיא ויומא טבא ומשדרינן מנן גבר לחבריה : ויכתוב וכתב מרדכי ית פתגמיא האילין ושדר איגראתא

ביאור

יהודאי כצ"ל ופשוט הוא : מלא ועל קליל יומין כדון וכו' וקרפיכון וכו' פירש מעתה ועד ימים מועטים נהרוג אתכם ואת בניכם נכה ונשליכם אל ארץ וק"ל : בכפרניא פי' היושבים בכפרים : בקרוי דקיקתא פי' בעיירות הקטנים : כל מה דשריא כו' פי' כל מה שהתחילו לעשות : למגמרא יתהון פירש לכלות אותם ולהשמיד : לא תבית פי' לא תלין נבלתו על עץ · מן שירוי אכלא פי' מתחלת קציר שעורים עד ימי הגשמים ו' חדשים : כתיזון די מקדשא פי' כשהיו עולי' לרגל לראות ולראות שלש פעמים בשנה : דפשט אבוהון אידיה בגיורי גבעונאי פי' שהיה שאול אביה

אינדראתא על כולון יהודאי דאית בכולון מדינתא דמלכא אחשורוש דקריביא ורחיקיא : לקיים למקיימא גזירתא עליהון למהוי עבדין ית יומא דארבע עסר לירחא דאדר וית יומא דחמש עסר ביה בכל שתא ושתא : כימים ביומיא היך די אתניחו בהון יהודאי מן בעלי דבביהון ובירחא די אתהפיך להון מן עקתא לחדותא ומן אבילא ליומא טבא למהוי עבדין יתהון יומתא דמשתיא וחדוותא ומשדרין סגן ודורונין גבר לחבריה ויהבין מתנאתא למסכיניא : וקבל וקבילו יהודאי עליהון ית כל מה דשריא למעבד וית מה דכתב מרדכי בגינהון : כי מטול דהמן בר המדתא דמזרעא אגג מעיקנהון דכל יהודאי דחשיב על יהודאי למגמרא יתון צבע פיסא רמא מילרתא היא ערבא לשגשירהון ולמשיציא יתון וכד חוו לב׳ ריא דמלכא דהמן ובנוי צליבין על צליבא יומין סגיאין אמרין למא אסתר עברא על מה דכתיב באורייתא לא תבית נבילתיה על צליבא ענרת אסתר ואמרין לון על דקטל שאול מלכא לגיורי גיבעונאי הוון בנוי צליבין עד׳ צליבא מן שירוי חצדא דסערין עד יומא דנחת מטרא עליהון הוון שיתא ירחי וכד הוון דבית ישראל סלקין נתחזון בית מקדשא הוון אמרין לון עממיא למא אילין צליבין עני בית ישראל ואמרין לון על דפשט אבורהון אידיה בגיורי גיבעונאי וקטל יתון המן רשיעא די בעא למשיציא לכל בית ישראל על חד כמה וכמה יהוי הוא ובנוי צליבין על צליבא כל יומי עלמא :

ובבאה ובמיעלה אסתר קדם מלכא אמרת מרה דכתיב בספרא משיציא תשיצון ית דכרניא דעמלק מתחות שמיא וקם המן מזרעיתיה דבית עמלק יחשב מחשבתא בישא עד׳ דבית ישראל ומחשבתיה ברישיה סלקת וצליבו יתיה וית בנוי על צליבא : על כן מטול דקרו להון כדין קרו ליומתא האילין פוריא על שום פייסא ועקתא דארע

יתהון

ביאור

אביה שולח ידו בגבעונים שהיו גרים כתלו כ"ש המן שבקש לאבד כל היהודים שראוי לתלותו על העץ על עולם כך מבואר לפי נוסחא שלנו ונ"כ בכתב ישן באופן אחר וז"ל ענת אסתר ואמרת הא דבנוי דבר דעמלק דהוו בקרבא עם פלשתאי וקטלו ית שאול וית בנוהי בטורא דגלבוע וצליבו ית גרמיהון בשורא דבית שאן והוו צליבין תמן יומין סגיאין וכדי המן בר המדתא דמזרעית עמלק אתקין צליבא למרדכי צדיקיא ומרי דשמיא אתיב מחשבתי׳ בישית על רישיה וכו׳ ואתה קורא משכיל את הנבחר תבחר תבחר ותקרב • גיוריא די מתוספין כצ"ל ור"ל גרים שבאו ומוסיפין עליכו : דלא יפסקן כצ"ל ופי׳ שלא יפסוק מתוך נביהם ולא כמו שהיה בדפוס מלקדמת דנא ולא יפסון ודאיתי יש רוחקין ויש מוחקין ומגיהין יספון מזרעם וק"ל : מטול דאין שתא עיבורא לא יקרון וכו׳ אלא באדר בתרא ר"ל כי הוא מפרש אגרת הפורים השנית דכתיב על אדר השני ולא כדפי׳ רשי והדברי׳ מבוארי׳ וק"ל : מילי דצומתא וצלותהון כצ"ל כי כך מצאתי בס"י ולפ"ז אין צורך להגיה וליכנס בדוחקים כמ"ש מהר"ד ומ"ש מ"ש והטעות מפורסם : תמהא על דיירי כו׳ מהר"ד פי׳ מלשון תמיהה ור"ל פי׳ זה ענין תקימות במה שפטר כל מדינותיו מן המס והניח עשב לבס בשביל אסתר שתגיד מולדתה ונ"ל

יתהון כדין כתיב ומפרש באיגראתא הדא מה דחזו אבהתנא למקבע
יומיא על ניסיא דעבד להון מריה דשמיא ומטול הכין עברו דידעון
בניהון על כדין מה דערע יתהון : קימו קיימו עילאי מה דקבילו
יהודאי עליהון ועל בניהון ועל כל גיוריא די מיתוספין עליהון דלא
יפסקי למהוי עבדין ית תרין יומיא האילין היך כתביהון והיך זמניהון
בכל שתא ושתא : והימים ויומיא האילין נדכרין ונתעבדין בכל
דרא ודרא זרעיתא וזרעיתא מדינתא ומדינתא קרייתא וקרייתא ויומי
פוריא האילין לא יעברון מגו יהודאין ודכרניהון לא יספון ולא יפסקון
מגו בניהון : ותכתוב וכתבת אסתר מלכתא ברתיה דאביחיל
ומרדכי יהודאי ית כל תוקפא לקיימא ית איגרתא דפוריא הדין
תניינות מטול דאין הוי שתא עיבורא לא יקרון מגילתא באדר קדמאה
אלא באדר בתראה יקרון יתיה : וישלח ושדר איגראתא על כולהון
יהודאי על מאה ועסרין ושבע מדינן מלכותא דאחשורוש מילי דשלמא
ודקושטא : לקיים למקיימא ית יומתא דפוריא האילין
בזמניהון היך מה דקיימו עליהון מרדכי יהודאי ואסתר מלכתא היך מה
דקיימו על נפשהון ועל בניהון מילי דצומתא וצלותהון : ומאמר
ומימרא דאסתר אתקיים מילי דיומיא האילין ואיתכתב בסיפרא
דמגילתא : וישם ושוי מלכא אחשורוש תפקא על דיירי ארעא
וכד ידע אחשורוש עמא דאסתר ודתורדתא שוי ירתון בני חורין בגו
עלמא ושעביד יתהון כולהון אומתא וכולהון מלכותא ושוי תמה על ארעא
ועל

ביאור

ונ"ל שאין פי' זה תמיה ועוד פירשו בדרך הלצה שהוא לשון הגמרא איכא שבי בבבל תמה ופי' לשון
תמיה ואח"כ מפרש ואזל מהו התמיה וכד ידע וכו' ר"ל שמתחילה עשה הנחה למדינות ואח"כ כשידע
עם אסתר עשה אותם בני חורין וכל שאר אומות ומלכיהם עשה עבדים להם וזהו התימה ואני אומר
גם זה תימה ויותר היה נכון לפרש לו יהי כדבריו שלכן נקרא כל מס תמהא מפני שהוא דבר תמוה
לרבים · אמנם לע"ד שגם לעיל מתרגם על גורל תמה הוא עדבא ויכול להיות שגם המס נקרא
כך שרגיל להיות ע"פ הגורל וק"ל ועוד נ"ל לפרשו מלשון שממון כי המס הוא מחריב ומשומם את
יושבי הארץ וכן תרגום של שמה ושערוריה תמה ושני וק"ל : ועל תיגארי ימא פי' סוחרי הים לשון
גמרא תגרי לוד : פתשגר משכה לפי הענין : וכד חמון ליה מודעוזין כצ"ל וכן מצאתי בכתב
ישן כושן בקלף ושמחה גדולה היה לי · לכן את בן גילי · שמע בקולי · ותאמין למילולי ·
ואל תשלח ידך להגיה מלבך ולכנוס בדוחקים לפרש פרושים שונים ומשונים כאשר מצאתי וראיתי
פירושי' על זה זה אומ' ככה וזה ככה לא קרב זה אל זה ולגירסתינו הוא כפשוטו שכשראהו היו מודעוזי'
לפניו ומכירים דברי האמת אשר עמו : שפרפירא כבר פירשנו עמוד השחר : והוא רבהון דיהודאי
ורעי בסגיאיותהון דקשה ליה בפסוק הכפל לשון רצוי לאחיו ודורש טוב לעמו ובמלות שונות עד שהי'
צ"ל ומרגלא בפומי לפרש ולדרוש בפסוק זה ע"ד אמרם ז"ל האי צורב' מרבנן דרחימו ליה בני מאתים
לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להון במילי דשמיא אך אמנם הפסוק מעיד על מרדכי ואמר
גם שהיה רצוי לרוב אחיו לאו משום דלא מוכיח אותם ודורש להם טוב להנהיגם בדרך הטוב וסור
מרע אלא ודורש טוב לעמו וק"ל · והנה התרגום מפרש באמת ורצוי לרב ר"ל שהיה רבהון דיהודאי

ועל תנאריימא : וכל וכל עובדי תוקפיה וגבורתיה ופירוש רבותיה דמרדכי די רביתיה מלכא הלא אינון כתיבין על ספרא מילי דיומיא למלכי מדי ופרסאי : כי מטול מרדכי יהודאה פתשגר דמלכא אחשורוש גיוברא וסבא דיהודאי רב על כל עממיא מסוף עלמא ועד סופיה אשתמע שומעיה וכל מלכיא דחידיו מקמיה וכד חמון ליה סורעזען סיניה הוא מרדכי דאסתיל למירא רכיא ורמי לכוכב נוגהא דמזהר וזיותן ביני כוכביא ודמי לשפרפרא די נפיק בעידן צפרא והוא רבתון דיה ראי ורעי בסגיאותהון דאחוי ותבע טבתא לעמיה וממליל שלמא לכל זרעיתיה :

נשלם תרגום שני על מגלת אסתר · תהלה לאל עליון יושב בסתר :

ביאור

וזה הוא לרב לייקא · ורעי בסגאותהון פי' שהיה חפץ בגדולת רבות סנהדרין שהם הגדולים בישראל ולא היה מקנטר עמהם רק את והב בסופו ומוכיח על תחלתו איש יהודי היה ובאחריתו ישגא וגם כי היה גדול ליהודים מ"מ היה רצוי לכולם ופחדו על כל הארץ כן אנחנו אלא פה כולנו היום בימינו תושיע יהודה נזכה להתקיים בנו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו · אמן כן יעשה האל בעגלא בימינו · בחפץ כל בית ישראל אחינו · וחפץ חיים פייבל בלאמ"מ החסיד הגאון מהר"ר השולא אמרת בשלמותו בזה היום אשר קוינו להשלים המלאכה בנעימים בער"ח יום ו' שבט לפרט קטן דוד זכריה ז"ל ה"ס :

ושם האיש המדפיס אלימלך . תמים הולך : אשר במלאכתו מתברך : ומאלהיו ישא ברכה · ומעשה ידיו להתפאר · בתיבות ובאותיות היטב באר . להראות את הטעמים והספר"ים כאור בהיר . יופי ותפארת המלאכה . בכל מאמני כחו . ולא שקטה רוחו . אמרין לפועלא טבא יישר כחך . ויישר חילך . משך בעט סופר ברזל ועופרת . ונקודים אחת מהן לא נעדרת . למען תהיה למשמרת . לכל דור ומשפחה · ה"ה בן דוד . את חילו העביד . ואת לבו נגד ה' משתעבד . ומלאכת הקודש באמונה עביד .

כ"ר אלימלך במהור"ר דוד מלמד זצ"ל מק"ק קראקא חתן המנוח הדיינא רבא מוהור"ר אשר אנשיל נ"ע מק"ק מעזריטש במדינת פ"ג :

לראש השנה

ביום ראשון קורין ה׳ בני אדם בפרשת וירא אליו ה׳ מן וה׳ פקד את שרה עד ויגר אברה׳ והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחדש השביעי :

ביום שני קורין ה׳ בני אדם בפרשת וירא אליו ה׳ מן והאלהים נסה את אברהם עד סוף הפרשה והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחדש השביעי :

לצום גדליה

בשחרית ובמנחה קורין שלשה בני אדם בפרשת כי תשא מן ויחל משה עד וינחם ה׳ וכו׳ : ומדלגין עד פסל לך וקורין עד אשר אני עושה עמך : וכן בצום העשירי · ובצום אסתר ·

בצום כפור

בשחרית קורין ששה בני אדם בפרשת אחרי מות מתחלת הסדר עד וידבר יי׳ אל משה לאמר דבר אל אהרן וגו׳ : ומפטיר קורא בפרשת פנחס ובעשור לחדש : במנחה קורין באחרי מות בפרשת עריות מן כמעשה ארץ מצרים עד סוף הסדר :

לסכות

ביום ראשון קורין חמשה בני אדם בפרשת אמור אל הכהנים מן שור או כשב או עז עד וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל : והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי :

ביום שני קורין בפרש׳ אמור אל הכהני׳ כדאתמול ומפטיר קורא בפרשת פנחס ובחמשה עשר :

לחול המועד של סוכות

שבת שחל להיות בחול המועד של סכות קורין שבעה בני אדם בפרשת כי תשא מן ויאמר ה׳ אל משה ראה אתה אומר אלי עד לא תבשל גדי : ומפטיר בקרבנות בענייני של יום :

ביום ראשון קורין בפרשת פנחס ארבעה בני אדם · ראשון קורא ביום השני · שני קורא ביום השלישי · ושלישי קורא ביום הרביעי · והרביעי קורא ספיק׳ דיומא ביום השני וביום השלישי · וכל הימים על זה הסדר :

לשמיני עצרת

קורין חמשה בני אדם בפרש׳ ראה מן כל הבכור עד אשר נתן לך : ואם הוא שבת הלועזי׳ מתחילין כי ימכר והאשכנזים מתחילין עשר תעשר · והמפטי׳ קורא בפרש׳ פנחס ביום השמיני עצרת:

לשמחת תורה

קורין חמשה בני אדם בפרשת וזאת הברכה : והמפטיר קורא בפרש׳ פנחס ביום השמיני עצר׳:

לראש חדש

כשחל ראש חדש בחול קורין ארבעה בני אדם בפרשת פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו : ואם שבת המפטיר קורא מן וביום השבת עד יעשה ונסכו :

בחנוכה

קורין מן ויהי ביום כלות משה עד כן עשה את המנורה · וביום הראשון קורין שלשה בני אדם עד זה קרבן נחשון בן עמינדב ובשאר הימים קורין נשיא אחד ליום וביום השמיני משלימין כל הסדרא ·

לשבת שקלים

קורא המפטיר בפרשת כי תשא מתחלת הסדר עד לכפר על נפשותיכם :

לשבת זכור

קורא המפטיר בסוף כי תצא זכור את אשר עשה לך עמלק ·

לפורים

קורין שלשה בני אדם בפרשת בשלח מן ויבא עמלק עד סוף הסדר :

לשבת פרה

קורא המפטיר מתחילת זאת חקת התורה עד תטמא עד הערב ·

לשבת

קריאות הפרשיות מהמועדים

לשבת החדש

קורא המפטיר בפרשת בא אל פרעה מן החדש הזה לכם עד בכל מושבותיכם תאכלו מצות :

לפסח

ביום ראשון קורין חמשה בני אדם בפרשת בא אל פרעה מן ויקרא משה לכל זקני ישראל עד מארץ מצרים על צבאותם · ומפטיר קורא בפרשת פינחס · ובחודש הראשון עד כל מלאכת עבודה לא תעשו :

ביום שני קורין בפרשת אמור מן שור או כשב או עז כי יולד · עד וידבר משה את מועדי יי' אל בני ישראל : ומפטיר קורא כדאתמול בפרשת פינחס :

ביום שלישי קורין שלשה בני אדם בפרשת בא אל פרעה מן קדש לי כל בכור עד הוציאנו ה' ממצרים · והרביעי קורין בפרשת פינחס והקרבתם עד כל מלאכת עבודה לא תעשו :

ביום רביעי קורין בפרשת משפטים אם כסף תלוה את עמי עד לא תבשל גדי : והרביעי קורא והקרבתם כדאתמול :

ביום חמישי קורין שלשה בני אדם בפרשת כי תשא מן פסל לך עד לא תבשל גדי · והרביעי קורא והקרבתם ואם הוא שבת קורין שבעה בני אדם ומתחילין ראה אתה אומר אלי :

ביום ששי קורא שלשה בני אדם בפרש' בהעלותך מן וידבר יי' אל משה במדבר סיני בשנה השנית עד ולגר ולאזרח הארץ והרביעי קורא והקרבתם :

ביום שביעי קורין חמשה בני אדם בפרשת ויהי בשלח מתחלת הסדר עד אני יי' רופאך : ומפטיר קורא והקרבתם :

ביום שמיני קורין חמשה בני אדם בפרשת ראה מן כל הבכור עד איש כמתנת ידו · ואם הוא שבת קורין שבעה בני אדם ומתחילין עשר תעשר : והמפטיר קורא בפרשת פינחס והקרבתם : וסימן קריאות האלו :

משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא

וזה הסדר הוא כשהפסח נקבע באחד בשבת או בשלישי בשבת או בשבת · ואם יבא פסח בחמישי מהפכין סדר הקריאות על דרך זה :

משך תורא פסל בקדשא כספא במדברא שלח בוכרא

ולעולם בשבת של חול המועד של פסח קורין ראה אתה אומר אלי פסל לך עד. בחלב אמו · והמפטיר קורא והקרבתם :

לשבועות

ביום א' קורין חמשה בני אדם בפרשת יתרו מן בחדש השלישי עד לא תגלה ערותך עליו · ומפטיר קורא בפרשת פינחס וביום הבכורים עד תמימים יהיו לכם ונסכיהם :

ביום שני קורא חמשה בני אדם בפרשת ראה מן כל הבכור עד סוף הפרשה · ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר · ומפטיר קורא וביום הבכורים :

לשבעה עשר בתמוז

קורין שלשה בני אדם בפרשת ויחל עד אשר ואני עושה עמך · ואין מדלגין מעשה העגל · ובאשכנז מדלגין :

במנחה קורין ויחל ומדלגין כמו שמדלגין בספר התעניות :

לתשעה באב

בשחרית קורין שלשה בני אדם בפרשת ואתחנן מן כי תוליד בנים עד אשר ה' אלהיך נותן לך כל הימים :

במנחה קורין בפרשת כי תשא ויחל משה ומדלגין מעשה העגל :